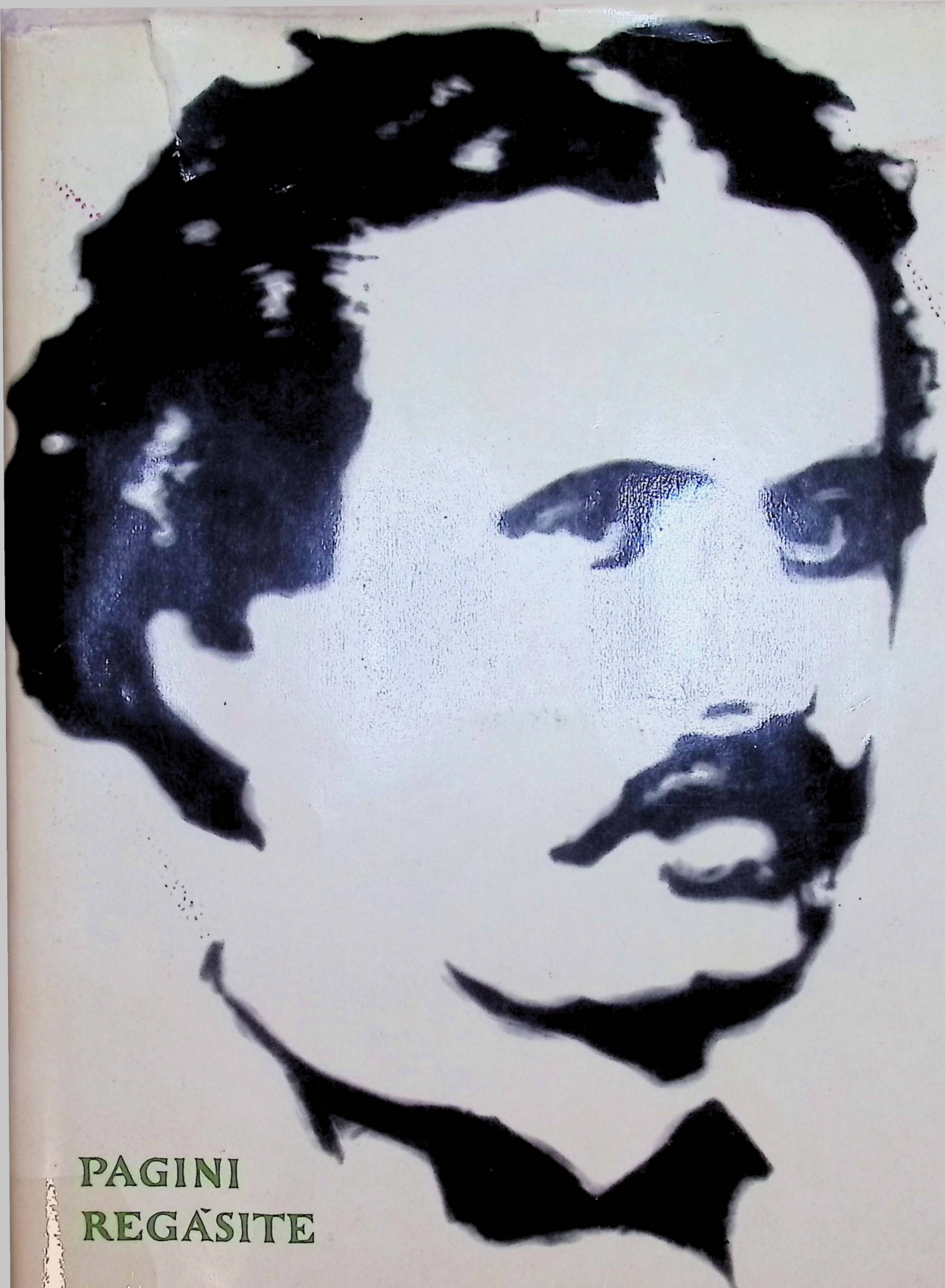

PAGINI
REGĂSITE

ODOBESCU

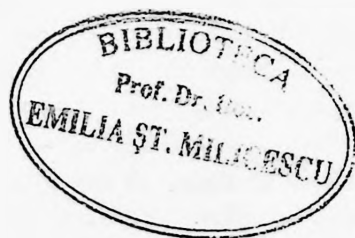
A. I. ODOBESCU

Pagini regăsite

EDIȚIE ÎNGRIJITĂ
DE
G E O Ș E R B A N

AL. ODOBESCU

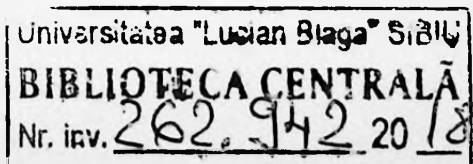
PAGINI REGĂSITE

STUDII ȘI DOCUMENTE

1965

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Coperta de *N. Constantinescu*

Momentul ieşirii lui Odobescu din Arcadia copilăriei corespunde cu plecarea sa la Paris pentru studii. Intelectualiceşte încetase, desigur, mai devreme a fi un copil. Fără precocităţi spectaculoase, înzestrarea lui spirituală se făcuse remarcată pe cînd mai sta încă în băncile Colegiului „Sf. Sava”. Acel caiet cu teme pentru cursul de franceză al lui Théot (1847) — asupra căruia a atras atenţia prima dată D. Păcurariu — denotă o perspicacitate peste nivelul vârstei, un mod de expresie alert, o minte dezgheţată. Din aceeaşi perioadă datează scrisoarea de la Balta-Albă, publicată mai întîi de Iorga (*Oameni cari au fost*, I) şi care furnizează documentul unei emancipări grăbite. Corespondentul de numai treisprezece ani avea observaţia penetrantă, înregistra degajat mişcările exterioare şi era de acum în stare să se introspecteze, cu ingenuitate, dar nu cu naivitate. Cîteva răzleţe fragmente dintr-o proiectată tragedie „naţională” avînd ca erou pe Mihai Viteazul, aşternute în versuri în preajma şi în timpul revoluţiei de la 1848, poartă sigiliul juvenilităţii înfocate, dornică să se releve, încrezătoare în steaua sa. Toate acestea rămîneau, totuşi, numai nişte promisiuni, prevestiri de bun augur, ce aşteptau să fie confirmate, fapte cărora evoluţia ulterioară a lui Odobescu le atribuie o semnificaţie mai mare decît puteau să aibă la momentul respectiv. Pe atunci, existenţa viitorului cărturar şi scriitor semăna cu a oricărui nevîrstnic, fiind o petrecere fără griji, fără preocupări de durată, consumîndu-se nepăsătoare şi voioasă într-o matcă hotărîtă de alţii.

Abia după intrarea în mediul studios din capitala Franţei şi pe măsură ce se integrează în noua sa situaţie, Odobescu ia act cu adevărat de sine, începe rotirea conştiinţei în jurul acelor axe care coincideau cu înclinaţiunile lui lăuntrice, adolescentul îşi alcătuieşte profilul distinct, original. Aptitudinile latente se conturează, se impun; raporturile, toate relaţiile stabilite de acum încolo devin factori ai unui proces de realizare autonomă. Ceea ce se numeşte personalitate, şi ceea ce înainte

se întrezărea doar sub forme spontane, accidentale, prinde să se afirme cu autoritate, în manifestări nu o dată contradictorii, dar omogene în substanța lor. Saltul din domeniul întâmplării în acela al necesității însoțește epoca de formare a lui Odobescu, asigură pregătirea activității din anii maturității. A-l urmări și studia în această epocă înseamnă, practic, a depista izvoarele înfăptuirilor de mai târziu. Cu cât investigația izvoarelor urcă mai sus, stimulată de elementele inedite ieșite la iveală pe parcurs, cu atât se clarifică, se reliefează imaginea finală despre om și despre eruditul creator.

În cercul „Junimea română”

Unica dată când Odobescu, tocmai pornit pe clina descendentă a vieții, s-a simțit îndemnat să-și evoce tinerețea a făcut-o în legătură cu atmosfera însuflețită de năzuințe patriotice, domnitoare peste toți cei de o vîrstă grupați în cercul denumit „Junimea română”: „Aș putea zice că a fost acela un timp — și este tocmai timpul pe când ideile de libertate națională erau mai tare prigonite și mai strașnic pedepsite în sînul țărilor romînești — a fost un timp acela cînd noi, tinerii studenți din străinătate, ne bucuram de a fi la Paris, mai vîrtos pentru că acolo găseam mai multă voie deplină de a ne iubi patria fără sfială, de a învăța cu ardoare istoria și limba ei, de a croi și de a potrivi pe seama-i toate cunoștințele ce nepregetatul nostru patriotism ne da prilej și îndemn de a ni le agonisi în acel centru de libere lumini”. Vibrația amintirii nu lasă nici o îndoială asupra caracterului decisiv al împrejurărilor pentru dezvoltarea lui Odobescu. Energia lui, curiozitatea intelectuală, orgoliul întîietății și tot dinamismul propriu vîrstei își găsiră întîia oară o țintă pozitivă, convergentă, sub auspiciile „Junimii romîne”.

Cînd descindea la Paris, cel mai mare dintre copiii polcovnicului Ioan Odobescu se pregătea să întîmpine împlinirea a 16 ani.* Din urmă, tatăl — grijuliu și foarte pătruns de prețul învățaturii — îl urmărea cu povește imperative: „Îți doresc sănătate și te rog ca un părinte să te silești la învățăturile tale, ca să nu pierzi vremea cea scumpă” (iunie); „Tu cunoști, iubite Alexandre, cît mă interesează creșterea cea

* Data exactă a sosirii se află consemnată în jurnalul lui C.A. Rosetti. Acesta înregistra evenimentul sub ziua de 11/23 iunie 1850: „Ieri a sosit m-me Odobescu. Am fost la dînsa cu soția mea și am luat-o în braț, am sărutat-o din inimă” (*Note intime*, Buc., 1903, vol. II).

bună și învățătura voastră, și cea mai mare mulțumire pe viitorime a mea este să vă văz învățați după cuviință și cu purtări bune. Și ținta mea este mai mult la tine, ca la unul ce ești mai mare între copiii mei, ca să poți povățui pe ceilanți frați ai tăi la vreme de trebuință" (8/20 iulie); „Am văzut cele ce-mi scrii despre învățăturile tale și simț mare mulțumire pentru silințele ce făgăduiești. Și eu, care îți voi tot binele, precum cunoști, te îndemn să nu pierzi vremea cea scumpă" (22 iulie/3 avgust); „silește-te cât poți la învățătura ta, că vei avea mare răsplătire și la vreme vei simți mare mulțumire, iar noi ne vom bucura ca niște copii când le dau cele mai frumoase jucării când vom vedea pe tine desăvârșit" (7/19 avgust). Oricât de asidue și oricât de temeinice, sfaturile părintești de la distanță nu puteau suplini îndrumarea imediată, chemată să asigure o direcție fertilă primilor pași ai învățăcelului. Tatăl însuși gîndea astfel și prevăzuse pentru un asemenea rol pe N. Picolo, veche cunoștință a sa de pe timpul când, împreună, serviseră sub directivele lui Kiseleff. Mulți ani, Picolo avusese însărcinarea de corespondent la Paris al Eforiei școalelor din București, trimis pe socoteala guvernului românesc să vegheze orientarea tinerilor aflați la studii, în conformitate, desigur, cu interesele politicii oficiale. În ambianța de după 1848, când la Paris se concentraseră și activau atîția dintre participanții la mișcarea revoluționară din țară, prezența fostului corespondent era cel puțin anacronică, și a-i mai da în seamă un tînăr echivala cu sortirea acestuia mai mult trecutului decît viitorului. A fost meritul mamei lui Odobescu de a fi înțeles, pare-se, acest lucru și de a-și fi încredințat fiul altor preceptori, cu totul opuși vederilor soțului. Încă în drum spre Paris, poposind cîteva zile la Viena, profită de întîlnirea cu Al. G. Golescu-Arăpilă, primind sugestia acestuia de a recurge la serviciile cuiva care petrecuse un timp în Țara Romînească, care îi cunoștea situația și lucra în sensul propășirii ei. La 5 iunie, Arăpilă se adresa lui Ștefan C. Golescu, aflat la Paris, avizîndu-l să intervină în consecință: „Peste puțin, doamna Odobescu va fi la Paris cu fiul ei, pe care merge să-l așeze într-un institut; vezi de fă în așa fel, te rog, ca fiul său să intre la Ubicini; eu am făcut tot ce am putut și l-am prevenit în această privință pe Ubicini"* . Adept al ideilor democratice și liberale, care-l aduseseră pe pămîntul românesc,

* George Fotino: *Boierii Golești*, vol. III, p. 48 (în original, scrisoarea era datată după noul calendar, adică 17 iunie; am restabilit ziua potrivit cu vechiul stil ce se respecta în țară pentru conformitate cu celelalte documente folosite și, în primul rînd, corespondența polcovnicului).

cu concursul lui C.A. Rosetti, după ce slujise guvernului revoluționar de la 1848, Ubicini fu nevoit să se reîntoarcă în țara sa. Dar de la Paris el continua să aibă afinități cu cauza românească și, alături de exilații politici români, participa la propaganda pentru modificarea stărilor sociale din țările noastre. Se înțelege că perspectiva de a-și vedea băiatul educat în acest spirit era cea mai îndepărtată de așteptările lui Ioan Odobescu, care, oricât ar fi fost de fascinat de ideea-lul culturii, rămânea legat, prin poziție și prin convingeri, de vechile rînduieli. Toți cei de un rang cu el, dregători și boieri, se întreceau în a trimite feciorii la școli înalte, învățătura avînd pentru ei mai curînd prestigiul situației inaccesibile lor decît valoarea unui factor apt să accelereze progresul. Neputînd opri mersul înainte, evoluția socială, ei nici n-o grăbeau și, mai ales, își protejau din răspuțeri privilegiile. Pe de o parte, lărgirea orizontului, pe de alta, stăvilirea prefacerilor, situație contradictorie, tradusă plastic în experiența junelui Odobescu prin alternativa Picolo-Ubicini. După cum se întîmpla și în dialectica vieții sociale, reprezentantul curentului înnoitor, Ubicini, nu se împiedică de voința bătrînului Odobescu și, favorizat de relațiile existente îl făcu inutil pe Picolo. Reacția tatălui la primirea unei astfel de vești a fost violentă, însă nu de neprevăzut, în spiritul celor de mai sus: „m-a supărat prea mult — scria lui Alexandru, la 8/20 iulie 1850 — că o să luați pe Ubicini ca să-ți dea lecții, și cu aceasta vei pierdea mult în opinia mării-sale, căci el, după ce a fost aici amestecat în treburile țării, apoi nu încetează nici pînă acum să scrie feluri de broșuri asupra oblăduirii și altele“. Nedumerirea lui, vecină cu indignarea, se credea justificată de faptul că nu fusese consultat omul său de încredere, „ca unul ce cunoaște mai bine pe *cei cu duhuri așezate (s.n.)* și cu ce fel de persoane trebuie un tînăr de aici să aibe adunare“. Ade-vărata surpriză avea să o furnizeze replica promptă a fiului, susținut și de mama sa. Cu toate că nu i se cunoaște răspunsul, i se poate bănui fermitatea după felul cum Ioan Odobescu se precipită să-și atenueze reproșurile inițiale, iar, de fapt, să se plece în fața realității. Scrisoarea acestuia din 7/19 august 1850 consemnează abdicarea sa, învăluită în mișcătoare efuziuni de dragoste paternă, servind parcă celui înfrînt ca un refugiu, ca o compensație în propriii săi ochi. Din motivarea tatălui rezultă mai mult încă decît accidentul unei neînțelegeri; ceea ce provocase alarma implica unele fapte trecute, avea în vedere abateri anterioare de natură să periclitize armonia în concepții a familiei, „cunoscînd că și tu ai avut *oareșicare exaltare (s.n.)*, aș fi dorit să fii depărtat de niște asemenea persoane, ce nu sînt potriviți cu ideile mele,

după care ești dator să urmezi pînă vei ajunge în vîrsta în care părinții nu mai pot fi răspunzători, și atunci nu mai sînt răspunzători nici către Dumnezeu, nici către oameni“. Invocarea autorității părintești, fie și pe acest ton sacru, nu era în măsură să anuleze un conflict, cum se vede, de mai lungă durată, desprinderea treptată a fiului din zona de gravitație a tatălui. Va fi sarcina viitorului nu prea îndepărtat să împingă mai departe ruptura, să întrețină ciocnirile, agravîndu-le, să contureze descendentului o orbită personală, chiar dacă nu va ajunge niciodată la un pol radical diferit. Este greu de precizat la ce anume făcea aluzie I. Odobescu vorbind de „oareșicare exaltare“. Cele știute pînă acum ar îndreptăți să se presupună că avea în vedere, probabil, contaminarea feciorului de entuziasmul zilelor lui 1848. Lăcusteanu, colonelul, în *Amintirile* sale, a descris-o pe Catinca Odobescu alergînd la picioarele soțului, comandant al oștirii și membru în complotul antirevoluționar, pentru a-l determina să evite jertfele populare. Adus pe banca judecății, pentru trădarea jurămîntului față de guvernul emanat din aspirațiile poporului, Ioan Odobescu certifică mărturia subalternului său, pomenind în plus și prezența fiului mai mare, înălțat pe brațele mulțimii fierbînde (cf. interogatoriul tipărit în vol. II al colecției de documente *Anul 1848 în Principatele Romîne*). Declarația sa dă situației o înfățișare abuzivă, insinuează violența, însă manuscrisele postume ale fiului aduc probe că, din partea acestuia, exista concomitent o disponibilitate nedisimulată către avîntul maselor dornice de libertate. La unison cu acestea, se înfierbînta de pilda luptelor purtate cîndva întru apărarea suveranității naționale, declamînd impetuos: „...tot puternicul ajută/ P-acei ce apără a patriei sacră cauză!“ (B.A.R.P.R., ms. 4.935, fila 5). Chiar dacă nu-l cunoscuse pe Ubicini în acea perioadă agitată, o dată informat asupra atitudinilor lui față de năzuințele romînilor, Al. Odobescu trebuie să fi primit cu interes ideea de a-i fi discipol. Cu atît mai mult cu cît alegerea lua și aspectul unui prim act de independență, implicînd — cu complicitatea mamei — încălcarea prescripțiilor „de acasă“. Deși de scurtă durată, șederea în preajma lui Ubicini a deschis un capitol în dezvoltarea tînărului, configurînd un preludiu încărcat de consecințe.

Cît de rapid și în ce sens a evoluat Al. Odobescu după stabilirea la Paris o indica scrisoarea adresată lui, la 28 iulie 1851, de către C.A. Rosetti. Numai un an trecuse, și se afla de acum angrenat în mișcarea de susținere a regenerării naționale, pătruns și gata să întrețină el însuși acel suflu patriotic înălțător, evocat peste ani. Solicitîndu-l în interesul mișcării, C.A. Rosetti îl considera, cum o și spune, în cohorta

„revoluționarilor“. Apelul său se îndrepta deopotrivă către alți tineri, Crețianu, Berindey, pe care îi vizează nominal, pentru a le cere să-și jertfească parte din vacanță mergînd în țară (unde cei vîrstnici n-aveau acces), ca să colecteze fonduri și să răspîndească materialul propagandistic tipărit în străinătate. Reiese limpede că Odobescu era nu numai perfect inițiat în asemenea chestiuni, dar și verificat, demn de încrederea celor angajați în dirijarea acțiunilor politice. Contrar dispozițiilor primite la părăsirea Bucureștiului, el nu se putuse sustrage febrei agitatorice, generalizată — sub influența revoluționarilor exilați, în frunte cu Bălcescu — în mediul tinerilor veniți să se instruiască la școlile franceze. Paralel cu grija învățaturii, junele Odobescu se simți îndrituit să dea „exaltării“ de altădată un conținut mai consistent și adăugă tumultului de pînă aci efortul de a înțelege și contribui organizat la triumful principiilor regeneratoare. O adunare ținută la G. Crețianu, în ziua de 14/26 februarie 1851, cu scopuri mobilizatoare, număra printre participanți și pe Al. Odobescu, semnatar al procesului-verbal ce glăsuia: „Fără întîrziere să începem a lucra prin toate putințele noastre spre a ajunge la unirea și independința Romîniei, constituată democraticeste“ (B.A.R.P.R., ms. A—675[4]). Faptul ajunsese fără întîrziere la cunoștința tatălui (este de imaginat că prin intermediul lui N. Picolo), de vreme ce, cu data de 6/18 martie, își avertiza imperios feciorul: „să nu aibi adunare cu nimenea din persoane de care ți-am vorbit la plecarea ta din București. Să cauți de învățatura ta, să nu te amestici în lucruri și în discurse atingătoare de politică, lăsînd toate acestea la o parte pînă vei ajunge în vîrsta cuvenită și cu învățatura săvîrșită.“ Sub temerea de a nu pierde liniștea trebuitoare studiului se ascundea fobia față de spectrul ideologiei progresiste, atestată și de alte scrisori ale suspiciosului tată, preocupat mereu să prevină „rătăcirile“ fiului. „Și poveștile care ți le dau mai în toate scrisorile mele — continua, la 16/28 aprilie — le socotesc ca o datorie a unui părinte pentru fiul său, ca cu acestea să-l poată depărta de orice rău și primejdie s-ar putea întîmpla, și nădăjduiesc că le primești cu mulțumire și le păzești fără abatere. Eu singur nu voiesc ca să nu aibi prietini și să nu fii în adunări și în relații cu nimenea, ci doresc numai să le ai cu persoane care să-ți aducă folos, iar nu vătămare.“ Același refren și peste trei ani: „Ferește-te de adunări vătămătoare, nu te amesteca în discursuri politice, căci acestea pricinuiesc numai pierdere de vreme“ (9/21 martie 1854). Hotărît, cu toate bunele intenții ocrotitoare, și care, dintr-un unghi strict familial, îi fac onoare, ex-șeful oștiri; privea lucrurile cu o optică sclerozată, de natură să amplifice distanța

dintre el și fiu. Departe de a irosi „vremea cea scumpă”, acesta descoperise tocmai prin aderarea la idealurile militante, în cercul „Junimea română”, un climat de emulație, de neîntârziată maturizare și evidențiere.

Încă înainte cu câțiva ani, numeroșii români de prin toate ținuturile țării, atrași în capitala Franței de același spirit nou al dobândirii unei culturi superioare, simțiseră nevoia să-și strângă rîndurile, formînd „Societatea studenților români”. La un oarecare interval, nu prea mare, luă ființă Biblioteca Română, destinată să asigure locul potrivit de întîlnire, cadrul unor schimburi de idei regulate, ferit de priviri indiscrete. Rostul așezămîntului era explicat chiar de inițiatorul lui într-o broșură anume tipărită, cu caracter programatic, unde în prim plan se sublinia datoria de a duce în țară „ceva mai mult decît formele din afară ale civilizației”. Se căutau, astfel, un remediu împotriva dezrădăcinării („mulți venim pînă-ntr-aceea de ne uităm și limba”) și mijloacele de a lega indisolubil studiul de starea și perspectivele realităților naționale: „...toate străduințele tinereței noastre lesne pot rămînea neroditoare dacă cunoștințele și învățăturele ce le dobîndim în străinătate nu vom căuta a le pune în lucrare spre întîmpinarea nevoilor de față a țării noastre” (Sc. V. Vîrnav: *Biblioteca Română din Paris, fondată în anul 1846*, Paris, 1846). Avîndu-și sediul chiar în piața Sorbonei, în preajma institutelor de învățămînt de orice grad, Biblioteca Română, cu toată modesta sa înjghebare, a devenit curînd un focar de patriotism, după cum avea să confirme peste ani prietenul romînilor, Ubicini (cf. scrisoarea către C.A. Rosetti publicată în *Romînul* din 4/16 ian. 1884). Același martor declară că, în urma evenimentelor din 1848, mare parte dintre frecventatorii Bibliotecii Romîne întorcîndu-se în țară, ea se desființă. Dar nu era decît o suspendare temporară. În 1850, *Romînia viitoare* a lui Bălcescu apărea sub egida Bibliotecii Romîne. Toată această activitate constituia o experiență fertilă, de care avea să beneficieze seria de tineri sosiți la Paris cam în același timp cu Odobescu. Pe făgașul existent, s-a alcătuit „Junimea română”, asociație de sine stătătoare, s-ar părea, înființată foarte probabil în spațiul de timp următor adunării convocate de G. Crețianu, amintită ceva mai înainte. Dezideratele formulate cu acel prilej vor fi reluate și susținute atît în programul, cît și în articolele celor două numere din revista noii asociații, tipărită sub numele acesteia, în mai-iunie 1851. „Soldați necunoscuți, dar entuziasmați de amorul patriei — scriu redactorii *Junimii romîne* în editorialul intitulat *Scopul nostru* — ne propunem a propaga cu tot zelul unor inimi înfocate ideea unirii naționale.”

Asumându-și sarcina de răspînditori ai idealurilor sancționate prin revoluția pe care nu o considerau încheiată încă, ei se adresau celor neîncrezători cu fraze patetice, la care Al. Odobescu era printre primii gata să subscrie: „O, bătrîni romîni, o, părinții noștri! nu vă speriați cînd auziți vorbind de revoluție și revoluționari; revoluția este domnia dreptății, revoluționarii sunt aceia carii vor să aibă o patrie mare și independentă”. Solidaritatea cu toate popoarele împilate, implicînd insurecția împotriva despotismului, suveranitatea națională și organizarea internă democratică, pe temeiurile egalității și dreptății, reprezentau cele trei obiective în jurul cărora se considerau mobilizați componenții „Junimii romîne”.^{*} Enunțate succint, schițate numai, în revistă, aceste principii reflectau starea de spirit generală, concluziile ce se degajau din confruntările de opinii organizate periodic între membrii cercului. Practica încetățenită la Biblioteca Romîna, unde aveau loc reuniuni în fiecare sîmbătă cu lecturi din istoria națională (vezi N. Iorga: *Histoire des relations entre la France et les roumains*, Paris, 1918, p. 192), a fost preluată de „Junimea romîna” și dusă pe o treaptă mai sus. O dată pe săptămînă, la cîte unul din membrii cercului, se puneau în discuție probleme de actualitate pentru ridicarea țării, tocmai în spiritul principiilor susținute în revistă. Era întreținută flacăra patriotică, dar, în același timp, era îndrumată ardoarea fiecăruia către acumularea unor cunoștințe largi, serioase, pentru a putea să se înfățișeze celorlalți cu o contribuție capabilă să aducă noi clarificări,

^{*} Durata efemeră nu lasă să scape semnificația ecourilor imediate ale revistei. După primirea primului număr, la 21 mai 1851, D. Brătianu scria din Londra lui D. Florescu, redactor girant: „N-am trebuință să vă spui bucuria ce mi-a pricinuit *Junimea romîna*, dacă străinii chiar, italieni, poloni, francezi, germani, toți exilații de aici, au salutat cu bucurie nașterea acestei mîndre ființe a democrației. Lui Mazzini i-am dat o lecție de romînește cu *Junimea romîna*. O parte dintr-însa am cetit-o împreună. Articolul ei cel dintîi se va reproduce în revista democrației italiene cu o notă a lui Mazzini, și în jurnalul democrației polone cu o notă a colegului lui Mazzini, Darasz” (Al. Cretzianu: *Din arhiva lui Dumitru Brătianu*, 1933, I, p. 263). Junețea redactorilor nu era un impediment pentru a prețui idelle lor luminoase. Scrisoarea ar putea sugera însă mai mult, o eventuală gravitare a revistei, ori numai a unora dintre reprezentanții ei, în sfera de înfrîurire a aripii mai apropiate de tendințele lui Mazzini. Astfel s-ar explica și tenacitatea depusă de poliția austriacă pentru a zădărnici pătrunderea revistei în cuprinsul împărăției (cf. Simeon Reli: *C.A. Rosetti și N. Bălcescu în lumina cenzurei austriece*, în *Junimea literară*, XVIII, 9—12, 1929). Confederația plănuită de Mazzini urmărea subminarea împărăției habsburgice. De altminteri, chiar asociația în sine avea o anume coloratură mazziniană. Dar numai o coloratură, o nuanță alături de altele, în măsură să avertizeze asupra lipsei de omogenitate. Un studiu distincte și ar oferi o explicație rezervelor discret exprimate de Bălcescu (cf. scrisoarea din 16 mai 1851 către Ion Ghica).

să le fortifice convingerile și ambiția de a deschide țării căile civilizației. Însăși ideea propășirii era concepută în raport cu gradul de însușire a unui larg orizont intelectual. Apreciind direcția imprimată evoluției sociale prin revoluția de la 1848, tinerii de la „Junimea română” își puseseră în gând — va preciza Odobescu mai târziu — să întărească „cu proptelele și cu chezășiile științei acel pod mare”.

Pare mai mult decât sigur că Odobescu s-a înrolat de la început în rîndurile „Junimii romîne”, afirmîndu-se în cadrul cercului pînă a deveni unul dintre colaboratorii imediați ai revistei. Expunerea asupra *Viitorului artelor în România*, făcută pentru membrii cercului la 17 martie 1851, succeda altei conferințe, din care citează în introducere. Ar fi prematur să se caute aici o concepție, și reconstituirea izvoarelor va arăta la timp cît și cui era debitor tînărul de nici 17 ani. Însă sub tatonările pe o arie neașteptat de întinsă se remarcă tensiunea de loc comună, o aviditate de a acumula crescîndă, detașarea aptitudinilor destul de precisă, aproape definitivă, eliberarea de timiditățile inerente debutului. Mai multă reținere va afecta în plină maturitate decât acum, cînd debitul său degajat, ferm ar putea fi interpretat și ca absență a oricărei griji față de vreo altă autoritate. Ceea ce năștea, eventual, impresia unei timpurii încrederi de sine provenea, de fapt, din mîndria insuflată de conștiința înaltei cauze căreia îi sluja. Mai rămînea foarte puțin loc pentru propria persoană, cînd întreg potențialul se cerea concentrat spre satisfacerea intereselor generale. Satisfacția supremă era căutată în îndeplinirea *datoriei*. (Declarația de principii din fruntea revistei începea cu o propoziție-cheie pentru înțelegerea psihologiei, a profilului moral specific celor de la „Junimea română”: „Sentimentul datoriei ne face a lua pana în mînă”.) Conștiința răspunderii împrumuta fiecărui act o netăgăduită gravitate și angaja efervescența tinerilor în preocupări substanțiale, grăbindu-le tranziția spre maturitate. Abia în acest context se vede cît de deplasate erau „dascălele” lui Ioan Odobescu și cît de puțin sesiza el vertiginoasa transformare a fiului celui mare. Nu se cunosc scrisorile acestuia către tată din epoca „Junimii romîne”, dar este de bănuît să nu fi conținut confesiuni prea revelatoare asupra direcției pe care o urma spiritul său dintr-o elementară precauție de a nu alimenta susceptibilitățile și așa numeroase ale bătrînului. (Cazul oarecum similar al lui Mihail Kogălniceanu îndreptățește supoziția: epistolele sale către „babacă” sînt probe tipice de disimulare în vederea adormirii „vigilenței” paterne.) Unele indicii răzbăteau totuși. Astfel, scrisoarea lui Ioan Odobescu de la 11/23 sept. 1851 comentează propunerea fiului de a înființa o școală la Călăreți

pentru copiii sătenilor ce munceau pe moșia familiei. Sugestia nu era altceva decât traducerea în practică a unor convingeri profesate tocmai în cadrul „Junimii române”. În prima conferință pe care o ținuse înaintea membrilor acesteia el demonstrase doar că nu poate fi vorba de ridicarea stării morale a poporului fără o bună răspîndire a „instrucției publice”. Când, la apariția revistei, Al. Odobescu își alegea ca temă, pentru cel dintîi articol publicat de el, elogiul țăranului, culmina cu un apel în aceeași linie: „Să ne silim a-i înapoia hrana ce el ne dă pe toată ziua printr-o hrană intelectuală, morală, pe care știința singură o poate da”.

În Al. Odobescu „Junimea română” a avut un susținător și un reprezentant extrem de activ. Impulsurilor primite aici le-a răspuns cu o rîvnă rară, neegalată în nici o altă perioadă a activității sale. Volumul prezenței lui în cadrul asociației depășește indicațiile proprii din paginile de evocare a „Junimii române” și va fi fost, probabil, chiar mai mare decât se profilează acum. La întocmirea ediției de *Scrieri* din 1887 Odobescu a reprodus articolul *Muncitorul român*, făcînd publică înția oară colaborarea sa la revista *Junimea română*. Din cele două numere ale revistei, cîte se cunosc astăzi, ar fi unica lui contribuție. Însă animatorii *Junimii române* nu-i prevăzuseră o viață atît de scurtă. O notă la un articol din al doilea număr (*O idee asupra unirei noastre naționale*) fixează dezacordul redacției cu una dintre ideile exprimate de autor (care, se specifică, nu făcea parte din cerc) și anunță intenția acesteia de a-și prezenta punctul de vedere în numărul următor. În litigiu se afla problema dacă libertatea, organizarea democratică sînt hărăzite deopotrivă statelor mari și mici. Încetarea între timp a revistei nu garantează că articolul de elucidare a controverselor nu fusese pregătit. Se prea poate ca întregul număr să fi fost gata fără a vedea lumina tiparului. Nu întîmplător, Odobescu va vorbi de trei numere ale *Junimii române*. Chiar el fusese acela care concepușe articolul-replică, ușor de identificat astăzi în paginile intitulate *Ideii asupra progresului societății*, din fondul de manuscrise al B.A.R.P.R., purtînd indicația autografă: „Paris, iunie, 1851”. Însuși acest articol trebuia să aibă o continuare, pe care dispariția revistei a făcut-o inutilă. Împrejurarea are darul să certifice caracterul strîns al relațiilor lui Odobescu cu meteorica *Junime română*. Semnificativ este că apusul acesteia nu a atras după sine destrămarea cercului. Lipsa tribunei de propagandă a idealurilor de renaștere și înălțare națională se dezvăluie a nu fi curmat entuziasmul membrilor, decizia lor să se instruiască astfel încît să fie cît mai utili progresului patriei. Exact la un an după ce creionase ta-

bloul dezvoltării viitoare a artelor în România, Al. Odobescu reapare pe podiumul „Junimii române” cu o prelegere despre civilizația Indiei vechi. Bizară la prima vedere, alegerea temei se înscria în tendința asociației tinerilor studenți români de a încuraja contactele cu toate valorile culturale ale lumii, dintr-o dreaptă concepție că făurirea unei civilizații românești are numai de câștigat din asimilarea întregii experiențe a omenirii. Este și spiritul în care și-a desfășurat Odobescu arborescenta sa expoziție. În două ședințe, la 21 februarie și 6 martie 1852, el a tratat liber subiectul, cu o cuprinzătoare viziune istorică, trecînd prin tradiții, organizare statală, etnografie, pentru a se opri pe îndelete la monumentele scrise, filozofice și literare, de la *Vede*, *Purane*, *Upanișade*, pînă la marile epopei epice, lirice și dramatice *Mahābhārata*, *Ramāyāna*, *Sacuntala*, din care a produs numeroase ilustrații. Deși n-a scris conferința, conținutul ei poate fi reconstituit integral pe baza numeroaselor însemnări și fișe păstrate într-una dintre mapele cu manuscrise ale sale (B.A.R.P.R., ms. rom. 5.345). Este aproape mai prețios decît dacă ar fi existat un text, întrucît s-a conservat imaginea de laborator, foarte edificatoare pentru stilul de muncă, pentru identificarea surselor și felul de a ordona un material informativ vast. Eruditul de mai tîrziu se manifestă aici în germene, cu o aplicație științifică și un relief personal crescute simțitor față de *Viitorul artelor*. Anul ce trecuse se dovedea consumat în studii fecunde, într-o concentrare creatoare pe care „Junimea romînă” nu numai că n-o tulburase, dar o promova, o impunea ca normă de conduită.

Odobescu împinge pînă acolo identificarea cu această normă, încît o investește cu virtuți poetice. Într-o proiectată *Odă „Junimei romîne”* el tocmai exaltă pasiunea studiului, și, chiar dacă inspirația nu depășește un nivel comun de expresie, motivul care-i dă naștere rămîne semnificativ: „Trufașă se-nalță sperarea Romîniei. Ocrotită de aripile științelor și artelor, ca vîlstară sporind nenumărate în crîngul rencălzit de dulcea suflare a primăverii, așa și junii fii ai Romîniei cresc altoiți fiecare pe cîte o ramură de-nvățătură din care sug laptele minței”* (B.A.R.P.R., ms. rom. 4.935, fila 6). Calea învățăturii apare improvizatului poet presărată cu dificultăți împotriva cărora invocă, sigur de izbîndă, țelul scump generației lui: „Junele romîn nu va fi oprit de

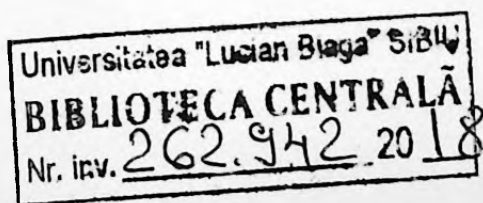
* Proiectul în întregime sa a fost reprodus de D. Păcurariu în lucrarea *Scrieri inedite din tinerețea lui Odobescu* (extras din culegerea *Limbă și literatură*, Buc., 1957). Din păcate, textul este impracticabil datorită numeroaselor erori de transcriere, modificări și omisiuni.

nici o piedică, căci vede la culmea muncii sale singura-i dorință: renvierea țării sale". Între factorii așteptatei „renvieri", el înscrie — alături de „mîna ocrotitoare a dreptății" — ajutorul „tuturilor bunelor cunoștințe". Aproape toată strădania poetică constă în a găsi echivalențe simbolice, metafore pentru demonstrarea tezelor de la „Junimea romînă". Încercarea prezintă interes și pentru că denotă continuitatea, respirația prelungită în atmosfera „Junimii romîne". Compulsarea manuscriselor plasează într-un moment destul de avansat conceperea *Odei „Junimii romîne"*. Ceea ce s-a păstrat este doar notarea lapidară a ideilor fundamentale. Autorul intenționa să toarne în versuri fluxul său liric, transcris provizoriu în proză. O primă strofă se și găsește schițată pe versoul filei care cuprinde începutul acelei cunoscute *Odă Romîniei*, în prima ei versiune scrisă, după indicația expresă a poetului, în noaptea de 16 spre 17 septembrie 1852. Fără a îndreptăți concluzii absolute, prezența pe aceeași filă permite o situare foarte apropiată. Ipoteza că ambele ode s-ar datora aceluiași moment de dispoziție poetică nu pare hazardată. Ispitit de muze, Odobescu va fi dat mai întîi tîrcoale inspirației schițînd *Oda „Junimii romîne"*. Fie că pe drum ideea primă nu l-a mai satisfăcut, fie că a considerat-o absorbită în viziunea mai amplă a unui imn închinat țării întregi, fapt este că lira sa a rămas să-și realizeze pînă la capăt mesajul în *Odă Romîniei*. Cele 12 strofe așternute, înfrigurat, în veghea unei nopți, indică o incandescentă greu de închipuit fără prealabile „încălziri". Tot căutînd și frămîntînd materia pentru *Odă „Junimii romîne"*, Odobescu va fi declanșat, fără veste, alt șuvoi. N-a avut decît să întoarcă fila, pe care patru versuri căznite nu izbuteau să se împerecheze, pentru a așterne, strofă după strofă, *Oda Romîniei*. Evident, nu scrie nicăieri că lucrurile trebuiau să se petreacă neapărat așa. De s-au înfățișat, însă, și altfel, o distanță prea mare între cele două explozii lirice nu trebuie pusă. De fapt, a existat o singură explozie, anunțată de surde convulsii subterane. *Oda „Junimii romîne"* se arată a fi fost produsul amorf al unor arderi pregătitoare. Natural, acestea nu vor fi precedat cu mult cristalizarea creatoare, încît se poate socoti în liniște că *Oda „Junimii romîne"* datează din toamna lui 1852. Împreună cu *Odă Romîniei* ar fi urmat să alcătuiască cele două cînturi din poema epică *Romînia*, notate la rubrica „poezii" pe o pagină manuscrisă, unde se înșiră interminabile proiecte (ms. 4.935, fila 3). Separat plănuia și o *Cîntare Romîniei*, aceasta compusă din 12 părți, fiecare îmbrățișînd un alt period istoric (ms. cit., fila 225). Și într-un caz, și într-altul este vizibilă amprenta direcției promovate de „Junimea romînă" în sensul inculcării unei imagini

grandioase a viitorului țării, fundat pe cultul și preluarea virtuților trecute, ca mijloc de îmbărbătare morală, și pe luminile moderne ale științei, ca soluție practică de înaintare. Prezența sa multiplă și atât de intim legată de existența „Junimii romîne” indică în Odobescu mai mult decît un adept, un promotor, unul dintre cei ce vor fi contribuit la precizarea directivei. Din cîte se știu despre organizarea asociației, este limpede că înlăuntrul ei nu era loc pentru pasivitate. Oricare membru se simțea deopotrivă solicitat, discuțiile, care reprezentau fondul activității, nășteau sentimentul unei egale împărțiri a datoriilor, ca și a meritelor, asigurau sudura colectivă. Nu în ultimul rînd, „Junimea romînă” trebuie să fi fost o școală a prieteniei. În ce-l privește pe Odobescu, cel puțin, el a contractat în acest cadru afecțiuni întemeiate pe afinități și prețuiri reciproce, pe care le va păstra intacte toată viața. Prietenii trainice cu G. Crețianu, D. Berindey, C. Cornescu, N. Ionescu, pentru a nu-i mai pomeni pe cei dispăruți timpuriu, ca A. Sihleanu, D. Florescu sau P. Iatropol, s-au cimentat în anii „Junimii romîne”. Porniți în viață pe drumuri diferite, aveau să se simtă pînă tîrziu aceeași generație crescută și călită în idealurile generoase ale tinereții. Privirea melancolică pe care Odobescu a aruncat-o în 1887 asupra acelei epoci echivalează cu o confruntare, ascunde intenția de a stabili niște repere, poate chiar o măsură pentru aprecierea tuturor celor ce au urmat.

Ani de ucenicie și de peregrinări

Posibilitatea de a se ilustra în cercul „Junimea romînă” Odobescu o datorează studiilor fecunde spre care a fost orientat. Dacă se au în vedere cunoștințele cu care putuse veni din țară, seriozitatea studiilor pariziene devine aproape surprinzătoare. Ce învățătură căpătase Odobescu pînă la 1850? Exact se știe numai că la zece ani a intrat elev al Colegiului „Sf. Sava”, unde va fi frecventat umanioarele. Nu sînt semne că și-ar fi bătut capul să strălucească. Pe listele de premianți figura un Th. Aman, un Dim. Berindey (Arhivele Stat., Buc., fondul Ministerului Învățămintului, dosar 1.305/47), dar nici urmă de numele său. Învățămintul românesc, suspendat în preajma revoluției, l-a obligat pe Odobescu, sau, mai curînd, pe ai săi, la un nou aranjament școlar. Se prea poate să fi recurs la pregătirea cu profesori particulari, fiindcă, nu mult după așezarea la Paris, tatăl ținea să-i reamintească: „Dacă ascultai tu pe papa și urmai învățătura ta în latinește cu Naimaster,

erai să fii destul de înaintat" (scrisoarea din 22 iulie/3 august 1850). Reiese deslușit că nu se înghesuisese la carte, și el însuși, ajuns cu timpurile încărunțite, va mai savura încă plăcerea cu care în copilărie „trăgea la fit" sub diferite pretexte (scrisoarea către Sașa, din 22 febr./5 martie 1889, B.A.R.P.R., coresp. inv. 63.676). S-au păstrat pînă astăzi mai multe caiete ale sale cu însemnări și rezumate școlare de la lecții de fizică, biologie, zoologie, anatomie, algebră. În toate, limba folosită e cea franceză. Unul dintre caietele de istorie naturală are pe copertă inscripția: „București, 1850" (B.A.R.P.R., Arhiva Odobescu, I, ms. 17). Făcută ulterior, după toate aparențele, datarea ridică dubii serioase. Chiar acceptînd ipoteza că, în vederea plecării la Paris, Odobescu a petrecut lunile premergătoare într-o mare înfrigurare școlară, încă ar rămîne de văzut dacă în Bucureștiul de atunci se învăța după manuale atît de docte cum sînt cele din care își trage însemnările viitorul student al Sorbonei. Pe caietele de zoologie și anatomie stă scris numele lui Cruveilhier, somitate pe atunci în mediul universitar francez, iar conspectele denotă un nivel de predare prea complex pentru condițiile noastre. Același lucru și cu însemnările din caietul de fizică; conținutul lor și reprezentările grafice corespund cu cele cuprinse în *Programme d'un cours élémentaire de physique* a lui Aug. Pinaud, manual pe care Odobescu l-a avut pînă tîrziu în biblioteca sa (astăzi la B.A.R.P.R., sub cota II 35.419). Deși se chema „elementar", manualul era destinat aspiranților la grade universitare. Mai normal pare ca Odobescu să fi beneficiat de toate acestea chiar la Paris, de unde îl minuna pe tatăl său cu solemnitatea angajamentelor („simț mare mulțumire pentru silințele ce făgăduiești", îi scria acesta în scrisoarea mai înainte citată). Oricum, el a avut de parcurs, în capitala Franței, un răstimp de tranziție pînă a purcede să frecventeze un institut de învățămînt. De aceea se și stabilise de acasă să intre mai întîi într-un oarecare pension. Astfel ajunge, cum s-a văzut, la Ubicini.* Cînd Ioan Odobescu abia se împăcase cu împrejurarea, fiul trece la un alt mentor. La 16/28 sept. 1850, tatăl îi scria: „Această scrisoare te va găsi așezat la vreun pro-

* Acesta plănuise să pună pe picioare un pensionat pentru un număr restrîns de tineri străini, în care scop căuta să obțină angajamente printre cei ce-l cunoscuseră la București. Se găsea, pe această temă, în corespondență cu Ana Zoe Racoviță, sora fraților Ștefan și Nicolae Golescu. Din motive bănești, înțelegerea a trenat. Nici în februarie 1851 nu se știa dacă Ubicini obținuse numărul scontat de elevi pentru a-și deschide pensionul (G. Fotino: *Boierii Golesți*, vol. III, pp. 27, 66, 199).

fesor sau la Dumenil, adică unde veți fi găsit că va fi mai bine. Și alegerea ce va fi făcut mama nu va fi de loc împotriva voinții mele.” Alegerea căzuse asupra celui din urmă, după cum confirmă scrisoarea din 11/23 dec.: „Am avut mare bucurie de așezarea ta la Dumenil, și mai cu seamă văzînd că ești mulțumit și tu, atît de ocupația lui cu tine la învățăături, cît și despre ale traiului. Mama îmi scrie că profesorul tău te laudă, și mă bucur din tot sufletul, că aceasta este singura mea mulțumire.” Noul îndrumător la care Al. Odobescu fusese dat intern era Alfred Dumesnil, ginerele lui Jules Michelet și emul al său atît în domeniul istoriei, cît și în planul convingerilor democratice. Format în preajma marelui istoric, Dumesnil se impune el însuși ca o autoritate și, după ce Edgar Quinet este ales deputat în 1848, i se încredințează suplinirea catedrei aceuia de la Collège de France (cf. Ion Breazu: *Edgar Quinet et les roumains*, în *Mélanges de l'école roumaine en France*, 1927). Mereu alături de Michelet, către care se concentra atenția tuturor exilaților politici, revoluționarilor refugiați în capitala Franței, el intră în relații cu cercurile acestora, inclusiv cu al romînilor. Potrivit însemnărilor din *Jurnalul* lui C.A. Rosetti, acesta se afla în raporturi de amiciție foarte înaintată cu Dumesnil, cînd junele Odobescu descinde în Paris pentru a asalta cetatea științei. Nu mai trebuie cercetat, deci, prin ce căi Al. Odobescu a devenit elevul lui Alfred Dumesnil. Destul de ușor se pot întrevădea și raporturile stabilite între ei. Neavînd încă treizeci de ani, Dumesnil mai păstra, desigur, în comportarea sa și volubilitatea, și puțința de a se entuziasma, toată acea ardere specifică tinereții de care elevul său nu avea decît să fie captivat. Auditori ai prelegerilor lui de la Collège de France mărturisesc a fi fost răscoliți de pasiunea cu care vorbea. Michelet, vestit orator de catedră, ascultîndu-l, remarcă „forța și ușurința cutezătoare”, despre care îi relata lui Edgar Quinet într-o scrisoare din 5 febr. 1851 (M-me Edgar Quinet: *Cinquante ans d'amitié*, p. 173). Comunicativ, de o vervă avîntată, Dumesnil impunea, în același timp, printr-o calitate care răspundea nemijlocit latențelor lui Odobescu; era un pătimaș îndrăgostit de frumos, cunoscător al mai multor arte, făcînd din contemplația creațiilor marilor genii ale picturii și muzicii un prilej de descoperire a adevărurilor supreme, un imbold spre o lume mai bună. Rembrandt, Ruysdaël, Corregio, în pictură, Beethoven, Mozart, Weber, în muzică, erau creatori către care spiritul său, animat de idealurile regenerării sociale, se îndrepta ca spre

niște adevărați profeți. În cartea *La foi nouvelle cherchée dans l'art**, apărută în anul sosirii lui Odobescu la Paris, Dumesnil îl și numește pe creatorul *Simfoniei eroice* „profet al viitorului“ (p. 104). Nu va fi trebuit mult ca admirația magistrului să-l molipsească pe discipol. La 16/28 febr. 1851, Ioan Odobescu îi scria fiului: „Îmi pare bine că conțertu Parisului te-a mulțumit așa de bine și ți-a plăcut cu deosebire“. O probă elocventă oferea însuși învățăcelul prin conferința despre *Viitorul artelor în România*. Pare aproape de necrezut cât de rapid operase exemplul lui Dumesnil. El va fi călăuzit personal întâii pași ai lui Odobescu spre bucuriile și înțelegerea artei. Mai înainte de a lua parte la ședințele „Junimii române“, acesta putuse să asiste la reuniuni artistice ținute chiar în casa lui Dumesnil, care își aducea, uneori, propria contribuție, interpretând arii vocale (N.P. Smochină: *Les émigrés roumains à Paris — 1850—1856 —*, Paris, 1933, pp. 11—12). Stînd la Dumesnil, tînărul român trebuie să fi avut ocazia să întîlnească ori, poate, să și cunoască, pe unii dintre reprezentanții vieții intelectuale și artistice franceze. Cu Michelet este imposibil să nu i se fi încrucișat drumurile. Eventual aici l-a văzut și pe Béranger, prieten al istoricului, sau a auzit pomenit insistent numele său, cum ar certifica acea fragmentară tălmăcire din *Les fous*, rătăcită printre manuscrisele tinereții (datată 23 dec. 1850). Asupra materiilor studiate cu Dumesnil lipsesc informații. Termenii din scrisorile tatălui sînt prea generali. El vorbește într-una de „înaîntări la învățătură“, fără alte indicații, mulțumit de modul de a se prepara. „Mă bucur prea mult — mărturisirea la 10/22 febr. 1851 — că vremea acolo ți se pare că trece prea iute; aceasta dovedește că te ocupi cu plăcere de învățăturile tale.“ Cărțile pe care tatăl se grăbea să le expedieze la cererea fiului, gramatici, vocabulare, ar fi un indiciu că acesta trudea pe aridele ogoare ale filologiei clasice. Dovadă suplimentară este și satisfacția cu care tatăl vestea, la 9/21 mai 1851, pornirea spre Paris a lui kir Apostol, dascălul de elinească. Sînt apoi de imaginat ceva lecții de istorie, conform cu specialitatea lui Dumesnil. Oricum, trăia printre marile glorii ale istoriei, după cum specifică C.A. Rosetti în scrisoarea din 28 iulie 1851. Intenționase să prelucraze episoade din viața romanilor, pe cînd acesta îi propunea Revoluția franceză. Totul n-avea însă decît un caracter pregătitor, tînărul făcînd

* Prezintă interes să se știe că această carte era fructul unor meditații de ani de zile, în care timp autorul și-a confruntat deseori opiniile cu ale lui Michelet. Se aflau împreună la Fontainebleau, la 9 oct. 1846, cînd au discutat planul viitoarei cărți. Apoi discuțiile s-au succedat la 13 dec. 1846, 17 iulie 1847 ș.a.m.d. (cf. J. Michelet: *Journal*, t.I, Gallimard, Paris, 1960).

un stagiul de aclimatizare în vederea îmbrățișării unei anume ramuri de învățământ.

O dată cu începutul noului an școlar, în toamna lui 1851 — după vacanța petrecută la Vascoeuil și la Trouville, dar nu în totală părăsire a cărților — acest stagiul ia sfârșit. La 9/21 oct. tatăl fusese de acum încunoștințat de mutarea fiului în aceeași locuință cu mama, iar câteva zile mai târziu îi scria: „...am înțeles scopu și aplecarea ta asupra învățăturilor ce voiești să faci, și nu pot să-ți zic altceva decât Dumnezeu să-ți fie în ajutor ca să izbutești la întreprinderile tale, dar orice învățături vei începe, silești-te a le cunoaște bine și desăvârșit, căci numai în acest chip vei putea dobîndi o carieră prin care să aduci folos patriii tale“ (scrisoarea din 27 octombrie). Înclinațiile lui Odobescu către științele umaniste se pronunțaseră definitiv în ultimul an, și, urmîndu-și chemarea, — încurajat fără îndoială și de Dumesnil — se hotărî să audieze cursurile de la Collège de France, unde putea dobîndi cea mai solidă pregătire în direcția respectivă. Între titularii catedrelor se remarcău câteva celebrități ale lumii savante. Un G.F. Boissonade, la greacă, un Désiré Nisard, la elocință, și un Tissot, la poezia latină, un Eug. Burnouf, la sanscrită și literatura orientală, un Philarète Chasles, la limbă și literatură germană, un J.J. Ampère, la limba și literatura franceză modernă, un Ch. Lenormant, la arheologie, De Portets, la drept, Ed. Laboulaye, la istoria legislațiilor comparate (*Les quatre siècles du Collège de France*, Paris, 1931), erau autorități în materiile respective. În biblioteca lui Odobescu s-au găsit lucrări ale tuturor acestora, și, în primul rînd, cursurile lor. Școlarul nu prea silitor, poate și cam neastîmpărat, de la „Sf. Sava“ era de nerecunoscut acum. Mai întîi, își însușise și practica o riguroasă disciplină a studiului. S-au conservat notele sale de la cursul de filozofie clasică greacă al lui Adolphe Franck, pe care l-a frecventat, începînd din ziua de 9 decembrie, regulat, de două ori pe săptămîină. Caietele (incluse în mapele manuscrise cu numerele 5.345 și 5.348 de la B.A.R.P.R.) conțin rezumatele a 29 de lecții, ultima purtînd data de 28 martie 1852. Se transcriu formulele proprii stilului verbal al predării, totuși, e îndoielnic că acestea ar fi însemnări luate chiar în sala de curs. Folosirea limbii romîne, precum și intercalarea numeroaselor citate originale lasă să se bănuiască mai curînd o redactare ulterioară. Sînt toate indiciile că Odobescu presta un impunător volum de muncă didactică, în care descoperise necunoscute voluptăți. În studiul limbilor vechi găsește prilejul de a-și nutri pasiunile literare. Aridele gramatici ale lui Burnouf (Jean Louis, tatăl orientalistului), de care pe vremea umanioarelor nu mai știa cum să scape, sînt pur și simplu devorate, devin seducătoare, conjugate fiind cu plăcerea

de a se împărtăși din farmecul textelor clasice. În locul altor divertismente, Odobescu caută o recreație după orele de curs, întârziind deasupra acestor texte, pe care și le procura numai în ediții savante (Gothae, Lipsiae Hanover, Londini, Firenze), uneori și câte trei-patru paralele. Cu *Hesiodi Carmina* (originalul grecesc comentat în latinește) stă luni de zile la masa de lucru, după cum are grija să consemneze singur la sfârșitul volumului: „Paris, oct. 1851 — aprilie 1852“. Exemplarul (la B.A.R.P.R., sub cota II 41.812) folosit este încărcat de însemnări marginale, mărturisind un travaliu răbdător și pasionat de descifrare în vederea unei transpuneri românești. Concomitent, a copiat textul grecesc în două caiete, așternînd sub fiecare vers echivalențele românești, pe o porțiune destul de întinsă, atît din *Theogonia*, cît și din *Lucrări și zile* (B.A.R.P.R., ms. rom. 1.522, 1.523*). Pe Hesiod îl părăsește în favoarea lui Homer, care-i va umple timpul dintre mai și septembrie 1852 (B.A.R.P.R., ms. rom. 4.987). Tot acum trece și la uriașii literaturii latine, verificîndu-și cunoștințele de limbă și dexteritatea tălmăcirii cu *Georgicele* lui Virgiliu. Euforia filologică pare a-și fi avut un suport în entuziasmul nedomolit pentru mărețiile trecutului. Prietenul său N. Ionescu, părăsind Parisul în anul următor, se grăbea să-i readucă în memorie plăcutele zile și săptămîni petrecute alături în primăvara lui 1852: „Ți-aduci aminte cum ne duceam împreună de admiram statuiele din grădina Tuileriilor? Alexandru, Spartacus deșteptau viu în sufletele noastre icoana timpurilor trecute. De cele de față puțin părea că ne păsa nouă, ca romîni.“ Ar putea să deconcerteze această declarată indiferență față de prezent, în totală contradicție cu spiritul „Junimii romîne“, dacă evenimente prea recente n-ar lămuri lucrurile. Lovitura de stat de la 2 decembrie 1851, prin care Ludovic Bonaparte inaugura o lungă epocă absolutistă, umplu de deziluzie inimile tuturor celor credincioși idealurilor revoluționare. Scrisorile lui Bălcescu după consumarea faptului sînt adevărate strigăte de indignare și durere. Oficialitatea franceză nu întârzie să ia măsuri de înnăbușire a aspirațiilor democratice, a gîndirii libere. Teama unor agitații în rîndurile tineretului culminează, în aprilie 1852, cu destituirea de la catedră a lui Michelet, Quinet, Mickiewicz, profesori titulari chiar la Collège de France. Cei cunoscuți pentru activitate revoluționară, fie și străini, sînt puși sub supraveghere, iar unii devin indezirabili, trebuind să-și mute centrul de

* Semnalate ca inedite de D. Păcurariu în referatul citat, aceste traduceri fuseseră examinate mai înainte de G. Popa-Lisseanu în comentariul *Traducerea operelor lui Hesiod de Odobescu*, *Revista clasică*, VI (t. II), nr. 4, oct.-dec. 1930, unde se reproduc fragmente inexistente în mapele Academiei.

acțiune aiurea. Se prea poate ca o asociație de tipul „Junimii române” să fi fost nevoită a se autodizolva sau, în orice caz, a-și face pe cât mai puțin simțită prezența. Dezamăgit de câte se petreceau în jur — abuzuri și violențe împotriva acelor generoase principii pe care tot Franța le dăruise omenirii — Odobescu va fi căutat în familiarizarea cu lumea veche o compensație, uneori și un refugiu, obișnuindu-se de pe acum să afle, în acel teritoriu îndepărtat și rar frecventat, o oază de liniște. La rîndul său, răspunzînd lui N. Ionescu, evoca discuțiile ce se încingeau între ei doi, înfocați peripateticieni, „sub influența salutară a înțeleptei antichități”. Încălziți de studiile ce-i absorbeau cu totul, visau la înflorirea școlii românești și se legănau în iluzia unor progrese fără lupte politice. Cufundarea lui Odobescu atît de pasionată în cercetarea antichității s-a soldat, relativ repede, cu descoperirea multiplelor aptitudini pentru arheologie. Jurnalul călătoriei sale la Londra, în august 1852, consemnează totul cu un ochi rece, distant, și aproape singurul loc unde trădează o vibrație deosebită este acela relativ la impunătoarele colecții arheologice de la British Museum. Printre vestigiile egiptene, etrusce, grecești, Al. Odobescu întîrzie într-o dulce beție, revine fascinat și a doua zi, și peste altele trei, invadat de impresii ce i se par, apoi, imposibil de tradus în cuvinte. „Surpăturile Partenonului, zdrobiturile de statui ale lui Fidias cer o pauză mai tare decît a mea pentru a spune ce adîncă mărime e ascunsă sub cel mai mic creț al marmorii roasă de vreme. Cîtă grăbire și cît nesațiu aveam atunci ca să le văz, atîta slăbiciune simț acum pentru a spune cît sînt încă de sublime” (*Convorbiri literare*, LXVII, 7—9, 1934). Pe cînd însoțitorii săi priviseră atîtea „prețioase rămășițe” ca pe niște „hîrburi”, oarecari „cioburi”, el manifesta un interes de cunoscător, bine edificat dinainte. Cu siguranță că destule dintre plimbările cu N. Ionescu pe aleile Tuileriilor, chiar în incinta Luvrului, vor fi fost precedate sau urmate de peregrinări prin sălile bogatului muzeu francez, unde setea arheologică a lui Al. Odobescu s-a putut satisface din capul locului. Tînărul de 18 ani ar fi apărut îmbătrînit fără vreme cu asemenea preocupări, de nu l-ar fi stăpînit, în același timp, neastîmpărul creației literare. Febra erudiției îi aprindea imaginația. Ca o consecință a prizării nesățioase din clasicii greci și latini, trebuie neapărat plasate în acest interval toate acele încercări de a prelua pe cont propriu motive antice, din care manuscrisele sale păstrează resturi cu duiumul. Voia să dea o *Antigonă*, în vederea căreia închipuia livresc un cadru mitologic: „Un ospăț grecesc; triclinii; oaspeții încununați cu roze, cu mirt, cu zambile, cu iasomie, cu iederă, cu viță. Sală cu coloane corintiane, statui ale lui Bachu; servi servind în vase de argint și de aur, ce le port pe cap sau în mîini. Mesele

de piatră, lampe grecești, cupe ș.c.l. Rapsozi cîntînd fapte istorice pe lire grecești" (ms. 4.935, fila 3 verso). Cum se vede, filologul, istoricul, arheologul erau deopotrivă mobilizați să pună la dispoziția literatului veleitar suficiente mijloace spre a-și impune și el prezența. O altă plăsmuire se rotea în jurul lui Socrate, lucru învederat de propozițiile aruncate pe o pagină la împlinire (ms. cit., fila 81). Diversele schițe îndrumă pe urmele lecturilor sale. Scenariul unei drame sau așa ceva, avînd ca erou pe legendarul Arion (ms. cit., fila 87), nu este decît prelucrarea capitolului 24 din prima carte a *Istoriilor* lui Herodot (compulsată de Odorescu în ediția Lipsiae, 1830). Povestea cîntărețului salvat de la moarte prin măiestria artei lui se pare că trebuia să îmbrace purpura versului; au rămas cîteva strofe narînd episodul naufragiului într-o elegantă tăietură clasică, cu parfum de transfigurare mitică:

*Plină e marea de dulci Nereide,
Cu gîndurile blînde ca și tatăl lor:
Thetis smerita, Doris, Galatea,
Frumoas-Amfitrită ș-al' lor surioare.
Vesele danțuri, cîntări drăgălașe
Sînt singura grijă ce port ele-n minți.*

*Marea se joacă săltînd p-al' lor șolduri,
Cu spume ușoare, cu valuri răcori,
Buciumul sună din scoica-nvîrtită,
Și Echo cu murmur se-nalță la cer.
Astfel plutește stolul spre țărături,
Iar rîsuri și danțuri mereu l-însoțesc.*

(Ms. 4.935, fila 7.)

Citirea *Bibliei* i-a sugerat dramatizarea cărții despre Ruth (ms. cit., filele 77—78), alegerea fiindu-i influențată poate și de contemplarea la Luvru a tabloului lui Poussin inspirat din aceeași sursă. Bineînțeles, viața romană n-a rămas în afara acestei febrilități imaginative. Virginia, fiica unui centurion Virginie, logodnică a tribunului Icilie, dar dorită și de decemvirul Appie Claudie, aduna în juru-i elementele unei înjghebări dramatice, care își propunea să învie lumea războinică, pătimășă, superstițioasă și involburată a Romei străbune (ms. cit., f. 88). Sfîrșitul anului 1852 și începutul lui 1853 se vor fi scurs în această tensiune. Cufundat în vrafuri de cărți, din ce în ce cu mai puțini prieteni (după N. Ionescu, în toamna lui 1853 a părăsit Parisul și G. Crețianu), Odo-

bescu visează cum numai la vârsta adolescenței se poate visa. Capul îi vuia de planuri, trăind deodată în mai multe lumi. Alături de cele eline, ebraice, romane, se rînduiau și vechile alcătuiți ale societății românești. Viitorul autor de „scene istorice” își trecea acum ucenicia. Pe o pagină dintr-o hîrtie asemănătoare cu cea folosită în proiectele de mai sus și cu aceeași grafie mărunță, ușor nervoasă, stă schițată o nuvelă destinată a evoca reacțiunea populară împotriva despotismului fanariot. Canavaua epică destul de confuză nu întunecă însă substratul ideologic impregnat de viziunile cutezătoare ale „Junimii romîne”. Conflictul opune, în planul sentimentelor, compasiunea și interesul față de soarta sătenilor oropsiți, simțul dreptății, aversiunii și mîniei active față de ciocoi și de străinii jefuitori. Un erou ia drumul codrului și devine haiduc, altul pune la cale o revoltă pentru a restabili libertatea țării, gîndind la eventualitatea unei uniri ca-n vremea lui Mihai, „dar nu făcută prin armele concuistei, ci prin evanghelică înfrățire a tuturor romînilor” (ms. cit., f. 85). Dintr-o respirație comună s-a ivit, e limpede, conturul altei novelete istorice, intitulată *Lupul turbat* (B.A.R.P.R., Arhiva Odobescu, I, ms. 21). Aceeași epocă de apocalips fanariotic. Aceeași diatribă la adresa boierilor nepăsători. Aceeași țință apropiată: dreptatea, același ideal în perspectivă: libertatea. Pînă și eroii sînt culeși dintr-un mediu identic. Și aici se vorbește de pregătirea unei răscoale naționale, sătenii oropsiți părăsesc vetrele, înmulțind cetele haiducești, iar eroul, elev al dascălului Gheorghe Lazăr, nutrește ideea unei renașteri a poporului. Materialul l-a interesat mai îndeaproape pe Odobescu, deoarece revine asupra lui, deși fără rezultate concrete.* În fine, în aceeași conjunctură, apare și tentația unei legende românești versificate:

*Cartea trecutului acum să ne zică,
Ea, ce-al trecutului vâl îl ridică...*

Cîteva strofe recompun o atmosferă de mister, cu intenția probabilă de a marca distanța istorică. Foarte neguroasă se ghicește însă de la început întreaga schelărie, încît improvizatul rapsod nici nu s-a avîntat

* Nuvela urma să se împartă în cinci capitole, fiecare cu cîte un *motto* luat din autori clasici. Textele acestora sînt scrise mai întîi pe o foaie din hîrtia de corespondență, cu monograma mică în relief, la colțul stîng, așa cum folosea în prima epocă pariziană. Cînd s-a decis să revină asupra proiectului, Al. Odobescu a început prin a copia *motto*-urile originale, încercînd să le dea și un echivalent românesc, de data aceasta tot pe o hîrtie de corespondență, dar de tipul celei folosite după 1855 (se și vede filigranat „1856”).

prea departe în descifrarea enigmelor, resemnându-se să dea pace
lirei:

*Poetul e trîndav; muza-i lenoasă,
De cercetări și trude fricoasă.*

(Ms. 4.935, f. 1—2.)

Atîtea începuturi și nici un sfîrșit ar fi trebuit să dezarmeze orice perseverență. Dar Odobescu nu dă semne să fi suferit din pricina nefinalizării. Asediat de idei, grija lui era să nu treacă vreuna neînregistrată, construind în jurul său un edificiu de proiecte, pe care apoi nu ezita să le ia drept realitate. Ar fi fost necesar răgazul unei vieți întregi spre a înfăptui tot ceea ce își propunea nerăbdătorul tînăr. Titlurile înșirate pe o listă (ms. cit., f. 3) produc senzația delirului. Voia să traducă din Shakespeare (*Romeo și Julieta*, *Hamlet*, *Othello*), din Schiller (*Wilhelm Tell*), din filozofii și literații clasici (greci, latini, francezi, germani etc.); să realizeze toate dramele de mai sus, pe lîngă un *Urban Grandier* mai vechi, un *Decebal* și un *Ioanițiu, craiul romînilor în brouillon*; să întocmească o „gramatică rațiunată” a limbii romîne, un curs de literatură antică și modernă, un tratat despre educație (tocmai în acei ani se citeau cu nesăț Aimé Martin, Ch. Renouvier, Bouillet și alții), culegeri din propriile articole de jurnal, critici, scrieri politice și literare, un mănunchi de episo-uri istorice, pînă și volume de corespondență și memorii.

Numai apropierea termenului de a se prezenta la examenul de bacalaureat destrămă celesta euforie și-l readuse pe Odobescu cu picioarele pe pămînt. La începutul lui iunie 1853, tatăl se interesa de stadiul pregătirilor. Peste o lună îi îngăduia, înțelegător, să împingă mai departe fatalul termen, care îl cam impacienta pe junele Odobescu: „Cît pentru examenul tău, cunosc însumi greutățile ce trebuie să încerci mai cu seamă la limbile vechi și moarte, de aceea o zăbavă de vreo trei luni te încredințez că nu-mi va aduce nici o mîhnire, mai cu seamă cunoscîndu-ți silința și ostenele tale, și ceea ce este peste puțința omului nu poate cineva a cere” (scrisoarea din 14/26 iulie 1853). Pentru a se prepara cît mai bine, îl silește să renunțe la dorința de a-și încununa vacanța cu o raită pînă în țară. Vrînd, totuși, să respire mai curînd ușurat, Odobescu se pripă să se înfățișeze comisiei. Rezultatul a fost că la 18 august se vedea nevoit să comunice tatălui vestea unui eșec. Orgoliul său pare a fi fost adînc rănit, altminteri, tatăl n-avea de ce să-l oblojească: „Pentru neizbutirea ta la examen nu trebuie să te îngrijești de ceea ce va zice lumea, ci trebuie cu curaj să te ocupi de acea matematică care te-a încurcat, ca

la dechemvrie să o poți descurca și să poți izbuti cu desăvîrșire" (scrisoarea din 8/20 septembrie). Lecția i-a prins bine, și la sfîrșitul anului, o dată cu obținerea titlului de bacalaureat în litere* putea să se considere efectiv, student.

După ce Collège de France îl înzestrase cu o cultură generală și mai cu seamă clasică de prima mîină, avea nevoie acum să se specializeze. Discuții în acest sens se purtau încă din vară între fiu și tată prin mijlocirea corespondenței. Era consultat și vechiul Picolo, mai mult cu scopul de a trage foloase de pe urma relațiilor sale. Trebuiau satisfăcute anumite formalități, despre care grijuliul părinte întreba la începutul lui septembrie: „Scrie-mi dacă ai dobîndit voia de la minister de a lua inscripții de drept și de litere“. Întrucît nu-și trecuse examenul, i se cerea, desigur, o dispensă. Cîte o informație culeasă ici-colo din scrisori dă cuvînt să se creadă că a obținut aprobarea, în urma căreia Al. Odobescu a putut să pășească în sălile de curs ale Sorbonei în toamna lui 1853. Primăvara următoare se afla absorbit de îndatoririle celui de-al doilea trimestru, dînd asigurările cuvenite de silință tatălui, care insista pentru un comision în termeni de o transparentă ironie: „...însă nu uita, căci știi că studenții sînt cam uităcioși“ (scrisoarea din 5/17 mai 1854). Cu toate că îl considera student, asupra direcției în care urma să se specializeze părerile se arată a fi fost împărțite încă o bună bucată de vreme. „Îmi zici că aștepti hotărîrea mea — scria Ioan Odobescu la 17/29 iunie — ca să știi de ce să te apuci și cum trebuie să urmezi.“ În același plic trimitea fiului cîteva rînduri de la Alex. Ghica, fostul domn și viitor caimacam, care-l sfătuia să îmbrățișeze „cursurile administrative“. Om practic, Ioan Odobescu își făcea, desigur, socoteala că o carieră lucrativă este oricînd preferabilă, și ezita să-și lase feciorul în prada unor înclinații total neproductive. Dar nici nu avea tăria să-i impună părerea, cu atît mai mult cu cît nici un precedent nu-i putea inspira siguranța reușitei. Pînă la urmă, se mulțumea cu înțelepte sfaturi generale: „...dorința mea este să fiți cinstiți și învățați în orice ramură de învățătură veți avea aplecare și dorință, numai să fie cu desăvîrșire și cu folos“ (*loc. cit.*). Fiul proceda cu tactică. Cultivînd autoritatea tatălui și întreținîndu-i impresia că nu decide nimic fără voia lui, avea dinainte asigurată libertatea să urmeze după pofța inimii. Evident că nici prin gînd nu-i trecea lui Al. Odobescu, inițiat de

* Foile matricole ale examenului au fost cercetate de Pompiliu Eliade. Fuseseră o sesiune la care s-au prezentat mai mulți romîni: poetul Alex. Sihleanu la 7 și 8 dec., moldoveanul Nicolae Aslan la 10 și 12 dec., iar Alex. Odobescu la 11 și 13 dec. (*Din Arhivele Sorbonei, Viața nouă*, I, 10—15 iunie 1905).

acum în studiul antichității, familiarizat cu marile literaturi, el însuși robit de tainica speranță a talentului, să se apuce de altceva, bunăoară de „cursuri administrative”. Mimînd indecizia, fiul mergea mai departe pe drumul început. Lipsesc cu desăvîrșire date despre cursurile frecventate, și în general raporturile sale cu universitatea sînt extrem de cețoase. Cert este doar că s-a făcut remarcat de profesorul Egger, epigrafist și arheolog de vază. Trebuie să fi dat o deplină satisfacție exigențelor acestuia în ramura sa de erudiție, dacă ajungea să dăruiască studentului o lucrare proprie cu măgulitoare dedicație: „Domnului Alexandru Odobescu, amintire de la Sorbona” (*Epigraphices graecae specimina selecta*, la B.A.R.P.R., sub cota II 32.173). Proaspătul sorbonist înțelegea să tragă imediat foloase din noua sa situație și, înainte de toate, să adopte un stil de viață independentă. Începu să schimbe locuințele, motivînd aceasta cu nevoia de liniște pentru studiul său, și mai prestigios, că-l dau cărțile afară din casă. Adresele de pe plicurile ce-i soseau din țară — rue de Tournon, rue de Vaugirard — între Bd. Saint-Germain și Luxembourg, trădează intenția unei apropieri de centrul universitar. Amenajarea unei locuințe se va solda toată viața la Odobescu cu investiții peste așteptări. Fără a-și permite fastuoasele interioare de mai tîrziu, este neîndoielnic totuși că fiecare din aceste mutări a înghițit cheltuieli simțitoare. Dacă se mai adaugă aici și achizițiile masive de cărți, comandate în toate părțile Europei, în ediții pretențioase și costisitoare, se înțelege că toate prevederile bugetare ale lui Ioan Odobescu erau sistematic subminate. Scrisorile lui, alarmate la început, ajung prăpăstioase, catastrofice, tremurînde de spaima ruinării, invocînd rațiunea, recunoștința filială, limitele sacrificiului părintesc, justiția cerească și cea pămînteană, făcînd un caz nemaipomenit pentru a se lega de prima ocazie ca să aplaneze totul. Primirea socotelilor de la Paris, cam umflate, îl făcea pe calculatul tată să atragă atenția fiului la 9/21 februarie 1854: „...eu nu pot face cheltuieli mai multe decît mijloacele mă iartă, nedorind a supune averea noastră supt jugu datoriilor, care sînt o dărăpănare pentru starea oamenilor, și de care sînt încredințat că nici tu nu o voiești”. Numai peste patru zile, aflarea altei sume cheltuite urcă sîngele în capul tatălui, aducîndu-i în față imagini de bolgii ale pierzării: „O asemenea sumă nu poate fi cheltuită decît prin jocu de cărți sau prin purtări necuviincioase unui tînăr ce își urmează învățăturile sale”. Căutîndu-și o descărcare, umple hîrtia cu tunete și fulgere inofensive: „...și ferească Dumnezeu o altă asemenea întîmplare, te voi lăsa în mîinile judicății de acolo, spre a urma cu tine după pravila țării, care îți va pricinui o mare rușine și desăvîrșită înapoiere la învățăturile tale, și o ură părintească către tine, care îți va pri-

cinui în toată viața ta neodihnă și bătaie de cuget". Dar sînt suficiente cîteva rînduri bine simțite din partea fiului, și proxima epistolă a tatălui, cea din 9/21 martie, indică iarăși cer senin: „m-am bucurat văzînd că ai simțit greșelile ce ai făcut și sînt încredințat că în viitor te vei purta după cuviință și te vei mărgini a cheltui numai suma ce mama ți-a încuviințat, căci datoriile produc cele mai rele sfîrșituri, precum supărări, bătaie de cuget, și să socotesc ca o crimă. De aceea mă grăbesc a-ți arăta că m-am împăcat cu tine și nu mai am nici o ură asupra-ți și hrănesc în inima mea tot aceeași dragoste și bunavoință către tine ca și mai înainte. Și spre a fi liniștit și să-ți poți urma învățăturile tale în odihnă, îți alătur polița pentru ceilanți 1.000 fr. ce mai ești dator, ca să scapi mai curînd de sarcina care crez că-ți pricinuieste mîhnire și nemulțumire." Nici atunci, nici mai tîrziu, Al. Odobescu n-a prea înțeles de ce datoriile ar fi chiar o crimă, deși va avea prilejuri să verifice pe propria-i piele dreptatea tatălui, care avertiza că „produc cele mai rele sfîrșituri". Deocamdată, a-i cere atîta prevedere însemna a ignora cît de tînăr era și, ca atare, supus celor mai irezistibile tentații. Se apropia vertiginos de 20 de ani, și bărbăția în floare nu se împăca la infinit cu aceleași reverii pe filele tomurilor savante. Viața îi surîdea înainte și-l îmbia cu atîtea plăceri încă nepipăite. Nu e nimic extraordinar, așadar, că într-o bună zi i-a venit chef să evadeze, dispărînd la Marsilia. Consternant era numai faptul că fuga se asocia cu noi datorii, dînd în vileag o slăbiciune incurabilă. Asigurat de iertarea familiei, nu întîrzie să se reîntoarcă, însă, prudentă, mama îl expediază în țară, după patru ani de absență. Planul ei ascuns că astfel își va veni în fire pornea dintr-o rațiune imediată și, pe loc, pare a se înfăptui. Călătoria, mediul inedit acaparează interesul tînărului. Distracțiile, dacă nu excelente, le socotește, totuși, convenabile. Se interesează de opinia celorlalți despre sine, și, îndată ce constată vreo indiferență, se adumbrește, este cuprins de remușcări pentru ceea ce singur numește „greșelile trecutului". Terapeutica își făcea efectul scontat. „Voi avea multă vreme pe conștiință cheltuielile pe care le-am făcut cu atîta nesocotință la Paris", îi scria Catinchii Odobescu la 26 octombrie 1854, în aceeași scrisoare în care se declara nerăbdător ca într-un an, un an jumătate să-și ia licența. La 12/24 noiembrie se găsea în ajunul plecării spre Paris, pentru a trece ultimul hop, și se angaja solemn către mamă: „Poți face mult pentru mine, ajutîndu-mă să uit cu desăvîrșire trecutul. N-aș spune că mă întorc la Paris fără silă; consider anul pe care-l voi petrece acolo drept o datorie și îți făgăduiesc să fiu cît mai pușin distras de la sarcina pe care o am de îndeplinit în acest timp." *Vanitas vanitatum...* Nu numai lucrurile, ci și cuvintele sînt pieritoare în omenirea asta. Anga-

jamentul atît de ferm rămase numai pe hîrtie. Anul pe care-l mai zăbovi cu titlul de student nu-i aduse diploma cuvenită. În condiții asemănătoare cu cele din 1854, în toamna lui 1855, Al. Odobescu descinse definitiv pe pămîntul natal. Scrisorile care-l ajungeau din urmă erau pline de dojeni: „oamenii care ne iubesc și să interesează de tine — îi scria tatăl, rămas la Paris să-și curarisească bătrînețele — nu pot vedea cu mulțumire grăbita ta întoarcere la București și vremea ce ai pierdut aici în cursu unui an aproape“ (scrisoarea din 26 oct.). Prescripțiile dintr-o scrisoare anterioară — „să te mărginești în cheltuielile tale și să alegi să fii în adunări cu oameni cumsecade“ — dezvăluie, implicit, aceleași vechi reproșuri. Cît le îndreptățea sau nu — rămîne de stabilit. Va fi fost un fiu risipitor; însă lipsit de discernămint în relații — asta mai puțin. Prietenii săi erau tot Berindey, Florescu, Cozadini, cu care petrecuse și anii cei fructuoși. Alte întîlniri întîmplătoare nu-l vor fi determinat să-și modifice radical comportamentul. Modificările survenite se datorau vîrstei, iar unele indiscutabile excese pot fi mai curînd atribuite acelui val de boemie foarte la modă printre tinerii epocii. Numai cu doi ani înaintea sosirii lui Al. Odobescu la Paris, ieșise de sub teascuri cartea lui Mûrger, *Scene din viața de boem*, destinată unei prompte celebrități. Autorul propovăduia „boemia“ ca un stagiul pentru celebritate, numind-o „prefața Academiei“. Dincolo de poza de *frondeur* era un gest de sfidare a convențiilor sociale, o justificare a independenței spirituale, un îndemn la înălțarea deasupra meschinărilor materiale provocate mai ales de o bsesia banului. Tinerețea vulcanică, dornică de emancipare și mai totdeauna șubredă sub raport pecuniar, luă în brațe, fără reticențe, nevinovata dogmă și creă un mod de existență, preluat și de unii dintre studenții romîni, cum documentează un Pantazi Ghica. El avea să și producă o localizare după Mûrger (*Un boem român*, Buc., 1860), foarte anemică literar vorbind, însă nu mai puțin lămuritoare ca document. Introducerea delimitează concludent tipul boemului: „Boemii nu sunt acei vagabonzi desfrînați pe care îi descrie (*sic!*) unii autori; nu se recrută, după cum cred ignoranții despre viața de boemie, dintre șarlatani și vițioși, nici dintre negustori groși la pungă, groși la ceafă și groși la minte, nici dintre tîmpiți, a căror inteligență este bornată și al căror vis de ambițiune se mărginește să cîștige un post... boemia este tinerețea voioasă, viitorul strălucind, studiul ardent, iluziunile aurite, amorul pur, ambițiunea nobilă, cugetările înalte“. Privită astfel, ca un însemn al aristocrației spiritului, boemia nu va fi contrazis morgană odobesciană înăscută. Disprețul afișat în unele scrisori față de obținerea unui „post“ sau repulsia mărturisită față de negustorii aflați pe vaporul cu care se întorcea în

fară erau, mai sigur decît aroganțe boierești, reflexe ale boemiei pariziene. Trăirea mai slobodă, într-o detașată expectativă bănească, neștiind ce-i prevederea (despre care tot Pantazi Ghica susținea că pătează junețea, o face să devină „o bătrînețe anticipată, o natură coruptă și egoistă”), prezenta pentru Al. Odobescu antidotul împotriva unei presimțite rutinizări, poate și o soluție de a nu fi luat drept insensibil sau incapabil de plăcerile altora. Că nu ocolea, ipocrit, petrecerile tinerești, se vede din remarcă lui G. Crețianu, care-i scria din București la 15/27 august 1855: „Sunt departe de a fi un rigorist și de a găsi că e rău să petreacă cineva din cînd în cînd; omul care e stăpîn pe sine, după o noapte de plăcere, se pune cu mai multă ardoare la lucru”. Întrebarea este cum funcționau frînele lui Odobescu. Din acuzațiile tatălui s-ar spune că nu știa cu nici un chip să se stăpînească. Din confruntarea cu realitatea, însă, rezultă mult mai puțină dezordine. Nu este de conceput că Al. Odobescu a „pierdut timpul”, cum se vaită bătrînul, în aceeași vreme în care definitiva un studiu ca cel despre *Satira latină*, al cărui manuscris recent ieșit la iveală poartă data de 10 aprilie 1855 (Arhiva Odobescu, I, ms. 1). Ceva mai înainte, la 5 martie, scrisese articolul *Bazele unei literaturi naționale* și promitea să continue cu altele, ce urmau să apară în ziarul bucureștean *Patria*. Lipsa colecției din fondul Bibliotecii Academiei R.P.R. împiedică să se stabilească dacă într-adevăr a respectat promisiunea, oricum, textele existente probează continuitatea preocupărilor de specialitate, pasiunea cu care Al. Odobescu și-a cultivat aptitudinile, alternînd mici escapade tinerești cu „studiul ardent”, distracțiile, fie și cam aventuroase uneori, cu „cugetările înalte”, întocmai codului prescris de boemia ideală. Cu mai multă ori mai puțină conștiinciozitate, păcătuind probabil sub raportul frecvenței riguroase (de altminteri, nici nu era obligatorie), Al. Odobescu a mers pînă în pragul licenței. S-a și înfățișat înaintea comisiei pentru obținerea diplomei, dar impunîndu-i-se să versifice în limba lui Ovidiu, a renunțat dintr-un exagerat scrupul de perfecțiune* (după relațiile fostului său elev de la Școala normală, D. Dimiu: *Al. Odobescu și activitatea sa, Noua revistă romînă*, 15 sept. 1901). Era și aceasta o probă, la urma urmei, de seriozitatea concepției pe care și-o formase despre adevărata pregătire științifică, o promisiune că nu vor rămîne fără rod anii de familiarizare, în școlile și Universitatea Franței, cu cele mai înalte valori spirituale.

* Programă învățămîntului francez prevedea lucrări ritmice în limba latină chiar de pe băncile liceelor, probă a cărei dificultate o vor semnala și alți romîni (cf. G. Bengescu: *Cîteva suvenire ale carierei mele*, Bruxelles, 1899).

„Et je dois à moi seul toute ma renommée“

C o r n e i l l e

De bună seamă, cu o tinerețe ca a lui, agitată, indecisă, tulburată de imixtiuni eterogene, supusă fluctuațiilor, Odobescu s-ar fi scufundat în anonimatul multora din aceeași generație dacă nu se diferenția foarte curînd prin cultura cu totul superioară, prin orizonturile și direcția preocupărilor destinate a-i conferi un loc propriu între contemporani. Inegalitățile din comportarea sa, atîtea capricii ale temperamentului, consecvențele, labilitatea caracterului sînt răscumpărate de o rară aviditate spirituală, care i-a îngăduit să ia în stăpînire cîteva domenii ale cunoașterii omenești, obținînd cu timpul autoritate indiscutabilă. Aripile intelectului l-au săltat deasupra slăbiciunilor firii sale și chiar deasupra mediului nu o dată ostil, impropriu la epoca respectivă unor ascensiuni spirituale prea îndrăznețe. Nu numai profilul moral al lui Odobescu s-a detașat prin opoziția față de anumite precepte, convenții, bariere impuse dinafară, dar și fizionomia lui intelectuală a prins contururi nete în măsura în care s-a smuls din inerției ale timpului și a depășit plafonul modest acceptat pe atunci. Privirea mai de aproape a acestei fizionomii înfățișează priveliștea unui clocot ce se refuză tiparelor curente, a unor ambiții de cristalizare originală, dacă nu totdeauna susținute de un efort corespunzător, beneficiînd totdeauna de substanțe neîntîlnite la tot pasul.

Opinia generalizată precum că Odobescu a fost legatarul solidelor tradiții cărțurărești existente în familia mamei are în vedere mai mult raportul de strictă descendență decît procesul real al ridicării lui spre înălțimile culturii. Din moștenirea străbunilor Caracaș, lui i-a revenit, se presupune, aplecarea spre lecturi selecte, o precoce familiaritate cu cartea privită nu doar ca un divertisment, poate, într-un oarecare grad și ceva din dispozițiile literare. Copil fiind, a mai apucat să vadă în casele bunicii, Irina Caracaș, vestita bibliotecă a răposatului ei soț, pînă a fi înghițită de flăcările înspăimîntătorului incendiu din 1847. Un descendent direct, Grigore Caracaș, își amintea a fi fost compusă din „cărți franceze, germane, italiene“ (Memoriul său în Al. Cretzianu: *Din corespondența familiei Ion C. Brătianu*, vol. V, Buc., 1935), relatînd totul ca un spectator măgulit, fără semne de vreun interes personal. Amintirea învățatului strămoș era, probabil, evocată cu evlavie și în casa părintească, departe de a căpăta însă aspectul unui cult activ. Despre o atmosferă de înaltă

intelectualitate în casa Odobestilor, pentru a se putea vorbi de un asemenea cult și de transmiterea lui urmașilor, nu sînt probe. Grigore Alexandrescu, cîntîndu-le într-o epocă foarte asiduu societatea, o făcea, cum mărturisea în scrisorile către Ion Ghica, atras numai de perspectiva unor petreceri strășnice. C.A. Rosetti, entuziasmat la culme de Catinca Odobescu, din casa căreia o va lua de soție pe Maria Grant, nici el nu avansează susțineri categorice cu privire la eventualele manifestări de intelectualitate. Este aproape sigur că altceva decît niște ecouri îndepărtate tînărul Odobescu nu va fi reținut din faima de cărturar a strămoșului, lucru, evident, prea puțin ca să determine alegerea unui drum în viață. Cîte dintre firele tainice ale legăturilor ancestrale le va fi înnodat el s-au împletit cu multe alte elemente ivite în existența sa încît a le mai desface și considera autonom este ca și imposibil. Stimulenții cu adevărat hotărîtori în formarea sa aparțin epocii de instruire în preajma erudiților profesori de la Collège de France și Sorbona. Chiar din primul an al instalării la Paris cade în patima bibliomaniei*, achiziționînd cărți în pofida oricăror reguli de stabilitate bugetară. Cînd tatăl său îi dăruiește suma frumoasă de 10 galbeni cu prilejul onomasticii, în august 1851, are imediat grijă a-l preveni: „însă nu pentru cumpărătoare de cărți“. La reîntoarcerea în București era posesorul unei biblioteci impozante. Transportul cărților, așezarea, păstrarea lor sînt motive centrale în scrisorile acestui moment. Întîrzierea unei lăzi sau, după ce aceasta sosește, absența vreunui volum îi creează stări de panică, neliniști consemnate numai decît în corespondență. Necesitatea evidenței stricte îi impune să-și alcătuiască un catalog, pe care îl încheia în martie 1858, desigur după mai multe luni de redactare (la B.A.R.P.R., ms. rom. 4 338). Probabil că acest catalog reproducea un altul, pe care îl întregea, în orice caz nu era întocmit cu toate volumele în față, deoarece în dreptul cîte unei cărți apare specificația: „rămasă la Paris“. Alte volume lipseau, fiind împrumutate pe la prieteni și cunoscuți, cum era cazul, atunci sau mai tîrziu, cu *Taras Bulba* la Adolf Cantacuzino, un Byron la Cornescu, o antologie din lirica latină (Catul, Tibul, Propertiu) la Théot, din Eug. Burnouf, *Introducerea în istoria budismului indian* la I. Brătianu, cîteva la amatorul arheolog, fostul colonel Papazoglu. Însiruirea cărților proprii nu epuizează, firește, lecturile acumulate simultan. O lucrare conspectată cu multă rîvnă pentru prepararea prelegerii din 1852, despre civilizația indiană, cum este cea

* Mult mai tîrziu, într-o scrisoare către J.A. Cantacuzino (Zizin), avea să facă despre sine această definitorie constatare: „La bibliomanie est, vous le savez, ma nature même“ (B.A.R.P.R., Coresp. achiziție 2.288/1863).

a lui F. Schlegel (*Essai sur la langue et la philosophie des indiens*, trad. A. Mazure, Paris, 1837) absentează, și lista va fi prezentînd, cu certitudine, încă destule omisiuni. Totuși, catalogul acesta reprezintă un instrument extrem de prețios pentru circumscrierea și reconstituirea unei hărți a culturii tînărului Odobescu.

Cel mai solid sector al bibliotecii și, implicit, al cunoștințelor lui Odobescu, la data respectivă, se arată a fi fost clasicismul antic grec și latin. Nici un autor nu lipsește, iar cei fundamentali figurau în compacte ediții, cite două, trei și patru chiar, adnotate în limbile de mare circulație. Pe Homer îl avea în ediții apărute la Paris, Hanover, Londra (toate în 1845—46) și iar la Paris (1853); pe Herodot în ediții de la Lipsca (1830 și 1844) și alta franceză în 2 volume (1830); pe Sofocle în impunătoarea ediție lipscană în 7 vol. (1822—1823), pe lîngă care o alta de la Oxford (1844), plus cea franceză a lui Artaud (1848), plus cea germană a lui Hartung (Leipzig, 1853); pe Platon în vechea ediție a lui Schleiermacher (5 vol., Berlin, 1804), concomitent cu ediția din Lipsae (1819) și cea supraviețuită de Victor Cousin, în 13 vol. (Paris, 1822—1840); Tacit în ediția lui J.L. Burnouf (6 vol., Paris, 1833) și alte cîteva; Quintilian în ediția lui Quizille (Paris, 1829) și încă una londoneză (1830) și tot astfel Demostene, Euripide, Plutarh (bineînțele că nu fără clasica ediție Amyot în 11 vol. — Paris, 1811), Lucrețiu, Virgil, Horațiu, Caesar, Suetoniu etc., etc. După un stadiu de sîrguincioase exerciții, din care făceau parte și acele timpurii tălmăcirii din Homer, Hesiod, Virgil, Odobescu va fi ajuns nu numai să-i citească în original fără dificultate, dar să și aprecieze particularitățile stilistice. ÎNSEȘI traducerea ceva mai tîrzie din Horațiu (1853, 1854 — revelate de V. Pîrvan în *Convorbiri literare*, 9/1902) marchează un spor de intimitate cu finețurile originalului. De la început, a avut mai multă aplicație pentru latină decît pentru greacă, decalaj nerecuperat niciodată. Avînd nevoie la cursurile sale, după 1890, de traduceri din Pausanias, va apela la consiliile lui Francuți. (Cf. scrisorile către Sașa, din ian., febr. 1890.) Interesant este că în sfera interesului său intră și autori ai vechimii de o mai redusă reputație, de pildă, Calistrat, presupusul autor al *Cîntului lui Hasmodie și Aristogiton*, din care a lăsat cîteva frînturi romînești (B.A.R.P.R., ms. rom. 4.935, f. 86). Contactul lui Odobescu cu literaturile antice ajunsese la un grad avansat de specializare de vreme ce-și asuma răspunderea să susțină, la 1856, un curs public despre autorii Greciei. O probă în ceea ce-i privea pe autorii Romei o dăduse cu schița din 1855 despre *Satira latină*. În acest scop, consultase lucrări numeroase din exegeza critică de resort. Pe lîngă lucrări care-l puteau îndruma în cîmpul strict al filologiei — ca M.C.J. Hubert: *Traité*

de la prosodie et de la versification grecques (Paris, 1848), Lechevalier: *Prosodie latine* (Paris, 1853) — poseda volume de sinteză, ca cele două istorii ale lui Alexis Pierron pentru literatura greacă (Paris, 1850) și literatura romană (Paris, 1852), *Etudes sur le théâtre latin* de M. Maijer (Paris, 1847), *Etudes sur les tragiques grecs* de Patin (Paris, 1848). În *Satira latină* parterul de trimiteri bibliografice denotă o scrupulozitate a informației împinsă peste limite, însă fără a prejudicia asupra libertății de interpretare. Confruntarea cu opiniile lui Charles Labitte sau André Cherbuliez (ambii tratând ironic formula lui Quintilian: „*Satira tota nostra est*“, atât de dragă lui Odobescu. Ch. Labitte spune textual în capitolul despre satira și comedia Romei: „mică vanitate de critic național“, p. 149) probează independența autorului nostru în afirmarea unor puncte de vedere. Mai aproape era Odobescu de un Karl Ludwig Roth cu a sa *Zur Theorie und inneren Geschichte der komischen Satire* (Stuttgart, 1848), și mai ales de Wilhelm Wachsmuth din *Noch ein Wort über die römische Satire* (Athenäum, Halle, 1847), după care preia pînă și unele exemplificări (Diomede, Juvenal, în cap. II—III), acelea citate tocmai fără indicarea izvorului. Subsolutul încărcat de note era în concepția lui Odobescu o verificare a amplitudinii unghiului de tratare, și în toată activitatea lui va aspira către epuizarea surselor referitoare la o temă aleasă. Atît de mult preț acordă acestor note, încît se decide să retipărească studiul despre *Satira latină* numai pentru că inițial fusese publicat în *Romînia literară* a lui Alecsandri cu lăsarea deoparte a tuturor trimiterilor. Pentru el înțelegerea antichității apare din capul locului condiționată de scrutarea în detaliu, concepție ce-l va călăuzi permanent, năzuind s-o transmită și discipolilor săi. Justificîndu-și, într-o lecție ținută la 14 ian. 1891, meticulozitatea cu care stăruise în prezentarea culturii eline, declara: „Am vrut prin cercetări amănunțite... să inițiez pe studenții noștri la unicul metod de studiere ce, în această materie, ca în oricare altă, dă omului serioasă și adîncită știință, sau cel puțin îl pune pe adevărata cale a erudițiunii“ (B.A.R.P.R., ms. rom. 5.378). Tot la acest capitol se încadrează interesul lui Odobescu pentru vechea literatură indiană. Catalogul de la 1858 consemnează doar *Sacuntala* într-o ediție franceză (1830) și alta germană (1852), precum și antologia lui M.A. Langlois, *Chefs d'oeuvres du théâtre indien* (1828). Ulterior, își va procura o ediție franceză a *Ramayanei* (1864). Cunoștințele lui erau însă mult mai vaste și nu se sprijineau doar pe comentariile unui Schlegel, Burnouf, Wilson sau Pauthier în ce privește sanscrita, ci izvorau din compulsarea nemijlocită a textelor, transpuse în limbi de circulație de Chézy, Parroud și continuatorii lor. Acolo unde nu poseda volume, avea în caietele sale copioase extrase,

ceea ce era, într-un fel, echivalent pentru fortificarea culturii lui. Astfel, din *Hytopadēsa* (cartea I) își însemnase mulțime de aforisme, unele lăsînd să se citească printre rînduri afinități cu propriile sale vederi. Cîteva exemple: „Cineva poate studia cărți și să nu fie decît un nătîng. Adevăratul savant este acela care aplică știința în practică. Medicul veritabil e cel care redă sănătatea, și nu cel care ne învață numele bolii.“ Sau: „Fără a poseda o mină de aur, cineva poate găsi în sine acea nobilă ardoare care are drept scop împlinirea tuturor virtuților; el poate fi astfel fiul glorios al propriei sale lucrări“. Sau: „Umbra unui nor de vară și favoarea vulgului trăiesc deopotrivă. Tinerețea, surîsul femeilor, nebuna beție a versurilor și floarea grîului durează numai o zi“ (B.A.R.P.R., ms. rom. 5.345, f. 163—168). Va fi cunoscut Odobescu și alte literaturi antice? Cel puțin prin mijlocirea lucrărilor de sinteză, nu încapă îndoială. Planul unui curs de literatură zvîrlit pe hîrtie în tinerețe numără cronicile, poezia lirică, teatrul și filozofii Chinei vechi (Confucius, Meng Ten), monumentele de limbă persane, egiptene, psalmii lui David, cărțile morale ale lui Solomon, *Cîntarea cîntărilor* (B.A.R.P.R., ms. rom. 4.835, f. 130). La baza culturii lui Odobescu a stat, cum se vede, o metodică investigare cu prioritate a antichității.

Cu egală seriozitate, deși poate cu mai puține satisfacții, procedea tînărul Odobescu și față de literaturile moderne. Tot ce era proeminent în scrisul francez pînă la mijlocul secolului trecut se afla în biblioteca sa. În raza atenției lui intră, deopotrivă, Villon, Rabelais (din care avea două ediții, 1852 și 1858), Ronsard, Malherbe, Boileau, Corneille, La Fontaine, moralistii toți, Voltaire (*Oeuvres complètes*, 1829, 72 vol.), J.-J. Rousseau (*Oeuvres complètes*, 1825—28, 26 vol.), Racine, Molière, Le Sage, apoi Descartes (*Oeuvres philosophiques*, 4 vol., Paris, 1845, ediție primită în dar, avînd pe prima filă această dedicație: „De la D. Florescu prietenului său, Odobescu. Dea Domnul, băiete, să te folosești de dînsul. Paris, 1852“ — la B.A.R.P.R., sub cota II 32.055), Pascal, Bossuet, Montesquieu, Montaigne, Diderot, Saint-Simon (*Mémoires complètes*, Paris, 1856, 20 vol.), scriitorii recentți Chateaubriand, Lamennais (un volum al acestuia provenea de la Elisa Caracas — B.A.R.P.R., I 35.784), Lamartine, Hugo, Musset, Vigny, B. Constant (*Adolph*), pe care va avea grijă să-i completeze și mai tîrziu*, lista fiind, se înțelege, mult mai întinsă. Atent la curente noi de opinii, prin Fauriel de exemplu,

* Un tablou al creșterii bibliotecii lui Odobescu după 1858 va apărea în volumul următor acestuia, *Scrisori și scrieri inedite*, rezervat perioadei de maturitate pînă la 1880.

cu a sa *Histoire de la poésie provençale* (3 vol., Paris, 1846), curiozitatea lui Odobescu urca pînă către origini, familiarizîndu-se cu acel medievism trubaduresc, ce avea să-l facă și mai sensibil la influența lui Walter Scott. Preferințele sale înclinau însă net spre epoca de clasicism, călăuzit de interpretările suplă ale unor Villemain, Geruzez și mai puțin de dogmatismul laharpian reprezentat printr-un D. Nisard. Pe un exemplar din Boileau (la B.A.R.P.R., sub cota II 33.181) a numerotat versurile a 11 satire și întreaga *Artă poetică*, semn a fi întîrziat deasupra textelor respective. Între Corneille și Racine, alegerea mergea către primul. Ediția folosită de el (*Oeuvres complètes*, 2 vol., Paris, 1846 — la B.A.R.P.R., sub cota II 33.150) păstrează urmele lecturii sale intense. Piese principale — *Cid*, *Horace*, *Cinna* — au versurile numerotate după tipicul precedent, iar paginile au fost cîndva acoperite de însemnări, șterse ulterior de el sau de altcineva. Abia dacă se mai poate reconstitui cîte un crîmpei de propoziție ici-colo. Totuși, au scăpat cîteva comentarii marginalii în partea rezervată lucrărilor secundare, și din ele se poate deduce receptivitatea specială a lui Odobescu pentru clasicul francez. Absolut toate marginaliile sale sînt puneri la punct ale rezervelor formulate de Voltaire într-o pornire polemică împinsă pînă la nervozitate. Așa, spre pildă, pe marginea elegiei *Excuse à Ariste*, înflăcăratul admirator nota: „Cum a putut Voltaire să reproșeze acestor versuri lipsa de grație? este aici o descripție adevărată și delicioasă a dragostei. Cepăcat!“ (t. II, p. 464). Nu era de acord nici cu deznodămîntul imaginat de Voltaire pentru *Cidul*, și replică în numele intențiilor autorului însuși: „Prin urmare, aceasta ar fi dat o mai mare demnitate rolului regelui, care în piesa concepută de Corneille este, fără contrazicere, josnic (*«bien misérable»*). În rest, nu cred că s-ar fi ajuns la alte avantaje“ (loc. cit., p. 612). În scrisori, citează o dată sau de două ori din Molière, lăsînd să se ghicească o familiaritate, care putea veni și din frecventarea teatrelor. În realitate, însă, există indicii a-l fi citit cu creionul în mînă, riguros, astfel încît îi era la îndemînă să îmbogățească imediat citatele răspîndite copios într-o savantă cercetare lexicografică, de tipul celei întreprinse de F. Génin: *Léxique comparé de la langue de Molière et des écrivains du XVII-e siècle*, Paris, 1846 (exemplar la B.A.R.P.R., II 34.163, cu adnotări autografe la p. 46, 53, 194 ș.a.). Pe o cale identică pătrundea în intimitatea altui clasic, ajutat de Th. Lorin cu *Vocabulaire pour les oeuvres de La Fontaine*, Paris, 1852. Preocupărilor sale pentru o perfectă stăpînire a limbii franceze stau mărturie titluri din catalogul bibliotecii lui, ca: Francis Wey, *Histoire des révolutions du langage en France* (Paris, 1848) sau H. Estienne, *Traité de la conformité du langage français avec le grec*. Celebritățile apropiate îi obțin greu ade-

ziunea sau niciodată. Numai cu *Le lys dans la vallée* și *Les contes drôlatiques* se poate spune că nici nu l-a cunoscut pe Balzac.* Din Stendhal avea doar *De l'amour* și ulterior *La chartreuse de Parme*. Prin derivare, desigur, de la arheologie, va ajunge la *Salambô* (ed. IV, 1863), cu atât alegându-se din Flaubert. Din critică, în afara autorilor pomeniți și în afara cursurilor de istoria și teoria literaturii (Cousin, Jouffroy), frecventa pe Sainte-Beuve și H. Taine, cu o vizibilă înclinație spre cel din urmă. Sainte-Beuve a luat locul lui Tissot la Collège de France un an după ce Odobescu părăsise instituția, încît prestigiul lui i-a rămas cam indiferent. În schimb, Taine, cu care se întâlnea în prețuirea pentru Michelet, pare a-l fi cîștigat definitiv, deoarece îl urmărea și-și completa biblioteca cu noile lui volume: *Voyage aux Pyrénées* (1860), *Histoire de la littérature anglaise* (4 vol., 1863—64), *Notes sur l'Angleterre* (1872).

Alături de literatura franceză, era de la sine înțeles că Odobescu se preocupa îndeaproape și de celelalte literaturi romanice. Anume studii comparatiste îi stîrneau curiozitatea, ca, de pildă, *Influence de l'Italie sur les lettres françaises depuis le XIII jusqu'au XVII siècle* de E.J.B. RATHERY (Paris, 1853). Interesul pentru limbile respective este certificat de prezența în catalog a unor metode rapide pentru însușirea spaniolei (Jossé, Paris, 1848) sau italianei (Vergani, Paris, 1851). Ajunsese la o bună cunoaștere a lui Dante, căci avea la îndemînă citate originale potrivite pentru cele mai diferite împrejurări. Îndrumări erudite va fi primit din Fauriel: *Dante et les origines de la langue et de la littérature italienne* (2 vol., Paris, 1854). Îi căuta pe clasicii italieni prin anticariate, de vreme ce *Aminta* a lui Tasso și-o procurase într-o ediție din 1745. *Il Decamerone* sta în rafturile lui în mai multe ediții: una liliput de la Londra (5 vol., 1815—1816), alta de la Firenze (1857) și, în fine, cea cu versiunea franceză a lui Sabatier de Castres. Se înșirau apoi, în ordine, Petrarca (*Le rime*, Firenze, 1847), Machiavelli (*Il Principe*, Firenze, 1848, *Le istorie fiorentine*, Firenze, 1851, *Opere minori*, Firenze, 1852), Silvio Pellico, ale cărui memorii din închisoare le avea într-o traducere franceză (Paris, 1856). În primii ani ai școlarității la Paris, cînd traducea de toate, încerca să fixeze în romînește și cîteva zeci de versuri din *Cidul* spaniol (B.A.R.P.R., ms. rom.

* Surprinzător, intrucît chiar în anturajul lui Odobescu erau cititori pasionați ai romanelor balzaciene. Un Barbu Bellu, ale cărui cărți au intrat în fondul B.A.R.P.R., și se găsesc amestecate printre fostele volume ale lui Odobescu, avea ediția din 1846 a *Comediei umane* în 16 vol. (II 34.063).

4.935, f. 14—15). Avea două ediții din *Romanceros Cancioneros* (1838, 1844), apoi două volume *Tesoro de Teatro Español* (Paris, 1838), teatrul lui Calderon (Paris, 1849) și, bineînțeles, Cervantes într-o ediție originală (1844) și alta franceză (1854), iar ceva mai târziu și nuvelele lui în franceză (1858). Portughezului Camoëns îi va veni rîndul abia peste cîteva ani (*Les Lusiades*, Paris, 1862).

Prin *De l'Allemagne* a doamnei de Staël se crease tocmai în ajunul studenției lui Odobescu un curent larg, favorabil răspîndirii literaturii germane. Heine constituia o modă în plină efervescență, și nici una din cărțile lui nu-i lipsea: *Buch der Lieder* (1852), *Neue Gedichte* (1852), *Romanzero* (1852), *Reisebilder* (1856), apoi cele în franceză: *Poèmes et légendes* (1855), *De l'Allemagne* (1856), *De la France* (1857), *Lutèce* (1857). Pînă la acesta însă el frecventase marile spirite germane, și în primul rînd pe Goethe (*Poetische und prosaische Werke*, 3 vol., 1845—47), din al cărui *Faust* se inspira în exercițiile sale timpurii, precum și pe Schiller*, înscris pe lista proiectelor de traduceri. Interesul lui pentru aceștia va fi constant, și îndată ce vor apărea ediții franceze compacte, nu întîrzie să și le procure: Schiller în tălmăcirea lui Ad. Regnier (8 vol., Paris, 1859—1862), iar Goethe în versiunea Jacques Porchat (10 vol., Paris, 1860—1863), Herder, tradus de Ed. Quinet încă de la 1844, n-avea cum să-i scape (poseda *Ausgewählte Werke* (1844) și *Histoire de la poésie des Hébreux* (1855), urmînd apoi Klopstock, Hoffmann, Lessing, Th. Körner (poetul favorit al lui G. Crețianu), Uhland, Wieland. Unele rezerve formulate în articolul din 1855, despre *Bazele unei literaturi naționale*, cu privire la producțiile tenebroase, excentrice ale fantaziei gotice ar putea fi interpretate ca dovezi că nu-i erau străini nici Hölderlin, nici Novalis. În orice caz, din același articol trebuie reținut că frecventase poema *Niebelungilor* și producțiile Minnesăngerilor și Meistersingerilor din același imbold care-l dusesese spre lirica trubadurilor și truverilor. Îndrumările necesare și le lua din G.G. Gervinus: *Handbuch der Geschichte der poetischen national-Literatur der Deutschen* (Paris, 1843) și *Geschichte der deutschen Dichtung* (5 vol., Leipzig, 1853).

În literatura engleză se mișca pe culmi. Shakespeare deținea primul loc pe acea listă de traduceri întocmită prin 1851—52. Îl con-

* Printre ciornele păstrate din vremea studenției pariziene, cîteva versuri aruncate ca din întîmplare („Și eu eram născut în Arcadia/ Dar numai lacrimi îmi dete scurta primăvară” etc., etc. — ms. 4.935, fila 15 v.) sînt chiar fragmente din cunoscuta *Resignațiune*, pe care o va traduce în întregime Eminescu.

sulta în ediții paralele: *Complete Works* (9 vol., Paris, 1843-44), *Dramatische Werke* (trad. Schlegel-Tieck, Berlin, Paris, 1851, 12 vol.), *Oeuvres complètes* (trad. B. Laroche, Paris, 1852, 6 vol.). În original îi achiziționase pe Byron (*Works*, London, 1845), Milton (*Paradise Lost*, Paris, 1841), Ossian (*The Poems*, Leipzig, 1847), J. Thomson (*The Seasons*, Paris, 1829), Alex. Pope (*Poetical Works*, London). Nu-i lipsea W. Pitt (*Select Parliamentary Speeches*, Paris, 1829). Neașteptată în biblioteca acestui păstrător al sobrietății și armoniei clasice, prezența lui Edgar Poe (*Tales*, 1845), de care se interesa mai îndeaproape, cum denotă însemnarea autografă de pe pagina de gardă: „A se vedea în *Revue des deux Mondes*, oct. 1846, un articol de Forgues despre povestirile lui E.P., producții foarte originale și de un gen cu totul nou“ (cf. exemplarul la B.A.R.P.R., I 35.727). Este problematic că Odobescu stăpînea într-atît engleza încît să dobîndească o cunoaștere perfectă a textelor originale. Noțiunile de limbă pe care le putuse asimila din Percy Sacker (*Grammaire anglaise simplifiée*, Paris, 1847) sau R.G. Latham (*A Handbook of the English Language for the Use of Students of the Universities*, London, 1851) îi îngăduiau cel mult o lectură curentă, dar nu o aprofundare*. Pare mai sigur astfel că pe Byron l-a citit în versiunea franceză de la 1852, după cum cu Walter Scott s-a familiarizat în ampla ediție de 25 volume traduse și apărute la Paris în 1848. Cu excepția acestuia din urmă, ignoră întreg romanul englez, după cum proceda și cu cel francez, italian. Despre Thackeray sau Dickens se informa indirect prin *Essais de critique et d'histoire* a lui Taine (1858), fără a mai simți nevoia lecturii.

Cel care în *Pseudokinetikos* va cita elogios din Gogol și Turgheniev era din tinerețe un frecventator al literaturii ruse. Rusește nu știa, cum se vede din corespondența cu Sașa din perioada 1881—84, cînd aruncă ici-colo cîte o vorbă rusească, căznindu-se s-o caligrafieze. Așa încît un Griboedov în original, un număr din *Polernaia Zvezda* (1858) a lui Herzen îndeplineau o funcție strict decorativă în biblioteca sa. Cu clasicii ruși se întâlnea prin intermediul traducerilor franceze, uneori difuzate chiar de la Petersburg, cum era cazul ediției sale

* Printre ciornele sale au rămas pagini traduse din *Istoria Greciei* de William Smith (B.A.R.P.R., Arhiva Odobescu, I, ms. 18). Folosise o ediție din 1854, pe care o avea în bibliotecă. Textul este transcris în alfabetul de tranziție, cu grafii diferite, ceea ce ar permite să se creadă că a recurs la serviciile altcuiva, mai versat în limba engleză. Probabil că avea nevoie de acest material pentru proiectatul curs de literatură greacă. În volum, la cap. XIII, tratînd despre literatură, se și află ca semnu de lectură o fișie din hîrtia de corespondență, albastră, din perioada 1855—56.

din Pușkin (*Oeuvres choisies*, 2 vol., 1847). Din Pușkin mai putea să foileteze *Fîntîna din Baccisarai* în culegerea lui X. Marmier, *Les drames intimes* (Paris, 1857), pe lângă poeziile incluse în antologia lirică a lui E. Metcherski, *Les poètes russes* (3 vol., Paris, 1846). Același X. Marmier era îngrijitorul ediției *Au bord de la Néva* (Paris, 1856), cuprinzînd *Un erou al timpului nostru* de Lermontov și *Mantaua* lui Gogol. Tot în franțuzește lua act de Krîlov (*Fables russes*, Paris, 1855), de Turgheniev (*Récits d'un chasseur*, 1858, și *Scènes de la vie russe*, 2 vol., 1858). Căuta și mai tîrziu să fie informat asupra acestui domeniu, recurgînd la un oarecare C. Petrov: *Tableau de la littérature russe* (St.-Petersbourg, 1872).

Pe același plan cu literaturile culte se situa interesul lui Odobescu pentru creațiile folclorice. Herder inaugurase epoca valorificării intense a cîntecelor populare, și el se arătă din capul locului un adept al acestui program. În *Muncitorul român* de la 1851 vorbea de acum de „doina tristă și melancolică”. Ediția restrînsă a colecției Alecsandri din 1852 îi era familiară. Versuri de factură folclorică se găsesc în manuscrisele de tinerețe (ms. rom. 4.935), iar din alte însemnări ies la iveală bogate liste de termeni populari (Arhiva Odobescu, III-Varia 11). Unele balade încerca, la un moment dat, să le transpună în franțuzește. Deci o carte ca *Chants et chansons populaires de la France* (1854) nu putea fi o excepție în biblioteca lui. Pe parcurs nu va lăsa să-i scape nimic din ceea ce se tipărea în această direcție, și o repede incursiune în dezvoltarea bibliotecii sale dezvăluie îmbogățirea substanțială a perspectivei: *Poésies populaires serbes* (de A. Dozon, Paris, 1859), *Chants populaires recueillis dans le pays Messin* (de Puimaigre, Metz-Paris, 1865), *Chants populaires de l'Italie* (de J. Caselli, Paris, 1865, cu poeziile numerotate de mîna lui Odobescu), *Chants héroïques et chansons populaires des Slaves de Bohême* (Paris, 1866), *Les poèmes nationaux de la Suède moderne* (Paris, 1867).

Istoria era un cîmp în care de timpuriu Odobescu secerase cu maximă rîvnă. Izvoarele antice, fără excepție, și contribuțiile moderne de prestigiu n-aveau nici o taină pentru el. În tot ceea ce întreprinde se recunosc roadele acestei intime comunicări, și nici nu se poate înțelege sector al activității sale în afara viziunii fundamentale structurate pe o pregătire istorică dusă, în ceea ce ține de antichitate și renaștere, pînă la erudiție. În anii studiilor pariziene, el îi asimilează nu numai pe francezii Michelet, Quinet, Guizot, Thiers, Thierry, dar și pe germanii Hammer, Niebuhr, Mommsen, englezul Gibbon, italianul Cantù, ridicîndu-se prin Vico, Herder, Hegel către filozofia istoriei.

Cronicarii autohtoni îi cunoștea prin edițiile Kogălniceanu și Bălcescu-Laurian, pentru începuturile poporului nostru informându-se și din corifeii Școlii Ardelene, mai ales Șincai. Pentru arheologie, deși specializarea o va realiza într-o etapă ulterioară, avea de pe acum o informație riguroasă prin K.O. Müller, Egger, Quatremère de Quincy, Émeric-David, Fréret, Bopp (pentru partea filologică), Beulé, stînd de la bun început, teoretic, sub semnul lui Winckelmann. În strînsă legătură cu asemenea preocupări se situa studiul vechilor legislații. La Collège de France exista o catedră anume de istoria legislațiilor comparate. În biblioteca tînărului Odobescu volumele din acest domeniu alcătuiau un corp distinct. Avea astfel: Ch. Giraud: *Histoire du droit romain* (Paris, 1841), Savigny: *Traité du droit romain* (trad. din germană, Paris, 1855), J.A.B. Mortreuil: *Histoire du droit byzantin ou du droit romain dans l'Empire d'Orient* (Paris, 1853), Larminier: *Histoire des Législations et des Constitutions de la Grèce antique* (Paris, 1852), Ortolan: *Histoire de la législation romaine depuis son origine jusqu'à la législation moderne* (Paris, 1846), A.M. Demante: *Programme d'un cours du droit civil français* (Paris, 1840), apoi F. Lafférière: *Cours théorique et pratique de droit public et administratif* (Paris, 1854), G. Fr. Martens: *Précis du droit des gens modernes de l'Europe* (Goettingen, 1821), Ch. de Martens: *Causes célèbres du droit de gens* (Leipzig, 1827), tratatul celebru al elvețianului E. Vattel: *Le droit des gens* (Paris, 1830), în fine, *Corpus Juris Civilis* (Lipsiae, 1833—1834). Această abundență de lucrări de drept trebuie pusă neapărat în legătură cu frecventarea unui curs corespunzător. Nu întîmplător se interesa Ioan Odobescu de acea aprobare pentru „inscripțiile de drept”. Că Al. Odobescu poseda o pregătire în acest resort, o confirmă și scurta lui trecere printr-un post de procuror. O dovadă ar mai fi și unele pagini manuscrise în care se schițează un istoric al „uzurilor judecătorești” din trecutul nostru, începînd de la *Pravila* lui Alex. Ipsilanti pînă după Regulamentul Organic. Este un manuscris din epoca tîrzie după grafie și după hîrtia folosită (B.A.R.P.R., Achiziția 149/963).

Acest harnic culegător de fapte nu reduce însă știința la scrupulul informației. Datele, oricît de numeroase, erau socotite de el membre inerte ale unui trup inform dacă nu converg spre o viziune de ansamblu, armonioasă, spre o concepție constituită sistematic. Distincția pe care o va profesa în tot cursul activității sale între anticar și arheolog, între zidar și constructor, între săpătorul diletant și interpretul avizat își avea punctul de pornire în convingerea răspicat afirmată încă din anii de ucenicie, cînd, cu prilejul prelegerii despre civilizația indiană,

conchidea cu următoarea remarcă: „arheologia nu este decît un supliment al filozofiei și o ajută numai, iar nu îndeestulează numai prin sine spiiritul omenesc“ (B.A.R.P.R., ms. rom. 5.345, f. 67). O minte speculativă, atrasă de abstracțiuni, Odobescu n-a fost, totuși a cunoscut nevoia ideilor generale, și filozofia ocupă un loc precis în consolidarea culturii sale, în procesul de organizare a diferitelor ei părți constitutive. Deși îl avea în biblioteca sa pe Hegel, interesul fostului auditor al cursurilor lui Adolph Franck nu pare să fi depășit cercul gînditorilor antici. Pentru asta se sluzea de manualul de filozofie veche al lui Ch. Renouvier (1844), de cel al lui Jules Simon (1851) și de cursurile eclecticului V. Cousin. Uneori recurgea la monografii de tipul P.L. Lesand, *Platon et Aristote* (Paris, 1851). Consecvent, mai tîrziu își procură operele complete ale lui Seneca (în ediția franceză din 1863), poate și din curiozitatea verificării surselor lui Corneille. Un volum ca cel despre Bacon al lui Ch. de Rémusat (Paris, 1857) face impresia a fi nimerit întîmplător printre cărțile sale.

Bolțile culturii lui Al. Odobescu se sprijineau și pe cîțiva stîlpi asupra cărora catalogul din 1858 al bibliotecii sale nu poate oferi decît indicații disparate. Un Fr. Kugler cu *Handbuch der Kunstgeschichte* (Stuttgart, 1848), un Scudo cu *Critique et littérature musicale* (1852), un Fr. Villot cu *Notice des tableaux du Louvre* (1852), un C. Houssaye cu *Galerie flamande* (1857) reprezintă jaloanele unei culturi artistice absorbite în afara bibliotecii, în muzee, în săli de spectacole și concerte. Aici disciplina studiului nu-și mai avea locul, și totul s-a orînduit în primul rînd conform preferințelor. *Notele luate în Galeria de pictură din Dresda* (1855) aparțin unui contemplativ care se abandonează capriciilor gustului propriu. Dacă cutare portret îi încîntă ochiul, nu-și mai bate capul să-și explice natura bucuriei estetice, mulțumindu-se cu consemnarea francă a insuficienței sale inițieri: „Ca multe alte lucruri ale artei, talentul de a face bine un portret e încă un secret pentru mine“. Un incompetent însă nu era. Îi lipsea orientarea exhaustivă a specialistului, ceea ce făcea ca fiind în cel mai mare muzeu german să-i scape atenției tocmai Dürer, Cranach, pe lîngă reprezentanții altor școli naționale (Velásquez, El Greco, Zurbaran, Veronese, Canaletto, Tintoretto). În schimb, poseda cunoștințe de amator bine așezate. Dinaintea mai multor pînze stabilește imediat asociații cu tablouri văzute altădată la Luvru (*Adorația magilor* a lui Riberra, *Arcadia* lui Poussin ori *Toamna* lui Ruysdaël), fiind gata să descrie amănunțit lucrări privite cu ani în urmă. Opiniile și le întemeiază strict pe examenul vizual personal. Dovadă de probitate și

că evita repetarea părerilor culese de prin cărți o constituie corecturile aduse propriilor aprecieri despre Rubens sau Holbein. Tot astfel procedează și în cazul lui Watteau, pe care îl condamnase excesiv de aspru în conferința din 1851 despre *Viitorul artelor în România*, evident mai înainte de a fi avut răgazul să-l cerceteze de aproape. Nici în ce privește muzica nu depășea barierele unui amatorism cultivat. Se informase despre școlile muzicale vechi, ascultase în sălile de concert creația simfonică a lui Haydn, Mozart, Beethoven, frecventa cu multă plăcere opera, încît putea vorbi cu familiaritate despre Bellini, Donizetti, Rossini, Verdi, Meyerbeer, Weber. În același timp însă, rămîne insensibil la glorii ce se consolidau chiar sub ochii săi: Paganini, Liszt, Chopin, Schubert, niciodată pomeniți de el. Cel mult, va ajunge să guste ceva din Brahms (*Dansurile maghiare*), cum se întrevade în corespondența lui tîrzie. În materie de teatru, cultura sa artistică era, poate, ceva mai organizată, și aceasta pentru că îl ajutau întinsele sale cunoștințe literare. Avea în bibliotecă și studiasse, nu este îndoială, lucrări de specialitate ca acel *Cours de littérature dramatique* al lui Saint-Marc Girardin (3 vol., Paris, 1852—1855), sau *Les origines du Théâtre moderne ou histoire du génie dramatique* a lui Charles Magnin (Paris, 1858). Este singurul domeniu al artei în care va persevera și unde, cu timpul, va dobîndi și o concepție generală proprie, afirmată în vremea directoratului la Național (1875) sau în articole de ziar (1887).

Făcînd suma, se poate susține că Odobescu a acumulat în tinerețe toate elementele culturii sale. În anumite zone, cum ar fi cea literară, aproape că nu a mai avut de adăugat nimic, contactul său cu producțiile contemporane menținîndu-se absolut accidental. Chiar într-un domeniu ca cel al arheologiei, pe care a continuat să-l aprofundeze pînă către sfîrșit, fundamentele fuseseră așezate acum. Față de nivelul contemporanilor (era încă vremea descrisă de Filimon, cînd prin case boierești se mai vedeau ziduri pe care rafturile cu cărți erau sugerate doar de tapete), biblioteca odobesciană de la 1858 reprezenta un fenomen. Multe dintre volumele aduse atunci de el în țară au rămas unicele exemplare, destinate a sluji și astăzi cercetătorilor.

Încă mai interesant decît inventarul întinselor sale cunoștințe — comune, pînă la un punct, oricărui auditor mai cu rîvnă al cursurilor de la Collège de France — se înfățișează destinul acestora în formarea unor concepții stabile, în precizarea atitudinilor practice ale tînărului Odobescu. Fără a-și pune problema însușirii ori aderării la vreun sistem organic, constituit din gîndirea epocii, el trăiește în tensiunea de idei a

timpului, de care felul său de a privi lucrurile va rămâne impregnat pentru totdeauna. Sînt principii la care ajunge în împrejurările acestei efervescente juvenile și care devin coordonate permanente ale activității sale. Așa este, bunăoară, concepția despre progresul neînterupt al omenirii, atît de răspicat formulată în articolul din vara lui 1851 (*Idei asupra progresului societății*), reafirmată cu egală tărie și în campania de presă de la *Romînul* din anii 1875—77, ca și în conferința polemică din 1892 (*Un leac pentru copilăria noastră*). Convingerea dobîndită în tinerețe în aportul pozitiv al civilizației, ardoarea sa națională, patriotică, grefată pe o viziune universalistă, în spiritul Michelet-Quinet, și asociată cu acel cult al organizării democratice, propagată de Bălcescu, explică inaderența de mai tîrziu a lui Odobescu la junimism, cu toată prezența lui activă în cercul maiorescian. El s-a arătat potrivit teoriei conservatoare a formelor fără fond pe plan social, după cum în cîmpul artelor a rămas străin autonomismului. În această direcție clasicismul lui Odobescu este scutit de rigorile dogmatice ale lui La Harpe și ale continuatorului său Nisard, profesor de mare prestigiu tocmai în anii studiilor odobesciene. Autorul articolului *Bazele unei literaturi naționale* raportează și judecă stadiul creației artistice în funcție de condiții istorice, confruntă experiențele diverselor școli naționale, se refuză oricărei legiferări abstracte, urmînd linia Villemain-Geruzez. În toate cursurile lui Odobescu, la 1874 ca și la 1891, noțiunea de *frumos* se asociază obligatoriu cu cea de *bine* și *adevăr*, perpetuare a unei ecuații consacrată prin cursul lui Victor Cousin, celebru la mijlocul secolului trecut. Asemenea legături (se pot surprinde și alte filiații: d.p. conceptul de „romantism“ folosit chiar în articolul din 1855 în accepția lui Schlegel sau unele sugestii din direcția Sismondi) nu anulează reacția originală, contemplația vie, replica proprie. Foarte elocventă, în acest sens, se prezintă confruntarea dintre textul mai de mult cunoscut al conferinței *Viitorul artelor în Romînia* și recent regăsitele *Note luate în Galeria de pictură din Dresda*. Pe cînd conferința este împovărată de sarcina unor opinii împrumutate, din arsenalul lui Alfred Dumesnil mai cu seamă, în *Note* avem proba unei reale vibrații personale. Dincolo de măsurile unei conștiințe clasicizante, palpită un suflet romantic, încercarea de supunere a percepțiilor unor clasificări armonioase se izbește la tot pasul de rezistența propriilor reacții tulburi, imprevizibile. Rigorile studiului nu s-au confundat pentru Odobescu, niciodată, cu pedantismul explicativ, insensibil și steril. Erudiția lui va fugi totdeauna de lucrul definitiv, categoric, pînă acolo încît s-a istovit adesea înainte de cristalizare. Chiar ancorat în gol-

furile calme, ale maturității, Odobescu avea să aspire încă la mobilitatea spirituală din tinerețe. Pentru el tinerețea n-a fost doar un stadiu, o vîrstă, a fost un stil de îmbrățișare pasionată și pasionantă a vieții, mînat de o inepuizabilă curiozitate de a ști. Refuzul de a renunța la această curiozitate sau măcar regretul de a nu mai poseda energia necesară satisfacerii ei trebuie neapărat să-i fi alimentat acele stări nostalgice, cînd îi plăcea să-și amintească versurile lui Musset:

*„Oui, la vie est un bien, la joie est une ivresse.
Il est doux d'en user sans crainte et sans souci,
Il est doux de fêter les Dieux de la jeunesse“*,

sau, așa cum însuși le-a tălmăcit în *Pseudokineghetikos*:

*„Da! Viața e un bine și veselie e o beție.
E dulce lucru de a se bucura de dînsa fără temere
și fără grijă,
E dulce lucru de a sărba tot zeii din tinerețe.“*

GEO ȘERBAN

Inițiativa de a strînge laolaltă scrierile inedite și pagini de corespondență destinate a întregi profilul intelectual și uman al creatorului „scenelor istorice” a aparținut inițial aceleia care i-a fost devotată și neprețuită tovarășă de viață. Preocupată de a păstra și transmite mai departe tot ceea ce putea să stimuleze o mai bună cunoaștere și apreciere a ilustrului său soț, Sașa Odobescu îi scria lui N. Iorga, la 14 mai 1904: „doresc din suflet ca să putem scoate două frumoase volume care să fie citite cu plăcere spre amintirea mult regretatului nostru Odobescu” (I. E. Toroușiu: Studii și documente literare, vol. X, Buc., 1940, pag. 475). În acest scop, a pregătit cu grijă copii după manuscrise încă nepublicate și extrase din corespondența pe care el i-o adresase în diverse împrejurări și pe care ea o conservase cu o veritabilă venerație, dar motive necunoscute au zădărnicit realizarea piosului proiect. Textele ce urmau să intre în acea ediție, precum conferința din 1851 despre viitorul artelor în România, jurnalul călătoriei la mănăstiri din 1860 sau epistolele voiajului făcut în Italia la 1870, au văzut, între timp, lumina tiparului prin reviste, încît, fără să fi apărut în vreun volum, și-au luat totuși locul cuvenit în patrimoniul odobescian.

Ulterior însă, au ieșit la iveală alte inedite. În anii din urmă, cabinetul de manuscrise al Bibliotecii Academiei R.P.R. și-a îmbogățit fondurile cu variate și interesante achiziții. Parte din acestea vin să împlinească ceea ce se știa pînă în prezent despre activitatea lui Odobescu și se adaugă la un vast fond de corespondență, alcătuiind material de o inestimabilă valoare pentru înțelegerea vieții și personalității marelui nostru om de cultură. Problema selectării și prezentării laolaltă a unor lucrări și scrisori necunoscute din moștenirea lăsată de Odobescu a devenit, astfel, din nou actuală.

Criteriile urmate în alcătuirea prezentului volum au fost impuse de însuși stadiul cercetărilor odobesciene. Concomitent cu considerentele de valoare trebuia să se ție seama și de necesitatea lărgirii orizontului informativ-documentar, care, cel puțin în latura biografică, prezintă încă atîtea lacune. Diversitatea textelor a reclamat repartizarea și gruparea lor în capitole separate, cu respectarea în interiorul fiecăruia a succesiunii cronologice.

Primul capitol întrunește articole, însemnări și fragmente literare, datînd din perioada începuturilor lui Odobescu, mărturii ale unei tinereți dornice să se instruiască și să se afirme. Atît prin natura preocupărilor ce-și găsesc aici reflectarea, cît și prin ținuta stilistică de loc inferioară altor pagini din epoca respectivă (d. p. episodul despre Ioana d'Arc), aceste texte se integrează, fără îndoială, operei lui Odobescu, completînd-o într-o parte sărac reprezentată pînă acum. Tot ce compune capitolul respectiv se publică, pentru întâia oară, după sursele indicate la finele fiecărui text. Transcrierea s-a făcut conform normelor curente, cu respectarea strictă a ortopiei și modernizarea ortografiei. Acolo unde în manuscris era: rađe, ȃile, res-bóe, strebat, chaos, chronică ș. a., s-a transcris: raze, zile, războaie, străbat, haos, cronică. Au fost eliminate consoanele duble, ca și ă final.

În mod curent în manuscris apar formele: civilisație, dezvoltării, năsdărăvanele, cazuri în care am procedat peste tot la modernizarea cuvenită: civilizație, dezvoltării, năzdrăvanele. Am considerat simple grafii: strîmpte, ca și horizon — și le-am înlocuit prin strîmte, orizont. Ca și la alți scriitori din epocă, întîlnim și la Odobescu absența lui i dinaintea unui e silabic: scîntee, erta, perd, pept, nicăeri. Am procedat la introducerea acestui i: scînteie, ierta, pierd, piept, nicăieri ș. a. m. d. Pentru noui, nuoi, am folosit pretutîndeni noi. Am menținut, în schimb, alternanța genitiv-dativelor ii/ei: libertății, vieței etc. De asemeni am conservat forme ca: țăl, rădica, feroase, mil-joc, abgecția, trebelor, resipit, desprețuit, păserile, totdauna, amărunt, deosăbit, nărozească. Singurele adaosuri pe care le-am operat fără a le mai indica în text (numeroasele paranteze drepte ar încărca inutil pagina) au fost la personajele din textele dramatice: autorul a dat numele prescurtate, iar noi le-am reîntregit pentru o mai clară înțelegere. Vom proceda la fel și în capitolul de corespondență, întregind datele: 1850 și nu 850.

În cîteva locuri, textul prezintă cîte un adaos în creion fără a se fi anulat cuvîntul sau cuvintele ce urmau să fie înlocuite; în aceste cazuri, am păstrat textul în alcătuirea primară, consemnînd orice revenire în note de subsol. Cît privește notele explicative am socotit de cuviință să nu încărcăm peste măsură ediția. Dacă în domeniul artelor plastice, cu ocazia Notelor din Galeriile de la Dresda am crezut necesar să insistăm, domeniului literar, considerîndu-l mult mai cunoscut, nu i-am mai aco dat aceeași atenție.

Al doilea capitol, rezervat corespondenței, aduce lumină într-un sector al biografiei lui Odobescu, despre care nu se știau decît lucruri foarte generale. Pentru întâia dată documente scrise înlesnesc cercetătorilor posibilitatea de a reconstitui atmosfera din familia Odobescu, de a-i preciza relațiile și de a determina în amănunte împrejurările formării viitorului literat, istoric și savant arheolog. Tocmai din acest motiv,

am considerat justificată publicarea nu numai a scrisorilor trimise, ci și a acelor primite de Odobescu. Pentru a păstra unitatea temporală și a da prilej cititorului să urmărească neîntrerupt firul evenimentelor din care s-a alcătuit, în acei ani, existența lui Odobescu, am adoptat ordinea cronologică, preferînd-o grupării pe persoane, practică în unele culegeri similare. Cele 107 scrisori cuprinse aici reprezintă un procent mai mic de 1/20 din totalitatea corespondenței odobesciene depusă la B.A.R.P.R., a cărei singură descifrare și lectură ne-a răpit luni de zile de răbdătoare investigație, răsplătită copios prin revelarea acelui zbuciumat destin, imposibil de identificat pe alte căi. Reținerea doar a unei atît de infime părți din corespondență s-a operat cu sentimentul unui început, care va demonstra, prin el însuși, utilitatea continuării acțiunii și desăvîrșirii ei într-un impunător corpus de volume de scrisori odobesciene — cum de altminteri s-ar cuveni și în cazul altor scriitori clasici.

Cu excepția scrisorii trimisă de Odobescu, pe atunci copil, de la Balta Albă în vara lui 1847, comunicată mai înainte de Nicolae Iorga, precum și a schimbului epistolar cu C. A. Rosetti, G. Crețianu și Nicolae Ionescu, ce se reproduce după textele publicate în revistă de G. Popa Lisseanu* — tot restul scrisorilor se tipăresc pentru prima oară, după originalele din Biblioteca Academiei R.P.R. Acolo unde originalele sînt într-o limbă străină, le-am însoțit imediat de traducerea integrală (o traducere strict literală, potrivită cu factura originalelor, lipsite de orice intenții literare). Am aplicat aceleași norme de transcriere din capitolul precedent. Dacă la 1889, cînd prezenta publicului în limba franceză *Tezaurul de la Pietroasa*, Odobescu făcea apel la indulgența cititorilor pentru greșelile de limbă și deficiențele stilistice inevitabile la un străin care își impune să scrie într-altă limbă decît cea maternă, cu atît mai mult erau de presupus și scuzabile asemenea defecte în scrisorile tînărului, chiar dacă acesta petrecuse ani de zile printre francezi. Surprinzem în scrisorile franțuzești ale lui Odobescu adeseori topica romînească, calchieri după expresii de ale noastre, uneori însuși mecanismul gîndirii mai întîi în romînește. În consecință, acele dese abateri de la normele generale ale limbii franceze nu le-am sancționat, intervenind strict doar în cazul unor erori de acord sau ortografice, fără a mai menționa corectările de rigoare. Chiar după îndelunga frecventare a manuscriselor odobesciene, și familiarizarea cu grafia sa îndeajuns de dificilă, au fost locuri în care nu am ajuns la descifrarea integrală a textului.

Înșiși destinatarii scrisorilor sale se plîngeau, uneori, că nu-i înțeleg caligrafia: „...mă văz silit — îi scria părintele său dojenitor — să-ți fac reproșuri pentru urîta ta scrisoare și mai cu seamă cea franțuzească, pe care nu o mai poate nimenea

* Fost elev al lui Odobescu, acesta a făcut investigații pentru descoperirea manuscriselor rămase de la scriitor și, prin grija sa, multe dintre ele au intrat în fondurile publice, fiind astfel puse la adăpost și ferite de deteriorări (dl. Const. Rădulescu a avut amabilitatea să-mi atragă atenția asupra acestui fapt, consemnat de presa vremii: *Universul*, XLII, 268, 22 noiembrie 1924, p. 2).

citi". Nu era de loc o simplă cochetărie cînd, singur, Odobescu se scuza pentru „ces quelques horribles lignes" sau „mon horrible griffonnage".

Cuvintele nedescifrate le-am marcat prin puncte între paranteze drepte. Tot între paranteze drepte am intercalat completările noastre, restabilirea unei datări sau a vreunui cuvînt omis. Pentru lecțiunile dubioase am recurs la semnul întrebării între paranteze ovale. Am respectat alternanțele onomastice (de tipul Paul-Pavel), însă am folosit în traducere Maria pentru Marie, deși este posibil ca familia, fiind vorba de cea dintîi fată Odobescu, să fi folosit curent numele franțuzit, cum lasă să se bănuiască scrisorile tatălui, care scrie Mari. O mare atenție am acordat identificării persoanelor pomenite în corespondență, cînd mai ales erau din cercul familiei sau al prietenilor imediați. De altminteri, unul din foloasele acestei corespondențe stă tocmai în faptul că permite stabilirea exactă a unor relații de rudenie nelămurite anterior. În aceste cazuri, am cumulat în note informații culese din parcurgerea întregului fond de corespondență și a unor izvoare documentare cît mai complete, inclusiv presa timpului. Pentru înlesnirea frecventării aparatului de note, acestea au fost plasate imediat după textul la care se face trimiterea. Sînt cazuri, destul de numeroase, cînd persoanele citate în scrisori apar notate numai cu numele mic, de unde eventualitatea confuziei, derutei dacă același nume aparține unor persoane diferite (d. p. Eliza Caracaș-Theremin și Eliza Odobescu, Adolf Cantacuzino și Adolph d'Avril). Îndeobște aceste situații se clarifică cu ajutorul indicelui de nume de la finele volumului; numai cînd se întîmplă să figureze pe aceeași pagină un singur nume, desemnînd însă, pe rînd, persoane diferite, am făcut în subsol precizările cuvenite.

O ultimă precizare relativ la grafia unor nume proprii. Am menținut în scrisorile lui Ioan Odobescu transcrierea fonetică (Dumenil, Termen, Trubil), cititorul găsind în notele explicative forma corectă. Sînt însă nume a căror grafie apare în mai multe feluri în diverse locuri. De pildă, numele poetului și prietenului lui Odobescu, G. Crețianu, l-am întîlnit scris și Cretzeanu și Cretzianu. Am ales prima grafie pe considerentul că astfel a semnat colaborările în *Revista romîna* a lui Odobescu. Celălalt prieten, D. Berindey, semnează astfel o completare la o scrisoare cuprinsă chiar în acest volum, indicîndu-ne să evităm celelalte forme întîlnite: Berendei, Berindei. În fine, numele diplomatului prusian Theremin (citât în alte cărți Thermin) îl scriem așa cum îl scria însuși Al. Odobescu în epistolele sale.

Intrucît foarte mult material informativ, provenit îndeosebi din corespondență, rămîne încă inaccesibil publicului larg pînă la o eventuală publicare a unor noi volume de genul acestuia, am căutat o soluție operativă pentru a introduce totuși în circulație mai curînd datele absolut necesare spre a jalona traiectoria exactă a evoluției lui Odobescu. Dintr-o asemenea năzuință s-a născut cronologia amănunțită ce însoțește volumul. Am încercat să unim aici precizia datelor, înlăturînd goluri și confuzii, cu punerea în evidență a unor constante, din care să rezulte o cît mai

elocventă sinteză biografică. Pe lângă rostul de a coordona fapte neintrate pînă acum în circuitul cercetărilor, cronologia aceasta trebuie să semnaleze zonele insuficient explorate, aspecte ce se cer aprofundate și consolidate în continuare.

*Activitatea lui Odobescu rămîne încă un teren deschis investigațiilor rodnice. Mai sînt de completat nu numai lacune biografice, dar însăși bibliografia sa poate fi întregită cu titluri noi. Pe cînd definitivă volumul trei din ediția apărută la Socec sub supravegherea sa, Odobescu mărturisea Sașei, într-o scrisoare din 30 iulie/11 august 1887 (B.A.R.P.R., Coresp. inv. 63.441), că, sub presiunea împrejurărilor, n-a parvenit să-și depisteze decît o parte din colaborările la *Românul din epoca 1876—1878*. Nu este exclusă, deci, descoperirea unor noi articole ale sale, apărute în paginile respectivei gazete, fără semnătură și, probabil, și în altă perioadă decît anii indicați mai sus. Situația este identică în ce ține de prezența sa în paginile *Epocii*. În scrisori se pomenesc de asemenea solicitări de colaborare la *L'Indépendance*. Un sector aparte în bibliografia lui Odobescu trebuie considerat, în fine, acela menit să consemneze contribuțiile sale la elaborarea și definitivarea unor lucrări apărute sub alte semnături. Acolo unde existau numai supoziții ori nici acestea, corespondența vine să ofere indicații certe. Un caz îl reprezintă cea dintîi traducere a cărții *Cuore* de Ed. de Amicis, tipărită în 1893, sub iscălitura Cleliei Bruzzesi. Prefașind ediția, Odobescu atrăgea atenția, în treacăt: „...m-am grăbit și eu să dau cărții romînești *Ce simte inima copiilor ceva îngrijiri* (subl. aut.) întru ceea ce privește limba în care ea se află tradusă”. Din scrisorile trimise Sașei în cursul lunii decembrie 1892 rezultă însă că aceste „îngrijiri” au însemnat, de fapt, zile la rînd de lucru intens, executat în fază de corectură. Mai este drept ca o asemenea colaborare să rămînă neînregistrată de bibliografia odobesciană? Nu altul este cazul generoasei sale participări la definitivarea unor cercetări ale foștilor studenți.*

Corespondența ne dezvăluie în Odobescu un profesor de loc distant, onctuos și impenetrabil, ci, dimpotrivă, gata să comunice oricînd din erudiția sa celor ce manifestau curiozitate științifică. În dorința sa de a răsplăti asemenea nobilă înclinație la cei tineri și de a-i îndrepta pe căile rodnice ale cercetării, mergea pînă acolo încît transfera unora dintre studenți propriile sale teme de studiu. „Acesta este un fel — explica Sașei într-un rînd — de a nu lăsa baltă proiectele de lucrări pe care nu le-am putut realiza eu însumi” (B.A.R.P.R., Coresp. inv. 63.664). Cedarea subiectului era însoțită de întreg materialul acumulat dintr-o pasiune, căreia nu-i fusese sortit să se cristalizeze pînă atunci într-o lucrare de sine stătătoare. Dragostea pentru progresul științei îl determina pe Odobescu să lase pe un plan cu totul secundar, aproape inexistent, precauțiile legate de orgoliul afirmării personale. Cărturar de înaltă probitate, el se situa deasupra măruntelor satisfacții egoiste din care-și fac un scop spiritele mediocre, persecutate de spectrul concurenței tocmai fiindcă „aportul” lor apare șters, impersonal. Fără să-și simtă primejduit prestigiul, autoritatea științifică, Odobescu întindea bucurios mîna de la înălțimea cateedrei celor mai tineri,

pentru a-i introduce în laboratorul său și a-i înzestra cu energia și încrederea necesară ca să ajungă mai departe. Acest mod de îndrumare implica, adesea, o colaborare nemijlocită. În scrisorile din primăvara anului 1889, întâlnim frecvent relatări despre conlucrarea sa strinsă la definitivarea tezei lui Teohari Antonescu cu tema *Cultul Căbirilor în Dacia*. De altfel, la apariția lucrării, semnatarul ei avea să recunoască în prefață, nu numai că i-au fost sugerate idei, că i-au fost puse la dispoziție notițe și observațiuni adunate de-a lungul anilor de Odobescu, dar că, în anumite porțiuni, a transcris, pur și simplu, pasaje redactate de profesor. Nici nu ieșise bine de sub teascurile tipografiei această lucrare, și Odobescu era angajat într-o nouă colaborare. De astă dată, îl ajuta pe un oarecare Alex. Sturdza să traducă din franțuzește în românește teza sa despre Marc-Aureliu (scrisoarea către Sașa din 12/24 ian. 1890 — B.A.R.P.R., Coresp. inv. 63.797). Cîteva zile mai tîrziu ajutorul se transforma într-o muncă încordată (B.A.R.P.R., Coresp. inv. 63.799, 63.801), care avea să dureze circa trei săptămîni. Este limpede că cel puțin sub raport stilistic lucrarea a împrumutat ceva din personalitatea lui Odobescu și, în consecință, nu poate să nu figureze undeva în bibliografia activității sale. Altădată, situația era similară, fiind vorba de o teză asupra statuetelor de Tanagra, pregătită de Aurelia Bragadiru. Referitor la aceasta, Odobescu se plîngea Sașei, într-o scrisoare din 24 martie 1894, de ideile încalcite și stilul confuz, angajîndu-se să pună „puțină ordine” în acest galimatias (B.A.R.P.R., Coresp. inv. 64.481). Operația l-a angajat iarăși într-o muncă intensă, de care la 13 aprilie mai era încă prins (B.A.R.P.R., Coresp. inv. 64.488). Cine deschide lucrarea tipărită va recunoaște, de la prima pagină, în acea somptuoasă descriere a ținutului Beoției, amprenta viziunii odobesciene, erudiția sa evocativă și asociativă, chiar sistema sa obișnuită de abordare a unei asemenea chestiuni în felul vechilor clasici. Tot din corespondență desprindem dovada că Odobescu a stilizat unul din manualele geografice aparținînd Ortensiei Racovitza (B.A.R.P.R., Coresp. inv. 26.144). Dacă abecedarele pregătite împreună cu Borgovan figurează în orice memoriu asupra activității lui Al. Odobescu, cu atît mai mult asemenea lucrări, în care condeiul său a intervenit activ, se cuvine să fie luate în seamă pe viitor. Fiecare din ele oferă cel puțin o fereastră spre universul atît de agitat, de neliniștit, al preocupărilor lui Odobescu. Pledează în acest sens chiar mărturiile cărturarului, care se explică odată: „...sînt trebuința de a avea ceva cu care să îmi ocup mintea și timpul și care să nu fie o lucrare a mea personală, căci atîtea supărări am avut de la o vreme cu ceea ce am făcut eu însumi, în literatură și știință, încît îmi e cu totul nesuferit deocamdată să mă gîndesc a lucra ceva sub numele meu” (B.A.R.P.R., Coresp. inv. 63.740). Refugiîndu-se în lucrările altora, Odobescu aducea cu sine toată capacitatea, exigențele, rafinamentul și gustul ce-i erau proprii, desfășurîndu-le, ba chiar risipindu-le, cu o dărnicie care îi va fi fost singura satisfacție orgolioasă. A contribui la izbînda altora era, pare-se, pentru Odobescu, modul său de a se răzbuna împotriva eșecurilor personale, de a-și întreține spiritul viu, în afara blazării timpurii.

Ținuta sa de amic al speranței îl imuniza contra scepticismului dizolvant, a resemnării sterile. Este în această atitudine un stimulent pentru însăși valorificarea moștenirii sale, un îndemn la perseverență, un apel la resursele intime de dăruire și entuziasm dezinteresat.

Acum, când aceste „pagini regăsite” se înfățișează cititorului într-un volum merit să-l apropie de lumea gândurilor și sentimentelor lui Odobescu, trebuie să spunem că, dacă lucrarea își va îndeplini obiectivul propus, faptul se datorește și înțelegerii și sprijinului generos întâlnit în jur.

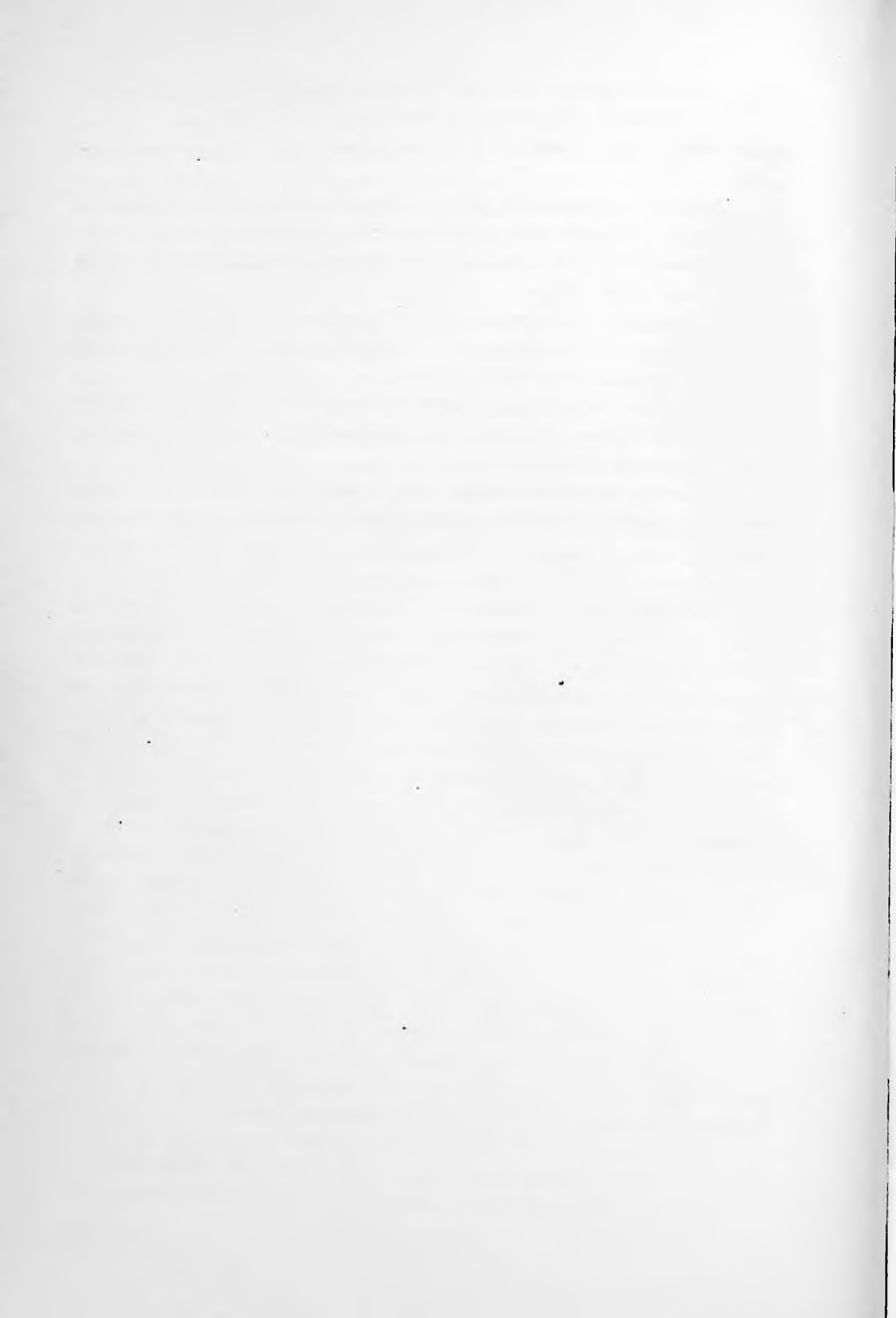
Ambianța de lucru, bunăvoința și promptitudinea la orice solicitări, pe care le-am găsit la cabinetul de manuscrise al Bibliotecii Academiei R.P.R., au înlesnit mult o fază a muncii, nu lipsită de ariditate.

Exprim aici mulțumiri acelor descendenți din familia scriitorului, și îndeosebi strănepotului său de frate, Dinu Odobescu, pentru relațiile și tot materialul pus la dispoziție pe parcursul documentării noastre.

Mulțumesc, de asemeni, poetului Dimos Rendis pentru colaborarea sa prețioasă prin asumarea sarcinii de a transcrie și tălmăci fragmentele grecești din cuprinsul corespondenței.

noiembrie 1963

G.Ș.

Tinărul Odobescu

ARTICOLE, ÎNSEMNAȚI, FRAGMENTE LITERARE

Cînd aruncăm ochii asupra Europei din cei zece din urmă secol, sufletul ni se turbură la priveliștea atîtor nații tinere și-nfocate, zdrobite în minutul renvierii lor. Puține sînt zilele fericite ce strălucesc în mijlocul acelei tragice și-nfiorătoare nopți, și chiar lumina lor e pălită și viforoasă; slabele-i raze nu pot străbate vâlul de dolii ce-o-mpressoară; ele sînt pe loc năbușite, și lumina se stinge ca acele flăcări trecătoare ce se rîdic seara după o baltă stătută, ce se înalță puțin în atmosferă și se afund iarăși în întunec, lăsînd numai o repede urmă de scînteie.

Număroase lupte, susținute, cu un eroism nespus, de popoare asuprite, în numele naționalității și al religiei, siluiri turbate din partea tiranilor învingători, secolii plini de împilări, de amăgiri, de războaie crunte și feroase, iar pîntre dînsele cîte o zi radioasă, în care națiile, în entuziasmul lor, visează împreună* la o mîntuire viitoare, — iată viața politică, iată existența în care s-au muncit strămoșii noștri. Atîtea suferințe, atîtea chinuri, atîți martiri ai trecutului n-au putut, oare, să cîștige lumii un viitor mai fericit?

Națiile, semințiile fi-vor secerate după fața pămîntului fără ca să fi gustat alt bine decît niște vizuiri de noroc? Șterge-se-vor urmele lor fără ca să fi lăsat pămîntului decît niște inscripții, singure cruțate de timp, al căror înțeles va interesa numai pe anticarii secolilor viitori? Cum! ceea ce a fi mișcat inima a mii de oameni, a fi înălțat și destins imaginația lor, ceea ce a fi făcut dintr-înșii martirii unei idei, toate acestea nu vor fi transmise posterității decît printr-o piatră rece și nepăsătoare? Nu vom putea noi, mai norociți decît străbunii, să lăsăm viitorimii o viață și o societate din ce în ce mai fericită, pregătită prin sudoarele și suferințele trecutului și ale noastre?

Cu toată, însă, neconținută înaintare a omenirii ne făgăduiește un succes mai bun; ceea ce am priimit de la societățile vechi noi îl vom da ca moștenire urmașilor, dar lătit, prefăcut și-nbunătățit, și sămînța de viață depusă în sînul omenirii, dezvoltîndu-se neîncetat, va crește, va produce mugurul, frunzele, florile și poamele sale, care vor merge tot înoindu-se, căci acesta e cursul societăților omenești.

* În ms., scris deasupra și neșters: „izolate“.

Ca toată natura, ele sînt supuse la aceeași lege uriașă de prefacere și de înaintare simetrică. În veci viețuitoare și-n veci renoită, omenirea pășește mereu către progres; fieșce descoperire nouă îi dă o viață ș-o putere ce-i grăbesc pasul; iar umbletul ei șovăind și neîndrăzneț, cînd ea se află în pruncia-i, se iuștește și devine mai stabil cu cît civilizația înaintează mai mult, astfel încît marșul omenirii crește (de-mi este iertat a mă servi cu un termen matematic) ca o *progresie geometrică*, ce are drept rație valoarea descoperirelor noi ale spiritului omenesc.

Această lege, așa de precisă, ne dă voie a înfrunta și a dărîma argumentele inamicilor ideilor noi, care zic că lumea, cerînd a merge treptat și domol către îmbunătățiri, timpul n-a sosit încă de a face să predomnească într-însa ideile democratice, ce sînt astăzi frămîntate de noua generație. Ei zic: fiindcă mulți secoli au trebuit pentru ca omenirea să ajungă la punctul de civilizație în care se află azi, asemenea vor trebui mulți spre a o strămuta la cel pe care îl visăm; iar noi, sprijiniți pe o teorie a progresului omenesc mult mai bine fondată, putem a-i întreba cum de a zăcut Europa, nemăsurate timpuri, într-o barbarie deplină înainte ca Grecia să fi aruncat deodată asupra-i repede și strălucitoarea ei civilizație? Putem să le arătăm că veacul de mijloc întreg, adică 15 secoli, au lucrat însutit mai puțin la înaintarea omenirii decît cei 3 din urmă, începînd de la mărețele și folositoarele descoperiri ale lui Galileu, Descartes, Newton și Leibnitz; putem zice asemenea că științele morale și sociale ale lumii viitoare, născute de ieri numai, au într-însese chiar de acum destulă virtute pentru a fi realizate în timp foarte scurt și cu mare înlesnire.

Dar care poate fi legea fatală ce face ca omenirea să rămîie adesea într-o lungă și apăsătoare nelucrare? Din ce pricină, spre pildă, Europa, ce se desfătase în jocurile olimpiane, unde străluceau în acelaș timp arte, litere, științe, în sfîrșit, toate bucuriile unei societăți luminate, de ce căzu Europa în groaznica neștiință și-n superstițiile neghioabe ale veacului de mijloc?

Cauza căderii ei e prea complicată* și locul dezvoltării ei nu e aci; ea născu totdeodată din principiile greșite, hrănite în sînul societății antice (sclavia și abgecția femeilor... spre pildă), și din puțină solidaritate ce aveau, în acele timpuri, popoarele europene luminate cu cele din miazănoapte și din fundul Asiei.

Ceea ce ne atinge mai de aproape este de a ști pentru ce Europa rămase afundată atîția lungi secoli ai veacului de mijloc în acea tristă stare de barbarie. Oare nu se auzi nicăieri, în acele timpuri de durere, glasul reînvierii, al mîntuirii? Fost-a o moarte așa de cumplită încît nimeni să nu mai fi avut nici glăsuire, nici auz? Dar dacă a fost astfel, avem a ne-ntreba noi înșine: cum putem să existăm azi? Care e puternicul princip de viață ce veni în urmă să-nsuflețească

* În ms., scris deasupra și neșters: „împlicată“.

acel cadaver, spre a face dintr-însul corpul viețuitor al Europei moderne?

Nu, moartea nu fu așa cumplită, dar suflarea ei filfîia asupra lumii, și cît se ivea vreunde suspinul vieții zdrumicate, ea se scobora asupra-i și-l năbușa. Luptă viforoasă a două principii rivale în care oamenii dupe atunci își cătau scăparea jertfindu-și pentru dinsele afecții, viață și bunuri! Haos de spaimă, din care ieși triumfător spiritul vieții, al libertății individuale și al existenței neatîrnate a națiilor! Căci trebuie întotdeauna ca viața să domnească asupra morții și ca ea să dea omenirii căldura și lumina trebuincioase progresului! Nouă dovadă pipăită că sufletul națiilor e nepieritor, că el poate a se preschimba numai, dar că în veci tirania cea mai cruntă nu-l va putea stîrpi dupe fața pămîntului!

Uni-se-vor în contra-i toate puterile răului, el va persista și se va statonici mai bine în existența-i, iar dacă timpul și strămutările fizice vor putea să-i prefacă puțin limba, obiceiurile, religia, pe de altă parte, simțimîntul ființei sale proprii nu-l va stinge nici o putere firească. Silințele ce le va pune un popor spre a rămînea în întregimea și-n drepturile sale, muncele și luptele ce le va susține, singele ce-l va vărsa pentru apărarea sau liberarea sa, toate acestea îi vor stabili mai tare existența, căci, cum a zis un poet român:

Singele de martiri e plantă ce rodește,
Curînd, tîrziu, odată, dar însă nelipsit*.

Să nu credem dar la pieirea unei naționalități. Deși au trecut asupra-i secolii mulți de asuprire și de nepăsare, ea va găsi momentul de a-și face vînt din nou; nu va fi poate întocmai precum a fost în vechele ei epoce, dar va fi liberă, neatîrnată și deosebită de oricare alta căria este străină. Să luăm, drept exemplu, pe Italia, acea matcă roditoare a tuturilor popoarelor neolatine, care în două rînduri, la epoce prea depărtate (14 sau 15 secoli), se acoperi cu flori pline de luciu și de arome, dar de o splendoare cu totul deosebită. Noi priivim cu desfătare Italia matură a lui Virgil și ceea poetică a lui Dante și însă nu ne putem îndoi că peste puțin vom mai vedea cu plăcere, unindu-se lor, măreața Italie a Poporului, Liberă și Unită!

Asemenea vedem în Europa mulțimi de nații mici, care păstrez într-insele o suvenir dulce și glorioasă despre trecutul lor și o aspirație către o viață viitoare neatîrnată, dar ce crește mereu la razele soarelui civilizației. Dar cîte însă de acelea sînt încă astăzi sugrumate de politica mîrșavă și lacomă a cabinetelor tiranice! Cîte iar suspin în tăcere și nu-ndrăznesc a-și rădica glasul, căci știu că vor fi părăsite de toți și lăsate la prada asupritorilor! Azi ele n-au dreptul de-a viețui fiindcă le lipsește puterea de a-l consfinți. Căci, vai! puterea singură, în timpul nostru chiar, dispune de viața națiilor!

* Gr. Alexandrescu: *Mormintele de la Drăgășani* (n.aut.).

Dar această lege crudă și nedreaptă a găsit adversari destui; orice om ce scînteie-ntr-însul puterea dreptății o combate; numărul inamicilor ei crește neconținut și legioanele apărătorilor libertății naționale se înmulțesc pe toată ziua!

Ideea naționalității s-a statornicit azi în lume mai bine decît oricînd și, în timpul de acum, ea a devenit așa de strîns legată cu ceea ce a libertății, încît aceasta din urmă nu poate fi confirmată decît printr-însa. Dar cu toate că raportul e așa de mare între aceste două idei, trebuie însă să băgăm bine în seamă că, deși principul libertății atîrnă de al naționalității, acesta din urmă ar putea avea existență chiar sub un regim mai mult sau mai puțin tiranic și că o extindere prea exagerată a lui ar putea aduce atîta rău în organizarea dinlăuntru a unei țări, cît și în rapoartele sale cu celelalte nații. Despre aceasta ne dă o tristă dovadă vecina noastră Ungaria, care geme azi în ticăloșia în care au aruncat-o nemărginitele ei pretenții naționale.

Așadar, credem că fieșce nație ar trebui să ia de margini ale extinderii drepturilor sale proprii hotarele celor ale popoarelor străine, astfel încît concordanța între dînsese să poată exista, fără d-a fi împiedecare mutuală; să mai adăogăm că nu e destul ca fieșce nație să-și exerce libertățile sale fără d-a supăra pe ale celorlalte, dar că trebuie — pentru ca acordul să fie în veci deplin și sporitor —, trebuie, între acele nații, un legămînt, o alianță de apărare comună.

Acest legămînt e una din cele mai neapărate trebuințe ale lumii moderne; el singur va putea asigura, în lume, triumful ideilor liberale; căci o tristă experiență ne-a dovedit destul de lămurit că, pentru a face să domnească în societate aceste idei, ce singure-s drepte azi, mișcările făcute în parte și pentru simple interese locale nu sînt destul de puternici; fiind izolate unele de altele, neavînd în lucrările lor nici un fel de unire, de înțelegere — deși țălul le e același — ele se abat din calea cea dreaptă, se speriu de greutăți, pierd energicul lor entuziasm și, la urmă, lesne le copleșesc inimizii lor, cînd prin viclenie, cînd prin puterea brutală. Toți știm că astfel a mers cursul revoluției începute în marea primăvară a anului 1848 și sfîrșită cu scenele înfiorătoare din 1849.

Dar unei astfel de mișcări strîmte și neizbutite noi să cătăm a opune un război de principe vast și întins, făcut într-o înțelegere comună și într-o alianță strînsă a tuturilor partizanilor ideilor noi, împotriva vechiului despotism. Aplicarea acestor idei, deși se pare grea de executat (avînd fiecare nație a-și păstra drepturile și libertățile sale), nu este numai o utopie, o idee seacă și nerealizabilă, precum vor să dovedească inimizii progresului. Fiind mînate toate de același simțimînt, nevoite* de aceleași trebuințe, popoarele își dau lesne mîna, spre a se lupta împreună: și chiar însă nu va fi aceasta cea dintîi unire a mai multor nații pentru înființarea aceluiași lucru. Spre a se face o alianță așa de lată, așa de solemnă, trebuie numai

* Deasupra, scris cu creionul: „împinse“.

o idee mare care să domnească asupra-i. Care idee mai uriașă ivitu-s-a pe lume vreodată decât Libertatea? Ea singură putea să însufle omenirii gândul unui pact așa de măreț, unei înfrățiri — nu a indivizilor, precum a cerut-o Christos, ci (și mai mult) o înfrățire a națiilor spre apărarea inteligenței și a neatârării omenesci, împotriva întunecoasei stabilități a absolutismului! Subt inspirația Libertății, a celui simțimînt nobil ce totdeodată înalță și nivelă pe oameni, naște bine ideea unei vaste* asociații între neamuri, ce o numim solidaritate!

Dacă voim însă a mai găsi și alte dovezi despre folosul alianței solidare între popoare, vom rememora iarăși acele mici nații resipite și copleșite azi în Europa. Unele dintr-însele, nedestoinice de a scutura singure jugul ce le apasă și care le-a ruginit orice mijloc de răscoplă și de apărare, sînt adîncite acum subt o apăsare fără de speranță și, cum am zice, fatală; acelea vor avea de auxiliare puternicele legioane ale popoarelor liberate, cărora ele vor fi împrumutat ajutorul lor, și astfel, folosul democrației fiind d-a avea cu cît se va putea mai mulți apărători, armia-i va căta a-și recruta soldați număroși în țările apăsate, pe care se va sili a le reîntregi în libertatea lor.

Să aruncăm acum o scurtă privire asupra organizării dinlăuntru a acestor mici staturi, cînd fiecare se va afla restabilit în drepturile sale naționale. Europa, cum știm toți, a schimbat de zece secolii încoace mai multe forme guvernamentale; sistemului feudal a urmat absolutismul regilor, iar acestuia — regimul constituțional. Toate țările puternici și adăpate de principii civilizației europene au fost supuse la aceste preschimbări simetrice; dar națiile, subjugate, de un timp mai mult sau mai puțin scurt, care nu mai aveau o existență proprie și neatîrnată, n-au simțit aceste modificări decât într-un chip foarte indirect. Putem dar, oare, zice acum că ele fiind într-o zi liberate vor relua civilizația de unde au lăsat-o și că se vor constitui care cu un regim oligarhic, care cu unul monarhic? Această presupunere mi se pare cu totul greșită. Civilizația înaintează neconținut, și progresul ei se întinde totdeauna peste tot cercul ce ea îmbrățișează. Celea ce le-a adus odată lumii și pe care timpul le-a învechit nu mai revin. Binele crește treptat, pretutindeni, și dezvoltarea-i se revarsă mereu pe un tărîm mai întins.

Cînd naște civilizația o nouă nație, ce are a se hrăni și a crește din laptele ei, acea mamă îmbelsugată îi dă o hrană și o creștere în raport cu dezvoltarea ei proprie din acel timp. Negreșit, acea nație, de puțin născută, va urma marșul firesc al oricărei societăți, dar fieșcare din epocile-i va fi mai maturită, mai stabilă, mai luminată decât cele ale unei societăți anterioare și, spre pildă, gradul de civilizație de care se va bucura în epoca prunciei va fi poate mai înaintat decât starea progresului epocii înfloritoare a unei societăți de mai nainte. Deci nu ne-ndoim a zice că națiile ce au a se mai ivi peste puțin în

* Deasupra, scris cu creionul: „întinse“.

cercul popoarelor libere vor îmbrățișa pe loc principii democratice ai lumii actuale și că-i vor îmbrățișa cu o înfocare atît mai mare, încît sufletul le e june și neobosit, și că ele nu au a stîrpi, mai nainte, din sînu-le mulțimi de rămășițe putrede ale societăților trecute.

Negreșit, acele nații, din care cea mai mare parte sînt compuse numai de vreo cîteva milioane de oameni, vor avea mari înlesniri pentru a se organiza democratic, dar cu dînsese vor avea și greutăți. Spiritul lor nematurit încă și neexperimentat nu se va înțelege așa de bine la acele înnoiri ca cel frămîntat și copt al națiilor mari și mai vechi.

Zicem aceasta pentru că credem orice nație, fără de-a-i lua în seamă mărimea, demnă și susceptibilă de a se bucura de toate libertățile celei mai depline democrații, căci, deși Rousseau a zis că „democrația revine (?) numai staturilor mici și sărace”*, noi gîndim că această formă de guvern poate fi introdusă chiar în staturile cele mai mari și mai avute, pe care iar Rousseau le osîndește la o vecinică monarhie, poate fi introdusă într-însele precît numai o centralizație prea mare a puterii nu va sugruma trebuințele și cererile fiecărui județ sau localități ale statului.

Aceasta din urmă e una din chestiile cele mai însemnate. De ea atîrnă o mare parte din fericirea și din libertatea unui popor, căci, cît se va pune în capul acestuia o putere care să poată dispune, după placu-i, de fieșce parte a țării, fără d-a cerceta, într-un chip direct, trebuințele și dorințele locuitorilor acelei părți, libertatea nației e atinsă, și echilibrul, sfărîmat. Iată răul ce-l poate aduce o centralizație prea strînsă într-un stat mare; cît pentru un stat mic sau o *politie* (cum se zicea la grecii vechi), știm cîtă înrîurire au asupra-i unii oameni, ce ajung de amăgesc poporul și-l aservesc, la urmă, la voînțele lor individuale.

Despre cazul cel dintîi putem lua drept exemplu administrația energetică, dar tiranică, a lui Ludovic al XIV-lea; despre al doilea, societățile vechi și republicele italiene ne dau pilde destule, și am putea numi mai ales pe Pisistrat în Atena, pe Cezar în Roma și pe Andrei Doria în Genua.

Să zicem chiar (precum o să fie) că poporul în societățile viitoare va fi mai luminat și că, avînd neîncetat ochii deschiși asupra trebelor publice, el nu va ierta a i se răpi așa lesne drepturile sale. Cu toate acestea însă, presupunînd că sub un guvern tare centralizat ar putea exista libertate, partidele și facțiile se vor putea dar forma cu-nlesnire și, devenind puternice, ele vor întreține neconținut în țară războiul civil și asprimile sale.

Totul rămîne, așadar, în orice stat, de a combina astfel principiul centralizației cu cel al libertății locale, încît să lipsească totdeodată asuprirea unei localități asupra celorlalte și resfirarea ce ar

* *Contractul social*: cartea a III, cap. al VIII (n. aut.).

aduce neunire și neînțelegere într-un popor de același sînge și de aceeași limbă.

Ideea naționalității nu răspinge de loc pe ceea a libertății democratice, ci, din contra, cum am zis mai sus, aceasta din urmă se reazămă pe dînsa și nu poate exista fără de ea.

E trebuincios, e neapărat ca o nație să se lupte sub un singur stindard, să recunoască aceeași constituție fundamentală și aceleași baze în legislație, să formeze un singur cerc literar și artistic, să sugă în școli aceleași principie morale și științifici, dar este și drept ca fiecare parte a țării să-și cate de foloasele și de dorințele sale proprii, în raport cu țărîmul, clima și caracterul ei, pe care-l cunoaște mai bine decît oricine.

Nu va fi oare prea temerar* a adăoga aci că aceasta e soluția priimită de cea mai înaintată democrație din ziua de azi, că, prin urmare, aceasta e cererea lumii actuale, că, la minutul renvierii generale, fieșce popor se va grăbi a o-nființa în sînul său și că-n sfîrșit nația romînă, reîntregită și liberată, o va-mbrățișa cu căldură, ca pe singurul mijloc de a-și cîștiga o libertate deplină și o dezvoltare așa de mult dorită? Putea-vor inimizii progresului a pune stavilă acestui marș triumfal al civilizației și a-i opri înaintarea? Nu, ei vor face ceea ce fac liliecii și păserele răpitoare ale întunerecului cînd se ivește la orizont razele strălucitoare ale soarelui, ce va vărsa, treptat, asupra pămîntului renașterea și renvierea!

(v a u r m a)

Paris, iunie 1851

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Odobescu, I, ms. 22.

* Deasupra, în ms., scris cu creionul: „îndrăzneț“.

Am încercat a dovedi în articolul trecut cît de folositoare este pentru o nație averea unei literaturi originale; cum aceasta, cînd e bizuită pe elemente bune, înalță și lărgeste ideile unui popor, curățește morala unei societăți, și chiar întărește puterea politică a unui stat; am arătat dorința de a vedea născînd o astfel de literatură în țara noastră, și ne-am silit chiar a însemna cele mai de căpetenie puncturi la care trebuiește, după părerea noastră, să țintească cei ce cat a înființa o dorință așa de vie și de obștească. Nu e totul de a compune mult și în feluri deosebite; trebuie ca compunerile să fie bune ca să aducă vreun folos; altfel, tăcerea e mai folositoare, fiindcă cel puțin nu strică nici gustul, nici inima publicului. Două lucruri pot da unui scriitor ceea ce trebuie pentru ca ale sale scrieri să fie plăcute și folositoare; de o parte, talentul firesc, care naște de sineși, din care însă se cheltuiește în zadar cînd se agață de idei greșite, și care, prin urmare, trebuie să se rezeme pe idei nobile și cinstite, pe învățături tari și sănătoase; de altă parte, sînt chiar aceste învățături ce pun talentul pe calea cea bună. Puterea imaginației, focul expresiei, bogăția închipuirilor sînt daruri ale firei; bunul-gust, mulțimea și lămurirea ideilor, curățenia limbei sînt calități ce le dau numai studiul. Care însă este acest studiu? Care sînt materiile de care se alcătuiește învățătura unui adevărat literat? Iată o întrebare prea firească, la care ne vom sili a răspunde. Nu ne-nsărcinăm a face aci o prenumărare a deosebitelor părți ce trebuiesc studiate spre a se face cineva poet dramatic sau epic, sau creator, sau istoric. Vom rezuma toate acelea în vreo cîteva idei generale după care socotim că oricare trebuie să-și cîrmuiască învățăturile. Cunoștința limbei în care scrie și studiul frumoaselor modeluri ale trecutului, iată ceea ce se cere de la oricare om ce ar dori să lase patriei sale un monument literar de orice însemnare.

Pentru țara noastră cunoștința limbei e un lucru destul de greu. Germanii, italienii, francezii și alte nații n-au decît să studieze pe clasicii lor și într-însii vor găsi toate expresiile cele mai potrivite, toate formele cele mai corecte și mai elegante; dar noi, care n-avem autori clasici, ne lăsăm să ne ducă vîntul încotro suflă; azi scrim după sintaxul franțez, jumătate cu vorbe romînești, jumătate cu niște cuvinte cărora nu știu ce nume să le dau, fiindcă nu sînt nici latinești, nici

italienesti, nici franuzești, și mai puțin decît toate acestea romînești; altă dată supunem și sintaxul, și cuvintele la niște întortocheri și la niște complicații bizare, bune pentru duhul concret și serios al poporului roman, dar ciudate cu totul într-o epocă cînd toată lumea cată ca stilul să fie limpede și armonios; într-altă zi ne vine ideea să scriem ca după scriptură și să-ntrebuințăm cu grămada cîte ziceri ruginite și cîte forme, adeseori puțin logice, se află strămutate din limba slavonă în limba noastră bisericească; nu știu chiar de n-o veni o vreme cînd o să scoatem iarăși la modă eleganțele Fanarului, cu care se împăna, sînt vro 30 de ani, biata limbă romînească. În toate astea vedem puțină tendință de a scri curat romînește, și cu toate însă ni se pare că această dorință e în sufletul oricărui.

Cititorul așteaptă poate ca după atîta critică noi să dăm regulile adevăratei limbi. Departate de noi astfel de pretenție; limba noastră va încă să se formeze și se va forma cu încetul; unii din scriitorii noștri ne-au arătat în mici lucruri cît de frumoasă e a noastră limbă cînd e scrisă curat; n-avem decît a urma începuturilor lor. Să căutăm dar limba în popor, căci acolo s-a păstrat mai limpede decît în clasele de sus; să nu lăsăm să ne scape nici una din expresiile, nici una din formele sintactice întrebuițate de norod; să citim încă și pe vechii cronicari care, deși într-adevăr nu prea scriau cu ușurință, dar cel puțin scriau *pe romînie*. Poporul și cronicarii sînt două izvoare naționale; dar atîta nu e destul. Va încă să studiem și limbele străine, ca să vedem dacă-ntr-însele nu găsim elemente ce ar putea să îmbogățească pe a noastră. „Îmi iau averea oriunde o găsesc“, zice Molière. Și noi putem să-mprumutăm de la alții expresii prin care să traducem ideile care s-au mai adăogat pe lîngă cercul restrîns de idei al norodului și al cronicarilor noștri; spre pildă, științele și filozofia cer o limbă ce trebuiește încă formată. Să-mprumutăm atunci de la străini ceea ce n-avem la noi; să-mprumutăm mai ales de la strămoșii limbii noastre, de la latini; dar să căutăm cel puțin a da o fizionomie romînească acelor împrumutări; să nu scornim terminații și cazuri și moduri nouă, ci să ne mulțumim cînd luăm o rădăcină ce nu se află într-a noastră limbă a o supune la regulile gramaticale întemeiate de obicei. Să-mbogățim dicționarul, iar nu să născocim o gramatică după placul fiecărui autor. Pe de altă parte, îmbogățind dicționarul, credem că e absurd de a-l sărăci totdeodată, lepădînd dintr-însul toate cuvintele ce nu sînt de origină latină. Oricare din limbele născute din cea latină are azi într-însa elemente de origină străină; în cea franuzească se găsesc rădăcini celtice și germane; în cea spaniolă, iberice sau basce, chiar și cea italiană coprinde multe curcături. Nimeni nu s-a gîndit a respinge aceste elemente eterogene; de ce atunci numai noi să avem pretenția de a limpezi limba de tot ce nu e latin într-însa? Soarta a vrut ca, latini de viță, să fim ocoliți de popoare slavone; adesea ele au influențat asupra noastră; uneori le-am ținut și noi în frîul nostru; din toate aceste daraveri s-au strecurat în graiul nostru cîteva sute de ziceri slavone pe care azi le-ntrebuințează toți în fieșce minut. Obiceiul le-a naturalizat; ele sînt acum ale limbei, și dacă le izgonim

dintr-însa, o sărăcim și pierdem totdeodată o parte din originalitatea sa.

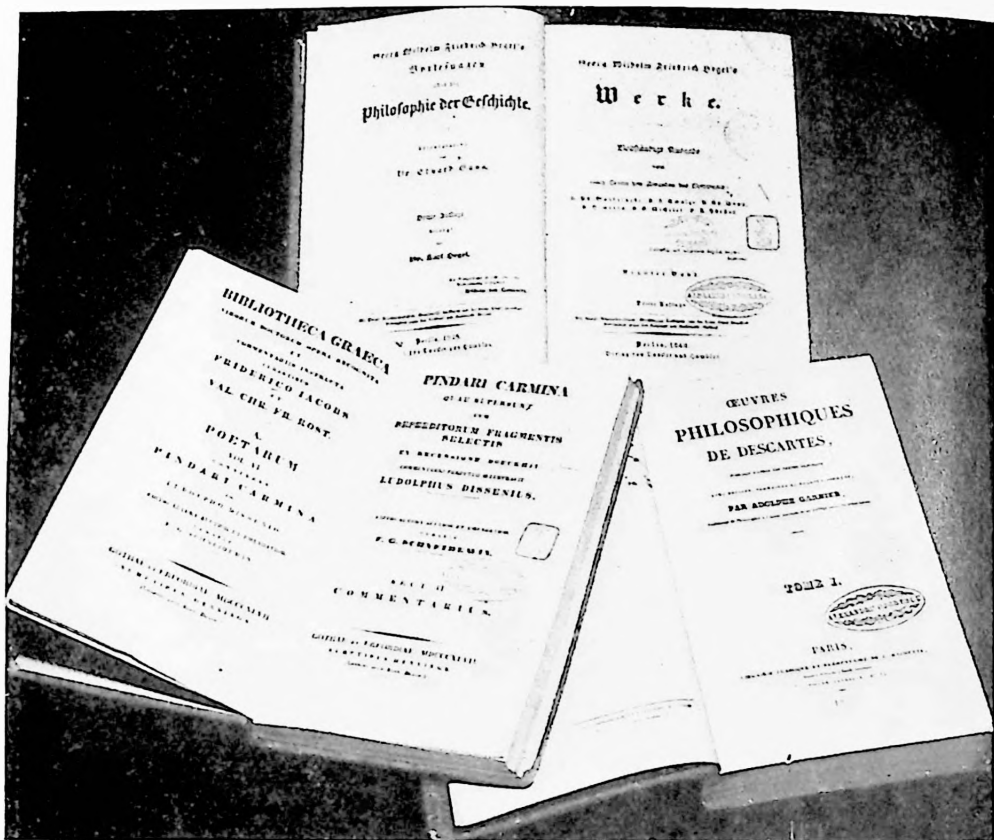
Într-un cuvînt, ideea noastră e că trebuiește să respectăm limba care e în gura poporului nostru, s-o păstrăm în întregimea sa, și cît despre adaosele cerute de deosebitele trebuinți, să le facem prin împrumutări din limba latină sau chiar și din limbele moderne cînd cuvintele trebuincioase însemnează lucruri locale și moderne; dar chiar într-aceste vorbe noi să păstrăm formele grămăticiei noastre și să ne ferim mai mult decît de orice de neologismele gramaticale, căci printr-însele se strică cu totul fizionomia unei limbi.

Ceea ce am spus despre lexicologie se poate zice și despre sintax; felurimi de întorsături de fraze pline de originalitate și de putere se aud în gura țaranului și se găsesc în vechile hrisoave, care sînt azi desprețuite sau abia cunoscute de cei ce scriu. Asta e un mare rău și am povățui întotdeauna pe scriitorul român să nu piarză din vedere nici una din acele iscusințe ce fac adevăratul caracter al limbei; dar, pe lîngă dînsule, l-am povățui încă să caute și prin autorii clasici ai limbelor străine formele care, fiind lesne de înțeles cînd sînt întocmite cu ziceri românești, ar îmbogăți limba și i-ar da o mai mare varietate.

Atîta vom zice despre cunoștința limbei romîne; ni se pare că dacă un om înzestrat de fire cu o imaginație norocită și cu înlesnire la scris ar studia-o în chipul mai sus însemnat și, cîrmuit de duhul său firesc și de al său talent, ar întreprinde o scriere, acea lucrare s-ar putea numi o scriere clasică a limbei romîne.

Am vorbit pînă aci de partea *gramaticală*; să ne întoarcem acum la al doilea sujet de studiu al literaturii, adică la cunoștința frumoaselor modeluri literare ce ne înfățișează celelalte nații, sau, spre a zice mai pre scurt, la partea *estetică* a literilor.

Toate noroadele care au ajuns pînă la un grad oareșicare de civilizație, și, ca să zicem mai bine, toate națiile ce au ieșit din fașele sălbăticiunei au avut o literatură mai mult sau mai puțin întinsă, mai mult sau mai puțin perfectă. Care popor nu-și are cel puțin cînturile sale, în care exprimă sentimentele ce-i însuflă natura sau faptele minunate ale eroilor săi? Scandinavii în cețurile lor aveau pe scalzii lor ce le cîntau luptele zeilor și-ale uriașilor; letonii din fundul Rusiei au și ei poemul lor numit *Kalevala*; tătarii și mongolii au avut și ei scriitorii lor; indienii, perșii, chinezii au avut și au încă literaturi mari, pline de frumuseți, dar atît de străine ideilor noastre, încît ele pot numai să ne ațîțe mirarea și foarte puțin să ne dea modeluri vrednice de imitat; cu toate acestea, să nu cîrțim prea mult. S-au descoperit în India poeme și drame scrise în vechea limbă sanscrită, care sînt gustate azi de toți literații. Marele Goethe a zis despre o dramă indiană, scrisă de Kalidasa, în veacul dintîi al lui Christos: „De vrei să-nțelegi floarea primăverii și poamele toamnei, de vrei să-nțelegi ceea ce atinge și încîntă, ceea ce satură și hrănește, de vrei să-nțelegi într-un singur nume Cerul și Pămîntul, îți voi numi pe *Sacuntala*, și tot va fi spus”.

Cărți din biblioteca lui Al. Odobescu

Nu e de prisos a cunoaște cineva cum o nație așa veche, așa depărtată, așa deosebită de cele europene prin ideile și apucăturile sale, a exprimat deosebitele simțiminte ale inimei omenești, și care formă a luat la dînsa dezvoltarea literară a acestor simțiminte. Dar adevăratul izvor al frumosului nu este acolo. Pentru Asia poate să fi dat vechea civilizație sanscrită modelul perfecției; pentru Europa, Grecia a deschis într-adevăr era sublimelor creații.

O cumpătare minunată în toate fapte[le] și în toate lucrările, un simțimînt delicat și desăvîrșit al formelor *, întindere și adîncime multă în gîndiri, mărinimie și nobleță în simțiri, sprintenie și vioiciune de duh, o armonie încîntătoare în limbă, o-mbelsugare și o grație nespusă în creațiile imaginației, un mlădios parfum de poezie răspîndit preste toate, iată calitățile adunate la un loc, care deosebesc poporul elen de toate celelalte nații; se-nțelege că astfel de calități trebuiesc să se vădească mai ales în creațiile duhului: în litere și-n arte. Așa a și fost. Elenii au lăsat cele mai frumoase modele atît pentru artiști, cît și pentru literați. La izvorul lor s-adapă de mult cei ce vor a cunoaște desăvîrșitul frumos; în istoria veche vedem pe romani lepădînd duhul lor calculator și grosolan ca să se prefacă și ei după tiparul grecesc; Horație ne spune că Grecia robită robi pe sălbatecu-i învingător și duse artele în grosolanul Latium:

„Grecia capta ferum victorem cepit, et artes
Intulit agresti Latio.“

(*Epistol.*, lib. II. 1, vers. 156)

Dar aci un duh mai serios și mai pozitiv, o viață mai casnică și mai mult ocupată cu interese materiale, o ambiție mai întinsă și mai stăruitoare, o veselie mai puțin zgomotoasă, un caracter mai puțin vioi și o mare aplecare de a cenzura toate defectele ** deteră literaturii forme poate mai puțin strălucite și mai puțin încîntătoare, dar pline însă de mărețe și solide calități.

Literaturile acestor două nații, grecii și latinii, sînt pline de capete d-operă care trebuiesc studiate cu luare-aminte; într-însele nu numai întregul scrierii înfățișează o măreață priveliște, dar încă și amăruntele sînt vrednice de a fi cercetate cu curiozitate. Astfel trebuie să fie o compunere literară sau artistică ca să fie desăvîrșită: măreață în întregimea sa și plină de grații cînd o privește cineva de aproape; astfel sînt scrierile de căpetenie ale literaturilor grecești și romane.

Oricine vrea să fie literat trebuie dar să cunoască adînc aceste două comori; trebuie să le studieze mai mult decît oricare alte părți, fiindcă ele singure pot forma cu desăvîrșire bunul fond și gustul, și că ele sînt totdeauna și temeiul multor literaturi moderne. Într-a-

* Cu creionul, adăugat pe margine: „un adevărat cult al binelui și al frumosului“.

** Cu creionul, adăugat pe margine: „o limbă mai aspră, dar plină de o nobilă sonoritate“.

devăr, literaturile care s-au născut în Europa din veacul de mijloc încoace se pot împărți în trei categorii: unele născute d-a dreptul din geniul popoarelor gotice sau sub influența acestui geniu; altele create prin imitația antichității, și-n sfârșit a treia categorie, care comprinde mai toată literatura contemporană*, se alcătuiește prin amestecul acestor două feluri. Când combinarea formelor antice cu inspirațiile** lumei moderne sînt făcute în proporții potrivite, atunci putem zice că o lucrare e nimerită și că avem un capu d-operă. Asta trebuie să fie ținta scriitorilor în zilele noastre. Dar ne întoarcem mai sus.

Literaturile gotice (fie-ne iertat a ne sluji cu acest termen special spre a însemna îndeobște acele literaturi ce au ieșit sau d-a dreptul din geniul popoarelor germanice ce au străbătut Europa prin veacurile al V și al VI după Christos, și care numai ele ar trebui să fie numite *gotice*, sau din geniul coloniilor latine răspîndite în Europa, asupra cărora năvălirile barbare avusese o mare înrîurire și care s-ar putea mai bine numi literaturi *romantice*) sînt roduri ale unei imaginații exaltate și întunecate, pline de idei bizare și de fapte îngrozitoare și peste fire; dar adesea se găsește într-însele o energie așa mare, o fantezie așa bogată, o viclenie așa comică și uneori gândiri așa adînci, sentimente așa nobile și naive, creații așa grațioase și așa suave, încît uneori citirea lor încîntă și răpește cu totul, deși forma n-are nimic atrăgător. Dar trebuie să ne ferim, căci e primejdios a aluneca pe acel mal; entuziasmul pentru unele frumuseți nu trebuie să ne ducă a admira pînă și defectele, căci atunci cădem în prada unei orbiri care nu ne mai iartă a lua-n seamă nici perfecția formelor, nici armonia limbei, nici corecția stilului. Fanatismul pentru aceste literaturi a fost pricina exagerațiilor în care a căzut, sînt vreo cîțiva ani, școala romantică din Franța, exagerație care s-a răspîndit în Spania, în Italia și a pătruns pînă-n mica noastră republică literară. Pentru exageratorii acestei școli totul se reducea la acest axiom: „Cine știe să înșire o urmare de cuvinte, ce sună ciudat la ureche, astfel încît să-nfățișeze minței niște tablouri pline de contrasturi și cît se poate mai improvitabile firei***, acela e poet. Sufletu-i trebuie în veci să pătimească, tot ce e cu neputință să-l dorească și să zică pe toate tonurile că nimic nu e bine pe pămînt, nici în ceruri, nici în iad și că, prin urmare, moartea e singura scăpare a neamului omenesc!” Astfel trebuie să fie poetul romantic. Ce batjocură! Adevărații părinți ai literaturii romantice, Shakespeare, Calderon, Schiller, Lord Byron și chiar Victor Hugo sînt rușinoși de a se vedea învocați de astfel de pitici!

Printre literaturile *gotice* și *romantice* putem pune, de o parte, vechele poeme scandinave, numite *Sagas*: literatura germană pînă la veacul al XVI, adică poemul *Nibelungen* și cînturile minnesengerilor

* Cu creion, modificat: „toate scrierile contemporane”.

** Un adaos cu creion, indescifrabil.

*** În continuare, șters cu creionul: „iar ochilor, o coloană de rînduri care de un lat de mină, care de un lat de deget”.

ș-ale maistersengerilor; de alta, cîntările trubadurilor din Provența (sudul Franței) ce cîntau în limba *d'oc*, ale truverilor din nordul Franței care cîntau în limba *d'oïl*, pe Roland și pe Arturdiu Golia; literatura spaniolă cu poemul său eroic, Romancerul lui Cid Campeador, și cu teatrul său în care domnesc Calderon și Lope de Vega; literatura engleză care numără trei mari geniuri: Shakespeare, poetul dramatic, Milton, poetul epic al *Raiului pierdut*, și Lord Byron, poetul liric; în sfîrșit, cea mai mare parte din literatura germană modernă, și școala romantică născută în Franța de vreo 30 de ani și imitată printr-alte țări.

A doua categorie de literaturi ale lumii moderne se alcătuiesc de literaturi făcute după imitația celor antice; nu trebuiește însă să credem că ele n-au nici o originalitate; mai adesea imitația stă numai în formă și în unele mici amărunte care sînt de prisos, astfel precum *uniunea de loc și de vreme* în bucățele de teatru, împărțirea regulată și simetrică a cuvintelor oratorilor, alegerea sujetelor în antichitate mai bucuros decît în istoria modernă, numele proprii vechi date la personaje nouă. Cu toate acestea, fondul acestor literaturi e modern, simțimintele cele mai multe sînt tractate sub punctul de vedere modern și haina antică ascunde mai adese un trup june și viețuitor. Dar lăsînd la o parte acest disparat, vom găsi într-insele uneori frumuseți, mult gust în amărunte, multă delicateță în tractarea sujetelor și o cumpătare înțeleaptă în toate, calități ce sînt luate de la vechi. Această categorie coprinde literatura franceză ce se numește clasică, care s-a dezvoltat între al XVI și al XIX veac și a avut drept patroni pe Corneille, pe Racine, pe Molière la teatru, pe Bossuet și pe Fénelon în biserică, pe Descartes, pe Pascal, pe Montesquieu, pe Voltaire, pe Rousseau în filozofie, pe Boileau, pe J.-B. Rousseau, pe Lafontaine în poezia lirică și didactică. Literatura italiană și mare parte din cea spaniolă se pot încă prenumăra printre cele ce s-au făcut după imitația vechilor: au avut și englezii și germanii literați ce au îmbrățișat metoda clasicilor francezi, dar ei sînt în minoritate.

Îndemnînd pe orice om vrea să cunoască literatura a studia pe acești autori, nu l-am povățui însă a-i imita prea mult, căci mai bine atunci s-ar duce chiar la izvor și ar studia compunerile ce le-au slujit drept modeluri. Și aceasta o zicem mai ales pentru poezii care nencetat au împrumutat și versuri, și idei de la greci și de la latini. Venim dar iar acolo de unde am plecat. Antichitatea e studiul cel mai folositor pentru un literat; nu voim însă să spunem printr-asta că trebuie s-o imiteze în toate. Nu, multe idei s-au schimbat, unele s-au dezvoltat, altele au pierit cu totul de pe cînd scriau grecii și romanii. Religia pe care ei se bizuiau s-a desființat cu totul pentru noi; obiceiurile noastre sînt altfel; istoria lor, deși ne este cunoscută, dar ne atinge mai puțin decît a noastră sau a popoarelor contemporane cu noi. Toate astea fac ca duhul literaturii să nu mai fie același, și, prin urmare, de ar vrea cineva a-i imita în toate, acela ar fi cu totul greșit; dovadă la aceasta e că literatura clasică franceză, ce a luat din antichitate numai *unele* din formele sale exterioare, n-a putut să ție

mai mult decît o modă, și azi, lucru curios, vedem în Franța o literatură moartă în mijlocul unei nații vii ce vorbește tot aceeași limbă. Așadar, ceea ce trebuie luat de la vechi e numai acel simțimînt de perfecție al formei, atît în concepție și-n orînduirea sujetului, cît și-n amăruntele compunerii, acea simplitate care întreține liniștea în minte și noblețea în inimă, acea cumpătare care învață pe om a se purta totdeauna după cuviință, acea mlădioasă armonie a limbei, acea varietate plăcută în idei și-n expresii. Ca s-ajungă cineva la acest scop, trebuie să studieze scrierile vechilor cu multă băgare de seamă; să le citească adesea, să se silească a pătrunde înțelesul oricărui cuvînt, și prin analiz și comparație să-și formeze o idee dreaptă despre valoarea lor; astfel își va forma totdeodată și gustul și va învăța a se feri de orice defect vătămător unei compuneri ce pretinde a fi cu folos și cu viitor.

Spre a deștepta gustul acestor studii clasice, ne vom sili a înfățișa din cînd în cînd în foile următoare cîte un tablou prescurtat al deosebitelor epoce în care s-au dezvoltat literaturile elinești și romane.

Paris, 5 martie 1855

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Odobescu, I, ms. 22.

4 oct. 1855

667 — *Tiziano*.¹ Venera* dormind pe un așternut alb de verdeață. Peisaj cu două planuri: 1. în dreapta, o cetățuie; 2. în stînga, munți albaștri. O mînă a zeiții e ridicată sub cap, cealaltă e între picioare, de ascunde părțile ei favorite; păru-i e castaniu și undos. Dar cine poate descri frumusețea trăsurilor ei, grațiile trupului ei! Gura-i mică e plină de delicateță, sprîncenele, subțiri și bine arcuite. Caut cu cine s-o asemăn și nu poci găsi nici o frumusețe cunoscută de mine care să-mi fi dat o idee despre astfel de perfecție, de dulceață, de delicioasă voluptate. O las, fiindcă mai am multe de văzut, dar de trei ori m-am oprit dinaintea ei și mult aș mai ședea. Ea-mi arată dezmierdări cerești.

1080 — *Correggio*.² Sînta noapte. Țsta e acel vestit tablou; e într-adevăr măreț și frumos și aduce, cu mai multă perfecție, aminte *Adorația magilor* de Riberra³, de la Luvru. Dar nu văz într-însul acele expresii minunate ale măritișului Sf-tei Caterine; numai un înger din cei ce filfii pe cer îmi aduce aminte ochii încîntători și gura mișcătoare a îngerului cu trestia din acel tablou. Copilul culcat pe paie între brațele maicii sale răspîndește o lumină pe care persoanele din stînga lui nu o poate susține; tot acea lumină luminează și fața blîndă și dulce a S-tei Maici, ce se uită cu desfătare la pruncul său; peisajul e întunecos; îngerii din cer, culcați pe nori, primesc lumina lor de sus, astfel încît tabloul înfățișează o combinare destul de ciudată de lumini, printre care deosebesc mai ales grupul luminos al copilului și al maicii.

1084 — *De pe Correggiul*. Amorul făcîndu-și arcul e plin de grații; grupul din fund, compus de un îngerăș isteț ce strînge în brațe o fetiță plîngînd, e foarte picant. Numai Correggiul știe să facă figuri de copii așa vii și expresive.

1054 — *După Michel Angelo Buonarrotti*.⁴ Desnoyers, ministrul lui Ludovic al XIII-lea, a ars originalul *Ledei* lui M. An.; însă s-a păstrat această copie⁵, ca să arate concepția voluptoasă a marelui maestru. Comparînd această *Leda* cu a lui Gallienard, găsești în cea din urmă mai multă dulceață, mai multă pudoare (dacă

* În ms.: „Vinerea“.

poate fi pudoare într-astfel de sujet). M. Ang. a înfățișat cu un penel virtos toată beția plăcerilor amorului. Mușchii virtoși ai *Ledei* sînt sgîrșiți de voluptate: lungele ei picioare se încovoie ca să strîngă lebăda ce-și întoarce coada sub dosul ei; gîtul paserii e lipit pe pieptul femeii și buzele lor sînt lipite; ochii fetii sînt plecați în jos, dar mai mult cu plăcere decît cu rușine; părul ei jumătate filfîie despletit, jumătate e adus ca o coadă pe frunte; cărnurile sînt cam roșcate mai ales în jos; draperia pe care e culcată e roșie; fundul tabloului e o verdeață întunecoasă; lebăda are o aripă în sus, iar cu cealaltă ridică pulpa *Ledii*. Nu se poate vedea mai vie înfățișare a voluptății. Un penel tare ca al lui M. Ang. zugrăvind o simțire așa tare! Trăsurile feții sînt prea regulate; nasul drept e în linie cu fruntea; trupul ei e mare și mușchii sînt* virtoși.

1020 — *Rafael*.⁶ Iată capul d-operă al Galeriei din Dresda. O alăturăști din aducere-aminte cu cea din Rouen și zici: „Nu știu pe care să aleg ca pe cel adevărat!” Aci însă figura copilul[ui] ceresc mi se pare mai inspirată; ochii săi negri și vii, blondul său păr cam zbîrlit, mîna sa rezimată pe pulpa ce e adusă în sus de brațul mummii dau un aer profetic acelui prunc. Muma are pe față-i o mîndrie care pare sublimă pe acel obraz nevinovat al *Fecioarei*; veșmintele-i — o draperie lină; rochia roșie și lungă, cu cusături de aur la braț; un vâl albastru în jurul trupului și o năframă albă filfîie de pe cap rătu-jindu-se sub brațul ce ține copilul; picioarele ei goale rezimate pe un pisc de munte înorat. La stînga e bătrînul papa Sixtu al V-lea, extasiat, la dreapta S-ta Varvara, exprimînd o dulce și smerită mulțumire. Îngerășii rezimați cu nepăsare pe tabla de jos a tabloului se uită cu o mirare copilărească către S-tul prunc. Bag de seamă că ochii acestor patru din urmă figuri sînt toți îndreptați către zeăștele ființi, care au ochii pierduți, ceea ce le dă o expresie mai dumnezeiască. Fundul albastru lasă de se zăresc figuri noroase de îngerăși; dar ele n-au desăvîrșirea îngerășilor din marele tablou al lui Murillo⁷. Ceva mai mistic e în acel cap d-operă; dar aci ce nevinovăție în *Madonă*! și îndeosebi ce nevinovăție în madonele lui Rafael! Ce frumuseți senine! Expresiile vii negreșit lipsesc dintr-însele; nu e nici acel extaz al fecioarelor lui Murillo, nici acel amor exclusiv de mămă dintr-ale lui Corregio, dar perfecția, la Rafael, e în acea liniștită simplitate. Ea ne dă o idee sublimă despre ceruri și despre artă. Cu cît mai mult mă uit la *Madona*, cu atît mai mult mă simț atras către dînsa, cu atît mai mult sufletul pare a se liniști. Ce contrast cu spiritoasele fizionomii ale lui Corregio, cu acea Veneră a lui Tiziano ce o adori mai adineauri și care turbura simțurile prin frumuseța ei!

1079 — *Iar Corregio*! Mă opresc cu o admirație nespusă dinaintea acestui mic tablou. Ce armonie încîntătoare în fețele sale! Ce efect admirabil de lumină pe fața *Magdalenii*! Ce expresie lină

* În ms.: „e”.

într-acel obraz cugetător și preocupat de o sintă citire! Cît de bine se armonizează poza sîntei și tot ce o-mpresoară cu acest sentiment! Toate perfecțiile sînt aci: colori, lumină, forme și expresie. Acesta este unul din acele mici capete d-operă care rămîn ca modeluri vecinice în imaginația celor ce admiră artele. Pentru mine, de azi înainte, îl pui alături cu *Arcadia* lui Poussin. Să-nchipuim o vale păduroasă și umbrită, iar într-însa o femeie lungită pe brînci, cu capul și pieptul ridicat, ținându-și cu o mînă capul și cu cealaltă rezemînd o carte pe care ea citește; veșmîntul ce ascunde josul trupului e un vâl albastru-închis, din care ies două mici picioare ce se pierd în umbra pomilor; lîngă femeie e un mic vas cu unt sînțit. Acea blondă femeie, așa frumoasă, așa gînditoare, cu părul despletit, cu mintea depărtată de zădărniciile lumii și pornită toată pe serioase cugetări, e zburdalnica Magdalina, care, printr-un sînt amor, s-a curățat de prihănirile lunei și s-a limpezit în apele cîinții. Corregio ne face a simți această schimbare, arătîndu-ne o femeie așa frumoasă într-o îndeletnicire așa străină sexului și vîrstei sale. Nu poci descrie ce efect face raza de lumină ce cade pe acel obraz bălai, pe acel sîn, pe acel umăr așa alb; nu poci iar spune cum de frumos armonizează acea lumină cu întunerecul fundului și cum albastru-închis al vîlului iese pe fundul negru-verde al pădurii!

874—878 — *Guido Reni*.⁸ Aci iar găsesc acele capete ale Mîntuitorului acoperite cu spini, care au rămas ca tipul acest[ui] sînt și dureros simbol; fața pălită, ochii sîngerăți, părul castaniu undos încurcat într-o cunună de spini; priivirea către cer, buzele murmurînd o rugă; iată chipul ce aci, ca la Luvru, mi-a atras admirația. Ce sintă expresie, ce durere adîncă într-aceia față! Ce resignație! Christos e zugrăvit aci astfel precum va rămînea în veci în închipuirea credincioșilor. Tiziano, cînd a zugrăvit minunata sa chinuire a Mîntuitorului, a împrumutat acel chip. Ce laudă mai mare pentru vechiul maestru!

57—58 — *Watteau*.⁹ Sar dintr-un sujet într-altul; lîngă frumos, lîngă sublim găsesc grația și mă opresc dinainte-i. Watteau are o grație rară, deși e oareșicît *manierată*, dar însă are mult plăcut, așa zice chiar ceva duios. Într-adevăr, în acele mari parcuri crăiești, singurătatea locului și tăcerea acelei naturi aliniată și măiestrite de om îți însuflă un fel de melancolie; du-te azi singur în parcul Versailles*, colindă grădina Trianonului, intră mai ales în *Tapetul regelui*, și vei simți ceva întristător; așa e și felul de pictură a lui Watteau! Personagele lui, îmbrăcate cu costume felurite și cu fețe împestrițate, cu [...] adeseaori sucite, culcate pe iarbă sau jucînd, sau plimbîndu-se la braț, au ceva misterios; vorba lor e o șoaptă, danțul lor e lin și cadențat ca menuetul; cîntecele lor sînt monotone și simple ca muzica lui Lulli. Verdeața pomilor așa ușoară, transparența dumbărilor fac să iasă cu multă grație acele grupe nepăsătoare ce par a se amuza

* În ms.: „Versalii“.

petrecînd. Aci vezi de o parte un grup cîntînd ceva la ghitară, care din gură, pe o lespedă, pe piatră, lîngă o statuie de naiadă culcată; de cealaltă parte vezi mai multe grupe amoroase strîngîndu-se de talie sau dîndu-și brațul în dulce convărbiri; alături, o statuie a Venerii luînd armele lui Cupidon, ce aleargă după ele. Ce varietate mare în poze și, dacă unele personaje sînt sucite, cît de firești sînt culcate celelalte! Peisajele sînt minunate de transparentă; într-unul, un sătuleț și munți la orizon; în celălalt, o gîrliță umbrită de pomi. Ce odihnă în natură potrivită cu trîndăvia persoanelor dintr-însa! Orice vor zice, Watteau îmi place, și nu știu bine de ce! E grațios, are un penel ușure și răspîndește în lucrările sale o simțire misterioasă, care te face a-l prețui mai mult decît pe ceilalți pictori pastoralii ai Franței. Lancret¹⁰ și Boucher¹¹ sînt grațioși, au multă armonie în colorile lor, dar nimic mai mult; le lipsește tocmai acea trainică calitate morală a lui Watteau.

193 — *Ruysdaël*.¹² Un zugrav favorit! Dar cum să nu placă acea inteligentă fizionomie ce știe acest pictor a da naturei moarte! Vezi peisagiul acesta: pe un munte, în stînga, stă un castel, în vale sînt pomi și în fund doi oameni ce abia se văd* arăt cu mîna perspectiva albastră a munților. Pămîntul și pomii au o față după care îndată se cunoaște penelul lui Ruysdaël; un vînt pare că suflă printre verdeață; frunza mică și transparentă pare că e mișcată de o suflare. E greu a spune pentru ce un pictor te atrage prin înfățișarea unui simplu peisagiu care prin sine nu arată nimic atrăgător; dar ăsta e efectul ce face Ruysdaël. Vezi alături (198) o cascadă cu un chalet și cu brazi în fund; vezi multe alte tablouri ale lui Ruysdaël tot într-această galerie; toate-mi plac tot într-aceiași chip; însă nu-mi e cu putință a spune care sînt calitățile ce-mi dau această simțire. Bag mai ales de seamă *Înmormîntarea evreilor* (189), cu frumoasele sale lespezi de marmoră, cu ruinele unui castel în fund. E d-un efect minunat; ceva misterios și întristător; aci vorbesc piatra și dărămăturile, precum în *Toamna* de la Luvru vorbesc crivățul printre pomi și acel biet om urcînd cu anevoie dealul însoțit de copoi săi. La nr. 186 vezi o verde cîmpie în fundul căria se zărește o biserică și un cătun răschirat printre pomii unei dumbrăvi. Cerul e larg și norii ușori. Deseori se văd peisaje ca acesta, dar natura n-ar fi în stare să spuie sufletului ceea ce spune Ruysdaël prin înfățișarea ei. Ah! cît ar fi de dorit un astfel de pictor ca să dea un glas cîmpiilor noastre romînești și valurilor acelei mărețe Dunăre, și piscurilor acelor trufași Carpați! Peisagiul mi se pare mai greu decît capetele: într-acesta trebuie mult studiu al efectului material al simțimintelor și mult gust în combinarea formelor; dar în peisagiu trebuie un simț neexplicat ce te-nvață a idealiza și a face să vorbească ceea ce prin sine e mut și adeseaori prea prozaic.

* În ms.: „se vede”.

Din tablourile contemplate de Al. Odobescu
în Galeria din Dresda

1. Rafael: *Madona*
2. Giorgione: *Venus dormind*
3. Corregio: *Maria Magdalena*
4. Holbein: *Madona*

1

5. Murillo: *Madona*

6. Watteau: *Sărbătoarea dragostei*

7. Ruysdaël: *Cimitir ebraic*

8. Rubens: *Albert și Nicolaus Rubens*

9. Potter: *Animale în repaus*

208 — *Paul Potter*.¹³ Pe o cîmpie verde stă la stînga subț un pom o vacă culcată; la mijloc, o altă vacă bălțată se freacă de un par; un bou albat culcat și cu coarnele în sus stă lîngă dînsa; alături, un miel ne întoarce spatele; în dreapta e un cal murg și slab; iar mai în față paște o oaie, și doi miei stau culcați; în fund, la stînga, se zărește o dîmbrăvioară. Ce minunate giuvaieruri sînt acele dobitoace ale lui Potter, răspîndite pe niște pășuni* de o verdeață așa fragedă! Îmi plac formele lor mici și fețele lor felurite, îmi plac firescul pozelor lor și expresiile bine imitate ce sînt în acele capete de dobitoace. Ce bine armonizează cu verdeața vie a cîmpului, cu albastrul senin al cerului, fețele murgi, albe sau roșcate ale dobitoacelor! No. 209 înfățișează o mică turmă de șase boi urcînd un delișor mîinate de un vîcar; în stînga e o cășcioară. La orizontul ocupat de un sat foarte depărtat se vede pe deal o căruță încărcată cu oameni. Capul turmei e un taur negru; ceilalți boi sînt albi, murgi sau pestriți; dar fiecare în parte e un ce desăvîrșit, și toți împreună se combină minunat. P. Potter iubește și te face a iubi natura în sineși și pentru frumusețea ei. Ruysdaël te aruncă pe gînduri triste printr-un freamăt al vîntului, printr-un nor ce zboară, printr-o piatră ce zace la pămînt.

Adriaen Van der Werff.¹⁴ O zice cine ce va vrea, îmi place acest pictor cu toată *maniera* sa; aci sînt multe tablouri de dînsul, toate linse și prelinse, toate cu de-amăruntul lucrate și poleite ca sticla. Nr. 229 arată o Magdalena citind o carte într-o pădure în fundul căria se vede un pisc de munte; femeia șade pe piatră; un vîl albastru îi ascunde o parte a pîntecelui, picerele mai sus de genunchi; pe jos e un cap de mort. Ideea și chiar fețele sînt ale lui Corregio; elementele materiale sînt aceleași într-amîndouă tablourile; în Van der Werff lucrul e desăvîrșit; n-ai nici o observație a face corecției trăsurilor; părul blond filfiie cu grație; mîinele și trupul sînt perfecte, dar poza e manierată și Magdalena citește, pare c-ar vrea să fie văzută; n-are acel *abandon*, acea liniște sufletească care se vedea într-a lui Corregio; aceasta e un lucru frumos, cealaltă e un cap d-operă. Cu toate astea, Van der Werff e un pictor plăcut.

Înainte de a ieși din școala olandeză voi să spui o vorbă și despre frumoasele tablouri ale lui Wouwermann¹⁵, mai ales despre caii săi. Sînt mulți aci și bag de seamă că mai în toate se află o mîrșoagă albă ce se desinează foarte frumos pe fundul mai totdeauna negricios al tablourilor acestui pictor.

Mulți alți zugravi au tablouri frumoase aci; dar n-am vreme a mă opri dinaintea tuturilor; mai întîi asta nici nu-mi place; îmi aleg un mic număr și cu ele mă desfățez. Trebuie încă să spui că în acest muzeu au avut buna idee d-a aduna pe lîngă fiecare mare pictor pe toți cei mai mici care au lucrat în chipu lor; astfel sînt adunați mulți alții pe lîngă Van der Werff, pe lîngă Rembrandt¹⁶, pe lîngă Riberra etc.

* În ms.: „pășciuni“.

530 — *H o l b e i n*.¹⁷ N-aş fi crezut niciodată pe Holbein în stare de a face un cap d-operă cu atâtea frumuseţi ideale! Iată ce e d-a cunoaşte cu nedesăvîrşire pe un mare artist; astfel, înainte de a fi văzut tablourile lui Rubens¹⁸ de la Londra, îl socoteam după ceea ce e de dînsul la Paris, un mare spoitor de pînză. Aci văz, pe un fund ce înfăţişează o firidă cu susul în formă de scoică şi cu parchetul învelit cu un covor în felul celor turceşti, o Madonă în picioare, îmbrăcată cu o rochie lungă verde-închisă, cu brîul roşu şi atîrnînd; în braţele ei ţine copilul sînt, şi mînele sînt puse în lung una peste alta; părul ei blond e desfăcut şi filfiie pe o mantie neagră ce ea poartă la spate. Figura cam roşioară, buzele ei cam strînse au o expresie de bunătate ce însuflă totdeodată respectul. Ce gît minunat şi mai ales ce încîntător lucru de a vedea acea îndoită bărbie! mînele sînt asemeni perfecte; ciupagul rochiii se sfîrşeşte pătrat la piept şi e legat cu şnur roşu. Copilul e gol şi se reazămă cu o mîna şi cu capul de sînul mummii; cealaltă mîna e întinsă ca cînd ar binecuvînta; dar poza aceea e plină de o graţie copilărească şi minunată. Ce obrăjel încîntător şi ce trup fraged! toate sînt lucrate cu o desăvîrşire rară. De partea stîngă a Madonii stau trei femei (muma şi două fete) îngenunchiate; costumele lor sînt interesante prin vechimea lor; pare că vin din mahalaua armenescă. Obrajele lor bine lucrate exprimă o smerenie religioasă, dar nu extaziată, ca personajele lui Murillo. De cealaltă parte e un bărbat în vîrstă şi un tînar, îngenunchiaţi; acesta ţine cu mînele un alt băieţel gol, ce stă în picioare şi zîmbeşte cu o expresie prea graţioasă. Ce gingaşi copii cu părul lor blond şi creţ, cu ochii lor negri şi vii, cu cărnurile lor albe şi fragede! Ce frumos lucrat e acest tablou îndeobşte! Ce maiestate în portretul Madonii, ce suavitate în privirea şi în buzele ei! Ce graţie şi ce frăgezime în sîntul prunc! Holbein e un mare pictor! Negreşit, aci e mai mult materialism decît în madonele lui Rafael şi mai mult decît într-a lui Murillo; dar e netăgăduit că simţimintele ce domnesc într-acest tablou sînt măreţe, sînt mai mult decît omenesti. Murillo face pe Madona extaziată de fericirea cerului, Rafael o arată ca un vecinic model în care se unesc nevinovăţia feciorească cu iubirea de mummă; o desparte de pămînt şi face dintr-însa un ideal. Holbein ne arată pe Madona domnind cu blîndeţe pe pămînt şi ocrotind cu o binevoitoare maiestate pe cei ce-şi pun credinţa într-însa.

405 — *V a n D y c k*.¹⁹ Frumos e acest portret! Un bărbat încă tînar, cu un chip foarte expresiv, îmbrăcat în blănuri, şade pe un jeţ de lemn. De ce unele portrete sînt mai frumoase decît altele? Iată o chestie a cărei dezlegare va explica totdeodată şi superioritatea ca pictor a lui Van Dyck.

317 — *R u b e n s*. Tot printr-acea dezlegare vom şti de ce un tată arată cu atît talent trăsurile fiilor săi, de ce doi copii în veşminte din veacul al XVI, unul stînd rezemat de o coloană, iar celălalt jucîndu-se cu o păsărică, avînd amîndoi figuri grave, roşii şi foarte puţin ideale, ne face a le privi cu admiraţie, în vreme ce trecem cu

vederea multe alte tablouri de mari pictori cu sujete mai vrednice de interes. Ca multe alte lucruri ale artei, talentul de a face bine un portret e încă un secret pentru mine.

1329 — *Rembrandt*. Cine vrea să știe ce e lumina în pictură să se uite la tablourile lui Rembrandt. Zugravul acesta n-are fețe; pentru dînsul spectrul solar nu e descompus; el nu cunoaște decît două lucruri: umbra și lumina. Vezi aci, la o masă, o mulțime de oameni cufundați în umbră, și privește colo la mijloc chipul Esterii ciudat împomponat și cu alb îmbrăcată, luminat de o rază fierbinte.¹⁰ Formele obiectelor te resping; conturul lipsește, lucrul e nedesăvîrșit; dar contrastul acela al luminelor îți ia ochii și te uiți cu plăcere la acea gradație a umbrelor, ce scad treptat cu cît te apropii mai mult de punctul luminos. Același efect îl simți și-n îngroparea lui Christos (1569).

Portretele făcute de Rubens și mai ales nr. 1549 au același merit. La nr. 1570 vezi pe Rubens peisagist și recunoști într-însul multă asemuire cu Ruysdaël, ceea ce negreșit mă aduce a încheia că unul* din meritele ce te atrage către peisajele acestui pictor e măiestrită combinare a luminelor ce se resfrîng pe natura moartă. Vezi aci un rîu curgînd între vîlcele, la poalele unui munte verde ce stă în stînga; fundul e cam cenușiu, iar pe cer norii se întunecă; ici-colo, cîte o căsuță, și peste toate astea norii cerului lasă umbre și lumini care prin varietatea lor îți mulțumesc privirea.

110 — *Murillo*. Acest pictor a făcut două feluri de Madone. La Paris se găsesc amîndouă felurile; aci găsesc numai una dintr-acelea pe care le-aș numi *Madonele pămîntești*. O figură de tînră fată, mai mult simplă decît nevinovată, dar exprimînd simplitatea cu acea grație nespusă ce știe a-i da Murillo (dovadă tînrul cerșetor de la Paris); în brațele ei e un prunc ce caută cu mînele sînul mummii. În general, puțin efect moral, dar o plăcută lumină, culori bine combinate și, o zic încă o dată, aerul acela de naivitate care greu se găsește aievea.

Bibl. Acad. R.P.R., Arhiva Odobescu, I, ms. 16.

¹ *Vecelli Tiziano* (1485—1576), unul dintre cei mai de seamă pictori ai Renașterii italiene, neîntrecut colorist, șeful școlii venețiene. Tabloul la care se referă Odobescu i-a fost atribuit multă vreme din eroare. Astăzi este stabilit că el aparține celuiualt ilustru venețian, *Giorgione* (1478?—1510).

² *Correggio* (1494—1534), pe numele său adevărat Antonio Allegri, maestru al Renașterii, a adus importante contribuții la progresul tehnicii picturale sub raportul culorii și al compoziției.

³ *Jusepe de Riberra* (1590?—1652), pictor realist spaniol. Tabloul la care se referă Odobescu, *Măritișul Sf. Caterina*, aparține tot lui Correggio și îi era cunoscut de la Luvru.

* În ms.: „una”.

⁴ *Michel Angelo Buonarroti* (1475—1564), pictor, sculptor, arhitect, poet, ale cărui creații monumentale poartă sigiliul sublimului.

⁵ Cercetările mai noi au stabilit că această copie a fost executată de Rubens, după originalul pe care l-a cunoscut cu ocazia călătoriei sale în Italia. (Cf. articolul prof. Angelo Walther din *Dresdener Kunstblätter*, VIII, 5, 1964, pp. 72—78.)

⁶ *Rafael Sanzio* (1483—1520), pictor, sculptor, arhitect, contemporan cu Michel Angelo și egalul său în geniu și în reputație; dacă acela excela prin vigoare, acesta se remarcă prin poezie; a unuia este forța, a celuilalt grația.

⁷ *Bartolomeu Esteban Murillo* (1618—1682), pictor spaniol, nu lipsit de o anumită sentimentalitate artificială și convențională.

⁸ *Guido Reni* (1575—1642), pictor italian, remarcabil mai ales pentru precizia expresivă a desenului său.

⁹ *Antoine Watteau* (1684—1721), pictor francez; influențat de Rubens și venețieni, a excelat prin intensitatea culorii, fiind socotit ca precursor al impresionistilor.

¹⁰ *Nicolas Lancret* (1686—1745), pictor francez, emul al lui Watteau, dar fără originalitatea aceluia.

¹¹ *François Boucher* (1703—1770), pictor și desenator francez, și el emul al lui Watteau, într-un stil galant și alegoric, foarte gustat de aristocrația în declin.

¹² *Jacob van Ruysdaël* (1629—1682), reprezentant al școlii picturale olandeze, descendent dintr-o familie de pictori (unchiul său, Solomon, i-a fost profesor), peisagist plin de adevăr și căldură.

Prețuirea artei sale va smulge accente de entuziasm lui Odobescu și în *Pseudokinegetikos*, unde revine asupra aceluiași tablou de la Luvru, de astă dată însă atribuindu-i un alt titlu: *Crîngul* (*Scrieri literare și istorice*, Buc., 1887, vol. III, p. 162).

¹³ *Paul Potter* (1625—1654), pictor peisagist și animalier olandez, bun desenator, deși oarecum lipsit de viață în tratarea subiectelor, de la care se spune că împrumută placiditatea liniștită ce caracterizează pînzele sale.

¹⁴ *Adriaen van der Werff* (1659—1722), pictor, arhitect și sculptor olandez, interesat deopotrivă de subiecte istorice și de scene din viața privată.

¹⁵ *Philips Wouwermann* (1629—1668), pictor olandez, specializat în scene de vânătoare și tablouri cîmpenești, în care discreția sentimentului se împletește armonios cu finețea desenului și coloritului.

¹⁶ *Harmensz van Rijn Rembrandt* (1606—1669), cel mai mare pictor olandez, s-a ridicat împotriva influenței italiene, remarcabil prin vigoarea penelului său, prin armonia compoziției și deosebita expresivitate a clarobscurului.

¹⁷ *Hans Holbein* (1497—1543), pictor german, a trăit și a lucrat mai tot timpul în Anglia, unde a și murit, portretist de mare valoare.

¹⁸ *Pierre-Paul Rubens* (1577—1640), cel mai strălucit reprezentant al școlii flamande, ale cărui tablouri se disting prin focul imaginației și armonia coloristică. Odobescu îl descoperise la Londra cu ocazia călătoriei din 1852. B.A.R.P.R. posedă un exemplar din *The stranger's guide to Hompton Court Palace*

and Gardens, Londra, 1852 (I 35.943), provenit din biblioteca lui Odobescu, cu însemnări autografe, probabil ale acestuia.

¹⁹ *Antoonis van Dyck* (1599—1641), pictor flamand, elev al lui Rubens, influențat și de Tiziano, fin desenator și colorist delicat, deosebit de expresiv în portrete; portretul admirat de Odobescu datează probabil din perioada londoneză, când van Dyck a pictat mulți nobili. Ar putea fi vorba chiar de *Portretul unui om în haină îmblănită*, citat în *Meisterwerke der Staatlichen Gemäldegalerie in Dresden*, München, 1924.

²⁰ Este de presupus că se referă la tabloul *Noaptea lui Samson*, menționat în vechi cataloage ale muzeului, și unde se vede chipul Dalilei, iar nu al Esterei, cum greșit crede Odobescu.

APA CURGE, PIETRELE RĂMÎN

(O pricină de judecată acum vreo douăzeci de ani)

Comedie în trei acte

P e r s o n a g i i :

D-nul Iordache Cămătescu, prezident la tribunal.

D-na Sultana Cămăteasca, soția sa.

Anicuța, fiica lor.

D-nul Cezar Validean, june bucureștean.

D-nul Mateiaș Movilă, tânăr boier din Moldova.

Scena se petrece în București, în salonul d-lui Cămătescu.

A C T U L I

S c e n a I - a

a deschiderea perdelii d-na Cămăteasca, îmbrăcată cu multă eleganță, își așează fundele de la bonet; Anicuța intră veselă în odaie.

D-na Cămăteasca: Tu ești, Anicuțo?

Anicuța: Eu, mamă; viu să-ți zic bună ziua.

D-na Cămăteasca: Dar de ce așa gătită, mă rog, în ziua de azi? Ce însemnează atîta cochetărie la o copiliță ca tine?

Anicuța: Ce găteală vezi, mamă, la mine? Dor că mi-am pus o roche de bazea curată. Știi, azi e joi și gîndeam că mă vei lua și pe mine la plimbare... Ia-mă și pe mine, te rog, dragă mamă.

D-na Cămăteasca: Ba să-ți pui pofta în cui! Mie cu fete mari ca d-alde tine nu-mi place, zău, de loc să ies. Cînd erai mai mică, tot mai trecea; te puneam ca pe un cățeluș frizat și împomponat în caleașcă lîngă mine, și fieșcine găsea prilej de a-mi vorbi de frumusețea copiliței și de semănătura sa cu muma. Dar acuma, de cînd mi te-ai deschis ca un bujor învoalt, pare că nu-mi vine a crede nici mie că-mi ești fată. Mi-e rușine de lume, căci toți, văzîndu-te alături cu mine, negreșit trebuie să zică: „Cum se poate să fie asta fata Cămăteaschii? Cînd a avut vreme s-o crească așa mare?”

Anicuța: Tu tot te miri, mamă, de mărimea mea! Bine, cum să nu fiu mare de vreme ce am împlinit șaptesprezece ani?!

D - n a C ă m ă t e a s c a: Dumniata prea ești isteasă. Mă rog, de unde știi de câți ani ești? pare că-ți aduci aminte din ziua în care te-ai născut!

A n i c u ț a: Bine, cum să nu-mi știu vârsta mea? Nu mi-o spune tata în toate zilele? Și zice că e vreme să mă mărit.

D - n a C ă m ă t e a s c a: Ba zău, vezi, asta bine o zice tat-tău! Ce nu m-ajută Dumnezeu să te căpățuiesc mai iute?! Și să mă scap...

A n i c u ț a: Vezi, mamă, că sînt fată mare. D-aș fi fetiță mică, cum zici tu, n-ai vrea să mă măriți așa curînd.

D - n a C ă m ă t e a s c a: Ia taci acum cu nebuniile și spune-mi serios pe care ai vrea tu să-l ai [de] bărbat din câți tineri vezi viind la noi?

A n i c u ț a: Să spui drept?

D - n a C ă m ă t e a s c a: Se-nțelege.

A n i c u ț a: Dar n-o să te superi?

D - n a C ă m ă t e a s c a: Ce am eu cu dînșii ca să mă supăr?...

A n i c u ț a: Apoi... uite curat; nu-mi place nici unul.

D - n a C ă m ă t e a s c a: Cum se poate? Dar ce cusur le găsești domniata?

A n i c u ț a: Întrebă-mă mai bine ce cusur le lipsește. Mai întii nu e unul care să n-aibă patima urîcioasă și nărozească a jocului de cărți; abia sînt doi-trei într-o casă, și fie acolo damele cele mai plăcute, fie cea mai încîntătoare muzică, fie cele mai vesele dănuitoare, te pomenești cu d-lor, după ce au căscat un sfert de ceas cufundați într-un jeț, că se trag cu binișorul într-un colțuleț al odăii, pe lîngă o meșcioară, și încep a trînti galbenii pe masă. Poftim atunci, pas' de-ți alege un bărbat, un tovarăș iubit pentru viața întreagă printre acei oameni cărora, chiar pentru un ceas, le zîmbește mai galeș niște bucățele de aur cu pajăre decît ochii celor mai gingașe femei! Apoi alții care se-nvîrtesc cîte un ceas pe lîngă tine, dregîndu-și părul, îndreptîndu-și nodul cravatei, sucindu-și mînușele pe degete, ca să-ți spuie că afară e vremea ploioasă sau că actorii de la Teatru Italian sînt proști, ceea ce toată lumea o știe de trei luni de zile, sau mai ales că domnialor au fost la Paris, și că d-lor le place prea mult Parisul, și că d-lor o să se întoarcă la Paris, și că Parisul e tot pe lume; în sfîrșit, în conversația d-lor Parisul e ca virgula în scriere; la cinci-șese vorbe, ești sigur a o în-tîlni. Nu zic, străinătatea poate să fie plină de daruri pe care noi nu le vom fi avînd, dar cel puțin, iubind țările străine, nu trebuie, cred, să desprețuim și să oropsim pe a noastră, căci inima-mi îmi spune că sînt multe și multe bunuri la noi, pe care în zadar le cauți aiurea.

D - n a C ă m ă t e a s c a: Stăi, mai tacă-ți gura! m-ai uluit cu atîta vorbă. Vai de bărbatul care o avea parte de tine; știu c-o să-i iei urechile spuind și verzi, și uscate. Te știam vorbitoare, dar pînă azi nu prinsesem de veste că ai și cusurul de a cîrți. Ce

gîndești că, luînd astfel pe toți tinerii în bătaie de joc, vei putea vreodată să te măriți?

A n i c u ț a: Mărturisesc, dragă mamă, că mai bine decît a fi nevasta unuia ca acela despre care am spus, cum zici tu, și verzi și uscate, mai bine să rămîi nemăritată.

D - n a C ă m ă t e a s c a: Ah! Ba să mă ferească Dumnezeu de astfel de nenorocire! Dar, ia spune-mi tu adevărat, dintre toți n-ai deosăbit așa, mai mult, pe vreunul care să-ți placă prin apucăturile sale mai dezghețate, prin vorba-i mai aleasă, prin înfățișarea sa mai plăcută, printr-un farmec, în sfîrșit, ce atrage pe orice femeie cu gust?

A n i c u ț a: Nu, zău, mamă.

D - n a C ă m ă t e a s c a: Cum se poate?! Uite-te bine în ochii mei, spune-mi cum ți se pare prietenul nostru Cezar Validean.

A n i c u ț a: Ah! Iasă-mă-n pace cu dînsul, mamă. Nu poci să-l sufăr de uricios ce este.

D - n a C ă m ă t e a s c a: Auzi, broasca, are și ea părerile ei! Dar ce-i lipsește, mă rog, lui Cezar de nu-ți este pe plac?

A n i c u ț a: Poate să fie om de minune, dar mie nu-mi place cînd îl tot auz declamînd că trebuiesc toate răsturnate, că toate sînt rele, că țara, limba, obiceiurile — ba mă mir că nu zice și sfinții — trebuiesc schimbați. Și toate astea mi se pare că sînt numai din gură, căci încolo face și domnialui ca și ceilalți.

D - n a C ă m ă t e a s c a: Nu e treaba d-tale să judici părerile și faptele oamenilor, și foarte urît obicei ai luat de a trece așa pe toți prin sită.

A n i c u ț a: Se poate, dar cu d-l Cezar am și drept de a face astfel, căci tot mereu mă supără! I-am spus de-atîtea ori să mă lase în pace, și tot mereu vine de-mi șoptește la ureche cîte nerozii toate.

D - n a C ă m ă t e a s c a: La ureche? Dar ce-ți spune așa în taină?

A n i c u ț a: Ia, lucruri pe care nu trebuie și nu voi să le auz.

D - n a C ă m ă t e a s c a: Și adecă?... Zi mai iute. Ce atîtea sucituri!

A n i c u ț a: Îmi zice că mă iubește, că eu singură poci a-l face fericit...

D - n a C ă m ă t e a s c a: Așa! Mă rog, să nu ți-o prea iei asupra-ți; astea sînt glume curate și copilării; el își bate joc de tine, căci, crede-mă, n-are de loc trebuință a-ți cere ție voie spre a fi fericit.

A n i c u ț a: Din partea mea îi urez toate norocirile pămîntului; numai eu să nu am a le împărți cu d-lui.

D - n a C ă m ă t e a s c a: Ei, destul, că m-ai obosit cu atîtea obrăznicii. (*Se împlimbă cam supărată prin odaie și dă cu ochii de oglindă.*) Anicuțo, dar nu mi-ai spus încă cum îmi șade bonetul cel nou, care mi l-a adus astăzi.

A n i c u ț a: Ah! într-adevăr. Ce frumușel e! Florile mi se par cam roșii, dar ție îți șade bine, fiindcă ai părul negru; zău, îți vine de minune! Ce frumoasă e măicuța mea; nu e nici una ca tine;

ah, cît te iubesc, mamiço; lasă-mă să te sărut! (*Se aruncă în brațele ei.*)

D - n a C ă m ă t e a s c a (*mîngîind-o*): Și eu, dragă Anicuço, te iubesc mai ales cînd ești cuminte și vorbești așa blînd.

S c e n a II-a

D-na Cămăteasca, Anicuța, Cezar.

D - n a C ă m ă t e a s c a: Ah! iată și Cezar!

C e z a r: Respectoasele mele omage, doamna mea. (*Sărută mîna Sultanei.*)

D - n a C ă m ă t e a s c a: Bine, domnule Cezare, se poate să ne uiți pînă-ntr-atîta? De alaltăieri seara pînă azi la amiază să nu mai dai pe la noi? Eram groaznic de îngrijată, ba încă și tare mă supărasem pe d-ta. Eram hotărîtă a nu-ți mai vorbi, dar mulțumirea de a te vedea mi-a topit mînia și nu știu chiar de voi avea curagiul a-ți face muștrări.

C e z a r: Ar fi vane, doamna mea; mi le-am făcut eu însumi și crede că numai unele grave interese au putut a mă forța să abandonez pentru atîte ore rezidența feliicității mele. Ziua de ieri departe de aci a fost funestă pentru mine.

A n i c u ț a (*în parte*): Iar o să-nceapă a-mi face *declarațiunile*, cum le zice d-lui; mai bine fug, ca să scap de dînsule. (*Vrea să plece.*)

C e z a r: Eu sînt oare, damicelo, cauza ce te învită a fugi? Permite-mi atunci de a-ți lăsa locul, retrăgîndu-mă eu însumi.

A n i c u ț a: De loc, domnule; mă duc numai să dau ceva porunci în casă, din partea mamei.

D - n a C ă m ă t e a s c a: Așa! Du-te, Anicuço.

S c e n a III-a

D-na Cămăteasca, Cezar.

D - n a C ă m ă t e a s c a: Uf! Bine că a ieșit! Cum se poate, Cezare, să nu calci ieri pe aici? Știi în ce stare m-ai adus? De douăzeci de ori poate am trimis să te caute acasă, pe la prieteni, pretutindeni; nu erai nicăieri. În sfîrșit, spune-mi, unde ai fost? La altă femeie poate? Ah! amorul tău o să mă scoată din minți; n-am un minut liniștit. Toată noaptea n-am închis ochiul și ajunseseam să alerg ca o nebună prin odăi, prin grădină.

C e z a r: Angelul meu, Sultano, cît sînt de desperat a-ți fi cauzat atîta încvietudine. Dar ce să fac; sînt circumstanțe fatale în viața omului fără avere care-l sforțez a nu menaja nici pe ai săi intimi.

- D - n a C ă m ă t e a s c a:* Spune-mi, spune-mi, unde-ai fost? Atîta îți cer și dă-mi siguranță că tu încă mă iubești.
- C e z a r:* De-ai ști cît de prozaică a fost cauza lipsei mele, nu mi-ai cere-o cu atîta instanță. Persecutat aici în oraș de tot felul de creditori, astfel încît nu mă mai puteam mișca din casă, nici ieși pe strade, decisesem să caut la țară un scut(?)
- D - n a C ă m ă t e a s c a:* Cum nu-mideteși de știre? Ah! Ce nepăsător ești, iubite! Tu ești încă prea copil sau nu mă iubești îndestul ca să înțelegi cît rău îmi faci cu nesocotința ta. De ce să aibi atîta puțină încredere în mine, în iubirea mea? De ce să nu-mi spui mie nici un cuvînt despre necazurile tale? Cînd te-am știut eu pățimaș nu ți-am venit în ajutor? În tot minutul eu te urmăresc cu gîndul și aș fi în stare să mor dacă m-ai lăsa încă o dată în îndoielile ce am simțit eu ieri. Dar spune-mi, cu cine și unde te-ai dus la țară?
- C e z a r:* Ah! Îmi este greu a abuza neconținut de a ta generozitate. Am vrut și eu să găsesc [...] desperat de a ieși din mizeria aceasta teribilă; m-am dus dar la țară cu un amic avocat, m-am dus să văd o moșie pentru care găsisem mijloc de a deschide proces unui moștenitor necunoscut din Moldova.
- D - n a C ă m ă t e a s c a:* Va să zică, mă iubești încă; tu n-ai alte gînduri decît a fi pentru totdeauna al meu?
- C e z a r:* Ah, ce moșie, Sultană, cînd aș putea să obțin o sentință în folosul meu, aș fi omul cel mai fericit pe lume. Dar cîte dificultăți, soro! cîte antrave! Crede că toată speranța mea e în tine, scumpa mea Sultană.
- D - n a C ă m ă t e a s c a:* Pentru tine le voi face toate. Dar vino ici lîngă mine și spune-mi, te-ai gîndit, oare, la mine într-aceste 30 de ceasuri petrecute departe? Eu am numărat minutele; inima-mi bătea în toate părțile, pare că căuta pe a ta pretutindeni.
- C e z a r:* Dar tu, Sultană, poți [...] sînt fericit [...] chiar tu prin influența ta asupra soțului tău mă vei face să fiu demn de amorul tău, posesiv al unei averi briliantă.
- D - n a C ă m ă t e a s c a:* Ah! Eu în orice chip voi fi norocită cît voi ști că singură eu cuprinz ale tale simțiri. Iubește-mă, Cezare, și jură-mi că n-ai ochiul pe nici una dintr-acele tinere fete în care nevinovăția e o dovadă de puțină dragoste. Unde pot acele copile neroade să iubească cu acel foc nestins ce arde în sufletul unei muieri ce știe a gusta ș-a da fericirea?
- C e z a r:* Ai cuvînt; de aceea și crede, dragă, că amorul meu pentru tine e sincer și profund. Judecă însăși cît de neinteresat e acest simțimînt, cînd numai acum — și încă Domnul știe cu cîtă repugnanță — am cutezat a cere de la tine un neînsemnat serviciu.

- D - n a C ă m ă t e a s c a:* Mă silesc a te crede, Cezare, dar de ce chiar tu dai prilej la bănuielele mele? De ce șoptești la ureche Ani-
cuței tot ceea ce mi le spui și mie, în gura mare?
- C e z a r:* Eu!... Ah! Scumpă Sultano, cât ești de geloasă și de tirană!
Din cel mai debil suspiciu te autorizezi a înălța în contra-mi
o enormă acuzațiune. Nu ți-am repetat adesea că amorul nostru
așa profund, așa ardinte cere un vâl în fața lumii, în fața soțului
tău? N-a fost convenit între noi că acel vâl va fi un supozat
amor ce mă voi sforța a-l demonstra fiicei tale? Cuvine-se, oare,
ca iar tu să mă acuzezi dacă voiesc a consolida catenele inimelor
noastre?
- D - n a C ă m ă t e a s c a:* Aceste vorbe mi le-ai spus adesea într-a-
devăr, și în zadar mă silesc a-ți dovedi că atâtea măsuri sînt de
prisos. O femeie ce iubește cu un amor așa de puternic ca al
meu n-are trebuință de a se ascunde. Pentru dînsa, amorezul
ei e o fală, și nu o taină rușinoasă. Și ce-mi pasă chiar de va
zice ceva lumea? Pare că numai eu sînt astfel. Ce-mi pasă ce
va zice d-lui Iordache Cămătescu? Mîine, de nu-i place și de
voi vrea eu, îmi iau zestrea din care trăiește și d-lui și mă des-
parț. Ah! Atunci am putea fi fericiți cu totul...
- C e z a r:* Ah! Cerule! Numai asta să nu o faci! Socotește la scan-
dalul ce ar proveni dintr-o astfel de răptură. Virtutea ta ar fi
profanată, căci nu voiesc a-ți mai vorbi de destinul meu, ce ar
fi pentru totdeauna sfărmat.
- D - n a C ă m ă t e a s c a:* Destul îmi este că nu voiești s-o fac; dar
fii sigur, sufletul meu, că în tot chipul voi rămînea a ta cîte
zile voi avea.
- C e z a r:* Îți mulțumesc, dulcea mea; fii a mea protectriță, al meu
angel toteler, în ocaziunea aceasta, ca întotdeauna, și îți jur că
te voi adora ca pe un idol, ca pe o sacră imagine. Ah! Lasă-mă
să depui pe suava ta mînă sigelul jurămîntului meu. (*Îi sărută
mîna cu înfocare.*)

S c e n a IV-a

D-na Cămăteasca, Cezar, d-l Cămătescu.

- D - l C ă m ă t e s c u:* Ho! V-am prins! Așa zău, bravo! Se vede că
nu v-ați văzut de mult; cu ce foc îți sărută Cezar mîinile,
Sultano!
- C e z a r:* Al! Salutare, nene Iordache!
- D - l C ă m ă t e s c u:* Bine, Cezare, se cade să ne faci să te așteptăm
ieri cu masa pînă la patru? Ei, prieteni, prieteni, da știi cînd e
vorbă la mîncare mă supăr cînd îmi strici tabietul; altă dată
să știi că nu te mai aștept decît pînă la trei; de vei veni mai
tîrziu, pui, băiete, să-ți lege lingurile de gît.
- C e z a r:* Scuzează-mă; fii indulgent.

- D-n a Cămăteasca*: Iartă-l, Iordache, că a avut bietul om treabă ; a fost la țară.
- D-l Cămătescu*: Bre! Dar de când mi te căpătuiși cu moșii?! nu te știam pînă acuma om cu acareturi...
- Cezar*: Într-adevăr, încă n-am această fericire, dar aștept de la amabilitatea și de la amicia d-tale un serviciu care să mă ridice într-această stare prosperă.
- D-l Cămătescu*: Nu cumva că vei fi socotind c-o să-ți dau pe Anicuța cu zestrișoara ei!? Șterge-te pe botișor, neiculiță!
- D-n a Cămăteasca*: Ia taci cu astfel de vorbă fără căpătii! Te ții de glume cînd omul vrea să-ți vorbească serios.
- D-l Cămătescu*: Dacă e așa, să vă spui curat, acum n-am vreme de treburi. Destul, destul mi-am bătut azi capul la tribunal. Bre! Ce afurisită caznă și cu judecățile astea! Mai bine să fii salahor decît prezident. Poftim! Azi vine acolo un mișel de negustor căruia i se furase trei sute de galbeni; el avusese în casă un băiat de prăvălie și un țigan. Să-ntîmplă să moară țiganul, și tocmai peste o săptămînă se deșteaptă d-lui și vede că i s-au furat acei bani. Pe cine să apuce? Țiganul murise; rămînea numai băiatul; îl trage la judecată; el tăgăduiește, să jură că n-a furat nimic și ne batem noi, măre, capul patru ceasuri întregi ca să vedem cine furase: mortul, sau viul? În sfîrșit, doi judecători dau părere să se osîndească băiatul la închisoare pe zece ani; eu și cu supleantul (nu știu cum se făcuse de eram tocmai azi în complet, ceea ce nu mi s-a mai întîmplat) ni se cam părea că tot țiganul murise cu păcat. Nu se putea scoate hotărîre de loc; așa, ce să fac și eu? Mă întorc în partea cealaltă și zic: „Țiganul, de vreme ce l-a iertat Dumnezeu, cum se zice romînește, se vede că într-adevăr n-a fost vinovat; rămîne dar vina pe capul băiatului; însă fiindcă nu e dovedit curat și lămurit cum că el a fost hoțul, să i să împuțineze osînda și să rămîie pe cinci ani la închisoare“. Ce ziceți, mă rog, nu este asta hotărîre adusă din condei cu meșteșug?
- Cezar*: Minunată.
- D-l Cămătescu*: [...] Astfel s-a făcut pace între noi și îndată și plecai acasă, căci îmi ghiorăia stomahul de foame. Ia vezi, Sultano, zi să ne dea mai degrabă la masă.
- Cezar*: V-aș ruga să mă scuzați pentru astăzi, căci am să mă-ntîlnesc azi cu cineva.
- D-l Cămătescu*: Cum se poate asta?! Mă rog să rămîi aici.
- Cezar*: Numai un moment... (*Încet, d-nei Cămăteasca.*) Viu [...]
- D-l Cămătescu*: Ei, du-te, dar nu-ntîrzia, te așteptăm cu masa, vezi, Cezărache, să nu ne-o joci și azi ca ieri.
- D-n a Cămăteasca*: Mă duc și eu să vedem dacă sînt gata bucatele.
- Cezar*: A, toanto! a, toanto!

Scena V-a

Cămătescu.

D-l Cămătescu: Tont ești tu, bată-te să te bată! Ce bun băiat Cezărache ăsta! Cam cu capul într-o parte, dar ce o să-i faci? Așa sînt tinerii! Vezi, eu îl iubesc; m-am învățat cu dînsul și pare că nu-mi vine să mănînc... cînd nu-l văz și pe dînsul la masă.

Scena VI-a

Cămătescu, Anicuța.

Anicuța: Tată, e afară un domn care vrea să-ți vorbească.

D-l Cămătescu: Cine e? Nu l-ai întrebat de sicilitade?

Anicuța: Nu știu cine o fi; dar e tînăr și plăcut; după vorbă se arată să fie moldovean.

D-l Cămătescu: Ce o fi mai vrînd și ăsta tocmai acum, la vremea mesei? Spune-i să vie altădată... Ba nu, stăi!... ce știi cine o fi... hai! poștește-l să intre.

Scena VII-a

Cămătescu, Movilă.

Movilă: Domnule, mă închin cu plecăciune.

D-l Cămătescu: Mulțumim; te rog, domnule, ce poștești?

Movilă: Mă iartă, domnule, dacă intru la d-ta fără de a fi cunoscut; sînt străin și abia de o zi sosit în București. Sînt de la Iași și mă numesc Mateiaș Movilă.

D-l Cămătescu: Mă rog, poștește de șezi. Numele d-tale îmi este cunoscut, și cu toate că pînă acum n-am avut cîntea a vă vedea, însă voi fi fericit de voi putea îndatora o persoană atît de însemnată.

Movilă: Îmi faci prea multă cinste și, spre a nu te supăra mai îndelung, voi intra îndată în materia vizitei mele. Eu am venit în Țara Muntenească spre a lua în stăpînire o moșie pe care o rudă a mea mi-a lăsat-o moștenire; aflai însă că această moșie are o pricină de judecată și că d-ta ești prezident la tribunalul la care pricina se va judeca. De aceea luai voie a veni să te-ntreb dacă poți a-mi da ceva deslușiri asupra acestei judecăți. Eu, drept să-ți spui, nu cunosc de loc împrejurările și nici nu știu cu cine am a mă sfădi; dorința mea ar fi mai mult să împăciuim trebile, dacă se va putea, dînd fiecăruia ce i se cade.

D-l Cămătescu: Ai cu totul drept, domnule, și te încredințez că voi face tot spre a te îndatora.

M o v i l ă: Ești foarte bun, domnule. Fiind la tribunal, trebuie neapărat să cunoști această pricină: e vorba de moșia Joinița, din județul Ialomița.

D - l C ă m ă ț e s c u: Joinița din județul Ialomița! Ah, da. (*În parte.*) Habar n-am de astă pricină. (*Tare.*) Dar! Pricina cu moșia Joinița! Dar, se judecă peste puțin la tribunalul nostru. (*În parte.*) Să mă bată Dumnezeu dacă știu ceva despre astea! De unde să cunosc eu toate pricinele de la tribunal pînă nu vine ziua înfățișării? (*Tare.*) Cunosc pricina foarte bine; d-ta ai drept pe deplin.

M o v i l ă: Spune-mi dar, te rog, cel puțin care e protivnicul meu și care sînt cuvintele sale.

D - l C ă m ă ț e s c u: Protivnicul d-tale!... E un om de nimica, un șiret, care umblă să ne amăgească cu minciuni; n-are nici o dreptate și crede că prin mijloace... știi dumneata... va băga pe judecător în planurile sale. Dar cu noi astfel de lucruri nu trec.

M o v i l ă: O! Despre aista nici îndoială n-am. (*În parte.*) Vezi, după vorbă nu s-arată a fi cum mi l-au descris.

D - l C ă m ă ț e s c u: Dar, domnule, tribunalele noastre nu se abat cîtuși de puțin din calea dreptății; hotărîrile lor sînt numai vorbe sfînte, căci toate purced din fundul unei conștiințe curate. Poate cîteodată — oameni sîntem și noi — să ne înșelăm; dar atunci trebuie să ne ierte și oamenii, căci chiar Dumnezeu iartă pe cel ce face răul fără de a-l cunoaște.

M o v i l ă: Cuvintele d-tale mă-ntemeiază a crede că s-au stîrpit de la dumneavoastră relele obicei, care din nenorocire se mai ivesc pe ici și pe colea la noi, în Moldova; asta îmi aduce o adevărată bucurie.

D - l C ă m ă ț e s c u: Dar, domnule, ce a fost a fost; acum noi pășim înainte p-o cale nouă, și Dumnezeu știe unde vom ajunge dacă vom merge tot astfel!

M o v i l ă: O, negreșit veți ajunge la mal bun, de vreme ce a-ți apucat o cale bună. O spui însă, vorbele dumitale îmi fac multă plăcere, cu atît mai mult, trebuie s-o mărturisesc, că unii și alții mă cam făcuseră a crede cu totul altele de cele ce auz.

D - l C ă m ă ț e s c u: Ah! Domnule, cîrtitori sînt pretutindeni. Lu-mea așa e învățată, să vorbească de rău, și nu e unul, cît de curat să fie, căruia să nu-i arunce ponosul în cap.

M o v i l ă: Ai drept, domnule Cămătescu; și fiindcă am avut norocirea de a nemeri îndată un om atît de conform cu ideile mele, te voi ruga a mă povățui ceea ce e de făcut în pricina aista a mea.

D - l C ă m ă ț e s c u: Fii sigur că voi fi pentru dumneata ca un vechi prieten.

M o v i l ă: Spune-mi, dar, te rog, d-ta, care cunoști pricina, socoți oare că e materie de judecată și că nu se va putea împăciui treburile fără de a trece prin tribunal?

- D-l Cămătescu:* Auzi! Cum se poate astfel de lucru! Toate trebuiesc trecute prin mîna dreptății, spre a fi bine întemeate.
- Movilă:* Așa e; dar, drept să-ți spun, eu cam fug de desbateri și mai mult m-aș mulțumi cu ceva pierdere decît cu atîtea osteneli.
- D-l Cămătescu:* Fii sigur că nu vei avea nici o grijă; eu sînt acolo, și dreptatea cea mai strașnică va fi păzită, poți dar să socotești chiar de acum pricina cîștigată.
- Movilă:* Îmi dai atîtea siguranțe, încît nu-mi rămîne, domnule, decît a-ți mulțumi din fundul sufletului; ești într-adevăr de o bunătate neprețuită către mine.
- D-l Cămătescu:* Cesă potrivește? Eu îmi fac datoria; dar sînt fericit că poci printr-aceasta a îndatora pe un tînăr așa însemnat ca d-ta. Îmi vei face cea mai mare cinste de cîte ori vei bine-voi a veni în casa mea. Nevasta și fata mea vor fi încîntați a te cunoaște și a te priimi.
- Movilă:* Acea plăcută domnișoară ce mă aduse pînă la d-ta era negreșit fiica d-tale; dă-mi voie a-ți face complimente; ai, domnule Cămătescu, cea mai gingașă copilă ce mi s-a întîmplat pînă acum a întîlni.
- D-l Cămătescu:* E o copilă minunată; d-ai ști cîte daruri are! Dumnezeu să-i deie noroc!
- Movilă:* Mă tem, domnul meu, a prelungi prea mult vizita mea; de aceea, arătîndu-ți cît sînt de mulțumit a te fi cunoscut, îți cei ziua bună.
- D-l Cămătescu:* Mă închin cu plecăciune, domnule Movilă, și te rog a nu ne uita; la orice ceas mă vei găsi gata a-ți sluji.

S c e n a VIII-a

Cămătescu.

- D-l Cămătescu:* Iată un tînăr de treabă! Și ce stare, ce poziție am auzit că are în Moldova! Ce mai ginere s-ar face! Și eu să nu știu nimica despre judecata lui... Chiar de mîine o s-o cercetez. El mă tot întreabă, și eu, de! cum era să-i spui că n-o cunosc; o pricină de la tribunalul meu. Mîine desigur o să cercetez cu cine e judecata și cum stau treburile. A! Iată că vine și Cezar.

S c e n a IX-a

Cămătescu, Cezar.

- Cezar:* Nu e așa, nene Iordache, că n-am retardat mult? Și cu toate astea, în timp așa scurt, am știut să-mi [...] punga cu 200 galbeni; auze-i cum sună.
- D-l Cămătescu:* Și te mai lauzi, cartofurile! Pare că nu-ți cunosc eu tertipurile?

S c e n a X-a

Cămătescu, Cezar, Cămăteasca.

D-na Cămăteasca: Veniți, că a dat la masă.

Cezar: Plăcerea d-a mă revedea făcuse pe nenea Iordache să-și uite foamea.

D-l Cămătescu: Ba, nu zău, aide la masă și să vă spui cine veni adineauri la mine. Dar* numai ia vezi, Cezarache, să nu-ți fi uitat și azi birja neplătită în curte ca mai deunăzi.

Cezar: Astăzi a dat Dumnezeu de s-au [...] relațiile reciproce ale birjarului cu mine.

A C T U L a l II-lea

S c e n a I-a

Cămătescu, Cezar. (Ieșind din odaia de mâncare; Cămătescu, cu ciubucul aprins în mână.)

Cezar: ...Și i-ai spus că cunoști circumstanțele procesului?

D-l Cămătescu: Negreșit. Ce era să fac, măi omule? Să mă dau de rușine? Să-mi perz creditul în lume mărturisind că eu, preșident, nu știu ce are să se judece mâine la tribunalul meu?

Cezar: Și-ai adăugat că dreptatea e în partea sa? I-ai promis secundarea d-tale și prin urmare succesul?

D-l Cămătescu: Vezi bine. Ce trebuia să fac? Să-l dau afară și [să] mă stric astfel cu un om ca Movilă, când îmi era așa de lesne a-l îndatora?

Cezar: Bine! Dar te-ai gândit un minut la mine, la amicia noastră?

D-l Cămătescu: Știi că ești ciudat?! De unde și pînă unde să-mi vie mie în minte că ți-a intrat ție în cap a te face proprietar?

Cezar: Socotește, nene Iordache, că într-acest proces îmi pusesem toate speranțele. Toată cariera mea, toată viața mea suspendau de la reușirea lui.

D-l Cămătescu: Te crez; dar cel puțin de ce nu-mi vorbeai despre dînsul mai din vreme?

Cezar: Ah! Nu mă acuza; abia de vreo cîteva zile nutresc și eu acest proiect, și pînă aci toate îmi surîdeau contînd pe protecțiunea d-tale.

* Această ultimă parte a scenei este adăugată cu creionul și de aceea foarte greu de descifrat.

D-l C ă m ă t e s c u: Bine, spune-mi încaileă, pe ce temei te bizuiești ca să câștigi judecata?

C e z a r: Ce să-ți spui! Circonstanțele sînt foarte complicate și aveam mare necesitate de o mîină amică care să le descurce în folosul meu; acea mîină o socoteam găsită; speram că legămintele ce sînt de atît timp între noi te vor face a favoriza mai mult pe un amic al casii, care ți-a demonstrat într-atîtea rînduri atașamentul său, decît pe un străin necunoscut.

D-l C ă m ă t e s c u: Cezare, știi că te iubesc și că-mi place a te îndatora cînd mijloacele stau la mine; dar în împrejurarea aceasta, frate, vezi tu însuși că nu e cu putință a face într-altfel.

C e z a r: Ah! Te rog, nu-mi vorbi asemenea vorbe. Ce e mai lesne pentru d-ta decît a scoate o sentință favorabilă pentru mine? Îți figurezi oare că Movilă va protesta? Dar cu ce drept, mă rog, un străin va veni să impuie legi în țara noastră? Să desfacă sentințele tribunalelor noastre? Nu, asta nu se poate; fii dar fără temere din partea aceea, și încă o dată te conjur, nu mă abandona tocmai în momentul cînd aștept tot de la amabilitatea d-tale. Ești bun, ai un caracter nobil, ai o inimă simțitoare și nu vei voi să pierzi cu totul existența unui om ce te iubește, ce știe a te prețui, ce ar face orice sacrificii spre a-ți fi agreabil.

D-l C ă m ă t e s c u: Vorbești bine, frate, vorbești bine! Dar înțelege că mi-am dat vorba, că sînt și eu un om cu cinste, cu rușine, și ce va zice omul acela cînd va vedea că-mi întorc vorbele înapoi?

C e z a r: Promisiunea ce i-ai făcut nu poate fi considerată decît ca o simplă politeță prea naturală din partea unui bărbat bine crescut ca d-ta. Alta e vorba omului în conversațiunea salonului și alta în parterul tribunalului. D-ar fi sforțat fiecare a împlini toate cîte le promite în dreapta și în stînga, unde i-ar mai rămînea timp cuiva ca să facă cevași spre beneficiul său propriu sau al amicilor săi?

D-l C ă m ă t e s c u: Ei! Oricîte vei zice, sînt bune; dar, vezi, numai asta nu se poate; ce să-ți fac! Omul se bizuie de vorba mea; și eu nu poci iar să depărtiez pentru un astfel de lucru un tînăr așa bun, așa cumsecade, ce-mi intră în casă și care poate chiar să prinză temei la noi.

C e z a r: Cine? El? Ah! Să nu te auz vorbind astfel, nene Iordache! Cum să aibi tocmai dumneata așa idei? Bine, nu știi cine este Movilă? Un om a cărui reputațiune e cu totul pierdută, care și-a risipit starea cu cele mai incoveniente deportamente; nu știi oare că e ruinat cu totul, și fiindcă nu mai posedază nimic decît datorii în țara sa, vine aci să culeagă eritansurile rămase de pe la rude depărtate? Și un astfel de om să intre în casa d-tale? Ah! Eu, care sînt un adevărat amic, nu voi suferi niciodată să văz o astfel de mezialianță.

D-l Cămătescu: Ba, vezi, eu aş suferi-o. Dar ştii bine ceea ce spui? Eu, dinpotrivă, am auzit totdeauna despre Movilă asta că e unul din tinerii cei mai cumsecade din Iaşi, şi om aşezat, cu o stare înfricoşată şi cu o poziţie minunată; familie mare, creştere bună, apucături plăcute.

Cezar: Aşa! Un retrograd, un reacţionar, un capanliu!

D-l Cămătescu: Lumea spune şi bine şi rău; acum... ce să alegi?

Cezar: Poţi să fii sigur de cele ce ţi-am spus eu, sînt bine fondate.

D-l Cămătescu: Vezi, mie însă, după înfăţişare, Movilă mi s-a părut un tînăr tare de treabă.

Cezar: Nu trebuie să te-ncrezi la aparinţe; mai adesea ele induc în eroare, şi cîţi se văd în lume care vorbesc într-un chip şi gîndesc într-altfel!

D-l Cămătescu: Asta aşa e; tocmai de aceea şi omul înţelept nu trebuie să se-ncrează aşa lezne în ceea ce-i spune unul şi altul şi nu strică cînd s-apucă de cercetează prin sineşi ceea ce voieşte să afle.

Cezar: Adică ce vrei să-nţelegi printr-aceste cuvinte? Pui oare în dubit sinceritatea mea?

D-l Cămătescu: E de prisos, frate, a mai vorbi despre acestea. (*În parte.*) Cam înţeleg eu unde vrea el să ajungă vorbindu-mi de rău pe Movilă; dar lasă! că ne pricepem şi noi la d-alde astea!...

Cezar: Aşadar, eşti decisat a lucra în favoarea antagonistului meu?

D-l Cămătescu: Ți-am arătat cum stau trebile şi poţi judeca însuşi, dac-ai cap, că lucrul nu poate merge într-altfel.

Cezar: Aşadar, amicia ce-ţi port, devotamentul ce-am demonstrat întotdeauna familiei d-tale, atîtea dulci şi scumpe legăminte vor fi vane şi nu vor putea chiar să pledeze un minut în favoarea mea?

D-l Cămătescu: Simţi bine că sînt hotărît şi că voi rămîne neclintit în hotărîrea mea; deci nu mai face risipă de ritorică în zadar.

Cezar (în parte): Aidi, e timpul d-a încerca şi mediul eficace, ultima mea speranţă. (*Tare.*) Simţ într-adevăr că voieşti pierderea mea; eu însă, în loc de a mă răci pentru d-ta, voi a-ţi da pînă în fine probă de o sinceră amiciţie. (*Scoate punga.*) Iată, această sumă ce o port pe mine, unicul meu mijloc de existenţă, unica mea resursă, viu a ţi-o confia; poate complicaţiunile procesului vor necesita unele largeţe pe care las în mîna d-tale a le distribua, după cum vei socoti convenabil... Ei! ce cugeţi? Crezi oare că cu aceste ajutoare îmi este mai permis a concepe vreo speranţă?

D-l Cămătescu: Ei! Cezarache, văz că nu m-am înşelat; tu eşti un băiat de treabă şi zău nu mă îndur a te lăsa în poziţia în care te afli. Ştii că eu pentru prieteni totdeauna am fost gata să mă bag şi în foc.

Bush Lydae Komotiki, apertum la Triosnah.

3^{1/2} Gshana Kemitacko, coyia ca.

Аикта, сру'ка. 201.

Donk Nizor Hanare, gone Ekspresman.

2nd Matricium Mobile, tunc corp diu habebat.

Creșterea se realizează în Traspeni, în cabanush Ilie Konstantin

Акт 1^м

Crura 1^u.

La dictadura ^{aparece} dua representa ca, en aparece la misma
clase, con algunas modificaciones de la forma; América en su origen
en otras.

Die Kunst | 18. Sept., Anisogon?

Фикция. ξ , мант; бис ел'и-Зикс раше З'оо.

3^{ua} kumst. Dar, di n' aann potite, me pot's, in xio di az^{ua}. N' necessitate atq^{ue}
necessitate la o noua hie la tunc?

Ant. - O Pádras Bói, meus, há mais? D q' há mais t'co o f'co
de mais exp'os. - Ué, asse. Mo' me t'ndam ho me ber
ho me de mine há t'ndamgo. ... T'ndam me de mine, t'
foi, d'p'os mais.

De Kunt. E g e y i t e r c o o p t o t m k o e d. M i t k e g i t e m a g i k e d' a b d i
d i e u t m e t e h a n s, z e t d e l u k c e s e t. K i n d e p i a r m a i m e t k e
t e t m a g e g e m a; t e t e m a m k a t e t e n k u g e b o r n g p p i e t m e t

Книжки

75. wa
 76. wa
 77. wa
 78. wa
 79. wa
 80. wa
 81. wa
 82. wa
 83. wa
 84. wa
 85. wa
 86. wa
 87. wa
 88. wa
 89. wa
 90. wa
 91. wa
 92. wa
 93. wa
 94. wa
 95. wa
 96. wa
 97. wa
 98. wa
 99. wa
 100. wa

784/1. *De unde a' h' unatopa?*
Guin! Dag va tr' ai' g'uedit sin unist ha unis, ha unisin
g'uedit v

Cezar: Poci dar să contezi asupra ajutorului d-tale? (*Cu încetul o bagă punga în buzunar.*)

D-l Cămătescu: Dar tu n-ai băgat de seamă că eu glumeam? Chiar d-aș vrea, mă lasă în [...] inima să nu te ajut [...]

Cezar (*scoate iar punga*): Iată și punga.

D-l Cămătescu (*o pipăie în mîna lui Cezar*): E! Nu prea e așa grea.

Cezar: Sînt într-însa 200 de galbeni negăuriți și drepti la cumpănă.

D-l Cămătescu: Și care mi-ai spus că i-ai cîștigat mai deunăzi în cărți, la Bărătescu.

Cezar: Tocmai aceea. Să-ți număr 100 dintr-însii.

D-l Cămătescu: Așa! Apoi d-ta te schimbi [la] vorbă. Or banii toți, or...

Cezar: Bine, rămii fără de nici o para în buzunar...

D-l Cămătescu: Găsești tu, n-ai grijă! Știi că ești spornic la stos și ai feluri de mijloace.

Cezar: Fie dar. (*Dîndu-i punga.*) Însă [să] fiu sigur despre sentință? (*În partea pungei.*) Întorceți-vă, drăguților, de unde ați ieșit.

D-l Cămătescu (*puind punga în sertarul mesii*): Voi face tot ce-mi va sta prin putință.

Cezar: Pot oare considera vorbele acestea ca o siguranță?

D-l Cămătescu: Ei! De! Nu mai fi copil; știi că eu am numai o vorbă.

Cezar (*în parte*): Ce mizerabil Harpagon... Nene Iordache, scumpul meu amic, îți voi fi recunoscător pentru toată viața. (*Îl îmbrățișează.*)

Scena II-a

Cămătescu, Cezar, d-na Cămăteasca, Anicuța.

D-na Cămăteasca: Ei! V-am prins și eu! Frumos, zău! Ne puneți de așteptăm de un ceas dincolo cu cafeaua, și dumneavoastră stați aci de vă drăgostiți ca porumbacii.

D-l Cămătescu: Vezi, așa e lumea: fiecare pe rînd. Tu naintea prînzului și eu după prînz.

D-na Cămăteasca (*încet, către Cămătescu*): Bine, dinaintea fetii? Cum se poate?

D-l Cămătescu: Ba ce, zău! Pare că ea e oarbă și nu vede!

D-na Cămăteasca: Orișicum, nu trebuie chiar noi să-i dăm nas spuind astfel de vorbe denaintea ei, căci pe urmă ne căpătăm beleaua. Nu găsești altă vorbă? (*Tare.*) Ei! Ce aveți de gînd a face dumneavoastră astă-seară?

Cezar: Că despre mine, doamna mea, mă prepar a priimi ordinele d-tale.

- D-na Cămăteasca:* Fiindcă ești așa de bun, vin' de mă-nsoțește la teatru, căci despre Iordache sînt sigură că nu va merge.
- D-l Cămătescu:* Astă-seară pare c-aș avea și eu gust să mă duc, dar fiindcă merge Cezarache cu tine în lojă, n-aveți nici o supărare de mine, căci eu o să-mi iau un stal în parter.
- Cezar:* Îți mulțumesc, nene Iordache, de complezență, și dumitale, doamna mea, îți sînt foarte recunoscător de favoarea ce mi-o acordezi; însă nu voi a priva pe damicela Anicuța de locul domniaei.
- Anicuța:* În zadar o mai spui asta, d-le Cezar; știi că-n toate serile obicinuitul dumitale refuz e urmat pentru mine de vecinică osîndă d-a rămînea acasă.
- Cezar:* Și urăști poate în mine motivul ce-ți atrage un astfel de decret. (*Încet.*) Dezamăgește-te, căci unica mea dorință este de a-ți fi agreabil...
- Anicuța (depărtîndu-se):* Nu-ți cer mîngîiere, domnule.
- D-na Cămăteasca:* Dar las-o, domnule Cezar, că a luat urîtul obicei d-a se văieta neconținut; zău, acum nici nu mai bag de seamă aceste miorlăituri.
- D-l Cămătescu:* Ia, mă rog, nu-mi certa fata. (*Mîngîind pe Anicuța.*) Fetița tatii! Lasă, Anicuțo, să vezi tu cînd te vei mărita cum o să ieși la toate plimbările, la toate teatrele, la toate grupările, și atunci o să faci tu necaz mamei, căci o să fii mai tînără, mai frumoasă, mai galantă...
- D-na Cămăteasca:* Ah! Mă mir, Iordache, cum nu ți-e rușine să mîngîi o fată așa de mare, pare c-ar fi un copil mic. Ia spuneți-mi mai bine ce ați hotărît cu judecata moșiei? (*Cezar se gătește a vorbi cînd intră Movilă.*)

Plan rezumat al comediei

APA CURGE, PIETRELE RĂMÎN

Ștefan Tăut vine în București ca să ia în stăpînire o moșie ce i-a rămas moștenire de la o rudă, dar pentru care, însă, trebuie să se judece cu d. Cezar Sorgutie, ce n-are atîta drepturi asupra acelei moșii, dar care nădăjduiește a cîștiga judecata prin influența doamnei Cămăteaschii, al cărui amant el este. Cezar e plin de ambiții, dar mijloacele lui sînt ticăloase. Se ține cu d-na Saftica, voind a lua de soție pe fii-sa; el în toate e plin de afecțiune. Tăut merge mai întîi să vorbească lui Cămătescu despre judecata sa; acesta îi

făgăduiește că va face să cîștige, zicîndu-i că cunoaște pricina și că Tăut are tot dreptul. Tăut e încîntat și își zice: „M-am înșelat, căci acest om e foarte de treabă“. Apoi Cămăteasca, aflînd pricina sosirii lui Tăut, înștiințează pe Cezar, care vine și dă lui Cămătescu 200 de galbeni. A doua zi pricina se amîină, deși Cămătescu făgăduise lui Tăut că va fi cercetată odată; îndată el se duce la Cămătescu și descopere pricina schimbării lui Cămătescu; el făgăduiește 400 galbeni dacă va face să se întoarcă pricina, ceea ce Cămătescu îi făgăduiește dacă pînă a doua zi de dimineață îi va aduce banii. Îndată Tăut merge și la nevasta lui și începe a-i face curte. Din una într-alta se dă în vorbă cu dînsa despre judecată, și el o face să făgăduiască că va mijloci împăcarea cu Cezar. Acesta vine și, cu dorința de a fi plăcut Saftichii, primește împăciuirea, cu condiția că Tăut îi va număra 500 # îndată.

A doua zi Cămătescu se întoarce supărat de la tribunal: el n-a priimit banii și pricina s-a împăciuit.

Bibl. Acad. R.P.R., ms. rom. 5.980.

FIOR-FIOREL, VITEJEL DE LA MUSCEL

Pastorală dialogată în proză, într-un act

Personagii:

Moș Andrei Bercea, moșnean bogat din Nămăești.

Andreiaș, poreclit Nielușea, fiul său, cioban.

Anișoara, fată săracă din sat.

Fior-Fiorel, haiduc.

Dobrița, cârciumăreasă.

Udrea, țigan sitar din Dragoslave.

Județul din Cîmpulung.

Poterași, săteni, muieri și fete.

Scena se petrece în satul Nămăești, din județul Muscelului, pe la sfîrșitul secolului trecut.

Decorație: O priveliște de munți. Un sătișor pe malul riului Argeșelul, ce șerpuieste în depărtare printre munți cu zăpadă; la dreapta se văd, gradate pe o stîncă, chiliile de birne și bisericuța scobită în piatră a schitului Nămăești. Pe planul întîie, la dreapta, bătătura unei case de sat, și la stînga, umbrarul unei cârciumi.

Scena I-a

Moș Andrei șade pe prispa casei lui cu toiagul în mînă. Anișoara trece răpede cu cobilița cu două doniți goale la spinare.

Moș Andrei: Bună vreme, Anișoară! Und' te duci așa în grabă, cu cofița la spinare? Fă-te-ncoace, mîndrulică!

Anișoara: Nu poci, moșule, acum.

Moș Andrei: Ei, da' ce zor te gonește?

Anișoara: Ia, mă duc să duc apșoară sus în deal, la mănăstire, că-s măicuțele bătrîne ș-obosesc pîn' la fîntînă.

Moș Andrei: Să trăiești! Bine-i, fetiță, cînd te deprinzi de mică să ispășești păcatele (bătu-le-ar crucea!) cu rugi și cu milostenii. Cine treieră de azi mîine zice: „ploaie, cazi“!

Anișoara: Da' las', tată, nu cobl. Dor a fi și mîine ca azi; m-a feri Maica Fecioară de păcate grele de ispășit.

Moș Andrei: Hei! vezi, lumea e ciudată, și inima la tinerețe e sburdă și viforatică. Dorul arde la cei junî ca pîrjolul în aluni...

Uite, cum mă vezi pe mine acum, un biet unchieș cărunt și gîrbovit, am fost, dragă, și eu flăcău. Măre, Doamne! ce vremi p-atuncea! Goniam ciuta cu cornițe și pîndeam p-a cu cosițe; cît e ciuta de sglobie, dar tot o prindeam de vie... Anișoară, fata mea, bagă-n seamă bine cîte-ți spui eu, că-s bătrîn și petrecut. Tu nu știi c-aduce ceasul ce n-aduc ani întregi. Ba fă-ți cruce, fată mare. Aghiuță n-are de ce să se ție.

A nișoara: S-o fi țiind el de minuni, dar și domniata, moș Andrei, căci nu dai pace, nici răgaz bietelor fete din sat. Dar ce doară ai cu noi, de ne stai cicală-n cap? Ce ți-am greșit oare?... Și eu, biet, mă oprii din cale cînd mă chiămași; socoteam s-auz și eu vro vorbă bună... Rămîi sănătos, tătucă! (*Vrea să se ducă.*)

Moș Andrei: Știi că tot mai avem ceva de vorbă... Știu eu despre ce vrei tu să afli... Vezi, d-acolo e veste bună; nici prin gînd nu-ți trece ce e... Uite-ncoa, la mine, cum stau pe prispă și privesc voios la casă. Hei! vezi c-acum nu mai e casa pustie. Căldarea fierbe la vatră și coșarele sînt pline. Moș Andrei nu mai e singur ca buha; a-nflorit azi toată-mprejmuiala. Nu mă vezi cum stau de vesel?

A nișoara: Vorbă-i cum? te văz. Dar ce ferece te-a bătut, moșule?

Moș Andrei: Ei, de! că nu ghicești tu? nu?... Nu te răsfața cu mine, că eu sînt vulpe bătrînă.

A nișoara: Maică Doamne! Dar ce-ți tot pare că mă prefac? Nu trăim tot la o vatră ca să ne știm toate urmele.

Moș Andrei: Ei, ce știi, fata mea! s-o face și una ca aia. Bun e Dumnezeu!... De! nu ghicești?

A nișoara: Zău, nu.

Moș Andrei: A venit de la munte Andreiaș, cu turma de oi.

A nișoara (rîzînd): Ce zici, moșule? A venit Nielușea în sat? Nu i-a fost frică să-l mănînce oamenii? (*Rîde.*)

Moș Andrei: Tacă-ți gura, fată rea! Nu-mi luați flăcăul în răs-păr. De! ce să-i faci dacă l-a croit așa Dumnezeu pe dînsul, să-i placă mai mult la oi decît a se hărțui cu voi.

A nișoara: Apoi noi ce-i facem? Nu-i vorbim tot pe plac, tot de urdă și de caș? Nu-l mîngîiem zicîndu-i: Nielușică, Nielușea?!

Moș Andrei: Și adică din bunătate le ziceți voi acestea?... Aoleu! numai vicleșugu-i de voi... Ce nu mi-l luați, colea, mai cu binișorul! că, de! el e cam sălbatic, trăit tot la stîină și, biet, e copilandru. El nu știe pînă acum ce e aia lumea; n-are limba dezlegată și mîna dibace ca flăcăii de sat. Se rușinează-n-dată, bietul copil... Cu vremea, tot o să se mai deschiză și el.

A nișoara: Du-te-ncolo, moșule, că dor nu e copil înțarcat de ieri. Ar fi să fie om în toată firea.

Moș Andrei: Ia să-l chem afară și să-i vorbești tu galeș; să vezi ce grai dulce la dînsul... (*Chiemînd.*) Andreiaș! ieși la prispă-ncoa, fătul meu.

Anișoara (vrînd să se ducă): Las', că viu alt'dată, moșule. Domniata mă ții la vorbă și maicele mă așteaptă cu apa. Mai mare păcatul!

Moș Andrei: Stăi, de e așa, să meargă Andreiaș cu cobilița la fîntînă, că el e mai țeapăn în șolduri ș-o îmbla mai tare. Pîn' s-o-ntoarce, noi să stăm aci amîndoi la svat, să mai punem la cale chibzuiele d-ale noastre.

S c e n a II-a

Moș Andrei, Anișoara; Andreiaș iese din ușa colibeii.

Moș Andrei: Fă-te-ncoa, băiete... Hai, nu te sfii; ia! nu cunoști pe Anișoara?... Fă-te-ncoa și-i mai zi și tu o bună vremea, ceva; că e 'mar de vreme de cînd nu v-ați văzut.

Andreiaș: Bună vreme, Anișoară!

Anișoara: Mulțumesc și bine ai venit, Andreiaș. Dar cum te-ndurași să te-ntorci așa pe văratic la sat?

Andreiaș: Ba, zău, că de voie n-am venit; inima nu mă trăgea de loc încoace. D-ați ști ce năpastă m-a adus...

Anișoara: Vai, zău! Ce să fie?... Spune.

Andreiaș: Ia, se deochiase, biet, sus la munte, toate oile, drăguțele.

Anișoara: Ce zici, frățică? Cum?

Andreiaș: Iac-așa! Sta toate pitulate prin tufiș, de nici iarba nu le mai plăcea, nici gura nu le mai tăcea, și se jăleau ca de dor nielușeii, care mai tare, care mai slăbuț, de răsunau văile cu duioșie.

Moș Andrei: Măre, ce zici tu, băiete?

Andreiaș: Zău, tată. Vezi, le bătuse ochiul văii.

Anișoara: Ei! dar nu dai tu cu gîndul de unde să li se fi tras acestea cîte le spui?

Andreiaș: D-apoi cum nu? Stăi să vezi: mai deunăzi eu mînasem de cu seara turma pe zăvoiul din poalele Cetății-Părăsite, dincolo de Rucăr; p-acolo-i iarba mai deasă și umbra mai stufoasă, și cît e ziulița cu scînteii și noaptea cu raze line, tot cîntă p-acolo și ciripesc păsăricile ascunse-n frunziș; pare că-i chiar un sîn al raiului... Dar ieri dimineață, cînd era, așa, cam pe la ivitul zorilor, de se-ngîna luceafărul cu întîia geană a zilei și picura roua pe spicul ierbii, deodată, fără veste, îmi ieși drept în față un chip de bărbat. Era mîndru, bată-l ursita! și purta plete lungi ca de flăcău voinic și arme la brîu de-ți lua vederile. Cînd se apropie bine de mine... eu rămăsesem încremenit ca stîncă, cu fluierul între degite... el deșertă dinaintea mea o disagă plină tot cu bani de aur, de luceau ca soarele, și-mi zise cu glas tare, că răsuna prin pădure: „Na, băiete, să-ți faci și tu casă în sat; să-ți ieși boi și plug de arat și să nu mai

rătăcești, sărmane, cu oile pre munți!"... Apoi dodată iar se făcu nevăzut printre crăpăturile pietrelor... Eu, biet, pe loc m-am sfiit de ispita Necuratului și-am rămas uimit și tremurînd ca varga. Cînd mai trecu și mă trezii ca din visare, se rădică ca dintr-o răsufătoare a iadului o arșiță ce dogorea, și pare că se lăsase un duh de spaimă peste toată firea... Stam și mă gîndeam de ce să m-apuc mai întîi; apoi dac-am văzut așa, ca să-mi tai îndoiala de la inimă, mi-am făcut trei cruci, am zis „Doamne-ajută!” și-am pornit la vale spre sat, cu vai și cu chin; turma, destrămată și răsnită; abia păseau bieteles oi zăbușite, berbecii mergeau cu coarnele la pămînt și nielușei, văietîndu-se, abia se tîrau alene. Era jale să te uiți la dînșii...

M o ș A n d r e i : Taci, fătul meu; nu mai spune! Crezi tu (Doamne, ferește!) să fi fost voinicul acela Ucigă-l-toaca?

A n d r e i a ș : D-apoi cum?! El era, taică (bată-l crucea!); el! Uite, și-acum pare că-l văz pierind ca năluca din ochii mei. (*Își face semnul crucii și scuipă în sîn.*)

A n i ș o a r a : Lasă, măre, Andreiaș! c-o fi fost vreun creștin plăiaș și ți-ai făcut însuți spaimă.

A n d r e i a ș : Vorbă-i! Dacă era plăiaș, ce căuta ca să treacă ca prin vis și cu duhoare de foc pe creasta munților și prin adîncul văilor?

M o ș A n d r e i : Așa e, copii! Și-apoi banii de aur la plăieși nu prea pică din cer cu grămada în disagi.

A n i ș o a r a (luînd cobilița): Fie ce-o fi; dar cu poveștile domnia-voastră rămîne slujba maicelor neisprăvită. Rămîneți sănătoși! (*Vrea să se ducă.*)

M o ș A n d r e i : Stăi, stăi, sprintenico! Ias' să meargă Andreiaș... (*Lui Andreiaș.*) Ia tu ale donițe, tătucă, și te repezi de le împle la fîntînă. Hai! fă degrab', și-ntr-o clipă să fii napoiat.

A n d r e i a ș (ia donițele și pleacă): Iată-mă, ia!...

S c e n a III-a

Moș Andrei, Anișoara.

M o ș A n d r e i : Vezi, măre, fetică; duhul necurat cum vine cu ispita blîndeții la om și-apoi îl lasă nevoiaș?

A n i ș o a r a : Ia lasă, moșule; mă mir de domniata, om bătrîn, cum de dai crezămînt la gînduri așa rele! Mie, zău, căci nu-mi vine de loc a crede că duhurile necurate să aibă chipuri așa mîndre, și grai așa dulce, și inimi așa darnice!

M o ș A n d r e i : Ba, zău, ce știi? O fi fost vedenia lui Andreiaș chiar Făt-Frumos cel din poveste, care suieră noaptea duios din frunză și șoptește dulce fetelor pe furiș...

A n i ș o a r a : Ce spui, moșule, adevărată să fie povestea?... (*Rămîne pe gînduri.*)

M o ș A n d r e i : Apoi bine vezi, fetică, c-adevărată trebuie să fie de vreme ce toți mereu o spun și nu s-a găsit nimini pînă acum ca s-o dea de minciună; ș-apoi știi vorba ce zice: „cer limpede trăsnete nu aduce!“... Dar fir-ar să nu mai fie nici măcar p-aiurea; iar mai ales pe alde noi cuget că ne-o feri Dumnezeu sîntul de asemenea ispite diavolești și ne-o da d-acum nainte tot mai mult noroc în casă... Căci, uite colea, fata mea, cîtu-i moșu de bătrîn, tot mereu a adunat, și ce brumă s-a putut, din mult, din puțin, cu azi, cu mîine, și-a mărit binișor avutul. Dreptul lui Dumnezeu! ce să zicem? la noi, bilșug acum e de toate; de-i căta la coșare? sînt pline de oițe, și tot de cele bîrsane, cu lîna stufoasă și cu laptele ca mierea; de-i îmbla la pătule ori la celar? apoi acolo-i găsi cu de-ajunsul și mălai, și făină, și brînzeturi, și legume, și caiere de lînă, și snopi de cînepă și de in, ba și faguri de miere cu miros de sulfină. Dar cînd îi deschide tronul cu pînzeturile?... acolo să mai vezi mîndrețe: numai cămăși cusute peste toți piepții și peste mînci cu flori alese; numai vîlnece și fote țesute la război, numai trîmbe de pînză de soi, și ștergare-mpodobite, și marama cu alesături în lege!... Le-a lucrat toate, biata baba, Dumnezeu s-o ierte! că, pe cînd trăia, d-abia se crăpa de ziuă și pînă-n-serat, cînd aduna păsările-n cotețe și mulgea vitele, nu mai sta să odihnească, biată răposata! Dacă-i spuneam eu cîteodată: „Ci mai dă-ți pas de răsufare, soro, că dor n-ai să le pui tu capăt la toate!“, ea, căci nu se smintea din loc de la lucru, ci numai că-mi grăia din gură așa: „Lasă, dragă, c-așa sînteți voi, bărbații; vi se pare că lesne să ține casa. Pun-te, masă, scoală-te, masă! Și nu știți că muierea vrednică e sufletul căsnicie!“... Și drept vorbea, biată babă; căci din ziua cînd, cu lacrimile pe ochi, am dus-o în sicriașu-i de brad, colo sub streășina putrezită a bisericei, casa asta, unde mă vezi, drept e c-a rămas tot aceea, coșarele nu s-au clintit din loc, bătătura nu s-a prăvălit afund, grădina nu și-a uscat verdeața... dar din ele, din toate, a lipsit ca un suflet de pacinică veghere, ca o șoaptă de veselă mișcare, ca un zîmbet înviător de dulceață (*iși șterge o lacrimă*)... Dar tot din ziua aceea, după ce mult am plîns și m-am jălit, m-a pătruns în mine ca un cuget de mîngîiere, puind gînd, copilă dragă, c-are să vie o vreme odată cînd pe casa binecuvîntată a părinților Dumnezeu cel bun și milostiv va revărsa, pentru copii, aceeași rază călduroasă de fericire... Ei! dar vîrsta m-a apucat cu mult înainte și firul zilelor mi s-a cam subțiat de la caier; Dumnezeu știe dacă-mi mai rămîne vreme îndestulă ca să stau cu mînele-n șolduri s-aștept, de pe loc, ca să vie norocul la mine! Poate că mai cuminte ar fi ca să-i mai ajut și eu, trăgîndu-l cu piciorul spre noi. Ce zici și tu, fata mea?...

A n i ș o a r a : Apoi ce să zic, moș Andrei? Eu nu mă pricep la multe, dar nu știu de ce mi se pare că uneori norocul îl găsești acolo

unde nici cu gândul nu dai să-l cauți, ș-apoi iar unde-l cauți nu-l mai poți găsi.

M o ș A n d r e i : Când vei căuta bine, așa e; negreșit că toate sînt nestatornice pe lumea aceasta și că omul săvîrșește numai pre cîte îl iartă Domnul. Dar cînd poate și omul, biet, să-și aleagă o pîrtică bună pe lume, ce doară? să-i dea cu piciorul?... Pare că tot el, ca mîine, n-o să-i ducă dorul!

A n i ș o a r a : O, moșule, domniata îmi vorbești cîte aievea cu gîndul eu nu le-aș putea cuprinde. Eu, precum bine știi, sînt o biată fată săracă și n-am pe nimini alt pe lume decît pe biată mama, văduvă și bătrînă; cu ce poci eu munci și cu ce capătă și dînsa de la cei buni și milostivi din sat, cu aceea ne ținem viața și pe tot ceasul mulțumim lui Dumnezeu pentru ajutorul ce nencetat îl dă celor fără putere. Ce doară alte cugete de norocire pot fi pe seama mea? și cum aș putea eu s-ajut sau să împiedic valul tristei?

M o ș A n d r e i : Anișoară, cine ești și ce faci tu, astea nu ai trebuință a mi le spune. Le știe moșul bine și, precum sînt scrise colo, la răbojul de răsplăți care se ține la poarta raiului, tot asemeni sînt însemnate și-n inimile care te iubesc și cunosc prețul inimii tale; bunioară, cum am zice, faptele tale stau în veci de față și cînd ar rămînea treaba după faptă să fie și judecata, apoi din cîte bunuri sînt pe lume, nu știu, zău, care ți-ar fi ție cu prisos.

A n i ș o a r a : Ci taci, moșicule, cu așa laude nesăbuite. Ori că vrei să-ți faci rîs de mine? De e așa, tot mai bine ai sta să mă povățuiești spre îndreptare, dacă voi fi greșit întrucîtva.

M o ș A n d r e i : Nu, fata mea; nu socoti vorbele mele nici drept batjocură, nici drept mustrare; gîndul meu e cu totul dimpotrivă... Uite, îți vorbesc curat, Anișoară: din toate fetele din sat și de prinprejur, nu știu de ce inima mea trage mai mult către tine; pare că mi-ai fermecat mințile; și mi le-ai fermecat, vrăjitoareo, cu blîndețea și cu vrednicia ta... Am numai un copil, pe Andreiaș, și la dînsul îmi e tot norocul, toată mîngîierea; dar pare că mi-ar fi chiar el mai drag cînd l-aș ști căpătuit cu o bună soțioară, sprintenă și blîndă, harnică și miloasă, iute ca spirtul la treburile casii și dulce ca mierea la păsurile vieții... căci, știi, vorba zice: „Nevasta cu minte bună e bărbatului cunună“... Ei! Spune-mi, Anișoară, ce răspuns ai tu pentru astea?

A n i ș o a r a : Apoi, moș Andrei, va să-ți cauți noră după cum o chipuiești domniata... De! cam greu! dar, ce știi, poate s-o găsi...

M o ș A n d r e i : Ce vorbești tu, fată? E găsită gata; numai ea să nu zică *ba*, că eu din inimă zic *da*.

A n i ș o a r a : O fi și așa. Dar numai cu un *da* de la domniata și altul de la dînsa nu se face lucrul pe d-întregul, moșule; va să mai adaoge și Andreiaș un cuvînt; și cred că tot mai lesne

ar învăța o oaie sfișiată ca să-și aleagă un lup din grămadă decât Andreiaș să ia asupra-și a da răspuns la o-ntrebare ca aceea.

M o ș A n d r e i : Lasă glumele, fată vicleană; nu te strecura, prefăcuto, pe sub rîsuri. Fă de răspuns, și despre al lui Andreiaș, îl țiiu eu, colea, gata; n-ai grijă.

A n i ș o a r a : Nu te prea bizui, moșicule, pe ce nu-ți stă a-mîna; nu vinde pielea ursului din pădure... (*Vede viind pe Andreiaș cu un chip nenorocit și rîde.*) Ia mai bine cată la dînsul și vezi-l dacă așa, plouat și cu buzele îmflate, seamănă cumva a generică. Ha! ha! ha!

S c e n a IV-a

Moș Andrei, Anișoara, Andreiaș

(*Plin de apă și posomorît, vine fără donițe.*)

M o ș A n d r e i : Dar ce ai pățit, fătul meu, de te văz viind jumulit și necăjit?

A n i ș o a r a : Ori ți-a mai ieșit vro altă pacoste înainte, mergînd la fîntînă?

A n d r e i a ș : Ba, bine zici! o adevărată pacoste... Vorbă curată: acilea-n sat la voi nu mai e de trai pentru mine. Care cum vine, la mine se scoală; toți asupra-mi sare... Bine, ce le-am stricat eu, păcătosul de mine? Ce vină am avut eu de nu-mi dau de loc pace și, cît mă văd, de mine se leagă? Of! vai și amar! ce chin și ce nevoie!

M o ș A n d r e i : Dar spune, băiatu tatii, cine au fost nemernicii care te-au adus la așa necaz? Spune, ce ți-au făcut? Spune-i mie, la unchieșul tău; că dor n-o fi ajuns moș Andrei Bercea să fie rîsul satului, și acela care a îndrăznit să necinstească pe copilul lui crez că nimini de aci nu va voi să-l lase fără pedeapsă. Spune-i fără sfială, ș-or vedea ei azi, nerușinații, ce n-au mai văzut și nici c-au visat aieva...

A n d r e i a ș : Dar pe cine să stau să spui mai întii, că erau multe, bată-le fericea! erau toate cîte-s din sat și din vecini; tunase și se adunase, nebunele, ca turturelele la dumbravă, și le toca gurițile ca rîșnițele la moară, și le filfîia mînușițele ca lopețile la vînturat.

M o ș A n d r e i : Măi, ce spui tu, Andreiaș? Din zisele tale, eu, unul, nu-ți poci alege nici într-un fel. Tu vii de te plîngi, pornești jăluiri și pîră, ș-apoi, iar tu, vorbești cu milă și cu drag de pîrîții tăi... Lămurește-ți, omule, vorba mai bine și stăi colea, de ne spune pe șleau, unde ai fost, cu cine te-ai întîlnit și ce s-a petrecut, că, de unde ai plecat d-aci vesel și curățel, ne-am pomenit că ne vii valvîrtej, c-o falcă-n cer și alta-n pămînt asupra satului și plouat ca o mîță muiată. Astea toate

trebuie să aibe o şireteniă... Ia povesteşte-ne toate la rîndul lor.

A n d r e i a ş : Apoi, tătucă, să vă spui: dacă m-am dus d-aci la fîntînă ş-am pus doniţele Anişoarei sub şipot, ca să se împle de apă, am băgat de seamă că-n jghiabul de piatră d-alături apa secase cu totul, şi o mulţime de păsărele sta împrejur, ciripind duios, cu ciocurile întinse, pare că m-ar fi rugat să le dau şi lor cîte o picătură; atunci am turnat şi eu apa din cofe în jghiab, şi să fi văzut cu ce pripă şi cu ce bucurie toate păsărelele se tăvăleau în unda limpede şi răcoroasă, şi-şi scuturau aripioarele, şi-şi desmierdau gîtlejul cu picături sorbite pe rînd în botişorul lor sticlos... Aş fi stat ziua-ntreagă să privesc la ele, micuţele, de mult ce erau drăgălaşe şi bucuroase!...

A n i ş o a r a : Şi noi iar am fi stat toată ziua aşteptîndu-te să vii cu apă de la fîntînă, şi în pofida păsărelelor şi-ar fi potolit setea şi maicele de la mănăstire. Nu e aşa?

A n d r e i a ş : Ba stăi să vezi, că pe urmă am împlut eu iar cofele la loc şi am pornit cu ele la spinare să viu încoa. Dar pe cînd eram tocmai în dreptul livezii de pomi a babei Stăniloai, cît colo, am zărit, sub un copac, pe Bălana, căţeaua babii, cu o grămadă de căţeluşi, mici-mititei, împrejurul ei; nici că le dase ochii, sărăcuţii! Biată Bălana, cît m-a văzut, a-nceput să miorlăie cu bucurie, şi să dea din coadă, şi să se rostogolească în ţărînă; o vedeam eu bine că vrea să viă la mine să-mi lingă mînele, căci ea mă ştia de mult, de cînd am vindecat-o de muşcătura lupului; dar nu se-ndura, biată căţea, să-şi lase puii singurei aşa de micşori. Ce să-i faci! nu m-a răbdat inima; am pus cofele în drum şi m-am răpezit la căţea. Eu o mîngîiam, şi ea, cum putea, îmi mulţumea, şi dacă văzui că n-avea nici o viezuină, sau măcar un ţol ca să-şi învelească puii, am început să smulg frunză din copaci ca să le fac o fărîmă de adăpost. Pe cînd stam de treaba asta, nu ştiu de unde răsăriră şi de unde se prăsiră, că deodată mă pomenii cu un cîrd de fete, şi mai mari şi mai mărunte, cîte-n soare şi în lună s-au oglindit, că-mi sar toate în cap, strigînd în gura mare: „Nieluşea, Nieluşea, spune ce faci? Ori că tai cînilor frunză?” Şi *mea! bea!* zbierau din toate părţile şi rîdeau cu hohote, pare că le plătise cineva. Apoi, cum făcură, cum dreseră, năzdrăvanele de fete, că deteră peste cofele cu apă, lăsate de mine-n cale, şi care mai de care mai curînd să bage mîna în cofe şi să izbească în mine cu apă, strigînd şi rîzînd, parc-ar fi dat alte năbădăi într-însele. Dacă-m văzut şi eu aşa, ca să scap de gura şi de stropeala lor, am rupt-o-ncoa la fugă, uluit, ameţit de necaz şi de strigăte şi udat learcă, precum m-aţi văzut... Ba nu, spune-ţi, rogu-vă, bune şi frumoase sînt astea?

M o ş A n d r e i : O, bată-te sănătatea, băiete! mă speriasem că vei fi păţit altele mai rele; dar dacă n-ai avut alţi vrăjmaşi la război decît de acii cu cosiţele pe spinare, apoi gluma întrece

primejdia. Vina mai mare e a ta, că trebuia să le stai voinicește împotrivă; să nu te dai, și pentru un strop de apă să le fi turnat o găleată în cap; să fi văzut atunci care pe care biruia!

Andreiaș: Dar ce să dovedesc, taică, cu o gloată de fete, care gîrîia și bătea de mîni ca un cîrd de gîște rău năvălitate?! Le-am lăsat mai bine la pustia, să-și rîză tot rîsul între ele...

Anișoara: Ei, dar cofele mele le-ai lăsat și pe ele rîzînd?

Andreiaș: Ba, uite, Anișoară dragă, bieteile cofe sbura din mîni în mîni, ca sacii la moară, și unde mi se cletena pe sus prin văzduh, ca clopotele în turnul bisericeii!

Anișoara: S-or fi dăulat cu totul, săracele; mă duc iute dupe ele, c-apoi nu le mai aleg nici doagele. (*Iese alergînd.*)

EPISTOLE DESPRE TEATRUL NAȚIONAL

Domnule,

Într-una din cele după urmă ale d-tale critici teatrale, vedem că ataci fără de milă tînăra boierime romînă, unde nu te însoțește la reprezentațiile teatrului național. Mîndri de a face parte din acea boierime, îți arătăm mai întîi, domnule, cît ea este de lingușită a vedea că lipsa-i te-a mîhnit așa de tare, însă mărturisim totdeodată că glumețele d-tale argumente cu greu o vor îndemna a potoli dorul ce simți de dînsa la acele adormitoare reprezentații.

Leagă-te, de-ți place, de direcția teatrului, care foarte puțin se silește a îndestula un public luminat, leagă-te de bucățile rău alese și rău jucate, de actorii care mai toți merg d-a-ndoaselea, dar — pentru Dumnezeu! — nu-mpinge orbirea patriotismului pînă-ntr-a cere la biată tînăra boierime să se osîndească a muri de urît pentru patrie. Cînd va veni ceasul de jertfă și de nevoie, fii sigur că acea tinerime, urmînd pilda părinților ei, a vechilor sprijini ai țării, va fi gata a-și da și viața spre a scăpa patria, fără de a cere chiar recunoștința ce i se cade; dar crede, domnule, că a muri de urît i se pare o moarte nevrednică de dînsa.

O învinovățești că nu merge la teatru românesc?... tocmai domniata, domnule, un om care însuși declară a fi studiat mai bine decît oricare dintr-însa arta dramatică!... Iartă-ne a-ți spune că ceea ce este o vină pentru domniata nouă ni se pare o calitate vrednică de laudă, o dovadă de gust bun și cultivat, și vei mărturisi negreșit că sentimentul frumosului, fie venit din naștere, fie un rod al creșterii, e o naltă calitate, care nu prea e dată tuturilor. Zicem aceasta fiindcă poate s-ar găsi și pîntre noi vreunii care să aibă ceva idei despre acea artă dramatică pe care d-ta o cunoști așa de bine; însă la noi buna-cuviință, bunul-gust cere ca să nu ne spunem darurile-așa, în gura mare, și să ne ferim d-a ne făli cu dînsese și de-a le trîmbița, ca unii, prin țară.

Poate și dintre noi vreunii au văzut teatrele din Franța, din Engiltera, din Germania și din Italia și au știut a le prețui; însă ni s-a întîmplat încă să vedem și teatrele de pe la barierele Parisului (bunăoară, cum am zice la noi... de la Obor), dar mărturisim că nu ne aducem aminte a fi văzut într-însele aristocrația și literații Franței,

nici a fi citit a doua zi în vreun jurnal, care se crede luminătorul nației, împrutări pentru lipsirea lor de pe la acele teatre.

Dinpotrivă, pretutindeni unde opere de artă au fost jucate de actori cu inteligență și cu talent, le-am văzut admirate și lăudate de oamenii cei mai cu gust. De ce, oare, vrei ca la noi să meargă lucrurile d-a-ndoașelea?

Crede-ne, domnule, în loc de a cîrți împotriva unei părți luminate a nației, mai bine ai face să-ți întrebuințezi cunoștințele dramatice spre a încuraja pe puținii oameni de talent ce stau pe scena romînă, spre a îndrepta și a povățui pe acea gloată de actori cu totul lipsiți de gust, de știință și de modestie. Poate atunci cei pe care-ți place a-i urechia astăzi cu atîta isteciune ți-ar da mînă de ajutor la acea faptă negreșit mai înțeleaptă și mai patriotică decît critica domniitale.

Sfîrșind, ne vine ideea a te întreba dacă te-ai îngrijit, pînă a nu scri acel glumeț articol, de a sparge toate oglinzile prin casă, sau dacă urmezi cuvîntul *Evangeliii*, ce zice: „Cel ce vede paiul în ochiul altuia nu vede bîrna în ochiul său“.

Priimește, domnule, salutările noastre.

C. Cornescu — Ad. Cantacuzino —
A. Odobescu

București, 15 ianuarie 1858.

Romînul, II, 7, sîmbătă 25/6 ian. 1858.

Domnule,

În răspunsul ce ai binevoit a face la scrisoarea noastră vedem cu părere de rău că n-ai înțeles precum se cade gîndul nostru; poate că și noi l-am exprimat cam pe scurt. Această temere ne face să luăm iarăși pana în mînă, spre a-ți desluși cît vom putea mai lămurit pările noastre.

Mai întîi să ne înțelegem asupra unor cuvinte.

De ce oare ți se pare ciudat că zicem *tînăra boierime* în loc de *junea nobleță*? Cele două dintîi cuvinte sînt mai obicinuite în limba noastră, și nouă ne place a vorbi cît se poate mai romînește. Cît despre vorba *coconaș*, care te-a înveselit așa de tare, încît o spui de vreo zece ori d-a rîndul, am vrea să pricepem unde ai găsit într-însa acel înțeles umilitor sau glumeț care te face a stărui atît asupră-i. Vei fi uitat, domnule, că *coconaș* e numai un nume de respect ce-l dau slugile tinerilor boieri. Deci ciudat gust la d-ta să te slujești cu un vocabular așa nepotrivit tocmai cînd dai de știre celor 1.400 de abonați ai d-tale că ai să tratezi o chestie serioasă, o chestie de principe?

Acum putem să ne întoarcem la adevărata pricină a desbaterii noastre, la chestia teatrului romînesc. Argumentația d-tale întreagă

asupra acestui punct să poate cuprinde în următoarele cuvinte: „*Junea nobleță, de vreme ce-i e urît a merge la teatru național, nu este patriotă; căci altfel ar trebui să fie mai îngăduitoare și să încurajeze un teatru care nu poate fi desăvârșit chiar de la început și care mai are și rarul noroc de a număra pe d-l Millo!*”

Noi prețuim talentul vrednic de laudă al d-lui Millo și simțim foarte bine cât d-lui este mai presus, și ca artă și ca știință, decât toți cei ce-l împresoară; dar sîntem siguri că însuși d-lui, după lungi și trudnice încercări, ne va mărturisi că-i este greu a sprijini singur un teatru întreg, a scăpa singur cîntecul dramatică a unei nații.

Afară de aceasta, actorii nu sînt totul într-un teatru; trebuie ca și repertoriul lor să fie ales. Să-nchipuim într-adevăr că, pe scena romînă, toți ar fi vrednici de d-l Millo, socotești, oare, domnule, c-ar fi plăcut lucru a-i vedea jucînd în bucăți nevrednice de dînșii? Ți-ar fi plăcut oare să vezi pe Talma sau pe nemuritoarea Rașelă strîm-bîndu-se în glumele mojice de la Palais-Royale?

Din nenorocire, singurul teatru romînesc ce avem și căruia, cu ironie poate, îi zicem *național*, își trage acuma mai tot repertoriul din cele mai josnice teatre ale Parisului. Direcția primește cu ochii închiși și pune pe scenă niște bucăți proaste și imorale, traduse ca vai de ele și-ntr-un stil atît de barbar, încît orice inimă de romîn se simte pătrunsă de jale pentru biată limba noastră la auzul lor.

Sîntem departe de a cere perfecția, dar am vrea să vedem cîtuși de puțină aplecare spre propășire; din nenorocire, mai mulți ani de încercare ne dovedesc că direcția, sau din nepăsare, sau din neputință, se mulțumește cu mult-puținul care-l cîștigă, și nici că se gîndește a face îmbunătățiri.

Să mărturisim însă că uneori am avut norocirea a vedea jucîndu-se și bucăți naționale; comediile pline de un duh vioi și pămîntenesc ale d-lui Alecsandri au adunat cu plăcere în teatru pe toți romînii, fie boieri sau nu, fie bătrîni sau tineri, și atunci toți împreună au simțit într-adevăr vibrînd acea coardă patriotică care răsună de cîte ori e atinsă de o faptă adevărat romînă, de un grai adevărat romînesc.

Poate că în ochii unora e o vină, domnule, dar boierii înde-obște urăsc acea semeață și cu totul antinațională aplecare de a pre-schimba toate datinele părintești, de a suci chiar și limba după gustu-rile unor închipuiți învățați; patriotismul lor nu se poate împăca cu acel uricios nărav de a sfîșia limba părinților, chezașul cel mai temei-nic al naționalității noastre. Pricepi dar pentru ce ei se leapădă cu urgie de un teatru care, părăsind adevărata sa misie națională, se face ocrotitorul și răspînditorul atîtor primejdioase și nesocotite prenoiri.

Acuma, domnule, spune-ne, de ce să meargă tînăra boierime la teatru național? Ca să crească venitul său material?... Din nenorocire, direcția n-are trebuință de aceasta, fiind în veci sigură de un public numeros și îngăduitor, care, necunoscînd ceva mai bun, nu-i va cere nici un fel de îmbunătățire. Așadar, prezența celor care simt

cît teatrul actual e de stricător pentru moralitatea și bunul-gust al norodului n-ar fi decît o îmbărbătare spre a stărui la rău, și din parte-le o jerftă fără folos a simțului artistic și a conștiinței de bun patriot.

Cu toate însă dacă, cu aceste cuvinte, nu te-ai mulțumi și dacă ai cere de la tînăra boierime mai multă activitate, atunci, domnule, n-ar trebui să te mărginești în cîrtiri, ci ar fi bine să arăți și mijloacele de a dezvolta acea activitate. Ar trebui să spui ce pot face pentru teatru niște oameni plini de bunăvoință, care însă n-au direcția în mîna lor și ale căror neîncetate băgări de seamă rămîn neascultate; ar trebui să dovedești, împotriva tristei experiențe făcute de demult tot de tineri boieri, că-n țară la noi se poate așeza și întreține, numai prin stăruința unor particulari, o școală artistică și o scenă exemplară; ar trebui, în sfîrșit, să declari, dacă vrei, ca tînăra boierime romîină, neavînd rarul noroc de a număra în sînu-i autori dăruți cu darul dramatic, să se ia după pilda tinerilor patrici romani și să se urce înșiși pe scenă, spre a da dovadă de patriotism.

Credem, domnule, că atîta îți va fi destul spre a recunoaște că împrutările d-tale sînt fără temei și că cu nedrept ai pus pe seama junei noblețe o răspundere care cade asupra altora.

Sfîrșitul scrisorii dumitale e plin de urzicări și de învinovățiri mușcătoare ce le arunci asupra tinerii boierimi sub formă de povățuiri părintești. Povețile-ți pot fi bune, căci sînt negreșit rodul unei lungi încercări a primejdiilor tinereței; dar le-ai fi putut despuia de venin și de ghimpi; ai fi putut, vorbind fără de zăcășie, să recunoști chiar printre trecătoarele defecte însușite tinerilor din orice vreme și din orice țară o adevărată propășire morală, care se răsfrînge asupra obștii întregi a nației; ai fi văzut atunci activitatea cu care tînăra boierime își împlinește datoria către patrie, lucrînd cu stăruință în toate ramurile administrației, judecătoriei, oștirea, și chiar ale literilor și artelor.

Poate însă că d-ta ai găsi lenevire în privința politiceii. Dar socotim că e de prisos a atinge aici o coardă care negreșit ne-ar purta prin îndelungate desbateri asupra vremii și a chipului de a-și arăta activitatea. Poate încă că ne-ar veni atunci să zicem că cel ce face un lucru fără vreme și fără chibzuială adesea pune în pericol cele mai sfinte interese ale țării, poate... Dar ne oprim, căci ne e teamă să ne spui iarăși că cei ce n-au făcut nimic n-au dreptul să judece pe cei ce au cărunțit la muncă, și respectul ce-l purtăm perilor albi ne oprește d-a zice mai mult.

După aceasta vei pricepe, domnule, că tot noi sîntem mai modești, căci nu vorbim ca d-ta despre însăși persoană, ci numai apărăm calitățile unei clase întregi, din care noi sîntem abia o nensem-nătoare particică.

Priimește, domnule, ale noastre salutări.

C. Cornescu — A. Odobescu — Ad. Cantacuzino

Romînul, II, 12, marți 11/23 februarie 1858.

Domnule,

Ai băgat de seamă că scrisoarea noastră conține 15 paragrafuri; a d-tale coprinde 120; aşadar, dacă în răspunsul nostru am voi să observăm aceeaşi proporţie, ar trebui să-ţi scriu cu totul 960 de paragrafuri, adică un volum întreg.

Dar fii liniştit, domnule, şi d-stră fiţi liniştiţi, buni cititori, carii aţi avut răbdarea d-a urma pînă la sfîrşit această corespondenţă, ne vom mărgini cît se va putea mai mult.

Drept aceea, domnule, cu mare părere de rău nu te vom putea urma în numeroasele cotituri ale epistoliei d-tale, ci, după ce vom îndrepta unele desluşiri de vorbe, după ce vom vorbi şi noi ceva despre fineţele d-tale (că destul ai vorbit d-ale noastre), ne vom mulţumi a rezuma în cîteva cuvinte lunga noastră desbatere.

Să ne oprim dar un minut spre a ne dumiri despre înţelesul unor simple ziceri romîneşti.

Crede că nouă, care, biet! în ochi-ţi nu ştim să scriu decît franţuzeşte sau să tîlmăcim din acea limbă, ne pare destul de greu a ne vedea siliţi să desluşim vorbele limbei noastre unui vechi scriitor român, sprijinul şi dulcea podoabă (*proesidium et dulce decus*) a 5.000 de cititori pămînteni; dar, de vreme ce d-ta, ca un copil răsfăţat al elocvenţei, te joci cu vorbele, ne sileşti şi pe noi a-ţi ţine urma şi a drege toate cele ce strici în fluturatecele-ţi glume.

E migălos lucru, îţi mărturisim, a se cicăli pentru cuvinte; mai cu seamă că-n veci va găsi foarte lesne om la om temei de pricină şi de gîlceavă în vorbe; dar, fiindcă d-ta nu voieşti a-nţelege gîndurile spuse pe scurt, fiindcă nu-ţi e teamă de zicătoarea românului : „vorbă multă, sărăcia omului“, atunci ne vom face cel puţin şi noi datoria, aducîndu-ţi în faţa ochilor adevărul de cîte ori vesela-ţi şi sporitoarea pană se va abate pe căile bogatei închipuiri.

Închipuită, într-adevăr, domnule, ni se pare deosebirea ce faci d-ta între vorbele *tînăr* şi *june*. Unde ai văzut, rogu-te, că *tineretea* să mărgineşte la cutare vîrstă? Caragea, care, biet, a zis şi el pre cît l-a tăiat capul, a spus într-adevăr că „*vîrstnicii* sînt numai bărbaţii de 25 de ani, carii sînt şi stăpîni să-şi chivernisească averea lor“ (partea I, cap. III, § 1, 2); dar nu sînt semne că s-ar fi gîndit a adăoga că d-aci încolo omul nu mai e *tînăr*. Aşadar, iartă-ne a-ţi spune că cu nedrept l-ai luat drept martur la greşita-ţi desluşire.

Mai zici încă că *tînăr* vrea să zică *mlădios*, *fraged*, *dulce*, *dulcişor*. Dar, domnule, aşa e pe latineşte (*tener*), franţuzeşte (*tendre*), spanioleşte, celticeşte, cum vei vrea, dar nu romîneşte, căci *tînăr* zice românul oricărui lucru *puţin de ani*, fie fraget sau vîrtos, fie dulce sau amar.

Tot înţelesul acesta-l are şi vorba *tener* latineşte:

„A tenero fandi rudis.“

De *tînăr* aspru la vorbă (Statius); tot acesta îl dă şi vorbeii *tendresse* un vechi scriitor francez:

„Auquel temps de notre tendresse, notre très — cher seigneur et père nous bailla au dit monsieur en gard pour vous enseigner et doc-triner...” (*Histoire de Aretaigne.*)

Cît despre zicerea *june*, pe care ne-o înfățișezi într-un bogat tablou poliglot, ai fi putut, crede-ne, adăoga că, fiind mai puțin între-buîntată în părțile noastre decît în Ardeal, ea are, mai cu seamă în gura tinerilor, un înțeles de „*om neînsurat, flăcău, holtei*” și, subț raportul acesta, ai tot dreptul a ne-o adresa.

Suștinem însă că *coconaș* (ne-ai îndatora a ne spune dacă și această vorbă e celtică) e azi un termen întrebuîntat numai de slugi. Dacă însă d-ta, împins de un dor curios pentru trecut, te-ai strămutat cu gîndul în vremurile depărtate pe cînd această veche numire se da, în cărțile bisericii, în anticele hrisoave, în poveștile bătrînești, tutulor copiilor de neam, atunci negreșit, domnule, îți mulțumim, căci ne dai dreptul a ne mîndri cu un titlu tradițional ilustrat de cei „trei coconi din Babilon”, care, după poveste, au scăpat nevîntuiți din vilvoarea focului, și de toți vitejii coconi care au rămas de veacuri zugrăviți cu *jupanii*, părinții lor, pe pereții vechilor biserici.

Să ne-ntoarcem acum la cercetarea iscusitei d-tale argumentații asupra scrisorilor noastre.

La începutul părții a doua a epistoliei d-tale reproduc niște frasuri ale noastre, voînd a ne desconsidera fără milă în ochii cititorilor.

Întîi ne imputezi că, făcînd prescurtarea argumentației d-tale, te-am pus a fi zis ce n-ai fost zis niciodată. Cum dovedești această pîră serioasă? Alăturînd și puînd în comparație prescurtarea voastră și trei frasuri despărțite din epistola-ți.

Iată prezentarea noastră: „Junea nobleță, de vreme ce-i e urît a merge la teatru național, nu este patriotă, căci altfel ar trebui să fie mai îngăduitoare și să încurajeze un teatru care nu poate fi desă-vîrșit chiar de la început și care mai are și rarul noroc de a-l număra și pe d. Millo”.

Iată ce zici c-ai fost zis: „Urîtul e o zbîrcitură a inimii. Să mergem la teatru ca să-i inimăm cu prezența noastră, să-i îndreptăm prin critici drepte și instructive. Jună nobleță, deschide-ți inima, pune-ți la lucru, ia condeiul și ne luminează, iar nu cere ca perfecția să ne pice din cer.”

Cinstiți judecători, vă întrebăm, oare vedeți d-voastră vreo contrazicere între prezentarea noastră și frazele d-lui Rosetti? Vedeți, oare, că noi am fi spus negru și d-lui alb? Cît despre noi, iată ce vedem: pe de o parte, d-lui a zis într-acele frasuri ceva mai mult decît noi, adică a vorbit de *zbîrcitură a inimii*, și noi n-am vorbit de dînsa, ceea ce lesne se-nțelege, căci noi, făcînd o simplă prescurtare a argu-mentării, nu i-am putut reproduce toate cuvintele, cît de frumoase vor fi fost. Pe de altă parte, noi zicem ceva mai mult decît d-lui, adică noi vorbim de talentul d-lui Millo, despre care d-lui vorbise într-alt loc; și aceasta e un lucru firesc, căci noi făcusem o prezentare a în-tregii d-sale argumentații, și nu numai a acelor trei frasuri. În sfîrșit,

toate acestea nu dovedesc că noi am fi pus pe seamă-i mai multe decît ceea ce a spus și d-lui, nicăieri nu ne-a arătat vreo idee pe care noi cu nedrept să i-o fi atribuit, fără ca d-lui s-o fi spus în epistolele sau în foița sa teatrală.

Domnule Rosetti, „cine prevalisește un cuvînt trebuie să-l dovedească”, a zis tot domnul Caragea, acel nemilostiv voievod, care, după părerea d-tale, a oprit pe oameni de 26 de ani a mai fi tineri.

Să trecem acum la al doilea fras, prin care vrei să dovedești că nu știm ce spunem și că ne contrazicem înșine. Să vedem, pentru ce? Fiindcă...

Zicem într-un rînd: „Actorii nu sînt tot, trebuie ca și repertoriul să fie ales; din nenorocire, singurul teatru ce avem își trage acum mai tot repertoriul din cele mai mojice teatre ale Parisului. Direcția pune pe scenă niște bucăți proaste și imorale, traduse ca vai de ele s.c.l.” și adăogăm după aceea tot noi: „Să mărturisim *însă* că uneori am avut norocirea a vedea jucîndu-se și bucăți naționale. Comediile d-lui Alecsandri au adunat cu plăcere în teatru pe toți românii, fie boieri sau nu, fie bătrîni sau tineri, și atunci toți împreună au simțit vibrînd acea coardă patriotică care răsună de cîte ori e atinsă de o faptă adevărat romînă s.c.l.”

Îți vom observa, domnule, că vorba *însă* d-ta n-ai băgat-o de loc în seamă, cu toate că și ea, sărăcuța, a fost scrisă tot cu aceeași cerneală roșie și lucioasă de care ai vorbit cu laudă și pe care noi am cumpărat-o de la d-l C. A. Rosetti, librarul. Spune-ne, n-a fost oare acea vorbă îndestul ca să-ți arate c-am vrut să facem o restricție la un princip general? Romînul zice: „cu o floare nu se face primăvara”. Repertoriul teatrului romînesc e rău și rămîne rău chiar dacă la o mie de bucăți rele și imorale s-ar găsi vreo zece bune. Fiecare regulă își are excepția ei, în toate limbele se obicinuiește astfel, chiar și într-a celtică, credem (căci, precum vezi, noi nu prea știm celticește). Astfel se obicinuiește în orice lucru; spre pildă, cînd am vorbit cu oarecare laudă de boierime, n-am vrut să zicem că nu e boier care să nu fie vrednic de laudă; cînd am zis că tînăra boierime își împlinește datoriile către patrie, n-am vrut să înțelegem și pe acei *coconași* foarte *leneși*, foarte *deșucheți*, care nu fac nimica... dar să ne oprim, căci spovedaniile publice sînt iertate numai oamenilor celor mari, ca d-ta și Jean-Jacques Rousseau.

Să mai vorbim de o fineță plină de duh, dar cam des întrebuințată (adică mai în toate rîndurile scrisorii d-tale). Ca să înveselești, poate, pe cititori, *castigat ridendo mores*, ai luat obiceiul, cînd reproduci cuvintele noastre, să schimbi toate pronumele; bunioară, cînd am zis că boierimea a dat dovezi de gust bun și cultivat, d-ta anunți cititorilor că noi am zis, vorbind de noi, că noi înșine am dat dovezi de gust bun și cultivat. Firește c-atunci cu cea mai mare dreptate poți să rîzi, căci nimănui nu-i iertat să se laude pe sineși, deși fapta nu te arată a fi totdeauna d-această părere.

Acuma, domnule, dă-ne voie să rezumăm prealunga noastră desbatere.

În foița d-tale teatrală ai zis că junea nobletea nu este patriotă fiindcă nu merge la teatru național. Iată și cuvintele d-tale: „Boierii cei bătrâni au avut adesea simplitatea d-a simți vibrînd în inimă coardele naționale: cei tineri sînt prea învățați, prea civilizați pentru a se supune la asemenea slăbiciuni”.

Noi nu citiserăm încă adîncele d-tale interpretații asupra cuvintelor de *tînăr* și de *boier*; și de aceea, neștiind că pe noi nu ne considerai nici ca tineri, nici ca boieri, — fiindcă unii din noi au trecut sorocul de 25 ani, iar nici unul n-avem rang de protipendadă, — am avut simplitatea a crede că această pîră poate să ne atingă cît de puțin. Eram trei la citirea acelei foițe și — vezi orbirea omenească! — cîteșitrei avurăm ideea d-a protesta, nădăjduind că însuși d-ta vei recunoaște nedreptatea acelei acuzații.

În scrisoarea cea dintîi ne-am încercat să dovedim că nemergerea la un teatru prost și imoral nu însemnează o lipsă de patriotism din partea tinerilor boieri; în a doua scrisoare ne-am silit a dovedi că fără dreptate vrei să faci pe-acei tineri boieri răspunzători de proasta stare a teatrului național.

Poate că noi ne-am expus foarte rău ideile noastre; dar, în sfîrșit, am vrut să dovedim ceva.

Dar d-ta, domnule, dumneata, care ai vorbit de nouă ori mai mult decît noi, spune-ne, te rugăm, ce ai vrut să dovedești și ce ai dovedit mai mult decît că ai venin cu prisos în vîrfurile condeiului?

Te-ai unit cu noi ca să mărturisești că teatrul național nu-și împlinește misia. Ai recunoscut și d-ta că în mai multe rînduri tînăra boierime s-a silit să ridice teatrul național dintr-o stare așa tristă; ne-ai vorbit de o frumoasă suscriere ce s-a făcut, tot între boieri, pentru a-ntemeia o școală filo-dramatică; însuși ai adăogat că toate aceste frumoase proiecte erau să se realizeze cînd veni, pentru nenorocirea teatrului național, catastrofa de la 1848.

Pînă aici sîntem d-aceiași părere; dar d-aci încolo care ți-a fost planul?

Să faci rău boierimei îndeobște? Dar am văzut că, mușcînd-o, ai mîngîiat-o totdeodată. Puțini, într-adevăr, domnule, au crezut în sinceritatea laudelor adresate de d-ta către o clasă pe care, în toată viața-ți, ai defăimat-o prin orice mijloc cu aceeași înverșunare ce ar întrebuița un renegat împotriva religiei în care s-a născut.

Ai vrut poate încă să despărțuiești și tinerimea acelei clase, o parte din viitorul țării, și cu scopul acesta ți-ai jertfit chiar și tinerii d-tale ani? Într-adevăr, domnule, ciudat și zadarnic ți-a fost chipul de a rezona! fiindcă d-ta, pe cînd erai tînăr și fecior de boier, adică *coconaș*, mărturisești că ai fost leneș și desuheat, că nu ți-ai cinstit părinții, că n-ai avut nici o simțire către patrie, nici o idee bună și sănătoasă, ci c-ai umblat aiurînd, va să zică, oare, că toți ce sînt tineri și feciori de boier, adică *coconași*, trebuie să fie ca d-ta? Naltă idee ai, domnule, de însăți persoană, de vreme ce nu crezi să fie, nici să fi fost pe lume om mai bun și mai de treabă decît d-ta! Ieși-ți, te rugăm, din amăgire și crede că au fost și sînt încă mulți junii nobili,

mulți *coconasi* care, crescuți din copilărie cu nobile sentimente de recunoștință și de dragoste către țară și părinții lor, își simt din inimă datoriile și le împlinesc cu statornicie. Aceia știu să-și cumpănească puterile, și dacă sau firea, sau mijloacele materiale nu o iartă a-ntreprinde azi un lucru bun ce nu-l vor putea săvârși, îl lasă pentru o vreme mai priincioasă și cată a-și întrebuința activitatea în alte lucrări poate mai puțin zgomotoase, dar temeinice. Domniata, cu-o mărinimoasă umilință, te-ai dat însuși ca pildă trecută de *coconas risipit*; noi putem să-ți numim în țara noastră mulți tineri feciori de boier, care sînt plini de patriotism și de principie sănătoase, făr' d-a fi făcut nici versuri plăcute, nici istorii folositoare.

La sfîrșitul epistoliei, d-le, faci încă un fel de apel la *unitate*; frumoasă vorbă, domnule, dar rău întrebuințată într-o gură cîrtitoare cînd se adresează către o clasă care totdeauna s-a silit prin orice jertfă a realiza această frumoasă dorință!

Aici, domnule, vom sfîrși din parte-ne desbaterea. Îți mărturisim însă că ne pare destul de rău a vedea că, aflînd prilej a spune multe lucruri nepotrivite, ai înstrăinat cu totul chestia teatrului, care negreșit ar fi fost mai folositoare tutulor decît urzicările mai mult sau mai puțin delicate cu care, din zăcășia inimii sau din zburdălniciile penii, ai vrut să deprimi o clasă căreia însuși îi recunoști ceva merite de vreme ce n-ai găsit alt cui te adresa cînd a fost vorba de o faptă bună și patriotică.

Mulțumindu-ți pentru buna și cinstita ospitalitate ce ne-ai dat în ziarul d-tale, îți urăm, domnule redactor, sănătate îndelungă și noroc bun.

C. Cornescu — A. Odobescu — Ad. Cantacuzino

11 Martie 1858

Romînul, II, 20, marți 11/23 martie 1858.

Ca în orice polemică, există și aici riscul de a lua ironia drept dispreț și minimalizare a preopinentului. Însă lectura fără prejudecăți a textului, precum și cunoașterea raporturilor dintre Al. Odobescu și C. A. Rosetti înlătură orice posibilă interpretare de acest gen. Mai tînăr decît C. A. Rosetti, Al. Odobescu s-a aflat la începutul studiilor sale sub îndrumarea aceluia, păstrînd apoi, tot timpul, o atitudine de respect pentru ideile sale democratice, pentru zelul său gazetăresc și meritele lui literare, cîte sînt, devenindu-i, într-o perioadă mai tîrzie, colaborator apropiat la *Romînul*. În schimbul de idei referitoare la teatrul național, pozițiile lor nici nu sînt atît de radical diferite, cum ar părea la prima vedere. Departe de a fi indiferent față de dezvoltarea teatrului autohton, Odobescu — întors din străinătate cu o imagine superioară despre nivelul de reprezentare scenică, despre jocul actoricesc — formulează critici îndreptățite, sezează just slabele resurse ale trupelor romînești de atunci, dar impune un barem de exigență artistică atît de ridicat, încît ajunge să paralizeze modestele posibilități

de îmbunătățire ce s-ar fi putut aduce. C. A. Rosetti pleda tocmai pentru această treptată și răbdătoare perfecționare. În fond, și unul și altul năzuiau spre mai bine, doreau — cum aveau s-o și dovedească în practică — să vadă teatrul românesc ridicându-se pe o treaptă cât mai de sus. De aceea, Odobescu nu ezită să elogieze personalitatea originală a lui Millo și contribuțiile meritorii ale lui Alecsandri la profilarea unui repertoriu național. Lăncile pe care le frînge, undeva, într-o scrisoare, pe seama celor două Chirițe, vizau, nu încapă îndoială, mediocritatea transpunerii scenice. Pentru Odobescu, abandonarea exigențelor, coborîrea sub un anume nivel artistic (și cînd exemplul avut în față era Talma, acest nivel însemna foarte mult), echivala cu primejdia vulgarității, trivializării artei, de unde și sarcasmul lui, ce ar putea părea unora o crudă nedreptate. Pur și simplu de dragul polemicii, Odobescu acceptă o anumită poză, erijîndu-se în exponent al gusturilor „boierești“, de care însă el însuși nu întîrzie să se detașeze, în ultima parte a intervenției sale, cînd recunoaște că îi lipsește „calitatea“ de boier. Există, în schimb, de-a lungul celor trei epistole o vervă, un dar al impunătorii abia perceptibile, o veșnică pendulare între atacul deschis și aluzia echi-vocă, un spirit aproape malițios de a specula cea mai neînsemnată slăbiciune a „adversarului“, o veritabilă artă a fandărilor continue (retrageri perfide în vederea unor asalturi neașteptate), care anunță de pe acum în Odobescu un polemist de rasă, cum avea să se illustreze în episodul „fumurilor arheologice din lulele preistorice“, dar mai ales în ciocnirile sale repetate cu D. A. Sturdza în grelele timpuri ale lucrului la *Tezaurul de la Pietroasa*. Tripla semnătură a acestor epistole marchează, probabil, paternitatea inițiativei, fiindcă, în privința redactării, contribuția lui Al. Odobescu se arată, de departe, a fi covîrșitoare, dacă nu exclusivă. Tonul unitar, ritmul egal nu prea lasă loc să se presupună o colaborare, încît să dăm Cezarului ce-i aparține. Un martor contemporan avizat, cum era Ion Bălăceanu, nu ezită să atribuie lui Odobescu paternitatea acestor articole (vezi scrisoarea către I. Ghica, publicată de Cornelia C. Bodea în vol. III — *Correspondență politică* — din seria *Documente privind Unirea Principatelor*, Ed. Acad. R.P.R., Buc., 1963, pp. 360—362).

C O R E S P O N D E N T A

I

AL. ODOBESCU
căt-re
CATINCA ODOBESCU

Balta-Albă, satul Grădiştea-din-Vale;
miercuri, 8 iulie 1847.

Dragă mamă¹,

Va să zică, iată-ne şi la Balta-Albă, unde suntem de o săptămână aproape; din fericire, suntem foarte bine cu toţii, şi tatei îi este mai bine la mână. Copiez în această scrisoare jurnalul meu din săptămîna trecută. Iată-l:

Joi, 2 iulie, am plecat la Călăreţi² cu poşta, şi am stat acolo o parte din zi, şi, se poate zice, o parte din noapte, căci am plecat vineri, în ziua de 2 iulie, la 5 ceasuri dimineaţa, şi ştii că, pentru ca să poţi pleca la 6, trebuie să fii sculat de la 3 şi jumătate. Drumul a fost foarte lung. După cinci poşte grozave am sosit la Buzău, unde am prînzit la d-l Perticari (ispravnicul). Pornind din nou, am ajuns seara la Rîmnic. Nu era chip să mergem mai departe: nu era lună, şi noaptea era întunecoasă. Deci ne-am dus la d-l Niculescu (*le maître de grâces*), la care am petrecut noaptea. Drumul a fost foarte frumos, însă cam lung. De o parte vedeam munţii, pînă la cari era o jumătate de poştă, de alta, un şes întins şi roditor. Am trecut şi multe rîuri, dar cele mai multe erau secate. Țin minte şi trei sate foarte frumoşele.

În sfîrşit, sîmbătă (4 iulie), după o poştă destul de lungă, am sosit în satul Balta-Albă, care e departe de lac un sfert de ceas. Satul e plin de lume: munteni, moldoveni, ori evrei şi nemţi. Pe lîngă casele ţaranilor, s-au clădit barace de lemn, care seamănă de departe a grajduri; comparaţie care poate măguli mult pe locuitorii lor.

Lacul e foarte întins. Dar în jurul lui nu sunt adăposturi trainice, așa încît bolnavii şi cei sănătoşi (cari sunt mai mulţi decît ceilalţi) au fost siliţi să-şi înalţe pe mal căsuţe de scînduri, ori să-şi întindă

corturi. E foarte ciudat să vezi acest şir lung de astfel de locuinţi, aşa de hazliu alcătuite³.

Vezi acum în ele prăvălii de mode, cofetari şi alţi negustori, cari vin să-şi vîndă vechiturile la oamenii din târgurile de prinprejur. Stradei acesteia i se zice Podul Mogoşoaii al Bălţii-Albe. În această înşirare de colibe, fiecare neam se deosebeşte: aşa încît nu vezi într-o parte decît munteni, în alta decît moldoveni şi aşa mai departe.

Apa lacului e sărată-amară, noroioasă în fund şi foarte limpede în faţă. Se află şi multe buruieni de apă, aşa încît nu poţi înota pînă la mijlocul bălţii, unde e foarte adînc, de teamă să nu ţi se prindă de picioare ori de mîni. Nici mirosul apei nu e foarte plăcut: e de pucioasă.

Am uitat să spun că în satul Balta-Albă este de două ori pe săptămînă bal mascat şi o reprezentaţie de circ.

Dar trebuie să ne întoarcem la povestea noastră, adecă să povestim ce am făcut şi unde am fost sîmbătă. Astfel dar, după ce trecurăm, cum am spus, acea aleie de case de lemn şi de corturi, am sosit în satul Grădiştea-din-Vale sau Turtoiu, mai aproape de apa Buzăului decît de Balta-Albă. Colonelul Engel⁴ (comandantul Brăilei) ne-a primit acolo: el pregătise o odaie pentru noi în casa unde stă. Erau abia 10 ceasuri; cele trei care ne rămîneau pînă la prînz trecură cu îmbrăcatul, cu orînduirea odăii şi primirea vizitei colonelului Horbaţchi⁵, care sta într-un sat lîngă al nostru. La 1 am prînzit: pînă la 6 am dormit, am învăţat şi m-am plimbat. Apoi la 6 plecarăm spre Balta-Albă: atunci am luat cea dintîi baie; apa era foarte caldă, dar, din păcate, neplăcută prin adîncimea ei mică, prin miros şi prin gust. După o baie de douăzeci de minute (căci doctorii nu te lasă să stai mai mult), am ieşit şi am făcut o plimbare prin aşa-zisul Pod al Mogoşoaii. La întorsul acasă, am cinat şi m-am dus să mă culc; tata şi colonelul Engel au mai rămas.

Duminecă, 6 iulie. Ziua aceasta nu e prea însemnată: a plouat după amiazi. Am petrecut seara la d-l Horbaţchi, de la care ne-am întors pe jos, şi, fiind foarte obosit, m-am culcat îndată.

Luni, la 7, colonelul Engel a plecat la Brăila, unde mă voi duce şi eu cu dînsul luna cealaltă. După obişnuita baie de la 6 ceasuri, ne-am întors acasă; şi colonelul s-a întors îndată; mi-a adus o puşcă, cu care ucid în fiecare zi vrăbii; pun să le frigă şi le mîncăm cu multă poftă. Aş fi vrut să-ţi trimit şi ție, dar păcat că nu se poate. Puşca asta e acum pentru mine o distracţie foarte bună; merg foarte des la vînat, dar totdeauna cu cîte cineva.

Miercuri, maiorul Lenz a prînzit la noi. M-a luat cu el seara, şi am petrecut noaptea în satul Balta-Albă. Acolo se face danţ în fiecare seară şi bal în toată forma de două ori pe săptămînă. Petrekerile, balurile acestea se dau într-un casino, o sală lungă de scînduri, acoperită cu postav. Acolo se joacă cărţile, biliardul, se dănţuieşte şi se prînzeşte. Aşadar, seara am mers la petrecere, dar danţul n-a început decît tocmai cînd plecam eu: erau acum 11 ceasuri.

Catinca Odobescu

A doua zi am stat tot la vînat. Tata a prînzit la Balta-Albă. Prînzul era destul de bun, dar trebuie să ai o strașnică răbdare ca să aștepți felurile. Pe cînd stăteam la masă, a început o ploaie tare. Ni era frică să nu ne facă un duș, căci ploua în sală prin mai multe locuri, ceea ce nu e așa de mirare, căci acoperișul e de pînză; dar avurăm norocul că, în partea unde eram, ploaia n-a răzbătut. După-amiaza a fost foarte tristă din pricina ploii acesteia păcătoase: de aceea am dormit numai. Sara era bal, dar noi am plecat înainte de a se începe. Noaptea aceasta era minunată, de aceea am și făcut o descriere foarte romantică.

Ne întorceam de la Balta-Albă. Luna-și desfășura farmecul pe un cer albastru stropit de nori fini (*nuancés*); stelele erau puține, și acele pe care le vedeai chiar aveau strălucirea lor slăbită de a lunii, care-și resfrîngea razele de aur în apele lacului, pe care un vîntușor blînd le făcea să se zbenguiască grațios. De jur împrejurul lacului se mai zăreau focuri mărunte, care păreau că-i fac o cunună de stele. Fulgere slabe țîșneau ici și colo din toate părțile, și păreau niște vulcani depărtați în mișcare.

Dar părăsim malul, și, în curînd, printr-un șes sterp, sosim acasă. Mă miram cum se poate ca un lucru care e așa de *material* la lumina soarelui să fie așa de romantic sub lună. Așa încît, dragă mamă, vezi cum ne trecem vremea. Pe Micul⁶ nu l-am văzut de zece zile, dar, cînd l-am lăsat, era foarte bine. D-l Arnold mi-a făgăduit că, dacă Micul s-ar îmbolnăvi, mi-ar scrie îndată, dar, din fericire, nu mi-a scris încă, și doresc ca nici să nu-mi scrie, adică doresc ca Micul să fie sănătos. Sărut de mii de ori pe draga mica Marie⁷. Dați-mi, vă rog, știri despre voi. D-l Engel îți înfățișează complimentele sale: el trimite răspuns Mariei să-i aducă ceva de la Paris⁸ și să nu-l uite. Adio, dragă mamă!

Fiul tău foarte devotat,
Alexandru

(N. Iorga: *Oameni cari au fost*, Buc., 1934, pp. 53—58).

⁶ Fiică a doctorului Constandinache Caracaș și a Irinei Filittin, mama lui Odobescu s-a născut la 25 ianuarie 1811. În casa tatălui său, unul dintre cei mai învățați oameni ai vremii în capitala Țării Românești (vezi nota 1 la scrisoarea XXXIV), primi o educație și o cultură aleasă. Fu luată în căsătorie, la 21 iunie 1831, de Ioan Odobescu, căruia peste un an îi dăruia primul copil, un băiat, pierdut la o vîrstă fragedă, în urma unui accident. În decembrie 1833 se judeca, înaintea Înaltului Divan, cu Ilarion, economistul Episcopiei Buzău, pentru drepturile asupra unei spițării, moștenită în acel oraș de la părintele său (*Înaltul Divan*, inventar arhivistic, Buc., 1958). În august 1835 corespundea de la Cîmpulung cu sora sa, Elena Iacovenco, la Petersburg: aceasta o anunța că i-a comandat argintăria cerută și în curînd va fi gata, interesîndu-se în același timp dacă Sașinca (Alexandru, viitorul scriitor, născut la 23 iunie 1834) a început să meargă și trans-

mișcând sărutări mamei, care se găsea la moșia Greaca din Prahova (Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 62.779—62.780). Era, la această epocă, una dintre cele mai distinse doamne ale Bucureștiului, strălucind la curtea lui Al. Ghica (vezi scrisoarea lui Al. Odobescu către Sașa Odobescu din 18/30 mai 1889). O confirmare convingătoare oferă portretul Catinchii (acuarelă) executat de Charles Doussault la 1843. Izbește în acest portret finețea chipului, expresia meditativă, sensibilitatea ochilor, ținuta distinsă, toată înfățișarea trădând grație, stăpânire de sine, noblețe interioară. Potrivit educației sale, se îngriji, la rîndu-i, de instruirea copiilor, aducîndu-le guvernantă o englezoaică, pe Maria Grant. În casa Odobeștilor domina spiritul receptiv și larg înțelegător al Catinchii. Fratele său, Grigore Caracaș, viitor participant la mișcările anului 1848, se întâlnea aici cu prietenii, printre care C. A. Rosetti, Brătianu, poate și Gr. Alexandrescu, avînd sprijinul și deplina aprobare a sorei sale mai mari. O găsim înscrisă pe primele liste de subvenții ale Asociației pentru înaintarea literaturii, fondată la 1845, alături de sora mai mică, Eliza, de mătușa ei, Elena Mănescu, și de nepoate, Ecaterina și Sofia Iacovenco. Desigur, din inițiativa ei, apărea pe listă și numele feciorului cel mare, Alecu Odobescu (sub numărul 101 — coincidența făcea ca lista să se publice în *Vestitorul* lui Carcalechi, exact în ziua cînd Alexandru împlinea 11 ani, la 23 iunie 1845). În notele lui zilnice, C.A. Rosetti are cuvinte de adîncă prețuire pentru Catinca Odobescu, în care vede o protectoare a spiritelor progresiste. De altminteri, în casa ei se va și căsători, luînd de soție pe Maria Grant, la 31 august 1847. La această dată mai trăia încă Irina Caracaș, căreia îi arsese casa în marele incendiu din aprilie acel an, cînd, desigur, s-a mistuit și neprețuita bibliotecă a doctorului; locuia în mahalaua Sf. Nicolae, nu departe de actualul spital Colțea (cf. *Catalog de numele persoanelor subscrise în lînsul celor bîntuși de focul întîmplat la 23 martie anul 1847, cum și împărțirea care, la fețele întrebuintate de ajutor*, Buc., 1848). Catinca Odobescu este aceea intervenit eșjurările înăbușirii revoluției din iunie 1848 cu ajutorul armelor, a *Amințirile* cecică pe lîngă soțul ei spre a împiedica orice vărsare de sînge (vezi mai mari, *Alconelului Lăcusteanu*). În 1850 însoțea la Paris pe cei doi copii zile va rămăndu și Maria, pentru a le asigura o învățătură deosebită. Ani de creștereaune printre străini, departe de casă, numai ca să poată veghea de aproape această popiilor. Este izbitoare și semnificativă atenția cu care o înconjoară în diți prinrioadă unii dintre foștii revoluționari de la 1848, acum în exil, răspîndite diverse locuri. Astfel, cînd Bălcescu îi scria lui I. Ghica, la 6 noiembrie 1851, nu uita să menționeze în mod expres: „multe închinăciuni respectuoase lui Ale Odobescu” (N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV, *Corespondența*, ediție critică de G. Zane, p. 177). La începutul anului 1852, Nicolae Golescu, aflat la Atena, îl ruga pe fratele său Ștefan, la Paris, să exprime prietenie d-nei Odobescu (G. Fotino: *Boerii Golești*, vol. III, p. 270). În același an, în martie, Al. Golescu-Arăpîlă, prin intermediul aceluiași Ștefan, îi transmitea „sentimenturi amicale” (*loc. cit.*, p. 310). În vara lui 1853, Nicolae Golescu, din Londra, comunica cu Ștefan Golescu, arătînd același constant interes pentru Catinca Odobescu. Abia în 1857 va reveni la București, obligată de îmbolnăvirea lui Ioan Odobescu, care se și stinse în cîteva luni. Rămasă văduvă, Catinca administrează cu mină de fier treburile gospodăriei, singurele concesiile făcîndu-le fiului cel mare, Alexandru. În 1863 pleca la băi la Kissingen, în 1864 la Vichy, vrînd, probabil, să prevină

efectele inevitabile ale înaintării în vîrstă. Mai bine de jumătate de an din 1867 avu bucuria de a găzdui la ea pe fiica sa Maria d'Avril, mamă de acum a doi copii, Louis și Hélène, care mai erau la bunică și în anul următor. În vara lui 1869 întoarse vizita Mariei, mergînd la Paris, însoțită o bună bucată din drum de Alexandru, care călătorea spre Copenhaga pentru un congres arheologic. În anii care urmează o găsim frecvent la moșia de la Dragomirești, în imediata apropiere a Bucureștiului, indicînd, poate, că se retrăsese acolo pentru mai multă liniște. Cineva care o cunoscuse bine, cam în această perioadă, mărturisește că își păstrase farmecul din tinerețe, cucerind încă prin înfățișarea-i impozantă: „Foarte elegantă, eu n-am cunoscut-o decît cu bucle albe împrejurul obrazului, cu bonetul de dantelă neagră, rochia princesse de paille negru, gulerașul și manșetele de valenciană, mîinile bine îngrijite, continuu ocupate cu facerea dantelei de guipură” (Sabina Cantacuzino, *Din viața familiei I. C. Brătianu*, Buc., 1933, pp. 79—80). Dar către 1880, chemată de Maria, se decide să-și continue existența alături de numeroasa familie a d'Avrililor. Cînd ginerele său primește însărcinări diplomatice dincolo de ocean, nu ezită, și în 1881—1882 trimite corespondența tocmai din Chile. Trecuse de 70 de ani, dar păstra încă o mare vioiciune. Cînd în toamna lui 1883 se află în țară, cei ce o întîlnesc rămîn impresionați de vitalitatea ei („Era extraordinară de vioiciune și neobosită”, îl informa Pia Brătianu pe fiul ei Ionel, la 13/25 oct. 1883). A stat la București și în prima parte a lui 1884, dar în toamnă se reîntoarce în sînul familiei d'Avril, cu care se afla, în octombrie, la Coppières, unde venea din cînd în cînd și Alexandru. Urmă o epocă de agitații și neliniște datorită situației materiale precare a fiului cel mare. Mîhnită de supărările acestuia și împovărată de propriii săi ani, mai izbuti să treacă doar pragul celui de al șaptezeci și cincilea an de viață, după care își plecă supusă fruntea și, la 28 noiembrie 1886, se dăruie pămîntului străin, unde avea să odihnească în veci. Între zecile, poate sutele de morminte de romîni ce se găsesc la Père-Lachaise, unul este al Catinchii Odobescu.

² Vezi, mai departe, nota 2 la scrisoarea IV.

³ Autenticitatea descrierii lui Odobescu și darul său de observație la o vîrstă atît de fragedă se verifică prin confruntarea cu povestirea cunoscută a lui Alecsandri, care a vizitat și el Balta-Albă exact în același an. Era o adevărată modă a merge la Balta-Albă în vara aceea. *Vestitorul românesc* nu mai contenea cu știrile despre persoanele ilustre care plecau acolo pentru cură sau se întorceau (marele ban și bașboier Gheorghe Filipescu, marele logofăt Grigore Grădișteanu, marele vornic și ministru al dreptății Emanuil Băleanu etc., etc.). Direcția poștelor se vedea nevoită să angajeze un curier special pentru ruta spre Balta-Albă. La 5 august, Carcalechi comenta, în stilul său bombastic: „Curele eroice la care s-au supus unii pătimași izbiți de boale foarte tari, căutați prin tot felul de tratamente și trecuți prin deosebite băi din alte părți, au făcut, printr-o grabnică stîrpire a răului, să crează lumea că această Baltă este Izvorul Tămăduirii”. Numărul celor ce ar fi căutat în anul respectiv binefacerea lacului era evaluat la 15.000 „suflete din deosebite țări și de deosebite neamuri”.

⁴ Asupra lui Iuliu Engel, unele informații în *Amintirile colonelului Lăcusteanu* (Ed. Fundațiilor, Buc., 1935, pp. 73—74): era fost „ofițer prusian”, intrat voluntar în oștirea rusească la 1828 în războiul contra turcilor, cînd a putut să se și cunoască cu Ioan Odobescu, ofițer și el în armata rusă.

Era comandantul polcului 2 cu care se afla, în 1841, la București, în 1842 la Brăila, în 1843 iar în Capitală, apoi la Craiova ș.a.m.d. — Deși nu era pămîntean, acumulasă repede o avere însemnată (poate și prin căsătorie), din care o parte scotea în vinzare la 1844, cînd își schimba garnizoana trecînd la Craiova. Vindea o casă cuprinsă la Pitești (5 odăi sus, 8 prăvălii jos, pivniță boltită, două beciuri plus acareturi), o moșie în Muscel cu vii și pădure, o alta în Teleorman și încă o serie de terenuri arabile, păduri, vii (supliment la *Vestitorul românesc*, 29 aprilie).

⁵ Anton A. Garbatzky, provenit tot din armata rusă, avea la 1842 comanda regimentului 1, pe care îl comandase mai înainte Odobescu (cf. *Annuaire de la Principauté de Valachie*, 1842). În 1849, ajunsese locțiitor al șefului oștirii. Demisiona din armată la 1 ianuarie 1853. Fusesse căsătorit cu Maria Scarlat Hrisoscoleu, care murea și era înmormîntată la Buzău, în 7 iunie 1849 (cf. *Vestitorul românesc*).

⁶ Probabil, fratele mezin, Constantin.

⁷ Soră a lui Alexandru.

⁸ Urmau oare să plece în străinătate mama și fiica? Cu data de 17 oct. 1847, Ioan Odobescu nota în însemnările sale: „Joi noaptea am fost norocit pe Marea Neagră de am scăpat nevătămați de o mare furtună Catinca încă și Eliza Caracaș”. Dar de unde se întorceau nu avem cum stabili.

II

IOAN ODOBESCU
către
AL. ODOBESCU

[iunie 1850

Iubite Alexandre,

Poți să-ți închipuiești bucuria ce-am avut priimind scrisori așa des de la tine, prin care totdeodată am aflat că sînteți sănătoși și petreceți bine. Nădăjduiesc că nu vei înceta a urma și pe viitorime această corespondenție, care aduce mare mulțumire părintelui ¹ tău, ce te iubește cu deosebire. Pînă acum am priimit patru scrisori ale tale: trii de la Viena și una de la Linz, scrise pe vapor. Acum aștept pe cea de la Miunih și mai în urmă de la Paris, unde socotesc că ai sosit de vreo cîteva zile. Eu și frații tăi, Costinca² și Bebi³, sîntem sănătoși. Costinca zice: „Măcar că Alexandru mă bătea cîteodată, dar tot îl iubesc și îl doresc prea mult și o să mă selesc să învăț bine, ca să mă trimiți și pe mine la dînsul“. În vremea vacanții a făgăduit să înceapă corespondenția cu tine. Adio, iubite Alex, îți doresc sănătate și te rog ca un părinte să te silești la învățăturile tale, ca să nu pierzi vreamea cea scumpă. Pe Mari ⁴ o sărut de o mie de ori, asemenea și pe tine.

Al tău iubit papa,
Odobescu

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.431.

¹ Pe cît de ilustră descendența mamei lui Odobescu, pe atît de puțin notorie originea tatălui său. Lipsa informațiilor lasă să plutească o ceață neverosimilă, ca și cum ar fi vorba de existențe din cine știe ce veacuri îndepărtate. Două documente, provenind amîndouă chiar din familie, nu concordă nici ele măcar în datele furni-

zate. Primul document datează din 1819, fiind o jalbă către domn adresată de Răducanu Odobescu împotriva fratelui său Ioan, la împărțirea averii părintești. Făcînd istoricul moștenirii, autorul jalbei precizează că la moartea tatălui (decedat la 25 martie 1805) averea a rămas celor doi copii: Răducanu, de 21 de ani, și Ioan, de 12 ani. Deci Ioan s-ar fi născut în 1793. Însă un alt document, și anume panegiricul alcătuit de preotul Veniamin Cătulescu la moartea lui Ioan Odobescu, pe baza informațiilor furnizate, desigur, de familie, dă ca dată a nașterii acestuia 1792. După panegirist, Ioan Odobescu a văzut lumina zilei în casa părintească, aflată peste drum de Biserica Icoanei, fiind născut „nu dintr-o familie ilustră de ranguri și poziții înalte, ci nobilă în modestia sa, de moralitate, religie și virtute”. Cuvinte frumoase, dar foarte puțin precise. O mărturie a lui Al. Odobescu aruncă oarecare lumină. Vorbînd cîndva despre strămoșii săi, ar fi spus că bunicul dinspre tată era cazacliu, adică neguțător de blănuri, pe care le trecea pe risc propriu din Nijni-Novgorod, prin țara cazacilor, spre Constantinopol. De regulă, cei ce se ocupau cu asemenea negustorie erau din Odobești-Putna. Mai în urmă, probabil după ce-și făcuse suma, schimbă negoțul și se mută la București (cf. Teohari Antonescu: *Însemnări, Convorbiri literare*, 3, martie 1940). Aici s-ar fi, aflat la 1788, cînd figura printre epitropii bisericii Mavrogheni (cf. Scarlat Struțeanu în prefața la ediția *Opere* de Al. Odobescu, Ed. Fundațiilor, Buc., 1938). Însă afirmația acestuia, precum că numele familiei ar fi fost luat după al comunei unde aveau Odobeștii moșie, înspre Roșiorii-de-Vede, este cu totul fantezistă. Zisul cătun Odobeasca, pendinte de comuna Drăgșenei, se chema, de fapt, *Fălănică*, denumire sub care figurează și pe vechi hărți ale statului-major austriac vezi Pantele Georgescu, *Dicționarul geografic al județului Teleorman*, Buc., 1897, p. 93). Nu se știe pe ce temei, N. Iorga pretindea undeva că locul de baștină al Odobeștilor, din care s-a tras viitorul scriitor, ar fi fost în județul Mehedinți (*Un sat de vieri: Odobeștii*, în *Revista istorică*, 11—12, 1919).

Panegiristul lui Ioan Odobescu declară că acesta „rămase orfan și mai de toți părăsit abia în vîrstă de nouă ani”, situînd astfel dispariția tatălui cu patru ani înaintea datei consemnate în jalba lui Răducanu. Oricare ar fi adevărul, cert este că Ioan Odobescu a trebuit de timpuriu să-și facă singur loc în viață, de unde — fără îndoială — și o anumită asprime a firii sale. Răducanu pretinde a se fi ocupat de instruirea sa, ca frate mai vîrstnic ce-i era, trimițîndu-l să învețe carte la Brașov, poate și dintr-o secretă dorință de a-l ține cît mai la distanță, fapt sugerat de înverșunarea cu care Ioan nu ezită să-și aleagă cu totul alte căi. Prezența armatei rusești în Principate îi înlesnește apropierea de una dintre unitățile acesteia, cu care apoi va trece în Rusia. Răducanu îl consideră pentru acest act de independență „nestatornic din fire și înflăcărat ca nevîrstnic”. Panegiristul, în schimb, înfățișează lucrurile din perspectiva unei vocații ce se cerea împlinită: „Predestinat a fi ostaș, încă în junețea cea mai fragedă, abia la 16 ani, neaflîndu-și în țara sa carieră de elementul său, se aruncă (ca și alți mulți romîni) în noianul oștirii rusești”. Se știe că în timpul conflictului ruso-turc dintre 1806—1812, ostilitățile purtîndu-se pe teritoriul țărilor noastre, numeroși romîni au intrat voluntari sub steagul rusesc. Unii dintre aceștia au rămas mai departe în cadrele armatei țariste și, dovedind virtuți, au ajuns la grade superioare. Printre aceștia a fost și Ioan Odobescu, ce înaintă pînă la rangul de locotenent-colonel în regimentul de husari „Aktirski”, fiind decorat cu înalte ordine imperiale. Dăruit

armelor, inimosul ostaş se gîdea pare-se destul de puţin la ce lăsase în urmă şi nu căută prea dese răgazuri pentru a reveni în locurile naşterii. Din jalba lui Răducanu rezultă că a făcut acest lucru doar în două rinduri, la 1816 şi 1819, de fiecare dată iscîndu-se litigii în legătură cu împărţirea averii. Ioan îşi suspecta fratele mai mare de a fi profitat de absenţa lui, însuşindu-şi mai mult decît i se cuvenea. Cel puţin la 1819 nu mai era nici o îndoială asupra temeiurilor suspiciunii, de vreme ce Răducanu, pus în faţa obligaţiei de a trebui să dea socoteală sub jurămint de felul cum a administrat moştenirea după moartea tatălui, imploră scutirea de jurămint ca unul ce ar fi şi aşa îndestul de oropsît. Cu gradul de locotenent-colonel, Ioan Odobescu participă şi se distinge în războiul purtat de ruşi contra turcilor la 1828. Instalarea administraţiei Regulamentului Organic îl găsea la Bucureşti. În aprilie 1830, se semna ordinul pentru instituirea comitetului în vederea organizării miliţiei naţionale, comitet din care făcea parte şi locotenent-colonelul Odobescu. Nu aveau să treacă nici două luni pînă ce primele uniforme romîneşti să înflorească pe uliţele capitalei muntenesti. „Uliţile, casile şi locurile era încîntate de bucurie, unde, în această zi vestitoare de multe fericiri, suna tinăra sabie romînească”, scria *Curierul romînesc* din 15 iunie. Ziarul mai anunţa că în cîntea evenimentului avusese loc o masă, la care ofiţerii şi-au manifestat viu recunoştinţa faţă de instructorii lor (printre care şi Odobescu), „al căror nume va rămînea neşters în inimile tinerimei”. Ioan Odobescu era acum un bărbat în puterea vîrstei, dobîndise o poziţie socială bună, trebuia, fireşte, să se gîndească la întemeierea unei familii. În jurul său, doi dintre colaboratorii apropiaţi ai lui Kiseleff, consilierul Iacovenco şi maiorul Nojin, cu care Odobescu avea, nu încapă îndoială, zilnic de a face, erau căsătorii fiecare cu cite o fată a răposatului doctor Caracaş. O fată mai mică a aceluiaşi era încă necăsătorită, şi pe aceasta o luă de soţie Ioan Odobescu în anul cînd ea împlinise douăzeci de ani. Imediat după căsătorie, obligaţiile de serviciu îi cereau să fie prezent la Craiova, unde se afla lagărul oştirii. În iulie 1831 primea acolo corespondenţă de la cumnatul Iacovenco, care îl informa despre amploarea epidemiei de holeră şi despre măsurile severe de carantină luate în familie (Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 62.777—62.778). Corespondenţa se purta în greceşte şi ruseşte. Dar în primăvara următoare se găsea din nou la Bucureşti. Vornicia cea mare evidenţiază zelul său („această vrednică de laudă dragoste ce au arătat pentru binele obştii”) în înăbuşirea incendiului izbucnit duminică, 8 mai 1832, ameninţînd oraşul cu mari distrugerii (*Foaie oficială la Curierul romînesc*, nr. 34). La finele anului 1833, Ioan Odobescu este numit ajutor al şefului miliţiei, cu grad de comandant de polc (cf. I. C. Filitti: *Principatele Romîne de la 1828 la 1834. Ocupaţia rusească şi Regulamentul Organic*). Principele Alex. D. Ghica, devenit la 1834 primul domn regulamentar al Munteniei, are în Ioan Odobescu un sfetnic de nădejde. Apreciindu-i calităţile, îi încredinţează, în vara lui 1835, misiunea de cînte de a merge la Constantinopol cu un dar către sultan (vezi raportul consulului austriac Timoni către Metternich, din 15 iunie 1835, *Documente Hurmuzaki*, XXI, p. 604). Tot consulul austriac, într-un raport din 4 aprilie 1836 (*loc. cit.*, p. 651), anunţa că şeful statului-major valah, colonelul Odobescu, a plecat la Focşani în întîmpinarea generalului rus Muraviev, pe care-l va însoţi în călătoria sa de inspecţie a cetăţii Silistra. În iulie acelaşi an era iarăşi la Silistra pentru a achiziţiona arme din stocurile armatei ruseşti ce se retrăgea (*loc. cit.*, p. 671). Urmărim mai

departe cariera militară a lui Ioan Odobescu după *Almanahul Curții, Statului și Principatului Valahiei*, care publica anual lista oficialităților. În 1837, Odobescu primește și comanda regimentului 1, în locul lui Const. Filipescu. În 1838 ia comanda întiiului regiment de cavalerie, din efectivul căruia mai reținem două nume: pe al fratelui său, Răducanu Odobescu, avînd grad de locotenent, și pe al sublocotenentului Grigore Caracaș, fratele cel mic al Catinchii Odobescu. În 1840 Răducanu Odobescu era căpitan, iar Gr. Caracaș, locotenent. Însă în vara aceluiași an, Răducanu Odobescu era numit subț-ocîrmuitor al plasei Dîmbovița din jud. Ilfov, cînd, probabil, nu se mai găsea în cadrele armatei. (*Cantor de avis*, marți 30 iulie, 1840). Ca șef al statului-major și ajutor al șefului oștirii, Ioan Odobescu primi ordin de la domnul Alex. Ghica, la 14 iulie 1841, să se deplaseze îndată la Brăila, unde aveau loc acțiuni ale revoluționarilor bulgari și care afectau relațiile cu puterea otomană suzerană. Dispozițiile domnului erau categorice: „Datoria stăpînirii în asemenea împrejurări o cunoști... Un lucru numai cerem neaparat: ca să nu pierzi vremea a-i supune, căci îndestule zile au trecut de cînd s-a început pricina, și la asemenea lucruri și un minut este scump, căci zăbava rătăcește duhurile, pîrînd slăbiciune... De aceea cu tonos cere să se predea, și la al treilea chemare, nevăzînd supunere, aruncă foc asupra-le și prinde-i morți sau vii” (I. C. Filitti, *Turburări revoluționare în Țara Romînească între anii 1840—1843*, Buc., 1812, p. 28). Un martor ocular al întîmplărilor, D. Papazoglu, pe atunci locotenent, povestește în lucrarea sa *Istoria fondării orașului București* (Buc., 1891, pp. 155—157) că Odobescu a sosit la Brăila în zorii zilei de duminică, a doua zi după ciocnirea trupelor cu răsculații. În fața casei unde trăsesse Odobescu au avut loc agitații cu strigăte și amenințări. Șeful statului-major încercă să liniștească spiritele, plătînd ajutoare bănești familiilor din rîndurile căroră căzuseră victime. Dacă nu putea fi interpretat gestul ca o dovadă de blîndețe, era totuși un indiciu de slăbiciune și, oricum, o abatere de la dispozițiile severe ale domnului. Din cauză că avea rang boieresc doar de logofăt al credinței, Odobescu nu poate candida la alegerile pentru domn din toamna lui 1842, în urma căroră se va sui pe scaun Gh. Bibescu (*Cantor de avis*, 14 noiembrie). Totuși, în această epocă, situația sa materială era dintre cele mai bune. Încă din 1837 avea sume de bani depuse în Anglia (în arhiva de familie păstrată de Dinu Odobescu se află mai multe scrisori de afaceri cu bancheri englezi). Acum pune bazele moșiei Călăreți, de care se va ocupa cu un spirit gospodăresc remarcabil. Se retrăgea la țară atît cît îi îngăduiau îndatoririle militare. După ce, în 1842, ținuse cîteva luni locul șefului oștirii, Const. Ghica, dus la Viena pentru îngrijire medicală, în 1843 îl vedem participînd la evenimentul vizitei la București a prințului Albert al Prusiei. Acesta intra în oraș la 21 iunie, cu mare pompă, fiind însoțit, de o parte și de alta a caretei, de marele spătar C. Ghica și polcovnicul Odobescu călări (*Vestitorul românesc*, 22 iunie). În București, Odobeștii își aveau reședința la Curtea-Vechă. Oarecari frați Mimi, anunțînd vînzarea unor case, vesteau pe cei interesați să se adreseze pitarului Nicolae Mimi „ce se află cu șederea în Curtea-Vechă alături cu dum. Polcovnicul Odobescu” (supliment la *Vestitorul românesc*, 7 martie 1844). În felul acesta, Catinca Odobescu se afla foarte aproape de fosta casă părintească, situată pe Șelari, și care era la un moment dat de închiriat: „Casa dumneaei Irinichii Caracașoia înpotrivă de baie, cu 6 odăi, bucătărie, grajd și șopron...”

Ioan Odobescu

(*Cantor de avis*, 6 febr., 1843). Sub Bibescu-vodă, devine scurtă vreme șef al miliției, avînd în această calitate și datoria de a lua parte la lucrările Sfatului (*Vestitorul românesc*, 14 iulie, 1845). Un incendiu izbucnit sîmbătă 4 august pe ulița de pe podul Beilicului la hanul Grădiștencii îi dă prilej să se evidențieze. În septembrie se afla la Focșani pentru a lua parte la ceremonia noii căsătorii a lui Bibescu. O lună mai tîrziu, însoțea pe domn și doamnă într-o călătorie prin județele Brăila și Buzău. La 23 noiembrie 1845, foarte probabil la sugestia lui Odobescu, preocupat de ridicarea calificării cadrelor oștirii, domnul dă poruncă pentru instituirea unor examene speciale în vederea cărora se alcătuiește comisia compusă din coloneii Odobescu, Banov, Voinescu și maiorul Florescu, comisie ce va veghea și la crearea primei școli de ofițeri inaugurată în iunie 1847 (cf. col. Al. Angelescu: *Istoricul școlii ostășești, Revista armatei*, XIII, 7, 15 martie 1895). O nouă misiune delicată primi în sept. 1846, cînd trebuia să meargă pentru cercetări în urma unui complot descoperit în Gorj. În cursul aceluiași an îl găsim printre persoanele oficiale care întîmpină pe domnul Moldovei, Mihail Sturdza la venirea acestuia în București (22 aprilie), iar ceva mai tîrziu — la 27 octombrie — rostind discursul de recepție la inaugurarea noii cazarme ostășești. Pentru felul cum se prezentau la inspecție unitățile din Capitală, domnul îl felicita pe polcovnicul Odobescu în aprilie 1847. Cînd în septembrie avea loc la Slatina ceremonia de dare în funcțiune a podului peste Olt — prima construcție la noi de asemenea anvergură — polcovnicul era prezent alături de ceilalți miniștri și demnitari, făcînd parte din suita domnului. Se vede că Gh. Bibescu era foarte mulțumit de felul cum se achita de sarcinile sale ostășești Ioan Odobescu, întrucît, în împrejurările critice pentru el din 1848, făcu tot ce putu pentru a-l introduce pe acesta în componența primului guvern revoluționar de la 11 iunie, deși opinia generală susținea pe maiorul Tell. Chiar a doua zi după numirea în capul oștirii, Odobescu dă un ordin de zi prin care stabilește măsuri pentru asigurarea disciplinei absolute (*Anul 1848 în Principatele Romîne*, vol. I, pp. 524—525). Cînd, la 14 iunie, Bibescu este nevoit să demisioneze și se formează un guvern provizoriu, Ioan Odobescu continuă să ocupe postul ministrului de război. În această calitate, împreună cu colonelul Solomon, va încerca la 19 iunie să aresteze guvernul. Complotul reacționar, inspirat de interesele marii boierimi latifundiare, eșuînd grație intervenției maselor populare, guvernul provizoriu dădu în aceeași zi o proclamație, în care se spune că Odobescu ar fi fost instigat de Solomon, și că acesta a ordonat, împotriva dispozițiilor șefului, să se tragă în mulțime. Proclamația vestește arestarea celor doi ofițeri, precizînd: „deși este deosebite mare între greșalele dumnealor” (*Anul 1848...*, p. 665). Consulul Franței la București, Hory, raportînd guvernului său asupra celor petrecute, consideră ca autor al complotului pe Solomon. La fel va prezenta evenimentele și ziarul radicalilor francezi, care în numărul din 22 iulie îl considera pe Odobescu drept „complice” al lui Solomon, deținătorul rolului principal (cf. Olimpiu Boitoș: *Raporturile romînilor cu Ledru-Rollin și radicalii francezi în epoca revoluției de la 1848*, Buc., 1940). Totuși, în procesul care se intentă, comisia ostășească de judecată aprecie vina lui Odobescu mai mare (vezi *Anul 1848...*, vol. II, pp. 156—161). La rîndul său, Bălcescu are cuvinte extrem de drastice, lăsînd să se înțeleagă că ar fi fost partizanul unor pedepse capitale (scrisoarea către I. Ghica din 16 iulie 1848; în *Amintiri din pribegia după 1848*, Buc., 1889). Aceeași era poziția lui Al. Golescu-Ară-

pilă, care considera ceva mai tirziu o slăbiciune faptul de a nu se fi pronunțat condamnarea la moarte (*Boierii Golești*, vol. III, p. 92). Blamat de revoluționari, Odobescu nu fusese însă nici pe placul reacțiunii. Lăcusteanu, partizan înverșunat al regimului boierilor, relatînd evenimentele în memoriile sale, îl consideră pe comandantul său suprem pur și simplu un trădător pentru că ar fi respins dezlănțuirea teroarei (*ed. cit.*, pag. 127). Care erau faptele și spre ce apreciere conduc ele? Colonelul Ioan Odobescu participa la guvernul revoluționar fără voia sa: o spune singur în cursul interogatoriului la proces, o confirmă și Lăcusteanu, care văzuse cererea sa de demisie aprobată. Acceptase conducerea armatei în chip provizoriu, dar cită vreme primise slujba înțelegea s-o îndeplinească conform obișnuinței sale de vechi militar. Această obișnuință se chema rigidă disciplină ostășească, pe care el o respecta și se străduia să o impună și celor din jur: în fața lui orice măsuri ale guvernului revoluționar luau în mod greșit înfățișarea unor acte de anarhie („Niciodată n-am voit decît liniștea și buna rînduială a țării”, va declara la proces). Partizan cu orice preț al „ordinii”, prin forța lucrurilor se transforma în apărător al stărilor vechi, nepopulare. Singur recunoștea la proces că în discuția decretului despre împrăștierea clăcașilor el luase partea stăpînilor de moșii, fiind adeptul moderațiunii și tergiversării. Pe această bază, I. Solomon l-a putut atrage de partea planurilor de lovitură contrarevoluționară. Mai există, se pare, un motiv care-l putea determina pe Ioan Odobescu să consimtă la arestarea guvernului, și anume, neîncrederea sa în loialitatea tuturor componenților acestuia. În *Însemnările* lui Teohari Antonescu, citate mai înainte, se relatează o discuție purtată pe această temă cu scriitorul Odobescu, în cursul căreia el ar fi mărturisit că tatăl său avea anumite motive să se îndoiască de probitatea lui Eliade. Încă pe vremea cînd se afla în țară Kiseleff, Ioan Odobescu fusese, pare-se, martorul unei scene care îl descalfica pe Eliade, astfel încît prezența acestuia în capul mișcării revoluționare era de natură să-i sporească rezervele. De aici, însă, și pînă la folosirea forței armate pentru înăbușirea revendicărilor populare este o distanță. I. Odobescu s-a situat, obiectiv, pe pozițiile cele mai retrograde cînd a admis să fie mobilizate trupe și aduse la sediul guvernului revoluționar pentru a-l abate de pe calea reformelor radicale. Ar rămîne, poate, de stabilit dacă el a acționat din inițiativă proprie sau s-a lăsat doar antrenat de curentul unor cercuri interesate în răsturnarea situației. Principala depoziție împotriva sa la proces a aparținut lui Tell, și nu trebuie uitat că în formarea guvernului de la 11 iunie acesta fusese scos din competiție tocmai de Odobescu. (Lăcusteanu narează momentul arestării lui Tell mult mai puțin dramatic, mai mult încă, arată că dacă l-a ocrotit cineva, apoi acela n-a fost altul decît rivalul său de la 11 iunie.) Mai era ceva ce ar fi putut influența depoziția lui Tell: cu doi ani în urmă, în ciuda gradului de maior, el fusese pedepsit prin poruncă domnească, pentru „necuviincioasă în adunare purtare”, cu suspendarea de la comanda batalionului și arest la Ștăbul Polcului (*Vestitorul românesc*, 19 mai, 1845) — iar cel care supraveghease executarea pedepsei nu a fost altul decît Ioan Odobescu. Violența acuzațiilor aduse lui Odobescu de revoluționari mai avea un substrat, de care trebuie să se țină seama. Toți revoluționarii, în cap cu Bălcescu, se temeau de posibilitatea intervenției puterii țariste în sprijinul vechilor orînduirii. Or, Ioan Odobescu, cu trecuta lui carieră de peste două decenii de slujbă în armata rusă, cu numeroasele lui legături de

rudenie rusești, era, firește, suspectat și, în iureșul evenimentelor de atunci, a putut fi considerat, cu ușurință, exponentul unor interese străine. Al. Golescu-Arăpila o spusese net în scrisoarea la care ne-am mai referit. O repetau și ziarele străine, inspirate de cercurile revoluționarilor (vezi *Le National* și *Le Constitutionnel* din 10 iulie 1848). Un timp, cât situația se menținu confuză prin fuga guvernului, revenirea lui, apoi alcătuirea altuia moderat, Odobescu își mai păstră slujba. La 30 iunie, în *Pruncul român* declara fidelitate față de cauza revoluției. Însă vineri, 2 iulie, sub presiunea mișcărilor de masă, își da demisia, luînd curînd drumul străinătății, nu fără un prealabil popas la Călăreți (*Vestitorul* din 5 iulie vestea că „au ieșit din capitală la moșia sa”). Șt. Golescu îl anunța pe A.G. Golescu, la 12 iulie, că Odobescu s-a pornit spre Paris. Din Pesta, Alexandra Florescu îl vestea pe Bălcescu, la 28 iulie/9 august, că fostul șef al oștirii ar fi trecut spre Viena (Cornelia Bodea și Paul Cernovodeanu: *Materiale noi pentru biografia lui Nicolae Bălcescu, Studii*, XV, 2, 1962). Locotenența domnească, în componența căreia intrau și Eliade, și Tell, decreta interzicerea intrării în țară a lui Odobescu. Acesta da totuși tircoale graniței de sud: la 11 august, administratorul districtului Mehedinți semna trecerea sa pe la Orșova spre Giurgiu, la 22 august se afla pe vaporul „Pest”, ce intra în portul Galați, unde nu i se permitea debarcarea. În aceste condiții, Catinka solicită învoirea de a trece în Turcia pe la Rusciuc, pentru a-l întîlni, primînd aprobare din partea lui Rosetti. În scopul acestei întîlniri, pesemne, i se îngădui lui I. Odobescu de către Suliman-pașa să petreacă trei ore, în ziua de 23 august, la Giurgiu. Mai încearcă o dată să debarce, peste două zile, la Orșova, dar se opune administratorul districtului Teleorman (toate aceste peripeții reconstituite după *Anul 1848*, t. III). Sub caimacamul C. Cantacuzino, la 28 sept., Odobescu, împreună cu Solomon și Engel erau reintegrați în drepturi ca ofițeri activi. Nu este sigur că și-a mai reluat activitatea, căci în dec. 1849 era trecut în rezervă cu o pensie echivalentă salariului întreg în valoare de 2.500 de lei pe lună. Deși nu era decît un bărbat încă în puterea vîrstei, abia trecut de 55 de ani, Odobescu se mulțumi să-și vadă mai departe numai de treburile gospodăriei. Perioada aceasta este bine oglindită în corespondența acestui volum, care dezvăluie în chip interesant și pentru prima dată atît de viu personalitatea lui Ioan Odobescu în ambianța familială. Meritele sale ca organizator al oștirii naționale, binecunoscute lui Alex. Ghica din vremea cînd fusese domn, determină pe acesta, îndată ce este numit caimacam, să-l recheme în serviciu pe Ioan Odobescu. La 23 iulie 1856 i se conferea rangul de spătar și i se încredința iarăși conducerea armatei. După patru zile numai, trimisul francez Beclard raporta contelui Walewski, ministrul Franței pentru afaceri străine, despre această numire, pe care o vedea făcută la sugestia consulului englez Colquhoun. Mai credea, de asemenea, că este dificil să aprecieze caracterul lui Odobescu după conduita sa la 1848 („Poate a vrut să facă ordine cu ajutorul dezordinii...”), fiind, în genere, o personalitate care „scapă examenului” prin absența unor trăsături cu totul particulare, „par son absence de relief”, spune diplomatul francez (*Acte și documente relative la istoria renașterii Romîniei*, vol. V, p. 935). Unicul său portret cunoscut pînă acum (reprodus de G. Călinescu în *Istoria literaturii romîne*) datează tocmai din această epocă și ne înfățișează o persoană rigidă, pe al cărui chip, brăzdat de riduri, se citesc chinuri ascunse. Proeminența toracelui trădează proasta funcționare a inimii. Nici nu va trece mult, și surparea fizică se va produce. În august

1857 se sfârși, vegheat la căpătii de Catinca și Alexandru. Înhumarea se făcu cu mare pompă, după cum relatează un ziar al timpului: „Marți la 13 august se săvârși, cu toate onorurile cuvenite, la Biserica Icoanei, îngropăciunea d-lui Odobescu, ministru de rezbel al Principatului Romîniei. Ceremonia fu din cele mai însemnate; se afla față mărirea-sa principele caimacam cu tot statul său major și toate notabilitățile țarei. Asista încă o mare parte din corpul diplomatic străin. Un regiment de infanterie și două escadroane de cavalerie făcură onorurile cuvenite șefului lor, după toate cuviințele prescrise” (*Timpul*, I, 61, 1857). Întimplarea a făcut să se păstreze, printre alte documente, în arhiva familiei și o listă a cheltuielilor pentru această înmormîntare, din care rezultă amploarea ceremoniei. Numai pentru dolii s-au folosit peste 450 coți postav negru, de diferite calități, 427 coți chembrină, 476 coți zăbranic, 150 coți bariș; 20 coți de panglică de atlas au servit pentru cordoanele purtate, de o parte și de alta a carului funebru, de ștabi-ofițeri; s-au confecționat 28 de blazoane ale familiei; s-au achiziționat 115 oca de luminări, pentru care au fost necesare patru coșuri spre a le transporta; toată lista s-a ridicat la un total de 24.604,27 lei, sumă enormă pentru acea epocă. Cortegiul a străbătut străzile orașului, producînd, se înțelege, o puternică senzație în rîndul mulțimii. O mărturie o găsim în însemnările călătorului Richard Kuminchi, care era, tocmai atunci, în trecere prin București (cf. N. Iorga: *Istoria romînilor prin călători*, ed. a II-a, Buc., 1939, vol. IV, p. 41). Străinul nu știa cine era decedatul, dar înțelegea că trebuie să fi fost o căpetenie militară, și descrierea sa coincide perfect cu darea de seamă a *Timpului*. Un amănunt care l-a impresionat îndeosebi: șirul nesfîrșit al ostașilor însoțea carul funebru cu luminări aprinse în mină. Mormîntul spătarului fu așezat la zidul Bisericii Icoanei, *vis-à-vis* de casa părintească unde se născuse. Somptuosul monument ridicat acolo în anul următor morții atrage și astăzi atenția trecătorilor.

² Constantin, ultimul dintre fiii lui Ioan Odobescu. În însemnările de familie ale acestuia — pe care le cercetase și N. Iorga (cf. *Oameni cari au fost*, I, pag. 53), astăzi aflate în păstrarea d-lui Dinu Odobescu — citim: „1841, iulie 6, ziua duminică, la 2 1/2 ceasuri după prînz s-a născut fiul meu Constandin și s-a botezat la 24 august tot aceluși an”. Aceleași însemnări ne atrag atenția că mai existase un fiu, Constantin, primul dintre copii, născut la 29 mai 1832 — un an după căsătoria părinților — și care muri la 21 dec. 1836, opărit cu apă fiartă, dacă sînt adevărate știrile din tradiția familiei. Mai existase și un fiu, Dimitrie, venit pe lume în 18 oct. 1837, care „pînă la 40 de zile după nașterea sa au și răposat”, cum scria tatăl. Între timp, se născuse Alexandru (23 iunie 1834), și abia peste șapte ani împliniți un nou fecior, care, probabil, în memoria celui dintîi, primi tot numele de Constantin, purtat și de străbunicul în linie paternă. Acest Constantin, după studii liceale la Paris, îmbrățișă cariera armelor, pe urmele tatălui său. Dacă Alexandru moștenise din linia maternă înclinațiile cărturărești, cestălalt fiu era mai aproape de caracterul și spiritul tatălui. „Viu, repezit, dar nu rău”, spunea despre el fratele mai mare într-o scrisoare trimisă mamei în oct. 1858 (B.A.R.P.R., Coresp. inv. 64.314). Fire independentă, se pare că nu suporta observațiile altora, reacționa brutal, cu un dispreț total pentru „etichetă”, dînd loc la adevărate furtuni în casa foarte burgheză a sorei mai mari. În aceeași scrisoare, Alexandru constata incapacitatea lui de a se adapta „vieții mărginite” pariziene: „il est trop paysan du Danube pour cela”. Ieșit sublocotenent la 14 aprilie 1861,

după aproape doi ani de stagiul militar obligatoriu introdus de Cuza (vezi *Memoariile* generalului Th. Văcărescu), era locotenent la 6 martie 1864, apoi căpitan la 26 sept. 1868. Doi ani mai târziu, era trecut în neactivitate, pentru ca nu peste mult timp să demisioneze. Un timp ocupă postul de prefect de Dîmbovița, cu reședința la Tîrgoviște. Se reactivează la începutul războiului pentru independență cu gradul de căpitan, în Regimentul 2 roșiori, distingîndu-se în lupte, pentru care este decorat cu ordine românești și rusești. La 1 aprilie 1883 era înaintat maior, după ce, între timp, devenise instructor de cavalerie și profesor de hipologie la Școala de ofițeri din București. În 1888, la 10 iulie, primea gradul de locotenent-colonel, iar în aprilie 1892, de colonel. Un an mai târziu, era pus în disponibilitate, pentru ca la 1 noiembrie 1894 să-și prezinte demisia. Acum funcționa iarăși ca prefect, de astă dată al Ilfovului. În 1900 mai figura în *Anuarul armatei* printre colonelii în rezervă. A murit în 1901. Fusesse căsătorit din oct. 1867 cu Ana Florescu-Cornescu (1849—1929), fiică a Elenei Florescu, recăsătorită cu C. Cornescu, prietenul lui Al. Odobescu și autor al *Manualului de vînătoare*. Un fiu — fostul general Grigore Odobescu (n. 1875) — trăiește încă, împreună cu numeroși nepoți și nepoate.

³ Elisabeta, născută la 10 iulie 1844, a murit, pare-se, de ftizie încă înainte de a împlini douăzeci de ani, rotunjind astfel exact la jumătate numărul dispăruților dintre copiii soților Odobescu. Numele ei se află gravat pe monumentul funerar al polcovnicului Ioan Odobescu din fața Bisericii Icoanei. Foarte puținele știri despre trecerea ei prin viață fac imposibilă alcătuirea unei imagini mai precise cu privire la această soră, pare-se apropiată ca temperament și preocupări de Alexandru. Unica sugestie mai precisă o găsim într-o scrisoare a acestuia, din 5/17 apr. 1881, adresată Săsei Odobescu: înfîlnirea cu unul dintre nepoți îi amintise felul de a fi al sorei dispărută de aproape două decenii, „timidă și taciturnă” (B.A.R.P.R., Coresp. inv. 62.944). Cîteva scrisori autografe ale Elisei Odobescu sînt păstrate de descendenți în linie laterală ai familiei, dar un spirit curios de a înțelege dreptul de proprietate împiedică cercetarea lor.

⁴ Soră mai mică a lui Al. Odobescu, despre care însemnările tatălui spun: „1839, aprilie 6, s-a născut fiica mea Maria, la 11 ceasuri de dimineață, în ziua de joi, care s-a botezat la 4 mai tot aceluia an”. A învățat la Paris, la Sacré-Coeur, rămînînd acolo și după întoarcerea fratelui său mai vîrstnic în țară, la 1855. Educația o înstrăinase într-atîta, încît într-o scrisoare din 28 apr. 1856 se vedea obligată să explice cu vădită stînjeneală: „Îți cer iertare, iubite tată, că-ți scriu în franțuzește, dar mă simt incapabilă de a mă exprima cumsecade romînește (*en valaque*, n.n.), însă îți promit că la întoarcerea mea la București mă voi ocupa serios să studiez limba mea” (B.A.R.P.R., Coresp. inv. 62.718). O scrisoare romînească scrisă cîteva luni mai târziu, la 8 iulie, este plină de greșeli gramaticale, dar rămîne interesantă ca document al instrucției ce o primise. Se ocupa mult de studiul pianului, mai ales în prezența d-lui d'Avril, care — „cum făcea și astă-iarnă” — nu o lăsa să părăsească instrumentul. De curînd începuse să ia și lecții de echitație („mergem la manej de trei ori pe săptămînă, adicătea luna, vinerea și sîmbăta de la douăsprezece pînă la două”), spre marea satisfacție a sa la gîndul că-l va putea însoți în viitor pe Alexandru să dea ocol împreună moșiei Călăreți (B.A.R.P.R., Coresp. inv. 62.719). Însă toate aceste proiecte de revenire în țară au căzut baltă foarte curînd. În 1857, Maria Odobescu deveni soția baronului

d'Avril, diplomat francez, și se stabili definitiv la Paris. Când, în 1858, o vizita Alexandru, acesta avea să remarce: „Maria a uitat de tot felul nostru de viață valah. Se spune, în menajul ei, că ea este franțuzoaică și soțul său ar avea sînge valah” (scrisoare către Catinca, B.A.R.P.R., Coresp. inv. 64.314). Scrisorile ei, de aici înainte, vor abunda în amănunte mondene, trădînd o plăcere deosebită pentru satisfacțiile unei vieți opulente de „înalță societate”. Ținea casă mare și, într-un rînd, cînd se stabilea într-o locuință nouă, informa cu grijă despre numeroasele saloane, cabinete de toaletă, dormitoare pe care le inaugurasă cu o recepție, la care fusese și Alecsandri (scrisoare din 19 iulie 1867 către Catinca, B.A.R.P.R., Coresp. inv. 26.093). Recepțiile, la ea acasă sau în afară, îi luau timp însemnat și erau consemnate ca evenimente. I-a finele lui ianuarie 1866 avusese o săptămîină numai de vizite, prilej excelent de a-și etala garderoba: „Simbătă am pus rochia de catifea bleu, decoltată, și un cerc de aur în păr. Duminică și ieri, o rochie de tarlatan alb cu corsaj și garnitură de satin bleu-ciel, iar în păr diamantele tale pe catifea bleu” (scrisoare către Catinca din 26 ian./7 febr. 1866, B.A.R.P.R., Coresp. inv. 25.695). În februarie 1869 mergea la balul de la Tuilerie, unde-l întâlnea pe Alecsandri și unde îmbrăcase o rochie de satin bleu cu dantele albe, avînd pe cap diadema de diamante, iar la gît un colier de briliante cu medalion (B.A.R.P.R., Coresp. inv. 25.713). În toată această desfășurare de grandoare și strălucire aristocratică era ceva foarte burghez. Ambiția de a-și întreține și asigura un astfel de regim de bunăstare pare, de la un timp, resortul principal al Mariei d'Avril, pînă acolo încît o imunizează împotriva oricăror sentimentalisme. Când Alexandru, aflat în dificultate financiară, dă griji mamei, Maria se grăbește s-o consoleze, prevenind eventualitatea unei cereri exprese de ajutor material: „Mă rog lui Dumnezeu pentru tine cît pot mai bine. Zilnic merg la liturghie și invoc să vă ajute și să vă susțină în aceste oribile încercări. Căci numai religia te poate ajuta într-un moment ca acesta” (B.A.R.P.R., Coresp. inv. 25.669). A viețuit astfel pînă în jurul anului 1900, lăsînd în urma sa numeroși copii și nepoți, ai căror urmași mai trăiesc în Franța.

III

IOAN ODOBESCU
cătrec
AL. ODOBESCU

8/20 iulie 1850

Iubite Alexandre!

Cu părere de rău am văzut în scrisoarea ta că n-ai putut fi așezat în pansionul d-lui Pare, ca cu aceasta să poci fi și eu desăvîrșit odihnit. Și mai cu seamă m-a supărat prea mult că o să luați pe Ubcini¹ ca să-ți dea lecții, și cu aceasta vei pierde mult în opi-

nia mării-sale, căci el, după ce a fost aici amestecat în treburile țării, apoi nu încetează nici pînă acum să scrie feluri de broșuri asupra oblăduirii² și altele. Eu am scris lu mama toate acestea și nădăjduiesc că veți face cum va fi mai bine spre mîngîierea și a mea. Și mai cu seamă, avînd recomandăția mării-sale către Piculo³, și delicateța cerea din parte-vă ca să-l poftiți să vă găsească pe cineva, ca unul ce cunoaște mai bine pe cei cu duhuri așezate și cu ce fel de persoane trebuie un tînăr de aici să aibe adunare. De aceea te rog să te povățuiești cu dînsul sau prințu Știrbei, prin d-l Pare, să-ți găsească pe cineva, și după alegerea acestora voi rămînea și eu odihnit și vei da și o opinie bună aici. Tu cunoști, iubite Alexandru, cît mă interesează creșterea cea bună și învățătura voastră, și cea mai mare mulțumire pe viitorime a mea este să vă văz învățați după cuviință și cu purtări bune. Și ținta mea este mai mult la tine, ca la unu ce ești mai mare între copiii mei, ca să poți povățui pe ceilanți frați ai tăi la vreme de trebuință. De aceea, te rog, ia în băgare de seamă cu tot denadinsu poveștile unui părinte ce vă iubește mai mult de orice în lume și care trăiește numai pentru voi. Ai făgăduit să scrii lu Nicolache⁴ cît mai curînd, și pînă acum n-a priimit nici o vorbă. Scrie-i și trimite-i și adevărînta lui de la madam Kapel, precum te-a rugat la plecarea ta de aici și ți-a dat și o copie după acea adevărîntă. Și totdeodată înștiințează-l cu ce preț a priimit ea galbenii, adică cu cîți franci galbenu. Nu fii uităcios, nici lenevos, ci fii exact în comisioanele ce îți încredințează cineva. Trimite-mi o însemnare de cărțile ce ai luat de aici, ca să știu cum să le dau de căpătîi. Spune lu mama că între argi[n]tărie n-am găsit ibricu cel mare de cafea și care erea din lucrurile zestrii ei, asemenea și o lingură rătundă rusească, ca să știu dacă mama l-a dat cuiva sau s-a luat de cineva acum în lipsa ei. Pe doica n-am putut să o întreb, fiindcă de cînd s-a mutat de aici n-am mai văzut-o. Pe Mari o sărut de multe ori. Spune-i de ce este lenevoasă și nu scrie lu papa, se vede că nu mai îl iubește. Costinca și Bebi sînt sănătoși și vă sărută de mii de ori. Anastasica și cu Elizi⁵ socotesc că vor fi plecat după cum au scris lu tanti Iacovenco⁶. Și sînt prea mulțumit de a lor pornire de acolo, căci cît s-a aflat în Paris sînt sigur că Eliza nu ți-a dat vreme să te ocupi de ceva, ci tot v-ați plimbat după obicei de aici. Te sărut, iubite Alexandre,

Odobescu

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.377.

¹ *Ubicini, I. Honoré Abdolonyme* (1818—1884), istoric și publicist francez. La 1848, chemat de C. A. Rosetti, fusese în București și, ca secretar al guvernului provizoriu, lua parte la mișcarea revoluționară. După ocuparea țării de turci, a fugit la Paris, unde a continuat să apere cauza emancipării noastre, întreținînd relații cu exilații politici din țările romînești. La 1849 publica un *Memoriu justificativ al revoluției romîne*, exprimînd concepții de care, evident, Ioan Odobescu

— cel ce arestase guvernul provizoriu din 1848 pentru radicalismul său — nu putea fi încântat. În primăvara lui 1850, Ubicini intenționa să deschidă un pensionat pentru tinerii dornici să-și desăvârșească instrucția în Franța. Sora fraților Goleșcu, Ana Racoviță, era în corespondență cu el pentru a se înțelege asupra condițiilor în care își putea trimite copiii la acest pension (cf. scrisoarea din 10 aprilie 1850, *Boierii Golești*, III, p. 27). La 27 iunie încă nu-i trimisese, căci bărbatul ei nu se învoise asupra prețului (*loc. cit.*, p. 66). Între timp, luase drumul Parisului Catinca Odobescu, pentru a-i duce la învățătură pe Alexandru și Maria. La Viena se întâlnește cu Al. G. Goleșcu-Arăpila, care se grăbește să-i recomande înscrierea băiatului la pensionul „Ubicini”. Cu data de 17 iunie, el îi scria lui Ștefan Goleșcu la Paris: „Doamna Odobescu va fi curînd la Paris cu fiul său, pe care merge să-l așeze într-un institut; vezi de fă astfel, te rog, ca să intre la Ubicini; eu am făcut tot ce-am putut și l-am prevenit despre asta pe Ubicini” (*Boierii Golești*, III, p. 48). S-a folosit Al. Odobescu de această recomandare? Lăsînd deoparte indignarea tatălui, se pare că lucrurile s-au aranjat de la sine, spre liniștirea acestuia, întrucît proiectatul pensionat „Ubicini” nu se deschisese pînă în februarie 1851, cum rezultă din corespondența ulterioară a familiei Goleșcu (*loc. cit.*, p. 199).

² *Oblăduire*, guvernare, stăpînire.

³ N. Picolo, fost efor al școalelor din București mulți ani pe vremea Regulamentului Organic și a domniei lui Alex. Ghica, perioadă în care trebuie să se fi cunoscut îndeaproape cu Ioan Odobescu. Din 1843 era corespondent al tinerilor romîni plecați pentru studii la Paris, calitate oficială încredințată de guvern în scopul unei supravegheri strînse. Era de profesie medic și ajunsese în aceste funcții grație protecției lui Kiseleff.

⁴ Nicolae Kretzulescu (1812—1900), medic și viitor om politic, rudă prin alianță cu Odobestii. Soția sa — Sofia Iacovenco — era fiica Elenei Iacovenco, soră mai mare a Catinchii Odobescu, și deci verișoară dreaptă cu Al. Odobescu.

⁵ Elisaveta Caracaș, sora mezină a Catinchii Odobescu. S-a născut în vremea refugiului peste munți, la Prejmer lîngă Brașov, în 21 mai 1822 (cf. Delaleta: *File rupte dintr-un carnet*, *Gazeta Transilvaniei*, LXV, 172, 6/19 august, 1902 — articol asupra căruia mi-a atras atenția dl. Constantin N. Rădulescu). Plecase din București după înăbușirea revoluției din 1848, însoțindu-i pe N. Kretzulescu și soția sa, care îi era nepoată (cf. N. Kretzulescu: *Amintiri istorice*, 1940, p. 99). Întoarsă în țară în toamna lui 1850, se va căsători peste un an cu diplomatul prusian Leon Theremin. În vara lui 1867 era la Paris, în drum spre Vichy, mai tîrziu va fi în Egipt.

⁶ Elena Iacovenco, cea mai vîrstnică dintre surorile Caracaș, soția lui Ignatie Iacovenco (despre acesta vezi nota 1, scrisoarea XVII). În 1860 scotea în vînzare o pădure de o mie pogoane, moșia Ileana din Brobodiți, districtul Ilfov, cale de un ceas de București, precum și casa din ulița Racoviță 4 (*Romînul*, 4/16 sept., 1860). Casele rămăseseră nevindute, căci peste alți doi ani lăsa să apară [un nou anunț: „De vînzare casele mele din mahalaua Colței *vis-à-vis* de comisia de roșu; doritorii se vor înfățișa la proprietara D-na Elena Iacovenco, la grădina sa din Dealu Spirii” (*Romînul*, 13 ian., 1862). Peste cîteva zile, anunțul se repeta cu unele precizări: casele de vînzare se aflau pe strada Racoviță, iar proprietara da o adresă mai apropiată, în str. Bossel, *vis-à-vis* de casa poștii.

IOAN ODOBESCU

cătrec

AL. și CATINCA ODOBESCU

22 iulie/3 avgust 1850, Călăreți

Iubite Alexandre!

Astăzi, sîmbătă, am priimit scrisoarea ta de la 18 iulie cu un soldat ce a avut bunătate să o trimiță nenea Poznaniki¹, aici, la Călăreți², unde mă aflu cu Costinca de marți, și unde o să mai zăbovesc vreo 12 zile. M-am bucurat mult că sînteți toți sănătoși. Asemenea și noi, aici, sîntem toți bine. Costinca aleargă după obiceiul toată ziua, și cu mare muncă îl poci ținea vreo cîteva ceasuri în casă. Bebi încă nu s-a întors din călătoria ei cu Sofica și Nicolache. Am văzut cele ce-mi scrii despre învățăturile tale și simț mare mulțumire pentru silințele ce făgăduiești. Și eu, care îți voi tot binele, precum cunoști, te îndemn să nu perzi vremea cea scumpă. Dacă ascultai tu pe papa și urmai învățătura ta în latinește cu Naimaster³, erai să fii destul de înaintat. De aici n-am altceva să-ți scriu decît că avem o mulțime de pere, care însă nu sînt încă coapte. Tanti Efimia⁴ încă n-a sosit și se așteaptă. Adio, iubite Alexandre, sărută pe Mari din partea mea, aștept cu nerăbdare să-mi scrie.

Φίλτατή μου Κατίγκω, μέ αυτό τό 'οκαζιόνι δέν λείπω νά σέ ειπῶ ὅτι εἴμεθα καλά. Ὁ Κώστινκας παίζει ὅλην τήν ἡμέραν πλὴν καί γράφει καί ἐξετάζει κάμπουσες ὥρες τήν ἡμέραν. Σέ φιλά τό χέρι καί γώ σέ ἀσπάζομαι καί μένω.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.378.

Draga mea Calinco, nu scap ocazia să-ți spun că sîntem sănătoși. Costinca se joacă toată ziua, dar și scrie și citește cîteva ceasuri pe zi. Îți sărută mîna. Te sărut și eu și aștept.

¹ Probabil Ignatie Pasnansky, ofițer superior în armata vremii. Primise gradul de colonel la 5 octombrie 1849. În urma morții lui Const. D. Ghica, în mai 1850, era numit provizoriu șef al oștirii (*Vestitorul românesc*, 23 mai 1850), funcție pe care o va deține pînă în octombrie, cînd avea să fie chemat în fruntea armatei Constantin Năsturel Herescu. Cariera sa militară se va încheia peste patru ani; *Vestitorul românesc* din 6 noiembrie 1854 anunța demisia colonelului Pasnansky.

² Sat pe șoseaua București-Călărași, dincolo de Fundulea, ținînd administrativ de Tămădău. Cunoscut și sub denumirea Giula sau Odobescu, de la familia care a avut aici moșie multă vreme. *Marele dicționar geografic al Romîniei* trece înfiin-

țarea satului, la 1843, în sarcina lui Ioan Odobescu. Localnicii relatează, din stirile rămase din tată în fiu, că, inițial, aici și-ar fi avut cantonamentul polcul de cavalerie, de unde și denumirea satului. Se mai văd încă, în preajma fostului conac, urmele unor mari gropi, care se bănuiesc a fi fost bordeiele unde erau adăpostiți iarna caii călăreților. Se pare că, la sfârșitul stagiului militar, foștii călăreți erau angajați la muncă pe moșia polcovnicului, dându-li-se, în schimb, locuri de casă în apropiere, și astfel s-a format satul, care nici pînă azi nu a ajuns să ia o dezvoltare prea mare. Informațiile acestea au fost culese la fața locului de la directorul școlii primare din sat, tov. Dumitru Șt. Nițescu, autor al unei documentate monografii despre Călăreți, aflată în manuscris. Originar din acest sat, d.-sa își amintește de înfățișarea veche a conacului, astăzi distrus. Era o clădire impunătoare, orientată spre răsărit, cu o mare terasă și ceardacuri laterale, înălțate în stilul arhitectonic oltenesc, avînd dedesubt bolți puternice de pivniță, a cărei zidărie trainică se mai vede. Terasa se deschidea deasupra parcului cu alei de brazi, de tei și stejari, dincolo de care se întindeau livezile cuprinzînd sute de pomi din cele mai selecte varietăți. Informațiile concordă cu amănunte cuprinse în scrisorile lui Ioan Odobescu. Din toată corespondența reiese că la Călăreți era locul preferat al familiei, de care o legau multe amintiri plăcute din vremea copilăriei lui Alexandru și a Mariei. Mare parte din viața Odobeștilor, pînă la 1850, se va fi consumat aici. Grigore Alexandrescu, poetul, era un musafir frecvent; în vremea sărbătorilor de iarnă sau primăvară petrecea la Călăreți mai multe zile, fiind atras de plăcuta societate feminină alcătuită din nepoatele Catinchii, surorile Iacovenco. „De am petrecut bine — îl informa, la 29 ian. 1842, pe prietenul său Ion Ghica, de curînd stabilit în Iași — te las să judeci tu, care cunoști persoanele acelei soțietăți și care te unești cu mine la părerea că din toate iluziile vieții cea mai plăcută este femeea“ (E. Lovinescu, *Grigore Alexandrescu*, Buc., 1928). În jurnalul inedit al Mariei C. A. Rosetti, care pînă la căsătorie a fost guvernantă în casa Odobescu, întîlnim multe însemnări din 1845, 1846 așternute la Călăreți. (Jurnalul, provenit din arhivele fostelor Așezăminte Bălcescu, într-o stare foarte proastă de conservare, l-am consultat la Biblioteca de literatură universală.) Copiii își găseau aici micul lor Eden. Parcul, în care unii copaci abia de curînd sacrificați ajunseseră la dimensiuni de nu puteau fi cuprinși cu brațele decît prin unirea a două-trei persoane, oferea cadrul tuturor fanteziilor. În spatele curților, dincolo de zidurile împrejmuitoare, se afla iazul, străjuit într-o parte de pășuni, iar în cealaltă de întinse păduri, locuri ispititoare pentru ștregăriile vîrstei. Din ceardacuri, printre coroanele copacilor, ochii se pierdeau în orizonturile fără sfîrșit ale Bărăganului, spre care se îndreptau căruțele vînașilor din Tămădău, trecînd chiar pe la poarta conacului. Cînd scriitorul Al. Odobescu avea să compună mai tîrziu celebrul pasaj evocator din *Pseudokineghetikos*, el nu făcea decît să transcrie dulci amintiri sedimentate la Călăreți. Revenea și mai tîrziu cu multă plăcere. Astfel, în august 1863, îl vedem invitîndu-l pe C. Cornescu să vină la Călăreți, unde vor fi și alți prieteni și cunoscuți, pentru a petrece împreună ziua sa onomastică (Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 20.622). Ultima relație despre Călăreți din partea Odobeștilor datează din septembrie 1871, cînd trecea pe acolo Constantin. După acest an — n-am putut stabili exact cînd — moșia a trecut în proprietatea altcuiva.

³. I. Odobescu avea în vedere pe *Rudolf Neumeister*, pastorul bisericii germane luthereane din București. Născut în 1822, acesta se mai afla încă pe băncile universității,

Pastorul Rudolf Neumeister, dascălul de latină și germană

cînd fusese angajat să vie în Țara Romînească ca preceptor în case particulare. Avea să rămînă aici peste două decenii, pînă în 1867, perioadă pe care o va descrie ulterior într-un volum de memorii, de un real interes pentru cunoașterea epocii și oamenilor (*Erinnerungen eines Diaspora-Geistlichen* — asupra căreia atrăgea atenția N. Iorga: *Un martor german al timpurilor de prefacere romînești*, *Revista istorică*, XXV, 4—6, aprilie-iunie 1939, pp. 141—146). În acest volum, Neumeister notează: „Imediat după căsătoria mea (celebrată la 10 mai 1848 — n.n.) colonelul Odobescu îmi trimise vorbă prin dl. Winterhalter să-l instruiesc pe fiul său Alexandru, și el a fost timp de 7 ani elevul meu“ (p. 132). Amintirile erau redactate tîrziu și memoria-listul încurcă numărul anilor; pe Al. Odobescu, el nu l-a putut avea elev decît cel mult doi ani, pînă la plecarea lui la Paris. În același timp, mai avea sub îndrumarea sa băieți și fete din familiile: Bărcănescu, Cantacuzino, Fălcoianu, Gramont, Lăcusteanu, Marsil, Polizu, Șuțu, Steriade, Văcărescu ș.a. Începînd din 1856, a fost numit profesor oficial de limbă și literatură germană la Colegiul Național. Pastorul-dascăl avea preocupări literare. Pe lista lucrărilor sale tipărite se află cîteva drame (*Irod cel Mare și Mariamne*, *Irod cel Mare și ultimii macabei*, *Anibal și Livia*), volume de poezii și traduceri. La 1870 publica volumul *Daheim in Deutschland und Rumänien*, cuprinzînd un mănunchi bogat de tîlmăcirii din Eiliade, Bolintineanu, Bolliac, Gr. Alexandrescu, Alecsandri, C.A. Rosetti. Neumeister s-a ocupat de studiul Tezaurului de la Pietroasa și lui i se datorește ipoteza fantezistă că s-ar alcătui din bijuterii ce aparținuseră regelui got Athanaric. În ampla monografie despre Tezaur, Al. Odobescu citează investigațiile lui Neumeister, numindu-l „modest și venerabil profesor“ (p. 35), fără a vorbi însă, în mod curios, de faptul că-i fusese elev.

⁴ Soră mai mare a Ecaterinei Odobescu, căsătorită cu maiorul rus Nojin, înalt consilier pe vremea lui Kiseleff.

V

IOAN ODOBESCU
căt-re
AL. ODOBESCU

7/19 avgust 1850

Iubite Alexandre!

Am priimit scrisoarea ta de la 4 avgust (iar nu iulie, după cum tu însemnezi) și m-am mîhnit foarte vîzînd că scrisoarea mea de la 8 iulie, pe care o așteptați cu bucurie, v-a pricinuit întristare, în vreme ce aceea scrisoare coprindea numai povățuire părintești, și care le socotesc drept datoria mea a le comunica fiilor mei. Eu te încredințez, iubite Alexandre, că nu voiesc niciodată să vă aduc întristare, ci totdeauna bucurie și mulțumire, de aceea nu trebuie să luați povețile mele drept dojană, căci eu poț cunoaște mai bine cum stau lucrurile în lume și sînt dator să te păzesc de orice amăgiri ar putea să-ți aducă vătămare. Eu nu te-am învinovățit că nu te-a priimit domnu

Pare, ci mi s-a părut ciudat că n-ai găsit în Paris profesori și ai fost siliți să luați pe unul din cei ce a luat parte la nenorocirea țării. După cum socotesc că singur acum o pricepi, și cunoscînd că și tu ai avut oreșicare exaltare, aș fi dorit să fii depărtat de niște asemenea persoane ce nu sînt potriviți cu ideile mele, după care ești dator să urmezi pînă vei ajunge în vîrsta în care părinții nu mai pot fi răspunzători, și atunci nu mai sînt răspunzători nici către Dumnezeu, nici către oameni. Și de vreme ce mama mă încredințează că acest om este cumsecade, vei urma învățăturile tale la dînsul și totdeodată îți arăt cea mai mare mulțumire văzînd că mama este mulțumită de silințele ce ai pus pentru învățătură și pentru ascultarea și respectul ce ai către dînsa. Ascult-o, te rog, căci poveștile ei sînt pentru fericirea ta. Am scris lu mama că dacă nu vei putea găsi o casă în care să te așezi cu prețu ce am hotărît, să mai adaoge oricît va socoti de cuviință, căci eu, deși poate sînt econom, însă pentru învățăturile voastre sînt cel mai galant. Și pentru orice altă cheltuială poate că îmi pare rău, iar banii ce îi cheltuiesc pentru a voastră învățătură îi dau cu cea mai mare mulțumire a mea. Pentru cărți ți-am scris, neștiind nici eu ce-ai luat, și după lista ce mi s-a dat cu socoteala văz că nu să găsesc. După sosirea Elizii le voi mai cerceta și îți voi scri, iar cît pentru rugăciunea ce faci a te ierta de greșelile tale fii odihnit, că n-am nici o mîhnire, și rog pe Dumnezeu numai atîta supărare să am după urma ta. Spune lu mama că astăzi a venit Gărdescu ¹ și mi-a spus că s-a dat poruncă ca granița Giurgiului să lase slobodă intrarea în Principat a Gligorașcului ², și așa va veni cu Eliza la București, și îmi închipuiesc ținuturile ce o să fie între ei după a lor sosire. Adio, iubite Alexandre, silește-te cît poți la învățătura ta, că vei avea mare răsplătire și la vreme vei simți mare mulțumire, iar noi ne vom bucura ca niște copii cînd le dau cele mai frumoase jucării cînd vom vedea pe tine desăvîrșit.

Iubito Mari,

Am priimit scrisoarea ta și m-am bucurat că ești sănătoasă și am avut mare mulțumire că înveți bine, precum și mama mă încredințează. Învață, fetița mea, și nu pierde vremea cea scumpă, că te vei bucura prea mult de ostenele tale, iar nouă vei aduce mulțumire și veselie. Costinca și Bebi te sărut mii de ori, C. te roagă să-i scri, iar eu te sărut de o mie de ori, al tău iubit tată,

I. Odobescu

Bibl. Acad. R. P. R., Coresp. inv. 64.379.

¹ Ofițer, fost în subordinea lui I. Odobescu.

² Grigore Caracaș, frate al Ecaterinei Odobescu. Rămas de mic orfan de tată, a îmbrățișat cariera armelor. Era, în 1838, sublocotenent, iar în 1840, locotenent (cf. *Anuarul Curții, Statului și a Principatului Valahiei* din anii respectivi). În armată îl cunoaște pe C. A. Rosetti, cu care se împrietenește, împărtășind multe din ideile sale, pe atunci progresiste. Aproximarea de concepțiile revoluționarilor

il obligară să părăsească haina militară. A călătorit foarte mult peste graniță. Am avut în mână pașaportul său (astăzi în posesia strănepotului Grigore C. Caracăș), eliberat la 6 iunie 1842 pentru o călătorie în „staturile germane”. Colinda aproape două luni prin Austria pentru a ajunge la Paris spre finele lui septembrie. Se găsea în capitala Franței la 21 iunie 1844, de unde lua viză pentru un voiaj prin Țările de Jos, Prusia, Rusia; la 28 iunie era la Bruxelles, la 1 iulie la Amsterdam, la 10 iulie la Leipzig, după ce trecuse prin Hamburg, la 14 iulie la Königsberg ș.a.m.d. În Rusia a petrecut toată toamna. Abia la 28 octombrie vizita ambasada franceză din Petersburg pentru viză de reîntoarcere la Paris. Aici se va afla și anul următor — după informații din notele zilnice ale lui C.A. Rosetti. La 9 iunie 1846 obținea viză de la ambasada turcă din Paris pentru a trece în Anglia, unde avea să petreacă o lună de zile. Părăsea Londra la 14 iulie, urmînd via Bruxelles — Viena — Orșova, pentru a ajunge la București în a doua jumătate a lui august. Lunga absență din țară va fi contribuit mult la lărgirea orizontului său, dar și mai mult încă la consolidarea convingerilor sale democratice. Toamna lui 1847 îi aducea bucuria numirii în postul de procuror la Tribunalul Vlașca (*Vestitorul românesc*, 8 noiembrie, 1847). La 1848 a luat atitudine deschisă de partea revoluției, fiind, la înăbușirea acesteia, exilat. După reîntoarcerea în țară a fost un timp prefect de Muscel. Trăia din veniturile hotelului din str. Șelari, de veche reputație în oraș. Colecțiile *Vestitorului românesc* sînt pline de anunțuri de felul acestuia: „Casele dumneaei doftoroai Irini Caracăș ce se țin cu chirie de d. Brennir birtașu, cu opt odăi, bucătărie și o altă odaie pentru slugi, cu grajd și șopron i cu curte deosebită, se dau cu chirie de la Sf. Gheorghe viitor; doritorii se îndreptează la numita proprietară, care șede în casele d-ei, alături cu mai sus arătatele case tot ale d-ei” (supliment la *Vestitorul românesc*, nr. 20 din 10 martie, 1845). Mistuite de incendiul din 1847, casele fuseseră refăcute astfel încît locul birtului îl lua o mare ospătărie (han, locandă și cafenea), de fapt un hotel — sub firma *La orașul Viena* — care își stabilea acolo reședința în noiembrie 1849, „după modelul celor mai renumite ospătării germane, căreia asemenea pînă acum nu s-au aflat în București”. La dispoziția călătorilor erau 28 de camere „mobilate și prevăzute cu toate cele trebuincioase spre comoditate”. Din curtea hotelului plecau și căruțele de poștă spre Brașov, Brăila, Giurgiu, Craiova (*Vestitorul românesc*, 1 noiembrie, 1849). În 1883, Grigore Caracăș exploata încă hotelul (vezi scrisorile Catinchii către Sașa Odobescu, B.A.R.P.R., Coresp. inv. 64.363 și 64.369). Nu pare să fi avut o situație materială foarte sigură de vreme ce la data de 16 oct. 1863 îi era scoasă la licitație via Greaca din jud. Ilfov pentru despăgubirea unui oarecare Sterie M. Galița (*Monitor oficial*, 2 iulie, 1863). Cu ocazia alegerilor din 1864 îl găsim figurînd pe listele electorilor primari din plasa Snagov, cotate cu un venit anual de 119 galbeni, sumă, evident, modestă (*Monitor oficial*, 22 ian./3 febr., 1864). Avea atunci 48 de ani, fiind, prin urmare, născut la 1816 și nu 1823, cum stabilea G. Fotino într-o notă din lucrarea sa *Boierii Golești*. Trebuie să fi fost o fire comunicativă și săritoare. Ion Ghica, Grigore Alexandrescu, pe lângă C. A. Rosetti și alții, i-au fost prieteni. Într-o scrisoare din 3 ian., 1884, către Sașa Odobescu, Catinca spunea despre el că e mereu același: „bun și generos”. Avea casă în București pe str. Clemenței 35, unde a locuit și Al. Odobescu în vara lui 1887 și în toamna lui 1888. A murit la 2 febr. 1889, de pneumonie, pe cînd se afla la Nisa. A fost incinerat, iar urna a fost ulterior adusă și depusă la Belu, alături de mormîntul soției sale, Cleopatra Rosetti (B.A.R.P.R., Coresp. inv. 63.675). A avut un fiu, Costică Caracăș, de profesie magistrat.

VI

IOAN ODOBESCU
căt-re
AL. ODOBESCU

avgust 18/30, 1850

Iubite Alexandre!

În scrisoarea lu mama mă înștiințezi că ai întâlnit pe d-l Picolo, însă nu te-ai adresat întru nimic la dînsul pentru cele ce să atinge de a ta învățătură. Fiindcă nu vă lipsește acum nimic, bine ai făcut că nu i-ai adus supărare. Cu toate acestea, bine este să-l vizitezi cîteodată și să-i ceri povești, care, de vor fi potrivite cu interesele tale, le vei urma prin înțelegere cu mama. Și mergerea ta la dînsul din vreme în vreme nu-ți poate aduce vătămare, ci poate folos. Tu de mult ai făgăduit să scrii lu Nicolache, și pînă acum n-ai împlinit datoria ta către dînsul, în vreme ce el a fost destul de emabel pentru tine și a scris lu Pare, lu prințu Știrbei, și de la ei a priimit răs-punsuri, iar tu nu i-ai mulțumit încă. De aceea scrie-i, te rog, fără zăbavă.

Iubito Mari,

Eliza a sosit și mi-a făcut mare bucurie aducîndu-mi portre-turile voastre într-un cadru pe care îl am lîngă mine și mă uit la dînsul cu mulțumire. Mai cu seamă că am aflat de la Elizi că tu ești fetiță bună, înveți bine și nu superi pe mama întru nimic. Pentru acestea și eu te iubesc și te sărut mii de ori.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.380.

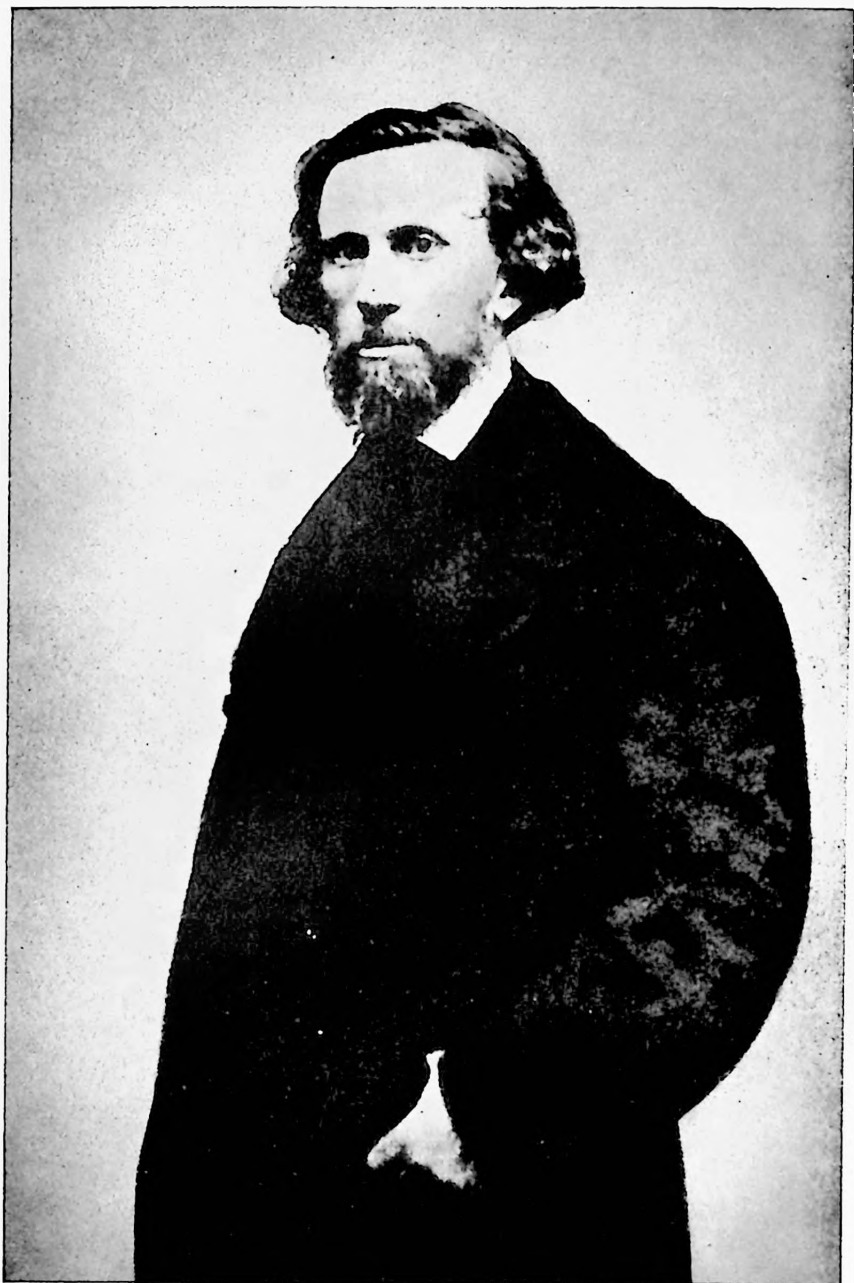
VII

IOAN ODOBESCU
căt-re
AL. ODOBESCU

sept. 16/28, 1850, București

Iubite Alexandre!

Am priimit scrisoarea ta cu data de la 8 sept. la 22 ale lunii și m-am bucurat foarte văzînd că sînteți sănătoși și urmați cu selință învățăturile voastre. Această scrisoare te va găsi așezat la vreun pro-

Alfred Dumesnil, întiiul îndrumător al lui Odobescu în tainele
frumosului artistic

fesor sau la Dumenil¹, adică unde veți fi găsit că va fi mai bine. Și alegerea ce va fi făcut mama nu va fi de loc împotriva voinții mele. Îmi scrii că joi trecută e o săptămână de când ați serbat ziua lu Mari și m-am mirat cum această zi a fost la voi într-o joi, iar nu, ca la noi, într-o marți. Prin urmare sau te-ai greșit, ori ați serbat ziua ei strîmb. La multe scrisori n-am primit răspuns, și voind să cunosc dacă ați priimit pe toate, îți însemnez data scrisorilor trimise și te rog să mă înștiințezi de s-a priimit toate. Întîia scrisoare — mai 10; a doua — 17; 3 — iunie 2; 4 — iunie 19; 5 — iunie 21; 6 — iulie 8; 7 — iulie 10; 8 — iulie 17; 9 — iulie 22; 10 — iulie 29; 11 — avgust 2; 12 — avgust 7; 13 — avgust 18; 14 — avgust 22; 15 — avgust 29; 16 — sept. 4; și a șaptesprezecea, aceasta — sept. 16. De nu ați priimit vreuna din aceste scrisori, însemnează-mi care anume nu s-a priimit. Eu, Costinca și Bebi sîntem²...

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.381.

¹ *Alfred Dumesnil* (1821—1894). Fiu al unui bancher din Rouen, vine de tînar la Paris pentru studii, însoțit de mama sa, femeie cultivată și distinsă, dornică să-i asigure o educație aleasă. Era tocmai vremea cînd se bucurau de o mare reputație lecțiile lui Michelet de la Collège de France. Începînd din toamna lui 1839, tînarul Alfred obține să frecventeze aceste cursuri, devenind un entuziast discipol al profesorului. Curînd va fi primit chiar în casa lui Michelet, care face cunoștința d-nei Dumesnil, fiind captivat de vioiciunea și farmecul spiritului său. Biografia lui Jules Michelet se îmbogățește acum cu unul din cele mai pasionante episoade ale ei, ilustrată de o prietenie afectuoasă demnă de strălucita tradiție a secolului lui Racine. Bucuria, împărtășită și de o parte și de alta, avea să fie însă de scurtă durată: o boală necruțătoare măcină făptura d-nei Dumesnil, care îl lăsă la 31 mai 1842 pe Michelet în culmea durerii. Jurnalul acestuia, în curs de editare (Paris, Gallimard, vol. I, 1960, vol. II, 1962), reflectă zbuciumul cu care Michelet a asistat la agonia prietenei sale. Fericirea își căuta totuși realizarea prin alții. Alfred se îndrăgostise de Adela, fata profesorului, și, tăinuindu-și sentimentele față de părinți, ei hotărîseră să-și aparțină pentru totdeauna încă din februarie 1842. Aminat puțin, prin doliul intervenit, legămîntul acesta va fi sancționat oficial la 3 august 1843, cînd Alfred Dumesnil deveni ginerele lui Jules Michelet. Dumesnil se dedică și el studiilor de istorie cu aplicație îndeosebi asupra evoluției artelor, însuflețit de același suflu umanitar democratic. Lucrările pe care le va publica — *La foi nouvelle cherchée dans l'art*, 1851 (discutată cu Michelet încă din 1846—1847, cum atestă *Jurnalul* acestuia), *L'art italien*, 1854, ca și *Bernard Palissy, le potier de Terre*, 1851 — îl arată parțisan al înnoirilor sociale, cu o tentă de profetism evanghelic, nu străină de ideologia fostului său profesor. În *Manualul bibliografic* al lui G. Lanson — (t. II, p. 1501) mai este citat cu o tipăritură tîrzie, *Paris et les Allemands, journal d'un témoin*, 1872, pe care însă n-am întîlnit-o în bibliotecile noastre. După 1848 l-a înlocuit la catedră pe Edgar Quinet. În această perioadă întreține strînse raporturi cu exilații politici din diverse țări est-europene, prigonii pentru vederile

și acțiunile lor revoluționare. Printre aceștia, legase o strînsă prietenie cu C. A. Rosetti, consemnată în notele zilnice ale acestuia. Cu siguranță că prin Rosetti a ajuns Odobescu să-i fie recomandat. Contactul acesta va fi fost extrem de folositor pentru viitorul scriitor român. Orientarea timpurie și sigură a lui Odobescu spre studiul artelor, familiarizarea sa rapidă cu pictura, muzica, arhitectura se datorau cert lui Dumesnil. Citarea numelui său la începutul expunerii din 1851, despre *Viitorul artelor în România*, apare în acest context ca o indicație decisivă. O fiică a lui Dumesnil, Jeanne, ar fi fost logodită, înainte de 1876, cu Eugen Carada. Cum, după căsătorie, aceasta trebuia să-și urmeze soțul în România, părinții n-au consimțit să se despartă de ea și astfel a devenit mai târziu soția pictorului Paul Baudouin (*Eugeniu Carada*, volum omagial, Buc. 1937, p. 172).

² Sfirșitul scrisorii lipsește.

VIII

IOAN ODOBESCU

către

AL. ODOBESCU

Iubite Alexandre!

Scrisoarea ta trimisă cu ocazionu plecării d-l Oteteleşianu am priimit-o împreună cu zapisele Krețulescului și ale Olgii¹. Scrisoarea lu nene Nicolache îi voi da-o cînd să va întoarce de la vie, unde s-a dus ca să facă vin bun. Îmi pare prea bine că în sfîrșit i-ai scris. Asemenea, mi-a făcut mare mulțumire văzînd din scrisoarea ta că te ocupi și cu limba nemțească și că făgăduiești a nu o lăsa la o parte. Ar fi și cu păcat să lași o limbă atît de trebuincioasă pentru tine, cînd ai trecut toate greutățile învățaturii ei. Adio, iubite Alexandre, nu pierde vremea cea scumpă, că pe urmă va fi târziu. Te sărut mii de ori, asemenea Costinca și Bebi, care să află sănătoși și te doresc prea mult.

Al tău iubit tată,
Odobescu

9/21 octomvrie [1850]

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.432.

¹ Fiică a Elenei Iacovenco. A fost căsătorită, se pare, cu dr. Iosif Suhanel (Gh. G. Bezviconi: *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, Buc., 1947). În toamna lui 1883 părăsea Sevastopolul — unde stătuse la sora ei Caterina Kolontaeff — cu

destinația Odessa, pentru a înscrie la pension pe fiica ei, Laura (scrisoare către Catinca Odobescu din 15 aug. 1883, în colecția Dinu Odobescu). Patru ani mai târziu, se afla tot la Odessa, de unde da o raită prin București și se întâlnea cu unchiul ei Grigore Caracaș (cf. scrisoarea lui Alexandru Odobescu către Sașa, B.A.R.P.R., Coresp. inv. 63.369).

IX

IOAN ODOBESCU

către

AL., MARIA și CATINCA ODOBESCU

21 noiembrie stilu nostru, [1850]

Iubite Alexandre!

Am zăbovit mult să-ți răspunz la scrisoarea ta de la 4/16 noiembrie, și pricina este că mă văz silit să-ți fac reproșuri pentru urîta ta scrisoare, și mai cu seamă cea franțuzească, pe care nu o mai poate nimenea citi, și dorința mea fiind a arăta copiilor mei totdeauna mulțumire și niciodată dojană, de aceea sînt încredințat că te vei sili cu denadinsul a-ți drege greceala, ca cu aceasta să mulțumești pe al tău părinte, ce te iubește atît de mult, și, spre a nu mai învinovăți condeiu și hîrtia, am rugat pe mama să-ți cumpere din cele mai bune ce se află în Paris, fie măcar și din cele de diamenturi, și de care te rog să-mi trimiți și mie, cînd vei avea vreun ocazion, două sau trei, ca cu asemenea condei să-mi pot îndrepta caligrafia. Am avut mare bucurie aflînd că sînteți tari sănătoși și că Mari s-a obicinuit în pansion și că sînt mulțumite călugărițile de învățatura ei, și vei cunoaște că cea mai mare mulțumire a mea este cînd aflu că voi înaintați la învățătură.

Te sărut mii de ori,
Odobescu

Iubită Mari,

Din scrisoarea lu mama am aflat că tu te-ai obicinuit la pansion și că călugărițile sînt mulțumite de silința ta la învățătură și m-am bucurat cu deosebire. Urmează dar, iubita mea fetiță, cu cel mai mare zel și silințe învățăturile tale, care vor fi pentru noi mulțumire, iar pentru tine folos și mîngîiere.

Te sărut mii de ori, asemenea și Costinca și Bebi. Al tău iubit tată,

I. Odobescu

Φίλτατῇ μου Κατίγκω,

τὴν περασμένη τρίτῃ σέ ἀποκρίθηκα γιά τό γράμμα σας πλὴν καί τώρα μέ τό νά γράψω τόν Ἀλέξαντρον δέν ἀφήνω τό ὀκαζιόνι νά σέ εἰδοποιήσω ὅτι ἐγώ καί τὰ παιδάκια μας εἴμεθα καλά, ὁμοίως καί ὅλοι οἱ συγγενεῖς μας. Ἀποροῦμεν ὅμως ὅπου σήμερον εἶναι δεκαπέντε ἡμέρες ὅπου δέν ἐλάβαμεν γράμματά σας. Ποία εἶναι ἡ αἰτία δέν ἤξεύρωμεν, πλὴν ἐλπίζομεν αὐτές ταῖς ἡμέρες νά λάβωμεν. Τό σάββατον 25 τοῦ μηνός θά πῶμεν εἰς τὴν ὑγείαν σου, ὅπου ἐλπίζομεν νά εἶναι ὅλοι οἱ συγγενεῖς μας. Στοχάζομαι ὅτι αὐτὴν τὴν ἡμέραν θά εἶσαι μέ τὰ παιδιά. Ὁ Κώνστικας καί ἡ Μπέμπη σέ φιλοῦν τό χέρι. Ἐγώ δέ σέ ἀσπάζομαι καί μένω.

21 Νοεμβρίου τρίτῃ

Bibl. Acad. R. P. R., Coresp. inv. 64.430.

Draga mea Catinco,

Marțea trecută ți-am răspuns la scrisoarea voastră, iar acum nu scap ocazia să te anunț prin Alexandru că eu și copilașii noștri sîntem sănătoși, precum și toate rudele noastre. Ne mirăm că de cincisprezece zile n-am primit scrisori. Nu știm cauza, dar sperăm să primim în zilele ce urmează. Sîmbătă, la 25 a lunii, vom bea în sănătatea ta, și credem că vor veni toate rudele. Cred că în ziua aceea vei fi cu copiii. Costinca și Bebi îți sărută mîna. Te sărut și eu și aștept.

21 noiembrie, marți

X

IOAN ODOBESCU

către

AL. ODOBESCU

11/23 dec. 1850

Iubite Alexandre!

Scrisoarea ta de la 25 noiembrie (iar nu dec., după cum tu însemnezi) am priimit. Am avut mare bucurie de așezarea ta la Dumnezeu și mai cu seamă văzînd că ești mulțumit și tu, atît de ocupația lui cu tine la învățături, cît și despre ale traiului. Mama îmi scrie că profesorul tău te laudă, și mă bucur din tot sufletu, că aceasta este

singura a mea mulțumire. Scrie-mi cum ați petrecut la ziua lu mama. Noi aici am petrecut-o prea bine. Frații tăi a dormitără acasă fiindcă era sîmbătă, a și jucatără după muzica de clavier a lu Gebaur ¹, care dă lesaone Iriminchii și Elenii. Spune lu mama că al 21-lea la masă a fost Anastasaki ², și pe care am uitat să-l însemnez. Nu i-ai mai scris grecește sau elenește și îmi pare rău, mai cu seamă că socotesc că ești acum fort în această limbă. Toți ai familiei sînt sănătoși, afară de tanti Efimie, care, cu toate că este pe picere, dar pătemește prea mult de durerile ei de ficat și este într-o slăbiciune nespusă. Adio, iubite Alexandre, Dumnezeu să-ți fie de ajutor și să te povățuiască spre bine, iar eu îți trimit părinteasca mea blagoslovenie și te sărut mii de ori,

Odobescu

Bibl. Asad. R.P.R., Coresp. inv. 64.383.

¹ *Iosif Gebaur*, proprietarul unui magazin de instrumente muzicale, peste drum de poarta hanului Șerban-Vodă. Se vede că preda și lecții, fiind deci mai mult decît un simplu negustor.

² Rudă apropiată, căruia nu i-am putut stabili identitatea. În corespondența familiei este pomenit des. La 1867, se afla la Paris cu prilejul Expoziției Universale și Maria d'Avril îl conducea să-i arate, desigur, pavilionul românesc amenajat de Alexandru Odobescu (scrisoarea Mariei către Catinca din 1/13 august, 1867, B.A.R.P.R., 26.094). A murit în 1883; într-o scrisoare din 18 dec., anul respectiv, Catinca o informează pe Sașa despre legatul lui Anastasaki, care donase cea mai mare parte a averii pentru școli. Lui Toli Mănescu îi lăsase uzufructul unei grădini din Dealu-Spirii, iar fetelor lui Iacovenco, Caterina și Olga, cîte 200 galbeni (B.A.R.P.R., Coresp. inv. 64.364).

XI

IOAN ODOBESCU
căt-re
AL. ODOBESCU

5/17 ghenar 1851

Iubite Alexandre!

Cu mare bucurie am priimit scrisoarea ta de la 8/20 decem., și din copriinderea ei m-am încredințat de sentimenturile tale cele bune și de judecata ta cea dreaptă, și de vei urma într-acest chip, Dumnezeu îți va fi spre ajutor și vei fi norocit, iar eu nu voi înceta a te iubi și a te povățui din tot sufletu meu. Acum sînt odihnit văzînd că ideile tale s-a îndreptat pe calea cea bună, și cu mijloacele ce ai, și cu zelu tău la învățături, nădăjduiesc că vei fi folositor patriii și vei fi norocit, iar noi vom avea cea mai mare mulțumire. Asemenea, am priimit și scrisoarea ta de la 1 ghenuarie, care din norocire a ajuns după a ta dorință în ziua Anului nou și îți mulțumesc de urările ce-mi faci. Dumnezeu să te auză și să-ți îplinească dorințele. Cu părere de rău, însă, sînt silit a te înștiința că dorința cea mai plăcută pentru noi, adică de a ne vedea în acest an la Paris, nu poate fi împlinită, fiindcă interesurile casii nu mă iartă a mă depărta de aici, iar la viitorul an 1852 nădăjduiesc să ne vedem. Costinca și Bebi te sărută mii de ori. Adio, iubite Alexandru, îți doresc înaintări bune.

Al tău iubit tată,
Odobescu

IOAN ODOBESCU
căt-re
AL. ODOBESCU

10/22 februar 1851, București

Al treile scrisoare priimesc de la tine, iubite Alexandre, la care, cu toată bunăvoință a mea, nu ți-am răspuns. Pricina tăcerii a fost boala Efimiii, care ne-a uluit pe toți, și cu toate că nu am pierdut-o încă, precum tu îți închipuiești, dar nici o nădejde de scăpare n-a mai rămas, și mai bine ar fi să se săvîrșească mai curînd decît să pătîmească atît de mult în chinuri și în dureri. Toată familia este într-o întristare nespusă. Astăfel de boală nu s-a mai pomenit. Să vede că cînd cineva este nenorocos pe lumea asta, apoi și sfîrșitu vieții trebuie să-i fie mai dureros. Așadar, și noi aici, și voi acolo să rugați pe Dumnezeu ca să se săvîrșească cît mai curînd. Cu părere de rău am aflat de boala lui Mari, tu ai deocheat-o. Ai scris Elizii că este așa de grasă și rătundă, încît seamănă la un măr domnesc. Cu toate acestea, inima mea îmi spune că scumpa mea Maca curînd o să [se] facă bine și sărut-o mii de ori din parte-mi. Îți mulțumesc, iubitul meu Țeățule, că îmi scrii fără a mai aștepta răspuns de la mine. Fii încredințat de dragostea și iubirea mea către tine și că tăcerea mea provine numai din întîmplare, iar nu din rea-voință. Mă bucur prea mult că ți să pare că vremea acolo trece prea iute. Aceasta dovedește că te ocupi cu plăcere la învățăturile tale. Eu doresc prea mult să începî o corespondenție în limba elină, de aceea scrie, te rog, lu Mănescu ¹ și lu Anastasache, și te vei folosi. Zamfirescu ² îți scrie răspuns la scrisoarea ta, pe care a priimit-o abia acum fiindcă n-a venit prin București de multă vreme.}

Al tău preaiubit tată,
Odobescu

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.385.

¹ *Dimitrie Mănescu* (1808—1857), fiu al Smarandei Mănescu, căsătorită cu dr. Silvestru Filittis. Și-a păstrat numele după mamă, întrucît Măneștii, familie veche boierească, se considerau descendenți din Mihnea-vodă. Deși acceptată de unii cercetători (ex. Octav George Lecca: *Familiile boierești romîne*, 1899), această genealogie a fost dovedită falsă de către istoricul Ioan C. Filitti în lucrarea sa *Regeste de documente*, II; *Trei sate Mănești*, Buc., 1938. Dimitrie Mănescu era frate cu Irina, căsătorită Caracaș, mama Ecaterinei Odobescu. La începuturile armatei romîne, el a slujit ani de zile ca ofițer în statul-major, fiind colaborator

apropiat al lui Ioan Odobescu. Era căpitan în 1836 și maior în 1840, grad peste care n-a mai avansat. În 1843 părăsește armata (*Cantor de avis*, 5 febr. 1843). În 1850 ajunsese vornic al temnițelor (*Vestitorul românesc* din 29 aprilie 1850). Peste un timp îl aflăm mădular al Curții Apelative civile, secția a 2-a, din București (*Vestitorul românesc*, 16 februarie 1852). Locuia la acea epocă în ulița franțuzească, cum se vede dintr-un anunț de închiriere (*Vestitorul românesc*, 12 ian. 1852). A luat de nevastă pe Elena, fiica doctorului Apostol Arsachi, avînd copii pe: *Apostol Mănescu* (Toli, de care va fi vorba în scrisorile de mai târziu); *Maria* (1846—1918), viitoarea soție a generalului Theodor Văcărescu; *Elena*, căsătorită cu Const. Bălăceanu, care au avut un fiu, Grigore.

² *Constantin Zamfirescu*, om de casă al Odobeștilor, poate și ceva rudă; nu i-am putut stabili identitatea exactă. Corespondența familiei îl pomenește frecvent, prezent în multe momente din viața acesteia. Pare a fi fost unul dintre aceia care au ajuns la oarecare situație socială sau, cel puțin, stare materială, arendînd și administrînd moșii boierești. Încercase mai întîi cariera ostășească, pe care o părăsise însă cînd nu era decît praporcic (*Vestitorul românesc*, 6 iulie 1843). În 1847, serdarul Coștache Filittis, avînd de vînzare o moșie, indica doritorilor să se „îndrepteze” la praporcicul C.Z. cu locuința în mahalaua Brezoianului (*Vestitorul românesc*, 18 martie 1847). Un an mai târziu lua în arendă moșia Zimnicea a prințesei Haricleia Ipsilanti, unde se și stabilea (*Vestitorul românesc*, 24 ian. 1848). Numele său se afla înscris pe lista alegătorilor direcți din districtul Ilfov, la începutul lui 1864, cu indicarea vîrstei de 44 ani (*Monitor oficial*, 22 ian./3 febr., 1864).

XIII

IOAN ODOBESCU
căt-re
AL. ODOBESCU

16/28 februarie 1851, București

Iubite Alexandre!

Am priimit scrisoarea ta de la 11 februarie și îți mulțumesc prea mult că îmi scrii des, și de loc nu mă mir, fiind aceasta o faptă plăcută pentru mine, și pe care nădăjduiesc să o urmezi și în viitor. M-am bucurat prea mult de buna știre ce îmi dai despre sănătatea Machii mele. Sărut-o din parte-mi mii de ori și spune-i să-mi scrie fără întîrziere. De aici nu poț să-ți scriu altceva decît noutăți triste. Efimia, precum am scris lu mama, s-a sfîrșit, și în adevăr îți zic că bine că a scăpat de grozavile chinuri cele dureroase ce a pătimit în vreme de trei luni. Era milă cuiva să o mai vază în acea stare. Ea

nu mai sămăna la om, ci la un schilet vorbitor. Nenea Gogu n-a putut să o vadă în cel din urmă minut, din pricina boalii sale, pentru care ți-am și scris. Acum este mai bine, dar tot slab și în pat. A început să i să jupuiască pielea după obraz. Eliza asemenea este bolnavă de gîlci și păzește patu. Casa noastră seamănă un spital întreg. Eu, nemaiavind loc, am fost silit de m-am mutat la Mănescu ca să dorm, căci ziua o petrec cu bolnavi. Cu toate acestea, nădăjduiesc că atît nenea Gogu, cît și Eliza în puține zile să să facă sănătoși și mă voi muta iarăși în odăița mea. Îmi pare bine că conțertu Parisului te-a mulțumit așa de bine și ți-a plăcut cu deosebire. Despre cărțile romînești ce zici că ai trebuință am cercetat și din norocire le-am găsit pe toate și le-am și cumpărat, numai din jurnalul lui Eliad de *Ambe sexe* lipsește al doilea nr. Ele sînt 6 volume și s-a găsit numai cinci. Acum voi îngriji să găsesc ocazion ca să ți le trimit.

Pe Alecu Ghica-vodă îl văz destul de des. El te laudă mult, zice că i-ai plăcut cu deosebire, și aceasta îmi face mare mulțumire și plăcere. Lu mama spune-i multe complimenturi și sărut-o din parte-mi. Iubește-o, cinstește-o și arată-i toată stima și supunerea cuvenită, și cu aceasta vei dobîndi blagoslovenia lui Dumnezeu și dragostea părinților tăi, care se trudes cu mulțumire pentru voi. Adio, iubite Țațule, îți doresc sănătate și înaintări la învățăturile tale. Al tău iubit tată. Te sărut mii de ori. Costinca și Bebi asemenea te sărută. Cost. acum petrece mai mult cu Toli Mănescu.

Odobescu

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.386.

XIV

IOAN ODOBESCU
căt-re
AL. ODOBESCU

București, 6/18 martie 1851

Iubite Alexandre!

Cu toate că scrisoarea ta de la 15/27 fevr. am priimit-o de 7 zile, însă d-abia acum am putut să-ți răspunz și să-ți arăt mulțumirea mea pentru desele scrisori ale tale și care îmi fac mare plăcere. Îți arăt că eu cu frații tăi sîntem sănătoși. Asemenea și Eliza și Gligo-rașcu acum sînt de tot bine, și mă bucur că și voi sînteți sănătoși. Maioru baron Boroiin¹ a plecat de vreo lună de zile spre Belgia, și poate că va veni și în Paris. I-am spus să-ți zică multe din parte-mi

și nădăjduiesc că acele povești le vei asculta cu băgare de seamă și le vei urma întocmai. Cărțile românești le-am cumpărat și sînt toate pe masă la mine. Din norocire, am găsit și tomu al doilea din *Ambe sexe*. Peste vreo cîteva zile sînt să plece de aici la Paris mai multe persoane, și anume, fiul lu Cociu, madam Monti, Formion², doftoru Paciura³, cocoana Catinca Corneasca⁴, poate și doftoru Maer⁵, și cu aceștia îți voi trimite și cărțile, dînd celui ce va pleca întîi vocabulerile ce sînt în două volumuri. Cu al doilea, 2 gramatici, și treptat pe toate cu ceilanți, neputînd împovăra pe o persoană cu o așa mare grămadă de cărți.

Mă bucur din tot sufletu pentru înaintările ce faci la învățăturile tale, precum îmi scrii. Urmează și în viitor tot cu acel zel și silințe, ca să poți săvîrși învățătura ta cu folos, și pe care nu le vei putea dobîndi într-alt chip, fără numai ascultînd cu desăvîrșire poveștile părinților tăi, și care ți le mai poftorez⁶; să nu aibi adunare cu nimenea din persoane de care ți-am vorbit la plecarea ta din București; să cauți de învățătura ta, să nu te amestici în lucruri și în descurse atingătoare de politică, lăsînd toate acestea la o parte pînă vei ajunge în vîrsta cuvenită și cu învățătura săvîrșită, și atunci vei judeca și vei deosăbi binile din rău. Iar acum iubește și ascultă pe părinții tăi, care îți doresc și îți voiesc desăvîrșita norocire, și Dumnezeu îți va ajuta. Cinstește pe mama și nu o supăra niciodată. Acestea sînt datoriile unui bun fiu către părinții săi. Arată lu mama complimenturi din parte-mi și sărut-o, asemenea, și pe Mari. Adio!

Al tău prea iubit tată,
I. Odobescu

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.387.

¹ *Arthur Boroczyn*, de origine austriac, cunoscut ca autor al hărții Bucureștiului de la 1852. Fusese în armată pînă în 1843, cînd era „slobozit” cu gradul de maior și trecut în cadrul secției ingineresti a Departamentului Trebilor din lăuntru (*Vestitorul românesc*, 6 iulie 1843). În vara lui 1846, murind Vladimir Blarenberg, șeful secției ingineresti, se încredințează acest post lui Boroczyn (*Vestitorul românesc*, 6 iulie 1846). După focul care devastase orașul în 1847, are ocazia să se distingă prin priceperea cu care lucrează la noua proiectare a cartierelor distruse; Bibescu-vodă îi mulțumea public pentru osîrdie: „mai cu deosebire arătăm a noastră mulțumire d-lui baronului Boroșin, osteneților căruia putem zice că orașul va fi mai cu seamă dator regularisirea uliților” (*Vestitorul românesc*, 27 ian. 1848). Va fi avansat colonel în 1852 (*Vestitorul românesc*, 18 oct. 1852), pentru ca, îndată după numirea lui Ioan Odobescu în fruntea oștirii la 1856, să fie atașat pe lîngă Ștabul Domnesc (*Vestitorul românesc*, 31 iulie 1856).

² *B. Formion*, doctorul culoarei de galben în Bucureștiul vremii, în cuprinsul căreia intrau și proprietățile Odobescului de *vis-à-vis* de Biserica Icoanei (marcate în harta lui Boroczyn).

³ D. Paciura, chirurgul oraşului.

⁴ Mama lui Const. Cornescu, viitorul prieten al lui Al. Odobescu. Tânărul Cornescu (n. 29 august 1830) urmase studii clasice la liceul „Henrich al IV-lea” şi se mai afla în acel timp la Paris, frecventînd cursuri de drept. Este posibil ca acum să se fi încheiat prietenia sa cu Odobescu.

⁵ Mayer, medicul statului-major al armatei. (Despre toţi aceşti medici, informaţii mai bogate în P. Samarian: *Medicina în trecutul românesc*, 3 vol.)

⁶ *Poftori*, a reaminti.

XV

IOAN ODOBESCU
cătrec
AL. ODOBESCU

1851, martie 26, Bucureşti

Iubite Alexandre!

Îmi pare bine că pot să-ţi dau ştiri bune despre sănătatea tuturor de aici. Eliza şi Gogu acum sînt de tot bine. Gogu a plecat de opt zile la Greaca să lucreze via şi să zidească o căsuţă mică, adică căsuţă de gard lipită cu pămînt, care coastă pînă la 30 # cel mult, unde au de gînd să petreacă cu Eliza toată vara ca să facă economii. Însă eu nu crez că Eliza va putea trăi acolo şi sînt sigur că toate aceste proiecturi vor rămînea jos. Pe la iulie se gătesc să călătorească la Paris, iar Gogu şi pînă la Londra, ca să fie la expoziţia cea strălucită de acolo şi să facă şi speculaţii. Nici aceasta nu crez că să va împlini. Boalele de acolo despre care îmi scrii m-a cam îngrijat. Păziţi-vă, vă rog, cît să poate de răceală, mai cu seamă acum, primăvara, cînd boalele sînt mai rele decît în celeant timp. Mă bucur că Mari este acum de tot bine şi rumenă, sărut-o din parte-mi. Ea mi-a scris că a fost la tine şi că a găsit odaia ta în cea mai mare orînduială şi curăţenie şi m-am bucurat prea mult de această veste, căci este şi foarte de trebuinţă unui om. Pe la 15 de aprilie se gătesc voiajuri de aici să plece spre Paris. Cu ei voi trimite şi cărţile romîneşti şi mai cu seamă voi trimite cele dintii cu Cantacuzino. Şi pentru orice altele vei avea trebuinţă scrie-mi şi cere fără sfială, că nu numai [nu] mă voi supăra, ci îmi va face mulţumire. Anastasache este aşa de leneş, încît pînă acum nu ţi-a răspuns, însă mi-a făgăduit că îndată ce va mai priimi scrisoare de la tine îţi va răspunde negreşit. De aceea scrie-i,

te rog, căci și eu am mare plăcere să citesc elinicalile tale. Pentru propunerea ce faci ca să iasă Mari din pansion nu mă unesc cu aceasta, și părerea mea este că nu trebuie să schimbe cineva des metoda învățăturilor, și în sfârșit mă voi înțelege despre aceasta mai [la] urmă cu mama. Nu știu dacă baron Boroșin va fi ajuns pe acolo. Scrie-mi despre aceasta și bagă de seamă la poveștile ce ți-am trimis prin el. Am scris lu mama mai alaltăieri că cu plecarea lu madam Samurcaș¹ să-mi trimită vreo trei condeie cu diamanturi în bot, și de va fi cu puțință îmi veți trimite și ceva hîrtie în sferturi, adică în forma aceia pe care îmi scriți, și cu plicuri, iar altcum nu cunosc ce mi-ar putea fi de trebuință. Aștept cu nerăbdare sosirea lu madam Samurcaș. Voi avea mare mulțumire să vorbesc cu dînsa despre voi. Adio, iubite Alexandre, sărută pe mama din parte-mi și spune-i că am priimit ieri scrisoarea ei de la 12 martie, adică cea din urmă, în care era și una către tanti Anastasica², și cu poșta viitoare voi răspunde. Eliza este supărată pe tine și pe mama, zice că nu i-ați răspuns la mai multe scrisori ce v-a trimis; cu toate acestea, vă trimite complimenturi, vă sărută și vă roagă să nu o uitați. De sărbătorile Paștelui socotesc să mă duc la Călărești cu Costinca, unde vom petrece vreo douăsprezece zile. Vă doresc și vouă să petreceți aceste luminate sărbători cu veselie și sănătoși, iar pentru ouă roșii nu știu de veți avea pe acolo. Despre sănătatea lui Zamfirescu nu poț să vă dau încă nici o știre, căci Frosinița nu s-a întors pînă acum de la Zimnicea. Înaintea plecării mele la moșie îți voi mai scri, iar acum te sărut mii de ori. Asemenea și frații tăi te sărută...

Al tău prea iubit tată,
I. Odobescu

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.388.

¹ *Anica Samurcaș*, soția lui Ion Samurcaș, cu care I. Odobescu era în strînsă relații. Născut la 1817, îl aflăm în 1841 pitar, mădular al judecătoriei județului Buzău (*Cantor de avis*, 25 ian. 1841). În acel an, soția lui mergea la băi în Austria (*Cantor de avis*, 20 mai 1841). În anul următor primea rangul boieresc de sârdar (*Cantor de avis*, 15 sept. 1842). La reorganizarea Departamentului Dreptății, în oct. 1848, ocupa postul de procuror la secția I a Curții apelative. Doi ani mai tirziu primea un nou rang boieresc: paharnic (*Vestitorul românesc*, 29 aprilie-1850). În același an devenise director general al teatrelor, introducînd un spirit nou de exigență artistică (cf. Ioan Masoff: *Istoria teatrului românesc*, vol I), calitate pe care și-a păstrat-o pînă la finele lui 1852. Locuia la un moment dat în Sf. Apostoli, nr. 59 (*Vestitorul românesc*, 15 dec. 1854). Pe listele electorale din 1864 figurează ca alegător în districtul Buzău. Se pare că a murit la 1873.

² Altă soră a Catinchii Odobescu, căsătorită cu doctorul Manolachi Teodosiu Georgiade. Era probabil văduvă cînd umbla să dea cu chirie ori în arendă un rînd de case în mahalaua Bisericii Doamnei (27 încăperi, două grajduri, trei pivniți, trei șoproane), altă casă în Mihai-Vodă (șase odăi afară de trei pentru slugi, grajd, șopron, pivniță), moșiile Strîmba și Satu Nou din jud. Prahova (*Vest. rom.*, 30 august 1852). Mai avea o casă și în ulița Bărcănescu 88, unde-și da adresa un colonel Simici (*Vestitorul românesc*, 14 ian., 1855).

XVI

IOAN ODOBESCU
căt-re
AL. ODOBESCU

16/28 aprilie 1851, București

Ți-am făgăduit, iubite Alexandre, să-ți scriu de la Călăreți, dar a fost peste putință să iau acolo condeiu în mîină, căci d-abia am putut și eu să răsflu acolo, după atîta vreme petrecută în necazuri și între boalile ce am avut în casă, precum le știi. Acum, întorcîndu-mă la București, cu cea întîi poștie mă grăbesc să-ți răspunz la scrisoarea ta cea din urmă cu data de la 1 aprilie, din care am înțeles că ești în ideea că ar fi cinevași acolo carele îmi dă raporturi mincinoase despre purtările tale. Ești cu totul greșit, căci eu n-am priimit de la nimenea nici o slovă, ci numai de la mama, arătîndu-mi tot-dauna cele mai mari laude despre purtările tale și silința ce ai pus spre înaintarea învățaturii, și pentru care mă bucur cu deosăbire. Și poveștile care ți le dau mai în toate scrisorile mele le socotesc ca o datorie a unui părinte către fiul său, ca cu acestea să-l poată depărta de orice rău și primejdie s-ar putea întîmpla, și nădăjduiesc că le priimești cu mulțumire și le păzești fără abatere. Eu singur nu voiesc ca să nu aibi prieteni și [să] nu fii în adunări și în relații cu nime-ne, ci doresc numai să le ai cu persoane care să-ți aducă folos, iar nu vătămare. Așadar, nu te supăra de poveștile mele, care îți va sluji tot-dauna spre folosul tău, și te roagă lui Dumnezeu ca să aibi pe acel bun povățuitor. Domnu Cantacuzino a plecat ieri de aici, cu care ți-am trimis și cărțile rumînești, iar gramaticile și dicționarile le vei primi cu doftoru Paciura, carele se pornește de aici la 30 ale lui aprilie. Iubește pe mama și sărut-o din parte-mi, spune-i că mîine se dă un bal de generalu Ivin, ce să află acum aici comandir în locu lui general

Gasfort, pentru adio, căci pînă la 25 ale lunii s-a hotărît să se retragă oștirile din Principaturi, la care bal sînt invitat și voi merge. Adio, iubite Alexandru, te sărut mii de ori, asemenea și pe Mari, al tău iubit tată,

Odobescu

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.389.

XVII

IOAN ODOBESCU

către

AL. ODOBESCU

23 aprilie 1851, București

Iubite Alexandre!

Am priimit scrisoarea ta de la 5 ale lunii și îți mulțumesc că mi-ai scris fără să aștepti răspuns de la mine, și sînt încredințat că și în viitor vei urma tot într-acest chip, căci scrisorile tale îmi fac mare mulțumire și plăcere, și doresc să nu fii leneș la scris, că nu știi ce rău este și cîtă întristare aduce părinților. Eu am această pildă de la Iacovenco¹. Nicolinca a plecat de aici la Odesa de două luni, și pînă acum n-a scris încă la părinți, și văz cîtă mîhnire le pricinuieste, și mai cu seamă cînd ei văd mulțumirea mea că primesc des scrisori de la copiii mei. Plăcerea la scris este o mare plăcere și folos unui om. Eu sînt însă încredințat că tu nu vei pierde niciodată pofta de a scri. Îmi descrii primăvara Parisului, și precum înțeleg, după comparația ce faci, în țara noastră este mult mai frumoasă și în adevăr poț să zic că nu poate găsi cineva în toată lumea o țară așa de îmbelșugată și bună ca a noastră. De aceea ai răbdare și silești-te la învățăturile tale, ca la întoarcerea ta aici să aibi înlesnirile trebuincioase și să poți fi folositor țării, și ție și tutulor nouă. Cărțile romînești le vei priimi curînd. Cîteva le-am trimis cu Cantacuzino, iar celelalte să pornesc duminică cu doftoru Paciura. Doamna pleacă la 2 mai de aici și, după cum să vorbește, o să vie mai în urmă și fiul său, cu care ai avut cunoștință. În vara aceasta o să aveți mulți din pămînteni pe acolo. Catinka Corneasca nu mai pleacă și așteaptă pe fiul său aici. Eu aștept cu nerăbdare pe mad. Samurcaș ca să vorbesc de voi. Adio, iubite Alexandre, sărută pe mama și pe Mari din partea mea. Costin[ca] și Bebi îți trimit complimenturi și vă sărută pe toți. Vodă Ghica întreabă totdeauna de voi și vă sărută mii de ori. Îți doresc sănătate, înaintare la învățături și fericire. Te sărut mii de ori, al tău prea iubit tată,

Odobescu

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.390.

¹ *Ignatie Iacovenco*, cumnat cu Ioan Odobescu. Înalt funcționar de stat rus, fusese în București încă la 1812, când făcea parte din cancelaria lui C. I. Bulgakov la Conferința de pace. Îndatoriri de serviciu îl readuc în București la 1820, despre care avea să alcătuiască o foarte colorată descriere într-o amplă scriere despre starea țărilor românești din acea vreme, scriere tipărită la Petersburg în 1828 (cf. Gh. G. Bezviconi: *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, Buc., 1947). În paginile acestea povestește impresia favorabilă produsă de vizitarea spitalului de la Fîntina Mavrogheni, al doctorului Caracaș, în ziua de 9 mai 1820. Cu ce prilej va fi cunoscut apoi familia doctorului nu se știe; fapt este că i-a devenit ginere, luînd în căsătorie pe cea mai mare dintre fete, Elena. Pe vremea lui Kiseleff, Ignatie Iacovenco funcționa pe lângă consulatul rusesc, iar apoi îl găsim director al poștelor. La insistențele soției, care declara că se simte neajutorată printre străini (vezi scrisoarea ei, în grecește, către Catinca Odobescu, trimisă din Petersburg la 20 august 1835, Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 62.779), s-a stabilit definitiv în București. În 1844 și cîțiva ani după aceea semna prin ziare anunțuri ca împuternicit al comisiei alcătuită spre descoperirea și dobîndirea aurului și altor metale — de fapt o asociație cu capital rusesc, care căuta să cointerezeze și elemente autohtone, punînd în vînzare o cotă din acțiuni (*Vestitorul românesc*, 8 iulie 1844). Pe proprietatea sa din Dealul Spirii — pe locul actualului Muzeu militar — amenajase un splendid parc, mult apreciat de societatea vremii. Sub unul din nucii plantați de el, muri subit în 1870. Castanii imenși care se mai văd și astăzi în curtea Muzeului militar mai amintesc de fostul parc Iacovenco. A avut trei băieți și trei fete. *Constantin*, stabilit la Odessa, unde mai trăia la 1887; *Nicolae*, despre care e vorba în această scrisoare, plecat și el la Odessa și mort tînăr (la 1858 primea și el o bursă Dositei — vezi nota 4 la scrisoarea a IV-a). *Paul*, fost ofițer de marină, autor al unor lucrări tratînd diverse chestiuni economice, între care un proiect de Bancă Națională la 1858 și un memoriu asupra luminării orașului București cu gaz fluid prin stimularea industriei naționale, la 1868; *Ecaterina*, căsătorită întîi Musculeanu, apoi Kolontaeff; *Sofia*, devenită soția doctorului și omului politic Nic. Kretzulescu; *Olga*, căsătorită, pare-se, cu dr. Iosif Suhanel. Tinere, luau deseori parte la jururile din casa Odobeștilor, alcătuiind o prezență dintre cele mai agreabile. Ele trebuie să fi constituit acea atracție irezistibilă despre care vorbește Grigore Alexandrescu în scrisorile către Ion Ghica din perioada 1842—44, numindu-le, în donjuanismul său febril, „nimfe”. Bune de petrecere, cum certifică poetul fabulist, este aproape sigur că nu absentau de la vestitele baluri ale epocii. Neobositul Carcalechi le pomenea în darea de seamă asupra balului dat joi, 22 ian. 1842, în casele marelui ban Mihail Ghica. Printre alte „măști”, cronicarul remarcă pe coconițele colonelului Iacovenco (din grabă scrie Iacomeon): Katinca, în costum de spaniolă, Olga, svețiană și Sofia, țărăncă de Rusia (*Cantor de avis*, 24 ianuarie). Ordinea înșiruirii nu oferă oare un indiciu asupra vîrstelor?

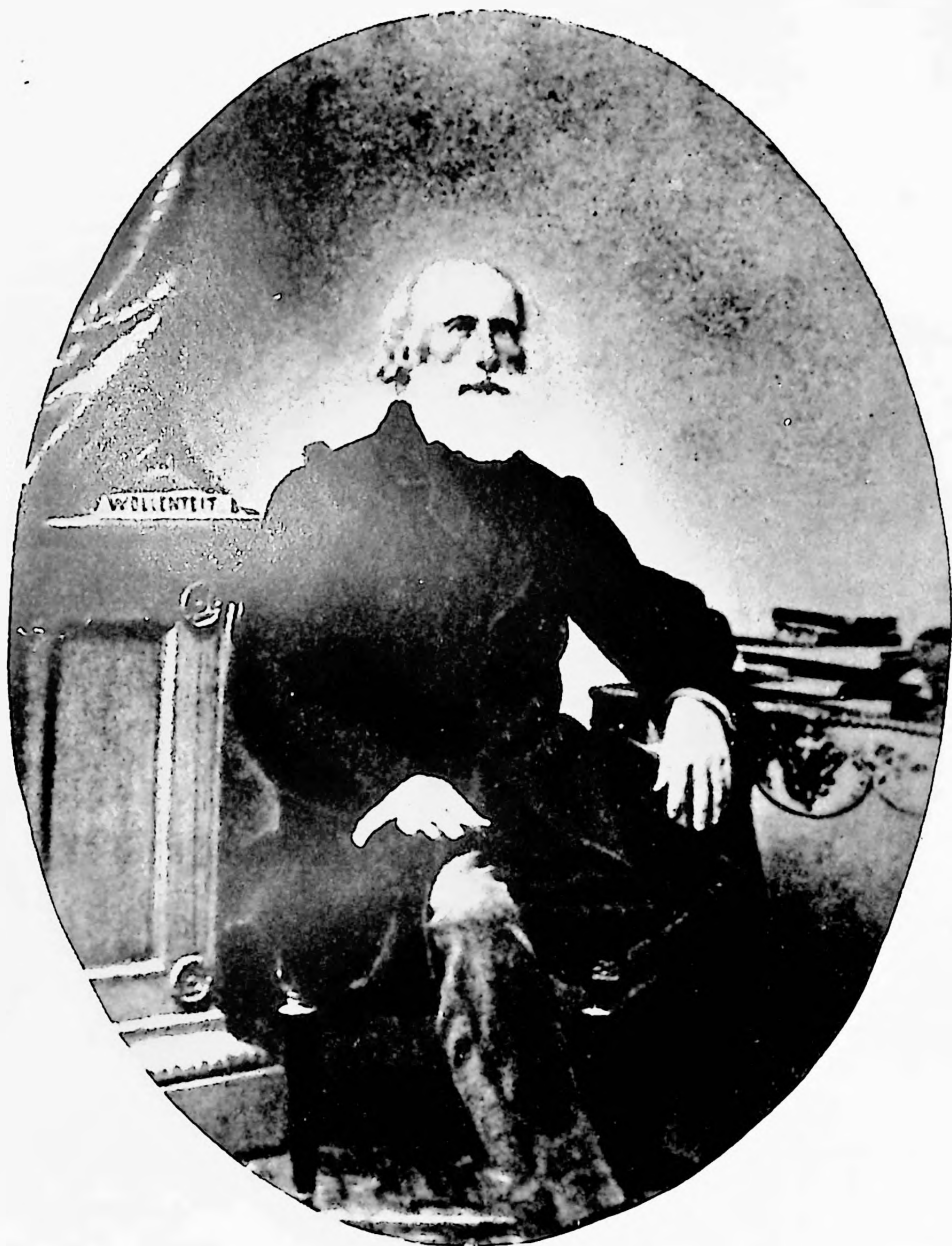
IOAN ODOBESCU
căt're
AL. ODOBESCU

9/21 mai 1851, București

Am priimit, iubite Alexandre, scrisoarea ta de la 7 mai. Am înțeles toate cîte îmi scrii și am rămas foarte mulțumit că te-ai pătruns de dorința iubitul[ui] tău tată, și care n-are altceva în vederea sa decît fericirea copiilor săi, și pe care o pot dobîndi numai prin purtări bune și desăvîrșirea la învățăturile trebuincioase. Omul fără științe nu să bucură de viața sa și toată viața simpte o mîhnire. Pentru supărarea ce socotești că am asupra ta te încredințez că nu o am de loc. Acum o să-ți dau o nuvelă care să te bucure prea mult. Miercuri, în minutu ce citeam scrisoarea ta, pe care [o] priimisem cu cîteva minute mai înainte, mă pomenesc deodată că intră, în odaia unde ședeam, kir Apostol și mă întreabă de voiesc să-i dau vreun comision la Paris, căci el pleacă duminică. Poți să-ți închipuiești ce veselie mi-a făcut această neașteptată surpriză, și mai cu seamă cînd citeam dorința și trebuința ce scriai că este de a să afla el acolo. Așadar, să vede că și Dumnezeu voiește ca să fii un om pricopsit și de aceia îți trimite toate mijloacele, și rămîne numai la silința ta ca să te folosești. Socotesc că de multe ori îți este necaz că nu ai ascultat pe papa, și să te silești mai mult la învățătura acestor limbi, și mai cu seamă că aveai pe cei mai buni dascăli. Cu toate acestea, să uităm cele trecute și să căutăm de cele ce putem face acum și să nu le pierdem. Această călătorie a lui kir Apostol să face într-acest chip: domnu Germani Enake pleacă cu soara sa și cu fiul său la Paris. Acolo lasă pe fiul său cu soară-sa și cu kir Apostol pentru cinci ani spre săvîrșirea învățaturii. Așadar, o să ai și un prieten bun și pe care știu că îl iubeai și cu care poți să vorbești și grecește. Cu toate că ei se pornesc mîine de aici, dar sosirea lor acolo va fi pe la sfîrșitul lui iulie, căci o să să mai oprească pe la băile de la Marienbadă sau Karlsbadă. Ieri am fost la Germani, l-am rugat să te întîlnească și să te sărute din parte-mi. Am văzut și pe tînăru Germani și i-am zis că o să ai mare bucurie cînd îl vei [ve]dea și să păstrați tot același prieteșug între voi pe care îl aveți aici. Mi s-a părut un tînăr preabun și de ispravă. Domnu Stamatiadis sau kir Apostol, precum îl numești tu, nu mai poate de bucurie că o să te vază. Te iubește cu deosăbire, precum m-a încredințat, și să făgăduiește să-ți dea și lecții în limba lui. Venirea lor acolo va fi cel mult pe la sfîrșitu lui iulie. Adio, iubite Alexandre, iubește și ascultă pe mama și nu uita pe al tău iubit

tată,

Odobescu

Ignatie Iacovenko

Elena Iacovenco

XIX

IOAN ODOBESCU
căt̃re
AL. ODOBESCU

9/21 iunie 1851

Iubite Alexandre,

Am zăbovit să-ți răspunz la scrisoarea ta din urmă de la 14/26 mai, însă despre știrea sănătății noastre, care te interesează, ai aflat din scrisorile lu mama. Am avut deosăbită plăcere să citesc scrisoarea ta în care îmi expui bunele tale sentimenturi și dorința ce ai de a dobîndi învățăturile trebuincioase, și cu silința ta nădăjduiesc că te vei folosi.

Pe Nicolachi și pe Sofica nădăjduiesc că i-ai văzut și că ți-a spus despre toate cîte ar putea să te intereseze de aici. Asemenea nu sînt la îndoială că te-ai prezentat și la măriasa doamna, care, după cum m-a încredințat, te iubește. Nu știu de a sosit acolo și Cantacozino, cu care ți-am trimis cărți romînești și de mai ai trebuință de niscaiva cărți romînești scrie-mi și îți voi trimite. Cu madam Samurcaș am vorbit mult de voi, ea vă iubește cu deosăbire. Am priimit și condeile ce mi-ai trimis, însă sînt prea moi, și așa le-am dăruit lui Costinca. El scrie cu ele prea bine. Am scris lu mama să-mi trimiță altele mai tari, precum și hîrtie cu plicuri după forma ei. Acum are ocazion bun cu madam Monti și, ca să nu o îngreuneze prea mult, poate să-mi trimiță hîrtie și cu Nicolache. Adio, iubite Alexandre!

Al tău iubit tată,
Odobescu

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.391.

XX

IOAN ODOBESCU
căt̃re
AL. ODOBESCU

10 iulie 1851, Arpatac

Iubite Alexandre!

Duminică la 8 ale lunii a sosit aici Valkar și mi-a adus scrisoarea ta de la 10/22 iunie. Am avut mare bucurie că ești sănătos,

iar făgăduiala ta despre silința ce o să pui la învățătură în vremea aflării tale la țară m-a mulțumit cu deosăbire. Îmi pare numai rău că din cărțile ce ți-am trimis lipsesc câteva pajuri (*sic!*). Cu întoarcerea mea la București mă voi sili să le găsesc și să ți le trimit. Asemenea, îți voi trimite cu Eliza și cărțile ce mai ceri de să vor găsi. Eu sînt sănătos, apa de aici mi-a folosit cu deosăbire, tusea a încetat și simț o mare ușurință în tot trupul. Costinca asemenea este sănătos, te sărută mii de ori, petrece aici de minune și învață cu Valkar patru-cinci ceasuri pe zi. Este un băiat preabun și ascultător, a scris lu mama, iar ție zice că nu îți scrie pentru că nu i-ai răspuns la scrisorile lui. Scrie-i bietului băiat, că este mîhnit, el te iubește prea mult. În vremea aflării tale la țară nu înceta să-mi scrii. Crez că ocazioane vei găsi ca să trimiți scrisori la Paris. Am văzut pe tînăru prinț Știrbei și am vorbit de tine; te laudă mult. El este maior și adjutant al [lui] vodă; mi s-a părut un tînăr cumsăcade. Adio, iubitul meu Alexandru. Nu înceta a iubi pe al tău tată,

Odobescu

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp., inv. 64.392.

XXI

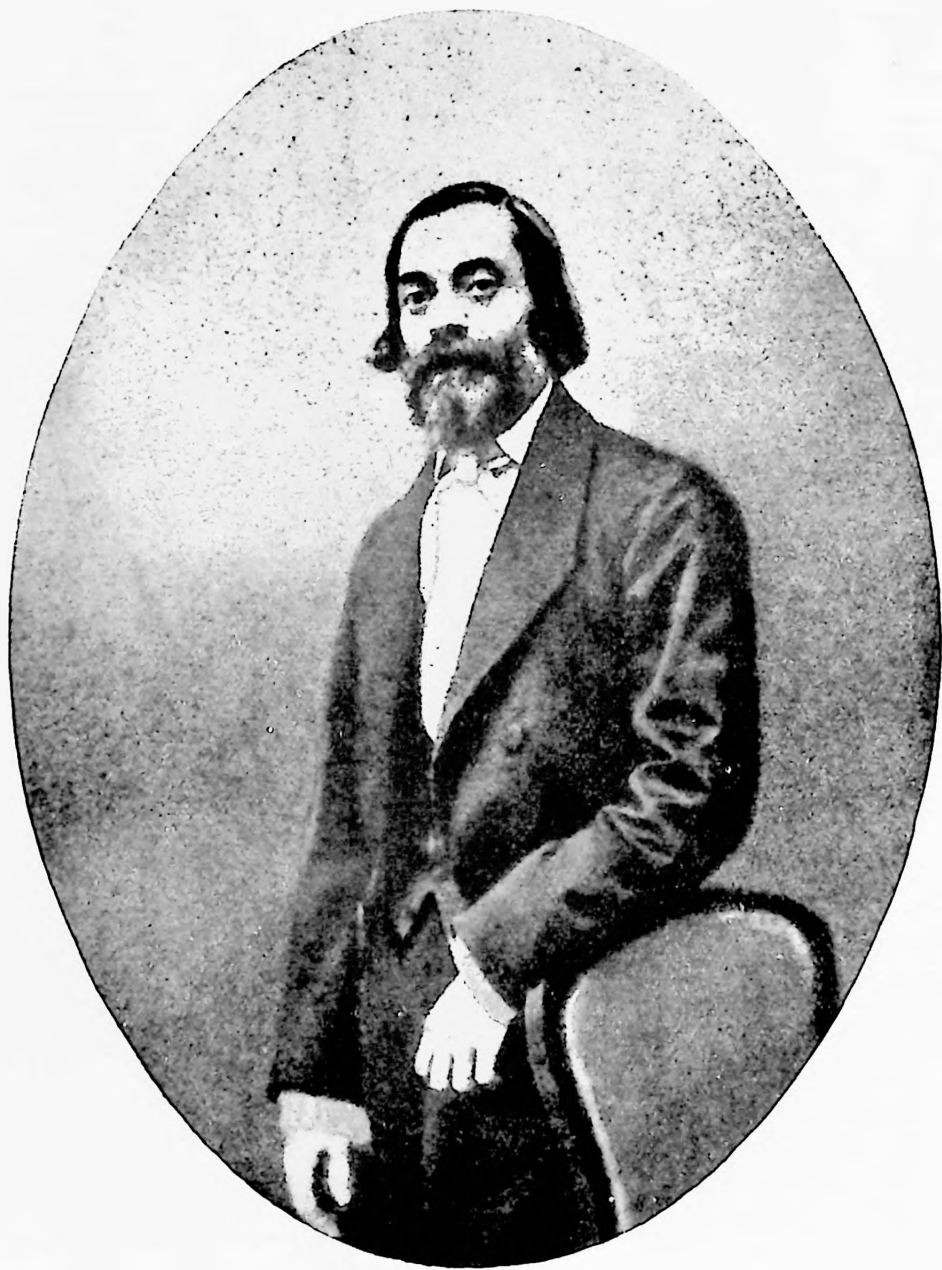
C. A. ROSETTI

către

AL. ODOBESCU

1851, 28 iulie
27, rue de l'Art

Pistolograf se poate, dar însă leneș și om onest, daruri ce te asigură că vei scăpa de critica mea. Dacă zic *leneș*, este de prisos a-ți mai da dovezi și temeiuri, dar sunt silit a-ți spune că zic *onest*, că nu seamănă cu unii oameni carii în vîrstă de 17 ani aduc pe oameni diplomatește din condei, astfel încît îi silesc sau să roșască, sau să se necăjească ca tot vinovatu. Nu, nu este adevărat că mă duc des la măicu-lița ta, și bănuind că știi această neomenie a mea, zic că ești diplomat, de nu necinstit, cel puțin șiret, ca tot diplomatul. În adevăr, de m-ai judeca după cuget numai, apoi merit toate mulțumirile tale, dar după faptă nimic, și pricina este lenea, distanța cea mare și timpul cel scurt.

C. A. Rosetti, prin mijlocirea căruia Odobescu s-a apropiat
de cerul și ideile revoluționarilor de la 1848

Ș-apoi ca să nu semăn cu diplomația ta, trebuie să-ți spui că uneori mă cam supăr și bombănesc pe măicuța ta. Poate că am dreptate. Poate însă că pricina este ca să găsesc o scuză în ochii mei. Dacă este singură, îmi zic, *bine să-i fie*. Cine o pune să de pe fii-sa călugăriților și pe fii-so revoluționarilor? Cine o pune să șază în lumea cea zgomoasă și nu vine p-acî, în juru Luxemburgului, dasupra catacombelor, și să s-așeze cu copilașii și cu amicii ei? Cu toate acestea, mă voi sili, pe cît îmi va fi cu putință, a binemerita de la diplomația ta.

În al doilea paragraf ești tot diplomat, aducîndu-mă din condei asupra activității mele patriotice. Dar fie. Întîile greșeli am de sistemă a le ierta și d-aceea îți spun că fac tot ce pot. Știu că cuvîntul „fac tot ce pot”, căci cred că omul ce va face *tot ce poate* va putea el singur să răstoarne lumea reacționară. Dar te rog să nu iei tocmai ad litteram aceste cuvinte, fac tot ce pot, de vei ține socoteală de lipsa educației, a științei și a mijloacelor în care mă aflu. A! cînd ai ști cîte greutăți și cînd ai ști cine este vinovatu cel mare, ai suferi foarte, căci este *junimea*. Cîteva cuvinte, și poate că vei fi de părerea mea. Trebuie sau nu bani? Trebuie sau nu ca scrierile de propagandă să intre în număr mare în țară? Negreșit că da! Noi, ceștia bulgraoi, nu putem să intrăm în țară, nu mai putem merge nici în Transilvania, după o nouă dispoziție ce a luat acuma. Aveam de gînd să mă duc și eu și am aflat de la Marghiloman¹ (carele este acum aci gonit) că nu se mai poate.

Cine dar să bage scrierile în țară? Cine să meargă în țară să ne adune bani de la cei ce voiesc a da? Nimeni nu poate decît *junimea* ce nu este izgonită. *Junimea* nu voiește, și prin urmare lucrările noastre vor avea mult mai puțină eficacitate decît ar putea avea, dacă tu, Berindey², Crețianu³ etc. ați voi să jertfiți cîteva luni ale vacanței repezindu-vă și dînd o raită prin București. Pretextele se pot găsi și voia de la părinți se poate dobîndi cînd veți voi. Ce poate zice oare părintele cînd fiul îi zice: „Am iconomisit 50 galbeni din hrana mea ca să pot gusta fericirea a te îmbrățișa în vacanții”? Ce ar putea face un om ca tine într-o lună în țară te-aș ofensa de ți-aș spune-o. Las dar pe cugetu tău a osîndi pe noi sau pe voi.

Serbarea duminiceii de Proudhon n-am citit-o. Brătianu însă mi-a spus că n-ar putea fi bună pentru noi decît d-ar putea cineva s-o naturalizeze. Ceea ce cred c-ar fi trebuincios pentru noi este istoria romanilor, a italienilor și a francezilor. De ce dar nu faci o prezentare din revoluția de la '89? Este lungă? Apoi a romanilor ce voiai să faci este mult mai lungă. Din Proudhon nimeni nu crez că ar putea fi tradus acum cu folos pentru noi decît *Ce este proprietatea*.

Înțelepciunea ta va face cum va putea (*vouloir c'est pouvoir*).

Te îmbrățișez,
Rosetti

¹ Trebuie să fie acel M. Marghiloman din Sibiu, suspectat de autoritățile polițienești pentru că primea *Junimea română* (cf. Simeon Reli: *C.A. Rosetti și N. Bălcescu în lumina cenzurei austriace în Junimea literară*, XVIII, 9—12, 1929).

² Cu doi ani mai vîrstnic decît Al. Odobescu, Dimitrie Berindey se afla la Paris pentru studii, fiind printre cei mai activi susținători ai ideologiei progresiste după care se călăuzea „*Junimea română*”. Era unul dintre cei patru redactori ai revistei și astăzi s-a demonstrat cu prisosință că lui îi aparține celebrul articol *Trecutul și prezentul*, multă vreme atribuit din greșeală lui Bălcescu (vezi articolul nostru *Scris-a Bălcescu „Trecutul și prezentul”* ? în *Gazeta literară*, XI, 8 [518], 20 febr. 1964). Rămîne la Paris și după plecarea prietenului Odobescu, luînd parte la campania politică pentru pregătirea și înfăptuirea Unirii; în aprilie 1856 semna petiția romînilor din Paris către Walewski, ministrul de externe francez (cf. N. Corivan: *Din activitatea emigranților romîni în Apus*, Buc. 1931). Dintr-o scrisoare a lui Al. C. Golescu-Arăpîlă către Ștefan Golescu, din noiembrie 1859, reținem senzația stîrnită în țară de succesul deosebit (medalia de argint) cu care D. Berindey absolvise Școala de Belle-Arte, secția arhitectură (George Fotino: *Boierii Golești*, Buc., 1939, vol. IV, p. 307). Întors în patrie, se va dedica problemelor urbanistice. Paralel desfășoară o interesantă activitate publicistică. Pe lîngă articole de specialitate în *Romînul* (d.p. *Despre salubritatea locuințelor și a orașelor* din 6/18 sept. 1860, pe care ni-l semnalează tov. Dan Berindei), își aduce contribuția la dezbaterea chestiunilor artistice în paginile *Independenței* lui Radu Ionescu. Foiletoanele despre *Artele în Țara Romînească* (1 și 3 noiembrie 1860) poartă amprenta unui spirit cultivat, deschis ideilor înnoitoare, dornic să contribuie la răspîndirea cuceririlor civilizației. Critică cu asprime nepăsarea și incompetența autorităților în numele nevoii de a ridica poporul pe scara culturii (vezi art. *Expozițiunea țării la Londra și instrucțiunea publică*, *Ind.*, 14.XI. 1861). Face mare vîlvă, în acea perioadă, demisia sa din comisia municipalității ca protest față de ingerințele brutale ale miniștrilor. Protestează și în presă, atacînd vehement practicile nedemocratice, demagogia și politicianismul, consecvent cu principiile apărute în tinerețe. Lui îi aparțin, evident, și prin idei și prin tonul general, foiletoanele nesemnate din *Independența* din seria *Care este scopul corespondenților din jurnalele străine și Partitele și națiunea*, în care denunță uneltirile puse la cale de elementele reacționare cu scopul de a submina Unirea. Editînd la 1861 *Revista romînă*, Odobescu îi încredințează secretariatul de redacție. Aici publică Berindey, între altele, excelentul studiu istoric asupra Bucureștiului. Va face parte, în continuare, din comisia arheologică, din comisia pentru organizarea Muzeului național, din diverse comitete ministeriale pentru lucrări edilitare. Pentru scurtă vreme, a deținut portofoliul lucrărilor publice în cabinetul Ion Ghica (18 dec. 1870 — 11 martie 1871). A fost, în mai multe legislaturi, deputat în Cameră. Murea subit în mai 1884. Aflînd vestea, Catinca Odobescu, impresionată, o transmitea mai departe lui Alexandru, care se găsea la Paris (B.A.R.P.R., Coresp. inv. 64.370).

³ Vezi nota 5 la scrisoarea LXIV.

IOAN ODOBESCU
căt-re
AL. ODOBESCU

7/19 avgust 1851, Bucureşti

Iubite Alexandre,

Sîmbătă la 4 ale lunii am sosit în Bucureşti, unde am găsit scrisoarea ta de la 19/31 iulie şi de care am avut mare bucurie. Este acum a treilea scrisoare ce nu ți-am răspuns, de aceea mă grăbesc a te înştiinţa că sîntem sănătoşi. Apa Arpatacului mi-a folosit mult şi simţ mare uşurinţă; asemenea şi Costinca este prea bine, s-a îngrăşat, la Arpatac a alergat aşa de mult, încît nu puteam pricepe cum îl mai țin picerile, dar şi învăţa. Valkar, care a fost cu noi, era mulţumit de învăţătura lui. Să ocupe patru ceasuri pe zi cu învăţătura. Acum şi tu eşti la ţară, petreci bine şi te foloseşti de învăţăturile tale. Văz că doreşti mult de ţara noastră şi îmi pare bine că o găseşti mai frumoasă şi mai bună decît alte ţări. Ca mîine o să aibi norocirea să o vezi. Vremea trece pe nesîmţite mai cu seamă cînd eşti ocupat. Aşadar, sileşte-te să te foloseşti de această vreme ca să te poţi bucura în ţara ta. Cu venirea mea la Paris vom vorbi mai pe larg despre toate acestea. Acum, de ziua Sfînt. Alexandru, îţi urez sănătate şi îţi doresc norocire şi fericire şi înaintare cu folos la învăţăturile tale.

Tanti Anastasi să află la moşie, nu poţi şti de ți-a scris sau nu, toţi ai noştri de aici sînt sănătoşi. Costinca şi Bebi te sărută mii de ori. Bebi să duce astăzi la pansion, iar Costinca, după 15 avgust.

Îţi mulţumesc prea mult că îmi scrii des, nu înceta şi în viitor a urma tot aşa. Adio, iubite Alexandre, te sărut mii de ori. Acum socotesc că eşti cu mama şi cu Mari, sărută-le din parte-mi.

Al tău iubit tată,
I. Odobescu

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.393.

IOAN ODOBESCU şi ELIZA CARACAŞ
căt-re
AL. ODOBESCU

25 avgust 1851, Bucureşti

Iubite Alexandre!

Sosind aici marţi de la Călăreţi, unde am fost cu Pavel Iacovenco vreo şase zile, am găsit scrisoarea ta de la 17 av. şi m-am

bucurat cu deosebire că ești sănătos și, împreună cu mama și cu Mari, o să vezi și marea; crez că o să-ți placă, iar spre a mă revedea și pe mine, să mai aibi puțină răbdare și vei dobîndi cu ajutoru lui Dumnezeu și această dorință. Acum însă, cu apropierea Sfîntului Alexandru, ziua patronului numelui tău, ce este pentru mine așa de scumpă, mă grăbesc să-ți urez sănătate, norocire și progrese la învățăturile tale, și, spre dovadă de părintească iubire ce păstrez către tine, vei primi de la mama un dar de 10 # pe care îi vei cheltui după plăcerea ta (însă nu pentru cumpărături de cărți, căci niște asemenea cheltuieli să vor face de mama) și doresc să vă veseliți în acea zi și să o prăznuiți cu toți, iar noi aici vom bea în sănătatea voastră. Eliza cu nerăbdare așteaptă răspunsu făgăduit. Eu nu crez că o să vie în iarna asta la Paris. De cînd am sosit de la băi tot am cercetat pentru articurile ce lipsesc din jurnalul de *Ambe sexe*, dar nu le-am putut găsi încă; voi mai cerceta, căci aș dori mult să le dobîndesc și să ți le trimiț. Adio, iubite Alexandre, iubește și ascultă pe mama, că aceasta este datoria unui fiu bun. Sărut-o din parte-mi. Pe kir Apostol nădăjduiesc că l-ai văzut, asemenea și pe domnu Germani și pe fiiul său și al tău prieten. Spune la toți complimenturi din parte-mi. Te sărut mii de ori și sînt

al tău iubit tată,

I. Odobescu

Mon cher Alexandre, je t'écris quelques mots seulement pour te remercier de l'intention que tu as eu et que tu témoignes de m'écrire, mais comme je ne compte pas trop sur l'accomplissement de cette promesse, je prends les devants pour te dire que j'ai de la patience. C'est une idée qui vient malgré moi. Je t'embrasse de coeur et te félicite pour ton jour de fête, nous comptons boire a ta santé,

Elise

Bibl. Acad. R.P.R., Corresp. inv. 64.394.

Dragul meu Alexandru, îți scriu numai cîteva cuvinte, ca să-ți mulțumesc pentru intenția mărturisită de a-mi scrie, dar, cum nu prea contez pe împlinirea acestei promisiuni, ți-o iau înainte pentru a-ți spune că am răbdare. Ideea asta mi-a venit în minte fără voie. Te îmbrățișez din inimă și te felicit pentru ziua onomastică, avem de gînd să bem în sănătatea ta,

Eliza

IOAN ODOBESCU
căt're
AL. ODOBESCU

11/23 septembrie 1851, București

Iubite Alexandre!

Scrisoarea ta de la 18/30 avgust am priimit-o la 4 septemvrie. M-am bucurat cu deosăbire că ești sănătos și că ai petrecut în călătorie cu mama vreo cîteva zile bine și ai avut mulțumirea să vezi și marea. Asemenea, am mare mulțumire că mama cu Mari petrec bine și cu lume plăcută, și, după știrile ce avem de la Nicolache, urmează să fie în Paris de zece zile, căci scria că mama pleasă de la Trubil*. Mă mir însă că pe la voi este așa frig în vreme ce aici avem o căldură nespasă, cu toate că și la noi a fost mai înainte cam frig, dar nu ca să ne clănțene dinții. Așadar, nădăjduiesc că acum va fi și pe la voi mai cald. Băile Arpatacului mi-au folosit prea mult, precum am mai scris lu mama (mi să pare și ție), și sîntem toți sănătoși. Aștept numai cu mare nerăbdare vara viitoare, ca să viu acolo și să vă îmbrățișez. Cît pentru ocupațiile ce zici că ar fi trebuincioase pentru sănătatea mea, eu le urmez cu călătoriile mele pe la Călăreți și Dragomirești¹. Joi mă duc iarăși la Călăreți ca să seamăn ceva grîu. Pe la 20 ale lunii mă voi afla la Dragomirești, unde am hotărît să fac încă o moară pentru lucrare de aramă. Cu acest chip, am ocupații destule, iar pentru școala ce propui să înființez la Călăreți, va rămînea pînă va crește copiii sătenilor, căci acum nu prea să află asemenea copii, nici dascăli nu să găsească deocamdată. Iar după întoarcerea mea de la voi și după sfătuirea ce voi avea acolo cu tine, să face și aceasta. Sănătate să fie, și toate sînt lesne. Acum iarăși după legiuirea cea nouă, de la octombrie anului viitor 1852, sătenii sînt slobozi să să strămute după o moșie la alta, unde va putea să să învoiască mai cu folos pentru dînșii, și această învoială are să să facă pe curs de cinci ani, adică din catagrafie în catagrafie, cînd atunci urmează a să face de iznoavă învoiri, și cel ce nu va putea să să ajungă cu stăpînu moșii iarăși va fi volnic să să strămute. Așadar, pînă la octombrie anului viitor nici nu poate să știe cîneva ce lăcuiitori o să aibă pe moșia sa ca să poată face acum vreo asemenea lucrare despre care tu îmi propui. Iar la soroc însemnat voi cunoaște suma lăcuiitorilor ce să vor așeza pe moșiile noastre și vom chibzui despre toate îmbunătățirile trebuincioase și folositoare, atît sătenilor, cît și proprietarului. Acum rămîne numai ca tu să înaintezi cu folos la învățăturile tale, ca să săvîrșești mai

* Trouville-sur-Mer, mic port la Marea Mîneei, cu o foarte căutată plajă.

curînd și să vii în țara ta și să te ocupezi de cele ce vom socoti că sînt trebuincioase și folositoare. Adio, iubitul meu fiu, te sărut mii de ori. Al tău iubit tată,

I. Odobescu

Costinca și Bebi te sărută.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.395.

¹ Altă moșie a lui I. Odobescu în satul Dragomireștii-din-Vale, pe partea stîngă a Dîmboviței, mai sus de Chiajna. De aceeași proprietate ținea și pădurea Zurbaua. Fuseseră mai înainte ale lui Manuc-bei, pînă la 1831, cînd urmașii anunțau vînzarea lor în *Curierul Românesc* (vezi nr. din 15 oct. 1831). În vechi acte de familie, moșia este înscrisă cu 1.400 pogoane, pentru culturi de leguminoase, porumb și pășune. Prin împărțirea între urmașii Odobești și d'Avril, iar apoi celorlalți moștenitori, moșia s-a fărâmițat și parte s-a și înstrăinat.

XXV

IOAN ODOBESCU
cătrec
AL. ODOBESCU

Iubite Alexandre!

Cu treburile casii și cu voiajurile mele de la o moșie la alta n-am avut vreme să-ți scriu pînă acum. Îți spui dar că am avut mare mulțumire că tu te-ai așezat într-o lăcuință cu mama și te-ai pus cu tot denadinsul pe învățătură, pentru care mă încredințează atît scrisoarea lu mama, cît și mad. Rukman și domnu Cantacuzino, pe care i-am văzut ieri și mi-a vorbit mult de tine și spre lauda ta. Acum ai început, precum îmi scrie mama, și lecțiile de limba elină cu domnu Apostol; nădăjduiesc că vei profita mult de la dînsul. Arată-i complimenturi din parte-mi și spune-i că îl rog să vorbească cu tine grecește, căci doresc prea mult ca să vorbești în această limbă. Aștept cu nerăbdare să aflu ce cursuri de învățături ai început și la care școală. Cu toată dorința ce am a te vedea și a te îmbrățișa, dar tot mai bine ai făcut că nu te-ai repezit pînă la București, pentru mai multe cuvinte. Ai fi lăsat pe mama singură, ai fi pierdut vremea învățăturilor și altele. Și mai cu seamă că peste vreo cîteva luni o să

avem norocirea să ne vedem și să fim împreună, Dumnezeu numai să ne ție pe toți sănătoși și toate vor fi bine. Adio, iubite Alexandre, te sărut mii de ori. Costinca și Bebi al tău sînt sănătoși și te sărută și ei de mii de ori.

Al tău preaiubit tată,
I. Odobescu

9/21 octomvrie 1851, București

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.382.

XXVI

IOAN ODOBESCU
căt-re
AL. ODOBESCU

Stil vechi — 27 octomvrie 1851, București, sîmbătă

Iubite Alexandre,

Am priimit două scrisori ale tale cu data 12 oct., una, adică cea mare, cu doamna Samurcaș, și ceialantă cu poștia, din care am înțeles scopu și aplecarea ta asupra învățăturilor ce voiești să faci și nu pot să-ți zic altceva decît Dumnezeu să-ți fie în ajutor ca să izbutești la întreprinderile tale, dar orice învățăături vei începe silești-te a le cunoaște bine și desăvîrșit, căci numai în acest chip vei putea dobîndi o carieră prin care să aduci folos patriii tale. De aceea silești-te a profita cît să va putea la învățăturile ce ai început. Și cînd cu ajutoru lui Dumnezeu voi veni și eu acolo și îmi va fi capu mai odihnit, care acum este ocupat cu feluri de chibzuiri asupra îmbunătățirii interesurilor casii și a stării noastre, atunci ne vom sfătui împreună cu toți și vom hotărî despre cariera ta ceea ce vom găsi de cuviință și potrivit în trebuințele țării noastre. Pe doamna Samurcaș am văzut-o joi. Mi-a spus multe laude asupra purtărilor și învățăturilor voastre, de care m-am bucurat cu deosebire. Krețulescu n-a sosit încă; să așteaptă peste 8 zile venirea lor aici. Am mare nerăbdare să-l văz. Lu mama o să-i scriu cu poștia de marți, iar acum sărut-o dîn parte-mi. Adio, iubitul meu Țaț, te sărut mii de ori.

Al tău iubit tată,
I. Odob.

Costinca și Bebi sînt sănătoși și te sărută mii de ori. Ieri, cu prileju sărbătorii Sfîntului Dimitrie, a fostăra acasă. Îți mulțumesc de hîrtia mirositoare ce mi-ai trimis cu doamna Samurcaș.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.425.

XXVII

IOAN ODOBESCU

către

AL. ODOBESCU

noiembrie 3/15, 1851, București

Iubite Alexandre!

Am priimit scrisoarea ta de la 30 oct. împreună și cu cea către Gărdescu, pe care i-am dat-o, și îți trimit și răspuns la ea. La scrisoarea cea lungă ce am priimit cu d-na Samurcaș ți-am răspuns, și nădăjduiesc că-l vei fiși priimit. Eliza în adevăr să mărită, și peste o lună de zile să va săvîrși nunta. Și cu toate acestea tot o să poți să o vezi, însă ceva mai tîrziu. Ei au de gînd peste un an cel mult să să așeze în Belgia ca consul al Prusiei, și de acolo va avea toată înlesnirea a vă face vizite. Acum așteaptă scrisoarea ta, ce-i făgăduiești. Mă întreb ce fac eu? Sînt mai mult în drumuri pe la Dragomirești și Călăreți, pe care i-am și dat în arendă de la Sf. Georgie viitor drept 320 # pe an. Iar la Dragomirești lucrez o moară de aramă, de care voi vă chibzuți, vă gîndiți și nu puteți pricepe ce o fi aceea. Această moară este în acest chip: ciocanile cu care acum să bate arama cu mîinile și să lucrează cazane, tinjir și alte asemenea lucruri o să să bată și o să să lucreze această aramă și lucruri prin roată de moară, ce să vor întoarce cu repiziciunea apii și tot cu acest chip să va sufla și la foile de foc pentru topitu aramii. Și cu acest chip, în loc să lucreze douăzeci de oameni cu mîinile, va fi trebuință numai de un om. În sfîrșit, această fabrică, care poate să coaste pînă la 1 000 # cel mult, aduce un venit cel puțin de 400 # pe an. Să fii sănătos și să vii să o vezi, și atunci vei pricepe mai bine, iar acum te sărut mii de ori. Al tău iubit tată,

Odobescu

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.399.

XXVIII

IOAN ODOBESCU
căt-re
AL. ODOBESCU

2/14 februar 1852

Iubite Alexandre!

Scrisoarea ta de la 28 ghenuar am priimit-o și îndată am trimis de mi-a adus *Calendaru* de la Vinterhalter, și am citit broșura lucrată de tine¹, care ori că în adevăr este bine lucrată, sau fiindcă este scrisă de tine (aceasta rămîne la judecata altora), dar mie mi-a plăcut cu deosebire și am avut o nespusă mulțumire, și mai cu seamă văzînd că tu te ocupi la înaintarea învățăturilor tale, și că jertfile ce facem noi, părinții, pentru voi nu sînt în zadar, și aștept cu nerăbdare ziua în care să poț să te îmbrățișez, și îți mulțumesc personal pentru toate lucrările și trudele tale, iar pînă atunci priimește prin înscris mulțumirea și blagoslovenia iubitului tău părinte. Scrisoarea de la 2 decembrie, pe care tu o socotești perdută, am priimit-o, precum și altele, însă eu la mai multe nu ți-am răspuns. Asemenea și Eliza² a priimit scrisoarea pe lîngă care îi ziceai că-i trimiți scrierea ta ca să mi-o dee în ziua Anului nou, însă numai scrisoarea, iar broșura n-a priimit-o. De cîte îmi scrii despre boala lui Mari m-a odihnit; sărut-o din parte-mi și spune-i că îmi pare bine că boala ei a fost trecătoare. Costinca și Eliza vă sărută mii de ori. Adio, iubite Alexandre, te sărut mii de ori.

Al tău iubit tată,
I. Odobescu

¹ În *Calendar popular pentru anul 1852*, editat de C. A. Rosetti și Winterhalder, Al. Odobescu a publicat, fără semnătură, fragmentul istoric despre Ioana d'Arc intitulat *Fecioara din Orléans*.

² Eliza Theremin.

XXIX

IOAN ODOBESCU

către

AL. ODOBESCU

15/27 aprilie 1852, București

Iubite Alexandre!

Cu deosebită mulțumire am priimit scrisoarea ta de la 14 ale lunii și m-am bucurat aflînd că sînteți sănătoși și urmați învățăturile voastre bine, și vă povățuiesc ca să vă siliți cît va fi prin putere să dobîndiți cunoștințele trebuincioase mai curînd și să nu pierdeți vremea cea scumpă. Noi sîntem asemenea toți sănătoși, și Elizinca noastră este cu deosebire veselă și bavardă, încît îmi ia urechile cînd mă duc acolo. Așteptăm cu nerăbdare ziua plecării și minutu în care să vă vedem și să vă îmbrățișăm și nu trebuie să vă întristați că venirea noastră o să fie mai tîrziu, fiindcă atunci o să poț rămînea cu voi mai mult timp și o să fiu mai odihnit știind că trebile de aici le-am lăsat în bună orînduială și mai cu seamă că pe la începutul lui mai o să înceapă și lucrarea fabricii de aramă, pentru care este neapărată trebuință să am și eu o idee și o cunoștință de lucrarea ei, și cu aceasta să poț ști care este adevăratul venit și folosul ei. Cu un cuvînt, mult a fost, puțin a rămas, că mai bine este să mă vedeți ceva mai tîrziu și odihnit decît mai curînd și cu griji. Scrie, te rog, și lu nene Nicolache, măcar că nu ți-a răspuns, precum zici, dar tot mai bine vine să-i mai scrii. Asemenea, și eu aștept scrisoarea ta cea elinească și de mult făgăduită și care îmi va face deosăbită mulțumire.

Adio, iubite Alexandre, cinstește și iubește pe mama, aceasta este cererea mea de la tine. Te sărut mii de ori, asemenea și pe Mari și sînt al tău

preaiubit tată,

I. Odobescu

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.398.

IOAN ODOBESCU
căt're
AL. ODOBESCU

8/20 mai 1852, București

Iubite Alexandre!

Am priimit ieri scrisoarea ta de la 7 ale lu mai. Mi-a părut foarte rău că ai încercat boala frigurilor, însă îmi pare bine că ai scăpat de ele. De aceea păzești-te cît vei putea, ca să nu te bolnăvești iarăși. Mama nu-mi scrie nimic de boala ei, sînt îngrijat, de aceea scrie-mi îndată după priimirea aceștia cum mai este mamii. Noi, slava lu Dumnezeu, sîntem toți sănătoși, așteptăm cu nerăbdare ziua pornirii de aici, mai va trece, și socotesc peste o lună să vă îmbrățișez pe toți. Mă voi sili să găsesc cărțile de care îmi scrii că ai trebuință și ți le voi aduce. Asemenea comisioane nu-mi dă de loc supărare, ci mulțumire. Mîine plec la Dragomirești ca să facem sfeștanie în moara de aramă, care s-a săvîrșit, și luni nădăjduiesc, cu ajutorul lu Dumnezeu, să începă și să lucreze, și să începă a ne aduce folos și venit, căci pînă acum tot am cheltuit. Dar fără cheltuială nu să poate face nici un venit. Mai în urmă o să mă duc și pe la Călăreți, și cu aceste călătorii poate că voi întîrzia să vă scriu. Adio, te sărut mii de ori.

Al tău preaiubit tată,
I. O.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.400.

AL. ODOBESCU
căt're
CATINCA ODOBESCU

Iubită mamă,

Trebuie să fi priimit scrisoarea mea de ieri, nu știu d-ai putut-o citi, fiindcă era prea rău scrisă, însă de vei citi pe asta, negreșit c-oi citi și pe cealaltă. Sîntem patru la o masă, și toți șez la taifas. Știi că eu nu pot scrie cînd alții vorbesc; de aceia și acum îți scriu așa rău.

Am ajuns ieri în Londra la 6 ceasuri, pe o ploaie groaznică. Londra ni s-a părut seara foarte urâtă; am vrut să mergem la Opera Italiană, unde Grisi, Mario și alții jucau *Lucrezia Borgia*¹, dar n-am putut să intrăm fiindcă n-aveam pe noi fracuri, pantaloni negri, cravate albe și alte secături. Ne apelpisem² și mai-mai că hotărîsem să ne-ntoarcem peste două zile. Astăzi, însă, ne-am preîmblat foarte frumos. Am văzut Westminster Abbey, Palatul Parlamentului, Galeria de tablouri, Muzeurile de sculptură și de zoologie, St. James Park, dărmăturile Palatului de Cristal și altele multe; în general, Londra mi-a plăcut. Ulițele sînt largi și casele mici. Muzeurile cuprind obiecte minunate. În sfîrșit, vom vorbi cînd ne vom vedea. Am nitat să-ți spun că pe mare nimeni nu ne-a dat de rușine, dar p-aci, p-aci eram eu s-o paț. Îmi venise rău cînd ne apropiam de Englitera, cu tata însă marea era foarte bună.

Sfîrșesc, căci nu pot să-ți mai scriu: toată lumea vorbește. Crez că înainte de o săptămînă nu ne vom întoarce; scrie-mi dar și adresează scrisoarea Leicester Square, Hotel Sablonnière. Spune-mi, te rog, de ce preț să fie tartanul³ lui madame Florescu.

Adio, sărută pe copii din partea noastră. Adio!

Alexandru

Londra, miercuri, 4 august [1852]

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.277.

¹ Operă de Donizetti.

² *Apelpisit* — exasperat, scos din sărite.

³ Șalul acesta îi va fi de un neașteptat folos la întoarcere, după cum citim în jurnalul călătoriei: „Marea era groaznică, vîntul sufla rece și eu biet n-aveam pe mine decît un tartan subțire pe care-l aduceam comision, purtîndu-l pe mine, de frică să nu-l oprească la vamă. Văzînd eu astfel de împrejurări, m-am înfășurat cu dînsul pe cap...” (*Conv. lit.*, LXVII, 7—9, 1934).

XXXII

NICOLAE IONESCU

către

AL. ODOBESCU

[aprilie 1853, Iași]

Sărutare, dorite și iubite amice!

Abia acum sînt mai liniștit pentru ca să-ți trimit o sărutare frățească. De cînd ne-am despărțit unul de altul ce deosebire de timpuri! Un spațiu întreg pare că despărțește april 1852 de april 1853. Și, cu toate acestea, eu cred că noi înșii în nimic nu ne-am strămutat unul către altul. Ți-aduci aminte cum ne duceam împreună de admiram statuiele din grădina Tuileriilor? Alexandru, Spartacus deșteptau viu în sufletele noastre icoana timpurilor trecute. De cele de față puțin părea că ne păsa nouă, ca romîni. Așa e că adeseori ne măguleam cu ideea că lumea toată ar putea să piară, dar neamul romînesc, nu? Acum voi să-ți spun cît sînt de departe de a crede una ca aceasta. Nu vei fi uitat, socotesc, că atunci, în april, acum un an, foarte încredințați eram că o școală romînească mare și bună s-ar putea, oricum, rădica și înrădăcina în gemenele țări romîne, unde stau încă măcar ca niște umbre două domnii romînești. Amăgire cumplită, prietine. Cît orizontul politicii nu se va însenina pentru noi, în deșert, sau, ca să zic mai puțin, foarte cu anevoie va fi de a vedea împlinită acea frumoasă dorință ce aveam noi atunci. La cel mai ușor vînt ce bate dinafară, stîlpii — sau acei care se zic stîlpi — țării se cutremur din temelie și pîn' la pămînt se pleacă dinaintea urgiei dușmane neamului nostru. Mai ieri, cînd bine nici se pornise solul rusesc înspre Constantinopoli, pe aice se și suna și se răsuna că corurile bisericei rusești cîntă în Ajia-Sofia, cum îi zic turcii Catedralei din Stambul. Judecă acum dacă se poate să avem o universitate romînă precum o plăsmuisem noi cu inima noastră primblîndu-ne pe malul Senei. Cînd te vei întîlni cu D. Berindey întreabă-l să-ți spuie în ce stare am aflat aice școalele

din capitală. Peste 2 ani abia vom avea gimnaziul complet, cu clasele cuvenite. Dar școli primare, dar cărți bune, dar dascăli vrednici cînd vom avea, cine știe? Cine este aicea care să creadă că spaima despre nord se va împuțina cu cît mai tare vom crede în viitor? Tristă și foarte tristă este starea societății noastre. Aice poate și mai încă decît dincolo, peste Milcov. [...] Nici nu mi-aș fi închipuit vreodată că se poate pe lume să fie o societate mai mizerică și mai stupidă precum mi se pare aceasta de aice. Nu mă întreba cum trăiesc, căci, zic, nu m-aș pricepe ce să-ți răspund. Pe toată ziua abia am o oară de viață, aceea în care mă duc la clasă, de vorbesc la vreo doi-trei școlari plini de inteligență, de lucrurile moarte ale nemoșteniților noștri strămoși. Atîta e mulțumirea mea toată. Pentru aceasta am trimis d-lui Berindey ca să ia de la Cosadinet vreo 50 de franci ca să-mi cumpere din istoria lui Cantù edițiunea ce iese acum la Turin, cele dintîi trei volume. De la dumneata aștept *Inglessile* ce ai comandat pentru mine. Socotesc că vor ajunge parale din cele de la Berindey; iar de nu, cînd vei avea plăcere a-mi scrie, scrie și despre aceasta... Scrie-mi și ce mai faci. Și te rog nu mă uita.

N. Ionescu¹

Convorbiri literare, 57, mai 1925.

¹ *Nicolae Ionescu* (1830—1905), profesor de istorie și publicist. Colaborator la *Romînia literară* a lui Alecsandri, apoi la *Tribuna romîna* din Iași, *Alegătorul liber*, *Ateneul romîn*. Pe el îl va însărcina Odobescu, în 1863, să cerceteze la Palermo pentru eventuala aducere în țară a osemintelor lui Bălcescu. Mai tîrziu au fost colegi la Academie.

XXXIII

AL. ODOBESCU
căt-re
NICOLAE IONESCU

[Paris, mai 1853]

Prietine,

È adevărat că răul se face de obicei, și cînd o dată te-ai dedat cu dînsul, e greu lucru a te dezbara de el, deși-l cunoști că e rău.

Începui scrisoarea mea cu o măximă filozofică pentru ca să ne-nțelegem îndată asupra lungei d-tale tăceri și asupra ale mele,

care este și mai vinovată. Făgăduințele ce ne făcusem unul altuia în Paris au rămas multă vreme uitate: d-ta ai schimbat cu totul viața-ți. Se-nțelege mai lesne cum ți-a pierit și aducerea-aminte a celor făgăduite. Dar eu, eu, ce am rămas tot într-acea stare, eu, ce am fost nencetat prigonit, în ceasurile de studioase inspirații, de dorul unui prieten, cu care dezbatăeam (peripateticește și subț influența salutară a înțelepției antichității) ideile ce-mi insuflau neîncetat ale mele studii, eu, zic, ce mă deprinsesem așa de bine cu lungile noastre convorbiri asupra trecutului istoric și asupra viitorului dorit, cum am putut să mă lepăd așa cu totul de acele întrețineri, ce-mi erau și-mi sînt încă — îți spui cu drept — mult drage, iată ce e mai greu de deslușit! Însă mă voi sili a te face să înțelegi de ce n-am vrut a încredința penii și cărții ceea ce dau cu atîta plăcere glasului. Lasă-mă să-ți aduc aici aminte pe Platon, pe acel om sînt! căci era măreț și-avea inima blîndă (astfel sînt oamenii ce-mi plac, și de aceea Platon îmi place mai mult decît toți oamenii).

Platon se plînge în mai multe locuri de ce armoniosul rost al cînturilor omerice, de ce sîntul sanctuar al Memoriei ce păstrase din vechime povețele moralei Tainelor fuseseră date jertfă scrisoarei și acelei scurte lăcomii a ochilor, ce fug repede pe papirul condeiat. Știu că mulți ar tracta această curioasă superstiție a lui Platon ca o exagerație poetică, sau chiar ca o absurditate, de n-ar căta a pătrunde mai adînc în înțelesul acestei idei pline de venerație pentru lucrurile strămoșești și întemeiate chiar pe o înaltă încredere în puterea și-n mlădița cuvîntului. Dar ceea ce n-ar putea nimenea tăgădui e că pentru prieteni scrisoarea nu poate lămuri nici una dintre acele dulci și cumpătate mișcări ce le simte cineva în privința și în conversația lor. O scrisoare bine scrisă, de la un prieten, ți se pare sofistică și silită; o scrisoare fără de pretenții și ca lăpădată pe hîrtie te face a dori ceva mai mult. Astfel încît nimeni nu te mulțumește în chipul acesta. Cuvîntul singur și repejiunea lui și mișcarea repejunei sale, iată ce e de dorit.

Vezi! acum îți scrisei ca la trei fețe și nu ți-am spus negreșit nici a mia parte din toate cîte am să-ți spui. Mă voi încerca dar, oare, a le înșira pe multe și nenumărate foi? Nu; te-aș osteni, și pe urmă n-ai putea niciodată să aibi plăcerea de a-mi tăia vorba. Aș fi dinaintea d-tale ca acei crai morți ai Egiptului, ce stau fără de viață dinaintea tribunalului preoților. La întrebările ce-i făcea istoria, trecutul, neclintit, răspundea și juzii dau sentința fără ca împlinitorul faptelor să se poată apăra. Într-adevăr, ai putea să-mi răspunzi! dar sîntem cale de 10 zile unul de altul. În zece zile impresiile ușoare se răcesc; și la urmă cine știe ce o mai fi acum și în Moldova! P-aci, pace bună. Mie personal mi-e foarte urît, căci vreau să trec peste vreo 6 săptămîni un examen; la urmă, dacă împrejurările vor ierta, am de gînd a merge să-mi petrec vacanțiile în țară; sper să trec și prin Iași, și plăcerea a mai mare ce voi avea acolo va fi de a te vedea. Însă cu toate că

poate să ne vedem peste puțin, fii, te rog, mai om de treabă decît mine și răspunde-mi mai iute decît cum ți-am răspuns. Spune-mi în scrisoare ce prezent au școlile pe acolo și ce viitor le speri; zi-mi iar ce fel de știri de aici te-ar interesa mai mult și primește ale mele prietenești îmbrățișări.

A. Odobescu

E vreo cîtăva vreme de cînd am dat lui Cozadin o gramatică engleză și grecească ca să ți-o trimeată; peste vreo cîtva timp o damă îți va aduce-o, iată ce mi-a răspuns. Vream să-ți scriu pe scoarță numele meu spre aducere-aminte, dar m-am gîndit că locu-mi va fi rău ales între englezi și greci, de aceea cînd vei lua-o în mînă, gîndește-te la țara noastră, dorindu-i măreața putere a Engliterii și sufletul eroic și luminat al Eladiei vechi; dar nici egoismul celei dintîi, nici ticăloșiile Greciei moderne. Dumnezeu să mă ierte de am blestemat sfîrșind.

A. O.

Convorbiri literare, 57, mai 1925.

XXXIV

IOAN ODOBESCU

către

AL. ODOBESCU

6 iunie 1853, București

Iubite Alexandre!

Scrisoarea ta de la 17 mai am priimit-o și m-am bucurat cu deosăbire că sînteți toți sănătoși, asemenea am avut mare mulțumire de cunoștința cea nouă ce îmi zici că ai făcut și care o să-ți fie spre folos la învățăturile tale. Cît pentru povața cu domnu Picolo, și eu sînt tot de o asemenea idee, și cînd vei veni aici vom vorbi și ne vom sfătui asupra acestui obiect (*sic!*), iar acum, pînă la darea examenului, urmează ceea ce ai început și să ieși cu fața curată (vorba rumînului). Cartea strămoșului Caracaș¹ nădăjduiesc să o găsesc și să ți-o trimit cu mad. Samurcaș, care peste puține zile să pornește de aici d-a dreptu la Paris. Documentu de nașterea și botezu tău îl trimiț cu această scrisoare, fiindu-mi teamă să nu să zăbovească, iar

Bunicul dinspre mamă, doctorul și cărturarul umanist
Constandinache Caracăș

actu de altoi îl voi trimite cu madam Samurcaș împreună cu acturile lu Costinca și ale Elizii, iar de vei avea trebuință de el mai curînd, scrie-mi ca să-l trimiț tot prin poștie. Din scrisoarea mamei vei afla despre toate ale casii noastre. Eu sînt sănătos. Călătoresc cînd la Dragomirești, cînd la Călăreți, și cînd sînt la moșie mă scol la 7 ceasuri dimineața cel mult, iar la București, pe la 9. M-am învățat să fiu împreună cu voi, și acum mi să pare greu fără voi. Zamfirescu este bine, îți trimite complimenturi, așteaptă răspuns de la tine la scrisoarea lui de la 18 mai. Casa lui Meitani n-a cumpărat-o și are de gînd să petreacă iarna viitoare în Paris și să plece de aici cu tine cînd te vei întoarce. Toată familia noastră sînt bine și sănătoși, îți trimite complimenturi și te doresc prea mult, iar eu te sărut mii de ori și te aștept cu nerăbdare. Sărută pe mama din parte-mi și dă-i cuvenita ascultare și supunere, asemenea, sărută pe Mari, pe Costinca și pe Eliza.

Al tău iubit tată,
I. Odobescu

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.402.

¹ *Constandinache Caracaș*, tatăl Ecaterinei Odobescu, medic, unul dintre cei mai luminați oameni ai țării la începutul secolului trecut. Născut în 1773, era fiul lui Dimitrie Nicolae Luca, originar din Macedonia, medic și el, cu diplomă de la Viena din 1760. După cîțiva ani de practică în ținuturile natale, a trecut Dunărea, stabilindu-se la Craiova, de unde, în 1784, trece la București, fiind numit de Mihai Șuțu medic al spitalului Pantelimon. Muri în 1804, lăsînd în loc pe fiul său, care se întorsese doctor tot de la Viena, cu cîțiva ani mai devreme. Acesta s-a căsătorit la 12 iunie 1802 cu Irina, fiica doctorului Silvestru Filittis. Doctorul Constandinache Caracaș a lărgit și înzestrat spitalul Pantelimon și a întemeiat, pe locul cunoscut sub numele Cișmeaua Mavrogheni, actualul spital Filantropia, unde a slujit, fără plată, pînă la moarte. Ca și părintele său, s-a preocupat de asigurarea unei cît mai largi asistențe medicale pentru cei lipsiți de mijloace. Un martor contemporan al strădaniilor d-rului Caracaș, Ignatie Iacovenco, vizitînd spitalul de la Cișmeaua Mavrogheni în mai 1820, a fost impresionat și entuziasmat, după cum reiese din cele scrise în cartea sa *Starea actuală a Principatelor...*: „Ne-a arătat diferitele secții ale spitalului și avantajele de care se bucurau bolnavii. Ordinea și organizarea internă a spitalului ne-a convins de grija excepțională ce o purta doctorul Caracaș acestei instituții atît de utile și însemnate. Revenind acasă, I. P. mi-a vorbit mult despre calitățile deosebite ale acestui om, despre cinstea și dragostea lui nețărmurită față de oameni. El singur, mai mult ca oricare altul, a contribuit la construirea spitalului acesta, deoarece atunci cînd numai se proiectase clădirea spitalului, boierii, neavînd pentru aceasta fonduri necesare, considerau ridicarea spitalului ca ceva fără importanță. Datorită însă grijii neadormite, efortărilor continue și mai ales cinstei

rare și lipsei de interes personal, el a învins toate greutățile. Spitalul are în prezent un venit anual de 32.000 lei, din care suma de 6.000 lei fixată de prințul Kutuzov. Spitalul are 70 paturi. Bolnavii din spital sînt în cea mai mare parte oameni săraci, care înainte zăceau în stradă fără nici o îngrijire. Astăzi pentru toate trebuie să-i mulțumească doctorului Caracaș" (după G. Bezviconi: *Călători ruși în Moldova și Muntenia*). Om de aleasă cultură, doctorul Caracaș s-a preocupat și de răspîndirea învățăturilor, organizînd la 1817 — împreună cu stolnicul Răducan Clineanu și slugerul Dumitrache Topliceanu — o tipografie „spre folosul obștesc al patriei”. Vederile sale avansate și-au aflat expresia în cartea alcătuită cu multă grijă, dar tipărită abia după moarte, *Topografia țării Valahiei*, pe care o cerea tînărul Al. Odobescu de la Paris tatălui. Redactată în limba greacă, *Topografia* era accesibilă unui public limitat prin necunoașterea limbii. Probabil de aceea Al. Odobescu s-a îngrijit mai tîrziu de traducerea ei. Cum aflăm dintr-o scrisoare a lui către Sașa, din 11/23 iunie 1887 (Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 63.395), se preocupase de procurarea unui exemplar pentru a-l da la tradus pe socoteala lui Grigore Caracaș, lui rămînîndu-i sarcina de a face o introducere pe baza documentelor de familie și a datelor deținute direct de la mama sa. Peste cîteva zile încredințează traducerea lui G. Sion. Nici soarta acestei traduceri n-a fost mai fericită, rămînînd în manuscris zeci de ani. Abia peste o jumătate de secol, dr. Pompei P. Samarian o tipărește în cadrul tezei sale de doctorat: *O veche monografie sanitară a Munteniei* (Buc., Inst. arte grafice Bucovina, 1937, 212 p.). Lucrarea lui C. Caracaș depășea cu mult caracterul unei „monografii sanitare”, atestînd din partea autorului vaste cunoștințe geografice, economice, istorice, etnografice, perspicacitatea unui observator cu larg orizont social, însuflețit de rîvna pentru mai bine. Chestiunile de „specialitate” nu le discută niciodată în sine, ci le integrează stării generale, raporturilor dintre clase, politicii dominante în stat, cu un spirit critic extrem de ascuțit. Cînd în cap. IV, de pildă, constată tendința împușinării populației, se grăbește să arate și cauza: „politica slabă și păcătoasă a guvernului Valahiei”, continuînd: „Nu puțin împiedică înmulțirea populațiunei și modul de a trăi, luxul, nutrimentul și moliciunea orășenilor, ca și proasta mîncare a țăranilor, care se consumă de ostenele neîncetate, de lipsă, de grea și obositoare muncă și de multiple suferințe morale, cari împreună prăpădesc puterile corporale; încît unii din prea multă avuție, iar alții din prea multă lipsă se prăpădesc” (citată după manuscrisul lui Sion, B.A.R.P.R., 4.794, f. 68). Și mai departe insistă asupra împilărilor îndurate de țărani: „Numai bieții țărani se deosebesc în toate de cei din clasa întîia (a boierilor, la care asocia și pe negustori, comercianți, mulți învățați, cu excepția unor preoți și medici, *n.n.*) și compun clasa a doua, căci împilați sub jugul despotismului și gustînd din amărăciunile lui, duc trai plin de mizerii”, „amăritele lor strădanii abia-i ajută ca să întîmpine răspunderea dărilor încărcate, cu care mereu sînt împilați” (*ms. cit.*, ff. 69—70). Huzurul, abuzurile și apatia mărginită, retrogradă a boierilor sînt înfățișate, fără menajamente, ca o adevărată plagă, primejdioasă țării: „Cei mai mulți din cei ce compun clasa întîia a boierilor locuiesc în proprietățile lor. Din aceștia se numesc în tot anul la dregătoriile guvernului, iar chipul cu care poartă sarcinile acestor dregătorii este mai mult o petrecere și

o distracțiune a spiritului, și venitul bogat al funcțiunilor este motiv de cea mai mare îmbielșugare. Dar și solitudinea pentru proprietățile lor private, care ar trebui să le preocupe și corpul și spiritul, lor le lipsește, fiindcă [pe] acestea le dau în arendă. Acestea cari tind la linevirea sufletelor și cari sînt motive de desfătare personală, sînt și cauzele disipațiunii și dezordonatei lor vieți; fiindcă nu se ocupă nici cu alte exerciții de spirit, nici se aplică cu perseverență la studii. Abia de cîteva puțini ani unui din nobili și notabili cetățeni au început să conceapă dorul de învățături filozofice, dar suflarea domnitoare a moravurilor, trăgînd pe tineri spre moliciune și veselie, împiedică progresul folositor al învățăturii" (*ms. cit.*, f. 69). Un capitol anume — al VI-lea — înfățișează corupția, degenerarea caracterelor ca o consecință a nivelului scăzut de cultură. Datorită „vexațiunilor unui guvern tiranic, care n-a încetat de a apăsa poporul acesta cu dări împovărătoare și cu alte rele asupra", au rămas fără rezultat „luptele atîtor buni patrioți" de a înlătura „rușinea ignoranței și a barbariei", făcînd „să stea tot la iveală funestele lor consecuențe: prejudețele, lingușirea, neîncrederea, invidia, lăcomia, egoismul, lenea ș.c.l." (*loc. cit.*, f. 116). Desele schimbări de guvern, dictate de interese private, dăunează moravurilor, stimulînd „vicienia, înșelăciunea, dorința de cîștig cu mijloace neonestе". Pagina de analiză a consecințelor unei guvernări străine de preocuparea binelui obștesc, aservită unei aristocrații spoliatoare, dezvăluie în C. Caracaș un moralist de tip clasic: „...o asemenea stare de lucruri, încurajînd slugărnicia și ipocrizia scurtă, face pe oameni tiritori și înșelători și corupe în curînd și pe cei buni: căci persecutînd virtutea și încurajînd răutatea îi conduce la trădare și la perversitate, ca mijloace unice spre calea înaintărilor și dobîndirea funcțiunilor, la care, dacă ajung o dată, umflîndu-se de o mîndrie înfumurată, desprețuiesc pe semenii lor și asupresc pe aceea ale căror interese sînt chemate a protege, ignorînd nemernicii că vătămînd astfel comunul, persecută propriul lor folos, membrii fiind și ei sistemii politice" (*loc. cit.*, ff. 130—131). În vremea evenimentelor din 1821, ca atîția alți boieri, luă și el drumul refugiului peste munți. S-a stabilit lîngă Brașov, în comuna Prejmer, unde a avut nefericirea să-i piară o fată, pe nume Smaragda, decedată (*mors intempestiva*, glăsuiește inscripția de pe cruce) la 13 mai 1822. Îndureratul părinte își strigă amărăciunea în versuri pe care le săpa în piatră: „Jalnica urnă cuprinde o floare/ Neînflorită de-al vieții soare" etc. (cf. Delaletra: *În Preșmer, Gazeta Transilvaniei*, LXV, 122, 5/18, VI, 1902). La numai cîteva zile după trista întîmplare se naștea Elisabeta (Eliza). Consecvent principiilor sale umaniste, doctorul Caracaș a împins conștiinciozitatea profesională pînă la sacrificiu. În timpul războiului ruso-turc din 1828, muri îmbolnăvindu-se de tifos între ostașii ruși pe care îi îngrijea (cf. Al. Iordan: *Strămoșii lui Al. Odobescu în Viața romînească*, 2, 1940). Amintirea acestei distinse personalități avea să lase urme durabile. Istoricul I. Ionescu-Gion, informat de Al. Odobescu, i-a evocat figura, de o singularitate contrastantă printre contemporanii săi căftăniți, înăbușiți în bărbi și calpăce: „Cu costumul europeanesc, cu peruca albă, totdeauna bine îngrijită și bine pieptănată, încadrînd minunat obrazul său rumen și frumos, autorul *Topografiei* semăna mai mult cu un marchiz de la curtea lui Ludovic al XVI-lea emigrat în București decît cu un elev al universităților germane" (*Portrete istorice*, Buc., 1894, p. 45). Descrierea corespunde perfect și pare chiar a fi sugerată de portretul păstrat de urmași, astăzi în posesia d-nei Ana Hariton.

IOAN ODOBESCU
cătrec
AL. ODOBESCU

Iubite Alexandre!

Din scrisoarea mea către mama vei afla despre sănătatea și petrecerea mea de aici. Îmi pare bine că și voi sînteți toți sănătoși și petreceți împreună. Am avut mare bucurie că fetița noastră cea mare s-a așezat pe învățături și are dascăli și dascălițe procopsiți și este nădejde să să procopsească și ea și să isprăvească învățăturile ei mai curînd decît în pansion. Sărut-o din parte-mi și îndeamn-o să să silească mai mult cu claviru, că este lucru frumos a cunoaște o demoazelă muzica, și un asemenea talent poate să înmulțească zestrea cel puțin cu cinci mii galbeni (sau asta e vorbă). Sărută pe Costinca și pe Eliza, scrie-mi cum învață el și ce face. Cum s-a hotărît pretenția lui pentru venirea sa acasă sîmbătă seara în loc de duminică dimineață, pentru care el a făcut proteste către mine, și eu l-am recomandat mamei a-l lua în băgare de seamă ca să nu să năpăstuiască bietu băiat. Peste două luni cel mult nădăjduiesc să am mulțumirea să te văz aici între noi; te așteptăm toți cu bucurie și dragoste, ca pe un fiu înțelept și bun. Cu madam Lahovari, care a plecat cu mad. Samurcaș vinerea trecută, am trimis cartea papuchi Caracaș, pe care socotesc să o primești tot într-o vreme cu acestea. Îmi pare bine că am putut împlini dorința domnului Picolo, căruia îi vei arăta respectoasele mele închinăciuni și îi mulțumesc pentru bunătatea ce are către voi. Spune mamei că în viitor o să-i scriu numai de două ori pe lună, că mai des nu am nici ce să-i scriu. Adio, te sărut mii de ori și sînt

al tău iubit tată,
I. Odobescu

iunie 16/28 [1853]

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.403.

IOAN ODOBESCU
cătrec
AL. ODOBESCU

28 iunie/10 iulie 1853, București

Iubite Alexandre!

Mă prigăteam să-ți răspunz la scrisoarea ta de la 16 iunie, și astăzi priimii și pe cea de la 30 iunie, și ca să nu să mai facă zăbavă

28 iunie 1953 ora 10:00
10 iunie

isnite aheicandze

Me apigatam aji pecanys ha apicoape
ta de ka 16 iunie, mi astazi apibni mi
ae rea de ha 30 iunie, mi ka ce ur ce mar
yaka gonahe ma gonahe aji pecanys tot
astazi Me mam arxapat ka decoreia
ka matra mi boi toji isonji mei kosi
hami esntzi crutoni, mi ka mapisra
moatpe subay sine mi ce cikeap ha
subaytpeha e, mi te pozr es o capzi de
capteha mi ci curi ce ce cikeap n.
Mozike mai busht daka boem ce ma snda
topeze mi ce sine decoreia mea busht
grupe kosi boi beri ha ans akoko, m
noent ha sndahe ka ba gonahe a reacti
a mea dopye, ce este mentpe dnea ama
gohoditoape iap mentpe mine mapam
grupe, mi an cape sine ka matra a
heata konge dnea de bpeha ce apogitza
ze akave mai busht de knt gr asncion
es esnt crutoni mi sine, zihike tchote
abn covit de ka kchpezi snda abn gont

No gpednays hr neni Bbeninians Iza akte
itt bpev 250 cari de avni; gpedma este
gpednaya no mai ghopi nam arjina con
mabni. No iacobiu akse mi gahrene
cont apoa makte, mi cont bnpadinyt
No e ba vskpe giind No este a ghvape
kape mabna virony apoa makte.
nocteyi aini no abem aktehe de No No
apmia puaabte a cont ha arjor mi
acte aatyr rinri zike covam su
vskpemy, su arcate apmii ebi mi
gran Nohontaib, mi katypine aheabte
acte tpei zike ha vziireni e bntz m
aini ae repaatsur, tot nopade ppi
e vskpe de benipea apmii mai No deavny
Tpigoyam No kape gadu aparkitry de Nemy
gryke ee a a aini don atehs hre —
no tpeavie eji aape per aentyr katre
re gadu tpebie No mud: karyabaji No
est. a ghigoyam No mi aji diavny
de ia bpev bpev bpev bpev a mea
cavondeh, de areia ^{aji} de dai dohnos aini
gpe niri ogyy de bpev re aji apmii
avhyo mi apimipe raniky covatry

cu gîr cîmp, de arici arite tîri aatpîrîk
boir tîpîntu ahta de 4500 fîtat vîr-
mîkî tîr kî ex aîno mîmî o mîkî pîrî
de de rani sîbîmîa kîacî tîkî de ahtîk.
gîrînd kî ex tot nîdîpîmîkî kî dîar
ex bîpîmîa sîkîa mîmîkî vî ex bîr aîr
kî kîatî. kî sî arectî anî nîr aîrî cu
gîrîst aîmî, dîp aîrî, mî gîtîrî ex
kî kîkîpîjî kî sîmîkî mîgîpî, dîp de
gîtîrî kî nîr aîrî exî nîmîkî kîrî
sî kî nîr exî kîatî, adîv îrîntî
ahîkîcîndîpî îjî dîpîkî exî tîkî mî gî
pîrîpî, mî tot îrîkî re aîatî nî
aîpîntî a dîpî rîrî îrîntî gîr, tî exîpî
mî de gîpî exî exî

ah tîr

nî mî aîrî sîgî aîrî îrîntî tîkî.

ex nî kîpîr mî

mîmî kîpîr kîtî

J. J. J. J.

de pîrîpîjî

gîmîpîrîkî a ahîkîtî gîpî kî gîpî mî mîgîjî
exî mîpîrîpî exî sîntîpîrî, mî aîntîrî îî bîr
exîmî rîkî rîkî kîpî, kî kîatî kî exî kîmîkî
kî exî gîpî pîrîmî kî tîatî kîpîrîkî tîkî
Dî. Dî. kî kîkî, aîatîkî, îrîpîntî, mî gîpîrîkî
kîmî ahî mîntîpî.

[illegible]

mă grăbesc a-ți răspunde tot astăzi că m-am bucurat cu deosăbire că mama și voi toți, iubiții mei copilași, sînteți sănătoși, și că Mariuța noastră învață bine și să silește la învățăturele ei, și te rog să o săruți din parte-mi și să-i spui să să silească și la muzică mai mult dacă voiește să mă îndatoreze și să aibă desăvîrșita mea mulțumire cînd voi veni la anu acolo, și nu sînt la îndoială că va împlini această a mea dorință, ce este pentru dînsa așa folositoare, iar pentru mine mare mulțumire, și îmi pare bine că mama a luat-o lîngă dînsa de vreme ce profitează acasă mai mult decît în pansion. Eu sînt sănătos și bine, zilele trecute am sosit de la Călăreți, unde am fost cu grădinaru lu neni Cîmpineanu de a altoit vreo 250 pui de pomi; grădina este frumoasă, numai flori cam puține. Spune mami că iasomii albe și galbene sînt prea multe, și sînt încredințat că să va bucura, fiindcă este o floare care mama o iubește prea mult.

Noutăți aici nu avem altele decît că armia rusească a sosit la Buzău și peste patru-cinci zile sosește în București; în această armie este și Jean Kolontaeff, și Caterina¹ pleacă peste trei zile la Urziceni, să întîmpine pe bărbatu-său. Tot norodu țăarii să bucură de venirea armii, mai cu deosăbire Grigorașcu, care face proiecturi de cîștigurile ce o să aibe din otelu lui. Nu trebuie să-ți pară rău pentru cartea ce ți-am trimis cu mad. Lăhovari, că este a Gligorașcului și poți dispoza de ea precum vei voi supt a mea răspundere. De aceea poți să o dai domnului Picolo fără nici o grijă. De vreme ce ați priimit polița, și priimirea banilor socotesc să fie sigură, de aceea peste trei-patru zile voi trimite alta de 4.500 f. tot pe numele tău, ca să aibă mama o mică rezervă de bani în vremea lipsii tale de acolo, fiindcă eu tot nădăjduiesc că după săvîrșirea examenului o să vii aici, cu toate că în acest an nu prea s-a făcut poame, dar pere și gutui sînt la Călăreți cu îmbelșugare, dar de gustu lor nu poț să-ți spui nimic, căci încă nu sînt coapte. Adio, iubite Alexandre! Îți doresc sănătate și fericire și tot binile ce poate un părinte a dori unui iubit fiu; te sărut mii de ori și sînt

al tău preaiubit tată,

I. Odobescu

Nu mă pot opri să nu scriu și mami vreo cîteva rînduri. Zamfirescu a plecat ieri la Giurgiu și marți sau miercuri să întoarcă, și atunci îi voi spune cele ce-mi scrii, cu toate că eu cunosc că el ți-a răspuns la toate scrisorile tale. D.D. Picolo, Apostol, Berindey și Florescului² complimenturi.

Τά παιδιά γλυκοφιλω.

Προσμένω, αγαπητή μου Κατίγκω, μέ ανυπομονησίαν νά μάθω πώς έδωσεν ό Κώστινκας τό έξάμεν του. Μέ όλον όποϋ από τά όσα γράφω τόν 'Αλέξανδρον θέλει πληροφορηθείς περί όλα τά έδω, πλήν δέν λείπω νά σε γράψω καί έσένα δυό τρείς άράδες καί νά σε πω ότι ή 'Αναστασίνα τήν Πέμπτην ήταν έδω. Τήν είδα καί είναι καλά.

Ἐκάθηνεν μόνο πέντε-ἕξι ὥρες εἰς τό Βουκουρέστι καί ἄμα δέν ἐκάθηνεν ἔλαβα τό γράμμα σου πρὸς αὐτήν τό ὁποῖον ἐπρόσμενεν μέ μεγάλην ἀνυπομονησίαν. Δέν εἶναι καί αὐτό ἀτυχία; Μέ ὅλον τοῦτο τό ἔδωσα στόν Τάκε καί ἐλπίζω ὅτι τό ἔλαβεν. Τό Σάββατον ἦταν ὁ Τήκας εἰς ἐμένα. Μοῦ εἶπεν νά σοῦ γράψω προσκυνήματα καί τά παιδιὰ γλυκοφιλᾷ. Σήμερον ἐγώ ἔφαγα μέ τήν Τζετζάκαν. Ἦταν ἐκεῖ καί ἡ Ἑλίζη μέ τόν Λέων καί ὁ Πάβελ. Ἡ Κατερίνα εἶναι πολύ χαρούμενη καί προσμένει τήν Τετράδην ἡμέραν μέ ἀνυπομονησίαν διά νά κινήσει γιά τό Οὐρζιτσένι νά ἀνταμώσει τόν ἄντρα της. Πλήν αὐτή δέν ἤξερε ὅτι αὐτός θά καθήσει μόνον μίαν ἡμέραν εἰς τό Βουκουρέστι καί περνᾷ εἰς τήν μικρήν Βλαχίαν, κατὰ τόν μαγικόρο του ὅπου εἶδα. Στοχαζομαι ὅπου ἡ μαντάμ Σαμουρκάσι καί ἡ Ἑλένη Λαχοβάρη ἔφτασαν καί δέν κάθεται ἡ πρώτη μαζύ σου καθώς μέ ἔγραφες ὅτι ἔχουν σκοπόν. Σέ χλυκοφιλῶ χίλιες φορές.

I. O.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp inv. 64.404.

Sărut copiii.

Aștept cu nerăbdare, draga mea Catinco, să aflu cum a dat examenele Costinca. Cu toate că prin ceea ce am scris lui Alexandru vei afla despre cele de aici, nu las ocazia de a-ți scrie și ție două-trei rânduri și să-ți spun că Anastasinca a fost aici joi. Am văzut-o și e sănătoasă. A stat numai cinci-șase ore la București și după ce a plecat am primit scrisoarea ta către dînsa, pe care o aștepta cu mare nerăbdare. Ca să vezi nenoroc! Totuși, am dat scrisoarea lui Take și sper s-o fi primit. Sîmbătă fusese și Țicaș (?) la mine. Mi-a spus să-ți transmit plecăciunile sale, pe copii îi sărută. Astăzi am luat masa cu Gegeacă. A fost acolo și Eliza cu Leon și Pavel. Caterina este foarte bucuroasă și așteaptă ziua de miercuri cu nerăbdare să se ducă la Urziceni să-și întâlnească soțul. Totuși, ea nu știe că el va sta numai o singură zi la București și va trece în Oltenia, după cum mi-a spus maiorul său. Cred că doamna Samurcaș și Elena Lahovari or fi ajuns și că cea dintîi stă la tine, după cum scriai că are de gînd. Te sărut o mie de ori.

I.O.

¹ Fiică mai mare a Elenei Iacovenco. Căsătorită întîi Musceleanu, apoi Kolontaeff. A plecat din țară, urmîndu-și bărbatul, în toamna lui 1854 (cf. scrisoarea Elizei Theremin către Catinca Odobescu din 20 iulie 1854, B.A.R.P.R., Coresp. inv. 62.732). În august 1883 se afla stabilită la Sevastopol, locuind împreună cu fiica ei Nathalie, care născuse și ea de curînd o fetiță, Nina. Alte două nepoate ale ei, de la o fată pe nume Ina, își petrecuseră și ele vacanța la ea și trebuiau să se întoarcă la Moscova. Mai avea un băiat, Sașa, care era suferind și urma un tratament la Varșovia. Legăturile de familie o făceau să păstreze încă sentimente pentru țara căreia aparținea prin mamă, și vederea unor steaguri romînești îi dă emoții mărturisite deschis: „Am avut plăcerea să văd fluturînd steagurile romînești pe vapoarele ce navighează în Marea Neagră; am fost să vizitez aceste vase cu Olga și Lauri și am putut vorbi romînește” (scrisoarea din 15 aug. 1883 către Catinca Odobescu, păstrată în colecția Dinu Odobescu). Mai trăia la începutul

lui 1892, cînd corespunda cu Sașa Odobescu (cf. scrisoarea lui Al. Odobescu, B.A.R.P.R., Coresp. inv. 63.937).

² *Dumitru Florescu* (1827—1875), alt prieten al lui Al. Odobescu din perioada studiilor. Amestecat în evenimentele anului 1848, a fost exilat la Brussa, apoi s-a stabilit la Paris, frecventînd cursuri de drept și litere. Era secretarul societății tinerilor romîni „Dreptate-Frăție”; în *Junimea romîna* de la 1851 se da adresa lui pentru eventualele corespondențe. A urmat și cursuri la Conservatorul de muzică. El este autorul celebrei romanțe *Steluța* (pe versurile *Dedicație* de Alecsandri) și al altor melodii pe versuri de Gr. Alexandrescu (*Te iubesc*) sau George Crețianu (*Gondola*). În țară a intrat în administrație, fiind pe rînd cinovnic în administrația transporturilor (1855), supleant la Tribunalul comercial (1858), supleant la Tribunalul corecțional Ilfov (1859—1860), membru în comisia documentală (1861), inspector al arhivelor (1862), prefect de Dimbovița (1865—1867), senator (datele după G. D. Florescu: *Istoricul unei vechi case bucureștene*).

XXXVII

IOAN ODOBESCU
căt-re
AL. ODOBESCU

Marți 14/26 iulie 1853, București

Iubite Alexandre!!

Am avut mare bucurie văzînd din scrisoarea ta de la 9 iulie pe care am priimit-o de vreo șase zile că toți sînteți sănătoși și vă ocupați cu stăruință de învățăturile voastre. Cît pentru examenul tău, cunosc însumi greutățile ce trebuie să încerci mai cu seamă la limbile vechi și moarte, de aceea o zăbavă de vreo trei luni te încredințez că nu-mi va aduce nici o mîhnire, mai cu seamă cunoscîndu-ți silința și ostenele tale, și ceea ce este peste puțința omului nu poate ceneva a cere. Despre ocupația țării de oștirile rusești v-am înștiințat în două scrisori ale mele. Toată oastea este așezată în lagăre cîmpenești, și cu acest chip orașile și satele să află scutite de cvartiruri, și numai un mic număr de generali cu ștaburile lor sînt în București pe la cvartiruri și o mică garnizoană pentru ținerea posturilor. Oștirea este în cea mai bună stare și să păzește cea mai mare disciplină, și cu acest chip țara să bucură de o mare liniște. Producturile să vînd cu preț și cu bani gata și de bunăvoie. Neguțătorii și meseriașii au mari folosuri, iar mai cu seamă otelurile. Și Gligorașcu este într-o bucurie nespusă de folosu ce nădăjduiește să aibă de la otelu lui, pe care o să-l caute însuși.

Ieri a sosit și comandiru corpului, generalu Danenberg. Peste vreo cîteva zile sosește și prințu Gorceacov. Cu toate acestea, să nădăjduiește că lucrurile să vor isprăvi prin împăciuire și fără război. Pentru

venirea ta aici am scris mamei că vă voi înștiința când să o faci. Adio, iubitul meu fiu, te sărut mii de ori, sărută asemenea din parte-mi pe Mari, pe Costinca și pe Eliza.

Al tău preaiubit tată,
I. Odobescu

Poruncește să-mi facă două perechi cizme, și când găsești vreo ocazie trimite-mi câte o pereche, ca să nu îngreunezi pe aducător.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.405.

XXXVIII

IOAN ODOBESCU

către

AL. și CATINCA ODOBESCU

Luni 27 iulie/8 august 1853, București

Iubite Alexandre,

După o lungă chibzuire și gândire, am hotărât în sfârșit să-ți răspunz la scrisoarea ta de la 21 iulie și să-ți arăt că cu toată dorința ce am să te văz și să te îmbrățișez ca un părinte pe fiul său, însă în poziția de acum și pentru mai multe cuvinte am socotit mai de cuviință să rămîi anul acesta în Paris, fiind și vremea cam trecută, și în vacanții să te ocupi mai bine acolo cu învățăturile trebuincioase decît să pierzi vremea pe drumuri fără să poți să te bucuri de un așa scurt voiaj. Așadar, rămîne să-ți doresc izbîndă la examenul tău, sănătate și noroc, și la anu viitor, cu venirea mea acolo, să ne vedem sănătoși și să ne bucurăm cu toți împreună. Îndată ce voi trimite scrisoarea la poștie, mă pornesc și eu cu Zamfirescu la Dragomirești ca să începem lucrarea aramii la fabrica ce în sfârșit acum s-a gătit de tot. Și după întoarcerea mea de acolo, voi scrie mamei de isprava ce voi face, iar pînă atunci răbdare. Zilile acestea trebuie să vie și în casa noastră mosafiri în cvartir. De aceea am lăsat cheia casii în lipsa mea la Pavel ca să poată intra fără nevoie spre odihnă. Oștire a intrat multă în țară, cu toate acestea, tot se nădăjduiește că să vor împăciui lucrurile. Bez-dade George Știrbei a plecat astăzi la Paris și curînd va și sosi acolo. Adio, te sărut mii de ori,

al tău preaiubit tată,

I. Odobescu

Scris pe prima pagină în colț: „Plecarea lu bezdada George Știrbei, pentru care îți scriu mai la vale, a rămas”.

Ἀγαπητή μου Κατίγκω,

ἔλαβα τό γράμμα τοῦ Κωστίνκα καί τῆς Μαρίας εἰς τό ὅποιν μέ γράφεις καί ἐσύ κάμποσες ἀράδες. Χαίρομαι ὅπου εἶσθαι ὅλοι καλά καί ὅτι τά παιδιά καταγίνονται εἰς τήν σπουδὴν τους καί κάμουν προόδους. Ἐγὼ εἶμαι ὁμοίως πολὺ καλά.. Ἐχὼ τό ὄχημα ἔτοιμον καί ἅμα ἐπιστέψει ὁ δοῦλος ἀπὸ τήν πόσταν κινῶ εἰς τό Δραγομιρέστι καί ἐλπίζω τῶρα νά ἀρχίσωμεν νά δουλεύομεν. Μετά τήν ἐπιστροφὴν μου θέλω σέ γράψω διὰ ὅλα τά ἐκεῖ καταλεπτῶς. Τώρα δέ σέ γλυκοφιλῶ χίλιες φορές καί μένω.

I. O.

Τό γράμμα σου πρός τήν Ἀναστασίνκαν τό ἔλαβα ἐχθές καί τό ἔστειλα τοῦ Τάκη ἐπειδὴ αὐτή λείπει εἰς τό (τσιφλικί;). Προσκυνήματα εἰς ὅλην τήν φαμίλιαν.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.406.

Draga mea Catinco,

Am primit scrisoarea lui Costinca și a Mariei, în care îmi scrii și tu câteva rânduri. Mă bucur că sînteți cu toți sănătoși și copiii se ocupă cu studiile lor și progresează. Eu, de asemenea, sînt sănătos. Am trăsura gata și cînd se va întoarce sluga de la poștă pornesc spre Dragomirești și sper acum să începem să lucrăm. După întoarcerea mea am să-ți scriu despre toate de acolo cu amănunte. Acum te sărut de o mie de ori și aștept.

I. O.

Scrisoarea ta către Anastasinca am primit-o ieri și am trimis-o lui Take, pentru că dînsa se află la moșie(?). Plecăciuni întregii familii.

XXXIX

IOAN ODOBESCU
cătρε

AL. ODOBESCU

5 septembrie 1853, București

Iubite Alexandre!

Întorcîndu-mă sîmbătă de la Dragomirești, am găsit scrisoarea ta de la 18 avgust, și de vestea ce-mi dai că n-ai izbutit cu examenul tău nu m-a mîhnit, de vreme ce zici că cu această întîmplare o să

fii silit să te ocupi de o învățătură mai trebuincioasă și mai folositoare, și mai cu seamă că două-trei luni nu este o vreme așa îndelungată, și nădăjduiesc că cu silința ce vei pune o să-mi dai știri la viitorul An nou mulțumitoare și că ai izbutit, ca să mă bucur. Acum priimește filicitările mele pentru ziua numelui tău și îți uresc sănătate, norocire și fericire, ca cu acestea să ne bucurăm și noi, părinți. Toli¹ trebuie să fi sosit: sărută-l din partea mea. Mănescu, Măneasca și eu te rugăm cu toți să îngrijești de el și să-l povățuiești ca pe un tânăr ce n-are pe nimeni acolo decît pe voi, și răspunde Mănescului la scrisoarea ce ți-a scris. Polița de 2.000 f. ce ați dat lu Nicolache a sosit și s-a plătit. Pentru fabrica de la Dragomirești vei afla mai pe larg din scrisoarea mamei; a început să lucreze. Aici din zi în zi să așteaptă pacea și retragerea oștilor. Adio, iubite Alexandre, te sărut mii de ori.

Al tău iubit tată,
I. Odobescu

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.407.

¹ *Apostol*, fiu al lui Dimitrie Mănescu. Își va lua licența în drept la Paris, după care, întors în țară, intră în magistratură. La 3 iunie 1863 era numit membru la Tribunalul corecțional Ilfov, pentru ca la 11 iunie, același an, să fie trecut la Tribunalul civil (*Monitorul oficial*, 1863). A fost ales deputat în 1867 (*Sentinelă română*, din 20 decembrie), iar mai târziu a figurat printre senatori. Mărturiile celor ce l-au cunoscut vorbesc de un om binecrescut, hazliu, fără distincție intelectuală, amator de mese copioase de la care trebuie să i se fi tras și sfîrșitul subit, dintr-o foarte posibilă apoplexie, în 1896 (Sabina Cantacuzino: *Din viața familiei I. C. Brătianu*, Buc., 1933, p. 248).

XL

IOAN ODOBESCU
cătrec
AL. ODOBESCU

8/20 septembrie 1853, București

Iubite Alexandre!

Scrisoarea ta de la 6 septembrie am priimit-o de vreo patru zile, la care nu ți-am răspuns, așteptînd ziua de astăzi, marți, care este destinată pentru a corespunde cu voi. M-am bucurat de sosirea lui Toli

acolo și mai cu deosebire de buna îngrijire ce ai luat pentru dînsul. Ar fi o nenorocire de nu va găsi loc ca să între la Saint-Barbe. Nenea Mănescu a priimit tot în aceeași zi cu mine scrisoarea ta și a lu Toli și îți mulțumește împreună cu mătușica de îngrijirea ce ai luat pentru a lor iubit fiu. O să-ți scrie și ei, și așteaptă cu nerăbdare făgăduita înștiințare de ai găsit loc sau nu la Saint-Barbe, ca din împotrivă să aibă vreme a te înștiința în ce pansion să-l așezi. Cît pentru dorința ce are Alemba (?) de a ședea Toli la dînsa în toată vremea vacanțiilor, ceea ce să va fi făcut s-a făcut, nemairămîind vreme a mai face vreo schimbare. Pentru neizbutirea la examen nu trebuie să te îngrijești de ceea ce va zice lumea, ci trebuie cu curaj să te ocupi de acea matematică, care te-a încurcat, ca la dechemvrie să o poți descurca și să poți izbuti cu desăvîrșire. Scrie-mi dacă ai dobîndit voia de la minister de a lua inscripții de drept și de litere. Tanti Anastasi este la moșie; i-am pornit scrisoarea care am priimit, ce socotesc să fie de la tine. Toată familia îți trimit sărutări. Eliza¹ să ocupe cu fetița ei, pentru care am scris mamei în trecutele zile. Sărută pe Mari, pe Costinca, pe Eliza² și pe Toli din parte-mi. Adio, te sărut mii de ori.

Al tău preaiubit tată,
I. O.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.408.

¹ Eliza Theremin.

² Eliza Odobescu.

XLI

IOAN ODOBESCU
căt-re

AL. ODOBESCU

3/15 noiembrie 1853, București

Iubite Alexandrel

Este cam demult de cînd am priimit scrisoarea ta de la 25 octombrie, la care nu ți-am răspuns pînă acum fiindcă aveai știri despre noi din scrisorile mamei, căria i-am scris regulat în toate săptămînile.

Am avut mare bucurie că ești sănătos și mulțumit de lăcuința ta cea nouă, în care poți lucra liniștit și cu folos, căci luna lui dechem-vrie să apropie, și așa scurtă vreme trebuie o mare silință ca să poți izbuti spre a împlini atât dorința ta, cât și a noastră. Așadar, Dumnezeu să-ți fie întru ajutor atât acum, cât și în toată viața ta, ca să avem și noi, părinții, bucurie la bătrânețile noastre. Tanti Elenco* a priimit în aceste zile scrisoare de la Toli, înștiințînd-o că este mulțumit în pansionu lui și că va urma învățăturile sale cu toată silința. Aceasta a produs o mare bucurie tuturilor celor ce-i doresc binile lui; sărută-l și din parte-mi, iar marele unchi al tău și mătușica Elenco mă însărcinează a-ți arăta mulțumirea lor, și că aceasta o cunoaște că este după poveștile tale. Zamfirescu a plecat, și de la Pesta sau Viena o să-ți scrie ca să-i găsești un cvartir în apropiere de lăcuința ta. El va sosi acolo pe la sfîrșitul lunii st. nou. Cu dînsul îți trimite tanti Anastasi două prosoape; de la el vei afla și de petrecerea mea de aici. Dacă vei găsi vrun ocazion, trimite-mi, te rog, puțintele să-mînte de varză de Bruxelles, ca să punem la Dragomirești și la Călăreți. Adio, iubitul meu fiu, te sărut mii de ori.

Al tău preaiubit tată,
I. Odobescu

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.410.

XLII

IOAN ODOBESCU
cătrec
AL. ODOBESCU

26 noiembrie/8 decembrie 1853, Călăreți

Iubite Alexandre!

Am priimit scrisoarea ta și am văzut cîte îmi scrii despre învățăturile tale. Acum aștept Anu nou și nădejduiesc să mă bucur de izbînda ce vei face. Eu mă aflu la Călăreți și lucrez mereu la grădină; cine ar fi putut socoti că pomișorii de salcîm, de alun și de alte soiuri o să fie atîta de folositori! Din ei am mărăcini, pari și nuiiele, încît poț face tot gardu grădinii, fără să să bage de seamă vreo lipsă. O

* Elena Mănescu.

să vă spuie și Zamfirescu, care socotesc că va fi sosit de mult acolo. Nu poț pricepe cum n-am priimit de la el pînă acum nici o scrisoare, cu toate că mi-a făgăduit să-mi scrie de la Viena. Spune-i complimenturi și să nu fie leneș.

Cît pentru țară, nu purta nici o grijă, și toate cîte citiți în gazeturile de acolo sînt minciuni din cele mai mari. Pînă acum n-are țara nici o supărare, toate să iau cu bani gata și prețuri mari. Este rău numai de cei ce n-are ce să vînză, căci este o scumpete nespusă. Lemnele a ajuns pînă la 100 și 110 lei stînjinu. Îmi pare bine că vă aflați acolo și sînteți sănătoși. Cît despre mine, nu aveți nici o grijă. Cvartirantu meu este un om de minune, el îngrijaște de toată casa. Este și econom; el are două odăi sus și face focu numai într-una, iar cealantă o ține închisă. Jos ocupă o odaie pentru trii slugi ale lui. Cu un cuvînt, numai delicateța lui mă iartă să șez fără grijă la Călăreți. Adio, te sărut mii de ori.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.409.

XLIII

IOAN ODOBESCU
căt-re
AL. ODOBESCU

20 dec. 1853 — 1 ghenuar 1854, București

Iubite Alexandre!

Am primit deodată cinci scrisori — două ale mamei, una a ta, una a d-lui Apostol și una a Zamfirescului, care să grămădiseră acasă, fiindcă din pricina urîtii vremi n-am putut vreo 12 zile să trimiț la București. Cea dintîi scrisoare ce am deschis a fost a ta, pe care o așteptam cu nerăbdare și mă interesa mai mult. Și văzînd izbînda ce-ai făcut cu examenu, am simțit o mulțumire încît am vărsat lacrimi de bucurie. A doua a fost a d-lui Apostol, iarăși mulțumitoare pentru un tată (căci tu nu poți să simți mulțumirea ce pot avea părinții cînd priimesc știri favorabili pentru copiii lor). Eu, după prințipu meu, socotesc că orice stare ar lăsa părinții copiilor cliromie, nu pot fi sigure fără numai învățatura (precum să zice pe aici, pricopseala), căci toate celelante sînt nestatornice în lume, iar știin-

tile învățaturii rămân ca un capital sigur. De aceea silește-te să dobîn-
dești această comoară, mai cu seamă că ai toate mijloacele, precum
și bunăvoință. Toată dorința mea este, iubite Alexandre, să vă văz
învățați, cu bune științi, și vrednici de orice treabă. Din scrisoarea
mamii vei afla și cele despre familia noastră și îți mulțumesc de bu-
curia ce mi-ai făcut. Te sărut mii de ori.

Al tău preaiubit tată,
I. Odobescu

Domnului Apostol multe complimenturi; îi mulțumesc pentru
scrisoare și de bucuria ce arată pentru izbînda ta.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.411.

XLIV

IOAN ODOBESCU
căt-re
AL. ODOBESCU

9/21 februarie 1854, București

Iubite Alexandre!

Este două luni aproape de cînd n-am priimit nici o slovă de la tine, cu toate că în scrisoarea ta din urmă îmi făgăduiai că o să-mi scrii curînd și o să-mi dai știri mai pe larg de urmarea învățăturilor tale. Această tăcere mă mîhnește și mai cu deosăbire că văz din scrisorile mamei că nu să mai exprimă despre tine mai întins, precum obicinuia, ci să mărginește numai a mă înștiința că sînteți toți sănătoși, fără a mai îmi da deslușiri despre purtările și învățăturile tale. Asemenea, văz din socotelile trimise de mama că s-a cheltuit o sumă însemnătoare pentru tine, în vreme ce mama îmi scrisese că ți-a hotărît 350 f. pe lună pentru toate cheltuielile tale, care sumă, deși mi s-a părut cam de prisos, dar de vreme ce mama a găsit-o de cuviință, am înbunătățit-o și eu. Toate acestea îmi dă să înțeleg că mama este supărată și nemulțumită de tine și mă va mîhni și pe mine. De aceea am scris mamei să mă înștiințeze despre aceste împrejurări, ca să iau și eu măsurile cuvenite, căci eu nu poț face cheltuieli mai multe decît mijloacele mă iartă, nedorind a supune averea noastră supt jugu datoriilor, care sînt o dărăpănare pentru starea oamenilor, și de care sînt încredințat că nici tu nu o voiești. Here-tisește pe Toli cu o soră care s-a născut ieri la 5 ceasuri dimineață; sărută-l din parte-mi și spune-i că mama lui e bine. Aștept răspunsu mamei, care doresc să fie mulțumitor pentru despre tine, ca să mă bucur și eu. Te sărut mii de ori.

Al tău preaiubit tată,
I. Odobescu

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.412.

IOAN ODOBESCU

cătrec

AL. ODOBESCU

sîmbătă, 13/25 februarie 1854, Bucureşti

Iubite Alexandre!

În scrisoarea ce ți-am trimis de vreo cinci zile, ca cînd presimteam că trebuie să fie vreo pricină care mîhnește pe mama și o răcește de dragostea ce ar trebui să aibă o mumă către fiul său, ieri priimii scrisoarea ta de la 10 februarie și văzui cu mirare că bănuiala mea să adevări și simții îndată nemulțumirea și mîhnirea ce trebuie să aibă mama către tine, căci, peste suma însemnată ce figurează în socotelile mamei că s-a cheltuit pentru tine, mai ceri 2.000 f. O asemenea sumă nu poate fi cheltuită decît prin jocu de cărți sau prin purtări necuviincioase unui tînăr ce își urmează învățăturile sale. Niște asemenea urmări socotesc că și tu însuși simți cîtă mîhnire și nemulțumire pot aduce unui părinte, și în ce poziție mă pui că trebuie să tăinuiesc niște asemenea urmări mamei, ca să nu o aduc la vreo desperație care ar putea să-i pricinuiască chiar moartea. De aceea, eu nevoind a aduce mamei întristare și nemulțumire și a-i reîntoarce dragostea unei mumi către fiul său, am hotărît să o înșel și să păstrez această taină numai și numai pentru cuvintele mai sus expuse. De aceea îți trimit acum o poliță de 1.000 f., iar ceailantă mie o voi trimite pe la sfîrșitu lui martie, căci atunci am să primesc arenzile de la moșii. Și vei cunoaște curat că aceasta va fi cea din urmă scăpare ce fac cinstii tale și a numelui meu, și ferească Dumnezeu o altă asemenea întîmplare — te voi lăsa în mîinile judicății de acolo, spre a urma cu tine după pravila țării, care îți va pricinui o mare rușine și desăvîrșită înapoiere la învățăturile tale și o ură părintească către tine, care îți va pricinui în toată viața ta neodihnă și bătaie de cuget. Însă ce s-a făcut s-a făcut, arată-mi numai în cuget curat pentru care obiect s-a cheltuit această sumă cerută, și prin adevărul mă voi odihni. Nădăjduiesc că îndată ce vei primi această scrisoare îmi vei răspunde fără zăbavă și îmi vei arăta tot adevărul acestii împrejurări. Silești-te din toată puterea ta să mulțumești pe mama prin ascultare, supunere și fapte bune, și cu acest chip vei ajunge la ținta și scopu fericirii, iar în alt chip vei fi pierdut cu totul. În sfîrșit, dacă din nenorocire ai pierdut pofta de a mai urma învățăturile tale, spune-mi curat, ca să scriu mamei să te trîniță aici, ca să îmbrățișezi vreo carieră în slujbile țării, cu care să poți scoate cheltuielile trebuin-

cioase și să nu pierzi vremea în zadar acolo. La toate acestea aștept răspunsu hotărît al tău, ca să mă înformez și eu pentru ceea ce trebuie să urmez cu tine. Te sărut mii de ori.

Al tău preaiubit tată,
I. Odobescu

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.413.

XLVI

IOAN ODOBESCU
căt-re
AL. ODOBESCU

9/21 martie 1854, București

Iubite Alexandre!

Am priimit scrisoarea ta din 9 ale lunii și m-am bucurat vă-zînd că ai simțit greșelile ce ai făcut și sînt încredințat că în viitor te vei purta după cuviință și te vei mărgini a cheltui numai suma ce mama ți-a încuviințat, căci datoriile produc cele mai rele sfîrșituri, precum supărări, bătaie de cuget, și să socotesc ca o crimă. De aceea mă grăbesc a-ți arăta că m-am împăcat cu tine și nu mai am nici o ură asupra-ți, și hrănesc în inima mea tot aceiași dragoste și buna-voință către tine ca și mai înainte. Și spre a fi liniștit și să-ți poți urma învățăturile tale în odihnă, îți alătur polița pentru ceilanți 1.000 fr. ce mai ești dator, ca să scapi mai curînd de sarcina care crez că îți pricinuieste mîhnire și nemulțumire. Pentru venirea ta aici, cu toată dorința ce am a te îmbrățișa, dar în vremile de acum voiajurile sînt foarte neînlesnitoare, precum și finansurile nu ne prea iartă a le face. Și de unde am să iau bani nu pot primi nimic. Moșia Odo-beasca¹ de la Sfîntu Georgiu viitor poate să rămîie nearendată, căci pînă acum nu s-a arătat nici un mușteriu, și nu știu dacă și de la celelante moșii ce sînt arenduite voi putea primi bani, fiindcă arendașii nu prea au. De aceea rămîi acolo și îți urmează învățăturile cu silință și bună aplecare, ca să dobîndești cu izbîndă ceea ce noi toți dorim, și cu aceasta vei putea îmbrățișa orice carieră în lume cu folos. Așadar, iubite Alexandre, nu pierde vremea în zadar, căci ea e scumpă și trece repede, și vîrsta ta să apropie a îngriji însuși de tine și poate și de ceilanți, ca un mai mare ce ești. Cată să mulțumești pe mama, care face atîtea jertfe pentru voi, și eu să mă bucur priimind de la dînsa știri îndestulătoare despre voi, și vă siliți a nu-i aduce cea

mai mică supărare. Ferește-te de adunări vătămătoare, nu te amesteca în discursuri politice, căci acestea pricinuiesc numai pierdere de vreme. Aibi adunare cu profesori și cu oameni învățați și cu dreaptă judică, de la care poți profita ceva folositor, și te depărtează de tineri ca Kafețiabașă, Costache [...] și alți asemenea, care nu pot ți-aduce nici un folos, ci numai vătămare. Lucrează tihnit și cu silință la învățăturile tale, și cu aceasta ne vei mulțumi și ne vei răsplăti de toate câte noi am făcut și vom mai face pentru tine. Răspunde-mi îndată la această scrisoare, ca să cunosc de s-a priimit de tine. Toți ai noștri de aici sînt sănătoși și te sărut. Ieri am prînzit la nenea Mănescu; sînt prea bine și mulțumiți de Toli, pe care îl sărut și eu mii de ori. Adio, te sărut mii de ori.

Al tău preaiubit tată,
I. Odobescu

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.414.

¹ Într-adevăr, se publicase următorul anunț: „Moșia Odobeasca din județul Teleorman, cu apropiere un ceas de Ruși-de-Vede, proprietate a d. polcovnic Odobescu, se dă în arendă de la viitorul Sf. Georgie anul curgător pentru soroc de trei sau patru ani; doritorii se vor adresa către d. proprietar în casele d-lui pe ulița Curtea Veche în toate zilele de la 10 ceasuri dimineața pînă la 2 după amiazi” (*Vestitorul românesc*, 20 ian. 1854). Moșia se afla în comuna Drăcșenei.

XLVII

IOAN ODOBESCU
căt-re
AL. ODOBESCU

Iubite Alexandre!

Sînt în mare mirare și neodihnă că n-am priimit încă răspuns la scrisoarea mea de la 9/21 martie, pe lîngă care ți-am trimis și ceailantă 1.000 f. spre săvîrșita desfacere a datoriilor tale, și fiindcă în viitor nu voiesc să mai aduci vreo supărare mamei, am hotărît să priimești pentru trebuincioasele tale cheltuieli cîte 400 f. pe lună d-a dreptu de la mine, începînd de la 1 mai viitor, stil nou. De aceea îți și trimiț o poliță de 400 f. pentru luna lui mai și voi îngriji ca la fiecare sfîrșit al lunii să-ți trimiț regulat această sumă. Și cu toate că după părerea mea această sumă o socotesc cam mare pentru

un tînăr ce își urmează învățătura, mai cu seamă avînd și hrana prînzului deosebit, dar, de vreme ce mama a găsit de cuviință să ți să sloboază această sumă, am priimit-o și eu cu mulțumire. Și judecă și tu că dacă învățătura în Paris ar costa mai mult, nimenea n-ar fi în stare a da copiilor educație acolo. Așadar, dacă voiești a mă mulțumi, nu mai cere de la mama nici un ban măcar mai mult, căci este poprită de mine prîn jurămînt a-ți mai da. Și vei cunoaște că în viitor nici o datorie a ta nu va fi priimită de mine, ci, precum ți-am mai scris, te voi lăsa a urma cu tine după legiuirile locului, iar dacă simți slăbiciunea ta și că nu vei putea împlini a mea voință, scrie-mi îndată, ca să scriu să vii aici, și pentru nesăvîrșirea învățăturilor tale îți vei imputa însuși. Te sărut mii de ori.

Al tău preaiubit tată,
I. O.

aprilie 10/22, 1854

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.415.

XLVIII

IOAN ODOBESCU
căt-re
AL. ODOBESCU

joi, 15/27 aprilie 1854, București

Iubite Alexandre!

Sîmbăta trecută, după ce am expediat scrisoarea ce urmează să o fi priimit, am priimit și eu pe a ta cu data de 11 aprilie și mi-a părut foarte rău că te-am învinovățit în zadar pentru tăcerea ta, cu toate că și tu ai cam zăbovit să-mi răspunzi. Și cu toată dorința ce aveam a-ți scrii îndată ca să-ți exprim mulțumirea mea și să nu te las în neodihnă vreo cîteva zile, dar a fost peste putință, aflîndu-mă cu trăsura gata trimisă de Ghica ca să merg la Pașcani* și să petrec acolo sărbătorile Paștilor, și unde în adevăr am fost foarte mulțumit. Marți seara m-am întors în București, și mă grăbesc a-ți răspunde și a-ți mulțumi de făgăduielile ce-mi dai pe viitor, și

* Moșie a lui Alex. Ghica în apropierea Bucureștiului.

totdeodată te încredințez că toate greșelile de mai înainte sînt cu totul uitate, fiind sigur că în viitor voi avea bucurie și mulțumire de la copiii mei, mai cu deosebire de la tine, preaiubitule Alexandre, ca un mai mare ce te afli în familia mea și de la care urmează să ia pilde și ceilanți copii. Eu nu doresc alt nimic decît să te văz cu învățătură și purtare bună, ca să poți fi folositor țării și ție însuși, și atunci voi mulțumi lui Dumnezeu și voi fi odihnit și mulțumit pînă în ceasul din urmă al vieții mele. De aceea silești-te a îndeplini această a mea dorință și te încredințez că vei avea blagoslovenia lui Dumnezeu. Te sărut mii de ori.

Al tău preaiubit tată,
I. Odobescu

Bibl. Acad. R.P.R., Corresp. inv. 64.416.

XLIX

IOAN ODOBESCU
cătore

AL. ODOBESCU

miercuri, 5/17 mai 1854, Călăreți

Cu mare mulțumire am citit scrisoarea ta, iubite Alexandre, din 30 aprilie, și cu deosebire mă bucur de făgăduielile ce-mi dai pentru progresurile ce o să faci la învățăturile tale în al doilea trimestru. Să-ți ajute puternicu Dumnezeu să izbutești și silești-te să isprăvești mai curînd cursul învățăturilor tale, că simt și eu trebuință de ajutor pentru interesele casii. Și te rog nu supăra pe mama ta întru nimic, căci destulă jertfă face pentru voi. Îmi pare bine că v-ați învrednicit să aveți o sfîntă biserică și puteți săvîrși datoriile religii. Nu-mi spui [dacă] t-ai grijit de Paște precum aș fi dorit. De domnu Apostol nu știu dacă a sosit în București. Cu întoarcerea omului cu care trimiț scrisorile voi afla, că am scris lu Tache să cerceteze și să mă înștiințeze. Zamfirescu, precum zici, trebuie să fie acum pe drum pentru aici. Îl aștept cu mare nerăbdare, ca să vorbesc despre voi și să-mi spuie mai cu de-amănuntul de traiul vostru de acolo. Fă bine, iubite Alexandre, și cumpără fără zăbavă cărțile însemnate pe alăturata foiță, și le aibi la tine gata, pe care să mi le trimiți cu cel întîi ocazion ce vei găsi, însă nu uita, căci știu că studenții sînt cam uităcioși. Toți din familia noastră sînt sănătoși și te doresc, iar lumea nouă, adică copilașii Caterinii și ai Elizii, și pe care tu nu-i cunoști,

sînt frumoși și de minune. Titi al Elizii este un mucalit din cei mari, seamănă la maniere cu Costinca al nostru. Eu sînt sănătos și mă bucur de frumoasa grădină a Călăreților. Poame sînt cu deosebire multe și de toate felurile. De aș avea această grădină lângă Paris, aș avea un venit cel puțin de 1.000 # de aur. Numai smochini nu sînt, și fiindcă cunosc că îți plac, o să pui vreo cîțiva copaci, ca cînd te vei întoarce să mănînci poame din ei. Adio, iubite Alexandre, te sărut mii de ori.

Al tău preaiubit tată,
I. Odobescu

Pomii i-am numărat, și sînt 284 vișini și cireși, din care cireși sînt numai 56, iar ceilanți — vișini, și toți cu rod, iar mici sînt peste 400, și din ei mulți cu roade.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.417.

L

IOAN ODOBESCU
căt-re
AL. ODOBESCU

Iubite Alexandre!

Sîmbătă, întorcîndu-mă de la Călăreți, am găsit scrisoarea ta de la 15 ale lunii și m-am bucurat că sînteți toți sănătoși și petreceți bine, și îți mulțumesc pentru făgăduielile ce-mi dai că o să-mi scrii fiecare cincisprezece zile, precum și pentru mulțumirea ce zici că o să gust prin silințele tale la învățături și la bune purtări. Ieri am văzut pe domnu Stamatiadis; am vorbit mult despre voi și mi-a părut bine de laudile ce mi-a făcut pentru copiii mei. Eu sînt gata să plec iarăși la Călăreți, ca să prigătesc cele trebuincioase pentru priimirea mosafirilor ce o să vie acolo, ca să petrecem împreună ziua lu Costinca, și care sînt familia lui Termen¹ și a Cîmpineanului, cu purcel și cu cățel; de aceea trebuie să încetez și îți voi mai scri de la Călăreți după ce voi citi mai întîi scrisoarea mamei de la 7/19 mai, ce în minutu acesta am priimit. Îmi pare bine că a sosit tanti Anastasica, spune-i complimenturi dîn parte-mi și că buțile cu vin s-a vîndut toate cu preț de la 6 pînă la 8 lei vadra, și banii să află toți la Tănase, care așteaptă ordinea domniei, ce să facă cu ei; iar banii chirii caselor nu s-a răspuns încă de stăpînire. Caterina a vorbit lu Danenberg pentru acești bani, care a cerut însemnare de copriinderea

contractului și a făgăduit că va stăruia să plătească banii cuveniți. Iar acum îți trimit polița de 400 f. pentru luna lui iunie și te sărut mii de ori.

Al tău preaiubit tată,
I. Odobescu

17/29 mai [1854] București

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.401.

¹ O scrisoare a Elizei Caracaș-Theremin, expediată Catinchii Odobescu, imediat după întoarcerea de la Călăreți, conține revelatoare mărturii: „Am sosit la Călăreți joi către orele 7; încă pe cînd ne apropiam mă simțeam invadată de tristețe, dar sosind nu mi-am mai putut reține lacrimile; am intrat iute în casă, dornică să văd imediat camera ta, cea a copiilor tăi, locurile ocupate de fiecare. Aveam un sentiment de plăcere și în același timp de tristețe la vederea acestor locuri unde am petrecut atît de fericite zile“. — „Am admirat nespuse activitatea lui Odobescu; se scoală de la 8 și nu se odihnește decît la micul dejun, la masa de prînz și abia seara, după apusul soarelui, el se așează pe peron, poziție totdeauna privilegiată; este într-adevăr neobosit; cu cuțitul în mînă curăță fiecare arbore de crengi uscate, de frunze moarte, plantează legume, pune altoiuri, aleargă de o sută de ori pe zi din grădină în casă și din casă în grădină. Țăranii lui îl adoră căci în aceste timpuri atît de grele a făcut nespuse pentru a nu lăsa doar asupra lor sarcinile cu care sînt copleșiți prin alte părți. Dar această mișcare nu i-a făcut decît bine bărbatului tău; trebuie văzut; a întinerit, e voios și îi merge perfect. Eu, care îl iubesc ca pe tatăl meu, sînt liniștită de a-l vedea astfel și îți împărtășesc convingerea că este foarte satisfăcut de genul său de viață... De aceea să nu-ți faci griji pentru el cît timp mai durează vara, dar insistă să vie să petreacă iarna cu tine, căci singurătatea și lipsa de ocupație, la care ar fi forțat în acel anotimp, ar putea să-i zdruncine sănătatea, după ce s-a obișnuit cu o existență atît de activă“. (*Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 62.731.*)

LI

IOAN ODOBESCU
cătore

AL. ODOBESCU

Preaiubite Alexandre,
Nu pot să pricep de ce nu te ții de cuvînt. Mi-ai făgăduit să-mi scrii fiecare 15 zile, și iată că a trecut și 30, și tot n-am primit nimic de la tine, și cunoști prea bine mulțumirea ce îmi aduc scri-

sorile tale. Aș fi fost prea supărat de tăcerea ta, dar scrisorile mării m-a liniștit, înștiințându-mă că este foarte mulțumită de bunele tale purtări și de ascultarea ce-i dai la poveștile ei. Și vei cunoaște că cu nimic altă nu mă vei mulțumi și îndatora decât când vei cinsti pe mama și vei asculta poruncile și povățăturile ei. Și socotesc că ești acum în stare a judeca și a simți jertfile ce noi, părinții, facem pentru a vedea pe copiii noștri norociți și cu bună învățătură. Și poț să te încredințez că asemenea jertfi puțini din părinți fac pentru copiii lor. Judecă și tu, că ești destul de înțelept; la vârsta mea, unde am mare trebuință de mama ca să mă caute, sîntem siliți să fim depărtați unu de altu, iar dacă vei zice de ce nu vii și tu aici și să petrecem împreună, îți voi răspunde că venind și eu în Paris, nu vom putea avea mijloacele trebuincioase, și toate s-ar dărăpăna, încît nu mai am avea mijloace să puteți urma învățăturile voastre acolo. Și îndată ce mă vor ierta interesurile casii, voi alerga să vă îmbrățișez. Adio, iubite Alexandre, scrie-mi, te rog, precum mi-ai făgăduit, și mă vei mulțumi și îndatora foarte mult.

Al tău preaiubit tată,
I. Odobescu

Îți trimit polița de 400 f. pe luna lui iulie.

joi, 10/22 iunie 1854, Călăreți

Trimite-mi, Alexandre, negreșit cărțile însemnate:
N. 1. *Dictionnaire d'éducation*
N. 2. *Bouillet*

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.418.

LII

IOAN ODOBESCU
căt-re
AL. ODOBESCU

joi, 17/29 iunie 1854, Călăreți

Preaiubite Alexandre,
În ziua ce ți-am scris și îți arătăm oareșicare nemulțumire pentru îndelungata ta tăcere, am priimit scrisoarea ta, care mi-a pri-

cinuit mare mulțumire văzînd că sînteți toți sănătoși și te ocupezi de învățăturile tale. Îmi zici că aștepti hotărîrea mea ca să știi de ce să te apuci și cum trebuie să urmezi. Pentru toate acestea vei lua povață de la mama, care este acolo și face atîtea jertfe pentru voi. Iar dorința mea este să fiți cinstiți și învățați în orice ramură de învățătură veți avea aplecare și dorință, numai să fie cu desăvîrșire și cu folos. Și cel ce voiește din copiii mei să mă mulțumească și chiar să mă îndatoreze, să iubească, să asculte și adoreze pe mama, pe care eu cunosc jertfile ce face pentru voi. Cît pentru o mai bună și mai mare lăcuință ce zici că ai trebuință, ca să nu te scoată cărțile din odaie, te vei înțelege cu mama, și sînt încredințat că va face orice va fi de trebuință pentru odihna și mulțumirea voastră. Scrisoarea de care îmi scrii că ai dat-o slujnicii ca să o puie la cutia poștilor n-am priimit-o și prin urmare să vede că s-a pierdut, pentru care ești tu singur vinovat, că ar fi trebuit să o pui tu însuși la poștie. Arătînd lu vodă Ghica complimenturile ce îi faci, a fost prea mulțumit, încît a avut bunavoință să-ți mulțumească și să-ți scrie alăturata scrisoare, la care te povățuiesc să-i răspunzi negreșit, căci dinîmpotrivă va fi o mare nedelicateță din partea ta. Și nu doresc de loc ca să judece și să critice oamenii pe copiii mei ca niște persoane ce nu știu să să poarte cu delicateță. De aceea te rog să-i răspunzi negreșit și fără zăbavă. Eu ți-am scris să cumperi negreșit cărțile după însemnare și să le trimiți cu Zamfirescu sau cu alt ocazion, și văz că în scrisoarea ta nu pomenesti nimic despre aceasta. Așadar, vei cumpăra cărțile însemnate în scrisoarea mea de la 10/22 ale lunii și le vei da Zamfirescului să le aducă. Adio, preaiubite Alexandre, scrie-mi, te rog, după cum ai făgăduit la fiecare 15 zile, că scrisorile îmi fac mare mulțumire. Te sărut mii de ori și te rog să mulțumești pe mama.

Al tău preaiubit tată,
I. Odobescu

Cuprinderea scrisorii lui Ghica-vodă de nu vei putea să o descurci, este o îndemnare ce-ți face el să îmbrățișezi cursurile administrative, ce zice că sînt foarte folositoare în vremile de acum. Însă nădăjduiesc că vei putea citi și înțelege cuprinderea ei. Oricum, răspunde-i negreșit, că alt chip mă vei lăsa supărat, ce nu gîndesc să o faci. Dar în acest minut plec la București și voi da scrisoarea eu însumi la poștie. Despre frumusețea Călăreților vei afla din scrisoarea mamei.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.419.

[Faint handwritten notes, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

[illegible]

Urbain Grandier

Urbain Grandier — Jenequest
L'abbé de Montmort — Madeline de Brau
Le P. de la Haye — James de Belfort
2 autres.

Le d'Amboise, p. 12, London
en 1684.

Notes Remises

Le Complément
(Le chapitre de l'Épiscopat dans le conseil des Archevêques).

Notes Remises

L'abbé de Montmort & le P. de la Haye

Scène II

L'abbé de Montmort

Scène III

L'abbé de Montmort, James de Belfort

Scène IV

L'abbé de Montmort, James de Belfort, le P. de la Haye

Notes Remises

Le Complément

(Le chapitre de l'Épiscopat dans le conseil des Archevêques)

Notes Remises

Urbain Grandier

Scène II

Urbain Grandier, Madeline de Brau

Scène III

Urbain Grandier, Madeline de Brau, James de Belfort

Scène IV

James de Belfort

Notes Remises

Le Complément

(Le chapitre de l'Épiscopat dans le conseil des Archevêques)

Notes Remises

Urbain Grandier

Scène II

Urbain Grandier, Madeline de Brau

Scène III

Urbain Grandier

File din același caiet, pe care este schițat planul piesei
Urbain Grandier

IOAN ODOBESCU
căt-re
AL. ODOBESCU

10/22 iulie 1854, București

Preaiubite Alexandre,

Mă grăbesc să-ți trimit bani hotărâți pe viitoarea lună lui avgust, de aceea alătur în scrisoarea mamei o poliță de 3.400 f. pe numile tău, din care 3.000 pentru cheltuielile casii și 400 pentru tine. Domnu Apostol a fost ieri la mine; îți trimite complimenturi, dar este supărat pe tine că nu i-ai scris pînă acum; are și dreptate. De aceea îndreptează-ți greșala. Asemenea, nădăjduiesc că vei răspunde și lu vođa Ghica la scrisoarea lui, ce ți-am trimis și pe care sînt sigur că ai priimit-o, că în alt chip ar fi din partea ta o mare nedilicateță, iar pe rumînie, o mare obrăznicie și mojiție. De aceea eu socotesc că nu vei voi să dobîndești cu drept cuvînt niște asemenea titluri, și sînt sigur că o să-i răspunzi. Eu simț, preaiubite Alexandre, cea mai mare bucurie în sufletu meu, încredințîndu-mă din scrisorile mamei că este cu desăvîrșire mulțumită de purtările tale, căci aceasta este singură a mea dorință, să fie mama mulțumită și răsplătită pentru jertfile ei ce face pentru voi. Scrie-mi, te rog, regulat. Te sărut mii de ori.

Al tău preaiubit tată,
I. Odobescu

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.421.

IOAN ODOBESCU
căt-re
AL. ODOBESCU

5 avgust 1854, București

Preaiubite Alexandre,

Am priimit scrisoarea ta și m-am bucurat cu deosăbire văzînd că sînteți toți sănătoși, iar tu mulțumit de micu tău apartament, unde îți ai odihna și vei putea să te ocupi în liniște la studiile tale. Și îmi

pare bine că și mama o să să mute pe lângă tine, căci dorința mea este să fii cât să poate mai cu apropiere de dînsa. Pentru simțirile tale de dragoste către mama am avut mare bucurie și mulțumire. Urmează să o iubești, și cu aceasta mă vei îndatora foarte, iar Dumnezeu îți va răsplăti și îți va ajuta la toate bunele tale întreprinderi. Vodă Ghica a avut o mare mulțumire priimind răspunsu tău și totdeauna laudă compunerea lui. Vă sărută pe toți mii de ori. Asemenea și eu vă sărut de mai multe ori.

Al tău preaiubit tată,
I. Odobescu

Zamfirescului multe complimenturi, îl aștept cu nerăbdare și nădăjduiesc să tragă tot la mine, căci acum nu mai avem cvartiruri.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.422.

LV

IOAN ODOBESCU
cătrec

AL. ODOBESCU

simbătă, 12 avgust 1854, București

Preaiubite Alexandre!

Joi am priimit scrisoarea ta de la 31 ale lunii, împreună cu a lu domnu Apostol, pe care îndată i-am și trimis-o și nădăjduiesc că o să-ți răspunză. Îmi pare bine că vă aflați toți sănătoși, petreceți bine și vă ocupați de învățăturile voastre. Eu, precum înțeleg din scrisoarea ta, întristarea lu Toli provine că n-ar dori să petreacă vacanțiile în colegiu. Pentru aceasta vorbește mamii și chibzuiți ce trebuie să să facă ca să nu rămîie nici el mîhnit pentru silințele sale și înaintări ce a făcut la învățăture. Și ceea ce va hotărî mama pentru dînsul va fi priimit și de părinții lui. Dorința lor este numai dacă s-ar putea să șază la mama sau cu tine și să să ocupe în această vreme măcar de două sau trei ori pe săptămîină cu vreun profesor bun, ca să nu să dezvețe de a lucra. Am scris și mamii despre aceasta.

Marți la 9 avgust a sosit în capitala noastră avangarda trupelor otomane supt comanda lu Halim-pașa. Cea mai mare parte s-a pornit înainte, lăsînd în București un mic garnizon pentru paza bunii orînduieli a orașului și liniștea lăcuitorilor. Acest garnizon este așezat în cazarma infanteriiei din Dealu Spirii, iar în oraș să preumblă numai

patrula lor, însoțită de dorobanții poliției și de cavaleriști români. În oraș să află numai oștirea română, așezată în mai multe case mari, precum la Sîntu Sava, la Palatu Vechi, la hanu lu Constandin-vodă. Zilile acestea să așteaptă aici venirea lui Omer-pașa. Scrisoarea ta s-a priimit de vodă Ghica precum te-am vestit și cu poștia de sim-băta trecută. Aștept venirea lu Zamfirescu, ca să vorbesc de voi. Sînt sigur că această scrisoare nu îl va mai găsi în Paris. Vodă Ghica, la care am prînzit ieri, îți trimite multe sărutări și ești la favoru lui. Madam Blaremborg a plecat în Rosia cu toată familia, numai pe fiiu-său Nicolache¹ nu l-a putut îndupleca cu nici un chip să să mai întoarcă în Rosia, de unde a sosit aici de vreo trei luni.

Îți doresc sănătate și progresuri cu izbîndă la învățăturile tale. Toți ai familiei îți trimit complimenturi. Nenea Mănescu și tanti Elenco îți mulțumește de îngrijirea ce ai pentru iubitul lor Toli. În adevăr, și el are părinți preabuni și trebuie să să silească a nu le aduce niciodată cea mai mică supărare. Te sărut mii de ori.

Al tău preaiubit tată,
I. Od.

Spune-mi cînd să încep vacanțiile lu Toli și cînd să isprăvesc.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.423.

¹ Nicolae Blaremborg (1837—1896), după studii la Odessa vine în țară la 1853 și intră în magistratură, ajungînd procuror la Curtea de Casație. A colaborat la *Revista Dunării*. Deputat în mai multe legislaturi, înainte și după 1877.

LVI

IOAN ODOBESCU
cătref
AL. ODOBESCU

2/14 sept. 1854, București

Iubite Alexandre,

În vreme ce așteptam, cu cea mai mare bucurie și mulțumire, venirea fiului meu cel iubit și să-l îmbrățișez, fără nădejde sosi numai Zamfirescu, carele îmi aduse scrisori de la mama și o scrisoare a ta către Florescu, ce ai lăsat la plecarea ta din Paris; te las să judeci

ce mîhnire a putut pricinui unui tată ce iubește pe copiii lui o asemenea faptă ca a ta, și cu toate că zici că ai fost silit a face acest pas, căci făcînd altfel s-ar fi putut întîmpla și mai rău, acest fraz nu-l pricep de loc. Și ceea ce mă mîhnea și îmi sfîșia inima mai mult era neștiința unde te afli. Din norocire și spre a mea mîngiere, priimii astăzi o scrisoare de la mama, prin care mă înștiințează că te afli la Marsilia, de unde Florescu ar fi priimit scrisoarea ta, prin care arăți despoziție a te întoarce înapoi spre a-ți urma cursul învățăturilor, căci în adevăr ar fi fost și păcat a le precurma după atîta muncă și osteneală din parte-ți și atîtea jertfe făcute de noi, părinții, pentru acest sfîrșit. Așadar, eu, ca un tată ce iubește pe fiul său și nu-i voiește dărăpănarea, te sfătuiesc dacă ești sigur în haracteru tău că nu să va mai întîmpla în viitor asemenea urmări și vei fi ascultător cu desăvîrșire poveștilor mamei, scrie-i îndată, cere-ți iertare și te întoarce iarăși în sînu familiei, și sînt sigur că te va priimi cu inimă de mumă și te va ierta, precum și eu îți trimiț desăvîrșită iertare. Datoriile tale din Paris făcute pînă acum să vor desface, cu toate greutățile ce avem acum în țară. Pe la noiembrie am hotărît să viu și eu în Paris, și nădăjduiesc să te găsesc precum doresc și că te vei sili a mă mulțumi despre toate. Acum îți doresc sănătate și aștept al tău răspuns, de care am fost lipsit de o îndelungată vreme. Te sărut mii de ori.

Al tău iubit tată,
I. Odobescu

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.424.

LVII

AL. ODOBESCU

către

CATINCA ODOBESCU

Ma chère maman,

Il est neuf heures du matin et nous sommes à Cologne, où nous avons passé la nuit, y étant arrivés hier à 10 heures du soir. Nous devons partir ce matin à 6 heures et demi pour Dresde, mais j'étais tellement fatigué de 24 heures de voyage, que nous avons remis notre départ pour 11 heures; nous ne serons à Dresde que demain à une heure de l'après-midi et nous continuerons notre vol à tire-d'aile jusqu'à Pesth sans nous arrêter; la pécune est défailante, car il nous reste juste de quoi faire notre voyage; jusqu'ici nous ne sommes pas allés au delà de 140 fr. à nous deux.

Voilà pour les affaires; quant à ma santé, elle va tout doucement; la main ne m'embarrasse pas beaucoup; mais je suis enrôlé comme un vieux trombone; je crains d'avoir le croup comme les petits enfants. Enfin, avec la garde de Dieu, j'espère arriver tant bien que mal jusque dans le pays. Mais quelle distance encore! Mon Dieu, j'ai le vertige quand je pense que nous ne sommes pas même au tiers de notre course! quel ennui que les voyages! je les déteste, je les abhorre et surtout lorsqu'on parcourt ainsi des centaines de lieues sans même respirer. C'est à perdre l'haleine et à attraper le vertige.

Mais je termine mon bavardage en t'embrassant bien des fois, ainsi que Marie et les deux petits. Mille amitiés à Floresco; Berendey te présente ses respects; il t'écrit de Dresde.

En t'embrassant, je suis ton fils tout dévoué,
Alexandre

samedi, le 4 octobre* 1854 Cologne Hôtel de Hollande

De Dresde et de Pesth nous adresserons nos lettres à ton ancienne adresse, car nous ne connaissons pas la nouvelle, et quant à Floresco, comme il doit aussi déménager, il est inutile de les lui adresser.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.270.

Draga mea mamă,

Este ora 9 dimineața și ne aflăm la Colonia, unde am petrecut noaptea fiind aici de ieri la 10 seara. Trebuia să plecăm în dimineața asta la 6 și jumătate spre Dresda, dar eram așa de obosit de cele 24 de ore de drum, încât am amînat plecarea noastră pentru ora 11; n-avem să fim la Dresda decît mîine la ora 1 după amiază, de unde ne vom urma zborul de-a dreptul, fără oprire, pînă la Pesta; banii ne sînt pe isprăvite și ne mai rămîn doar atît cît ne trebuie de drum; pînă acum n-am întrecut suma de 140 franci pentru amîndoi.

Asta în privința treburilor; în ce privește sănătatea mea, stau binișor; mîna nu mă mai supără mult, însă sînt răgușit ca un trombon vechi; mă tem să nu am anghină, ca cei mici. În sfîrșit, nădăjduiesc, cu paza lui Dumnezeu, să ajungem de bine, de rău pînă-n țară. Dar cită cale ne mai rămîne! Doamne-Dumnezeule, amețesc cînd mă gîndesc că nu sîntem nici măcar la o treime din drum! Mare plictiseală și călătoriile! Le detest, mi-e scîrbă de ele, mai cu seamă cînd faci așa sute de poște fără măcar să răsufli. Ajungi cu sufletul la gură și te apucă amețeala.

Isprăvesc flecăreala și te îmbrățișez de nenumărate ori, ca și pe Maria și pe cei doi micuți. Multă prietenie lui Florescu. Berindey îți trimite respectele lui; are să-ți scrie de la Dresda.

Îmbrățișîndu-te, rămîn fiul tău foarte devotat,
Alexandru

sîmbătă, 4 octombrie 1854, Colonia Hôtel de Hollande

* Se pare datare greșită, în loc de 8 octombrie.

De la Dresda și de la Pesta îți vom trimite scrisorile la vechea ta adresă, deoarece n-o cunoaștem pe aceea nouă, iar în ce privește pe Florescu, cum trebuie și el să se mute, este de prisos să i le adresăm lui.

LVIII

AL. ODOBESCU

către

CATINCA ODOBESCU

Prague (Bohème), dimanche soir,
9 octobre 1854

Ma chère maman,

Quoique nous t'ayons promis de t'écrire de Dresde, cela nous a été impossible, attendu que nous ne nous sommes arrêtés que quelques minutes à la gare du chemin de fer et aussitôt nous avons passé outre pour arriver jusqu'à Prague, où nous sommes arrivés à 9 heures du soir, où nous avons dîné en nombreuse compagnie et d'où (tout le monde étant couché attendu qu'il est minuit) je t'écris ces quelques mots. Les péripéties de notre voyage sont nombreuses et non sans un certain intérêt; je ne ferai que les esquisser dans cette lettre:

Samedi à 11 heures du matin nous sommes partis de Cologne (sans avoir rien vu dans cette ville) par une pluie fine et froide et avec un train qui allait *langsam, langsam* *... Nous avons passé toute la journée en wagon, accrochant par ci et par là de gros allemands, qui remplissaient le wagon de la fumée de leurs pipes et me faisaient étouffer. Passe encore pour le jour! mais la nuit, cela a été bien autre chose! Dix fois et peut-être plus (dans ce long trajet) on nous a fait changer de wagon; nous n'avons perdu dans ces continuelles transmutations que nos deux chapeaux, oubliés aux clous qui les soutenaient. Le mien ne valait rien; mais celui de Berendey était neuf. Enfin, j'arrive à la nuit. Figures-toi que nous l'avons passée au milieu d'une famille: père, mère et quatre petits enfants, dont le plus petit de 14 mois, tenu par sa bonne, braillait comme un âne et empestait à tout moment notre véhicule. Le père était un capitaine prussien allant à Berlin. Dieu! ce qu'il a fallu endurer ne peut pas se raconter! C'est ainsi que nous avons traversé la nuit Hanovre, Brunswick et Magdebourg; vers 10 heures nous sommes arrivés à Leipzig, où nous avons rencontré deux compatriotes; un moldave nommé Radou, venant de Paris et portant de formidables moustaches, et un roumain [...]

* În text în limba germană.

nummé Ourmouzaké, homme assez distingué, habitant Vienne et s'occupant de l'histoire nationale. Nous avons voyagé ensemble jusqu'à Dresde, et là, en entrant dans le wagon qui devait nous conduire à Prague, nous avons rencontré Thillier, l'architecte de Bucharest, en compagnie duquel nous continuerons notre route jusque dans le pays. Il est plus de minuit; dans cinq heures nous partons pour Pesth et nous espérons être à temps pour le bateau. Mais le voyage est assommant; nous ne sommes plus des êtres humains, mais de simples ballots qu'on transporte à travers terres et eaux. La seule chose qui me fait souvenir que je possède une conformation plus compliquée est une certaine incommodité, qui me fait passer d'effroyable quarts d'heures quand le train est en marche. Pour ne pas laisser d'équivoque là dessus, et quoique je pourrai, en disant le mot*...

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.271.

Praga (Bohemia), duminică seara
9 octombrie 1854

Draga mea mamă,

Cu toate că ți-am promis să-ți scriem de la Dresda, aceasta n-a fost cu putință, deoarece nu ne-am oprit decât câteva minute în gară și am plecat de acolo spre Praga, unde am ajuns la 9 seara; am cinat cu o societate numeroasă, și de unde (toată lumea fiind culcată, de vreme ce este acum miezul nopții) îți scriu aceste câteva cuvinte. Peripețiile călătoriei noastre sînt numeroase și nu fără oarecare interes; le voi schița numai în această scrisoare:

Am plecat de la Colonia simbătă la 11 dimineața (fără să fi văzut ceva în acest oraș) pe o burniță rece și cu un tren care mergea agale-agale. Toată ziua ne-am petrecut-o în vagon, ciocnindu-ne ici, colo de nemțoi, care umpleau vagonul cu fumul pipelor, de mă înăbușeam. Ziua, treacă-meargă! însă noaptea s-au întimplat altele și mai și! De zece, poate și de mai multe ori (într-un atît de lung parcurs) a trebuit să schimbăm vagonul; n-am pierdut în aceste necontenite mutări decât pălăriile, pe care le-am uitat agățate în cuiere. A mea nu mai făcea o para, dar a lui Berindey era nouă. În sfîrșit, să-ți descriu ce-a fost noaptea. Închipuiește-ți că am petrecut-o în mijlocul unei familii compuse din tată, mamă și patru copilași, dintre care cel mai mic, de 14 luni, ținut de dădacă, răgea ca un măgar și împuțea într-una vehiculul nostru. Tatăl era căpitan prusac și mergea la Berlin. Doamne! nici nu se poate povesti ce a trebuit să îndurăm! Așa am trecut noaptea prin Hanovra, Brunswick și Magdeburg; către ora 10 am ajuns la Leipzig, unde am întîlnit doi compatrioți; un moldovean numit Radu, cu niște mustați formidabile, care venea de la Paris, și un român [...] pe nume Hurmuzaki¹, bărbat destul de distins, care locuiește la Viena și se ocupă de istoria noastră națională. Am călătorit împreună pînă la Dresda, unde, intrînd în vagonul care trebuia să ne ducă la Praga, am dat de arhitectul Thillier din București, în tovărășia căruia vom face drumul pînă

* Scrisoarea se întrerupe aici, restul lipsind.

în țară. Este trecut de miezul nopții; peste cinci ore plecăm la Pesta, unde nădăjduim să ajungem la timp pentru a prinde vaporul. Dar călătoria este ucigătoare; nu mai sîntem oameni, ci niște simple colete transportate peste țări și mări. Singurul lucru care mă face să-mi aduc aminte că posed o constituție mai complicată este o anumită incomoditate, care mă face să trec prin îngrozitoare sferturi de ceas în timp ce merge trenul. Ca să nu las loc nici unui echivoc în privința asta, și cu toate că aș putea, spunînd cuvîntul...

¹ *Eudoksie Hurmuzachi* (1812—1874), a cules din arhivele vieneze o mare cantitate de documente relative la istoria poporului român, publicate, după moartea lui, în colecția ce-i poartă numele.

LIX

AL. ODOBESCU și D. BERENDEY
cătore

CATINCA ODOBESCU

Semlin, mercurdi, 12 octobrc 1854

Ma chère maman,

Je t'écris étant sur le bateau, sur un grand bateau, bien mal bâti, bien sale, bien mal entretenu (la Compagnie du Danube a dégénéré). Figures-toi la chance que nous avons eu. Partis de Prague, d'où je t'ai écrit avec m-r Thillier, nous sommes arrivés mardi à 5½ heures du matin à Pesth, sans même passer par Vienne; le bateau partait à 7 heures; il s'est fallu de deux minutes peut-être pour que nous le manquions, et voilà comment. Nous n'avions pour payer nos places que des billets français, qu'on n'a pas voulu accepter au bureau; il a fallu aller changer; c'était trop matin et j'ai du réveiller un changeur et le lever du lit pour me donner des florins. Une ou deux minutes de plus, et le bateau partait. Nous avons rendu grâce à Dieu de nous avoir sauvés cette fois encore.

On s'ennuie beaucoup à bord; il y a beaucoup de sale monde, [...] et telle canaille; d'ailleurs, le Danube est très bas et nous avançons à pas de tortue; à peine serons nous à Giurgewo samedi soir ou dimanche matin. Notre société se compose de m-r Thillier, qui est un bien aimable homme, de madame Jobin, la marchande de modes, et d'autres personnes de circonstance. Madame Barcanesco avec sa famille sont sur le bateau; mais elle a une cabine et en sort fort rarement; cependant, aujourd'hui j'ai longtemps causé avec elle; elle a un petit garçon, qui est bien gentil; nous nous amusons à faire la conversation avec lui et il nous [a] raconté, le petit bavard, les circonstances du mariage de son frère.

Avec tout cela, le voyage est très long, et quand je pense au retour j'ai presque le vertige; quant à mon séjour à Bucharest, j'espère y passer assez agréablement mon temps, surtout si mon père ne m'en voudra pas trop.

Voilà presque tout ce que j'avais à dire (on a si peu à dire quand on fait si peu de choses); je finis donc en te priant d'embrasser bien des fois Marie, Constantin et Elise; mes amitiés à Floresco; je vais peut-être lui écrire tout à l'heure.

Adieu, ma chère maman, je te baise les mains,

ton fils tout dévoué,
Alexandre

Madame Odobesco,

La régularité des lettres d'Alexandre m'a dispensé de vous écrire personnellement; mon engagement envers vous, s'il n'a pas été complètement annulé par cela même, il a du moins été remis jusqu'à mon arrivée dans le pays. Je vous promets, madame, une lettre qui résume en quelque sorte notre voyage — je ne dis pas qu'elle le couronnera. Après tout ce qui contient la lettre d'Alexandre, la matière étant en quelque sorte presque épuisée, je n'ai plus qu'à vous prier d'agréer mes sincères respects, l'assurance de mes sentiments les plus distingués.

Il ne vous dit rien sur les beautés de la Saxe-Suisse. C'est le seul endroit de mon voyage, dont je me souviendrai toujours. J'oublie pourtant celui où j'ai abandonné mon chapeau.

D. Berendey

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.272.

Semlin, mercredi, 12 octobre 1854

Draga mea mamă,

Îți scriu de pe vapor, un vapor mare, rău construit, murdar de-a binelea și foarte prost întreținut (Compania de navigație pe Dunăre a decăzut). Încăpuieste-ți ce noroc am avut. Plecați de la Praga, de unde ți-am scris, împreună cu d-l Thillier, am sosit marți la 5 ¹/₂ dimineața la Pesta, fără a fi trecut măcar prin Viena; vaporul pleca la 7; a fost o chestie poate de două minute ca să fi pierdut vaporul, și iată cum. Ca să plătim biletele n-aveam decât bancnote franțuzești, pe care n-au vrut să ni le primească la casa de bilete; a trebuit să mă duc să schimb; cum era prea devreme, am fost nevoit să trezesc un zaraf și să-l scol din pat ca să-mi dea florini. Dacă mai întârziem un minut sau două, vaporul pleca. I-am mulțumit lui Dumnezeu că ne-a scăpat și de data asta.

Mare plictiseală pe bord; multă lume proastă, [...] și golănime; apele Dunării sînt foarte scăzute și înaintăm ca broasca țestoasă; abia dacă vom ajunge la Giurgiu sîmbătă seara sau duminică dimineața. Societatea noastră se compune

din d-l Thillier, un om extrem de amabil, din madame Jobin, modista, și din câteva alte persoane întâmplătoare. Doamna Bărcănescu cu familia sînt și ei pe vapor, dar ea are o cabină de unde iese rar de tot; totuși, azi am stat cu dînsa de vorbă multă vreme; are un băiețel foarte drăguț, cu care ne-am amuzat să conversăm, și micul flecar ne-a povestit împrejurările căsătoriei fratelui său.

Cu toate acestea, călătoria este foarte lungă, și cînd mă gîndesc la întoarcere, aproape că mă apucă amețelile; cît privește șederea mea la București, sper să-mi petrec destul de plăcut timpul acolo, mai cu seamă dacă tata n-are să fie prea supărat pe mine.

Iată aproape tot ce aveam să-ți spun (ai atît de puțin de povestit cînd nu faci aproape nimic); așa că isprăvesc, rugîndu-te să îmbrățișezi mult pe Maria, pe Constantin și Eliza; toate cele bune lui Florescu; poate că am să-i scriu și lui îndată.

Adio, draga mea mamă, îți sărut mîinile,

fiul tău foarte devotat,
Alexandru

Doamnă Odobescu,

Regularitatea scrisorilor lui Alexandru m-a scutit să vă scriu personal; dacă sarcina pe care mi-am luat-o față de dumneavoastră n-a fost prin aceasta cu desăvîrșire anulată, a fost cel puțin aminată pînă la sosirea mea în țară. Vă făgăduiesc, doamnă, o scrisoare care nu spun că are să fie încoronarea călătoriei noastre, dar care are s-o rezume oarecum. După toate cîte se găsesc în scrisoarea lui Alexandru, materia fiind, ca să spun așa, epuizată, nu-mi rămîne decît să vă rog să primiți respectele mele, ca și încredințarea sentimentelor celor mai distinse.

Alexandru nu v-a scris nimic despre frumusețile Elveției saxone. Este singurul loc prin care am trecut în călătoria mea, de care îmi voi aduce totdeauna aminte. Uit totuși acela unde mi-am lăsat pălăria!

D. Berindey

LX

AL. și IOAN ODOBESCU
cătore

CATINCA ODOBESCU

Bucharest, le 8/20 octobre 1854

Ma chère maman,

Me voilà depuis trois jours à Bucharest, et si je ne t'ai pas encore écrit, c'est que j'ai attendu le jour de la poste pour pouvoir te communiquer le plus de nouvelles et d'impressions que j'ai ressenties. Je commence donc immédiatement mon récit.

Je ne te parle plus de mon long voyage; il est déjà bien loin; je te dirai seulement que nous sommes arrivés à Giurgewo mercredi matin, et le soir nous étions à Bucharest, après un voyage de 8 heures en caroutza de birjă à travers un pays désolé par la guerre et occupé par les turcs, vainqueurs en guenilles, mais gueux enfants de la gloire. L'effet que m'a fait Bucharest a été très étrange; il me semblait voir un grand village, ou plutôt une de ces villes de chiens, comme on en voit en Amérique. Ces rues tortueuses et mal pavées, ces maisons à peine sorties de terre, tout cela était fort curieux, mais c'est bien plus drôle encore de voir au milieu de ces mesquineries de superbes équipages garnis de dames qui portent les toilettes les plus élégantes de Paris. Cependant, il faut avouer qu'il y a certains embellissements dans notre capitale; notre théâtre est gentil extérieurement, je ne l'ai pas encore vu en dedans, car ce n'est que demain que L'Opéra Italien commence. Le jardin de Cismegiu, que je n'ai vu que ce soir, est aussi bien joli; j'en pourrai dire plus long sur lui quand je l'aurai vu de jour. Il y a bien aussi quelques églises passables, comme par exemple Zlatari, Rimnika.

Mais passons des choses aux personnes. Papa m'a reçu avec beaucoup de tendresse; il est bien bon pour moi; la douceur avec laquelle il m'a fait des reproches me prouve qu'il aurait mieux valu lui déclarer plus tôt mes fautes; cela aurait prévenu peut-être bien des choses désagréables. Sa santé est bonne et je pense que nous viendrons ensemble à Paris; cependant, il ne s'est pas encore prononcé. Quant à moi, je t'avoue que la vie de Bucharest me semble une vie bien triste. Les événements politiques qui agitent tout le monde rendent presque toute carrière impossible. [...] Omer-pacha est ici avec une armée un peu mieux montée que celle des bords du Danube, mais son influence n'est pas bien marquée dans la politique. Les autrichiens, qui encombre la ville et se la partagent avec les turcs, sont cordialement detestés. Stirbey est franchement abhorré; on se moque de lui et, ma foi, il fait bien triste figure. Il est rentré à Bucharest avec sa femme, et sauf les autrichiens, qui le protègent, personne n'est allé au devant de lui. Il vient de se composer un nouveau ministère ainsi composé: Jean Philipesco — à l'intérieur, Plagino — secrétaire d'état, Vulpaké — à la justice, Campinéano — aux cultes, N. Baleano — aux finances, Otetéléchano — contrôleur et l'immortel Nasturel [qui] vient de donner, à ce qu'on dit, sa démission. On ne sait pas ce qui va s'en suivre, mais probablement le prince Georges est en route pour Bucharest. (N. Cretzoulesco vient d'être nommé directeur de la Vornicie; on attend son retour de la campagne.) Mais ce gouvernement est discrédité d'avance; c'est moins que jamais le moment d'entrer au service; on aurait l'air d'embrasser la cause de nos nouveaux protecteurs. Au milieu de tout cela, Omer-pacha a, dit-on, envoyé Eliad, son secrétaire, à Constantinople pour

faire voir à la Sublime Porte que ni les Schwarz-gelb, ni Stirbey ne peuvent convenir à la nation. D'ailleurs, on attend la prise de Sevastopol, qui va changer peut-être tout à fait la face des choses.

La société de Bucharest n'est pas faite non plus pour charmer; sauf quelques personnes qui savent se conduire, tout le reste s'en va en détraque; c'est en au point que l'autre soir Zoé Ghica, Espérance et Cléopatritza sont allées souper et danser avec le colonel Dieu et d'autres officiers français et anglais attachés à Omer-pacha. Enfin, d'après ce que je vois, la seule chose que l'on a à faire pour vivre dans notre triste pays c'est de prendre une place qui vous occupe et vous permette de faire quelque bien et de vous créer un intérieur en épousant quelque jeune demoiselle, assez riche pour que vous puissiez jouir de l'aisance nécessaire à cette vie toute matérielle. Pour le moment, je suis trop jeune pour faire cela, et d'ailleurs il vaut mieux n'embrasser cette vie que lorsque vous vous sentez en état d'appliquer des connaissances plus approfondies et d'être guidé par une expérience plus mûrie.

Mais laissons ces généralités; je vais te dire ce que j'ai fait depuis mon arrivée ici. Dès mercredi soir j'ai vu Elise et Théremin; Elise a maigri, mais elle n'en est que mieux; quant à Théremin, c'est un homme sérieux, mais agréable et qui grisonne déjà très fort; leurs deux enfants sont charmants, et leur ménage très gentil, quoiqu'Elise s'en plaigne; ils reçoivent quelque monde le soir, entr'autres Ch. Cretzoulesco, Bengesco et bézadé Costaké; on y prend le thé le soir. Le lendemain j'ai dîné chez Manesco, qui s'est foulé le pied et reste au lit depuis plus d'un mois; la tante Hélène est déjà passablement fânée; cependant, elle est en train de procréer le quatrième de la seconde série. Hier j'ai fait quelques visites; j'ai vu m-me Luxiza Cantacuzène, chez laquelle se trouvait Hélène Floresco la veuve; j'ai été chez Aristide Ghica, chez m-me Barcanesco, chez m-me Mano; mais je ne les ai pas trouvées; il faudra recommencer toutes ces visites. Demain j'irai en faire des nouvelles: chez le prince Ghica, m-me Blaremborg, Colquhoun, m-me Lahovary etc., etc., etc.

C'est inouï toutes les choses que j'aurai à te dire si je continuais sur ce ton, mais comme ce ne sera pas ma dernière lettre écrite de Bucharest, je réserve mes autres nouvelles pour les prochaines lettres, d'autant plus qu'il est plus de trois heures du matin. Papa nous a fait veiller, Zamfiresco et moi, jusque vers 2 heures; c'est son habitude. Que te dirai-je de notre maison? Elle est délabrée, horriblement délabrée; cela me rappelle le château de Ravenswood, dans la *Fiancée de Lammermoor*.

Embrasse bien des fois Marie et les deux petits de ma part et crois au dévouement

de ton fils,

Alexandre

Ἀγαπητή μου Κατίγκω.

Προφιλτάρω καί ἐγώ μέ αὐτό τό ὀκαζιόνι νά σέ εἶπω ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἔφτασε τήν Τετράδην βράδυ, πολλά ὑγειῆς καί παχύς. Ὁ δρόμος τόν ἀφέλησε πολύ. Εἶχα μεγάλην χαράν νά τόν ἰδῶ καί ἐγώ νά διορθωθεῖ αὐτό τό παιδί καί στοχάζομαι νά ἐπιστρέψει πάλιν εἰς τό Παρίσι διὰ νά ἐξακολουθήσει τήν σπουδὴν πλὴν μαζύ μου. Ὅμως ἕως τώρα δέν ἔμπορῶ νά γράψω ἀποφασιστικά πότε θά ἀναχωρήσομεν ἀπό ἐδῶ. Μετά κάμποσαις ἡμέραις θέλω σέ γράψει περὶ τήν ἀπόφασήν μου. Ἐχθές ἔλαβα τό γράμμα σου ἀπὸ 11 Ὀκτωμβρίου καί τό πρὸς τήν Ἀλικοῦτζαν. Θέλω τό στείλει, πλὴν δέν πιστεύω νά σέ πληρώσει-αὐτὴ εἶναι ἡ συνήθεια τοῦ τόπου, νά μὴν πληρώνει τὰ χρέη. Ἡ Ζίνκα Φλορέσκου ἀπέθανεν [...].

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀρκετὰ σέ ἐπολυλόγησεν, διὰ τοῦτο ἐγώ παύω καί σέ γλυκοφιλῶ χίλιαις φορές, ὁμοίως καί τὰ παιδιὰ.

Ἰ. Ὀδομπέσκος

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.273.

București, 8/20 octombrie 1854

Draga mea mamă,

Iată-mă de trei zile la București și dacă nu ți-am scris pînă acum este că am așteptat ziua de poștă, pentru a putea să-ți relatez cît mai multe din noutățile și impresiile avute. Așa că îmi încep îndată povestirea.

Nu-ți mai vorbesc de lunga mea călătorie; e de-acum cu totul depășită; îți voi spune numai că am sosit miercuri dimineața la Giurgiu și că seara eram la București, după un drum de 8 ore cu birja printr-o regiune pustiită de război și ocupată de către turci, învingători în zdrențe, dar copii afurisiți ai gloriei.

Impresia pe care mi-a făcut-o Bucureștiul a fost foarte stranie; mi se părea că văd un sat mare sau mai curînd unul din acele orașe prăpădite cum se întîlnesc în America. Ulițele întortochiate și rău pavate, casele abia înălțate de la pămînt, totul apăsător extrem de curios, dar încă și mai caraghios este să vezi, în mijlocul acestei sărăcii, echipaje superbe împodobite de femei ce poartă cele mai elegante toalete din Paris.

Totuși trebuie recunoscut că sînt și unele înfrumusețări în capitala noastră; teatrul este drăguț pe dinafară, înăuntru nu l-am văzut încă, pentru că reprezentațiile operei italienești încep abia mîine. Grădina Cișmigiu pe care n-am văzut-o decît astă-seară este de asemenea foarte frumoasă, dar mai multe despre ea voi putea spune după ce voi fi văzut-o ziua. Sînt și cîteva biserici frumoșele ca Zlătari, Rîmnica.

Dar să trecem de la lucruri la persoane. Tata m-a primit cu multă duioșie; e foarte bun față de mine; blîndeșea cu care m-a mustrat îmi dovedește că ar fi fost mai bine să-i mărturisesc mai curînd greșelile mele; poate că asta ar fi prevenit

multe neplăceri. Stă bine cu sănătatea și cred că vom veni împreună la Paris, deși nu s-a pronunțat încă în privința asta. În ce mă privește, îți mărturisesc că viața Bucureștiului mi se pare tristă de tot. Evenimentele politice, care îi frământă pe toți, fac aproape imposibilă orice carieră. [...] Omer-pașa este aici cu o armată ceva mai bine echipată decât aceea de pe malurile Dunării, însă influența lui asupra politicii nu-i prea accentuată. Austrieii care umplu orașul, pe care și-l împart cu turcii, sînt detestați din toată inima. Știrbei este urît pe față; lumea își bate joc de el și, zău așa, e o jalnică figură. Cînd s-a întors acum la București cu nevastă-sa, afară de austrieii care îl protejează, nu i-a ieșit nimeni în întîmpinare. S-a format un nou minister alcătuit din Ioan Filipescu la interne, Plagino la externe, Vulpache¹ la justiție, Cimpineanu la culte, N. Băleanu la finanțe, Oteteleșanu la conturi, și nemuritorul Năsturel, care, se spune, și-ar fi dat demisia. Nu se știe ce va urma, însă probabil că prințul George este în drum spre București. (N. Kretzulescu a fost numit director al Vorniciei și este așteptat să se întoarcă de la țară.) Însă acest guvern este dinainte discreditat. Este mai puțin decât oricînd momentul ca să intre cineva într-o slujbă; ar avea aerul că îmbrățișează cauza noilor noștri protectori. În mijlocul tuturor acestora, se spune că Omer-pașa și-ar fi trimis secretarul, pe Eliad, la Constantinopol, spre a lămuri Sublimei Porți că nici negrigalbenii², nici Știrbei nu pot conveni națiunii. De altfel se aude că ar fi căzut Sevastopolul, ceea ce va schimba, poate, cu desăvîrșire situația.

Societatea bucureșteană nu-i nici ea alcătuită ca să încînte; în afară de cîteva persoane care știu cum să se poarte, toți ceilalți ajung să se destrăbăleze, pînă acolo că alaltăseară Zoe Ghica, Speranța și Cleopătrița³ s-au dus să supeze și să danseze cu colonelul Dieu⁴ și cu alți ofițeri francezi și englezi, atașați pe lîngă Omer-pașa.

În sfîrșit, după cîte vîd, tot ce îți rămîne să faci pentru a trăi în sărmana noastră țară este să intri într-o slujbă care să te ocupe, să-ți ofere prilejul de a realiza ceva și să ajungi la casa ta însurîndu-te cu vreo fată tînăra destul de bogată ca să te poți bucura de bunăstarea necesară acestui fel de viață cu totul materială.

Deocamdată sînt încă prea tînăr ca s-o fac și de altfel e mai bine să îmbrățișezi acest fel de viață cînd ai ajuns să te simți în stare de a folosi cunoștințe mai profunde și de a fi călăuzit de o experiență mai matură.

Dar să lăsăm aceste generalități și să-ți spun ce am făcut de cînd sînt aici. Încă de miercuri seară i-am văzut pe Eliza și pe Theremin. Eliza a slăbit și asta o prinde și mai bine; cit îl privește pe Theremin, acesta este un om serios, dar plăcut și care încărunește de pe acum foarte tare; cei doi copii ai lor sînt încîntători, iar căsnicia foarte drăguță, cu toate că Eliza se plînge; seara primesc puțină lume, între alții Ch. Crețulescu, Bengescu, beizadeaua Costache; se bea ceai. A doua zi am luat masa la Mănescu, care și-a scrîntit un picior și stă în pat de mai bine de-o lună; mătușa Elena pare destul de ofilită; totuși ea este pe cale de a procrea a patra odraslă din seria a doua. Ieri am făcut cîteva vizite; am văzut-o pe doamna Luxița Cantacuzino, la care se găsea Elena Florescu, văduva; am fost la Aristide Ghica, la doamna Bărcănescu, la doamna Manu, dar nu i-am găsit acasă; are să trebuiască să iau de la cap toate aceste vizite. Mîine am să mă duc să fac altele: la prințul Ghica, doamna Blaremburg⁵, Colquhoun⁶, doamna Lahovari etc., etc.

Bucureștiul, cum arăta la reîntoarcerea tânărului Odobescu de la studii

E neînchipuit cîte aş avea încă să-ți spun, dacă aş mai urma pe acest ton, cum însă această scrisoare nu va fi ultima pe care ți-o scriu din București, rezerv celelalte noutăți pentru viitoarele mele scrisori, cu atît mai mult că-i trecut de ora trei noaptea. Tata ne-a ținut treji, pe Zamfirescu și pe mine, pînă la ora 2, așa cum i-e obiceiul. Ce-aș putea să-ți spun despre casa noastră? Este dărăpănată, chiar groaznic de dărăpănată, și-mi amintește de castelul Ravenswood din *Logodnica de Lammermoor*¹.

Îmbrățișează-i de nenumărate ori pe Maria și pe cei doi mititei din partea mea și fii încredințată de devotamentul

fiului tău,

Alexandru

9/21 octombrie 1854, București

Dragă Catinca,

Profit și eu de ocazie să-ți spun că Alexandru a ajuns miercuri seara foarte sănătos și gras. Călătoria i-a făcut bine. Am avut mare bucurie să-l văd schimbat și mă gîndesc să se întoarcă iarăși la Paris ca să-și continue studiile, dar de data asta cu mine. Pînă acum însă nu-ți pot scrie nimic hotărît în ceea ce privește plecarea noastră de aici. După cîteva zile am să-ți scriu ce-am hotărît. Ieri am primit scrisoarea ta din 11 oct. și cea către Anicutza. Am s-o trimit, deși nu cred să-ți plătească — asta este obiceiul locului, a nu se achita datoriile. Zinca Florescu a murit [...]. Alexandru ți-a scris multe, de aceea eu închei și te sărut de o mie de ori, la fel și pe copii.

Ioan Odobescu

¹ Ion Al. Filipescu, supranumit Vulpache în urma felului cum a reprezentat interesele boierilor în tratativele pe care fusese delegat să le ducă cu Tudor Vladimirescu.

² Aluzie la austrieci.

³ Surorile Cantacuzino.

⁴ Se va ilustra ceva mai târziu pe cîmpul de bătălie, după cum rezultă dintr-un articol apărut în *Steaua Dunării*, nr. 91 din 4/16 dec. 1858. Fără îndoială, la acest personaj se referă și *Apelul naționalilor din Paris către naționalii din București*, publicat în colecția de corespondențe *Boierii Golești* (Ed. George Fotino, vol. IV, pp. 124—133), și unde dintr-o eroare numele este transcris Dicu.

⁵ *Pulcheria* (Profira), soră a lui Alex. D. Ghica, căsătorită cu Vladimir Blaremburg, fiul cunoscutului arheolog rus, ofițer superior în armata română la începuturile ei. Saloanele casei Blaremburg erau deschise artiștilor și vizitatorilor străini; pe acolo au trecut: Liszt, Artot, Doussault, Bouquet, Demidoff ș.a.

⁶ Consulul Angliei la București.

⁷ Roman de Walter Scott.

LXI

AL. ODOBESCU

către

CATINCA ODOBESCU

Bucharest, le 15/27 octobre 1854

Ma chère maman,

Hier mon père a reçu une petite lettre de Marie, par laquelle nous avons appris que vous vous portiez bien; ici, chez nous, c'est de même si ce n'est que papa éprouve quelquefois de la lassitude dans les reins; je pense que ce qui lui occasionne cela c'est l'habitude de veiller trop longtemps; nous restons à causer jusqu'à deux et à trois heures du matin; aussi, le plus souvent je ne me réveille que vers onze heures. Papa reste couché jusqu'à l'heure du dîner, c'est-à-dire à trois heures; moi, pendant ce temps, je m'en vais faire des visites et [me] promener à la Chaussée; puis nous allons dîner tantôt d'un côté, tantôt de l'autre, et le soir je vais soit au spectacle, soit en soirée; enfin, je mène une vie très vagabonde; je suis assez répandu dans le monde et l'on m'invite d'un côté et d'autre, de manière que mon temps s'écoule avec assez de facilité. Si ce n'était ces invitations, n'ayant pas d'autre occupation, je ne sais pas comment je pourrais tuer les 4 ou 6 semaines que je passerai à Bucharest. Tu sauras par la lettre de papa, qu'il a décidé de partir avec moi pour Paris, aussitôt qu'il aura terminé quelques affaires d'intérêt qui le retiennent

encore à Bucharest pour quelque temps ; nous ne partirons que lorsqu'elles seront terminées, c'est-à-dire dans le courant du mois de novembre.

Quoique je te dise que je vais dans le monde, il faut ajouter que maintenant on reçoit fort peu à Bucharest ; il n'y a pas de maison où l'on donne des soirées ; chacun se réunit en famille. Marie Philipesco, la veuve d'Emmanuel, veut réunir du monde chez elle ; mais elle y réussit mal ; il n'y a chez elle que des étrangers, anglais ou autrichiens. J'ai passé la soirée chez elle mardi ; en fait de valaque il n'y avait que Barbu Bellio et moi. Mais au théâtre on voit tout le monde ; la salle est très gentille ; les chanteurs à peine supportables, mais on y va pour voir du monde et j'y passe très agréablement mes soirées en faisant des visites dans les loges.

J'ai dîné mardi chez madame Mano ; Hélène Floresco, sa fille, était malade ; elle va mieux maintenant. Je ne sais [pas] si tu as appris la mort de Zinca Floresco ; elle a trépassé à Reni [...].

Tu ne pourras concevoir ce qui m'a fait voir Bucharest, qui me semblait si affreux à mon arrivée, tourner en beau. Je suis un drôle d'être, et quand une idée me vient à l'esprit, elle me tourmente et me fait presque changer de goût et de disposition ; je suis épris, mais *très* épris, de m-lle Barcanesco, celle qui porte cette jolie mèche blanche dans ses cheveux blonds, et je tourne diablement aux idées du mariage. Cependant, j'aimerais avoir au moins un an de plus et avoir passé ma licence avant de faire ce pas ; mais si par malheur la demoiselle vient à se marier pendant que je serai à Paris, j'en serais vraiment très peiné ; ce serait détruire tout un rêve que j'ai bâti là-dessus. Mais comment faire pour m'assurer que je ne serai pas supplanté ? Voilà ce qui me rend inquiet et soucieux. J'ai parlé de cette idée à mon père ; mais il trouve que c'est trop tôt pour penser au mariage ; quant à moi, je trouve que pour moi ce n'est jamais trop tôt d'enchaîner un peu ma liberté par des vœux sérieux et de commencer une vie sérieuse et laborieuse. Ecris-moi aussi ce que tu penses là-dessus. Je suis très bien reçu chez [les] Barcanesco. M-me Barcanesco m'aime beaucoup depuis notre voyage et elle dit beaucoup de bien de moi ; l'autre jour je l'ai vue, et elle m'a chargé de te dire mille choses aimables de sa part. Mais je finis avec ces aveux et je te demande pardon de t'exprimer aussi crûment mes pensées et mes sentiments. Cependant, je compte que tu donneras ton opinion aussi bien à papa qu'à moi.

Embrasse de ma part Marie, Constantin et Elise. Mille amitiés à Floresco ; je ferai mon possible pour lui écrire au plus tôt. J'embrasse Toli ; Manesco et la tante Hélène sont fort aimables pour moi ; j'ai une place dans leur loge au Théâtre Italien. Mais je finis mon bavardage en t'embrassant,

ton fils tout dévoué,

Alexandre

Berendey repart bientôt pour Paris; vous le verrez avant moi. C'est avec lui que j'enverrai les reconnaissances pour retirer ma montre. Papa le désire et il m'a dit de t'écrire à ce propos, mais je ne puis pas t'envoyer les papiers dans une lettre, car ils sont trop lourds. Adieu, portez-vous bien et répondez-moi!

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.275.

București, 15/27 octombrie 1854

Draga mea mamă,

Tata a primit ieri o scrisoare de la Maria, din care am aflat că sînteți sănătoși. Noi cei de-aici de asemeni, doar tata simte cîteodată o greutate la șale. Cred că asta se datorește obiceiului său de a se culca tare tîrziu; stăm de vorbă pînă la două și trei după miezul nopții, așa că de cele mai multe ori nu mă trezesc decît pe la unsprezece. Tata rămîne în pat pînă la ora prînzului, adică pînă la trei după amiază; eu în acest timp fac vizite și mă plimb la Șosea; apoi mergem la prînz cînd la unii cînd la alții, iar serile mă duc sau la teatru sau la vreo serată; în sfîrșit, duc o existență foarte vagabondă; merg destul de des în societate, sînt invitat în toate părțile, astfel că timpul trece destul de ușor. În lipsa altei ocupații, dacă n-ar fi aceste invitații, nu știu cum aș putea omori timpul celor 4 sau 6 săptămîni cît voi sta la București. Din scrisoarea tatei ai să afli că a hotărît să plece cu mine la Paris, după ce va termina unele treburi, care îl mai rețin cîtva timp la București; vom pleca numai cînd le va fi isprăvit, adică în cursul lunii noiembrie.

Deși îți spun că ies în lume, trebuie să adaug că acum se primește foarte puțin la București; nu există o casă unde să se dea serate; fiecare se întrunește în familie. Maria Filipescu, văduva lui Emanoil, dorește să strîngă lume la ea acasă, însă nu prea reușește; întîlnești la ea numai străini, englezi sau austrieci. Mi-am petrecut seara de marți la dînsa; Barbu Bellu¹ și cu mine eram singurii valahi. La teatru însă, poți vedea toată lumea; sala este foarte drăguță; cîntăreții abia suportabili, dar mergi acolo pentru a vedea oameni și îmi petrec foarte plăcut serile, făcînd vizite în loji.

Am prînzit marți la doamna Manu; fiica ei, Elena Florescu, a fost bolnavă, dar acum e mai bine. Nu știu dacă ai aflat de moartea Zîncăi Florescu, răposată la Reni [...].

Nici n-ai să-ți închipui ce a făcut să-mi apară frumos Bucureștiul, care la sosire mi se înfățișase așa de groaznic... Sînt un caraghios și cînd îmi intră o idee în cap, mă chinuiește și mă face să-mi schimb aproape gustul și dispoziția; m-am îndrăgostit, și încă foarte serios, de domnișoara Bărcănescu, aceea cu o frumoasă suviță albă în părul blond și mă bate al dracului gîndul însurătorii. Aș fi vrut totuși să am cel puțin un an mai mult și să-mi fi luat licența înainte de a face acest pas; dar dacă din nenorocire s-ar întîmpla ca domnișoara să se mărite în timp ce eu voi fi la Paris, aș fi foarte necăjit; s-ar dărîma întregul vis pe care mi l-am făurit. Cum aș face însă, să mă asigur că nu voi fi înlocuit? Iată ce mă neliniștește și mă îngrijorează. I-am vorbit tatei despre ideea mea, dar el consideră că-i prea devreme să mă gîndesc la însurătoare; în ceea ce mă privește, cred

că nu-i de loc prea devreme să-mi încătușez puținel libertatea printr-un legămint serios și să încep o viață serioasă și laborioasă.

Scrie-mi ce gîndești și tu despre asta. Sînt foarte bine primit la Bărcănești. De cînd am călătorit împreună, doamna Bărcănescu m-a îndrăgit foarte mult și vorbește bine de mine; am văzut-o zilele trecute și m-a însărcinat să-ți transmit o mulțime de amabilități. Dar sfîrșesc cu aceste mărturisiri și cer iertare că îți spun pe neocolite gîndurile și sentimentele. Totuși nădăjduiesc că ai să ne comunici părerea ta, și tatei și mie.

Sărută din partea mea pe Maria, pe Constantin și pe Eliza. Complimente lui Florescu; am să fac tot posibilul să-i scriu cît de curînd. Îmbrățișez pe Toli; Mănescu și mătușa Elena sînt foarte drăguți cu mine; am un loc în loja lor de la teatrul italianesc. Sfîrșesc flecăreala mea, îmbrățișîndu-te.

Al tău fiu devotat,
Alexandru

Berindey revine peste puțin la Paris; îl veți vedea mai curînd decît pe mine. Am să trimit cu el recipisele ca să-mi scoateți ceasul. Așa vrea tata și el mi-a spus să-ți scriu în privința asta, dar nu pot trimite hîrțile într-o scrisoare, fiind prea voluminoase.

Adio, fiți sănătoși și răspunde-mi.

¹ *Barbu Bellu* (1825—1900), al doilea fiu al lui Alex. Bellu. După studii la Atena, se reîntoarce în țară la 1850 și intră în magistratură. La 1852 primea postul de prezident al tribunalului Ilfov, trei ani mai tîrziu fiind numit procuror la Curtea de Apel, iar în 1859 membru la Înalta Curte. Pentru scurte intervale a fost ministru la Culte (1862) și la Justiție (1863). — *Odobescu* a fost în relații și cu fratele său mai mare, *Ștefan Bellu* (1824—1902), care, de asemeni, s-a dedicat magistraturii și activității parlamentare. Era ginerele banului Barbu Știrbey, ajuns și domn în Țara Romînească pînă la căimăcămia lui Alex. D. Ghica (toate datele după Th. Cornel: *Figuri contemporane din România*, anul VI, fascicola 13).

LXII

AL. ODOBESCU
cătrec
CATINCA ODOBESCU

Bucharest, le 26 octobre 1854

Ma chère maman,
Je t'écris rarement depuis que je suis à Bucharest, mais je n'en pense pas moins à vous. Ma seule préoccupation en ce moment c'est

notre retour définitif à Bucharest; s'il me tarde d'être déjà de retour à Paris, ce n'est que pour hâter notre rentrée dans le pays. On en débite long sur moi dans notre ville de cancons; on en dit même plus qu'il y en a, mais enfin on a passé sur les défauts de tant d'autres qu'on voudra bien, j'espère, ne pas être plus sévère envers moi. Je voudrai donc retourner au plus tôt à Paris, travailler ma licence à la vapeur et la passer le plus tôt possible; dans un an ou un an et demi je pense en avoir fini, et alors nous pourrons revenir avec Marie et penser un peu à notre établissement. Il faudra alors, je le vois bien, faire de grandes dépenses, et celles que j'ai faites si imprudemment à Paris resteront longtemps sur ma conscience, car je vois bien que tout cet argent je l'aurai pu mieux employer. Enfin, permets-moi de te consoler en me consolant moi-même, par ce proverbe grec „κατ' ἐμβόδιον πρὸς καλόν“.

Notre maison aura besoin de réparations considérables; en outre, meubles, équipages, toilettes, tout est à acheter; et puis ce n'est pas fini, car bientôt arrivera la dot de Marie. Ce sera bien de l'argent à dépenser, mais je pense qu'il le sera sans regrets. Je ne puis te dire avec quel plaisir j'attends ce moment-là; je voudrais faire couler le temps avec plus de rapidité, je voudrais avoir deux ans de plus, mon diplôme de licencié ès lettres dans ma poche et être de retour à Bucharest dans une maison bien montée où l'on peut trouver, au milieu de sa famille, mille distractions agréables, qu'il est impossible de se procurer à l'étranger. Si je retourne maintenant à Paris, c'est, comme je te l'ai dit, dans l'espoir de hâter ce moment. Marie a maintenant quinze ans; elle en aura à peu près dix-sept alors et elle sera assurément une des demoiselles si non les plus jolies, mais les mieux élevées et les plus gracieuses de Bucharest. Quant à celles qui vont maintenant dans le monde, la plupart ne me charment pas trop. Alex. Blaremborg est toujours jolie; elle cause très gentiment; elle est assez spirituelle, mais je ne sais pas pourquoi il me semble qu'elle a conservé quelque chose de cet air câlin et faux de sa mère; les deux demoiselles Cantacuzène sont glaciales; ce sont de belles statues faites en beau marbre, bien blanc et bien dur; Lilica est toujours très laide, malgré son interminable sourire. Alex. Campineano me déplaît par un certain air *mahalagiu*; la fille aînée de J. Văcărescu a un nez rouge comme sa mère et ne paraît jolie que le soir; Sophie Ghica, que papa me destinait, à ce qu'il me semble, est, me dit-on, une grosse dondon (chose insupportable pour moi); m-lle Catargy ne me plaît pas; enfin, après avoir tout passé au crible avec sévérité (chose excusable d'ailleurs, car on est peut-être beaucoup moins indulgent envers moi), il ne reste en somme en fait de demoiselle qui me plaise que m-lle Barcanesco. Reste à savoir maintenant si elle et ses parents voudront de moi. Sur le premier point je ne pourrais rien dire, quant au second, il me semble

* Corect „κάθ' — prepoziția κατὰ înainte de vocală se transformă în κάθ'.

assez louche, et voilà pourquoi: 1. j'ai appris qu'étant question chez m-me Barcanesco du mariage de sa fille, elle avait dit, tout en trouvant que je suis très gentil et très aimable (c'est elle qui parle, et non pas moi), que j'étais encore beaucoup trop jeune... 2. Papa est allé il y a déjà une douzaine de jours faire une visite à Barcanesco; ne l'ayant pas trouvé, il a laissé sa carte, et la visite n'a pas été encore rendue.

Je serais très peiné si, à mon retour à Bucharest, la demoiselle était déjà mariée ou qu'on me la refusât, car je bâtis un de ces rêves de bonheur qui me sont si familiers sur ce mariage. Cependant, il y a une épine dans ce bonheur. Je parie que tu te creuserais longtemps la tête sans deviner ce que c'est, c'est pourquoi aussi je m'en vais te le dire. J'ai appris, avec beaucoup de chagrin, que m-lle Minette (car c'est ainsi qu'on l'appelle) avait lu des romans de Paul de Kock. Je trouve cela impardonnable à une si jeune personne; tu connais ma pruderie sur la question des lectures, et me dire que ma femme aura lu du Paul de Kock quand moi, un homme, je n'ai pas même touché de si sales livres, c'est une torture pour moi; soit extravagance, si l'on veut!

Toutes ces balivernes feront rire, j'en suis sûr, madame Samour-cache; je regrette qu'elle ne soit pas ici, j'aurai pu avec elle faire la revue critique de notre monde bucharestois; aussi, à défaut d'une personne avec qui je puisse me donner ce plaisir, je fais mes réflexions tout seul, sauf à les partager quand nous serons réunis au coin du feu à Paris.

Mais je devrais aussi un peu te parler de ma manière de vivre ici; elle n'est pas très égale, car je ne suis qu'un passager; la question du départ est sur le tapis dans toutes mes conversations. Il est inutile aussi de te parler longuement de la famille; ces sont des choses qui demandent des détails qu'il est trop long de donner dans une lettre; nous en causerons. Je veux seulement te dire ce que je fais presque tous les jours; voilà le résumé: des visites de temps en temps, des promenades à la Chaussée à cheval ou en voiture presque tous les jours, des dîners en famille (chez Elise ou chez Manesco le plus souvent) et quelquefois chez les Lahovary ou chez madame Mano; le soir je vais à l'Opéra Italien toutes les fois qu'il y en a et je passe mes soirées à voyager de loge en loge. Ce qu'il y a d'agréable c'est qu'on cause au lieu d'écouter et l'on est sûr de rencontrer presque toute la société réunie en un seul endroit, chose très difficile en ce moment à Bucharest. Hier soir (dimanche) j'ai été chez la princesse; elle veut donner de petites soirées dansantes, mais cela prend aussi peu que celles de m-me Marie Philipesco, où je vais 99 fois.

Mais c'est assez bavarder. Je finis donc en t'annonçant que notre santé est parfaite. Dieu vous la tienne pareille. J'embrasse bien Marie, Constantin et Elise, aussi que Toly. Mille choses aimables à m-me

Samourcache, mille amitiés à Floresco. Beaucoup de personnes (je ne me souviens pas trop bien qui) t'envoient des compliments.

Ton fils tout dévoué,
Alexandre

Nous avons échangé deux visites avec m-r Samourcache sans nous trouver. Darvaris est mort du choléra.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.274.

București, 26 octombrie 1854

Draga mea mamă,

De când sînt la București îți scriu rar, dar asta nu înseamnă că mă gîndesc mai puțin la voi. Singura mea preocupare în momentul de față este revenirea noastră definitivă la București, iar dacă sînt nerăbdător să fiu iar la Paris, asta nu-i decît pentru a grăbi întoarcerea în țară. Se flecărește mult pe socoteala mea în orașul nostru de birfeli; se spun chiar mai multe decît sînt, dar cum s-a trecut peste cusururile atîtor altora, nădăjduiesc că lumea nu va voi să fie mai severă față de mine. Aș vrea deci să mă întorc cît mai curînd la Paris, să-mi pregătesc la iușeală licența și să o iau cît mai repede cu putință. Socot că am să isprăvesc pînă într-un an, un an și jumătate, și atunci vom putea să revenim cu Maria și să ne gîndim puțin la stabilirea noastră aici. Văd bine că vor fi necesare investiții mari; voi avea multă vreme pe [conștiință cheltuielile pe care le-am făcut cu atîta nesocotință la Paris, căci îmi dau seama că aș fi putut întrebuința mai bine toți acești bani. În sfîrșit, dă-mi voie să te consolez, consolidu-mă în același timp și pe mine, cu proverbul grec „în orice piedică — un bine“.

Casa noastră va avea nevoie de reparații serioase; în afară de asta, mobile, echipaje, toalete, toate rămîn de cumpărat; și încă nu s-a sfîrșit, pentru că în curînd se va pune și problema zestrei pentru Maria. Asta va însemna ceva bani de cheltuit, însă mă gîndesc că n-are să ne pară rău. Nu-ți pot spune cu cită plăcere aștept momentul acela; aș vrea să fac să treacă timpul mai repede, să fiu cu doi ani mai bătrîn, cu diploma de licență în litere la buzunar și întors la București într-o casă cu de toate, unde poți găsi, în sînul familiei, mii de distracții cu neputință de obținut în străinătate. Dacă mă întorc acum la Paris, o fac, cum ți-am spus, cu speranța de a grăbi acest moment. Maria are astăzi cinci-sprezece ani; va avea atunci aproape șaptesprezece și va fi, desigur, dacă nu una din cele mai frumcase, dar una dintre cele mai bine crescute și mai grațioase domnișoare din București. Cît despre acelea care circulă acum în lume, cele mai multe nu mă prea încîntă. Alexandra Blaremborg continuă să fie frumoasă, conversează foarte drăguț, este destul de spirituală, numai nu știu de ce îmi pare că a păstrat ceva din aerul acela lingușitor și fals al maică-si. Cele două domnișoare Cantacuzino sînt de gheață, statui splendide, sculptate într-o marmură frumoasă, foarte albă și foarte dură. Lilica rămîne foarte urîtă, cu tot interminabilul ei zîmbet. Alexandra Cîmpineanu îmi displace din pricina unui anumit aer mahalagiu. Fata cea mai mare a lui I. Văcărescu are un nas roș ca și mama ei și nu pare fru-

moasă decît seara. Sofia Ghica, pe care îmi pare că mi-o destinase tata, e, după cum mi se spune, o grăsană (lucru insuportabil pentru mine). Domnișoara Catargi nu-mi place. În sfîrșit, după ce le-am trecut pe toate prin ciur cu severitate (fapt, de alături, scuzaabil, întrucît lumea este, poate, și mai puțin indulgentă față de mine), nu mai rămîne să-mi placă decît domnișoara Bărcănescu. Rămîne acuma de știut dacă fata și părinții ei m-ar vrea pe mine. În privința primului punct n-aș putea spune nimic, cît despre al doilea, mi se pare destul de îndoielnic și iată pentru ce: 1) am aflat că venind vorba la doamna Bărcănescu de căsătoria fiicei ei, ea ar fi spus că deși sînt foarte drăguț și foarte amabil (ea a spus-o, n-o spun eu) sînt încă mult prea tînăr... 2) Tata a fost, sînt vreo douăsprezece zile de atunci, să-i facă o vizită lui Bărcănescu; negăsindu-l acasă, i-a lăsat cartea de vizită, însă pînă acum vizita nu i-a fost încă întoarsă.

Aș fi foarte amărit dacă, la întoarcerea mea în București, domnișoara ar fi măritată sau dacă mi-ar refuza-o, pentru că urzesc în jurul acestei căsătorii unul din acele visuri de fericire care îmi sînt atît de familiare. Totuși este și un spin în această fericire. Pariez că ai să-ți bați mult capul fără să ghicești ce ar putea fi, așa că am să-ți spun eu. Am aflat cu multă mîhnire că domnișoara Minetta (căci așa o cheamă) a cettit romanele lui Paul de Kock. Găsesc aceasta de neiertat pentru o ființă așa tînără; cunoști pretențiile mele în materie de lecturi și să-mi spun că nevastă-mea a cettit pe Paul de Kock, pe cînd eu, bărbat, nici măcar n-am atins asemenea scîrboase cărți, e o tortură pentru mine; fie extravagantă, dacă vrei.

Sînt sigur că toate aceste baliverne o vor face să ridă pe domna Samurcaș; îmi pare rău că nu-i aici, pentru că aș fi putut să fac cu dînsa revista critică a lumii noastre bucureștene, așa că, în lipsa unei persoane cu care să-mi pot dărui această plăcere, înseilez reflecțiile mele de unul singur, rămînînd să vi le împărtășesc cînd vom fi iar împreună, la gura sobei, la Paris.

Dar ar mai trebui să-ți vorbesc puțin despre felul meu de viață de aici; acesta nu-i foarte regulat, deoarece nu-s decît un călător; chestia plecării e prezentă în toate convorbirile mele. E inutil, de asemenea, să-ți vorbesc pe larg despre familie; sînt lucruri care cer amănunte și ar fi prea mult pentru o scrisoare, așa că vom mai vorbi despre asta. Vreau să-ți spun numai ceea ce fac aproape în toate zilele. Iată pe scurt: din timp în timp vizite, aproape în fiecare zi plimbări la Șosea, călare sau cu trăsura, cina în familie la Eliza sau la Mănescu de cele mai multe ori și cîteodată la Lahovari sau la doamna Manu¹; seara mă duc la Opera Italiană de cîte ori sînt spectacole și-mi trec timpul colindînd din lojă în lojă. Ceea ce-i plăcut este că, în loc să ascuți, poți sta la taifas și ești sigur de a întîlni într-un singur loc adunată toată societatea, lucru foarte greu pe vremea asta la București. Aseară (duminică) am fost la prințesă. Ea vrea 'să dea mici serate dansante, dar cred că vor atrage tot atît de puțină lume ca și acele ale doamnei Maria Filipescu, unde mă duc mai totdeauna.

Dar destul am sporovăit. Sfîrșesc deci, vestindu-ți că sănătatea noastră este perfectă. Țină-te și pe mata Dumnezeu de asemenea sănătoasă. Sărut mult pe Maria, Constantin și Eliza, ca și pe Toli. Mii de complimente doamnei Samurcaș, multă prietenie lui Florescu. O mulțime de lume (nu-mi mai aduc prea bine aminte cine anume) îți trimite complimente.

Al tău fiu devotat,
Alexandru

Am schimbat două vizite cu domnul Samurcaș, fără însă să ne găsim acasă. Darvaris a murit de holeră.

¹ Soția lui Ion Manu (1803—1874), mare vornic și caimacam al Valahiei în 1858. Născută Ana Al. Ghica, a avut copil pe *Elena* (1832—1916), căsătorită mai întâi cu Al. Em. Florescu, apoi cu Const. Cornescu, amicul lui Odobescu. O fiică a Elenei Manu-Florescu, Ana, va fi luată în căsătorie de fratele mai mic al lui Alexandru Odobescu, Constantin.

LXIII

AL. ODOBESCU

către

CATINCA ODOBESCU

Bucharest, le 12/24 novembre 1854

Ma chère maman,

Nous sommes à la veille de notre départ; demain vers 11 heures du matin nous quittons Bucharest, et dimanche nous prenons le bateau à Giurgewo. Ce sera un voyage assez rude, car il fait déjà assez froid, et plus nous remonterons vers le Nord, plus nous gèlerons. Quant au voyage sur le Danube, je ne pense pas que, malgré la croissances des eaux, nous puissions le faire bien rapidement; le temps est très nébuleux; il doit y avoir beaucoup de brouillard sur le Danube. Enfin, je ne puis penser sans une forte répulsion aux quinze ou vingt jours que nous allons [y] passer. Quelle horrible chose que les voyages! Il n'y a rien de plus désagréable au monde que de se déranger et rien de plus agréable que d'être chez soi et avoir ses aises. Que j'aurais été heureux si en ce moment j'avais déjà terminé mes études et que nous soyons tous de retour et pour toujours à Bucharest; j'ai le plus grand regret de quitter cette ville, quoique je ne puisse pas me flatter d'y avoir goûté tous les agréments que j'aurai pu y trouver si je m'y étais trouvé dans d'autres circonstances. Mais ce qui me console c'est que dans peu de temps nous pourrions retourner en famille et réaliser chacun nos vœux. On s'étonne fort quand je dis ici que je regrette de quitter Bucharest et de retourner à Paris; c'est le contraire de ce que chacun souhaite ici; on ne veut pas me croire, et cependant mon souhait est très sincère, car, pour qui me connaît un peu, il est clair que Paris ne peut pas m'avoir laissé des souvenirs bien agréables, tandis qu'il m'est assez facile de me bâtir d'imaginations un bonheur parfait à Bucharest. Enfin, il y a encore un échelon à gravir; gravissons-le bravement, et nous sommes sauvés. Je suis sûr que toi-même tu

m'aideras de ton mieux à atteindre le but. Tu peux faire beaucoup pour moi en m'aidant à oublier le mieux possible ce qui est dans le passé. Ce n'est pas sans répulsion que je retourne à Paris; je considère cette année que je vais y passer comme un devoir; aussi je me promets d'être le moins distrait possible de la tâche que j'ai à remplir pendant ce temps. Voilà quels sont en ce moment mes sentiments, et je m'y cramponnerai très fort pendant tout mon séjour à Paris. J'ai bien fait de venir à Bucharest; je te remercie de m'avoir poussé à faire ce voyage; j'en reviens avec la tête peut-être aussi chaude que par le passé, mais avec le cœur presque remis et à peu près guéri. D'un autre côté (modestie à part), on m'a assuré que j'ai détrompé par ma présence bien de fausses idées que l'on s'était fait ici sur moi. On se figurait que j'étais un débauché comme l'on n'en a jamais vu, un être vil et repoussant, avec des manières de cabaret et des mœurs de truand. On a été fort étonné de voir que je n'étais pas du tout ressemblant à ce portrait qu'avaient tracé de bons et bienveillants amis; en somme (je ne fais que répéter ce qui m'a été dit par mes plus proches), j'ai fait assez propre figure, et j'espère qu'en menant à Paris une vie exemplaire pendant cette année et en revenant prendre une position sociale dans le pays, le passé se dissoudra dans les eaux du Léthé. Je l'espère et le désire fortement, car c'est de là, je crois, que dépend non seulement mon bonheur à venir, mais le votre aussi. Je m'interromps, ma chère maman, car si je me laissais aller, je n'en finirais jamais. A bientôt! Au revoir!

Tout en t'embrassant,
ton fils tout dévoué,
Alexandre

Mille baisers à mes frères; mille choses aimables à madame Anicutza, à Floresco etc., etc., etc.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.276.

București, 12/24 noiembrie 1854

Draga mea mamă,
Sintem în ajunul plecării; mâine, către orele 11 dimineața, părăsim Bucureștiul, iar duminică luăm vaporul la Giurgiu. Călătoria are să fie destul de grea, căci s-a făcut îndeajuns de frig și cu cât ne vom urca spre nord, cu atât vom îngheța mai mult. Cît privește călătoria pe Dunăre, nu cred s-o putem face prea repede, cu toată creșterea apelor; vremea este foarte închisă și trebuie să fie tare ceață pe Dunăre. În sfârșit, nu pot gândi fără oroare la cele cincisprezece sau douăzeci de zile pe care urmează să le petrecem pe apă. Groaznic lucru călătoriile! Nimic mai neplăcut pe lume decît să te trambalezi, și nimic mai plăcut decît să stai acasă și să fii în largul tău. Cît aș fi fost de fericit dacă aveam acum studiile terminate și eram cu toții și pentru totdeauna la București; îmi pare nespus de

rău că părăsesc orașul, deși nu m-aș putea lăuda că am gustat toate plăcerile pe care le-aș fi găsit, dacă mă aflam aici în alte împrejurări. Ceea ce mă consolează însă este că peste puțină vreme ne vom putea întoarce în sinul familiei și realiza fiecare dorințele noastre. Toți se miră foarte mult cînd zic că-mi pare rău că părăsesc Bucureștiul și mă duc la Paris; aici fiecare dorește tocmai contrariul; nu vor să mă creadă și totuși dorința mea este foarte sinceră, căci pentru cine mă cunoaște cît de cît este limpede că Parisul n-a putut să-mi lase amintiri prea plăcute, în timp ce mi-e de ajuns de ușor să-mi închipui o fericire deplină la București. În sfîrșit, mai rămîne un hop de trecut; să-l trecem cu curaj și vom fi salvați. Sînt sigur că ai să mă ajuți cum vei putea mai bine să-mi ajung scopul. Poți face mult pentru mine, ajutîndu-mă să uit cu desăvîrșire trecutul. N-aș spune că mă întorc la Paris fără silă; consider anul pe care-l voi petrece acolo drept o datorie și îți făgăduiesc să fiu cît mai puțin distras de la sarcina pe care o am de îndeplinit în acest timp. Iată care sînt în clipa aceasta sentimentele mele și mi le voi păstra cu tot dinadinsul cît timp voi rămîne la Paris. Am făcut bine venind la București; îți mulțumesc că m-ai împins să fac această călătorie; mă întorc, probabil, cu capul la fel de înfierbîntat ca în trecut, însă cu inima refăcută și aproape vindecată. Pe de altă parte (nu ca să mă laud), am fost asigurat că am dezmințit, prin prezența mea, destule păreri greșite pe care unii și le făcuseră, aici, despre mine. Lumea își închipuia că eram un desfrînat cum nu s-a mai văzut, o ființă josnică și respingătoare, cu purtări de circiumă și moravurile unei haimanale. Și cînd colo, a fost foarte mirată să vadă că nu semănăm de loc cu portretul pe care mi l-au făcut niște buni și binevoitori prieteni; în general (nu fac decît să repet spusele celor din preajma mea) am făcut o figură destul de bună și sper că, ducînd la Paris, în anul care vine, o viață exemplară și întorcîndu-mă în țară ca să ocup o situație socială, trecutul va dispărea în apele Lethei. Nădăjduiesc și doresc foarte mult să se întîmple astfel, căci, de aceasta cred că depinde nu numai viitoarea mea fericire, dar și a voastră. Pun capăt, întrucît, dragă mamă, dacă ar fi să urmez așa n-aș mai isprăvi niciodată. Pe curînd! La revedere.

Îmbrățișîndu-te, rămîn fiul tău devotat,
Alexandru

Mii de sărutări fraților mei; multe complimente doamnei Anicuța, lui Florescu etc., etc., etc.

LXIV

G. CREȚIANU
căt-re

AL. ODOBESCU

București, 15/27 martie 1855

Ai avea tot dreptul a fi supărat pe mine fiindcă nu ți-am răspuns regulat la toate scrisorile; am fost așa de ocupat zilele astea, încît nu-ți poți închipui. Pe viitor îți promit a fi mai exact în corespondința mea. Fiindcă nu-mi aduc aminte tot ce cuprindeau scrisorile tale din urmă și fiindcă mi-e lene a le reciti, îți voi răspunde numai la cea din 27 febr./11 martie, pe care am primit-o azi. Această scrisoare nu cuprinde alta decît un rezumat al articolului ce-mi trimiți pentru *Patria*. Ți-am cetit articolul, care coprinde multe idei norocite, deși unele, precum o mărturisești singur, nu destul de lămurit exprimate; pe lîngă aceasta, dă-mi voie a-ți observa că zici că trebuie să luăm drept bază în scriere limba vorbită de popor, și cu toate astea nu te exprimi în această limbă; apoi ia toate literaturile (franceza, germana, italiana etc.) și vezi dacă limba scrisă este calcată după limba vorbită de popor. Însă aceasta este ideea ta, și fiecare poate exprima pe a sa. Coloanele *Patriei* sunt gata a se deschide pentru articoli tăi (am găsit și pe cel dintîi), cu o condiție însă, care e cerută de la toți, aceea de a se schimba cîteva ziceri și cîteva terminații după modul priimit de redacție, despre care te vei putea informa citind programul ce-ți alătur. Răspunde-mi îndată și vei fi mulțumit. Foaia trebuie să înfățișeze uniformitate delimbagiu. Eu însumi, care nu sînt de loc de părere a primi pe *șuine* în locul obicinuitului *șie*, sînt silit a mă conforma regulei priimate de majoritate. Păstrez ambii tăi articoli neatinși și aștept răspunsul tău, ca să știu de-mi dai voie a schimba cîteva ziceri precum *popor* în loc de *norod*, *spirit* în loc de *duh*, *tîmp* în loc de *vreme*, care nu figurează nu numai în jurnalul *Patria*, dar în nici într-o scriere de azi. Făcînd însă aceste schimbări,

ar trebui, spre a fi consecvent, să se modifice și ideea acolo unde zici că trebuie să păstrăm în limbă vorbele slavone ce se află etc. Văz că atât în chipul de a învedera formarea limbii, cât și în ceea ce privește politica națională, și chiar în ceea ce se atinge de simțimentele private și personale, ai tendințe cam reacționare, și cam au drept cei ce zici că-ți fac acolo o asemenea acuzare. Eu nu zic ca dînsii, că ești reacționar, însă tendința încolțește în cele din urmă ale tale scrisori; și cînd cineva la 20 de ani arată atîta *moderantism*, cînd arată atîta dispreț pentru cei ce, chiar de s-au rătăcit, au avut bune intenții și merită simpatiile noastre fiindcă azi suferă, la 40 ani nu mă voi mira de loc a-l vedea în cîmpul opus¹. Mă exprim către tine cu o francheță cu care nu m-aș exprima către un om pe care nu l-aș considera de amic; sper că nu te vei supăra.

Îți trimit programul *Patriei*, fără a-ți trimite jurnalele care au ieșit, fiindcă nu le am la mine; însă d. Filipescu trebuie să le ia cu sine și ți le va putea comunica; spre a le trimite prin poștă, portul costă de fiecare număr 12 kreitari plătiți aici, și aceasta numai pîn' la frontiera Franței; de ții a le primi regulat pe viitor, însărcinează pe Zamfirescu cu espeduirea. Iată, îți trimit cinci exemplare din poeziile mele, ce au ieșit acum de sub tipar; vei opri unul pentru tine, și pe celelalte patru le vei da după cum sînt adresate, adică unul d. I. Voinescu, altul lui Aman, altul lui Berindey și unul pentru Biblioteca Romîna. Îmi vei face plăcerea de a le împărți însuși pe la adresele lor. Peste puțin va ieși de sub tipar o ediție completă a poeziilor lui Bolintineanu, publicată de Sion. Am primit o scrisoare de la Peretz din Constantinopol, în care îmi scrie între altele că Bolintineanu a plecat la Ierusalim. I. Maiorescu a venit în București. Am primit o scrisoare de la comisionarul din Pera că mi-a trimis cărțile la Giurgiu. Apostol va pleca cu Efrem² după Paște. Mulți își propun a merge în vara asta la Paris.

Poate îmi voi lua și eu zborul într-acolo, însă nu sînt încă sigur; bunăvoință am destulă, dar nu știu de voi avea parale destule. Aman mi-a oferit ospitalitatea la dînsul acasă, ceea ce mă va iconomisi de a plăti chiria, dar tot îmi va trebui 120–150 de galbeni spre a face acest drum. Putînd dispoza de suma necesară, voi pleca de aici la începutul lui august și voi șede a lună în Paris.

Dacă cunoști pe vreunul de la *Revue des deux mondes*, dă-i note ca să facă un articol asupra poeziilor mele. Știi că acum jurnalismul se inetresează de tot ce privește principatele, și mai cu seamă literatura noastră începe a fi explorată de literatorii străini. Grant³ îmi spunea că i-a scris Frank zilele trecute ca să-i trimită tot ce se publică nou în romînește.

Veți fi auzit pe acolo că la Craiova au fost mari turburări și neînțelegeri între locuitori cu garnizoana austriacă; însă amăruntelile nimeni nu le cunoaște aici.

Arată respecturile mele familiei tale. Mumă-mea⁴ îți trimite complimenturi. Arată complimenturi la toți amicii noștri de acolo pe care-i mai întîlnești; mătușă-mii Anica Samurcaș spune-i că-i

Poetul George Crețianu, prieten din anii „Junimii române“

sărut mîinile; la începutul lui mai trebuie să vie și unchiu-meu acolo. Am arătat d-nei Elena Lahovari ceea ce-mi scriai pentru fie-sa, și aceasta i-a făcut mare plăcere.

Îmi ziceai, mi se pare, în una din scrisorile tale că Cozadini a plecat din Paris și că va veni în București; e mult de-atunci, însă aici nu s-a văzut Cozadini; scrie-mi de se află tot în Paris. I. Bălăceanu a fost primit în țară; a plecat din nou spre a-și lua nevasta și a venit cu dînsa spre a se stabili în țară.

Nu mă uita; scrie-mi tot așa de des ca și pînă acum; voi fi esact a-ți răspunde.

Frățească salutare,
George Crețianu⁵

Convorbiri literare, 57, mai 1925

¹ Cum se știe, „previziunea” lui G. Crețianu nu s-a confirmat. Temerea exprimată aici provenea de acolo că Odobescu lua în problemele limbii o poziție opusă aceleia dominante, la momentul respectiv, în cercurile literare bucureștene, aflate încă sub influența lui Eliade. A clătina acest prestigiu i se părea lui G. Crețianu un act de „dispreț”, ceea ce, evident, nu corespundea decît cu un sentiment strict personal.

² *Efrem Germani*.

³ Fratele Mariei C. A. Rosetti.

⁴ *Maria Zamfirache Crețianu*, fiică a doctorului Marcello și a Ecaterinei C. Samurcaș, era soră cu Ion Samurcaș, cel pe care corespondența Odobesților îl pomenește atît de des, fiind un prieten apropiat al familiei.

⁵ *George Crețianu* (1829—1887), după ce învață la Sf. Sava, este trimis pentru a studia dreptul la Paris. Era acolo imediat după revoluția din 1848 și se afla în legătură cu cercul revoluționarilor emigranți, ciștigat de ideile lor progresiste. La 24 ianuarie 1849, lua parte la adunarea emigrației romîne, alături de I. Voinescu, Eliade, Tell, N. Kretzulescu, P. Teulescu ș.a. (cf. Al. Cretzianu: *Din arhiva lui Dumitru Brătianu*, 1933, vol. I, p. 178). La 7 februarie, D. Brătianu îi scria lui Al. G. Golescu: „Am uitat să-ți comunic că Crețianu și Berindey, cu toate că nu sînt la drept vorbind emigrați, iau parte la toate lucrările noastre, căci au făcut și ei revoluția și au declarat că vor să împărtășească în viitor soarta noastră” (*loc. cit.*, p. 229). În această perioadă, G. Crețianu colaborează cu versuri străbătute de un generos avînt patriotic la toate revistele emigației: *Romînia viitoare*, *Junimea romînă*, *Republica romînă*. În 1853 se reîntoarce în țară, iar în 1855 este colaborator al ziarului *Patria*, în același an în care îi apare volumul de poezii *Melodii intime*. În același timp, era procuror la tribunalul polițienesc, de unde, pe toamnă, trecea în vacantul post de substitut la Înalta Curte (*Vestitorul romînesc*, 15 octombrie 1855). Nu peste multă vreme primea rangul de pitar (*Vestitorul romînesc*, 25 aprilie 1856). În 1859 era director al Ministerului Justiției și un timp chiar ministru ad-interim la același departament. În 1860 era numit membru al Înaltei Curți, apoi procuror la Casație. Scurtă vreme, în 1862, a fost ministru la Culte. Căsătorit cu Ana Manu, a avut urmași pe George Crețianu și Esmeralda general I. Manu (cf. Th. Cornel: *Figuri contemporane din Romînia*, an. VI, fascicola 9).

N. IONESCU

căt-re

AL. ODOBESCU

2 mai 1855¹

Dulce și multdorite prietine,

Ți-am cetit cercetarea critică asupra satyrei romane; am cetit cu o mai mare plăcere *Oda către Romînia*: saltă și te bucură că ai făcut de au saltat în mine vechia noastră frățească iubire. Mulți vor întreba deodată la noi: cine e acel Odobescu care se arată întîiași dată publicului literar cu *Oda* cătră țara sa? Mai mulți, însă, vor zice fără să te cunoască: bravo Odobescu cu *Oda* lui! Cînd alții cîntă dulce pre dulcineele lor cele mai mult sau mai puțin dulci, acest june poet începe a cînta țara sa. Ministru învățăturilor noastre publice, literat, ba încă și literator cu nume, Rallet, care iubește deopotrivă a face versuri și a face jocuri de cuvinte, sunt sigur că are să zică: *Oda* lui Odobescu este foarte frumoasă pentru că este atît de bine simțită pe cît sînt de rele versurile lui Odobasha al nostru. Trebuie să știi că Odobasha este la noi poreclit un poetan care n-a avut în viața-i cea mai mică inspirație poetică [...]. Odobescu ne-a dat cea dintîi *Odă*, cea dintîi cîntare după potopul zilelor trecute. Mulțumită ție, june poete, că ai început a cînta țara ta. Și eu am făcut niște rime, dar nu le-am socotit vrednice de a ți le demantie.

Altă ce mai faci? Cîți mai sunteți acolo carii nu uitați de biata țara noastră? D. Berindey ce mai face? Vă vedeți așa de adese ca mai-nainte? Eu mă zbat cu cugetul să vin, să nu vin macar pe vreo 20 sau 30 de zile și să văz expozițiunea. Ce norocire de v-aș afla acolo!

Știi, prietene, m-am săturat de aerul mîrșavei noastre capitale, unde omul nu vede nimica și pe nimene care să-i insuflă o credință romînească în viitorul acestui oraș urîcios!

Niciodată n-am dorit unirea principatelor noastre ca acum, de cînd trăiesc în restaurarea principilor aduși pe umerile catanelor împăratului austriac! A propos de catane. Ieri dimineța s-au bătut în duel ginerele lui vodă, Costică Balsch, cu un berbant de oficier împărătesc, care de la ocuparea țarei mai scosese din minți pe zburdatica domnița Nathalia, fiica iubită a lui vodă. Costică Balsch era nu de mult prefect al poliției, dezvelind o activitate rară în clasa boierilor celor mari. El simțise, se vede, de cîteva zile aceea ce tot orașul pre-punea după maniera obraznică cu care se purta și maiorul Stolberg, și chiar în preumblările publice cătră soția sa, fata lui vodă. În sfîrșit, desonoratu bărbat, deși fecior de boier mare și unul din cei mai avuți ai țării, prinzînd, se zice, pe nerușinatu seductor chiar în casa sa... l-a provocat și a pierit lovit sub titia de balla conica a pistolului

adversarului său. Astăzi, cu două ore mai nainte, văzui cortejiul funebru ducînd, încungiurat în giulgiul mîhniciunii generale, pre atît iubitul polițai. Nu știu de ce am simțit că chiar în trista aceasta întîmplare este un semn de progres în moralitatea țării. De cînd rușii cei dintîi — și de al doilea și de al treilea și prin cei din urmă — de cînd boierii noștri cei bătrîni — cari sunt acum ruginiții rusolatri și iubitori străini — de cînd cucoanele noastre de acum au început a se da în brațele nemților precum cele de mai nainte se da în ale rușilor, este întru adevăr un semn bun că am văzut un junel fecior de boier mare dîndu-și mai voios viața decît să trăiască batjocorit de un berbant de neamț! Prea bine am priimit pre austriaci și prea bine i-am ținut pentru ca să vree a se mai duce la bataie!... Pînă cînd o să-i ținem în spate? iată întrebarea ce o facem în tot momentul.

Salutare și frăție,
N. Ionescu

Convorbiri literare, 57, mai 1925.

¹ Publicînd scrisoarea, G. Popa-Lisseanu o datează greșit 1852. Toate referirile la evenimentele epocii certifică, fără dubiu, că este vorba de 1855. De altminteri, chiar textul lui Odobescu despre satira latină, care fusese trimis spre publicare *Romîniei literare* din Iași, fusese scris în aprilie 1855, după cum se poate vedea în manuscrisul aflat la B.A.R.P.R. (*Arhiva Odobescu*, I, ms. 1).

LXVI

G. CREȚIANU
către
AL. ODOBESCU

București, 15/27 august 1855

Scumpe,

Nu trebuie să te miri de nu ai priimit cam de mult scrisori din parte-mi; aerul Bucureștiului trage a lene; nu mai sînt așa esact cum am fost cît am stat la băi. De cînd m-am întors aci, o duc foarte rău; sînt cu totul izolat; eram obicinuit a fi nedespărțit de Hiotu¹; el s-a dus; eu am rămas: ah! de ce nu poci să viu a vă însoți pe amîndoi? Viața mea e așa de monotună, cîteodată mă aflu așa de dez-

gustat de toate, încît îmi vine ideea de a da un denument acestei comedii, cel puțin de aș putea muri în poezie, cum zice și cum a murit Körner ².

Am văzut cele coprinse în scrisoarea ta din urmă; păstrez toate scrisorile tale, însă fii sigur că nimeni altu nu le vede. Contrastul ce-mi observezi însuși între partea întâia și partea din urmă a scrisorii tale nu m-a mirat de loc; sunt departe de a fi un rigorist și de a găsi că e rău să petreacă cineva din cînd în cînd; omul care e stăpîn pe sine după o noapte de plăcere se pune cu mai multă ardoare la lucru. Viața mea e nesuferită, căci n-am nici una, nici alta. Dar îmi vei zice: „Ce te oprește d-a lucra?“. Nimic, negreșit, dar cînd, pe de o parte, nu poți să dai lucrărilor tale un scop actual, cînd n-ai nimic care să te stimuleze; cînd, pe de altă parte, ești muncit de dorințe pe care nu le poți mulțumi, cînd oftezi după independință și n-o poți avea, nu-ți vine a te pune la lucru. Întorcîndu-mă de la Mehadia, am fost duminică la palat, unde nu pusesem piciorul de cînd cu istoria articolului asupra *șoselelor*. Vodă ³, cum m-a zărit, a venit la mine și mi-a zis să șez pînă va pleca lumea, că are să-mi vorbească. Introducîndu-mă în cabinetul său, a început prin a-mi zice că e foarte mîhnit văzînd că tinerimea este îmbuibată de idei anarhice. Apoi m-a întreat că ce am socotit că să luminez Europa asupra țării! I-am răspuns că am vrut să luminez guvernul, care, fiind încongiurat de lingușitori, nu vede întotdeauna lucrurile astfel cum sunt. La aste vorbe s-a înfuriat, a început să bată din picere și să strige că știe ce se petrece în țară; că venim din Paris cu fumuri și cu pretenții de a reforma țara, că țara merge bine cum merge etc., etc., etc.

Întorcîndu-mă de la băi, am fost priimit la *Clubul român*, unde am văzut articolii publicați de Ampère în *Revue des deux mondes* ⁴. Am făcut cunoștință cu fiul lordului Stanley ⁵, care se află numai de puține zile aci, și cu toate astea citește și a început să înțeleagă limba romînă; e mare admirator al poeziei noastre; vrea să facă o colecție de cele mai alese poezii din deosebiții poeți romîni și s-o imprime la Londra cu ilustrații, ca prin acest mijloc să facă pe damele noastre a citi romînește, fiindcă s-a convins că ele nu citesc de loc pe poeții naționali. C. Aricescu ⁶ a publicat partea I-a a *Istoriei Cîmpului*. Ca erudit, nu poci judeca meritul acestei cărți, însă ideea e bună și nouă; cartea e inspirată de un sentiment național, cu toate că în unele locuri este rău interpretat; astfel, zice la un loc că trei mari epoce sunt în analele noastre, și aceste epoce sunt reprezentate de trei persoane: Radu Negru, Mihai Viteazu, *Éliade*. Fiindcă vorbim de istorie, să-ți comunic o descoperire care s-a făcut zilele acestea: murind mai anii trecuți Cornescu Oltenitzeanu, care aduna documente istorice, cărțile și hîrțile lui s-au vîndut la mezat. Căpitan Papazoglo ⁷ a cumpărat niște documente vechi pentru prețul de un galben; cîtînd a descifra acele documente, a dat peste unul de la Matei Basarab, care dăruiește mai multe moșii unui *Radu Crețeanu* pentru *vitejiile* sale. Îți închipuiești cît interes are pentru mine o asemenea descoperire; sînt mîndru de a ști că unul din strămoșii mei a fost viteaz

apărător al țării; am speranța de a intra în posesia acestui document, al cărui întreg cuprins nu-l cunosc încă.

Aman⁸ a fost în București, de unde a plecat la Craiova spre a se întoarce piste zece zile la Paris. Vodă l-a numit pitar și i-a dat o gratificație de 200 h. Măria-sa, fiind bolnav, a plecat la monăstiri piste Olt spre a schimba aerul.

Îmi cei planul Lăpușeanului; începusem a lucra fără nici un plan; apoi mi-am întrerupt lucrarea; acum voi face un plan și-l voi începe din nou, voind a-l scri în versuri rimate. Cu viitoarea mea scri-soare, îți voi scri despre aceasta. Nu m-am pus pînă acum la lucru, pentru cauzele mai sus expuse și fiindcă-mi voi schimba odaia. Am dat să lege cîteva portrete, care-mi vor împodobi odaia cea nouă și mă vor inspira, și anume: Dante, Byron, Mitkievici, Rousseau, Montesquieu, Augustin Thierry⁹; adaugă pe lîngă aceasta orele lui Rafael și portretul amicului meu Sion¹⁰; cînd ai să-ți dai osteneala ca să pozezi la un fotograf, te-aș introduce și pe tine în această ilustră companie; aș vrea, asemenea, mult să am un portret al lui Rafael.

Al tău ca un frate,
G. Crețianu

Dacă a venit Hiotu în Paris, spune-i că i-am scris poste-restante.

Convorbiri literare, 57, mai 1925.

¹ Vasile Hiotu (1828—1897), văr cu G. Crețianu.

² Theodor Körner (1791—1814), poet german romantic, mort în timpul mișcărilor populare din 1814. Volumul său de versuri *Liră și spadă* se caracterizează tocmai prin ardoarea patriotică ce vibrează în fiecare vers.

³ Barbu Știrbey (1799—1869); se afla acum la a doua domnie în Țara Românească (5 oct. 1854—5 iunie 1856).

⁴ În mai multe numere ale revistei, începînd de la 15 februarie, J. J. Ampère evocă istoria Romei. Interesant de observat că în numărul din 1 iunie, cînd apărea cap. IV al acestui studiu, se publica, pentru încurajarea autorului, un buchet din *Florile răului* ale lui Baudelaire.

⁵ Stanley Henry Edward The Honorable (1827—1903), venit în Țara Românească în calitate de prim-secretar al comisarului englez Bulwer. La București, Stanley a intrat în contact cu tinerii cărturari însuflețiți de idei înaintate (cf. Scrisoarea lui St. C. Golescu către Al. G. Golescu-Arăpila din 8 iulie 1856 — *Boierii Golesți*, t. IV, pp. 152—153). A și editat o frumoasă antologie de poezie românească: *Rouman Anthology or Selections of Rouman Poetry ancient and modern*, Hertford, MDCCCLVI.

⁶ Constantin D. Aricescu (1823—1886), participant la revoluția din 1848, pentru care a fost închis la mănăstirea Snagov, poet de inspirație patriotică, istoric cu orientare progresistă, partizan al afirmării naționale și al emancipării sociale.

⁷ *Dimitrie Papazoglu* (1811—1893), ofițer în armata națională la începuturile ei, s-a dedicat ulterior publicisticii pe teme istorice și arheologice.

⁸ *Theodor Aman* (1831—1891), pictor, unul dintre creatorii învățămîntului artistic românesc, precursor al picturii noastre moderne.

⁹ *Augustin Thierry* (1795—1856), istoric francez, adept în tinerețe al ideilor lui Saint-Simon, a stîrnit o mare admirație prin zelul său științific, continuîndu-și cercetările și elaborarea lucrărilor mulți ani după ce și-a pierdut vederea.

¹⁰ *G. Sion* (1822—1892), participant la mișcarea revoluționară din 1848, exilat, apoi, reîntors în țară, s-a dedicat publicisticii. A publicat versuri, traduceri din teatrul clasic francez, dar a rămas cunoscut prin volumul *Souvenire contemporane* (1888).

LXVII

AL. ODOBESCU

către

CATINCA ODOBESCU

Dresde, mardi le 3 octobre 1855

Ma chère maman,

Je ne fais que d'entrer à l'„Hôtel de Luxe“ à Dresde, et, avant même de me débarbouiller (quoique j'en aie fortement besoin), je t'écris ces quelques horribles lignes. Nous avons fait le voyage sans discontinuer depuis Paris; deux nuits et presque deux jours en chemin de fer, je t'assure c'est assez rude à avaler; mais enfin, cela s'avale; ce matin à neuf heures j'ai laissé Zamfiresco à Leipzig et me voilà à midi et demi à Dresde. Le temps a été beau en voyage; mais ici il fait du brouillard. Pendant la route tout s'est passé très bien, seulement j'ai été presque tout le temps préoccupé par une idée pour le moins bizarre. La voilà: j'ai laissé dans le tiroir de mon bureau un petit pistolet chargé à balle forcée et même amorcée. Je ne sais [pas] pourquoi je me suis figuré que Constantin, qui touche à tout et surtout à ce qui pourrait lui donner un air plus militaire, s'en est saisi et (que Dieu nous en garde) quelque malheur serait arrivé. J'ai beau me dire qu'on aura été assez prudent pour ne pas l'y laisser toucher, l'idée première me revient toujours; aussi, je ne serai parfaitement tranquille que lorsque j'aurai reçu la lettre que Marie m'a promise pour jeudi.

Comment va papa? A-t-il toujours son mal aux reins? Et Elise a-t-elle quitté Paris? Qu'avez-vous fait le soir de mon départ? Et Dieu sait combien de questions de tout genre j'aurai à vous faire si je ne craignais de vous ennuyer en ne vous faisant que des questions au lieu

de vous donner des nouvelles. D'ailleurs, en fait, quelles nouvelles pourrais-je vous donner? encaissé comme un ballot depuis Paris jusqu'ici, j'ai eu à peine le temps de me fourrer de temps en temps un bouillon dans l'estomac. Du reste, je vous écrirai encore avant de quitter Dresde et je vous dirai alors quelle impression m'a fait cette ville. Et Paris comment se porte-t-il? Y a-t-il quelque chose de changé depuis que j'en suis parti? Certes oui! il y a pour vous surtout une pierre de moins sur l'estomac. Je sais bien que je n'étais pas autre chose à Paris; aussi ferai-je tout mon possible de changer de rôle une fois que je serai à Bucharest.

Baby est-elle déjà entrée en pension? Pauvre petite! Et Constantin et Marie ont-ils un peu pleurniché de me voir partir? Quant à moi, je ne puis, franchement parlant, me rendre encore compte de ce que j'ai perdu en vous quittant tous; quarante huit heures de secousses cadencées et uniformes, abrutissent complètement le moral d'un homme; aussi je vais me remettre en admirant les beautés de l'art dans le beau musée d'ici.

Embrasse bien papa de ma part; dis-lui que ma prochaine lettre sera pour lui; aujourd'hui Zamfiresco s'est chargé de lui donner de nos nouvelles pendant que je t'écrivais.

À tous les enfants mille baisers; mes amitiés à Paul, à Toly, à Florescu et Berendey; j'embrasse mille fois Elise, à qui j'écirai aussi pendant mon voyage. Et toi, ma chère maman, je t'embrasse mille et mille fois, je te prie de m'écrire; peut-être aurai-je assez de bonheur pour trouver de vos lettres à Bucharest.

Mille baisers,
ton fils tout dévoué,
Alexandre

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.279.

Dresda, marți 3 octombrie 1855

Draga mea mamă,

Abia instalat la Hotelul de lux din Dresda și încă înainte de a mă fi spălat (deși aș avea mare nevoie), îți mîzgălesc aceste cîteva rînduri. Am făcut călătoria de la Paris fără oprire; două nopți și aproape două zile pe calea ferată sînt, te asigur, destul de greu de suportat, dar pînă la urmă te împaci și cu asta; dimineață la nouă l-am lăsat pe Zamfirescu la Leipzig, iar acum, la douăsprezece și jumătate, iată-mă la Dresda. Cît a durat călătoria, timpul a fost frumos, dar aici e ceață. Pe drum totul a mers bine, numai că am fost aproape tot timpul preocupat de un gînd cel puțin ciudat. Iată despre ce-i vorba: am lăsat în sertarul biroului meu un mic pistol încărcat, ba și cu capsă pusă. Nu știu de ce mi-am închipuit că Constantin, care pune mîna pe tot, și mai cu seamă pe ceea ce i-ar putea da un aer mai milităros, a dat de el și, Doamne păzește, s-ar putea întîmpla o nenorocire. Oricît îmi spun că ați fost atît de prevăzători nelăsîndu-l

să umble acolo, gândul inițial mă urmărește; așa că voi fi cu desăvîrșire liniștit numai după ce voi primi scrisoarea pe care Maria mi-a promis-o pentru joi.

Cum îi merge tatei? Îl mai dor șalele? Eliza a părăsit Parisul? Ce-ați făcut în seara plecării mele? Numai Dumnezeu știe cîte întrebări de tot felul aș avea să vă pun dacă nu m-aș teme că vă plictisesc tot interogîndu-vă, în loc să vă scriu nou-tăți. Dar, de fapt, ce noutăți v-aș putea da; am fost transportat de la Paris pînă aici asemeni unui balot, încît abia am avut răgazul să înghit din cînd în cînd cîte o supă. De altfel, am să vă mai scriu înainte de a părăsi Dresda și vă voi spune atunci ce impresie mi-a făcut acest oraș. Ce mai este la Paris? S-a schimbat ceva de cînd am plecat? Desigur! Pentru voi, mai cu seamă, o greutate mai puțin la stomac. Știu că n-am fost altceva la Paris, așa că, o dată ajuns la București, voi face tot ce-mi stă în putință să-mi schimb rolul.

Baby a intrat oare la pension? Biata fetiță! Iar Constantin și Maria au scîncit văzîndu-mă că plec? În ce mă privește, ca să vă spun deschis, nu-mi pot încă da seama ce am pierdut părăsindu-vă pe voi toți; patruzeci și opt de ceasuri de scuturături cadențate, monotone, abrutizează cu desăvîrșire moralul cuiva, așa că mă voi restabili admirînd splendorile artei din frumosul muzeu de aici.

Îmbrățișează-l pe tata din parte-mi și spune-i că viitoarea mea scrisoare va fi pentru el; astăzi Zamfirescu și-a luat sarcina să-i dea vești despre noi pe cînd eu îi scriam ție.

Mii de sărutări tuturor copiilor; salutări lui Paul, Toli, Florescu și Berindey; o îmbrățișez de o mie de ori pe Eliza, căreia îi voi scrie de asemenea din drum. Iar pe tine, draga mea mamă, te sărut de mii și mii de ori și te rog să-mi scrii; poate voi avea fericirea să găsesc scrisori de la voi la București.

Mii de sărutări,
fiul tău foarte devotat,
Alexandru

LXVIII

AL. ODOBESCU
căt-re

IOAN ODOBESCU

Dresda, joi seara, 4 octomvrie 1855

Iubite papa,

Acum primesc o scrisoare de la Mari, care mă-nștiințează că ție încă nu-ți e prea bine; însă totdeodată Eliza îmi zice că ți s-a ușurat durerea la mijloc; dorința-mi este ca această din urmă știre să fie cea mai adevărată și nădăjduiesc că așa și este; negreșit că

Spreda Høj craga
L. Oltuș 1855.

Write now.

Atunci apăsăm o kharvare de la Măști Peșe
 nu'inginează? Nu ești încă un 'gi' e țipa mine;
 Am tot de o dato eliza Eu zice nu ~~te~~^{ji} ^c^g surpat.
 Dorește la mișkuk; dorința' nu este la aștept
 dintr-un eșec e ești vea mai adesea mi nu
 doare de el nu amă mi este; ucișoruit nu zădă
 odinor două altele țiporopi' iși la înăoi con-
 tate; ucatș mine, ucatș noi țogi', o refă la
 pe cămăni cpe pinte de la dănu-ze.

Après ça, les indigènes les toge richement en
dramatique. C'est une un costume? - Eh! ça
n'est pas la première fois à Mexico; un Chi'za
se vêt de la première fois en transition. Tu es bête o
rêve la tête un o o pommier un arbre de
Koko; alors, un seul. Les o o bête de d'être les

Khebişoh e.

Kit drape mine unt dovloce, isrite-nea;
De dua zile mi Hromitate me aple în Dpesh
am vizitat doaple usgive bapşor; îmi prini
unde usht de brolot într'orot mîkş day
poit afumsh; day mi neap actv ceap bî
ubera la Pteya Langpiseko a cont ari
de su reac; ba zere mi Hromitate ne uspinu
dob wong mi o zi bon fîi tîe Dpesh de gîp.
Nam octenitop bapşor day me kit bon fîi
aust drom mai pînde usalt mîkş bapşor
ne bon mîkş de dîncsh. Kit am etat în Dpesh
bizitîhe Komînatpîogîhîon us' mîkş aî hîntîh
Epi a bînt a me bapşor Kobourksh fîi fîi
Kape dîncsh de a Kromat me bînt mi me hînt
Dîncsh bînt aî dîncsh la Bînta mîntîmînt
bînta de mîntînt topîk de la Apîdîf Dpesh
dî a bînt a mîntînt în Dpesh mînt la
me de aî mîntînt me dîncsh. Echapîe dîntînt
dî aî mîntînt în yapî mi aî mîntînt fîntînt
de tobapî mi Kape hînt cîntînt a fîntînt Pîntînt.

fiindcă mi am uitat din nou în buzun-
de și după ce mi se uită, se vede că
a lăsat altă formă de lucru.

Între timp, deși sunt încă la
tai meș, mi s-a lăsat și o parte în
Mare am uitat de totă oarecare de a
baza exactă a lui; dar cînd în "Mare"
baza lăsa a dovedi mai multă înțelegere mi
la ține și la capăt așteptării.

Pe chana, la poartă, isărită la ea, a o capăt
de mi de o parte din "Mare" mi; asemenea
mi se lăsa, la lăsa, mi se lăsa - tot
Mare și lăsa mi de o parte la lăsa
la mi la poartă, isărită la ea, a lăsa
înțelegere

Pe chana tot o parte

Mare.

Pe mi de o parte a mi; lăsa se
înțelegere mi am lăsa de o parte
mi oare de lăsa lăsa lăsa lăsa
de o parte.

ceva odihnă după atâtea turburări îți va înapoi sănătatea; pentru mine, pentru noi toți, o cer cu rugăciuni fierbinte de la Dumnezeu.

Aflu iar cu mulțumire că toți ceilalți din familie sînt bine și sănătoși. Eliza crez că va fi plecat la Mehun și Eliza cea mică se va fi dus la pansion. Încă vreo cîteva zile, și o să rămîneți și fără Koko; atunci numai Mari o să vă ție de urît, cu clavirul ei.

Cît despre mine, sînt sănătos, iubite papa; dă două zile și jumătate mă aflu în Dresda; am vizitat foarte puține lucruri; îmi rămîne încă mult de văzut într-acest mic dar bogat orașel; dar însă chiar astă-seară voi pleca la Peșta. Zamfirescu a sosit aci de un ceas; la zece și jumătate ne pornim; două nopți și o zi vom fi pe drum-de-fier. Cam ostenitor lucru, dar cu cît vom face acest drum mai repede, cu atît mai curînd ne vom scăpa de dînsul. Cît am stat în Dresda, vizitele compatrioților nu mi-au lipsit. Ieri a venit să mă vadă colonelul Gigîrtu, care, după ce a scăpat cu vai și cu chin din Rusia, s-a dus la Viena și, primind acolo un pașport turcesc de la Aarif-efendi, a venit să șează în Dresda pînă va ști ce se alege cu dînsul. E foarte doritor d-a se întoarce în țară și se plînge grozav de tovarășii care l-au silit a trece Prutul. Mi-a spus să-ți scriu multe complimente și plecăciuni, precum și mamei. El este aci cu nevasta lui de vreo trei săptămîni.

Azi a sosit aici Iancu Alecsandri cu nevasta lui și cu alte rude ale lui; pleacă și el astă-seară. Vom face călătoria împreună pînă la Genzendorf, fiindcă el merge la Viena, și la urmă din Peșta pînă la Giurgiu. Ce de lume o să fie pe vapor! Mi-e foarte teamă că n-o să încapă toți și că mulți o să fie siliți a aștepta un alt vapor. Nădăjduiesc că năpasta asta nu va cădea tocmai pe capul nostru.

Astă-seară n-o să am vreme nici să răspunz la Mari, nici să scriu Elizii; spune, te rog, suru-mi că de pe drum îi voi scri; iar Elizii făceți bine a-i da știri despre mine. Am făgăduit iar la mama că-i voi scri ce efect mi-au făcut cele ce am văzut în Dresda; cu toate că, din multe ce sînt, am văzut foarte puține, dar poci zice că am văzut lucruri minunate. Două zile de-a rîndul mi-am petrecut dimineața în Muzeul de zugrăveli, și nu puteam să mă satur de a vedea atîtea frumoase tablouri.

Cît despre nemțește, de cînd sînt aicea le tai mereu; îmi vine cam greu, fiindcă în Paris am pierdut cu totul obiceiul de a vorbi această limbă; dar, sosind în București, voi căta a dobîndi mai multă înlesnire și la glasul, și la scrisul acestei limbi.

Pe mama, te rog, iubite papa, a o săruta de mii de ori din parte-mi; asemenea și pe Mari, pe Costinco, pe Bebi. Lui Pavel îi trimit mii de frățești complimente și te rog încă, iubite papa, a primi îmbrățișările

preasupusului tău fiu,

Alexandru

Iartă-mă de scriu așa rău; vremea se împruținează și am încă sacul de făcut și bani de schimbat pentru plata drumului-de-fier.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.322.

LXIX

IOAN ODOBESCU
către

AL. ODOBESCU

8 octombrie 1855, Paris

Iubite Alexandre!

Am priimit atît eu, cît și mama scrisorile tale din Dresda și ne-am bucurat că ai sosit sănătos. Îți urăm și în viitor sănătate și norocire. Îmi pare bine că ai văzut pe domnu Gigirtu. De aici nu poț să-ți dau vreo știre de bucurie. Eu pățimesc de durerea mijlocului, încît de abia pot să mă mișc, mama este prea supărată și turburată, mai totdeauna cu lacrimile în ochi. A aflat toate cîte s-a întîmplat, și iată cum: a venit Noasie să ceară adresa lui Berendei și, întrebîndu-l mama pentru ce, i-a spus că are să ia bani de la tine și că este însărcinat Berendei să-i plătească. M-am mirat și eu de aceasta, căci știam că ți-am dat bani să-i plătești. Mai în urmă a venit giuvaergiu cu nota, în sfîrșit, s-a aflat de ceasornicu Anetii și altele. Toate acestea a pricinuit o mare turburare și neodihnă în sufletul ei, încît nu rămîne alt mijloc de mîngiere fără numai bunile purtări ale tale în viitor, ca să să uite cele trecute. De aceea îți repetez să-ți aduci aminte de cele ce ți-am vorbit la plecarea ta, să te mărginești în cheltuielile tale și să alegi să fii în adunări cu oameni cumsăcade, căci dinîmpotrivă, vei cunoaște hotărît că va înceta părinteasca noastră dragoste ce hrăneam pînă acum către tine, precum și corespondența între noi. Eu am mare nădejde la Dumnezeu că nu ne va mai mîhni în viitor, ci va trimite blagoslovenia sa către noi toți ca să ne mîngîie și să ne bucurăm. Lui Nicolache, Sofichii și la toată familia complimenturi. Adio, te sărut mii de ori.

Al tău iubit tată,
I. Odobescu

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.426.

AL. ODOBESCU
câtre

CATINCA ODOBESCU

Drenkova, le 9 octobre au soir, 1855

Notre bateau vient de s'arrêter, chère maman, à Drenkova pour y passer la nuit; demain un autre plus petit viendra nous chercher pour aller jusqu'à Orșova et peut-être aussi à travers les Portes-de-Fer si les eaux ne sont pas trop basses. Ce n'est que vendredi matin que nous serons à Giurgewo. Nous avons fait très vite le trajet jusqu'ici; hier matin nous sommes partis de Pesth sur le Secseni et nous voici déjà tout près du pays.

La société sur le bateau n'est pas aussi nombreuse que je le pensais; il y a beaucoup de familles moldaves, entre autres Jean Alecsandri avec sa femme, qui est une charmante petite dame, et sa jolie petite fille, avec laquelle je joue comme autrefois avec Zizinnica; il y a aussi Rolla, le beau-frère des Alecsandri, et sa femme, qui, quoique déjà un peu fânée et moins gracieuse, me rappelle un peu la délicieuse princesse Rodoli. En fait de personne de Bucharest il n'y a que Pherékýdés, Nicolas Bibesco, qui nous fait un peu rire malgré toutes ses amabilités, et madame Lenfant, qui voudrait, m'a-t-elle dit, te revoir pour pratique. Avec tout cela le trajet est passablement ennuyeux; une masse de négociants grecs et valaques le rendent encore moins souriant; heureusement, je n'en ai plus pour longtemps. Madame Cantacuzène est restée à Vienne, car elle n'a pas pu trouver de cabine sur ce bateau. Ne serait-ce pas plutôt pour l'affaire dont nous a parlé d'Avril? Quant à madame Blaremborg, je n'ai rien su sur elle; pas d'avantage sur Georges Ghica. Des nouvelles de Bucharest apprises en voyage en voici: la terre de Corneschti a été vendue, et c'est notre auguste souverain, le prince Stirbey, qui l'a achetée pour cinquante cinq mille ducats. Les Rolla m'ont beaucoup parlé de Sophie, avec laquelle ils ont fait le voyage d'Orșowa à Vienne le printemps dernier.

Que te dirai-je encore, chère maman? C'est plutôt à vous de me donner des nouvelles de votre santé; j'espère qu'elle va bien, que papa est maintenant complètement rétabli; je m'attends à trouver de vos lettres à Bucharest. Moi, je me porte fort bien, comme toujours en voyage. Et que faire sur le bateau sinon se bien porter? On n'a qu'à dormir, manger, redormir et remanger.

Je voudrai t'écrire d'avantage que je ne saurais que te dire; en pleine eau on est à sec d'idées et surtout de nouvelles terrestres. Il ne me reste donc qu'à vous embrasser tous bien tendrement, toi, papa, Marie, Constantin et Elise. Mille choses à Paul; autant à

Floresco, à Berendey; mes compliments à ceux qui auront plaisir à les recevoir.

Encore une fois je vous embrasse,

ton fils tout dévoué,

Alexandre

Vous devez déjà savoir que Béisadé Grigore est à Paris; nous avons presque manqué de nous rencontrer à Rodenbach.

Cette lettre griffonnée à Drenkova ne sera expédiée qu'à Orsowa, attendu qu'ici il n'y a point de bureau de poste.

Zamfiresco me charge de mille choses aimables pour vous tous.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.280.

Drenkova, 9 octombrie 1855, seara

Vaporul nostru, dragă mamă, s-a oprit pentru a înnopta la Drenkova. Mîine, alt vapor, mai mic, va veni să ne ia, ca să ne ducă pînă la Orșova și poate chiar prin Porțile-de-Fier, dacă apele nu vor fi prea mari. Abia vineri dimineată vom fi la Giurgiu. Drumul pînă aici l-am făcut foarte repede; plecați ieri dimineată de la Pesta, pe vasul Secéni, iată-ne acum aproape de tot de țară.

Societatea de pe vapor nu-i atît de numeroasă cum credeam; sînt multe familii de moldoveni, între altele Ioan Alecsandri¹ cu nevastă-sa, o cucoană încîntătoare, și frumoasa lor fetiță, cu care mă joc cum mă jucam altădată cu Zizinica; de asemenea Rolla², cumnatul lui Alecsandri, cu nevastă-sa, care, cu toate că-i cam trecută și mai puțin grațioasă, îmi amintește întrucîtva de delicioasa principesă Rodoli. Din București sînt numai Pherechides, Nicolae Bibescu, care cu toate amabilitățile sale ne face să cam rîdem, și madame Lenfant, care mi-a spus că ar dori să te revadă pentru treburi.

Cu toate acestea drumul este destul de plictisitor; o mulțime de negustori greci și valahi îl fac și mai puțin plăcut; din fericire nu mai durează mult. Doamna Cantacuzino a rămas la Viena, deoarece n-a găsit o cabină pe vapor. N-ar fi mai curînd din pricina afacerii despre care ne-a vorbit d'Avril³? Cît privește pe doamna Blaremborg, n-am știut nimic despre dînsa; și nici despre George Ghica. Iată noutățile bucureștene pe care le-am aflat în cursul călătoriei: moșia Cornești a fost vîndută, iar cumpărătorul este augustul nostru suveran, prințul Știrbei, care a dat pe ea cincizeci și cinci de mii de galbeni. Rollești mi-au vorbit mult de Sofia, cu care au făcut în primăvara trecută călătoria de la Orșova la Viena.

Ce ți-aș mai putea spune, dragă mamă? Mai degrabă să-mi dați voi vești în privința sănătății voastre; nădăjduiesc că sînteți bine și că tata e acum cu desăvîrșire restabilit; aștept să găsesc scrisori de la voi la București. Eu mă simt foarte bine ca totdeauna la drum. Ce alta ai de făcut pe vapor decît să fii sănătos? N-ai decît să dormi și să mănînci, ca apoi iar să dormi și să mănînci.

Chiar de-aș vrea să-ți scriu mai mult, n-aș ști ce să-ți spun. Înconjurat de ape, ești secăt de gînduri și mai cu seamă de vești de pe uscat. Nu-mi rămîne deci

decît să vă sărut pe toți cu afecțiune, pe tine, pe tata, Maria, Constantin și Eliza. Mii de salutări lui Paul, lui Florescu și lui Berindey; complimentele noastre tuturor celor care ar avea plăcerea să le primească.

Încă o dată vă sărut,

fiul tău cu totul devotat,

Alexandru

Trebuie să fi aflat că beizadea Grigore este la Paris; era cit pe ce să nu-l întîlnim la Rodenbach.

Această scrisoare mizgălită la Drencova nu va fi expediată decît de la Orșova, deoarece aici nu există oficiu poștal. Zamfirescu mă însărcinează să vă transmit complimente tuturor.

¹ *Ion Alecsandri* (1826—1884), frate mai mic al poetului, de profesie militar, colaborator apropiat al domnitorului Cuza, agent diplomatic la Paris, calitate în care va colabora cu Odobescu la pregătirile în vederea participării Romîniei la Expoziția universală din 1867. În 1852 s-a căsătorit, la Paris, cu Noémi Guillard, fiica unui doctor, cu care a avut trei fete, cea mai mare Héléne, căsătorită Malherbe.

² *Constantin Rolla*, unul dintre partizanii ideilor de redeșteptare națională. Alecsandri spunea despre el, la moartea lui, după mai mulți ani de suferință, în ianuarie 1878: „Rolla a avut o mare influență asupra societății Iașului, pe cînd s-a întors el de la Mînich, dînd mîna cu toți tinerii din acea epocă pentru introducerea marilor reforme sociale și mai cu seamă pentru redeșteptarea simțului de demnitate personală” (V. Alecsandri: *Scrisori*, ed. Il. Chendi și E. Carcalachi, Buc., 1904, p. 97). Căsătorit cu Catinca (1819—1857), soră a lui Alecsandri, mai întîi soție a unui Costache Voinescu. (Pentru bogata sa activitate, vezi studiul informat și edificator al lui G. Bogdan-Duică în *Transilvania*, nr. 9-12, oct.-dec. 1921, pp. 799—813)

³ *Adolf d'Avril* (1822—1904), diplomat francez, viitorul soț al Mariei Odobescu. În mai multe rînduri, a avut însărcinări în țările noastre: în 1866 era consul general la București, iar în 1868 delegat în Comisia Europeană a Dunării la Galați. Cunoscînd bine România, a scris articole și studii pe teme romînești în revistele franceze.

LXXI

AL. ODOBESCU
căt-re

IOAN ODOBESCU

București, 4/16 octombrie¹ 1855

Iubite papa,

Sînt ajuns în București de sîmbătă 1 octomvrie, la 5 ceasuri de dimineață, și pînă acuma, cu una, cu alta, n-am găsit vreme a vă scrii;

însă acum fără d-a zăbovi mai mult vă înștiințez că după o bună și norocită călătorie, ne aflăm foarte sănătoși și eu și Zamfirescu. — Casa Anastasica, care de o lună și mai bine zace la pat; a slăbit îndoit precum erea și pătimizește grozav de stomac și de cap. Nu știu cum o să două zile la țară. Am rugat-o să șază, dar spune că s-a stenahorisit la București și că aerul de la țară o va întrema mai bine decât cel din oraș; dumneaei are de gînd să șază la iarnă într-o parte din casele sale cele mari.

Toți ceilalți ai familiei sînt sănătoși; nenea Mănescu, nenea Nicolache m-au primit prea bine și mi-au repetat de multe ori că vroiesc ca casa lor să fie ca a mea. Nenea Nicolache îți cere iertăciune că nu ți-a răspuns încă, dar peste puțin o va face; el acu, de cînd Manolache Băleanu e vornic, are ceva mai puțină treabă, dar tot e foarte însărcinat. Vodă Știrbei știți poate că a fost și este încă prea bolnav; cînd am sosit eu aici era în primejdie de moarte, dar de atunci încoace buletinele doftorilor zic că-i merge mai bine și că a scăpat; numai Mayer, pe care vodă n-a vrut să-l primească dar pe care l-a consultat familia, a zis că boala se poate întoarce cu o putere mai mare. Se vede că această boală e o periplemonie grozavă venită din obiceiul ce vodă avea de a lua în toate zilele băi reci și de a dormi cu ferestrele deschise. — Nicolache mi-a făgăduit că îndată ce măria-sa va fi mai bine, se va ocupa de mine și trage nădejde să-mi găsească un bun post.

Pînă atunci, iubite papa, eu am de gînd să mă duc pe la țară. Am trimis răspuns lui Hristache că-l rog să vie pe la mine și îl aștept azi; aș vrea să plec mîine la Dragomirești, să șez acolo pînă pe sîmbătă și la urmă să mă duc în Călăreți unde voi șede poate o săptămînă și mai bine; la urmă, întorcîndu-mă în București și sosindu-mi pînă atunci și lăzile cele două, mă voi așeza în odaia din colț de la pod și-n salonul albastru, și cu slujba, cu ceva [...] acasă și cu petrecerile îmi voi petrece iarna, așteptîndu-vă de primăvară.

Ieri am fost cu Zamfirescu d-am colindat toate tribunalele și toate ministerile. Îmi spusese Fălcoianu (cel tînăr) și Cornescu, care unul e prezident și celălalt procuror la Tribunalul de stanția l-a, că negăsind pe nimeni acasă la noi în București, ți-a trimis două citații de judecăți (una lu Hristache și alta pentru Aspri) la adresul tău în Paris și că a amînat judecata pînă la 3 decembrie; se vede însă că de la postelnicie hîrțiile acelea nu s-au pornit încă peste graniță și azi se va duce Zamfirescu ca să le ia înapoi.

Pe Leon² nu l-am mai găsit în București: de cîteva zile plecase la Iași; am văzut pe Pișel, neamțul care a venit în locul lui; am mîncat odată la Nicolache cu dînsul. Consulatul prusienesc a pierdut mult pierzînd pe Leon. Baronul Meizenbach³ de cîteva zile a plecat la Galați ca să se întâlnească acolo cu Bildenbruh, ambasadorul Prusiei din Constantinopoli, care a făcut voiajul pe Dunăre împreună cu noi. E un om original și puțin îi lipsește ca să fie chiar nebun; pe

vapor la masă se arăta că nu prea e vrăjmaș al vinului; se vede că așa are parte Prusia de diplomați.

Sfîrșesc, iubite papa, această prea lungă scrisoare, rugîndu-vă a nu mă uita; eu credeam să găsesc știri de voi aci; dar crez că cel puțin Mari nu mă va face să mai aștept multă vreme. Alăturtez cu aceasta o scrisoare către mama. Te rog, iubite tată, a priimi ale mele respectuoase închinări socotindu-mă totdeauna

al tău fiu prea supus,
Alexandru

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.323.

¹ Cititorul, observînd data scrisorii precedente, ar putea să creadă că este la mijloc vreo eroare. Dar nu e vorba decît de folosirea alternativă — cum se mai întîmplă și altă dată — a notării după noul și vechiul calendar. Cînd Odobescu data scrisorile anterioare, 4 sau 9 octombrie, după calendarul românesc al timpului, el se afla, de fapt, la finele lui septembrie. De aceea, va și nota, în josul poeziei prin care a celebrat revenirea în țară, luna septembrie (*Întoarcerea în țară pe Dunăre*, apărută în *România literară*, 19 noiembrie 1855).

² Se referă la *Leon Theremin*, soțul Elizei Caracaș, numit consul al Prusiei la Iași.

³ *Karl Bernhard Freihen von Meisenbach* (1814—1862), consul general al Prusiei în Moldova și Valahia.

LXXII

AL. ODOBESCU
căt-re
CATINCA ODOBESCU

Bucharest, le 4/16 oct. 1855

Ma chère maman,

Je viens d'écrire une longue lettre à papa et je lui ai donné beaucoup de nouvelles de Bucharest; il y en a en masse, et je veux profiter de ces quatre feuilles qui s'ouvrent toutes blanches devant moi pour te mettre au courant de ce qui se passe ici. Après cela je te parlerai de moi; mais j'ai tant à dire là-dessus, que je ne pourrai pas enfermer tout cela dans une seule lettre.

Vous devez avoir vu à Paris Jean Mano, que j'ai rencontré à Orsowa, et il vous aura raconté le mariage d'Alex Philipesco avec la fille de la princesse Euphrosine; cela a fait un grand scandale dans la

ville, et le jeune couple est allé cacher sa rougeur dans les frais ombrages de la campagne. Charles Cretzoulesco s'est battu l'autre jour en duel avec Saillard; à dix pas ils se sont manqués, et Charles est immédiatement parti pour la campagne, où il est encore. Mademoiselle Euphrosine Vacaresco, la fille de Jean, se marie bientôt à un jeune moldave, m-r Greceano, qui, selon les uns, a six mille ducats de revenu, selon les autres, deux mille seulement et beaucoup de dettes. Je ne sais lequel cela peut être, car l'un de Greceano moldave est le fils de Richard Badachco et le frère de la demoiselle qui était au Sacré-Coeur, l'autre, avec lequel j'ai fait le voyage du Danube c'est le Goulitza de kukoana Kiritza qui était une madame Greceano. Le fiancé doit être un troisième Greceanu, que Paul connaît peut-être.

Je sais toutes ces nouvelles par oui-dire, car en somme j'ai vu très peu de monde depuis que je suis ici; je n'ai presque pas fait des visites, et je n'en ferai qu'à mon retour de la campagne, lorsque je serai un peu plus convenablement installé chez moi et que j'aurai une occupation. Nicolas me le promet et je compte beaucoup là-dessus, car sans cela le séjour à Bucharest serait assez ennuyeux. J'ai trouvé ici toutes les figures saillantes d'ennui; beaucoup de personnes sont encore absentes, et ce n'est que dans un mois, je pense, qu'on se mettra un peu plus en train. L'autre soir cependant j'ai été au Vaudeville français dans le vieux théâtre. Quelle horrible baraque! J'ai vu là m-me Mano, qui a été aussi aimable que toujours. En revanche, le prince Ghika s'est conduit avec moi d'une manière plus qu'insupportable. Je l'ai vu le jour de mon arrivée, le soir chez Nicolas; il m'a à peine demandé comment allait papa; le lendemain j'ai été lui faire visite, et pendant une heure que je suis resté chez lui, il a parlé à tous ceux qui étaient dans la chambre sans m'adresser un seul mot. Je fais mon possible pour excuser sa grossièreté en faveur de son âge et de son état intellectuel; aussi j'irai encore une fois chez lui; mais s'il me traite encore de même, je lui tire ma révérence et pour de bon, car quels que soient les torts qu'il me reproche (et je ne les connais pas du tout) il n'est pas dispensé, je pense, d'être convenable envers les gens.

Au moment où j'écrivais ce griffonnage, Christaké est venu me voir et il m'a dit combien il regrettait qu'il soit survenu un tel conflit entre papa et lui; d'après ce que Zamfiresco et Christaké m'ont dit sur ces affaires, je vois qu'il y a là-dedans beaucoup de tripotage de la part du premier; c'est pourquoi je prends la liberté de t'écrire d'affaires. Christaké est prêt à payer sur-le-champ les douze mille piastres qu'il doit à papa, s'il pouvait avoir l'assurance que papa lui remboursera les 300 galbeni qu'il lui a promis pour le raccommodage du moulin. Je lui ai dit que si papa lui avait fait cette promesse, il peut être sûr d'avoir cet argent, mais que du moment où il entrerait en procès avec une troisième personne, cette personne (c'est à dire Zamfiresco) n'a aucun droit de remplir les engagements verbaux de mon père, et que par conséquent il serait forcé de payer sa dette; aussi, si en effet papa lui a fait la promesse, pourquoi ne le rassurait-il pas

en lui donnant un engagement signé de sa main, pour lui remettre cette somme promise à l'époque qui lui serait agréable? De cette manière on éviterait un procès auquel ni l'une, ni l'autre des parties n'a du plaisir, et papa toucherait sans retard les 12.000 piastres. Sans cet arrangement et surtout avec la complication que Zamfiresco veut y ajouter en mêlant les comptes de la fabrique du cuivre dans cette affaire, le procès ira à l'infini et passera par je ne sais combien de tribunaux. Voilà ce que Falcoyano m'a dit à ce sujet. Je ne sais quel plaisir ce brave Zamfiresco éprouve à nous fourrer dans des affaires sans fond. Quant à la question des comptes de la fabrique, je crois que Christaké demande plus qu'il ne lui convient; aussi, comme rien ne presse, il voudrait, je pense, mieux attendre le retour de papa pour arranger ces comptes à l'amiable, si cela est possible, ou entamer un procès moins compliqué que si l'on y mêlait l'affaire de 12.000 piastres dûs à papa et celle des 300 galbeni promis à Christaké. Le tribunal a fixé ce procès pour le 3 décembre; jusqu'alors papa peut donner sa réponse définitive et, s'il m'était permis d'émettre une opinion, je crois qu'il ferait mieux de laisser l'affaire de la fabrique pour son retour et de terminer l'autre en rassurant Christaké, qui ne peut s'accorder avec Zamfiresco. Si papa avait toujours eu des affaires en mains, de tels conflits ne seraient pas arrivés. Je dis cela sans avoir aucune rancune contre mon compagnon de voyage, mais je vois qu'il se plait beaucoup au tripotage, et que si notre maison restait encore quelque temps entre ses mains, nous nous trouverions un beau jour avec une cinquantaine de petits procès et une dizaine de gros sur le dos.

Mais je finis avec ces débats. Demain je pense partir pour Dragomirești, et ce n'est que dans cinq ou six jours que j'irai à Calaretzi, où je pense rester plus longtemps.

J'écris avec beaucoup de peine avec la plume et l'encre que j'ai; mais tout me manque en attendant ma caisse, que je n'attends que dans quinze jours.

Adieu, chère maman, je t'embrasse bien tendrement, ainsi que Marie, Constantin et Elise; écris-moi, je t'en supplie,

ton fils tout dévoué,
Alexandre

Mille tendresses à Elise et à ses enfants; mes amitiés à mes amis.
Les Samourcache sont aux vendanges.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.281.

București, 4/16 oct. 1855

Draga mea mamă,
Am scris chiar acum o lungă scrisoare tatii și i-am dat o mulțime de noutăți din București; vești sînt cu ghiotura și vreau să profit de aceste patru foi care

se deschid imaculate dinaintea mea, pentru a te pune la curent cu ce se petrece aici. După aceasta am să-ți vorbesc de mine; dar în privința mea am atâtea să-ți spun, că n-aș putea să le cuprind toate într-o singură scrisoare.

Trebuie să-l fi văzut la Paris pe Ion Manu, pe care l-am întâlnit la Orșova, și el vă va fi povestit despre nunta lui Alex. Filipescu cu fiica principesei Eufrosina, care a stîrnit scandal în oraș, încît tinăra pereche a plecat să-și ascundă roșeața în umbra răcoroasă de la țară. Charles Crețulescu s-a bătut în duel acum cîteva zile cu Saillard; la zece pași unul de altul nu s-au nimerit iar Charles a plecat îndată la țară unde mai este încă. Domnișoara Eufrosina Văcărescu, fiica lui Ion, se mărită în curînd cu un tînăr moldovean, domnul Greceanu, care ar avea după unii un venit de șase mii de galbeni, după alții numai de două, și o mulțime de datorii. Eu nu știu care dintre Greceni ar putea fi, căci unul dintre Grecenii moldoveni este fiul lui Richard Badașco și fratele domnișoarei care a fost la Sacré-Coeur, iar celălalt, cu care am făcut călătoria pe Dunăre, este Guliță al cucoanei Chirița, o fostă doamnă Greceanu. Logodnicul trebuie să fie un al treilea Greceanu, pe care Paul poate îl cunoaște.

Știu toate aceste noutăți din auzite căci de altfel am văzut foarte puțină lume de cînd sînt aici; aproape că n-am făcut vizite și nici n-am să fac pînă nu mă întorc de la țară, cînd am să fiu instalat ceva mai ca lumea la mine acasă și voi avea o ocupație. Nicolae mi-o făgăduiește și contez mult pe făgăduiala lui, căci altminteri șederea mea la București ar fi destul de plictisitoare. Am găsit aici fețele tuturor strălucind de plictiseală; mulți sînt încă plecați și cred că abia peste o lună să înceapă ceva mai multă mișcare. Totuși alaltăseară am fost la Vodevilul francez de la teatrul cel vechi. Groaznică șandrama! Am văzut-o acolo pe doamna Manu, care a fost amabilă ca totdeauna. În schimb, prințul Ghica s-a purtat cu mine într-un fel mai mult decît insuportabil. L-am întâlnit la Nicolae în seara zilei în care am sosit aici; abia dacă m-a întrebat ce face tata; a doua zi am fost de i-am făcut o vizită și timp de un ceas, cît am stat la el, a vorbit cu toți care se aflau în cameră, fără să-mi adreseze un singur cuvînt. Caut pe cît se poate să-i scuz grosolănia, punînd-o pe seama vîrstei sale, așa că mă voi duce încă o dată la dînsul; dar dacă are să se comporte la fel față de mine am să-l salut și, de data asta, pentru totdeauna, căci oricare ar fi greșelile pe care mi le reproșează (și pe care nu le cunosc cituși de puțin) aceasta nu-l scutește, cred, să fie politicoș cu lumea. Cînd mîzgăleam acestea pe hîrtie, a venit să mă vadă Hristache care mi-a spus cît regretă conflictul dintre el și tata; din cele ce mi-au relatat Zamfirescu și Hristache în privința acelor treburi, văd că sînt la mijloc multe lucruri necinstite care trebuiesc puse pe seama celui dintîi; iată de ce îmi iau libertatea să-ți scriu despre afaceri. Hristache este gata să plătească pe loc cei douăsprezece mii de piaștri pe care îi datorează tatii, dacă ar putea să aibă siguranța că tata îi va întoarce cei 300 de galbeni promiși pentru repararea morii. I-am spus că dacă tata i-a făgăduit, poate fi sigur că are să-i capete, însă că din momentul în care ar începe un proces cu o a treia persoană, această persoană (adică Zamfirescu) n-are nici un drept de a îndeplini angajamentele verbale ale tatălui meu și, drept urmare, el va fi silit să-și plătească datoria; pe de altă parte, dacă tata i-a făgăduit într-adevăr aceasta, de ce nu l-ar liniști, semnîndu-i un angajament prin care se obligă să-i plătească suma făgăduită la o dată care i-ar conveni? În felul acesta s-ar evita un proces care n-ar face plăcere nici uneia

dintre părți, iar tata ar încasa fără nici o întârziere cei 12.000 de plăștri. Fără acest aranjament și mai cu seamă cu complicația pe care Zamfirescu vrea să o adauge acestei afaceri, amestecînd aici și socotelile morii de aramă, procesul se va întinde la nesfîrșit, trecînd prin nu știu cîte tribunale. Iată ce mi-a spus Fălcoianu în privința acestei afaceri. Nu știu ce plăcere are vrednicul de Zamfirescu de a ne viri în combinații fără rost. În ceea ce privește socotelile morii, cred că Hristache cere mai mult decît i se cuvine; cum nu e nici o grabă, socot că-i mai bine să așteptăm întoarcerea tatii, pentru a aranja socotelile prin bună înțelegere, de este cu puțință, sau a începe un proces mai puțin încilcit decît dacă am amesteca afacerea celor 12.000 de plăștri datorată tatii cu cei 300 de galbeni făgăduiți lui Hristache. Tribunalul a dat termen în acest proces pentru 3 decembrie; pînă atunci tata are timp să dea răspunsul definitiv, dar, dacă mi-ar fi îngăduit să-mi spun părerea, cred că ar face mai bine să lase afacerea cu moara pînă la întoarcerea lui și s-o lichideze pe aialtă liniștindu-l pe Hristache, care nu se poate împăca cu Zamfirescu. Dacă tata ar fi ținut totdeauna treburile din scurt, asemenea conflicte nu s-ar fi întîmplat. Spun aceasta fără nici o rică împotriva tovarășului meu de drum, dar văd că-i place foarte mult să umble cu șoalda și dacă ar mai rămîne cităva vreme pe mîna lui casa noastră, ne vom trezi, într-o bună zi, în spinare cu vreo cincizeci de procese mai mici și vreo zece din cele mari.

Dar sfîrșesc cu aceste dezbateri. Socot să plec mîine la Dragomirești și abia peste cinci sau șase zile la Călăreți, unde am de gînd să rămîn mai multă vreme.

Scriu tare greu cu penița și cerneala pe care le am; dar toate îmi lipsesc pînă la venirea lăzii care trebuie să-mi sosească abia peste cincisprezece zile.

Adio, dragă mamă, te sărut cu drag; de asemenea pe Maria, pe Constantin și pe Eliza; te implor să-mi scrii,

fiul tău devotat,

Alexandru

Multă dragoste Elizei și copiilor ei; salutări prietenilor mei.
Samurcașii sînt la cules.

LXXIII

AL. ODOBESCU
căt-re

ELIZA THEREMIN

Bucharest, 16/28 oct. 1855

Ma chère Elise,

Je te dois une réponse depuis hier; et la voici; tu vois que je ne laisse pas perdre le temps; mais je te préviens que cette lettre ne sera que la moitié de ce que j'ai à te dire; l'autre moitié se trouve

dans la lettre que j'ai écrit aujourd'hui même à maman, en la priant de te la communiquer. Même prière à toi; envoie celle-ci à maman quand tu l'auras lue.

Tu sais peut-être déjà que je loge dans notre maison, que je me suis assez proprement arrangé les deux chambres qui sont sur la rue, que j'ai un petit domestique, à qui je vais faire un semblant de livrée avec mes défroques, que je dîne presque toujours en ville, chez Nicolas ou chez Manesco; quelquefois cependant je me fais servir un très humble menu préparé par la nourrisse; d'ailleurs, jusqu'à présent j'ai peu de goût pour sortir; nous avons trois théâtres, dont le français est le moins mauvais; cela m'amuse assez peu de les fréquenter, excepté lorsqu'il y a du monde *interessant*, ce qui arrive presque toujours aux italiens. Parce que nous en sommes à l'article des personnes *interessantes*, je t'avouerai que mes pensées se tournent de jour en jour d'avantage du côté des Catargi; non qu'Anicutza me semble moins belle, mais parce que je vois beaucoup de froideur de la part de sa famille; de l'autre côté, on est un peu plus prévenant, et cependant j'entends dire par tout que la jeune demoiselle doit se marier, les uns disent avec Alexandre Chrisoscoleo, les autres avec un des fils de Nicolas Germani. Quant à moi, je me tiens bien tranquille; je veux encore réfléchir, je veux en causer avec m-me Samourcache; quoiqu'elle ne soit pas ici, elle m'a fait dire par Sophie que je ne dois faire aucune confidence au sujet d'Anicutza à Hel. Manesco; pourtant, celle-ci, dès mon arrivée, m'a parlé en particulier et m'a demandé si je voulais qu'elle aille immédiatement faire ma demande à m-me Barcanesco; j'ai arrêté sa démarche, en lui disant qu'il me fallait encore du temps pour réfléchir et j'aimerai bien que l'hiver se passa en réflexions; au printemps nous nous déciderons. Il faut avouer seulement que je serai très contrarié si d'ici là la petite Catargi allait se marier; on dit que sa mère est fort désireuse de se débarrasser d'elle.

Voilà donc comment sont mes affaires matrimoniales; quant à ma position sociale, tu verras dans ma lettre à maman combien elle a de peine à se constituer. Le prince est toujours malade; Alexandre Ghica (vodă*) me fait la moue, je ne sait pas pourquoi; Nicolas n'est plus en odeur de sainteté; enfin, c'est chétif! c'est pitoyable! Avec tout cela, mes caisses n'arrivent pas et je n'ai pas même sur quoi travailler; il me manque jusqu'à des cartes de visite; pour faire mes visites (il m'en reste encore pas mal à faire) j'ai dû écrire mon nom sur des morceaux de carton taillé en festons.

Entre autres visites, j'ai été chez Colquhoun, qui m'a promis de parler de moi au prince pour me faire avoir une place au secrétariat; mais je ne sais s'il réussira, car il est très mal avec Playano; l'Angleterre a envoyé à ce ministre une note foudroyante. Moi, moins sévère que l'Angleterre, j'ai été chez Playano, mais je n'ai pas eu le

* În românește în original.

bonheur de le trouver chez lui; je l'ai rencontré seulement à la Chaussée et nous nous sommes salué très gracieusement.

Hier Grégoire est revenu de Gréaca et j'ai dîné avec lui chez Manesco; toute la famille va bien; tous sont très aimables et très gentils pour moi. Tante Anastasie est retournée à moitié morte à la campagne, et là bas elle a regagné une partie de sa santé. J'ai écrit à Leon par Filderman, qui est parti pour Jassy; mais il ne m'a pas encore répondu; cependant Pischel, son successeur, reçoit assez souvent des lettres de lui; il va bien, mais il se plaint de sa solitude, de la cherté et de la boue. Quant à nous, nous avons un automne superbe; à peine commence-t-il à faire un peu froid le matin et le soir; il y a peu de monde qui fasse du feu.

Adieu, chère Elise, embrasse de ma part tes enfants et sois de retour pour le printemps prochain à Jassy, j'irai vous embrasser alors en personne.

Ton neveu tout dévoué,
Odobescu

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 62.804.

București, 16/18 oct. 1855

Dragă Eliza,

Îți datorez un răspuns încă de ieri; iată-l; vezi că nu las timpul să treacă; dar te previn că această scrisoare va conține doar jumătate din ceea ce am să-ți spun; cealaltă jumătate se găsește în scrisoarea pe care am scris-o chiar azi mamei, rugînd-o să ți-o comunice. Aceeași rugămintă pentru tine; arată-i-o pe aceasta mamei după ce o vei fi citit.

Ai aflat probabil că locuiesc în casa noastră, că mi-am aranjat destul de cumsecade ambele camere dinspre stradă, că am un servitor căruia am poruncit să i se facă ceva în genul unei livrele din vechiturile mele, că iau masa aproape zilnic în oraș, la Nicolae sau la Mănescu; totuși, cîteodată comand un modest meniu pregătit de doică; de altfel, pînă în prezent nu prea am chef să ies; avem trei teatre, dintre care cel franțuzesc este cel mai puțin prost; de aceea mă distrează prea puțin să le frecventez, afară de cazul cînd este lume *interesantă*, ceea ce se întîmplă mai totdeauna la cel al italienilor. Pentru că tot sîntem la articolul persoanelor *interesante*, ți-aș mărturisi că gîndurile mele dau tîrcoale din zi în zi mai mult Catargiilor; nu pentru că Anicuța îmi pare mai puțin frumoasă, dar pentru că văd multă răceală din partea familiei ei; dinspre cealaltă parte este ceva mai multă preveniență și totuși aud zicîndu-se peste tot că tînăra domnișoară trebuie să se mărite, unii spun cu Alexandru Hrisoscoaleu, alții cu unul dintre fiii lui Nicolae Germani. În ceea ce mă privește, stau liniștit; vreau să mă mai gîndesc; vreau să vorbesc despre asta cu doamna Samurcaș; cu toate că ea nu-i aici, mi-a trimis vorbă prin Sofia că nu trebuie să destăinui Elenei Mănescu nimic în legătură cu Anicuța; totuși, aceasta, îndată după venirea mea, mi-a vorbit în particular și m-a întrebat dacă aș vrea ca ea să se ducă imediat s-o ceară pentru mine doamnei Bărcănescu; am oprit intervenția sa, spunîndu-i

că-mi mai trebuie timp de gîndire și mi-ar plăcea ca iarna să treacă meditînd; la primăvară vom hotărî. Trebuie recunoscut numai că aș fi foarte necăjit dacă pînă atunci micuța Catargi se va mărita; se spune că maică-sa este foarte dornică să se scape de ea.

Iată deci cum stau treburile mele matrimoniale; în ce privește poziția mea socială, vei vedea, în scrisoarea către mama, cît e de greu să se întemeieze. Prințul este mereu bolnav; Alexandru Ghica (vodă) îmi face mutre, nu știu pentru ce; Nicolae nu mai este văzut cu ochi buni; în fine, e prăpăd! e jale! După toate astea, lăzile mele nu sosesc și n-am măcar cu ce să lucrez; îmi lipsesc pînă și cărți de vizită; pentru vizitele mele (îmi rămîn încă destule de făcut) a trebuit să-mi scriu numele pe bucăți de carton decupate.

Între alte vizite, am fost la Colquhoun¹, care mi-a promis să vorbească despre mine prințului pentru a-mi obține un post la secretariat; dar nu știu dacă va reuși, fiindcă stă rău cu Plagino²; Anglia a trimis ministrului o notă fulminantă. Eu, mai puțin sever decît Anglia, am fost la Plagino, dar n-am avut fericirea de a-l găsi; l-am întîlnit doar la Șosea și ne-am salutat cu bunăvoință.

Ieri Grigore s-a întors de la Greaca și am luat masa cu el la Mănescu; toată familia e bine, toți sînt foarte amabili și drăguți cu mine. Tanti Anastasia s-a întors pe jumătate moartă la țară, și acolo și-a redobîndit o parte din sănătate. I-am scris lui Leon prin Filderman, care a plecat la Iași; dar nu mi-a răspuns încă; totuși Pischel, succesorul său, primește destul de des scrisori de la el; îi merge bine, dar se plînge de singurătate, de scumpete și de noroi. Avem o toamnă superbă, de-abia începe să se lase puțin frig dimineața și seara; e puțină lume care face focul.

La revedere, dragă Eliza, sărută-ți din partea mea copiii și fii înapoi în primăvara viitoare la Iași; voi merge atunci să vă îmbrățișez acolo.

Nepotul tău devotat,
Odobescu

¹ Colquhoun, Robert Gilmour, consul al Angliei la București.

² Alexandru Plagino, ginerele lui Barbu Știrbey, a ocupat mai multe funcții oficiale: șef al poliției (1849—1851), secretar de stat (1853—1856), ministru al afacerilor străine (1856).

LXXIV

AL. ODOBESCU

către

IOAN ODOBESCU

Iubite papa,

Alăturtez aceste cuvinte pe lîngă scrisoarea lui Zamfirescu spre a-ți spune că Nicolache Lahovari a venit la mine și negăsindu-mă

acasă a trimis să mă-ntrebe dacă tu nu mi-ai dat o scrisoare pentru nenea Iancu Cîmpineanu; m-a însărcinat totdeodată a te ruga mult din parte-i ca să-ți aduc aminte de făgăduiala ce i-ai dat-o a scrie lui nenea Iancu în privința acelei moșii mănăstirești; poate că treaba se va putea întoarce spre folosul lui Lahovari, căci nenea Iancu a trimis pentru cercetare pe vătaful lui de curte, care nu se prea înțelege într-astfel de pricini.

Eu în minutul acesta plec la Călăreți, unde voi ședea câteva zile; întorcîndu-mă de acolo, o să vă scriu în ce stare am găsit casa și moșia, căci Zamfirescu îmi spune că Venetie nu le prea ține în bună stare. Îți sărut mîinele, iubite papa, ție și la mama, sărută dulce pe Mari, pe Costinca și pe Eliza. Lui Pavel și Elizii¹ complimenturi.

Al tău fiu preasupus,
Alexandru

București, 19 oct. 1855

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.321.

¹ Eliza Theremin.

LXXV

IOAN ODOBESCU
căt-re
Al. ODOBESCU

26 octombrie 1855, Paris

Iubite Alexandre!

Astăzi am priimitără scrisorile tale din București. Ne-am bucurat cu deosebire că ai ajuns sănătos și că ai găsit casa neocupată și poți să aibi odihna ta și să lucrezi tihnit, mai cu seamă cînd vei dobîndi și vreun post. Însă să o lași cum să află acum, fără să faci vreo dregere sau vreun alt aranjeman, căci va fi o cheltuială zadarnică pentru o scurtă vreme ce te-i afla singur acolo. Iar după venirea mea ne vom chibzui și vom aranja toate după cuviință și după împrejurări. De aceea și cărțile tale, cînd vor sosi, le vei transporta la Călăreți, oprind numai cele mai de trebuință pentru lucrările tale. De starea

sănătății a tanti Anastasichii ne-a părut foarte rău. Sfătuiește-o din parte-ne să nu plece la moșie în starea care să află, ci să rămîie în București, în casa noastră, unde poate să caute mai cu înlesnire cu doftori și cu medicamenturi decît la țară, unde nu poate avea nici un fel de mijloace, încredințîndu-o că ție nu îți aduce cea mai mică supărare șederea ei în casa noastră, mai cu seamă că și Zamfirescu o să plece și o să aveți loc îndestul. Am văzut cele ce scrii mamei despre întîlnirea ta cu vodă Ghica: oamenii care ne iubesc și să interesează de tine nu pot vedea cu mulțumire grăbita ta întoarcere la București și vremea ce ai pierdut aici în cursu unui an aproape, și rămîne ca cu purtarea ta cea bună de acolo să dobîndești dragostea și reputația persoanelor estimate în țară. Dar nădăjduim că te vei sili ca în viitor să ne aduci mulțumiri și plăceri, precum dorim și să te vedem norocit, ca să ne bucurăm și să fim odihniți. Socotesc că și lu Nicolache nu prea i-a plăcut întoarcerea ta, căci n-am priimit pînă acum nici o scrisoare de la el, poate că este supărat. Cît pentru judecățile mele despre care scrii mamei, lasă pe Zamfirescu să le urmeze, precum l-am povățuit și precum îi voi scria ce trebuie să facă înaintea plecării lui, și nu te amesteca la ele, zicînd celor ce-ți vorbesc asupra acestor judecăți că tu nu știi nimic despre ele și că nu te amesteci nefiind însărcinat. De la giuvaergiu am priimit o scrisoare prin care mă zorește să-i plătesc bani fiindcă și el are să răspundă o sumă însemnătoare la niște creditori ai lui la sfîrșitu lunii. I-am răspuns că pînă la genuar nu mă înlesnesc să-i dau nimic. Ce va mai face nu știu. De la Eliza priimesc scrisori destul de des, este sănătoasă și bine. Săptămîna trecută s-a dus Pavel de a văzut [-o], și zice că copiii ei s-a îngrășat grozav. Pavel, care șade tot în casa asta, petrece în toate zilele cu noi. Noi am rămas să ședem tot în casa asta și plătim 325 f. pe lună. Mai ieftin n-am găsit. Casa care am văzut-o împreună la al 4-lea etaj și pentru care cerea 300 f. n-a voit să o dea mai jos de 400 f. pe lună, și în care ședem este mai bună și mai comodă. Iorgu Cantacuzino a isprăvit cu Zoe Bibescu și la dechemvrie pleacă la Viena să cunune și pe urmă să întoarcă în Paris cu nevasta, ca să-și isprăvească învățăturile și să ia doctoratu. Lu Zamfirescu multe complimenturi, nu-i răspunz acum, ci îi voi scri cînd voi primi al doilea scrisoare a lui cu înștiințare de cele ce a hotărît să facă, adică de o să voiajeze sau rămîne în țară, și de cele ce a mai făcut pe acolo. Neni Mănescu și mătușichii complimenturi. Spune-le că Toli este sănătos și vesel, mai cu seamă că a intrat în al doilea clas, unde să mulțumește prea mult. Cîmpineanului și la toți ai noștri complimenturi; noi toți sîntem sănătoși, numai eu tot cam pătînesc de durerea mijlocului. Adio, al tău iubit tată,

I. Odobescu

Una dintre verișoare: Sofia Iacovenco-Kretzulescu

AL. ODOBESCU

cătrec

IOAN ODOBESCU

București, 18/30 oct. 1855

Iubite papa,

Alăturata scrisoare către mama este scrisă de două zile, dar, fiindcă poștia care merge d-a dreptul pleacă tocmai astăzi, o trimit împreună cu aceasta. De alaltăieri pînă azi, madame Samurcaș s-a întors de la țară, și mai multe persoane — precum I. Filipescu Curcan, Linș cu nevasta lui, Ștefan Greceanu — au venit din Paris.

Toți pe aici se află sănătoși; eu încă n-am fost la Călăreți și-mi este foarte teamă să nu mai poci merge, fiindcă azi cerul începe a se înnoira. Caii lui Ion trebuie să sosească deseară, și mîine, de va fi vreme frumoasă, mă voi porni într-acolo. În cîmpul Bărăganului se face acum o vînătoare mare; Kohun¹, Cornescu și o mulțime de alții au plecat la vînat; poate că mîine îi voi întîlni pe drum întorcîndu-se în București, în vreme ce eu mă voi duce la țară.

Lăzile mele încă nu le-am priimit; aștept mai ales pe cele dintîi cu cea mai mare nerăbdare; cît despre celelalte trei, m-am socotit c-ar fi mai bine să le țiiu în București cînd vor veni. Căci de le voi duce și voi scoate cărțile din lăzi la Călăreți, nu va mai fi cu putință a le strămuta mai tîrziu în București. Așadar, am hotărît să le aduc în casă la noi, să le pui într-una din odăile de jos ale vizitiului, să scoț ceea ce-mi va trebui din ele, și celelalte cărți să le las așezate în lăzi și încuiate în odaie pînă ce voi putea să le desfac și să le așez cumsecade.

Aici se fac mari pregătiri pentru priimirea comisarilor francez și englez, ce vor sosi peste puțin. Se cheltuiește șapte mii de galbeni cu meremesisirea și cu mobilarea palatului vechi, care va fi lăcuința lor. Lucrătorii stau într-însul ziua și noaptea. Măria-sa este mult mai bine; iese în toate zilele la plimbare, dar încă n-a fost priimire la curte.

Am scris la mama despre postul meu; îmi pare mult rău că nu s-a putut face ca să am pe cel vacant al lui Paapa; acum să vedem ce va mai face nenea Nicolache; el îmi dă nădejde, dar totdeodată mă povățuiește a nu mă grăbi, și mi se pare că pe aci se face mai multă treabă cu zorul decît cu așteptarea. Va s-apuci iute ca s-apuci ceva; că altfel vin alții mai pripiți și-ți ia norocul de dinainte.

Văz, iubite papa, după cum îmi scrie mama, că ții este mai bine; nădăjduiesc că de atunci pînă acum nu vei mai fi pătîmind de loc. Fă, te rog, bine de-mi scrie, dîndu-mi știri despre sănătatea și

petreckerile voastre; cît despre mine, voi avea totdeauna cea mai mare mulțumire a citi scrisorile voastre și a le răspunde fără zăbavă.

Sărutînd pe surorile mele și pe Costinca, rămîi cu dragoste și cu supunere
al tău fiu,

Alexandru

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.324.

¹ Probabil *Colquhoun*.

LXXVII

AL. ODOBESCU

către

CATINCA ODOBESCU

Bucharest, le 25 octobre/6 novem. 1855

Ma chère maman,

Je viens de recevoir une lettre de papa en réponse à ma première lettre datée de Bucharest; depuis que je l'ai écrite, il y a à peu près un mois et tu peux juger qu'il y a certains changements; cependant, je vais répondre aux différentes choses que papa me dit dans sa lettre. D'abord tu sais que tante Anastasie est partie pour la campagne; elle se porte mieux. Zamfiresco a été chez elle pendant trois jours pour l'aider à faire la *hotărnicere** de sa terre; pour l'hiver elle retournera à Bucharest et elle logera dans une partie de sa grande maison; elle y sera plus à son aise que dans notre maison, où elle manquait de beaucoup de choses nécessaires. Quant à moi, je vous ai déjà écrit comment j'étais installé. Papa me conseille de ne faire aucun changement à la maison et, ma foi, c'est ce que j'ai fait; seulement il a fallu nécessairement faire blanchir la chambre du fond; il m'a fallu mettre des rideaux aux fenêtres; il m'a fallu acheter des draps de lit, car en somme j'étais chez moi à Bucharest, et non pas dans une tente à Sévastopol. Enfin, telles que sont mes deux chambres, elles sont assez propres, assez gentilles; je n'attends plus pour leur donner le dernier lustre que mes caisses de livres et mes ustensiles de bureau, dont je sens fortement le besoin. Pour ma place, il n'y a encore rien de bien clair; Nicolas n'est plus du tout en faveur et même il est assez ennuyé; c'est ce qui l'a empêché jusqu'ici de répondre à papa; quant à sa conduite envers moi, elle a été toujours charmante et très aimable; il fait tout ce qu'il peut pour moi, mais malheureu-

* În romînește în original.

sement il ne peut pas beaucoup. D'un autre côté, Manesco m'a proposé lui-même de parler à Vulpaké, et il l'a fait. Le ministre a dit qu'il ferait en sorte de me donner une place de procureur à un tribunal de I-ère instance; je ferai alors la paire avec le jeune Cornesco. Pour le prince Ghika, ma foi, on ne peut pas lui en vouloir; je suis allé plusieurs fois chez lui; tantôt il est très bon, me parle affectueusement, tantôt il est grognon et taciturne; il ne vous dit pas un seul mot; d'ailleurs, il est comme cela avec tout le monde; c'est chez lui un effet de l'âge. Dimanche passé il y a eu la première réception à la cour; tu comprends que je n'y ai pas manqué; j'étais près de la porte lorsque le prince est entré; aussi, après un petit tour, il s'est avancé vers moi. Nicolas, qui était à côté de moi, m'a présenté en disant: „Le jeune Odobesco“. Le prince s'est écrié: „Ah, Odobesco, comment allez-vous, Odobesco?“ Réponse: „Très bien, je vous remercie, mon prince!“ Question: „Quand êtes-vous arrivé?“ Réponse: „Il y a deux semaines, mon prince“. Et il s'est tourné pour aller ailleurs. Voilà toute la conversation, d'après cela je ne puis pas juger comment il est disposé envers moi. Hier soir il y a eu une petite soirée chez Nicolas; les personnes présentes étaient: m-me Blaremborg et Alexandrine, m-lle Espérance, m-lle Euphrosine Balatcheano, m-r et m-me Jean Balatchano, le prince Ghica, Georges Ghica, Charles Cretzoulesco, m-r Pischel, le successeur de Léon, Olga [et] moi. Nous avons très agréablement passé notre soirée. Je vois assez souvent et avec beaucoup de plaisir m-me Samourcache depuis qu'elle est de retour; j'irai peut-être dîner aujourd'hui chez elle. D'après ce qu'elle m'a dit jusqu'à présent et d'après ce que je vois, je crois que l'affaire avec Catargi se fera et, ma foi, je serai très content de cela, car il m'a pris un saint désir de m'installer sérieusement et de m'occuper de mes intérêts et de mes terres. Celles que je prendrai en dot seront probablement à moi, et on ne me *coupera pas le nez* (n-o să-mi taie nasul*) quand je me permettrai de donner aussi une opinion là-dessus. Je dis cela sans rancune, car je n'ai fait que rire un peu quand j'ai vu comment papa me mettait à ma place à propos du procès de Christaké. Ma foi, qu'est-ce que cela me fait! Libre à chacun d'avoir confiance en (ceux) qu'il voudra; seulement ce que je sais c'est que pour moi, après ce que j'ai vu et j'ai appris, je choisirai ailleurs mon homme de confiance. Mais laissons tout cela, ou plutôt laisse-moi te dire encore dans quel triste état j'ai retrouvé notre pauvre Calaretzi. Ecoute, je ne voudrais pas que tu y retournes avant que cela (ne) soit un peu remis à neuf, car je suis sûr que tu ne pourrais pas t'empêcher de pleurer. Moi-même je n'ai pas pu retenir une larme qui me coulait en voyant la maison, les grilles déplâtrées, le jardin sans terrasse et les allées toutes tronquées; par ci, par là, les chemins comblés et le village pauvre et misérable. Ce fermier a dépassé de beaucoup les autres en friponnerie; tous les paysans sont révoltés contre lui et il y en a 11 qui comptent demander leur congé pour

* În românește în original.

l'année prochaine; il leur fait faire des jours de *clacă** beaucoup plus que la loi ne l'ordonne, il leur prend des poulets et des céréales pour mille petites choses; enfin, il lève des impôts dignes des temps des princes fanariotes. Pour laisser les bestiaux du village paître dans les champs semés, après la récolte, il a fallu que chaque paysan lui donne 3 poulets; au moment où je suis arrivé il a fait prendre 20 poulets dans le village, sous prétexte de me nourrir pendant mon séjour à la campagne; je n'ai su cela qu'après mon retour à Bucharest; je suis resté quatre jours à Călăretzi; mais pendant ce temps le fermier n'était pas là; il n'y avait que sa femme. Je t'écris tout cela à toi, quoique j'en voulais parler à papa; mais comme je vois qu'il ne m'autorise pas du tout de me mêler en quoique ce soit de ses intérêts, j'en ferai tout simplement une affaire de sentiment, pour te dire que tout cela m'a profondément peiné. Je laisserai à Zamfiresco d'en instruire papa si cela lui convient; à présent Zamfiresco est parti pour visiter une terre de Nicolas Ghika qui est à vendre: Frăsinetul, sur la route de Calarache, à trois postes de Bucharest.

J'ai vu l'autre jour m-me Mano et je la verrai encore probablement demain, car c'est la St. Démètre, la fête de son fils, qui est à Paris; elle m'a dit qu'Alexandre viendrait avec son père passer l'hiver à Bucharest. Quant à Georges, il restera au service de la Prusse encore quelque temps. Dimanche prochain m-me Cantacuzène et ses filles partent pour Vienne. Emmanuel Lahovary doit aussi partir; mais il n'est pas encore décidé s'il ira par le Danube ou par terre. Zamfiresco ne partira que le mois prochain.

La ville est toujours très monotone; aucune soirée, aucun bal jusqu'à présent. Moi je passe ma vie assez solitairement; depuis quelques jours je me suis mis à faire une comédie pour le théâtre valaque; mon premier acte est presque terminé; je suis en train de le recopier; il m'en reste encore trois à écrire, et je travaillerai vite pour pouvoir dans quinze jours d'ici donner ma pièce à la censure; dans une autre lettre je te parlerai du sujet de ma pièce et plus tard peut-être de son succès ou de son échec. As-tu vu dans la *România literară* mon article sur la satire? Il est dans les n-os 35, 36 et 37. Figures-toi seulement que les n-os ont été arrêtés à la censure de Bucharest à cause de quelques poésies de Cretziano, qui, d'ailleurs, sont très inoffensives.

Adieu, chère maman, je vous embrasse tous bien tendrement; je baise les mains à papa, j'embrasse Marie, à qui je répondrai bientôt. Quant à la lettre de ma soeur Elise, je ne l'ai pas reçue. Mille baisers aussi pour elle, pour Constantin et pour Toli.

Ton fils tout dévoué,
Alexandre

Mes amitiés à Paul.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.282.

* În româneşte în original.

Draga mea mamă,

Am primit acum o scrisoare de la tata ca răspuns la prima mea scrisoare de la București; de cînd i-am scris-o a trecut cam o lună și îți dai seama că de atunci s-au produs unele schimbări; totuși am să răspund la diferitele chestiuni pe care tata mi le pune în scrisoarea lui. Mai întîi tu știi că mătușa Anastasia a plecat la țară; stă mai bine cu sănătatea. Zamfirescu a fost la dînsa timp de trei zile ca s-o ajute să facă hotărînicia moșiei; are să se întoarcă pentru iarnă la București și va locui într-o aripă a casei sale mari; se va simți acolo mai în largul ei decît la noi, unde îi lipseau multe din cele necesare. Cît despre mine, v-am scris cum m-am instalat. Tata m-a sfătuit să nu aduc nici o schimbare casei și zău că asta am și făcut; numai că a fost nevoie să pun să spoiască odaia din fund, să pun perdele la ferestre, să cumpăr cearșafuri, pentru că, în definitiv, sînt acasă la mine și nu într-un cort la Sevastopol. În sfîrșit, așa cum arată, aceste două odăi ale mele sînt suficient de curate și de drăguțe; ca să le dau strălucirea definitivă, aștept doar lăzile cu cărți și ustensile de birou, de care am mare nevoie. Cu slujba mea nu-i încă nimic lămurit; Nicolae nu se mai bucură de grații¹, ba chiar e destul de necăjit, ceea ce l-a și împiedicat să răspundă pînă acum tatei; cît privește purtarea lui față de mine, ea a fost totdeauna fermecătoare și foarte amabilă; face pentru mine tot ce poate, numai, din nenorocire, nu poate mare lucru. Pe de altă parte, Mănescu mi-a propus de la sine să-i vorbească lui Vulpache și a și făcut-o. Ministrul i-a spus că va face în așa fel ca să-mi dea un loc de procuror la un tribunal de primă instanță; am să fiu astfel pe aceeași treaptă cu tînărul Cornescu. Cît despre prințul Ghica, zău că nu i se poate purta pică; am fost de mai multe ori la dînsul și, ba e foarte bun și-mi vorbește afectuos, ba morocănos și taciturn; nu-ți spune o vorbă; de altfel așa e cu toată lumea; la el, trebuie pus totul pe seama vîrstei. Duminica trecută a avut loc cea dintîi recepție la curte; îți dai seama că n-am lipsit; eram lîngă ușă cînd a intrat prințul, așa că după un mic tur s-a îndreptat spre mine. Nicolae, care era alături de mine, m-a prezentat, spunînd: „Tînărul Odobescu!” Prințul a exclamat: „Ah, Odobescu! Ce faci, Odobescu?” Am răspuns: „Foarte bine, mulțumesc, măria-ta!” Întrebare: „Cînd ai sosit?” Răspuns: „Acum două săptămîni, măria-ta”. Și apoi s-a întors și a plecat în altă parte. Asta-i toată convorbirea și din atîta nu pot să judec care e dispoziția lui față de mine. Aseară am fost la o mică serată la Nicolae; persoanele prezente erau: doamna Blaremburg cu Alexandrina, domnișoara Speranța, domnișoara Eufrosina Bălăceanu, domnul și doamna Ion Bălăceanu, prințul Ghica, George Ghica, Charles Crețulescu, domnul Pischel, succesorul lui Leon, Olga și cu mine. Am petrecut foarte bine seara. De cînd s-a întors, o văd destul de des și cu multă plăcere pe doamna Samurcaș; poate mă voi duce astăzi la masă la ea. După cîte mi-a spus pînă acum și din cele ce văd eu, cred că afacerea cu Catargi are să se facă și, pe legea mea, că am să fiu foarte mulțumit, căci mi-a cuprins o cucernică dorință de a mă așeza serios și a mă ocupa de interesele și de moșiile mele. Cele pe care le voi lua drept zestre îmi vor aparține, probabil, și n-o să mi se taie nasul cînd voi îndrăzni să-mi dau și eu părerea în privința lor. Spun asta fără pică, deoarece mi-a venit să cam rîd cînd am văzut cum m-a pus tata la locul meu în privința procesului Hristache. Zău așa, nici că-mi pasă! Fiecare este liber să aibă încredere în cine

vrea; eu unul însă, știu că, după cîte am văzut și am aflat, îmi voi alege aiurea oamenii de încredere. Dar să lăsăm toate acestea, sau, mai bine, dă-mi voie să-ți mai spun în ce jalnică stare am regăsit bietul nostru Călăreți. Ascultă, n-aș vrea să te întorci acolo, înainte ca toate să fie puțin reparate, pentru că, sînt sigur, n-ai să-ți poți stăpîni plînsul. Eu însumi nu mi-am putut reține o lacrimă văzînd casa, grilajul părăginit, grădina fără terasă și aleile toate ciuntite, drumurile neîntreținute pe alocuri și satul sărac și nenorocit. Acest arendaș a întrecut cu mult pe ceilalți în pungășie; toți țărani sînt revoltați împotriva lui și 11 dintr-înșii au de gînd să nu mai rămînă la anul; el îi silește să facă mai multe zile de clacă decît prevede legea, le ia pui și cereale sub mii de pretexte; în sfîrșit, îi pune să plătească biruri vrednice de timpurile domnilor fanarioți. Pentru a îngădui țăranilor să-și pască vitele pe miriști, fiecare sătean a trebuit să-i dea cîte 3 pui; cum am sosit a pus să se ia din sat 20 de pui sub pretextul că-i trebuiesc pentru a mă hrăni pe mine cît voi sta la țară; am aflat de asta numai după ce m-am întors la București; n-am rămas la Călăreți decît patru zile, dar în tot acest timp arendașul nu era acolo, ci numai nevasta lui. — Îți scriu toate acestea ție, cu toate că aș vrea să vorbesc despre ele tatii; dar cum văd că nu-mi dă de loc voie să mă amestec în oricare din treburile lui, îmi voi exprima doar sentimentele, declarîndu-ți că toate acestea m-au mîhnit adînc. Voi lăsa în seama lui Zamfirescu să-l încunoștințeze pe tata, dacă așa îi convine lui; acum Zamfirescu este plecat să vadă o moșie de vînzare a lui Nicolae Ghica — Frăsinetul — pe drumul Călărașilor la trei poște de București.

Am văzut alaltăieri pe doamna Manu și am s-o mai văd probabil mîine, căci este Sf. Dimitrie patronul fiului ei care se află la Paris; ea mi-a spus că Alexandru va veni cu tatăl lui să petreacă iarna la București; cît îl privește pe George, el mai rămîne cîtva timp în serviciul Prusiei. Doamna Cantacuzino, împreună cu fetele, pleacă duminică viitoare la Viena. Emanuel Lahovari trebuie și el să plece, numai că nu s-a hotărît încă dacă va merge pe Dunăre sau pe uscat. Zamfirescu nu va pleca decît luna viitoare.

Orașul continuă să fie foarte monoton; pînă acum nici o serată, nici un bal. Existența mea se scurge destul de singuratecă; de cîteva zile m-am apucat să scriu o comedie^a pentru teatrul românesc; primul act este aproape terminat; sînt în curs de a-l transcrie; îmi mai rămîn încă trei de scris și am să lucrez repede pentru a putea da peste cincisprezece zile piesa la cenzură. Îți voi vorbi despre subiectul piesei mele în altă scrisoare, iar mai tîrziu, poate de succesul sau căderea ei. — Ai văzut în *Romînia literară* articolul meu asupra satirei? A apărut în numerele 35, 36 și 37. Închipuiește-ți că aceste numere au fost oprite la cenzura din București din cauza cîtorva poezii ale lui Crețianu³, de altfel foarte inofensive. Adio, dragă mamă, te îmbrățișez cu duioșie; sărut mîinile tatii, o sărut pe Maria, căreia am să-i răspund în curînd. Cît privește scrisoarea surorii mele Eliza, n-am primit-o. O mie de sărutări, de asemenea, pentru ea, pentru Constantin și pentru Toli.

Fiul tău cu totul devotat,
Alexandru

Salutări lui Paul.

Soțul Sofiei Iacovenco: Nicolae Kretzulescu

¹ Neajunsurile lui N. Krețulescu se datoresc autorităților austriece care îl suspectau pentru relațiile sale cunoscute cu consulul englez Colquhoun, adversar nedomolit al planurilor politice urzite de Austria (vezi *Correspondența lui Coronini din Principale*, ed. Ion I. Nistor, 1938, pp. 325—326).

² Era vorba de *Apa curge, pietrele rămân*.

³ În nr. 36 (17 septembrie) al revistei ieșene, G. Crețianu publica poeziile *La o femeie frumoasă* și *La Junimea română*, iar în nr. 37 (24 septembrie), versurile intitulate *Scheletul*. Poeziile nu erau chiar atât de nevinovate, suflul redeșteptării naționale le animă și oficialitatea retrogradă, potrivnică oricăror schimbări sociale, nu putea rămâne indiferentă la îndemnul nedeghizat de a lupta împotriva despotismului. „Lumea-ntreagă azi la luptă pentr-un drept, pentru-o idee/Vrea să văză pretutindeni despotismul umilit“, exclamă înflăcăratul poet adresându-se tinerilor și chemându-i la fapte demne de renumele strămoșesc — în vreme ce, în ultima poezie, recurgînd la o transparentă alegorie, cîntă prohodul celor ce dețin puterea în stat, exaltînd forța „geniului“, singur nemuritor în ciuda prigonitorilor săi.

LXXVIII

AL. ODOBESCU

către

CATINCA ODOBESCU

Bucharest, le 10 déc./28 novem. 1855

Chère maman,

Il y a bien longtemps que je ne vous ai [pas] écrit et je pense que vous auriez été même inquiets sur ce silence si vous n'aviez reçu il y a quelques jours de mes nouvelles par le télégraphe. Te dirai-je pourquoi j'ai tant tardé à vous écrire? Ma foi, je ne le sais pas trop moi-même; ce qu'il y a de sûr seulement c'est que je suis fort ennuyé de ne pas voir arriver mes effets. C'est une horrible escroquerie de promettre aux gens qu'ils auront leurs caisses dans trente jours et de les laisser les attendre encore au bout de trois mois. Les aurai-je encore cet hiver ou non? Voilà ce que je me demande; la saison est déjà très avancée; à Bucharest depuis dix jours la neige est de l'épaisseur d'une main et la Dambovitza n'est plus qu'un ruisseau encaissé dans de la glace; malgré cela, le temps est superbe et le traînage — magnifique. Avez (vous) aussi beau temps à Paris?

Il y a si longtemps que je n'ai écrit à personne à Paris, que j'ai énormément à causer avec tout le monde; il faut que je vous parle d'ici; il faut que je vous questionne sur là-bas. Eh bien! comment allez-vous? j'ai supposé jusqu'à présent que votre silence depuis à peu

près quinze jours n'est qu'une revanche que je mérite bien, et non point un empêchement quelconque de m'écrire. Mais je suis impatient d'avoir enfin de vos nouvelles. Marie pourquoi ne m'écrit-elle plus le dimanche? Papa va-t-il bien maintenant? je dois lui remercier mille fois encore pour la lettre qu'il a écrite au prince Ghika. Depuis qu'il a reçu cette lettre, le prince est très aimable pour moi, et quoique je n'aie pas encore de place et que je ne suis pas très près d'en avoir une (à ce qu'il me semble), il est toujours positif qu'il m'a beaucoup recommandé à Béliano. Le jour de la S-te Cathérine, en faisant plusieurs visites, j'ai été aussi chez le prince Ghika, qui m'a félicité pour toi et m'a dit de t'écrire ses félicitations; il m'a engagé ce jour-là à dîner chez lui; mais j'avais promis à Manesco d'aller boire avec lui à ta santé. J'ai regretté ce jour-là plus encore que d'habitude de ne pas te voir à Bucharest, et quand j'entendais faire les listes des visites aux différentes Cathérines, je me disais en moi-même: „Quand pourra-t-on enfin dire aussi: Cathérine Odobesco?“

Et vous, comment avez [vous] passé ce jour-là? Nos amis ont-ils dîné chez vous? M-me Floresco est-elle toujours à Paris? Que faites vous de nouveau par là-bas? Cette lettre t'arrivera probablement au beau milieu de ce tourbillon de fêtes qui précèdent le nouvel an; je t'assure que je ne regrette pas cela du tout; mais je voudrais en revanche que Bucharest soit un peu plus gai.

Jusqu'à présent il n'y a eu, figures-toi, aucune petite soirée, aucun bal; tout le monde va platement au théâtre presque tous les soirs, et de là les dames vont chacune où cela lui plaît, tandis que nous autres hommes, nous allons en face du théâtre, dans la maison Beiculeasa, au club où on joue à l'écarté, au billard, aux échecs, où on lit les journaux ou bien on cause. Tous les hommes de la société sont réunis là et l'on peut y passer une ou deux heures assez agréablement. Voilà pour le moment les distractions de la ville; quant au travail, je t'avoue, chère maman, que pour le moment il est bien maigre, je n'ai ni livres, ni ustensiles de travail, et cela m'impatiente horriblement. Ma comédie je l'ai laissée un peu en suspens; le théâtre valaque est décourageant; hier soir j'ai vu les deux Cucoana Chirița*; la salle était comble tout du monde de mahala et de la canaille; cela avait l'air d'un théâtre du boulevard; mais les bouffonneries insipides des acteurs étaient à peine dignes des tréteaux d'une foire. Allez-vous [vous] amuser alors à faire une comédie de mœurs? Cela paraîtra froid, parce que ce n'est pas caricature. J'aimerais mieux travailler pour la gazette d'Alecsandri; mais comment faire quand l'on n'a pas un seul bouquin sous la main? Ainsi, pour le moment, peu de travail et peu de distractions. On parle cependant d'un grand bal que m-me Baliano donnera dans quelques jours à la S-te Anne; je ne saurai te

* În românește în original.

dire avec quelle impatience j'attends cette fête; ce sera, j'espère, la première fois que je trouverai l'occasion de dire un mot à une personne dont, hélas! je suis plus épris que jamais. Dieu! qu'elle est jolie, au théâtre, à la promenade, il me semble qu'il n'y a qu'elle; cependant, malgré mon enthousiasme pour elle, je suis parvenu jusqu'à présent à ne le laisser voir à personne; j'agis avec prudence et m-me Samourcache, qui est seule dans mon secret, m'approuve. Enfin, mon projet est, si je puis m'assurer cet hiver dans les endroits où je la verrai, où je pourrai danser et causer un peu avec elle, de m'assurer, dis-je, si elle a pour moi les mêmes sentiments que moi pour elle, et si cela est de faire en temps opportun et de la manière la plus convenable une demande formelle à ses parents. Je sais bien que vous seriez tous plus disposés à me voir entrer dans la famille Kat. Mais peut-on être maître de son cœur? Plus je tâcherai de m'éloigner d'Anicutza, et plus je serai préoccupé d'elle. Enfin, tout cela ce ne sont que des rêves; les voir (se) réaliser me paraît un bonheur si grand, que je n'ose presque pas l'espérer.

Mais parlons un peu d'autres choses; il m'est cependant bien doux de causer avec toi de choses qui me touchent au cœur. Il faut encore que je te dise que depuis mon arrivée je n'ai pas encore été faire de visite aux Barcanesco, je n'ai vu m-me et la demoiselle que de loin au théâtre ou à la promenade. Quant au père, je le vois presque tous les soirs au club et souvent nous échangeons quelques mots; sans être prévenant, il n'a pas avec moi la conduite étrange de l'année passée.

Avec tout mon bavardage, j'oublie de te parler d'une affaire grave: c'est la destitution de Nicolas, que je vous ai annoncée par le télégraphe; sans l'en prévenir, le prince lui a ôté sa place pour la donner au frère de notre ami Floresco. Nicolas a été nommé au même divan que Manesco, mais il a refusé; Sophie désirerait beaucoup partir pour l'étranger, mais la saison est beaucoup trop avancée pour entreprendre un voyage. Du reste, tout le monde se porte bien; moi je vais toujours aussi souvent chez Manesco et chez m-me Samourcache; chez Nicolas je vais plus souvent les voir que dîner chez eux, ils sont très bons pour moi, je les aime aussi beaucoup, mais, tu sais, il y a toujours quelque chose de froid chez eux; peu d'expansion, et maintenant, que je n'ai auprès de moi ni ma chère maman, à qui j'aurais mille choses à dire, ni ma petite Marie, ni deux de mes meilleurs amis, j'aime à trouver au moins des personnes avec lesquelles je puisse être plus à mon aise, et ces personnes ce sont m-me Samourcache, notre charmante petite tante Manesco et mon ami Georges Cretziano.

Ah! vraiment, chère maman, c'est ici surtout que je sens le besoin d'être à côté de toi; il est si bon d'avoir une famille quand on est dans son pays! aussi, tu ne sais avec quelle joie j'attends le moment où nous te recevrons toi et Marie dans une maison convenable. Comme nous serons bien chez nous quand, à la fin, nous nous reverrons

une fois tous dans ce monde de Bucharest, qui est notre véritable place! Et bien! je t'avouerai que, malgré le vif désir que j'ai de vous revoir tous, il me serait cependant pénible de retourner auprès de vous à Paris. Je vous regrette, mais c'est ici que je vous veux; voilà ce que je disais l'autre jour à m-me Samourcache; on s'étonne toujours beaucoup de cet amour obstiné pour Bucharest, qu'on qualifie de fausseté ou d'excentricité; eh bien, malgré cela, moi je ne le sens nullement diminuer; je voudrais seulement voir quelques changements dans ma vie; c'est-à-dire, avoir un emploi, vous voir revenus ici et confortablement installés et me trouver en bonne voie d'un mariage avec mon étoile aux cheveux d'argent.

Mais je n'en finirais plus si je continuais à parler de tout cela; il me semble que tu dis en avoir assez pour aujourd'hui; c'est pour-quoi je finis, mais je reprendrai ma causerie dans quelques jours, et je l'adresserai alors à papa et à Marie; pour le moment, je vous embrasse tous du fond du coeur. Cette semaine je répondrai aussi à Berendey et à Toly, que j'embrasse bien tendrement. Floresco est bien vilain de ne pas m'écrire; je lui en ferai moi-même des reproches. Et notre Berrichonne que fait-elle? Je lui dois aussi une lettre et je la lui payerai. Et Paul? Et nos deux petits pensionnaires? Mille baisers à tout ce monde, que je confonds dans mes tendresses, et à toi, chère maman, mes plus fins encore plus exquis baisers,

ton fils,
Alexandre

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.283.

București, 10 dec./28 noiembr. 1855

Dragă mamă,

De mult nu v-am mai scris și cred că ați fi fost chiar neliniștiți de această tăcere dacă n-ați fi primit acum câteva zile vești de la mine prin telegraf. Aș putea oare să-ți spun de ce am întârziat atîta să vă scriu? Zău că nu știu nici eu prea bine; dar ceea ce-i sigur este că-s foarte plictisit că nu-mi sosesc lucrurile. Este o groaznică escrocherie de a făgădui cuiva că are să primească lăzile cam în treizeci de zile și a-l lăsa să le aștepte încă trei luni. Și mă întreb: le voi avea încă iarna asta sau nu? Anotimpul este foarte avansat; la București de zece zile zăpada este groasă de-o palmă și Dîmbovița nu-i decît un pîriu prins în ghețuri; cu toate acestea, timpul rămîne superb, iar mersul cu sania minunat. Aveți timp frumos și la Paris?

A trecut atîta vreme de cînd n-am scris nimănui la Paris, încît am o mulțime de lucruri de spus tuturor; trebuie să vă vorbesc de ce-i pe aici și să vă întreb de ce se petrece acolo. Cum o mai duceți? Pînă acum am presupus că tăcerea voastră de aproape cincisprezece zile nu-i decît o răzbunare pe care o merit îndeajuns și nu ceva care să vă fi împiedicat de a-mi scrie. Dar sînt nerăbdător să am în sfîrșit vești de la voi. De ce nu-mi mai scrie Maria dumineca?

Tatii îi merge bine acum? Trebuie să-i mulțumesc încă de o mie de ori pentru scrisoarea către prințul Ghica. De cînd a primit-o, prințul este extrem de amabil cu mine și, cu toate că n-am căpătat încă o slujbă și, după cum mi se pare, nu-s pe cale de a avea prea curînd una, rămîne pozitiv că m-a recomandat foarte mult lui Băleanu. De Sfînta Ecaterina, am făcut mai multe vizite și am fost și la prințul Ghica, care m-a felicitat pentru tine și m-a însărcinat să-ți transmit felicitările lui; m-a poftit să cinez la dînsul, dar promiseseam lui Mănescu să vin să beau cu el în sănătatea ta. Mi-a părut rău, în ziua aceea mai mult ca de obicei, de a nu te vedea la București și cînd auzeam întocmindu-se lista vizitelor pe la diferite Caterine, îmi spuneam mie însumi: „Oare cînd se va putea spune și Caterina Odobescu?”

Iar voi, cum ați petrecut acea zi? Prietenii noștri au cinat la voi? Doamna Florescu mai este la Paris? Ce mai faceți nou pe-acolo? Scrisoarea aceasta are să-ți ajungă, probabil, în plin vîrtej al petrecerilor de dinaintea Anului nou; te asigur că nu le regret de loc, dar în schimb aș vrea ca Bucureștiul să fie puțin mai vesel. Închipuie-ți că pînă acum nu s-a dat nici o serată cît de mică, nici un bal; toată lumea merge, fără antren, aproape în fiecare seară, la teatru și de acolo doamnele se duc care încotro îi place, pe cînd noi bărbații ne ducem la clubul din casa Beiculesei, în fața teatrului, unde lumea joacă écarté, biliard, șah, citește gazetele sau stă de vorbă. Toți bărbații de societate se string acolo și poți petrece destul de plăcut un ceas sau două. Iată distracțiile orașului în momentul de față; cît privește lucrul îți mărturisesc, dragă mamă, că, deocamdată, merge cam prost, de vreme ce n-am nici cărți, nici ustensile și aceasta mă necăjește groaznic. Comedia am întrerupt-o puțin; teatrul românesc este descurajant; aseară am văzut cele două Cucoane Chirițe; sala era plină de lume de la mahala și de golănime; aducea a teatru de bulevard însă giumbușlucurile fără gust ale actorilor abia dacă erau demne de panoramele unui bilci. Poftim de te mai amuză să faci o comedie de moravuri? Va părea rece fiindcă nu-i caricatură. Mi-ar place mai degrabă să lucrez pentru revista lui Alecsandri; dar cumsă faci asta cînd n-ai la îndemînă măcar o singură carte? Așa că, deocamdată, puțină treabă și puține distracții. Totuși se vorbește de un mare bal pe care are să-l dea doamna Băleanu peste cîteva zile, de Sfînta Ana; nu ți-aș putea spune cu cîtă nerăbdare aștept această sărbătoare; sper să fie prima dată cînd voi avea ocazia să adresez cuvîntul unei persoane de care sînt, vai! mai îndrăgostit decît oricînd. Doamne, cît e de frumoasă! La teatru, la promenadă mi se pare că numai ea există; totuși, cu tot entuziasmul meu pentru dînsa, am izbutit pînă acum să nu observe nimeni; procedez cu prudență. Doamna Samurcaș, singura care îmi împărtășește taina, mă aprobă. În sfîrșit, intenția mea este, de s-ar putea, să mă încredințez, în timpul acestei ierni văzînd-o, dansînd și stînd de vorbă cu dînsa, zic să mă încredințez dacă ea are pentru mine sentimentele pe care le am eu pentru dînsa, fiind atunci cazul să fac la timpul oportun și în felul cel mai convenabil o cerere formală părinților ei. Înțeleg, voi ați fi mai dispuși să mă vedeți intrînd în familia Catargi. Dar poate cineva porunci sufletului? Cu cît aș încerca mai mult să mă depărtez de Anicuța, cu atît aș fi mai preocupat de dînsa. În sfîrșit, toate acestea sînt numai visuri; realizarea lor mi se pare o fericire atît de mare, încît aproape nu îndrăznesc s-o nădăjduiesc. Dar să vorbim puțin și despre altele, cu toate că îmi este nespus de plăcut să

discut cu tine lucruri care îmi stau la inimă. Trebuie să-ți mai spun că de la întoarcerea mea n-am fost încă în vizită la Bărcănești, și le-am zărit pe doamnă și pe domnișoară numai la teatru și la plimbare. Pe tată însă îl văd aproape în toate serile la club și adesea schimbăm câteva cuvinte; fără să fie prevenitor, el nu are față de mine purtarea ciudată de anul trecut.

Tot flecărind uit să-ți vorbesc de o afacere gravă; destituirea lui Nicolae, pe care v-am anunțat-o prin telegraf; fără să-l prevină, prințul l-a scos din funcția lui pentru a o încredința fratelui amicului nostru Florescu. Nicolae a fost numit la divanul unde este și Mănescu, dar a refuzat; Sofia ar dori mult să plece în străinătate, însă vremea este mult prea înaintată pentru a întreprinde o călătorie. În rest, toată lumea este sănătoasă; mă duc tot atît de des ca înainte la Mănescu și la doamna Samurcaș; la Nicolae merg mai des să-i văd decît să mănînc la ei, deși sînt foarte drăguți cu mine și mi-s foarte dragi, dar, știi, totdeauna la ei este o oarecare răceală și prea puțină comunicativitate; acum, cînd n-am lingă mine nici pe draga mea mamă, căreia aș avea mii de lucruri să-i spun, nici pe micuța mea Maria, nici pe doi dintre cei mai buni amici ai mei, îmi place să găsesc cel puțin niște oameni cu care să pot fi mai la largul meu, iar aceștia sînt doamna Samurcaș, încîntătoarea noastră mătușică Mănescu și prietenul meu George Crețianu.

Ah, dragă mamă! Serios, mai ales aici simt nevoia să fiu alături de tine; e atît de bine să ai o familie cînd ești în țară, că nici nu știi cu cită bucurie aștept clipa cînd vă vom primi aici pe tine și pe Maria într-o casă cum se cuvine. Ce bine ne vom simți la noi acasă cînd vom ajunge pînă la urmă să ne revedem odată, cu toții în această lume a Bucureștiului, unde ne este adevăratul loc. Ei bine! Am să-ți mărturisesc că cu toată via dorință pe care o am să vă revăd pe toți, mi s-ar părea penibil să mă întorc lingă voi la Paris. Îmi lipsiți, însă vă vreau aici; acestea le spuneam mai alaltăieri doamnei Samurcaș; lumea se tot miră de dragostea asta îndărătnică pentru București și o cataloghează falsă și excentrică; cu toate acestea, n-o simt de loc scăzînd; numai că aș dori cîteva schimbări în viața mea, adică să am o slujbă, să vă văd întorși aici și instalați confortabil, și să mă găsesc pe calea însurătorii cu steaua mea cu părul de argint.

Dar n-aș mai sfîrși, dacă ar fi să urmez a vorbi despre toate acestea; pare-mi-se că zici că te-ai săturat pentru azi, de aceea sfîrșesc, însă voi relua sporovăiala peste cîteva zile și am s-o adresez atunci tatei și Mariei; deocamdată vă îmbrățîșez pe toți din adîncul inimii. Săptămîna aceasta, de asemenea, voi răspunde lui Berindey și lui Toli, pe care îi îmbrățîșez cu drag. Florescu este tare urîcios că nu-mi scrie; îi voi reproșa asta eu însumi. Și ce face berrișona* noastră? Îi datorez și ei o scrisoare și am să mă achit. Ce face Paul? Și cei doi mici interni ai noștri? Mii de sărutări tuturor acestora pe care îi cuprind fără deosebire în dragostea mea, iar ție, dragă mamă, cele mai dulci și mai delicioase sărutări,

fiul tău,
Alexandru

* Probabil fată în casă, originară din provincia Berry.

AL. ODOBESCU
căt're

IOAN ODOBESCU

București, 1 ian./20 dec. 1855

Iubite papa,

Peste măsură am întârziat a-ți scri precum făgăduisem și a răspunde la scrisoarea ta; pricina cea mai însemnată a acestei întârzieri a fost sosirea lăzilor mele; în sfârșit, acum le am. Am priimit veste despre sosirea lor în ziua de Sfîntul Nicolae, și a treia zi le-am și adus acasă, plătind pentru transport suma groaznică de 479 de fiorini și 55 de crăițari; cît despre vamă, Hiler, care erea la Carvasara cînd m-am dus să le iau, a avut amabilitatea a mă scuti; prin urmare s-a făcut o economie de 100 franci. Lucrurile din lăzi le-am găsit mai toate în bună stare; am deschis negreșit pe cele două mici, și din celelalte mi-am ales ce-mi erea mai de trebuință și le-am așezat în salonașul albastru, unde am făcut lăviți de scîndură în ușa de către odaia cvartirului. Acum mă voi apuca să mai lucrez, cu atît mai mult că o să se formeze adunări în care o dată pe săptămînă vom conversa despre literatură și științe și se vor citi memoaruri. Cei ce încep aceasta sînt polcovnicul Florescu, I. Bălăceanu, Ferikidis, Iorgu Ghica și alții. Cu acest prilej voi avea ocazie și eu a mă ocupa mai serios.

Azi e ziua Anului nou în Paris și crez că scrisoarea aceasta va ajunge înainte ca să fie al nostru; așadar, vă urez, ție, iubite papa, la mama și fraților un an fericit, în care să ne vedem toți adunați în București.

De pe aci sînt destule noutăți, căci s-au petrecut multe lucruri de cînd nu v-am scris; în ziua de Sf. Barbu s-au făcut multe înaintări și ranguri; între altele, Gărdescu s-a înălțat în rangul de maior; se zice că pe nenea Iancu Cîmpineanu o să-l scoată din logofeție și o să puie în loc pe Plaiano; alții zic pe Catargiu; dar pînă acum n-a ieșit nimic sigur.

Nenea Nicolache vei fi știind că a plecat alaltăieri cu Sofica la Țarigrad, și de acolo vor merge în Italia, iar la primăvară, în Paris. Au plecat cu sania, și nu știu, zău, cum vor face ca să treacă Dunărea, cu toate că Pașa de la Rușciuc se ocupă a le înlesni călătoria pînă în Varna.

Aici sfatul miniștrilor se ocupă de slobozirea țiganilor; s-a hotărît că se vor plăti cu cîte 10 # sufletul și se vor plăti în soroc de 8 ani, iar pînă atunci statul plătește dobîndă cinci la sută proprie-

tarilor de țigani. Se zice că familia Brîncoveanu va lua cu mijlocul acesta 150 de mii de galbeni după țigani.

Ți-am scris, mi se pare, că am fost la Arsake și nu l-am găsit; de atunci Mănescu i-a spus cele ce i-ai scris despre mine, și Arsake m-a poftit ca să mănînc duminică întotdeauna la dînsul; n-am putut merge cea dintîi duminică după poftire, căci îmi așezam lucrurile sosite; dar duminică trecută, adevă alaltăieri, am mîncat acolo cu nenea Mănescu și cu tante.

Tante Anastasica a venit în București, dar prăpădită; nici-odată nu i-a fost mai rău; va fi o adevărată minune dacă va mai scăpa și acum; v-am scris că a hotărît a se călugări; azi trebuie să-i iasă formele de la Mitropolie. Ea șade în casele ei cele mari, jos, în partea de către casa veche a lui Germani.

A propos de Germani, ei au luat estimp ocele cu trei milioane 500 de mii de lei, bez 12 mii de galbeni condițiile; ceea ce face 1 milion 500 de mii mai mult decît în anii trecuți.

Zamfirescu, care e sănătos și așteaptă întărirea de la vodă ca să plece la moșia lui, Frăsinetul, m-a însărcinat a-ți scrie cum că judecata cu Hristache s-a amînat pînă la 28 ianuarie din pricină că Hristache nu priimise citățiile; se vede că el e foarte bolnav și n-a ieșit toată iarna.

Pe Iancu Manu l-am văzut; am și mîncat la dînsul a doua zi după sosirea sa; mi-a dat cărțile; dar nu încă sămînțele. Despre zarzavaturile, precum și despre ștucile de care îmi scrii nu se poate face nimic acum fiindcă heleșteul e tare înghețat și zăpada de două palme. Mai în primăvară voi îngriji eu însumi dacă se va întîmpla să nu fie Zamfirescu aci; fiindcă Venetie e un om prea nengrijitor și prea nedelicat; nici nu calcă pe la noi cînd vipe în București.

Ștafeta mea telegrafică a fost pornită la 7 ceasuri seara, prin urmare a mers în 13 ceasuri pînă în Paris.

Toți ai familiei, afară de tante Anastasica, sînt sănătoși și vă trimit complimenturi și îmbrățișări. Vremea pe aici e foarte schimbătoare; uneori avem geruri grozave, alteori moină; din pricina aceasta drumul pe ulițe e groaznic de stricat.

Paleologu Grecu a venit de vreo cîteva zile din Galați și iarăși pleacă la Paris; peste puțin îl veți vedea pe acolo.

Zamfirescu mi-a spus astăzi că moșia Albești [pe], care I. Paleologu o vînduse lui Asan, iarăși s-a pus la vînzare.

În sfîrșit, curmez aceste știri scrise fără șir, sărutîndu-ți, iubite papa, mîinele. Te rog a îmbrățișa pe mama și pe frații din parte-mi; poimîine voi mai scri și mamii; aștept răspuns de la Mari. Rămîi, iubite papa, cu respect și dragoste al tău fiu preasupus,

Alexandru

AL. O DOBESCU
căt-re
IOAN O DOBESCU

București, 28 decemvrie 1855

Iubite papa,

Scrisoarea ce o făgăduiam mamei a fost poprită de o împrejurare foarte tristă; socoteam că mai întârziind o să am știri mai bune a vă da despre tante Anastasi; dar din nenorocire a fost dinpotrivă; biată tante, după lungi și dureroase suferințe, și-a dat sufletul în noaptea de către Crăciun; a doua zi trupul ei a fost dus și înmormântat la mănăstirea Samurcășești *, în care intrase ca călugăriță. Trebuie însă să mărturisim că ceea ce pentru noi e o întristare, adecă moartea ei, a fost o fericire pentru dînsa, mai ales în starea în care ajunsese acum în urmă.

Orice altă știre ți-aș putea da acum ar fi de-o natură cu totul deosebită, căci carnavalul a început, și toți să gîndesc la petreceri. Îți mulțumesc, iubite papa, de felicitățile și de darul tău de Anul nou și totdeodată mă grăbesc a-ți săruta mîna pentru ziua de Sf. Ioan, care se apropie.

Despre Călăreți ți-am scris în trecuta scrisoare; Venetie nu vine de loc pe aici și nici că trimite pe cineva; de aceea nu știu cum să fac pentru ghiață, mai ales acum, c-a început un dezgheț grozav. Pentru cămăși mi se pare, iubite papa, că erau tocmită tot cu 28 de franci, fiindcă negustorul mă vestise că nu le poate face cu 25, ceea ce am și spus la mama. Într-altă zi, cînd scrisoarea mea nu va mai începe cu știri de moarte, voi răspunde mamei și Marii și vă voi vorbi despre toate cîte se petrec prin București.

De vreo cîteva zile au sosit aci secretarul oriental al Ambasadei engleze din Constantinopol, numit Alison; șade în casele lui Tănăsache Călinescu, din dosul lui I. Filipescu, și se vede că a venit ca să miroasă cum merg treburile pe aici. Ieri s-a făcut în sala teatrului un bal mare pentru săraci supt patronagiul doamnei Știrbei; tot acolo era și un tîrg în care mai multe din dame vindeau. Madam Manu, deși e și dînsa patroneasă, lipsea fiindcă e cam bolnavă, dar era Iancu Manu și Elencuța, care vă sînt toți prea recunoscători de îngrijirea ce aveți de băieți și vă fac mii de complimente. Vodă Ghica s-a dus să petreacă sărbătorile la Pășcani; zilele astea o să plece acolo madam Blaremburg cu familia sa și Iorgu Ghica.

Adunările literare despre care îți vorbeam în scrisoarea trecută merg înainte; săptămîna viitoare sau cealaltă îmi vine mie rîndul de

* Ciorogîrla.

a vorbi; dar nu prea știu încă ce o să fac; nu mi-am ales pînă acum subiectul; mă voi sili însă a nu mă da de rușine. Afară de aceste adunări și de clubul unde se strîng mai toți seara, joia, de la douăsprezece pînă la patru, mai toți tinerii vin acasă la mine și petrecem făcînd armele; cei ce vin mai des sînt: Cantacuzinești amîndoi, Cornescu, Iorgu Ghica, Iancu Bălăceanu, Solomon, Haralambi, ofițerul, Alec. Suțu, Alec. Lăpăti, Ștefan Greceanu, Nic. Bibescu, Germani și încă vreo cîțiva; astfel, petrecem împreună o dimineață foarte plăcută.

Toți ai familiei sînt sănătoși, precum și Zamfirescu, care vă trimite multe complimenturi și felicității de Anul nou și de Sf. Ioan; el stă tot gata să plece la moșie, dar întărirea nu iese de loc de la vodă. Nenea și tante Mănescu vă trimit mii de complimenturi; de la Nicolache n-am priimit nici o știre, dar englezu i-a întîlnit pe drum și zice că erau bine; pînă acum socotesc c-or fi chiar în Constantinopoli.

Sărută dulce pe mama, pe Mari, pe Costinca și pe Eliza; lui Toli îi trimiț mii de vorbe prietenești, precum și Florescului și lui Berendei, care cu totul m-au uitat. Ție, iubite papa, îți sărut mîinele și rîmii al tău fiu preasupus,

Alexandru

O să te rog, iubite papa, fiindcă binevoiești a da să-mi lege cărțile ce au rămas acolo, a însărcina pe Boacier cu aceasta; el va vorbi cu legătorul *Arno* și se va învoi cu dînsul cum va fi mai ieftin.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.326.

LXXXI

AL. ODOBESCU

către

CATINCA ODOBESCU

[finele lui 1855]

Ma chère maman,

J'ai fini les quatre pages de papa sans un mot pour toi. Tant mieux! Car cela me force à t'écrire à toi-même. Marie me donne souvent de vos nouvelles; je lui suis on ne peut plus reconnaissant de ses jolies petites lettres; aussi engage-la à continuer; sa revue du dimanche me fait plus de plaisir assurément que ne vous en fait celle du lundi, rédigée par Jules Janin.

En dehors des nouvelles ordinaires sur la santé, le temps et les amusements, j'ai encore quelques petites confidences à te faire. Madame Samourcache a du t'en dire quelque chose dans sa lettre; elle va bientôt t'écrire encore; en attendant, je vais te parler sur deux sujets dont j'ai causé avec elle. D'abord, dis-moi, Jean Mano t'a-t-il payé les 1.000 fr. d'Elencutza? M-me Samourcache me dit qu'elle a semblé remarquer [une réserve] de la part de la famille à ton égard, et elle pense que ce serait peut-être parce que tu as demandé à plusieurs reprises cette somme; en effet, Alex. Floresco est avec moi plus que froid; m-me Mano est aussi moins prévenante que l'année dernière. Dans tous les cas il faut avouer que c'est bien *drôle* (pour ne pas dire autrement) de se fâcher parce que l'on demande ce qui vous est dû. Voilà l'observation que nous faisons ensemble, m-me Samourcache et moi. De plus, m-me Samourcache a été un de ces jours chez la princesse, et celle-ci a ramené deux fois la conversation sur moi, et non pas d'une façon très avantageuse; entre autre, elle a demandé à m-me Samourcache pourquoi je n'épousais pas la fille de m-me Estioti, ce à quoi notre amie a répondu que peut-être mes parents et moi avions de meilleures prétentions. Il faut te dire que les demoiselles Estioti sont en grandes faveurs à la cour. M-me Samourcache croit beaucoup que c'est la princesse qui m-a desservi auprès de m-me Catargi, avec qui elle est très bien.

Voilà des nouvelles assez contrariantes; mais j'espère encore que tout cela se réparera et que, lorsque vous serez aussi de retour, tout ira mieux pour moi. Vraiment, chère maman, je serai bien heureux quand vous serez aussi de retour.

Je n'ai pas encore de place, mais on me dit de tout côté que j'en aurai; il n'y a que moi qui ne la voit pas venir; je me console en voyant que d'autres restent des années entières à attendre.

J'aurai beaucoup de choses à te dire encore; mais j'ai quelques visites chez moi et je me vois forcé de finir; je t'écirai plus longuement dans quelques jours, et alors je répondrai aussi à Marie et à Toli, que j'embrasse bien, aussi que mes autres frères. Mes amitiés, mes compliments à tous ceux que j'aime et à toi, chère maman, mes plus tendres baisers,

ton fils,

Alexandre

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.323.

[finele lui 1855]

Draga mea mamă,

Am sfârșit cele patru pagini către tata fără un cuvânt pentru tine. Cu atât mai bine! Căci asta mă silește să-ți scriu separat ție. Maria îmi dă adesea vești de la voi; îi sînt cum nu se poate mai recunoscător pentru frumoasele ei scrisorele; așa că

sfătuiește-o să scrie mai departe; duminicala ei trecere în revistă a întâmplărilor îmi face desigur mai multă plăcere decât vă face vouă foiletonul de luni al lui Jules Janin¹.

Afară de veștile obișnuite în privința sănătății, a stării timpului și a distracțiilor, mai am a-ți face câteva confidențe. D-na Samurcaș trebuie să-ți fi spus ceva în scrisoarea ei; și ea are să-ți mai scrie în curînd; pînă atunci, am să-ți vorbesc despre două subiecte asupra cărora am discutat cu ea. Mai întîi, spune-mi, Ioan Manu ți-a plătit cei 1.000 de franci ai Elencuței? D-na Samurcaș mi-a spus că i se pare a fi observat [o rezervă] față de tine din partea familiei, și crede că aceasta ar fi poate din cauză că ai fi cerut de cîteva ori această sumă; și, ce-i drept, Alex. Florescu este cu mine mai mult decât rece; d-na Manu, de asemenea, mai puțin prevenitoare decât anul trecut. În orice caz, trebuie recunoscut că-i destul de caraghios (ca să nu spun altfel) ca cineva să se supere cînd ceri ceea ce ți se cuvine. Aceasta-i observația pe care o facem amîndoi, d-na Samurcaș și cu mine. Pe deasupra, d-na Samurcaș a fost zilele trecute la prințesa, și aceasta a adus de două ori vorba de mine, și nu într-un fel prea măgulitor; între altele, ea a întreat-o pe d-na Samurcaș de ce nu m-aș însura cu fiica d-nei Estioti, la care prietena noastră i-a răspuns că probabil părinții mei și cu mine avem pretenții mai mari. Trebuie să-ți spun că domnișoarele Estioti sînt în mare favoare la curte. D-na Samurcaș este sigură că aceea care a vorbit de rău de mine d-nei Catargi este prințesa, care este foarte bine cu dînsa. Iată niște vești destul de contrariante; dar mai sper că toate acestea se vor îndrepta și, cînd veți fi și voi întorși aici, totul va merge mai bine pentru mine. Și, în adevăr, dragă mamă, am să fiu foarte fericit cînd vă veți întoarce și voi. N-am încă nici o slujbă, dar mi se spune din toate părțile că am să capăt una; numai că eu, unul, n-o văd venind; dar mă consolez cînd văd că alții stau ani întregi și așteaptă.

Aș mai avea multe lucruri să-ți spun, dar am câteva vizite la mine și mă văd silit să termin; am să-ți scriu o scrisoare mai lungă peste cîteva zile, și atunci am să răspund și Mariei și lui Toli, pe care îi sărut, ca și pe ceilalți frați ai mei. Salutări și complimente tuturor celor pe care îi iubesc, iar ție, dragă mamă, cele mai duioase sărutări,

fiul tău,

Alexandru

¹ *Jules Janin* (1804—1874), critic literar și dramatic francez.

LXXXII

AL. ODOBESCU

câtre

CATINCA ODOBESCU

Turnu-Severin, le 10/22 jan. 1856

Ma chère maman,

En lisant le nom souligné qui commence cette lettre, tu vas nécessairement être on ne peut plus stupéfaite, et cet étonnement sera en effet très légitime. Comment et à propos de quoi puis-je me trouver à Turnu-Severin le 10 du mois de janvier, au fort de l'hiver, quand tout le pays n'est qu'un drap de neige? Serait-ce pour revenir à Paris? Aurais-je une mission extraordinaire? Non, rien de tout cela; voilà tout simplement l'affaire. L'autre jour le major Racovitza me dit qu'il devait partir pour Orsowa afin de recevoir le général Coronini, qui revient en Valachie, et il me dit aussi combien cela l'ennuie de faire un si long voyage tout seul. Moi, n'ayant rien à faire à Bucharest, un peu ennuyé du retard que mettent les distractions à venir, et d'ailleurs assez désireux de faire un voyage en traîneau et de voir Crajowa, je lui ai dit que je l'accompagnerai et vendredi matin, le jour des Rois, nous étions en route; nous avons couché le soir à Slatina et le lendemain vers une heure nous étions reçus par Nicolas Nicolesco, l'administrateur de Crajowa, dans sa capitale; nous avons très agréablement passé deux jours avec lui et hier nous avons employé la journée à nous rendre ici; nous irons probablement à Orsowa aujourd'hui et nous espérons être de retour à Bucharest pour dimanche prochain. C'est un voyage original et d'ailleurs très agréable que je fais là; il ne me coûte rien, puisque nous voyageons au frais du gouvernement, nous ne risquons pas d'être malades, car le ciel est très doux, et si ce n'est le Jiu qui est assez dangereux à traverser, attendu que la glace n'est pas très solide, le reste va mieux que sur des roulettes; cela va sur des patins.

De Turnu il ne m'est pas possible de vous donner des nouvelles de Bucharest; mais je vous écrirai dès que j'y serai de retour; j'espère aussi trouver là-bas bon nombre de lettres de votre part.

En ce moment-ci les mioches de m-r Tcherkess, l'administrateur d'ici, chez lequel nous logeons, nous font une musique des plus massacrantes; aussi, Dieu sait comment j'écris; il suffit cependant que je ne vous laisse pas trop longtemps sans vous donner de mes nouvelles; ainsi, vous excuseriez le désordre de ma lettre.

En fait de nouvelles archéologiques, il y en a une très intéressante provenant de Turnu. Cela paraît étonnant, mais cela n'en est pas moins vrai. Communique-la à Berendey; cela l'intéressera, mais avant tout il faut que je te la communique. Cette année-ci le Danube a été si bas, qu'on a vu neuf arches du pont de Trajan, six du côté valaque et trois du côté serbe.

Là-dessus, chère maman, je te baise les mains, ainsi qu'à papa; j'embrasse bien mes frères et sœurs; mille amitiés à mes amis, à Toly; la famille Manesco est toujours un trésor pour moi; c'est à nenea Manesco que je dois une énorme fourrure, qui me met à l'abri de l'air.

Ton fils tout dévoué,
Alexandre

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.284.

Turnu-Severin, 10/22 ian. 1856

Draga mea mamă,

Citind cuvîntul subliniat cu care începe această scrisoare vei fi neapărat cum nu se poate mai surprinsă, iar mirarea ta va fi foarte îndreptăţită. Cum şi din ce pricină mă pot găsi la Turnu-Severin în ziua de 10 a luni lui ianuarie, în toiul iernii, cînd întreaga ţară nu-i decît un linţoliu de zăpadă? Să fie oare pentru a mă întoarce la Paris? Să am o misiune extraordinară? Nu, nimic din toate acestea şi iată pur şi simplu despre ce-i vorba. Într-una din zilele trecute maiorul Racoviţă mi-a spus că trebuie să plece la Orşova pentru a primi pe generalul Coronini¹, care se întoarce în Muntenia, şi mi-a zis de asemenea că îl plictiseşte să facă singur o călătorie aşa de lungă. Eu, neavînd nimic de făcut la Bucureşti, puţin plictisit de întîrzierea cu care vin distracţiile şi de altfel destul de dornic de a face o călătorie cu sania şi de a vedea Craiova, i-am spus că am să-l însoţesc, iar vineri dimineaţa, în ziua Bobotezii, eram pe drum; seara am dormit la Slatina, iar a doua zi, către ceasurile unu eram primiţi în capitala sa de către Nicolae Niculescu, ispravnicul Craiovei; am petrecut acolo cu dînsul două zile foarte plăcute iar ziua de ieri am întrebuiţat-o ca să venim aici; vom pleca probabil azi la Orşova şi sperăm să fim înapoi la Bucureşti duminica viitoare. Fac o călătorie neobişnuită şi de altfel foarte plăcută; călătoria nu mă costă nimic, deoarece mergem pe socoteala statului, nu riscăm să ne îmbolnăvim căci vremea este foarte blîndă şi dacă lăsăm deoparte Jiul care-i destul de primejdios de trecut, deoarece gheaţa nu-i prea solidă, restul merge mai bine decît pe roate, merge uns.

Din Turnu nu mi-e cu putință să vă dau vești de la București; dar vă voi scrie îndată ce mă voi fi întors; sper să găsesc acolo ceva scrisori de la voi. În clipa de față ținii domnului Cerchez, ispravnicul de aici, ne fac o muzică din cele mai ucigătoare; așa că numai Dumnezeu știe cum vă scriu; bine măcar că nu vă las prea multă vreme fără vești de la mine; așa încît veți ierta dezordinea scrisorii mele.

În privința noutăților arheologice am una foarte interesantă, provenind de la Turnu. Pare de mirare, dar asta n-o face să fie mai puțin adevărată. Transmite-o lui Berindey; are să-l intereseze, dar trebuie să ți-o comunic mai întîi ție. Anul acesta apele Dunării au fost așa de scăzute că s-au văzut nouă bolți ale podului lui Traian, șase de la malul valah și trei de la cel sîrbesc.

Cu acestea, dragă mamă, sărut miinile ție și tatei; îmbrățișez pe frații și surorile mele; complimente amicilor mei și lui Toli; familia Mănescu este o permanentă comoară pentru mine; lui nenea Mănescu îi datorez enorma blană care mă pune la adăpost de frig.

Fiul tău cu totul credincios,
Alexandru

¹ Generalul conte *Ion Coronini-Cronberg*, comandantul trupelor austriece de ocupație a Munteniei și Moldovei (august 1854 — martie 1857).

LXXXIII

AL. ODOBESCU
cătore
IOAN ODOBESCU

București, 17/29 ianuar 1856

Iubite papa,

Nu știu dacă veți fi priimit scrisoarea mea adresată din Turnu-Severinului, căci, plecînd de acolo, am rugat pe cîrmuitorul maior K. Cerchez a o trimite cu un dorobanț la poștie în Rușava. Orișicum, trebuie să aveți cunoștință despre mica mea călătorie prin scrisoarea Zamfirescului. Am făcut zece zile pe drum, și cu toate că am șezut patru zile în Turnu și trei în Craiova, poci zice că sînt foarte mulțumit de a mai fi schimbat puțin aerul de prin București. Știi poate că am fost împreună cu maior Racoviță, care era trimis să întîmpine pe Coronini, și am venit înapoi cu acest general, ce spunea că peste puțin trupele sale ne vor da ziua bună, căci pacea s-a făcut. Cu prilejul acesta am mai cunoscut o parte din țara noastră și aș fi foarte mulțumit d-a mai face și alte călătorii printr-alte locuri ce-mi sînt încă necunoscute.

Cînd m-am întors în București, adevă duminică seara, am găsit trei scrisori din Paris, una de la tine, alta de la Mari și a treia de la Costinca; nu știu de voi putea răspunde azi la cîteșitrei; te rog numai, iubite papa, să săruți din parte-mi pe amîndoi ceilalți corespondenți ai mei. Despre sănătate, eu mă aflu foarte bine, dar la nenea Mănescu în casă mai toți au cîte o fărîmă de boală; tanti e umflată la obraz ca de brîncă; nenea Mănescu pătîmește de durere de cap, și copiii — cam cu colică; dar, din norocire, toate acestea sînt trecătoare. La nenea Iacovencu toți sînt destul de triști; biata Olga nu iese nicăieri, căci n-are cu cine de cînd a plecat Sofica. Spune, te rog, iubite papa, lui Pavel că n-am priimit, nici Zamfirescu, nici eu, nici o scrisoare de la dînsul; dar scrisoarea ta, cînd a sosit, Zamfirescu era aci.

Prin București sînt destule novitale, dar tot lucruri neînsemnătoare; cît despre cele două măritșuri, nici că e vorbă, mai ales despre Alec. Blaremburg. Se zicea, sînt vreo cîteva zile, că C. Negri va veni din Constantinopol ca locțiitor de domn în Moldova, de unde Ghica și-ar fi dat demisia, dar alaltăieri a sosit aci Vasilică Alecsandri¹ și ne-a spus că asta nu e adevărat; despre Alec. Cîmpineanu e foarte adevărat că bezade Iorgu îi face curte, și mai mult chiar decît tuturor celorlalte, fiindcă de o vreme încoace el a luat obiceiul a face curte la toate femeile. Cu toate astea, nu crez să o bată norocul pe biata fată pînă încît să se facă nevasta bezadelii. Pe vodă Ghica e de mult de cînd nu l-am văzut, fiindcă mai nainte era el la Pășcani și la urmă am lipsit eu din București; mîine am de gînd a face cîteva vizite, și cea dintîi va fi la dînsu; azi o să mă duc să mănînc la nenea Cîmpineanu, pe care nu l-am felicitat de numele său nefiind aci în ziua de Sf. Ioan.

Iancu Manu și madam Manu îmi spun de cîte ori îi văz să vă mulțumesc de bunătățile ce aveți pentru băieții lor; se vede că băieții scriu la părinții lor cum petrec la voi acasă. Lunea viitoare sînt poftit la un bal ce se va face la dînșii; însă dacă pînă la 30 ale aceștii luni nu voi căpăta un post (precum am auzit că o să fie), aș dori să mă duc pentru vreo cîtăva vreme la Călăreți; crez că pînă atunci se va îndrepta și vremea, căci acum e multă umezeală și drumurile sînt groaznice, și mai ales în București, unde sînt numai opuri și gropi.

Despre cărțile mele o să rog pe Berendey a să-nsărcina cu legătura lor; să se adreseze la un legător, anume Armand, ce șade în rue Monsieur le Prince pe mîna stîngă, plecînd din răspîntia Odeonului; cu dînsul crez că se va putea învoi.

Lui d-l Egger² nu i-am scris încă și mă simț vinovat; dar ce pot scri din București, din mijlocul acestei vieți de lenevie și de nimicuri, unui om căruia trebuie să îi vorbești de lucruri serioase? Mă voi sili a aduna material pentru o scrisoare, pe care simț că o sînt dator pentru toate bunătățile ce avu pentru mine. Sfîrșesc, iubite papa, sărutîndu-ți mîinele.

Al tău preasupus fiu,
Alexandru

¹ În drum de la Constantinopol spre Iași, Alecsandri făcea un popas de câteva zile la București la mijlocul lui ianuarie deci, și nu înainte de Anul nou, cum susține cel mai recent biograf al său (cf. G.C. Nicolescu: *Viața lui Vasile Alecsandri*, Buc., 1962, p. 258). Să adăugăm aci — lucru nemenționat de biograf — că șederea în București poetul a folosit-o și pentru o vizită la școala ostășească, fapt făcut public de direcția acesteia: „d. Vasile Alecsandri, din Moldova, cu ocazia aflării d-sale aici, vizitând școala i-a dăruit *Asediul Sevastopolului* și o fotografie a interiorului unui bastion”. (*Vestitorul românesc* din 25 februarie 1856)

² *Emil Egger* (+ 1885), istoric și filolog francez, fost profesor al lui Alex. Odobescu, cu care acesta va rămâne în permanente relații. Academia Română, din care făcea parte și Odobescu, l-a ales membru onorific în ședința sa din septembrie 1871.

LXXXIV

IOAN ODOBESCU
căt-re

AL. ODOBESCU

10 fevr. 1856, Paris

Preaiubite Alexandre,

În acest minut am avut bucuria să primesc scrisoarea ta de la 17/29 genar, la care mă grăbesc a-ți răspunde (fiind mai eczat decît tine) că mama a avut o mare mulțumire și bucurie de scrisoarea ta. Tu nu poți să-ți închipuiești plăcerea și mulțumirea ce are cînd primește scrisori de la tine. De aceea te îndemn să-i scrii în toate săptămînile, căci cu acest chip poți să o încredințezi de dragostea și stima ce hrănești către dînsa. Scrisoarea ta de la Orșova a primit-o, la care ți-a și răspuns. La scrisoarea de astăzi îți va răspunde mama mai tîrziu, căci astăzi, fiind duminică, s-a dus la biserică și la vreo cîteva vizite ce este datoare să facă. Pentru legatu cărților mă voi înțelege cu Berendei și le vom pune în lucrare. Aș avea mare mulțumire să dobîndești postul ce nădăjduiești. Bricile ce ceri pentru domnu Filipescu voi ruga pe Pavel, care pleacă zilele astea la Londra, să le cumpere, căci doresc să trimiț un lucru bun și frumos, de care nu poate găsi în București, și cu cea întîi ocazie le voi trimite. Trebuie să încetez, căci în acest minut a sosit Eliza cu copilașii ei ca să petreacă vreo cîteva zile în Paris, și care îți trimite multe complimenturi și te sărută mii de ori. Noi ne aflăm toți sănătoși. Astăzi avem pe Costache Manu și pe Cuciubei la noi, iar Mitică n-a venit azi de la Vitri supt cuvînt că a petrecut săptămîna trecută, de sîmbătă seara pînă miercuri seara, în Paris cu prileju lăsatu-secului și Boul Gras pe care

l-a văzut și i-a făcut mare mulțumire. Aceste zile a dormit la noi cu frate-su Costache și a prânzit când la noi, la mad. Florescu și la mad. Cantacuzino Lucșița, iar duminica viitoare ne-a făgăduit domnu Galeron, adică profesorul lui, că îl va trimite la noi. Mama cu Mari s-a dus astăzi la Vitri ca să vadă pe Mitică. Spune la mad. Manu să nu aibă nici o grijă de copii, că sînt sănătoși, și Mitică s-a îngrășat și este vesel, și obrazul lui — rumen și frumos. Lu mad. Manu îi sărut mîinile, iar d. Manu multe complimenturi. Asemenea și la toți ce întreabă de noi. Lu vodă Ghica îi sărut mîinile. Ne pare rău însă că în casa neni Mănescului pătinesc. Te sărut mii de ori, al tău preaiubit tată,

I. Odobescu

Bibl. Acad. R.P.R., Corep. inv. 64.428.

LXXXV

AL. ODOBESCU

către

CATINCA ODOBESCU

Bucharest, le 21 avril 1856

Ma chère maman,

Papa est arrivé avant-hier, c'est-à-dire jeudi vers les 4 heures après midi à Giurgewo. J'étais allé à sa rencontre de manière que nous sommes arrivés ensemble à Bucharest; j'avais déjà été la semaine passée à Giurgewo, pensant qu'il viendrait alors, mais mon voyage a été inutile. Sa santé est bonne, ainsi que la mienne, à peine s'il a souffert un peu du pied hier matin; mais à présent il va tout à fait bien.

Tu vois que je ne cherche même pas à m'excuser de mon long silence, qui est inexplicable pour moi-même; comme papa dit, il a fallu qu'il vienne *mettre exécution* pour que j'écrive; je suis devenu un véritable fainéant de Bucharest, c'est-à-dire un fainéant de la pire espèce.

Je te remercie, ma chère maman, de tes attentions-toutes maternelles. En voyant les chaussettes, les mouchoirs et les boutons que tu m'as envoyés, je me suis dit encore ce que je me dis souvent: il n'est rien de tel comme d'avoir une mère. Je t'assure que lorsqu'il m'arrive de sortir avec Cornesco et que nous rencontrons sa mère, le regard qu'elle jette à son fils me fait presque pleurer de ton absence.

D'ailleurs, ce n'est pas le seul cas dans lequel je te regrette; je voudrais beaucoup te voir ici et, d'un autre côté, je suis sûr que tu ne serais pas bien contente de notre ville. On disait ici (et cette nouvelle me faisait beaucoup de plaisir) qu'il s'agissait à Paris du mariage de notre petite Marie avec le baron d'Avril; je t'assure qu'ici il serait impossible de trouver un aussi bon parti.

Quant à moi, je t'en parlerai une autre fois...

Tu dois être maintenant à Londres. Comment trouves-tu cette affreuse ville? Dis à Marie de m'écrire ses impressions; je lui écrirai aussi prochainement. Le tout c'est de rompre le premier glaçon; ensuite le fleuve charrie tout seul le reste; il en sera ainsi de ma correspondance.

Toute notre famille va bien. Paul, Constantin et sa femme sont ici. L'oncle Manesco va beaucoup mieux: seulement il sort peu et marche avec peine; je le vois tous les jours, car je dîne toujours chez lui; tante est aussi bien portante, ainsi que leurs enfants, avec lesquels je m'amuse beaucoup, en taquinant Marie et en jouant avec Georges. Fais mes compliments à madame Lahovary, son petit devient de jour en jour plus gentil; on l'amène de temps en temps chez Manesco, où je le vois.

Mille baisers, chère maman, à Marie et envoie-les de Londres à Toly et aux deux petits. Je t'embrasse aussi mille et mille fois et je reste pour toujours

ton fils tout dévoué,
Odobescu

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.278.

București, 21 aprilie 1856

Draga mea mamă,

Tata a sosit alaltăieri, adică joi, către ceasurile patru după-amiază, la Giurgiu. M-am dus în întâmpinarea lui astfel că am sosit împreună la București; fusesem încă săptămîna trecută la Giurgiu, crezînd că avea să vină atunci, însă călătoria mea a fost de prisos. Sănătatea lui e bună, de altfel ca și a mea, afară de aceea că l-a cam supărat piciorul ieri dimineața; însă acum e bine de tot.

Vezi că nici nu caut să mă scuz de lunga mea tăcere, inexplicabilă chiar pentru mine; cum spune tata, a trebuit să vină el să mă execute ca să scriu; am ajuns un adevărat leneș bucureștean, adică un leneș de cea mai proastă speță.

Îți mulțumesc, dragă mamă, pentru grija ta cu totul maternă. Văzînd ciorapii, batistele și butonii pe care mi i-ai trimis, mi-am zis iar ceea ce-mi spun adesea: nimic nu-i pe lume mai bun decît să ai o mamă. Te asigur că atunci cînd se întîmplă să ies cu Cornescu și s-o întîlnim pe maică-sa, privirea pe care i-o aruncă fiului ei mă face aproape să plîng că nu ești lîngă mine. De altfel, nu-i singura împrejurare cînd mi-e dor de tine; aș vrea mult să te văd aici, dar, pe de altă parte, sînt sigur că n-ai fii prea mulțumită de orașul nostru. Se spunea

pe la noi (și vestea aceasta mi-a făcut multă plăcere) că ar fi vorba la Paris de căsătoria micuței noastre Maria cu baronul d'Avril; te asigur că ar fi cu neputință să găsești aici o partidă la fel de bună.

În privința mea am să-ți vorbesc altă dată...

Trebuie să fii acum la Londra. Cum găsești acest oraș groaznic? Spune Mariei să-mi scrie impresiile ei; am să-ți scriu și eu în curînd; totul este să spargi gheața; pe urmă fluviul poartă singur restul; astfel se va întîmpla și cu corespondența mea.

Toată familia noastră este bine. Paul, Constantin¹ și nevastă-sa sînt aici. Unchiului Mănescu îi merge mai bine, numai că iese rar din casă și umblă cu greutate; îl văd zilnic pentru că iau masa la el; mătușa este de asemenea sănătoasă, ca și copiii lor cu care mă distrez mult, tachinînd-o pe Maria și jucîndu-mă cu George. Transmite complimentele mele doamnei Lahovari; copilul ei se face din zi în zi mai drăguț; este adus din cînd în cînd la Mănești, unde îl văd.

Mii de sărutări, ție dragă mamă și Mariei, și transmite-le din Londra lui Toli și celor doi micuți. Te îmbrățișez de asemenea de o mie și o mie de ori și rămîn pentru totdeauna

fiul tău preadevotat,

Odobescu

¹ Constantin Iacovenco, frate cu Pavel.

LXXXVI

IOAN ȘI AL. ODOBESCU

către

CATINCA ODOBESCU

Ἀγαπητὴ μου Κατίγκω,

ἔχθές ἔλαβα τὸ γράμμα σου ἀπὸ 24 Ἀπριλίου καὶ μ'ὄλον ὁποῦ τὸ σημείωμα τῆς πόστας ἔφθασεν ἔδω ἀπὸ τὰς 2 Μαΐου, μέ τὸ ἔφεραν ἔχθές εἰς τὰς 7 τοῦ μηνός. Φαίνεται ὁποῦ δὲν ἤξευραν ὅτι εἶμαι ἐδῶ. Ἐχάρηκα ὅπου εἰσθε ὅλοι καλὰ εἰς τὴν ὑγείαν σας καὶ ἀπορῶ ὅπου δὲν ἔλαβες γράμμα τοῦ Ζαμφιρέσκου μέ τὴν πόλιτζαν. Αὐτός λείπει εἰς τὸ μοῦλκι* του, πλήν καθὼς μέ ἐβεβαίωσεν ὁ Ἀλέξανδρος σέ ἔστειλε τὴν πόλιτσαν. Ἐάν ὅμως δὲν ἔλθῃ ὁ Ζαμφιρέσκος μετὰ δύο ἡμέρας ἐγὼ θέλω σέ στείλω χρήματα χωρὶς ἄλλο. Ἐγὼ ἄμα πού ἔφθασα στό Βουκουρέστι σέ ἔγραψα καὶ σέ ἔστειλα καὶ γράμμα τοῦ Ἀλέξανδρου. „Ἐκαμα κάμποσαις βίζιταις. Εἶδα τόν Τίκα βόδα, τὴν Ἀνικούτζα Μάνου, τὴν Ελένη Φλωρέσκου ἢ ὁποῖα μέ ἐπλήρωσεν

* Moară (?).

καί τά 1 200 φρ. μέ τό διάφορον στά τρία χρόνια. Πλήν ἐγώ δέν ἐδέχθηκα τό διάφορον καί ἐπῆρα μόνον τά 1 200 φρ. Ἡ Ἀνικούτζα Μάνου καί ἡ Ἑλεγκούτζα Φλωρέσκου κινουῦν τό ἐρχόμενον Σάββατον διά τό Παρίσι ὅπου ἐλπίζω νά ταίς εὔρης ἀφοῦ ἐπιστρέψεις ἀπό τήν Λόντραν. Ἐγώ τό Σάββατο ἀρρώστησα. Ἐχάλασα τό στομάχι εἰς τό βαπόρι καί δέν ἤμπόρεσα νά κάνω ἄλλες βίζιτες, πλην τώρα εἶμαι καλά καί σήμερον θά πηγαίνω νά κάνω τό χρέος μου εἰς τόν αὐθέντην καί εἰς ἄλλους ἐπειδὴ τήν Κυριακήν δέν ἤμπόρεσα. Τήν Λοξίτσα Καντακουζηνοῦ τήν εἶδα. Μέ ἠρώτησεν πολὺ δι' ἐσένα καί μέ εἶπεν νά σέ γράψω κομπλιμέντα. Τήν Δευτέραν, ἦτοι τήν ἡμέραν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, εἶχε σουαρέ. Ἦταν κι ὁ Ἀλέξανδρος καί περάσαμεν πολλὰ καλά. Ὁ Τίνας καί ἡ μαντάμ Σαμουρκάσι ἦλθαν νά μέ εἰδοῦν. Ὅμοίως καί ὁ Μπεζαντᾶς Κωστάκης καί σοῦ στέλνουν κομπλιμέντα. Τόν Καμπινιάνου τόν βλέπω κάθε ἡμέραν. Κάθεται ὅλο κοντά μας. Τήν Ἀλεξανδρίναν δέν τήν εἶδα ἐπειδὴ δέν ἤμπόρεσα νά πάγω ἀκόμα εἰς αὐτοῦς.

Αὐτήν τήν στιγμήν ἦρθε ὁ Ζαμφιρέσκου ἀπό τό μουῦλι (;) του. Μέ ἐβεβαίωσεν ὅτι σέ ἔγραψεν εἰς τίς 2/14 Ἀπριλίου καί σέ ἔστειλεν καί τήν πόλιτσαν στά 6 000 f. Ἐλπίζω νά τά ἔλαβες. Ἐγώ θέλω νά ξαναστείλω χρήματα ἀφοῦ λάβω ἀπόκρισιν εἰς αὐτό τό γράμμα διὰ νά μπορέσω ποῦ νά ἀδρεσάρω τό γράμμα μου. Τήν Μαρία τόν Κώστινκα καί τήν Ἐλίξαν γλυκοφιλῶ, ἐσένα σέ λυκοφιλῶ ὁμοίως χίλιαις φορές.

I. Ὁδομπέσκος

Ὁ Μανάσκος εἶναι πολλὰ καλά. Ἡ Ἑλέγκω ἔγραψε στό Σάν Ζαν τόν Τόλ. Καθώς μέ λέγει ὁ Ἀλέξανδρος ἡ Κατίγκω Γκολέσκου ἔδωσεν ἡ ἴδια τό μπονάτσα (;) τῆς Σοφίνκας. Τό τζουπάριν τῆς Ἐλίξας δέν τό ἔστειλεν ὁ Ἀλέξανδρος ἐπειδὴ κανεῖς δέν ἠθέλησεν νά τό πάρει.

Ma chère maman,

Je n'ajoute ici quelques mots que pour remplir la page, car si je voulais t'écrire tout ce dont j'aurai besoin de causer avec toi, cela ne me suffirait pas. Mais d'ailleurs, comme il est probable que cette lettre ira te chercher à Londres, tu auras là-bas peu de temps à donner à nos causeries; et puis, j'espère qu'enfin l'hiver prochain nous reunira et je pourrai alors me faire pardonner ma paresse de cette année-ci. À vrai dire, je ne vous porte pas trop envie de ce voyage; il n'y a qu'un pays que j'aimerai voir maintenant: c'est l'Italie. Mais attendant que j'y aille, je serai encore très content si cet été je pourrais aller, avec Adolphe et Cornesco, faire une tournée dans nos montagnes. Sous le rapport de la santé, nous allons tous bien. Je t'embrasse mille fois, ainsi que notre petite Marie.

Adieu, ton fils tout dévoué,
Alexandre

joi, 26 aprilie/8 mai 1856, București

Draga mea Catinco !

Ieri am primit scrisoarea ta din 24 aprilie și cu toate că avizul poștei a ajuns la 2 mai, mie mi-au adus-o ieri, la 7 ale lunii. Se pare că n-au știut că sînt aici. Mă bucur că sînteți toți sănătoși și mă mir cum de n-ai primit scrisoarea lui Zamfirescu și polița. El e plecat la moara (?) lui, dar, precum m-a asigurat și Alexandru, ți-a trimis polița. Dacă Zamfirescu nu vine în două zile, îți voi trimite bani neapărat. Cînd am ajuns la București v-am scris și v-am trimis și scrisoarea lui Alexandru. Am făcut cîteva vizite. L-am văzut pe Ghica-vodă, pe Anicuța Manu, pe Eleni Florescu, care mi-a plătit și cei 1.200 de f. cu procentele pe trei ani. Eu însă n-am acceptat procentele și am luat numai cei 1.200 de f. Anicuța Manu și Eleni Florescu pornesc simbăta viitoare spre Paris, unde, cred, le vei găsi la întoarcerea ta din Londra. Simbătă m-am îmbolnăvit. Mi s-a stricat stomacul pe vapor și n-am putut să fac alte vizite, însă acum mă simt bine și astăzi mă voi duce să-mi fac datoria față de suveran și de ceilalți pentru că duminică n-am putut. Pe Luxița Cantacuzino am văzut-o. M-a întrebat mult despre tine și mi-a spus să-ți scriu complimente. Lunea trecută, adică de Sfîntul Gheorghe, avea serată. A fost și Alexandru și am petrecut foarte bine. Ghica și madame Samurcaș au venit să mă vadă. De asemenea și Costache beizadea îți trimite complimente. Pe Cimpineanu îl văd zilnic. Locuiește și acum lingă noi. Pe Alexandrina n-am văzut-o pentru că n-am putut să mă duc încă la ei. În clipa asta a sosit Zamfirescu de la moară (?). M-a asigurat că ți-a scris la 2/14 aprilie și ți-a trimis și polița de 6.000 de f. Sper să-i fi primit. Eu îți voi trimite bani după ce voi primi răspuns la această scrisoare, ca să știu unde să-ți adresez scrisoarea. Pe Maria, pe Costinca, pe Eliza îi sărut dulce. Pe tine, asemenea, te sărut dulce de o mie de ori.

I. Odobescu

Mănescu e bine. Elenca l-a înscris pe Toli la Saint-Jean. După cum îmi spune Alexandru, Catinca Golescu a dat singura bonață (?) Soficăi. Giuvaerul Elizei nu l-a trimis Alexandru pentru că n-a vrut nimeni să-l ia.

Scumpa mea mamă,

Adaug aici cîteva cuvinte numai pentru a umple pagina, căci dacă voiam să-ți scriu tot ceea ce aș avea nevoie să discut cu tine, aceasta nu mi-ar fi ajuns. Pe de altă parte, cum este probabil că această scrisoare va merge să te caute la Londra, tu vei avea acolo puțină vreme pentru discuțiile noastre; și, pe urmă, sper că, în fine, iarna viitoare ne va reuni, și voi putea atunci să fac să mi se ierte lenea din acest an. La drept vorbind, nu prea vă invidiez pentru acest voiaj; nu există decît o singură țară pe care aș ține s-o văd acum: Italia. Dar așteptînd să merg acolo, voi fi încă foarte mulțumit dacă vara asta aș putea să dau o raită prin munții noștri cu Adolf¹ și Cornescu. Sub raportul sănătății, sîntem toți bine. Te îmbrățișez mult, ca și pe micuța noastră Maria.

Adio, fiul tău preadevotat,
Alexandru

¹ *Adolf C. Cantacuzino*, născut în 1832, s-a dedicat carierei juridice și politice. Pe cînd *Odobescu* era încă la începutul studiilor sale pariziene, acesta ocupa de acum postul de judecător la Tribunalul civil Ilfov, avînd rang boieresc de pitar (*Vestitorul românesc*, 2 febr. 1852). Destoinicia în slujbă îi aduse după un timp destul de scurt rangul superior de serdar (*Vestitorul românesc*, 7 oct. 1853). La data cînd se purta corespondența de mai sus, fusese tocmai numit procuror la secția I a Curții apelative civile (*Vestitorul românesc*, 7 apr. 1856). Cîteva luni mai tîrziu, trecea la secția a II-a (*Vestitorul românesc*, 24 iunie 1856), unde președinte se afla fratele său, *Ioan C. Cantacuzino*. În alegerile parțiale din 1 iunie 1861 era ales deputat de Cîmpulung pentru Adunarea Națională. La alegerile din 1864 figurează pe listele districtului Teleorman (*Mon. of.*, 11/23, inv. 1.864). Rămîne și mai tîrziu în relații amicale cu *Alex. Odobescu*. Astfel, la 19/31 martie 1889, acesta scrie din București Sașei, la Paris, că a luat masa cu *Adolf Cantacuzino*. În septembrie 1891 acesta era prim-președinte al secției I la Curtea de Apel. În 1895, ocupa același post, însă la secția a II-a. În 1900, locuia în str. Mercur 3, vecin cu *T. Maiorescu*. În 1902, nu mai figura în *Anuarul Justiției*. Se pare că a trăit pînă în 1910.

LXXXVII

AL. ODOBESCU
căt-re

CATINCA ODOBESCU

Bucharest, le 10/22 mai 1856

Ma chère maman,

Em. Lahovary est arrivé avant-hier en nous annonçant votre départ pour Londres; il a même dit que tu avais l'intention de prolonger assez longtemps ton séjour dans cette ville de manière qu'il se peut que cette lettre t'y aille chercher.

En tout cas*, tu auras bientôt de nos nouvelles par m-me Mano, qui est partie l'autre jour accompagnée de sa fille, de m-me Alexandrine Linche et de Varinka; elles doivent passer d'abord par Berlin et puis tu les verras à Paris.

Beaucoup d'autre monde va encore partir; samedi prochain ce sera m-me Cretziano, la mère du poète, m-me Marsille et d'autres; puis Jean Cretziano avec Marie Stephanesco et bien d'autre monde encore; vers la fin du mois partira aussi mon implacable ennemie, m-me Barcanescu, avec sa fille; on dit qu'elle attend avant de partir l'arrivée de Constantin Bellio, par qui elle espère faire épouser sa fille.

* În original: *Dans tous les cas.*

Quant à nous, je doute fort que nous poussions nos excursions plus loin que Calaretzi et Dragomirecti; cependant, je serai fort désireux de faire au fort de l'été une promenade en compagnie d'Adolphe Cantacuzène et de Cornesco le jeune dans les montagnes de la Valachie; je ne sais si cela sera possible, en tout cas j'espère que cet été sera aussi riche en événements que les autres sont monotones; les affaires du pays intéresseront tout le monde et l'on oubliera les inconvénients de la ville à cause de l'intérêt qu'inspireront les travaux du divan. On parle en ce moment beaucoup politique à Bucharest; dans quelques jours le terme de notre prince expire et l'on dit depuis hier que la nouvelle est arrivée de Paris et de Constantinople à la fois, que le prince Alex. Ghika sera nommé caïmacam; il y a quelques jours on avait dit la même chose de béizadé Costaké.

Pour le moment, cependant, le gouvernement ne se montre pas très libéral. On a refusé l'autre jour à quelqu'un la permission de publier un journal; cependant, hier Jean Philipesco (Kurkan) a réitéré la demande; on ne sait pas encore ce qu'on lui répondra. Et nous avions l'intention — Jean Balatchano, Gr. Alexandresco, G. Cretziano et moi — d'entreprendre un journal; mais nous attendrons pour voir si les autres réussissent; dans tous les cas, projet remis n'est pas projet rejeté, et sous la caïmacamie il sera permis, j'espère, de faire plus de bonnes choses qu'on n'en peut faire maintenant.

Papa doit te dire dans sa lettre que nous partons demain pour Calaretzi; nous en reviendrons bientôt, mais je pense que ces voyages se répéteront souvent, surtout si l'on commence à réparer notre vieille baraque de maison. C'est dommage que nous n'ayons pas une maison de campagne à Dragomirecti, car il aurait été bien agréable d'être tout en habitant la campagne, si à la portée de la ville.

J'ai manqué l'occasion de t'expédier cette lettre en même temps que celle de papa, mais je n'étais pas à la maison au moment où il a envoyé la sienne à la poste. Je n'aurais rien de plus à ajouter si ce n'est qu'il a dîné aujourd'hui chez le prince Ghika, qui l'a chargé de le rappeler à ton souvenir. Demain matin, comme je te l'ai déjà dit, nous partons pour Calaretzi; combien j'aurai été plus content d'y aller si tu y étais installée comme autrefois! je t'assure que dans ce cas j'aurai été heureux de quitter les ennuis de la ville pour y passer tout l'été. Mais c'est peut-être maladroit de te prôner la vie champêtre au moment où tu admires une grande capitale.

Je finis donc en t'embrassant bien tendrement, ainsi que Marie, Constantin, Elise et Toly. J'attends prochainement une réponse et j'espère que Marie m'écrira aussi.

Ton fils tout dévoué,
Alexandre

Draga mea mamă,

Em. Lahovari a sosit alaltăieri aducindu-ne vestea plecării voastre la Londra; el mi-a spus chiar că tu aveai de gând să prelungești șederea ta în acest oraș un timp destul de lung, astfel că s-ar putea ca scrisoarea aceasta să meargă după tine acolo.

În orice caz, vei avea în curînd vești de la noi prin doamna Manu, plecată mai zilele trecute împreună cu fiică-sa, cu doamna Alexandrina Linș și cu Varinca; ele trec mai întîi pe la Berlin și le vei vedea apoi la Paris.

Are să mai plece multă lume; simbăta viitoare doamna Crețianu, mama poetului, doamna Marsille și alții; apoi Ion Crețianu cu Maria Ștefănescu și încă multă altă lume; către sfîrșitul lunii urmează să plece și neînduplecata mea dușmancă, doamna Bărcănescu cu fiica ei; se spune că ar aștepta, înainte de plecare, sosirea lui Constantin Bellu, pe care speră a-l face să se însoare cu fiică-sa.

În ce ne privește pe noi, tare mă îndoiesc că vom împinge excursiile noastre dincolo de Călăreți sau Dragomirești; totuși aș dori mult să fac în miezul verii, în tovarășia lui Adolf Cantacuzino și a tinărului Cornescu, o plimbare prin munții Valahiei; nu știu dacă va fi posibil, în tot cazul sper că vara aceasta să fie tot atît de plină de evenimente, pe cît sînt altele de monotone; treburile țării vor prinde pe toată lumea și neajunsurile vieții de oraș vor fi uitate datorită interesului pe care au să-l stîrnească lucrările Diyanului. Lumea discută mult despre politică în timpul de față; peste cîteva zile expiră termenul de domnie al prințului nostru, iar de ieri se vorbește că a sosit vestea, în același timp și de la Paris și de la Constantinopol, că va fi numit caimacam prințul Alex. Ghica; acum cîteva zile s-a spus același lucru despre beizadea Costache.

Totuși, pentru moment, guvernul nu se arată a fi foarte liberal. Mai zilele trecute a fost refuzată cuiva permisiunea de a publica un jurnal; cu toate acestea, ieri Ion Filipescu (Curcan) și-a reînnoit cererea și nu se știe încă ce i se va răspunde. Și noi, Ion Bălăceanu, Gr. Alexandrescu, G. Crețianu cu mine, aveam de gând să scoatem o gazetă dar vom aștepta mai întîi să vedem dacă alții izbutesc; în orice caz, un proiect amînat nu-i numai decît respins și sub căimăcămie nădăjduiesc că se vor face mai multe lucruri bune, care azi nu se pot realiza.

Tata trebuie să-ți fi spus în scrisoarea lui că plecăm mîine la Călăreți; ne întoarcem în curînd, însă cred că aceste călătorii se vor repeta adesea, mai ales dacă se va începe reparația bătrînei noastre șandramale. Păcat că n-avem o casă la Dragomirești, căci tare ar fi plăcut să trăiești la țară, fiind în același timp și aproape de oraș.

Am scăpat prilejul să-ți expediez această scrisoare o dată cu aceea a tatei, dar nu eram acasă cînd a trimis-o pe a lui la poștă. N-aș avea nimic de adăugat altceva decît că tata a cinat azi la prințul Ghica, care l-a însărcinat să-ți amintească că s-a interesat de tine. Cum ți-am mai spus, plecăm mîine dimineață la Călăreți; aș fi fost mult mai mulțumit, dacă erai instalată acolo ca pe vremuri; te asigur că, în cazul acesta, aș fi fost fericit să părăsesc plictiselile orașului

pentru a petrece toată vara acolo. Însă poate că nu-i de loc nimerit să-ți ridic în slăvi viața cîmpenească tocmai cînd admiri o mare capitală.

Sfîrșesc deci, îmbrățișîndu-te cu multă duioșie, ca și pe Maria, Constantin, Eliza și Toli. Aștept pe curînd un răspuns și sper că Maria îmi va scrie și ea.

Fiul tău devotat,
Alexandru

LXXXVIII

IOAN ȘI AL. ODOBESCU

către

CATINCA ODOBESCU

Καλαράτζι, Δευτέρα 14/26 Μαΐου 1856

Ἀγαπητή μου Κατίγκω.

Ἐγώ, καθώς σέ ἔγραψα καί τήν Παρασκευή, ἔφτασα μέ τόν Ἀλέξανδρον εἰς τό Καλαράτζι ὅπου εὐρωμεν ὅλα καλά. Καί ἔχοντας ἐδῶ ὀλίγην δουλιάν καί βλέποντας ὅτι καί τόν Ἀλέξανδρον τόν ἄρεσε ἐδῶ ἀποφασίσαμεν νά ἐορτάσομεν ἐδῶ τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου. Διά τοῦτο στέλνω μαζί ἄνθρωπον διά νά δώσει αὐτό τό γράμμα εἰς τήν πόσταν καί νά μᾶς φέροι τά ὅσα εὐρη ἐκεῖ εἰδικά σας. Ἐγώ καί ὁ Ἀλέξανδρος ἡμεθα πολλά καλά καί ἐλπίζω εἰς τόν θεόν νά γίνει καλό παιδί καί νά μᾶς κάνει εὐχαρίστηση. Ἀπ' ἐδῶ δέν ἔχω τί νά σοῦ γράψω ἄλλο εἰμι ὅτι σᾶς γλυκοφιλῶ χίλιες φορές, ὁμοίως τήν Μαρία καί τά ἄλλα παιδιά, καί ὅταν λάβω γράμμα σου θέλω εὐθύς σέ ἀποκριθῶ εἰς ὅλα ὅπου μοῦ γράφεις. Πάλιν σᾶς γλυκοφιλῶ.

I. Ὀδομπέσκος

Ma chère maman,

Une lettre de Calaretzi doit, je pense, t'émouvoir plus que toute autre! Oui, nous voilà depuis quatre jours à Calaretzi et décidés à y rester encore dix. Ce n'est pas gai, il faut t'avouer, mais il y a tant de souvenirs qui se rattachent pour moi à chaque petit objet dans cet endroit, que mon principal regret est, je puis le dire, d'y voir beaucoup de choses changées, beaucoup disparues; ainsi, notre pauvre vieux moulin et l'escalier qui descendait tout droit au milieu de la cour, par où nous montons au pigeonier qui nous servait de salle à manger et mille autres petites choses... Si on avait pu garder Calaretzi tel qu'il était, je crois que je n'aurais plus voulu y voir jamais rien de changé; mais maintenant il a beaucoup à refaire et j'espère qu'un

jour nous le rendrons aussi gai et plus beau qu'autrefois. Cependant, le jardin est encore bien joli; la prairie est bien cultivée; la forêt seule, la pauvre forêt est toute devastée par ces horribles chenilles, qui n'ont laissé aux arbres que le bois noir. C'est ici que nous comptons passer la St. Constantin en buvant à la santé de notre collégien une vieille bouteille de Champagne, que papa avait oublié depuis deux ans dans la cave. Dis-lui cela en l'embrassant de notre part; embrasse aussi Marie, Elise, Toli et toi, chère maman, reçois mes plus tendres baisers.

Ton fils tout dévoué,
Alexandre

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.437.

Călăreți, luni 14/26 mai 1856

Draga mea Catinco!

Eu, precum ți-am scris și vineri, am ajuns cu Alexandru la Călăreți, unde am găsit totul bine. Avînd și puțină treabă și văzînd că lui Alexandru îi place, am hotărît să sărbătorim aici pe Sfîntul Constantin. De aceea trimit un om să ducă această scrisoare la poștă și să ne aducă de acolo tot ce găsește din partea voastră. Eu și Alexandru sintem foarte bine și nădăjduim de la Domnul să se facă un băiat bun, ca să ne bucure. De aici n-am ce să-ți mai scriu, numai că te sărut dulce de o mie de ori, de asemenea pe Maria și pe ceilalți copii și cînd am să primesc scrisoare de la tine îți voi răspunde îndată la tot ce-mi vei scrie. Încă o dată vă sărut dulce.

I. Odobescu

Scumpă mamă,

O scrisoare de la Călăreți gîndesc că trebuie să te tulbure mai mult decît oricare alta! Da, iată-ne de patru zile la Călăreți, deciși a mai rămîne aici încă zece. Nu este vesel, trebuie să-ți mărturisesc, dar sint atîtea aduceriminte care se leagă pentru mine de fiecare obiect cît de mic în acest mediu, încît principala mea părere de rău este, pot s-o spun, de a vedea aici multe lucruri schimbate, multe dispărute, precum biata noastră moară veche și scara care cobora direct în mijlocul curții, pe unde urcam în foișorul care ne slujea de sufragerie, și o sumă de alte lucrșoare. Dacă s-ar fi putut păstra Călărețiul așa cum era, cred că n-aș mai fi vrut să văd niciodată schimbat ceva aici; dar acum este mult de refăcut și nădăjduiesc că-ntr-o zi îl vom restitui la fel de plăcut și de frumos ca odinioară. Cu toate acestea, grădina este încă arătoasă; pajiștea cultivată; singură pădurea, sărmana pădure, este în întregime devastată de aceste oribile omizi, care n-au lăsat din arbori decît lemnul negru. Socotim că vom petrece aici Sf. Constantin bînd în onoarea colegianului nostru o veche sticlă de șampanie, pe care tata a uitat-o de doi ani în pivniță. Spune-i aceasta, sărutîndu-l din partea noastră; îmbrățișează de asemeni pe Maria, Eliza, Toli, iar tu, scumpă mamă, primește de la mine cele mai tandre sărutări.

Fiul tău devotat,
Alexandru

AL. ODOBESCU

câtre

CATINCA ODOBESCU

Bucharest, le 27 mai/8 juin 1856

Ma chère maman,

Tu as déjà reçu de nos nouvelles depuis notre retour de Calaretzi par la lettre que papa t'a envoyée avant-hier ; tu sais par conséquent que nous sommes bien portants ; ce n'est donc pas de notre santé que je vais t'entretenir ; elle est parfaite, et quoique papa a terminé depuis huit jours son unique flacon de pillules, il ne souffre plus du tout, si ce n'est un peu des chaleurs, comme tout le monde d'ailleurs. Il faisait moins chaud à Calaretzi, et cependant tu sais bien que l'endroit n'est pas des plus frais en été ; maintenant, pourtant, c'est un peu changé ; le jardin donne tant d'ombre qu'on y est à l'abri du soleil ; plus que cela même, un jour j'ai fait façonner une pelouse sous un bosquet d'arbres, et quoiqu'il plût à verse, j'ai travaillé là deux heures sans sentir du tout la pluie. Nos quinze jours là-bas se sont bien vite écoulés ; papa n'a fait que jardiner ; moi, j'ai lu un peu et puis j'ai aussi travaillé dans le jardin ; entr'autres, j'ai formé à l'endroit où autrefois on mettait la tente une espèce de plate-forme où nous pourrions l'année prochaine, quand tu seras revenue, pour nous remettre à la mode parisienne, de dîner au soleil couchant. Je te dirai aussi qu'une grande partie de mon temps s'est écoulée à Calaretzi à faire des projets et des rêves ; les uns, réalisables et non moins agréables pour cela ; c'est par exemple de passer avec toi, Marie et quelquefois une ou deux visites, des étés charmants dans notre Calaretzi ; d'autres qui se perdaient dans les nuages, rêves qui, hélas ! ne prendront jamais une forme réelle ; je n'ai pas besoin de te le dire, je pense, car tu me comprends ; il n'y a pas d'idées plus opiniâtres que celles que le cœur se met à régir ; on a beau tourner pour s'en défaire ; on y revient toujours insensiblement.

Je pense que tu voudrais avoir des nouvelles d'ici, je vais donc après l'article de fond passer aux faits divers ! En fait de mariages, nous allons en avoir deux dans peu de jours : celui de Charles Falcoyano et celui de G. Ghika ; parmi les morts on ne compte heureusement que m-me Tarsitza Philipesco ; parmi les arrivés : les deux frères Bellio, le gendre du prince Tudorica Ghika avec sa femme, m-me Plagino mère avec sa Marghioulitza ; parmi ceux qui doivent partir : m-me Barcanesco, qui part pour Paris samedi prochain.

Hier soir papa a été pour la première fois au club ; il y a vu parmi d'autres le vieux Barcanesco, qui, à ce que papa m'a dit, lui a parlé sans avoir l'air de rien ; je ne sais s'il en sera de même de sa femme,

que tu rencontreras pour sûr à Paris. Quant à moi, tu sais qu'elle m'a déclaré la guerre la plus implacable, guerre qui s'est prolongée pendant tout l'hiver avec plus d'acharnement que celle des alliés autour de Sébastopol; aussi, entre nous la paix ne s'est point faite au printemps. On dit qu'ils veulent marier leur fille à Constantin Bellio; nous allons voir ce qu'il va en être.

En fait de nouvelles politiques, il y a eu une nouvelle bataille sanglante entre les soldats valaques et les autrichiens à Bouzéo; les détails de cette affaire restent cachés. Après-demain commencent les Mochi, et c'est encore Stirbey qui va presider la fête de jeudi; quant aux commissaires étrangers, on n'en dit plus mot.

J'embrasse Marie; je lui écrirai prochainement pour répondre à sa lettre; toi, chère maman, je t'embrasse mille fois, ainsi que mes autres frères et Toli. Mes compliments à Floresco, Berindey, d'Avril etc.

Ton fils,
Alexandre

P.S. J'ai retardé de quatre jours l'envoi de cette lettre, mais rien n'a changé dans cet intervalle. Nous attendons de vous lettres.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.287.

București, 27 mai/8 iunie 1856

Draga mea mamă,

Ai și primit vești de la noi după întoarcerea noastră de la Călăreți prin scrisoarea pe care ți-a trimis-o tata alaltăieri; știi prin urmare că sîntem sănătoși; așa că nu despre sănătatea noastră îți voi vorbi; ea este perfectă și, cu toate că tata a terminat încă acum opt zile unicul lui flacon cu pilule, n-ar mai suferi de nimic, dacă n-ar fi întrucîtva din cauza căldurilor, ca de altfel toată lumea. Era mai puțin cald la Călăreți, deși tu știi bine că nu-i printre cele mai răcoroase locuri vara; acum însă lucrurile s-au schimbat puțin acolo; grădina dă destulă umbră ca să fii la adăpost de soare; dar, mai mult decît atît, am pus într-o zi să se amenajeze o pajiște sub un pîlc de copaci și, cu toate că ploua cu găleata, am lucrat două ceasuri fără să simt cîtuși de puțin ploaia. Cele cincisprezece zile cîte le-am petrecut acolo au trecut repede de tot; tata n-a făcut altceva decît să lucreze la grădină, eu am citit puțin și apoi am lucrat și eu la grădină; între altele am înjghebat, pe locul unde întindeam altădată cortul, un fel de platformă unde vom putea la anul, cînd te vei fi întors, să luăm iar masa, după moda pariziană, la apusul soarelui. Am să-ți mai spun că mi-am trecut o mare parte din timp la Călăreți, visînd și făcînd planuri; unele realizabile și cu toate acestea nu mai puțin plăcute; de pildă, să petrec cu tine, cu Maria și uneori cu doi-trei musafiri niște veri încîntătoare la Călăreții noștri; altele, al căror chip se pierdea în nori, visuri care, vail!, nu vor lua niciodată ființă; cred că n-am nevoie să mai insist, căci tu mă înțelegi; nu există gînduri mai stăruitoare decît acele pe care le domină inima; degeaba te-ai suci să scapi, căci te întorci într-una la ele pe nesimțite.

Socot că ai vrea să afli noutăți de pe aici, așa că, după articolul de fond, voi trece la faptele diverse. În privința căsătoriilor, vom avea peste câteva zile două: a lui Charles Fălcoianu și a lui G. Ghica; printre morți nu-i, din fericire, decît doamna Tarsița Filipescu; printre cei sosiți: cei doi frați Bellu, ginerele prințului, Tudorică Ghica cu soția, doamnele Plagino, mama și cu Marghiolița ei; printre cei care urmează să plece, doamna Bărcănescu care se duce simbăta viitoare la Paris.

Aseară tata a fost înția oară la club; l-a văzut acolo, printre alții, pe bătrînul Bărcănescu, care, după cîte mi-a spus tata, i-a vorbit ca și cum habar n-avea de nimic; nu știu dacă tot așa are să facă și nevastă-sa, pe care, desigur, ai s-o întilnești la Paris. În privința mea, știi că mi-a declarat cel mai implacabil război, război care s-a prelungit în tot cursul iernii cu o îndîrjire și mai mare decît a aliaților în jurul Sevastopolului; numai că pacea între noi nu s-a făcut în primăvară. Se spune că Bărcăneștii vor să-și mărite fata cu Constantin Bellu; vom vedea ce are să mai iasă din asta.

În ce privește noutățile politice, s-a petrecut o nouă încăierare singeroasă între soldații munteni și austrieci la Buzău; amănuntele acestei întîmplări rămîn ascunse. Miine încep Moșii și iarăși va prezida Știrbei serbarea de joi; despre comisarii străini nu se mai vorbește un cuvînt.

O sărut pe Maria; am să-i scriu în curînd ca să-i răspund la scrisoarea ei; pe tine, scumpă mamă, te sărut de mii de ori și de asemenea pe ceilalți frați ai mei și pe Toli. Complimente lui Florescu, lui Berindey, d'Avril etc.

Fiul tău,
Alexandru

P.S. Am întirziat timp de patru zile expedierea acestei scrisori, dar nimic nu s-a schimbat în acest interval. Așteptăm scrisori de la voi.

XC

AL. ODOBESCU
cătref

CATINCA ODOBESCU

Bucharest, le 31/12 juillet 1856

Chère maman,

Quoique tu ne m'écrives depuis assez longtemps à moi-même, je suis au courant de votre manière de vivre et de penser par les lettres que tu adresses à papa; je vois dans ces lettres que l'idée de retourner à Bucharest te fait un peu peur, tant il y aura à faire et à arranger; en effet, nous allons nous trouver dans la position d'un jeune ménage, qui ne possède rien et doit se monter une maison. Pour le moment,

nous nous sommes implantés chez Manesco et nous jouissons de sa maison; c'est commode, mais c'est plus couteux qu'on ne le pense. Papa a l'intention de déménager, aussitôt que le général autrichien Marziani sera parti, dans la maison de Drejneano, qu'il veut louer pour plusieurs années; il faudrait, cependant, à cette maison des réparations assez sérieuses et même il faudra y ajouter quelques pièces; d'ailleurs, la position est des plus belles. Dans notre vieille maison on répare toujours, mais cela va très lentement.

Faut-il te dire comment nous vivons? Papa se lève très matin et souvent même il part vers les six heures pour voir des chevaux, car on est en train de former deux nouveaux escadrons de cavalerie; plus souvent, cependant, il reçoit chez lui jusqu'à dix heures; puis il va à son ministère, et il n'est jamais de retour avant trois-quatre heures; alors nous dîmons; vers six heures papa sort de nouveau et il rentre vers 8 ou 9 heures, pour rester à causer avec quelques personnes qui viennent quelquefois le voir le soir. Quant à moi, ma vie est beaucoup moins active; bientôt j'aurai la place du secrétariat, dont je crois t'avoir parlé; le prince l'a promis à papa dimanche, à Pantéleimon, où nous avons dîné avec la famille du prince Ghika et quelques officiers. Pour le moment, je baille aux corneilles; je me lève tard; je passe ma matinée à fumer et à causer avec les aides de camp de papa, qui restent à la maison, ou bien encore à faire quelques visites aux garçons; pour le moment, cependant, je suis privé de mes deux amis et compagnons Adolphe et Cornesco, qui sont partis, les monstres, pour Méhadia et m'ont laissé seul ici; je viens de recevoir à la minute une lettre de Cornesco, où il me dit effrontément qu'ils s'amusent beaucoup là-bas. Dans l'après-dîner je vais à la Chaussée et puis de là à la Grădina cu cai*, où nous avons un café-chantant français semblable à ceux des Champs-Élysées; c'est le rendez-vous de la bonne et de la mauvaise société; avec tout cela je me ruine en fiacres. Figure-toi que papa avait eu avant sa nomination l'heureuse et aimable idée de m'acheter un charmant petit équipage, voiture, chevaux et harnais; j'ai fait faire une jolie livrée, bleu et argent, à mon cocher et je circulais très gracieusement dans les rues de Bucharest, quand un concours de circonstances très fâcheuses viennent de me replonger dans les fiacres: 1. un de mes chevaux s'est demis la jambe; 2. papa, ayant besoin de beaucoup sortir et n'ayant pas d'autre voiture, fait atteler journellement les petits chevaux de Manesco à ma voiture et s'en va, tandis que je reste à chercher un véhicule de louage; c'est révoltant! c'est ruineux! Je vais te compter encore d'autres calamités. Figure-toi que je n'ai plus ni chemises, ni caleçons, ni chaussettes, ni mouchoirs, ni même des bottes, car ce qu'on trouve à Bucharest en fait de chaussures vous met les pieds à la torture. Songe si j'ai besoin que dans un élan de générosité sublime tu viennes à mon secours, et m'envoies une belle et bonne cargaison de tous ces objets indispensablement néces-

* În românește în original.

saïres aux moeurs et convenances de la vie sociale; n'oublie pas toutefois d'éviter scrupuleusement le magasin du coin de la rue Tournon, car il travaille atrocement mal; adresse-toi au Prince de Galles, ou bien chez Longueville, rue Richelieu; on y fait de belles choses. D'ailleurs, le proverbe valaque dit: „Calul de dar nu se caută după dinți”. Cependant, comme ici le cadeau est provoqué par celui qui doit le recevoir, il est naturel qu'il s'explique sur sa nature. Passons à d'autres questions. Nicolas et Sophie sont arrivés bien portants de Constantinople; Elise m'a écrit de Jassy; je vais lui répondre aujourd'hui même; elle s'y ennuie beaucoup et souffre du mal de mer à cause de la saleté de la ville. La tante Manesco doit être bientôt à Paris; elle ne m'a pas écrit à moi en particulier, mais j'ai eu de ses nouvelles par m-me Estioti. Le petit Georges de m-me Lahovary a été très malade la nuit dernière, mais il est sauvé et bientôt il sera guéri; son père était à Paraissenî; on lui a écrit aussitôt par le télégraphe et il est retourné en ville.

Qu'y-a-t-il de nouveau à Paris? Ici les mariages les plus récents sont ceux de Pauline Floresco avec Jean Cretzoulesco, le vainqueur des ours, et celui de Jean Braïloî avec m-lle Tchocan, la fille du capitaliste, qui est très jolie; ce m-r Tchocan a acheté la maison Noutchoulesco à côté de m-me Blaremborg et en a fait un palais magnifique. Cléopatre Ghika et les Vladioiano sont depuis quelques jours ici. Quels sont les valaques qui circulent par Paris? On parle ici beaucoup du mariage de m-lle Barcanesco avec Constantin Bellio; en est-il question là-bas?

Je finis, car j'ai longtemps bavardé. J'embrasse Marie, Constantin, Toly et Elise, et à toi, chère maman, je te baise mille fois les mains et suis ton

fils tout dévoué,

Alexandre

N.B. Si tu me fais faire des chemises, fais-les faire *longues et jolies*.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.288.

București, 31/12 iulie 1856

Dragă mamă,

Cu toate că de-un timp destul de lung nu-mi mai scrii mie, sînt în curent cu felul vostru de viață și cu ce gîndiți din scrisorile pe care le trimiți tatei; din aceste scrisori văd că ideea de a te întoarce la București te cam înfricoșează din pricina atîtor lucruri care vor fi de făcut și de aranjat; și într-adevăr, avem să ne găsim în situația unei căsnicii noi, care nu are nimic și trebuie să-și întemeieze o casă. Deocamdată, ne-am aciuat la Mănescu și ne folosim de casa lui; este comod, însă mai costisitor decît s-ar putea crede. Tata are de gînd să se mute îndată ce va fi plecat generalul austriac Marziani, în casa lui Drăjneanu,

Stradă din București către mijlocul secolului trecut, amestec de orientalism și occidentalism

pe care vrea s-o închirieze pentru mai mulți ani; totuși, acestei case i-ar trebui niște reparații destul de serioase și chiar să i se mai adauge câteva încăperi; altfel, poziția ei este din cele mai frumoase. Bătrîna noastră casă este încă în reparații, însă treaba merge tare încet.

Să-ți spun felul cum trăim? Tata se scoală dimineața foarte devreme și adesea pleacă chiar pe la șase să vadă cai, pentru că sînt pe cale să se alcătuiască două noi escadroane de cavalerie; de cele mai multe ori, însă, primește acasă pînă la zece, apoi pleacă la minister, și nu se întoarce înainte de trei-patru; atunci stăm la masă; pe la șase tata iese iarăși și se întoarce pe la 8 sau 9, ca să rămînă de vorbă cu cîteva persoane care vin uneori serile să-l vadă. În ce mă privește, traiul meu este mult mai puțin activ; în curînd am să capăt slujba la secretariat, despre care cred că ți-am vorbit; prințul i-a făgăduit-o tatii duminică, la Pantelimon, unde am fost la prînz, împreună cu familia prințului Ghica și cîteva ofițeri. Deocamdată, casc gura prostește; mă scol tîrziu; îmi trec dimineața fumînd și stînd de vorbă cu adjutanții tatii, care rămîn acasă, sau, și mai bine, făcînd vizite băieților; pentru moment, sînt lipsit de prietenii și tovarășii mei, Adolf și Cornescu, care au plecat, ticăloșii, la Mehadia și m-au lăsat aici singur; chiar acum primesc o scrisoare de la Cornescu, în care îmi spune, fără nici o rușine, că se

amuză mult acolo. După masa mă duc la Șosea, și de acolo la Grădina cu cai, unde avem un Café-șantan franțuzesc ca acelea de pe Champs-Élysées; acolo-i locul de întâlnire a lumii bune, cum și a celei proaste; toate acestea fac să mă ruinez cu trăsurile. Închipuie-ți că tata a avut, înainte de a fi fost numit ministru, fericita și amabila idee de a-mi cumpăra un mic echipaj încântător: trăsură, cai și hamuri; am comandat pentru vizitiul meu o frumoasă livrea albatră cu fireturi și circulam, cu multă grație, pe străzile Bucureștilor, pînă cînd o serie de împrejurări foarte neplăcute m-au infundat iar în trăsurile de piață: 1. unul din caii mei și-a scrîntit un picior; 2. tata, avînd nevoie să iasă mult în oraș și neavînd altă trăsură, poruncește în fiecare zi să înhame caii cei mici ai lui Mănescu la trăsura mea și pleacă, lăsîndu-mă pe mine să iau cîte o trăsură de piață; aceasta-i revoltător! și mă ruinează! Am să-ți înșir încă alte calamități. Închipuie-ți că nu mai am nici cămăși, nici izmene, nici ciorapi, nici batiste și nici măcar cizme, căci ceea ce se găsește la București în materie de încălțăminte îți torturează picioarele. Gîndește-te dacă n-am nevoie ca, într-o pornire de generozitate sublimă, să-mi vii în ajutor și să-mi trimiți un transport serios alcătuit din toate aceste obiecte absolut necesare moravurilor și conveniențelor vieții sociale; nu uita totuși să eviți cu scrupulozitate magazinul din colțul străzii Tournon, căci acolo se lucrează groaznic de prost; adresează-te la Prince de Galles sau la Longueville, strada Richelieu; acolo se fac lucruri frumoase. De altfel, proverbul românesc spune: „Calul de dar nu se caută după dinți“. Totuși, cum aici darul este provocat de acel care urmează să-l primească, este firesc ca el să explice cum să fie. Să trecem acum la alte chestii. Nicolae și Sofia au ajuns sănătoși de la Constantinopol; Eliza mi-a scris din Iași; am să-i răspund chiar azi; se plictisește tare mult acolo și îi e greață din pricina murdăriei orașului¹. Mătușa Mănescu trebuie să fie curînd la Paris; nu mi-a scris mie direct, dar am avut vești de la ea prin d-na Estioti. Micuțului George al d-nei Lahovari i-a fost foarte rău ieri noapte, însă acum e salvat și în curînd va fi vindecat; tatăl lui era la Paraiseni; i s-a telegrafiat îndată și s-a întors în oraș.

Ce-i nou la Paris? Aici căsătoriile cele mai recente sînt cea a Paulinei Florescu cu Ioan Crețulescu, biruitorul urșilor, și a lui Ioan Brăiloi cu domnișoara Ciocan, fata bogătașului, care-i foarte frumoasă; acest domn Ciocan a cumpărat casa Nuciulescu, alături de a doamnei Blaremborg, din care a făcut un palat magnific. De cîteva zile sînt aici Cleopatra Ghica și Vlădoienii. Care-s românii care circulă acum prin Paris? Se vorbește mult aici de căsătoria domnișoarei Bărcănescu cu Constantin Bellu; este vorba și acolo de asta?

Sfîrșesc, pentru că mult am mai flecărit. O sărut pe Maria, pe Constantin, Toli și Eliza, iar ție, dragă mamă, îți sărut de mii de ori mîinile și sînt al tău fiu pe deplin credincios,

Alexandru

N.B. Dacă-mi comanzi cămăși, spune să le facă *lungi și frumoase*.

¹ Cîteva luni mai tîrziu, Eliza Theremin scria sorei ei, Catinca Odobescu, mărturisindu-i: „Nu ai idee ce înseamnă Iașul pe care îl detest din zi în zi mai mult“.

Expresia pe care o folosește „sale trou” s-ar putea traduce prin „cocină”. Se plînge că nu găsește nici o „compensație” aici pentru mizeriile pricinuite. Observă de asemeni lipsa de sociabilitate: „se mănîncă ca ciinii”. În schimb, morgia și pretențiile ar fi fără limită, împinse pînă la ridicol (B.A.R.P.R., Coresp. inv. 62.733).

XCI

Al. ODOBESCU
căt-re

CATINCA ODOBESCU

Bucharest, le 7/19 août 1856

Ma chère maman,

Je voulais écrire depuis quelques jours à Marie pour la féliciter pour le jour de sa fête, mais j'étais si mal disposé ces derniers jours, que je craignais que ma mauvaise humeur ne déteignît sur la lettre de félicitation. Je lui adresse donc un peu tard mes vœux et mes souhaits par ton intermédiaire, et surtout je lui souhaite d'être toujours plus heureuse et plus contente que je ne le suis. Vous allez être très intriguées de savoir quelles sont les causes de mon ennui. Eh bien ! ma foi, je ne me gênerai pas de vous les dire, d'autant plus que je n'ai personne ici à qui je puisse en faire part, de manière que je reste à me morfondre tout seul.

Malheureusement, je vois que nous ne finirons jamais, mon père et moi, par nous entendre ; aussi, mon plus grand désir maintenant serait ou d'être marié, ou moine, afin d'être plus à mon aise et plus maître de moi (même). Je t'assure que, si je n'aimerais sérieusement une personne que j'espère cependant bien peu posséder un jour, je n'hésiterais pas un moment à embrasser la carrière ecclésiastique. Je mène ici une existence déplorable ; à peine si je conçois parfois un espoir que cela va aller mieux, et tout-à-coup je me retrouve plus bas que je n'étais. Ainsi, par exemple, après que papa est devenu spathar, nous avons déménagé chez Manesco, nous avons une maison confortable, une cuisine et je n'étais pas forcé d'aller mendier un dîner en ville ; voilà que depuis deux jours papa trouve que le dîner lui coute trop cher et a ordonné qu'on ne prépare plus chez nous. Lui, il va dîner chez le prince Ghika ou chez Heresco, où j'aime fort peu aller quand je ne suis pas invité, et moi je reste à la maison sans dîner ; j'aime mieux cela que d'aller me planter à la table d'un autre qui sait bien que la fumée ne sort pas de ma cheminée. De plus, papa veut dé-

ménager maintenant dans notre maison, que l'on est en train de peindre intérieurement et extérieurement. Il n'y a que son ancienne chambre de libre et les pièces de la galerie qui n'est pas encore vitrée; c'est là qu'il veut me loger; mais j'aime mieux aller m'enfermer à Dragomirechti que de vivre toute la journée dans la société des maçons et des peintres. Eh bien! voilà de ces petites choses qui me tourmentent affreusement et qui me rendent l'existence insupportable. Ajoute encore l'affaire de l'équipage; papa avait eu la complaisance de m'en acheter un, et je l'avais rendu très gentil; mais depuis qu'il est spathar il s'en sert, et moi, je suis toujours forcé de dépenser un argent fou avec les fiacres, car quoiqu'il dise je n'irai pas me cloîtrer dans la chambre. Sais-tu qu'il faut au moins 50 ducats par mois pour le fiacre! Eh bien, évidemment, ce seul article dépasse de beaucoup ce que je reçois. Il eût été bien plus simple de me laisser cette voiture et d'en acheter une autre pour lui; il a chevaux et cocher; il ne lui faut qu'une voiture et des harnais, et, grâce à Dieu! Bucharest en abonde. À cela il dit qu'il ne veut pas dépenser; mais alors il eut mieux fait de ne pas accepter la place où il se trouve et qui l'oblige à vivre d'une manière convenable. Je ne sais vraiment par où il veut en venir avec ces laderies; tout ce que je vois c'est qu'étant réunis et vivant tous ensemble de notre revenu, nous vivons mal, et lorsqu'il sera partagé nous n'en vivrons pas mieux. Si c'est donc pour nous autres qu'il garde l'argent, mon opinion est qu'il ferait mieux de nous placer plus avantageusement dans la société et de ne pas donner lieu au monde de rire de nous.

Ma foi! toutes ces choses me pesaient trop, et il fallait bien que je me décide une fois à te les dire. Je suis las de cette existence misérable et le jour où je me verrai maître d'une petite fortune, débarrassé de mes dettes et établi dans ma maison, je me croirai vraiment heureux. C'est peut-être un malheur pour moi que cette idée fixe, qui me rappelle toujours Anicoutza; sans cela, j'aurais trouvé aujourd'hui même plus d'un parti qui m'aurait tiré de ces ennuis.

Malgré le désir que j'ai de vous voir arriver toi et Marie, ma foi, si la même existence de désordre et de parasitisme devait se prolonger, j'aimerais beaucoup mieux que vous restiez là-bas; au moins, si vous vivez à l'étroit, personne ne vous connaît et on ne vous prend pas en pitié. Je ne voudrais pas qu'à ton retour ici tu mènes la vie d'une m-me Pasnansky ou d'une m-me Vladoyano. Eh bien! pour papa c'est là son idéal; moi, parce que j'aime le confortable et le comme-il-faut, il ne fait que me maltraiter et m'accuser de dépenses folles; il ne tiendrait qu'à lui de les rendre moindres; qu'il tienne une maison, qu'il me donne un équipage, et certainement mes dépenses se réduiront énormément. Si je lui fais ces observations, il me répond que si je ne suis pas content, je n'ai qu'à m'en aller, car il ne peut pas se ruiner pour (moi). Loin de le ruiner, je voudrais seulement de faire vivre avec plus de dignité, car juge toi-même si c'est convenable pour un ministre et un homme qui a une certaine fortune de ne pas même avoir un pot-au-feu chez lui. Passe encore si Manesco était ici;

j'allais avec plaisir dîner chez lui; sa maison était comme la mienne. Mais maintenant personne ne peut le remplacer.

Quant à ma place, je ne crois pas qu'elle me soit donnée; à ce qu'il paraît, cette vieille ganache de prince Ghica est mal disposé contre moi parce que je ne vais pas lui lecher la patte; mais ce n'est pas mon habitude et je ne le ferai que lorsque les ennuis du monde m'obséderaient au point de ne plus avoir rien de sacré pour arriver à devenir puissant; quand cette ambition là me sera venue, alors je crois que je ne ménagerai rien; mais en attendant, je laisse tout le monde tranquille.

Tout mon fiel n'est pas versé; mais tu dois en avoir assez; pardonne-moi toutes mes amertumes; mais ennuyé comme je le suis, j'avais besoin de me soulager un peu; c'est pourquoi je t'ai écrit cette lettre.

Ton fils dévoué,
Alexandre

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.289.

București, 7/19 august 1856

Draga mea mamă,

De câteva zile tot voiam să scriu Mariei ca s-o felicit de ziua ei, dar eram atât de prost dispus în ultimile zile, încît m-am temut ca proasta mea dispoziție să nu treacă și în scrisoarea de felicitare. Îi adresez deci cam tîrziu urările mele prin intermediul tău, dar ce-i doresc mai cu seamă este de a fi totdeauna mai fericită și mai mulțumită decît sînt eu. Veți fi foarte intrigate aflînd care sînt cauzele amărăciunii mele. Bine! Zău că n-am să mă sfiesc să vi le spun, cu atât mai mult cu cît n-am aici pe nimeni căruia să i le pot împărtăși, așa că-mi rămîne să mă frămînt singur.

Din nenorocire văd că nu mai ajungem niciodată, tata și cu mine, să ne înțelegem, încît cea mai mare dorință pe care o am acum este de a mă însura sau a mă călugări, ca să pot fi la largul meu și, mai mult, singurul meu stăpin. Te asigur că, dacă n-ar fi să iubesc serios o persoană care nădăjduiesc, totuși prea puțin, să fie într-o zi a mea, n-aș sta la îndoială nici o clipă să îmbrățișez cariera ecleziastică. Duc aici o existență jalnică; abia dacă întrezăresc cîteodată o nădejde că lucrurile vor merge cîndva mai bine și, deodată, mă trezesc mai prăbușit decît eram. Așa, de pildă, după ce tata a fost făcut spătar și ne-am mutat la Mănescu, aveam o casă confortabilă, bucătăria noastră și nu eram silit să merg să cerșesc un prînz în oraș; dar iată că de două zile tata a găsit că-l costă prea scump să mănînce acasă, și a poruncit să nu se mai gătească la noi. El se duce la masă la prințul Ghica sau la Herescu¹, unde am tare puțin chef să merg nepoftit, așa că eu rămîn acasă nemîncat; mai bine, decît să mă înființez la masa cuiva care știe că nu iese fum din coșul meu. Pe deasupra tata vrea acum să ne mutăm în casa noastră, care este pe cale de a fi zugrăvită și pe dinăuntru și pe dinafară. Liberă nu-i decît vechea lui odaie și odăile de la galerie, unde geamurile încă-s nepuse; ar vrea să stau acolo, dar mai bine mă duc și mă infund la Dragomirești, decît să trăiesc toată ziua printre zidari și zugravi. Ei bine! toate

aceste lucruri mărunte mă chinuiesc groaznic și-mi fac viața de nesuferit. Ma adaugă la asta și povestea cu echipajul; tata a avut complezența de a mi-l cumpăra, iar eu l-am făcut să fie foarte drăguț; de când este însă spătar, tata se folosește el de trăsură, iar eu sînt silit să cheltuiesc o groază de bani cu birjele, căci, orice-ar spune el, n-am să mă închid în odaie. Știi că-i nevoie de cel puțin 50 de ducați pe lună, bani de trăsură? Ei, de bună seamă, acest singur capitol depășește cu mult ceea ce primesc eu. Ar fi fost mult mai simplu să-mi fi lăsat trăsura și să-și fi cumpărat alta pentru el, căci are cai și vizitiu; nu i-ar trebui decît trăsură și hamuri și, slavă Domnului, la București găsești cîte vrei. Dacă-i spun asta îmi zice că nu vrea să cheltuiască; dar, în cazul acesta, ar fi făcut mai bine să nu primească postul în care se află acum, care îl obligă să trăiască cum se cuvine. Nu știu, zău, unde vrea să ajungă tata cu aceste cirpănoșenii? Tot ceea ce văd este că, atunci cînd eram cu toții împreună, trăiam rău din veniturile noastre, iar cînd veniturile vor fi împărțite n-avem s-o ducem mai bine. Dacă-i pentru noi ceilalți că păstrează banii, socot că ar face mai bine să ne pună într-o situație mai convenabilă în societate și să nu dea prilej lumii să ridă de noi.

Zău așa! Toate istoriile acestea prea mă împovărau și trebuia să mă hotărăsc o dată să ți le spun. Sînt obosit de viața aceasta mizerabilă și în ziua în care mă voi vedea stăpîn peste o mică avere, scăpat de datorii și la casa mea, mă voi socoti cu adevărat fericit. Poate că-i pentru mine o nenorocire ideea fixă ce mi-o aduce într-una în minte pe Anicuța; altfel aș găsi chiar azi, nu o singură partidă, care să mă scoată din aceste încurcături.

Cu toată dorința de a vă vedea sosind aici, pe tine și pe Maria, crede-mă că dacă aceeași existență de dezordine și parazitism va trebui să se prelungească, aș prefera mult mai mult să rămîneți acolo; cel puțin dacă trăiți strîmtorați, nimeni nu vă cunoaște și nimănui nu-i este milă de voi. N-aș vrea ca întorcîndu-te aici să duci viața unei doamne Pansnansky sau Vlădoianu. Ei bine! pentru tata acesta-i idealul. Pe mine, fiindcă-mi place confortul și o viață cum se cuvine, mă chinuiește tot timpul și mă învinovățește de cheltuieli nesăbuite; nu depinde decît de dînsul ca să micșoreze cheltuielile: să țină atunci o gospodărie, să-mi dea un echipaj și cu siguranță cheltuielile mele se vor reduce enorm. Cînd îi spun acestea, el îmi răspunde că dacă nu-mi place, n-am decît să plec, fiindcă nu se poate ruina din cauza mea. Departe de mine gîndul să-l ruinez, numai că aș vrea să-l fac să trăiască mai demn, căci, judecă și tu, dacă șade bine pentru un ministru și om care are oarecare avere să n-aibă măcar o ciorbă acasă la el. Ar fi cum ar fi dacă era aici Mănescu; mă duceam cu plăcere să mîncînc la el; casa lui era ca și a mea. Dar acum nu-i nimeni care să-l poată înlocui.

În privința slujbei mele, nu cred că mi se va da; pare că bătrînul prostălău de prinț Ghica are un dinte împotriva mea, pentru că nu mă duc să-i ling laba; nu-i în obiceiul meu să fac asta și n-aș face-o decît dacă grijile lumii acesteia m-ar obseda într-atît încît să nu mai am nimica sfînt numai să devin puternic; cînd îmi va fi venit această ambiție, cred că atunci n-am să cruț nimic; însă tot așteptînd, dau pace întregii lumi.

Nu mi-am vărsat încă toată fierea, dar trebuie să-ți fi fost de ajuns. Iartă-mi toate răutățile mele, dar, plictisit cum sînt, aveam nevoie să mă mai răcoresc puțințel. De aceea ți-am și scris această scrisoare.

Fiul tău credincios,
Alexandru

¹ *Constantin Năsturel Herescu* (1798—1874), ca și Ioan Odobescu, după ce a servit în armata rusă, intră în cadrele oștirii românești nou înființată. Era colonel în statul-major la 1836, apoi membru al înaltului divan (1843), efor al spitalelor (1847) și mai târziu general, avînd titlul boieresc de mare ban. Căsătorit cu Elena Băleanu.

XCII

AL. ODOBESCU
căt-re
MARIA ODOBESCU

Bucharest, le 17/29 août 1856

Ma chère Marie,

Hier soir j'ai reçu une lettre de toi et je te réponde immédiatement; je dois te demander pardon de ne pas t'avoir félicité à temps pour ta fête, mais, comme vous devez le savoir, j'étais dans de sombres humeurs au moment où j'aurai du le faire; tu sais cependant que les vœux de bonheur, s'ils n'ont pas été écrits, n'étaient pas et n'en sont pas moins dans mon cœur. Depuis huit jours je ne suis que rarement à Bucharest, j'ai été passer quelques jours à Cretzoulehti et ce n'est qu'avec beaucoup de regrets que j'en suis revenu avant-hier pour le jour de ta fête. Ce jour-là papa est parti pour Dragomirehti, où il y a des chevaux de la cavalerie; moi, j'ai fait quelques visites, j'ai dîné chez Zamfirake Cretziano et j'ai passé ma soirée chez m-me Cantacuzène Beiculeasa, où il y avait, outre les trois demoiselles de la famille, Constance Falcoyano, Georges et Victor Cretziano, Haralambi, le capitaine, et Obrenowitch. En fait de nouvelles de Bucharest, Grégoire Gradisteano, le vieux, se meurt (s'il n'est pas déjà mort cette nuit) du charbon (serpenția); Pauline Mavros se marie à un russe; consul à Beyrouth; la noce se fait à la terre de Colivehti; toute la famille Cantacuzène est partie pour y assister. En fait de politique, cela va de mal en pis; le caïmacame vient de se former un ministère des plus biscornus; tout le monde est indigné; Ghika a si bien, fait qu'en un mois il s'est parfaitement dépopularisé; voilà ce monstre de ministère: le vieux Cantacuzène — président du conseil; béizadé Kostaké — vornik! Const. Balatchano — logophète de la justice! Charles Cretzulesco — ministre des cultes! *Sutzake* — vestiar!!!!!! Un certain Dimitresco, que personne ne connaît — postelnik! et un négociant parfaitement insignifiant et nommé Gitză Hadgi-Tudorake — contrôleur! À la place de papa, j'aurai donné ma démission pour ne pas entrer dans un tel cercle. Il est vrai que quelques uns des direc-

teurs des ministères valent un peu mieux que leurs chefs ; ainsi, Charles Falcoyano est au Ministère de la Justice, et Georges Ghika — à celui des affaires étrangères. J'écris tout cela non pas pour toi, mais pour maman ; aussi, pour ne pas t'ennuyer trop longtemps avec ma politique, je vais te parler d'autre chose. J'attends aujourd'hui notre oncle Manesco ; il aurait dû être ici depuis hier ; mais probablement on l'aura fait reposer un jour à Giourgewo. La tante Manesco est-elle toujours à Paris ? Baise-lui les mains de ma part et dis à la petite Marie que je ne l'ai pas oubliée le jour de sa fête ; j'ai été embrasser Georges et Lili de sa part. Moi, je demeure en ce moment chez Manesco, tandis que papa occupe une pièce au Ministère de la Guerre, dans la maison de Boudichteano ; dans notre vieille maison on peint, et je crois qu'on va la louer pour le secrétaire du commissaire russe, qui doit arriver. Quant à nous, il n'est point décidé quelle maison nous prenons, ni s'il nous faut des meubles ou non. Papa n'en dit rien, et si je lui en parle, il me répond qu'il écrira à ce sujet à maman. Ainsi, au lieu de la liste que tu me demandais dans ta lettre, je ne ferai que rappeler à maman celle que je lui ai envoyée il y a quelques jours ; attendu que je me sens, hélas ! abandonné par tout mon linge ; mes coudes sortent par mes manches, mes genoux — par mes pantalons, et les doigts des pieds — par les chaussettes. Bientôt je pourrai représenter au naturel un des gueux de Callot. Savez-vous aussi que vous ne feriez pas mal de m'expédier les livres que j'ai encore à Paris ; je crains, que si l'on retarde davantage, ils ne fassent pendant l'hiver un voyage beaucoup trop lent.

L'autre jour je suis allé avec toute la famille d'Ang. Samourcache au monastère de Ciorogirla, autrement dit Samurcășești, où j'ai vu la tombe de tante Anastasie ; j'ai donné à l'abbesse un ducat afin qu'elle fasse lire des messes. N'est-ce pas comme cela qu'il fallait faire ?

Il y a longtemps que je n'ai été à Calaretzi, mais je me propose d'y aller un de ces jours ; mais d'abord j'irai encore à Creșulești ; il y a pour demain une grande partie de plaisir. J'ai dîné hier au jardin Campiniano ; Alexandrine m'a félicité pour toi et m'a recommandé de t'écrire mille choses agréables de sa part.

Continue à me donner des nouvelles d'Anicoutza ; on dit ici que sa mère retournera passer l'hiver à Bucharest ; mais dans ta lettre je vois le contraire. S'il est vrai qu'on a le hoquet quand quelqu'un d'éloigné parle de vous, je la plains, car il n'y a pas de jour où je ne cause d'elle avec toutes ces demoiselles, qui m'appellent leur papa, car je leur fais la morale et j'intercède auprès des mamans pour qu'on les laisse (se) promener ou s'amuser. Cette bande de demoiselles se compose d'Alex. Campiniano, de Marie Cantacuzène Beicleasa, de Lina Slatineano, qui me demande souvent des nouvelles de Béby, de Constance et d'Éuphrosine Falcoyano, de Pauline et d'Alexandrine Samourcache. Je les aime beaucoup mieux que les Cantacuzène et Alex. Blaremborg, qui sont guindées et précieuses ; d'ailleurs, en ce moment les Cantacuzène sont à la campagne, et Alexand. Blaremborg fait ses parties de plaisir avec papa ; le matin à six heures elle va

monter à cheval avec papa à la caserne de cavalerie, qui est à Belvedere.

Il y a peut-être deux mois que je n'ai vu m-me Anika Samourcahe; elle est au monastère de Nipleon. Paapa, je le vois assez souvent; il est venu chez moi le jour de la S-te Marie.

J'ai entendu dire hier que m-me Mano resterait cet hiver à Paris. Est-ce vrai? Comment va-t-elle? Présente-lui mes respects. Je croyais, il y a quelques jours, que l'hiver serait gai cette année-ci à Bucharest; mais il me semble maintenant que ce sera tout le contraire; beaucoup de personnes de la société manqueront, et la politique sera tellement embrouillée, il y aura tant d'intrigues et de dissensions, que l'on aura très peu le loisir et l'envie de s'amuser. M-me Otétélechteano restera peut-être aussi à Magourelly pendant tout l'hiver de manière que presque toutes les maisons qui reçoivent seront fermées.

Malgré toute la bonne volonté que j'ai de finir toute cette page, il m'est impossible de trouver dans ma tête de quoi remplir ce qui en reste; je finis donc en vous embrassant tous de tout mon cœur. Mes compliments à m-r d'Avril, à Floresco et à Berendey.

Ton frère,
Alexandre

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.290.

București, 17/29 august 1856

Draga mea Maria,

Am primit aseară o scrisoare de la tine și îndată îți și răspund; trebuie să-ți cer iertare că nu te-am felicitat la timp de ziua ta, dar, cum trebuie s-o știți, eram într-o dispoziție sumbră pe vremea când ar fi trebuit s-o fac. Tu știi totuși că urările de fericire, chiar dacă nu ți le-am scris, nu erau și nici acum nu sînt mai puțin în sufletul meu. De opt zile vin rar la București. Am fost să mai stau cîteva zile la Crețulești¹, de unde m-am întors cu multă părere de rău alaltăieri, ca să fiu aici de ziua ta. În ziua aceea tata a plecat la Dragomirești², unde se află caii de cavalerie; eu am făcut cîteva vizite, am luat masa la Zamfirache Crețianu și mi-am trecut seara la doamna Cantacuzino Beiculeasa, unde se aflau, afară de cele trei domnișoare ale familiei, Constanța Fălcoianu, George și Victor Crețianu, căpitanul Haralamb și Obrenovici. În ce privește noutățile din București, află că Grigore Grădișteanu cel bătrîn trage să moară (dacă n-a și murit astă-noapte) de dalac; Paulina Mavros se mărită după un rus, consul la Beirut; nunta se face la moșia Colivești; întreaga familie Cantacuzino a plecat acolo pentru a fi de față. În materie de politică, lucrurile merg din ce în ce mai rău; caimacamul a format chiar acum un cabinet din cele mai uluitoare; toată lumea e indignată; Ghica a făcut așa ca într-o lună să-și piardă cu desăvîrșire toată popularitatea. Iată și acest monstruos minister: bătrînul Cantacuzino — președintele consiliului; beizadeaua Costache — vornic! Const. Bălăceanu — logofățul justiției! Carol Crețulescu, ministrul cultelor! Suțache, vistier! Un oarecare

Dimitrescu, pe care nu-l cunoaște nimeni — postelnic! și un negustor cu totul neînsemnat, pe care-l cheamă Ghiță Hagi-Tudorache — controlor! De eram eu în locul tatii, mi-aș fi dat demisia pentru a nu intra în asemenea societate. Drept lor; de pildă, Carol Fălcoianu la Ministerul Justiției sau George Ghica — la acele de externe. Toate acestea le scriu nu pentru tine, ci pentru mama; iar ca să nu te mai plictisesc prea mult cu politica, am să-ți vorbesc de altceva. Îl aștept azi pe unchiul nostru Mănescu; ar fi trebuit să fie aici încă de ieri, dar probabil că l-au pus să se odihnească o zi la Giurgiu. Mătușa Mănescu tot mai este la Paris? Sărută-i miinile din partea mea și spune-i Mariei celei mici că n-am uitat-o de ziua ei; am fost și i-am sărutat pe George și pe Lili din partea ei. Eu locuiesc acum la Mănescu, în timp ce tata ocupă o odaie la Ministerul de Război, în casele Budișteanu; în vechea noastră casă se zugrăvește, și cred că are să fie închiriată pentru secretarul comisarului rus, care trebuie să sosească. Cît despre noi, nu s-a hotărît încă ce casă luăm, nici dacă avem nevoie sau nu de mobilă. Tata nu spune nimic în privința asta, și dacă-i vorbesc, îmi răspunde că despre asta are să-i scrie mamei. Astfel, în locul listei pe care mi-o ceri în scrisoarea ta, am să reamintesc mamei numai de aceea pe care i-am trimis-o acum câteva zile, deoarece simt că mă lasă toată rufăria; coatele îmi ies prin mîneci, genunchii — prin pantaloni, și degetele de la picioare — prin ciorapi. În curînd voi putea întruchipa pe vreunul din cerșetorii lui Callot³. Știi de asemenea că n-ați face rău să-mi expediați cărțile pe care le mai am la Paris; mă tem că dacă se mai întîrzie va merge în timpul iernii mult prea încet.

Alaltăieri m-am dus cu toată familia lui Ang. Samurcaș⁴ la mănăstirea Cîrlogirla sau mai bine zis la Samurcășești, unde am văzut mormîntul mătușei Anastasia; am dat stareței un galben ca să pună să se citească slujbe. Nu-i așa că-i tocmai ce trebuia să fac?

De multă vreme n-am mai fost la Călăreți, dar am de gînd să mă duc acolo într-una din zilele acestea; dar mai întîi mă voi duce încă o dată la Crețulești; mine este acolo o mare sindrofie. Ieri am mîncat la prînz la grădina Cîmpineanu; Alexandrina m-a felicitat pentru tine și mi-a dat în grijă să-ți scriu mii de amabilități din partea ei.

Continuă a-mi da vești despre Anicuța; se spune aici că mama ei se va întoarce să petreacă iarna la București; din scrisoarea ta văd însă contrariul. Dacă-i adevărat că sughiți cînd cineva care-i departe vorbește de tine, atunci o plîng, căci nu-i zi să nu vorbesc de ea cu toate aceste domnișoare, care mă numesc tatăl lor pentru că le fac morală și intervin pe lîngă mamele lor să le dea voie să se plimbe și să se amuze. Această bandă de domnișoare este alcătuită din Alexandrina Cîmpineanu, Maria Cantacuzino Beiculeasa, Lina Slătineanu, care-mi cere adesea vești despre Bebi, din Constanța și Eufrosina Fălcoianu, Paulina și Alexandrina Samurcaș. Îmi plac mult mai mult decît Cantacuzencele și Alexandrina Blaremburg, care-s ținuoase și prețioase; de altfel, în prezent, Cantacuzencele sînt la țară, iar Alexandrina Blaremburg se amuză cu tătîcul; dimineața la ora șase se duce să călărească cu tata la cazarma de cavalerie de la Belvedere. Sînt poate două luni de cînd n-am mai văzut-o pe doamna Anica Samurcaș, care-i la mănăstirea Nipleon. Pe Paapa îl văd destul de des; a venit la mine în ziua de Sfînta Maria.

Am auzit ieri că d-na Manu rămîne iarna aceasta la Paris. E adevărat? Ce face? Prezintă-i respectele mele. Cu cîteva zile în urmă, credeam că vom avea anul acesta o iarnă veselă la București; acum însă mi se pare că va fi cu totul dimpotrivă; multe persoane din societate vor lipsi, iar situația politică va fi așa de incurcată, vor fi atîtea intrigi și neînțelegeri, încît lumea are să aibă prea puțin timp liber și chef să petreacă. Poate că și d-na Oteteleşeanu să rămînă în tot timpul iernii la Măgurele, așa că mai toate casele unde se primește vor fi închise. Cu toată bunăvoința de a sfîrși întreaga pagină, mi-e cu neputință să găsesc în mintea mea cu ce să umplu restul; termin deci îmbrățișîndu-vă pe toți din toată inima. Complimentele mele d-lui d'Avril, lui Florescu și lui Berindey.

Al tău frate,
Alexandru

¹ La moșia lui N. Kretzulescu, la Leordeni.

² Era solicitat acolo și de interese personale, după cum rezultă din următorul anunț: „Pădurea de nuele, araci, cercuri, pari, după moșia Zurbana și Dragomirești din jud. Ilfov cu depărtare de un ceas de București, proprietatea d-lui spătar Odobescu, se vinde cu un preț foarte favorabil; doritorii se vor adresa la numita moșie” (*Vestitorul românesc*, 27 august 1856).

³ *Jacques Callot* (1592—1635), pictor și gravor francez.

⁴ *Anghelache Samurcaș*, frate sau văr, după unii cercetători, al lui Ion Samurcaș, căsătorit cu Catinca Crețulescu. Născut în 1812 (cf. listele electorale din *Mon. of.* 22 ian./3 febr. 1864). Era în 1831 ispravnic și făcea parte din comisiunea însărcinată cu catagrafierea Ploieștilor (M. Sevastos: *Monografia orașului Ploiești*, Buc., 1938, p. 363). Avea slujbă ori numai proprietăți la Tîrgoviște, căci în 1840 găsim foarte des pe Catinca Samurcaș făcînd drumul într-acolo (*Cantor de avis*, 10 febr., 6 noiembrie 1840). Fusese sărdar și era înălțat la rangul de paharnic, — o dată cu un Alecu Samurcaș, prezident al secției comerciale a Tribunalului Dolj, fost judecător la secția comercială a Tribunalului Ilfov — în 1842 cu prilejul zilei domnitorului Alex. D. Ghica (*Cantor de avis*, 15 sept. 1842).

XCIII

AL. ODOBESCU
căt-re
MARIA ODOBESCU

Bucharest, le 13/1 sept. 1856

Ma chère Marie,

Hier j'ai reçu deux lettres de Paris; l'une était de toi, l'autre de Berindey; je vais répondre aujourd'hui à toutes deux et j'atten-

drai la réponse de maman, que tu me promets dans ta lettre pour lui écrire aussi.

Je ne puis te dire combien j'en veux à papa de vous avoir con-
signées encore pour six mois à Paris; il me semble que c'eût été très
facile et très convenable de chercher et de meubler ici une maison
pour vous y recevoir. Mais non! il aime mieux faire des économies
et Dieu sait quelles économies. Ma foi! je ne sais plus qu'en dire;
je suis dans mon pays plus mal que partout ailleurs; d'abord nous
n'avons pas de maison; à la notre le travail de réparation est inter-
rompu parce qu'il a plu à papa d'envoyer les ouvriers, travailler chez
Nicolas Cretzulesco; Papa loge dans une petite chambre au ministère
de la guerre, autrement dit „Ştabul“ *. — Quant à moi je suis comme
l'oiseau sur la branche; dans quatre ou cinq jours ma tante Manesco
doit arriver et je ne sais ma foi pas trop où j'irai me caser alors; car
pour le moment j'habite encore leur maison. Je ne puis avoir aucun
ordre; tous mes livres et le peu d'objets que j'avais s'abîment jetés
dans de vieilles armoires ou disséminés par ci et par là.

C'était un rêve de bonheur pour moi que de penser que l'hiver
prochain nous serons tous dûment et convenablement installé, que
nous aurons un chez-nous confortable, que j'aurai la société de maman,
qui me manque beaucoup et la tienne, que tu me feras de la musique
le soir lorsque l'on s'ennuie et qu'on ne sait que faire. — J'entre-
voyais tout cela à deux ou trois mois de distance avec un excessif plai-
sir; c'était devenu mon rêve chéri. Mais voilà que papa vient encore
avec un de ses froids raisonnements qui tendent je ne sais pas trop
à quoi, et il me renverse tout cela, pour me jeter dans une perplé-
xité plus grande que toutes celles que j'ai éprouvées jusqu'à présent.
Ce que je vais faire; je n'en sais rien; je sais seulement que mon plus
grand bonheur pour le moment ce serait d'échapper à Bucharest pour
cet hiver. Malheureusement c'est parfaitement impossible et j'y resterai.

On parle depuis quelques jours dans le monde qu'on va m'en-
voyer comme administrateur dans le district de Romanatz de l'autre
côté de l'Olte; mais cela n'est nullement probable. Mon aimable père
me peint sous de trop charmantes couleurs à sa vieille ganache de
prince, pour que celui puisse concevoir une aussi lumineuse idée;
d'ailleurs je n'ai donné jusqu'à présent aucune preuve ni de brigand-
age ni d'imbecilité pour que l'on me puisse confier un aussi haut
emploi.

J'en ai assez dit là-dessus; je veux maintenant me reposer de
tous ces ennuis de Bucharest en te parlant un peu d'Anicoutza; est-
elle revenue de Londres? L'as-tu vue? Vous verrez vous si toutes deux
vous passez l'hiver à Paris. Écris moi souvent et donne-moi sur elle
tous les détails que tu pourras, même ses toilettes lorsque tu l'auras
vue. M-me Marsille doit-elle retourner bientôt? Écris-moi tout cela.—
Alex. Campineano m'a donné un gentil dessein fait par Anicoutza; elle

* În româneşte în original.

demande chaque fois que je la vois (c'est à dire très souvent) de tes nouvelles, elle veut que tu lui écrives. Olga a trouvé un mari à Méhadia; c'est un officier serbien au service de l'Autriche; elle doit arriver après-demain avec son fiancé. Les Cretzoulesco doivent aller bien, mais je ne les vois pas. — L'automne s'est déclaré; il fait déjà froid; j'irai avec m-me Samourcache aux vignes. Adieu, je vous embrasse tous.

Ton frère,
Alexandru

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 62.801.

București, 13/1 sept. 1856

Dragă Maria,

Ieri am primit două scrisori de la Paris; una de la tine, cealaltă de la Berindey; voi răspunde astăzi la amândouă și aștept răspunsul mamei, pe care mi-l promiți în scrisoarea ta, pentru a-i scrie de asemenea.

Nu-ți pot spune cât sînt de supărat pe papa că v-a consemnat încă pentru șase luni la Paris; mi se pare că ar fi fost mult mai ușor și mai potrivit de căutat și mobilat aici o casă în care să vă primească. Dar nu! preferă să facă economii și Dumnezeu știe ce fel de economii. Pe legea mea! nu mai știu ce să zic, mă simt în țara mea mai prost decît oriunde în altă parte; întîi nu avem casă; la a noastră lucrările de reparație sînt întrerupte deoarece lui papa i-a plăcut să trimită muncitorii să lucreze la Nicolae Kretzulescu. Papa locuiește într-o cameră mică la Ministerul de Război, altfel zis „Ștabul”. — Cit despre mine sînt ca pasărea pe rămurea; în patru-cinci zile mătușă-mea Mănescu trebuie să vină și nu prea știu, pe legea mea, unde mă voi duce să mă adăpostesc atunci; căci pentru un moment locuiesc încă în casa lor. Nu pot să țin nici un fel de ordine; toate cărțile și bruma de lucruri pe care le aveam se prăpădesc aruncate în dulapuri vechi sau împrăștiate pe ici, pe colo.

Era un vis de fericire pentru mine să gîndesc că iarna viitoare am fi toți instalați cumsecade și convenabil, că am avea locuința noastră confortabilă, că aș avea societatea mamei care îmi lipsește mult și a ta, că tu vei cînta seara cînd ne plictisim și nu știm ce să facem. — Întrevedeam toate acestea la o distanță de două, trei luni, cu o deosebită plăcere; devenise visul meu drag. Dar iată că tata vine iarăși cu unul din calculele sale reci, care ținesc nici eu nu știu la ce, și îmi dă totul peste cap, pentru a mă zvîrli într-o încurcătură mai mare decît toate cite le-am încercat pînă acum. Ce voi face, nu știu nimic; știu numai că cea mai mare fericire deocamdată ar fi să scap din București pentru această iarnă. Din nenorocire este absolut imposibil și voi rămîne aici.

Se vorbește de cîteva zile că voi fi trimis ca administrator în districtul Romanați de partea cealaltă a Oltului; dar aceasta nu-i sigur de loc. Amabilul meu tată mă zugrăvește în prea plăcute culori bătrînului nătărău de prinț, pentru ca acesta să poată concepe o asemenea luminoasă idee; de altfel nu am dat pînă acum nici

o probă de tîlhărie nici de imbecilitate pentru a putea să-mi fie încredințată o așa înaltă slujbă.

Destul despre acestea; vreau acum să mă liniștesc de toate necazurile Bucureștiului, vorbindu-ți puțin de Anicuța. S-a reîntors de la Londra? Ai văzut-o? O să vă vedeți dacă amîndouă veți petrece iarna la Paris. Scrie-mi des și dă-mi toate amănuntele pe care le poți despre ea, chiar toaletele ei cînd le vei fi văzut. Doamna Marsille se va întoarce în curînd? Scrie-mi toate acestea. Alex, o văd (adică foarte des) vești despre tine, vrea să-i scrii. Olga a găsit un soț la Mehadia; e un ofițer sîrb în serviciul Austriei; ea trebuie să sosească poimîne cu logodnicul ei. Kretzuleștii trebuie să fie bine, dar nu-i văd. — Toamna a venit; este de acum frig; mă voi duce cu doamna Samurcaș la vie. La revedere, vă sîrūt pe toți.

Fratele tău,
Alexandru

XCIV

AL. ODOBESCU
cître

CATINCA ODOBESCU

Bucharest, le 23 sept./5 oct. 1856

Chère maman,

Je suis vraiment impardonnable de ne pas t'écrire plus souvent et je me reproche moi-même ma paresse; l'autre jour m-me Marie Stefanescu m'a fait ce même reproche de ta part; mais qu'en doit dire d'Avril, à qui je n'ai pas encore répondu? Vous me demanderez peut-être ce que je fais pour avoir si peu de temps pour écrire; je serai fort embarrassé de répondre; tout ce que je sais c'est qu'il m'est impossible de mettre ma vie un peu en ordre. Je demeure toujours dans une pièce réparée de notre vieille maison que l'on peint et badigeonne; papa est toujours dans la maison de l'état-major et je ne sais quand viendra le moment où nous nous trouverons réunis sous le même toit. Un doux espoir nous sourit néanmoins. Je vais aller aujourd'hui chez le secrétaire du Consulat prussien, m-r Pischel, pour savoir s'il veut nous louer la petite maison de Tchèsmedjiou à côté de N. Crețzoulesco, où logeait autrefois Jean Voinesco, et qui est transformée maintenant en un très joli chalet au milieu d'un jardin. Le Consulat de Prusse a acheté cette maison pour en faire une espèce d'hôpital ou

de pension, et comme les dames diaconesses qui doivent diriger cette institution ne sont pas encore arrivées, je crois qu'on louera cette maison. Notre habitation sera alors charmante et de nature à prédisposer au travail et à la poésie; j'ai fort besoin d'une réaction semblable, d'abord pour me distraire un peu du triste prosaïsme de mon existence actuelle et puis pour me donner le loisir de travailler au cours de littérature grecque que j'ai l'intention de commencer à faire au mois de novembre, en société de Georges Cretziano, qui traitera du droit des gens. Ce sera une occupation fort agréable pour moi, et au moins j'aurais quelque chose à faire, car je n'ai pas grand chose à attendre de la part du gouvernement; d'ailleurs, je n'en suis pas fâché; à la tournure que prennent les affaires chez nous, on ne peut se sentir nullement honoré d'être employé sous un gouvernement aussi ridicule que celui que nous avons aujourd'hui; tout le monde est mécontent; ou bien Ghika est complètement tombé dans l'enfance, ou bien Soutzaké est payé par Stirbey pour lui faire faire les plus grosses sottises qui se soient jamais vues en Valachie. À la place de mon père il y a longtemps que j'aurai donné ma démission; pas du tout, lui, il se laisse mener par le nez par ce vieux *ξανυρόρασις** qui lui-même n'agit que par les ordres de cet ignoble Quasimodo de Soutzaké. C'est vraiment triste; et c'est le moment où jamais de se convaincre que nous n'avons pas d'autre ressource que de demander l'union des deux principautés et un prince étranger. Le gouvernement, par ordre de la Turquie, est très contraire à cette idée et l'on persécute par des firmans jusqu'aux journaux; un ordre de Constantinople a fait supprimer le journal moldave *Steaua Dunării*, où l'on s'amusait au dépens des niaiseries du prince Ghika. Mais en voilà assez avec cette triste politique.

Comme vous avez l'air heureux là-bas et comme nous sommes ennuyés ici! j'ai mille et une tracasseries et je n'entrevois nullement le moment où elles vont cesser. Aussi, quant à moi, au lieu de courir après le bonheur, maintenant je me contenterai seulement de la tranquillité; or, mon état financier ne me la promet pas pour longtemps encore.

Tu me parlais dans ta lettre de mariage et tu me nommais un parti bon à faire, m-lle Baliano. D'abord tu sais que je ne pourrai jamais me marier avant celle que j'aime; je ne veux pas que la défection vienne de ma part; mais quand même il serait question de me marier, je n'épouserai jamais qu'une femme qui me plairait; or, m-lle Baliano n'a nullement cet avantage; elle est grasouillette, ce qui m'est antipathique, et quoiqu'assez jolie, elle a un air niais, qui est fait pour déplaire. Il y a peut-être d'autres demoiselles pour lesquel-

*Ramolit (in original in grecește).

les je me sens plus d'attraction; je ne sais pas si c'est parce qu'elles s'appellent toutes (les) deux Anicoutza, mais l'aînée des deux petites filles de Nicolas Mano et celle de béyzadé Kostaké feront un jour de jolies personnes, et si Anica Barcanesco se marie jamais, nous tenterons peut-être de nous accommoder d'une de ces deux; elles ne sont riches ni l'une, ni l'autre; mais elles sont gentilles et puis elles portent un si joli nom! En te parlant d'un ton si amoureux, je crois être au diapason de votre société, où l'on roucoule beaucoup, à ce qu'il paraît. Toli écrivait l'autre jour à sa mère, que pour ne pas troubler les entretiens de miss Mary et de son promis, qui parlait l'anglais lorsque ce pauvre garçon est là, il va dîner au restaurant. Cela m'a semblé étrange que tu lui permettes de désertir la maison pour cause de discrétion. On dit ici qu'Anicoutza fait fureur à Paris; que n'aurais-je donné pour la voir là-bas! Un jour j'ai cru que je partirai pour Paris; mais vous êtes venus troubler mon beau rêve avec vos retards; au lieu de faire la noce tout de suite et de m'y inviter avec beaucoup d'insistance, voilà qu'on la remet à six mois d'ici. Je ne sais pas si là-bas cela vous amuse, mais moi, personnellement, je vous avoue franchement que cela m'ennuie beaucoup.

Je n'ai reçu jusqu'à présent ni bottes, ni chemises, ni livres, ni chaussettes, ni rien du tout, et l'approche de l'hiver m'inquiète. Je suis sans linge et je n'ai pas le sou pour m'en faire ici. En fait de caleçons et de chaussettes, j'ai deux des uns et deux paires des autres; juge de ma *débîne*.

Olga se marie, à ce qu'il paraît, à je ne sais quelle espèce d'officier autrichien, serbe d'origine; je suis très peu curieux et, par conséquent, assez mal informé; aussi, de la famille je ne vois que ma tante Manesco, tout le reste m'ennuie assez, et tu sais que quand je ne fais pas *haz** quelqu'un, je m'en occupe très peu; c'est ce qui arrive avec nos charmants parents. Ma famille à moi se compose des gens que j'aime et je ne vois pas de raisons, parce qu'il a plu au sort de faire naître un tel, mon cousin ou mon oncle, que je suis forcé de nourrir pour lui une tendresse extrême. Cela ne rentre pas dans mes opinions.

Mais ce que je te dis là, cela n'a aucun rapport avec le reste de ma lettre; j'ai bien d'autres choses dont j'ai à te parler. D'abord dis, je te prie, à Berendey que je dois lui écrire, mais que j'attends d'abord sa réponse; mon père m'a chargé de lui écrire à sa place et je le ferai dès que j'aurai reçu une réponse à ma lettre. Je voudrais aussi écrire à Floresco; mais d'abord je veux savoir ce qu'il résultera de sa demande au prince. Arsaky est bien disposé pour Floresco; son cousin Jean ne s'opposera certainement pas à lui rendre

* În romineşte în original.

service; il n'y a peut-être que Soutzaké qui sera contraire, à moins que Floresco n'aie pris les devants pour lui glisser quelque ducats dans la patte. Je veux aussi écrire à d'Avril, et il ne se passera certainement pas trois jours avant que je lui écrive. Jeudi je partirai avec Jean Samourcache pour les vignes; nous irons faire une tournée de Ploechti à Bouzéo, où m-me Samourcache se trouve déjà depuis huit jours.

Alexandre Mano est arrivé ici en uniforme de huzard prussien; il va, dit-on, entrer au service valaque; hier j'ai été chez lui, mais je ne l'ai pas trouvé. Madame Mano est-elle toujours à Paris?

Il a eu la semaine dernière deux mariages: Grégoire Bouzoiano avec m-lle Salman et Grégoire Soutzo avec m-lle Hadji-Moscho.

Je finis cette longue lettre en te priant d'y répondre bientôt et de conseiller à Marie de m'écrire aussi; il ne faut pas que son bonheur me puisse oublier; elle m'a promis de m'écrire tout ce qu'elle sait sur Anicoutza, et j'y compte. Adieu, je vous embrasse tous mille et mille fois; mes amitiés à d'Avril.

Ton fils dévoué,
Alexandre

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.291.

București, 23 sept./5 oct. 1856

Dragă mamă,

Sînt într-adevăr de neiertat că nu ți-am scris mai des și-mi reproșez eu însumi lenea; nu de mult d-na Maria Ștefănescu mi-a transmis același reproș din partea ta; dar ce trebuie să spună d'Avril, căruia tot nu i-am răspuns? Mă veți întreba poate ce fac de am atît de puțin timp pentru scris; aș fi foarte încurcat să răspund; tot ce știu e că mi-e cu neputință să pun puțină ordine în viața mea. Stau încă într-o cameră reparată din vechea noastră casă pe care o spoiesc și o zugrăvesc; tata locuiește încă în localul statului-major și nu știu cînd va veni odată clipa cînd ne vom vedea laolaltă în aceeași casă. Totuși, o dulce speranță îmi suride. Mă voi duce astăzi la d-l Pischel, secretarul consulatului Prusiei, pentru a afla dacă vrea să ne închirieze casa cea mică de la Cișmigiu, alături de N. Kretzulescu, unde locuia cîndva Ioan Voinescu, transformată acum într-o frumoasă vilă în stil elvețian, în mijlocul unei grădini. Consulatul Prusiei a cumpărat casa pentru a face într-însa un fel de spital sau de pensiune, dar cum diaconesele care urmează să dirijeze această instituție n-au sosit încă, cred că vor închiria casa. În acest caz, locuința noastră va fi încîntătoare și de natură a predispune la lucru și la poezie; am mare nevoie de o asemenea schimbare, mai întîi ca să mă scoată puțin din tristul prozaism al existenței mele actuale și apoi pentru a-mi da răgazul să lucrez la cursul de literatură greacă pe care am intenția să încep a-l ține în luna noiembrie, împreună cu George Crețianu,

care va trata despre dreptul internațional. Va fi o ocupație foarte plăcută pentru mine și voi avea cel puțin ceva de făcut, căci n-am mare lucru de așteptat din partea guvernului; de altminteri nu sînt necăjit; după întorsătura pe care o iau lucrurile la noi, nu te poți de loc simți onorat de a fi întrebuințat de un guvern așa de caraghios ca acel pe care îl avem astăzi; toată lumea e nemulțumită; sau Ghica a ajuns cu desăvîrșire în mintea copiilor, sau Suțache este împins de Știrbei să-l facă să comită cele mai gogonate prostii care s-au văzut vreodată în Valahia. În locul tatei, de mult mi-aș fi dat demisia; el, din contră, se lasă dus de nas de acest bătrîn ramolit care, la rîndul lui, nu face decît ceea ce-i poruncește josnicul Quasimodó de Suțache¹. E cu adevărat jalnic; și e momentul de a ne convinge, acum ori niciodată, că n-avem alt mijloc decît a cere unirea celor două principate și un prinț străin.² Din ordinul Turciei, guvernul este foarte potrivnic acestei idei și pînă și jurnalele sînt prigonite prin firmane; un ordin de la Constantinopol a avut drept urmare suprimarea ziarului moldovenesc *Steaua Dunării* în care își băteau joc de prostiile prințului Ghica. Dar destul cu această tristă politică.

Cît de fericiți păreți să fiți voi acolo și cît de plictisiți sîntem noi aici; am o mie și una de supărări și nu întrezăresc de loc cînd vor înceta. Încît, în ce mă privește, în loc de a alerga după fericire mă voi mulțumi numai cu liniște; dar situația mea bănească nu mi-o făgăduiește pentru multă vreme.

Îmi vorbeai în scrisoarea ta de înșurătoare și îmi indicai o partidă bună, pe d-ra Băleanu. Mai întîi, știi că nu voi putea niciodată să mă căsătoresc înainte de aceea pe care o iubesc; nu vreau ca dezertarea să vie de la mine; dar chiar de-ar fi vorba să mă înșor, nu voi lua niciodată decît o femeie care să-mi placă, în timp ce d-ra Băleanu n-are de loc acest avantaj; este grăsuță, lucru care mie antipatic și cu toate că-i destul de frumușică are un aer prostuț, făcut să dispacă. Sînt poate alte domnișoare pentru care simt mai multă atracție; nu știu dacă-i din cauză că le cheamă pe amîndouă Anicuța, dar cea mai mare din cele două fete ale lui Nicolai Manu și cea a lui beizadea Costace vor fi într-o zi niște ființe nostime, iar dacă Anica Bărcănescu se mărită vreodată, vom încerca să ne acomodăm, probabil, cu una din aceste două; nu-s bogate, nici una nici alta, dar sînt drăguțe și apoi au amîndouă un atît de frumos nume! — Vorbindu-ți pe un ton așa de amoros, cred că sînt la diapazonul societății voastre unde, după cum se pare, se gîngurește mult. Toli scria zilele trecute mamei lui că pentru a nu tulbura convorbirile dintre miss Mary și logodnicul ei, care vorbesc englezește cînd bietul băiat este de față, se duce să mănînce la restaurant. Mî se pare ciudat că-i dai voie să fugă de acasă din pricina discreției lui. — Aici se spune că Anicuța face furori la Paris; ce n-aș da s-o văd acolo; într-o bună zi am crezut că voi pleca la Paris, dar voi, cu întîrzierile voastre, mi-ați tulburat frumosul vis; în loc de a face nunta imediat, uite c-o amînați cu șase luni. Nu știu dacă asta vă amuză acolo, vă mărturisesc însă deschis că pe mine personal mă plictisește mult.

N-am primit pînă acum nici cizme, nici cămăși, nici cărți, nici ciorapi, nimic și apropierea iernii mă neliniștește. Sînt fără rufărie și n-am o para ca să-mi fac aici. Izmene și ciorapi am cîte două perechi; judecă și tu mizeria mea.

După cît se pare, Olga se mărită cu nu știu ce fel de ofițer austriac, sirb de neamul lui; sînt foarte puțin curios și deci destul de rău informat; din familie n-o văd decît pe mătușă-mea Mănescu, tot restul mă plictisește destul și tu știi că

dacă cineva nu are *haz*, mă ocup foarte puțin de el, ceea ce se întâmplă cu draguțele noastre de neamuri. Adevărata mea familie este alcătuită din oamenii pe care îi iubesc și nu văd de ce aș fi silit să am o dragoste extremă pentru cineva întrucât întâmplării i-a plăcut ca el să se nască vărul sau unchiul meu. Asta nu intră în părerile mele.

Ceea ce-ți spun aici nu are nici o legătură cu restul scrisorii; despre multe altele am a-ți vorbi. Mai întâi, spune-i te rog lui Berindey că urmează să-i scriu, dar că aștept mai întâi răspunsul lui; tata m-a însărcinat să-i scriu în locul lui și am s-o fac îndată ce voi fi primit răspuns la scrisoarea mea. Aș vrea de asemenea să-i scriu lui Florescu, dar, mai întâi, să știu ce are să fie cu cererea lui făcută prințului. Arsaki este favorabil lui Florescu; desigur că vărul-său Ioan nu va avea nimic împotrivă să-i facă un serviciu; poate că numai Suțache să fie împotrivă, dacă nu cumva Florescu o fi prevenit aceasta strecurându-i cițiva galbeni în labă. Vreau de asemenea să-i scriu lui d'Avril, și desigur că nu vor mai trece trei zile până să-i scriu. Joi plec cu Ioan Samurcaș la vii; vom da o raită de la Ploiești la Buzău unde d-na Samurcaș se află încă de opt zile.

Alexandru Manu³ a sosit în uniforma de husar prusac; se spune că are să intre în slujbă românească; am fost ieri la el, însă nu l-am găsit. Doamna Manu tot mai este la Paris?

Săptămîna trecută s-au făcut două căsătorii: Grigore Buzoianu cu d-ra Salman și Grigore Suțu cu d-ra Hagi-Moșcu.

Sfîrșesc această lungă scrisoare, rugîndu-te să-mi răspunzi în curînd și s-o sfîtuiești pe Maria să-mi scrie și ea; nu trebuie ca în fericirea ei să mă uite; mi-a făgăduit să-mi scrie tot ce știe despre Anicuța și contez pe asta. Adio, vă sărut pe toți de mii de ori; complimente lui d'Avril.

Fiul tău devotat,
Alexandru

¹ Constantin Al. Ghica (+1882), ministru sub căimăcămia lui Alex. D. Ghica, reacționar și antiunionist infocat.

² În conjunctura politică a acelui moment, cînd puterea suzerană și protipendada aflate la putere se opuneau din răspuțeri ideii unirii, dezideratul aducerii unui prinț străin era expresia năzuințelor naționale celor mai avansate. Realizarea unui asemenea proiect ar fi dat o lovitură frontală cercurilor conservatoare interne și forțelor externe reacționare, care încurajau luptele între diversele fracțiuni boierești, dornice să-și susție candidatul propriu, tocmai cu intenția perfidă de a zădărnici înfăptuirea unirii. De altminteri, chiar din textul scrisorii reiese precis poziția lui Odobescu, potrivnică cercurilor oficiale, opoziția sa fermă față de unelțirile antiunioniste. Mai tîrziu, cînd împrejurările social-politice vor face posibilă alegerea domnitorului român, Al. Odobescu va fi unul dintre susținătorii săi și colaborator apropiat într-o perioadă cînd va ocupa un portofoliu ministerial, singurul din toată activitatea sa.

³ Alexandru Manu, frate mai mic al lui George Manu, trimis, ca și acesta, să se instruiască la școlile militare din Prusia, pentru o viitoare carieră militară (cf. Const. C. Mano: *Documente din secolele al XVI-lea—XIX-lea privitoare la familia Mano*, Buc., 1907).

AL. ODOBESCU

câtre

CATINCA ODOBESCU

Bucharest, le 6/18 oct. 1856

Ma chère maman,

Honteux d'encourir continuellement le reproche de paresseux, je veux m'y soustraire cette fois en t'écrivant lettre sur lettre; cela sera une compensation pour le temps où je ne t'écirais plus du tout.

J'ai appris que vous aviez déménagé dans la voisinage de l'habitation de la princesse Rodoli; comment est la maison où vous logez? Quel étage? Combien de pièces? Donne-moi des détails sur tout cela. Moi aussi j'ai déménagé; j'habite maintenant ta grande pièce à colonnes, j'ai mis les rideaux à l'alcôve; j'ai fait un ramassis de ce qu'il y avait de moins délabré parmi nos meubles et je me suis fait là un oasis assez propre au milieu d'un désert de chambres nouvellement peintes ou en train de badigeonnage.

Papa va aussi bientôt me réjoindre; il prendra pour lui son ancienne chambre, qu'il n'a pas voulu laisser peindre; grand salon gribouillé en rouge avec des ramages jaune citron servira d'entrée commune ou de salle d'attente; la chambre bleue, peinte en bleu foncé avec ramage orange sera meublée avec les meubles jaunes, dont nous voulons renouveler l'étoffe (nous ne pouvons pas encore nous décider au choix d'une étoffe), formera le salon de papa; la chambre du coin est en rose; elle restera pour le moment vide; à moins qu'elle ne nous serve de salle à manger. La galerie est restaurée; extérieurement, dans la rue, comme dans la cour, la maison est peinte couleur violette de Parme. Ma chambre est verte dans le genre d'une tente; les colonnes sont vert pomme. Tu vas t'écrier contre cet assemblage incohérent de toutes les couleurs! que veux-tu? C'est le goût des peintres de Bucharest; on travaille en ce moment à l'escalier qui sera peint en marbre; et je ne serai pas fâché que cela finisse car cela m'ennuie déjà très fort.

En fait de nouvelles d'ici, le théâtre a commencé avant-hier avec *Rigoletto*; la troupe n'est pas très mauvaise; mais j'ai senti un serrement de coeur et une larme m'a coulé des yeux quand je suis rentré dans cette salle. Combien de fois dans la vie, on est instinctivement porté à répéter ces vers de Lamartine:

„Un seul être manque, et tout est dépeuplé“!

C'est une véritable gloire d'avoir rendu dans un beau vers un sentiment que tout homme éprouve bien souvent!

Edificiul impunător al Teatrului cel Mare (care va deveni Teatrul Național peste două decenii sub direcția lui Al. Odobescu).

Madame Mano est-elle toujours à Paris? Alexandre m'a dit que non. Qu'est-il résulté des pourparlers entre Georges et Anica? Je ne reçois pas assez souvent des lettres de Paris; hier, cependant, Berendey m'a écrit; je lui en remercie et je ne tarderai guère à lui répondre afin qu'il en fasse autant pour moi. Dis aussi à Toli de ne pas m'oublier et de répondre à *tout* ce que je lui ai demandé. Quant à Marie, je crois qu'elle a complètement renoncé à m'écrire; je m'en suis déjà plaint à d'Avril. Dis-lui cependant que je l'embrasse et fais mes amitiés à d'Avril.

Madame Samourcache est aux vignes; la moitié de Bucharest y est allé; moi, je suis retenu ici par des affaires; j'ai supplié papa et je te supplie aussi d'intercéder auprès de lui pour qu'il m'accorde cette demande; je l'ai prié, dis-je, de me faciliter l'emprunt d'une somme, suffisante pour payer mes dettes, qui sont devenues fort gênantes, et en même temps de retenir sur ma pension mensuelle l'argent nécessaire pour payer l'intérêt au taux* légal de cette somme; de cette manière, je ne serai plus forcé d'augmenter mes dettes en changeant les lettres de change à des taux exorbitants, et je n'aurai plus les tra-

* În original: *tot*.

casseries qui me déconsidèrent complètement aux yeux du monde et me démoralisent moi-même.

Je t'en supplie, chère maman, prête-moi ton secours!

Ton fils tout dévoué,
Alexandre

J'embrasse Constantin, Elise, Toli et m-me Manesco.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.292.

București, 6/18 oct. 1856

Draga mea mamă,

Fiindu-mi rușine să-mi atrag într-una imputarea de leneș, vreau să o evit de data asta, scriindu-ți o scrisoare după alta; va fi o compensație pentru timpul când nu ți-aș mai scrie de loc.

Am aflat că v-ați mutat în vecinătatea locuinței principesei Rodoli; cum e casa în care locuiți? La ce etaj? Cîte încăperi? Dă-mi amănunte în privința tuturor acestora. M-am mutat și eu; stau acum în camera ta mare cu coloane; am pus perdelele la iatac; am făcut o adunătură din tot ce era mai puțin părăduit printre mobilele noastre și mi-am înjghebat acolo o oază destul de curățică în mijlocul deșertului de odăi proaspăt zugrăvite sau pe cale de a fi spoite.

În curîndtata va veni săfie șielîmpreună cumine; își va lua vechea lui cameră, pe care n-a vrut să lase s-o zugrăvească; salonul cel mare, mîzgălit în roșu cu flori galbene ca lămiia, va servi de antreu comun sau drept sală de așteptare; camera albastră, zugrăvită în albastru-închis cu flori portocalii, va fi mobilată cu mobilele galbene, la care vrem să schimbăm ștofa (nu ne putem încă hotări ce ștofă să alegem), și va alcătui salonul tatei; camera din colț este în roz; va rămîne, deocamdată, goală; cel puțin dacă nu ne vom folosi de ea ca sufragerie. Galeria este restaurată; pe dinafară, atît la stradă, cît și în curte, casa e zugrăvită în culoarea violetei de Parma. Camera mea este în verdele unui cort, iar coloanele de culoarea merelor verzi. Ai să protestezi împotriva acestei împerecheri incoerente de culori, dar ce vrei? Acesta-i gustul zugravilor din București; acum se lucrează la scară, care va fi zugrăvită în imitație de marmoră; nu voi fi supărat să se termine odată, căci mă plictisește de acum peste măsură.

În materie de noutăți de pe aici: alaltăieri a început teatrul cu *Rigoletto*; trupa nu-i prea rea; dar am simțit o strîngere de inimă și mi-a curs o lacrimă din ochi cînd am intrat iar în această sală. De cîte ori în viață ești îndemnat instinctiv să repeți acest vers al lui Lamartine:

„Un seul être manque, et tout est dépeuplé!“*

* Vers din poezia lui Lamartine *L'isolement* (*Premières méditations poétiques*), pe care I. E. Rădulescu a tradus-o sub titlul *Singurătate* în volumul de *Meditații* de la 1830. La el, acest vers sună:

„Lipsește o ființă, și toate sînt pustii!“

Este o adevărată glorie să redai într-un vers frumos un sentiment pe care orice om îl încearcă ades!

Doamna Manu tot mai este la Paris? Alexandru mi-a spus că nu. Ce a ieșit din convorbirile dintre George și Anica? — Nu prea primesc des scrisori de la Paris; totuși, ieri mi-a scris Berindey; îi mulțumesc și nu voi întârzia de loc să-i răspund, încît să facă același lucru față de mine. Spune-i și lui Toli să nu mă uite și să-mi răspundă la *tot* ce i-am cerut. Cît despre Maria, cred că a renunțat cu desăvîrșire să-mi mai scrie; m-am și plîns de asta lui d'Avril. Spune-i totuși că o sărut și transmite salutările mele lui d'Avril.

Doamna Samurcaș este la vie; jumătate din București e dusă la vii; eu sînt reținut aici de treburi; l-am implorat pe tata și te imploresc și pe tine să intervii pe lingă dînsul ca să-mi satisfacă această cerere; l-am rugat, spun, să-mi îlesnească împrumutul unei sume suficiente ca să-mi plătesc datoriile care au ajuns foarte supărătoare, și în același timp să rețină din suma pe care mi-o dă lunar banii necesari pentru plata dobînzilor cu procentul legal la această sumă; în acest fel nu voi mai fi nevoit să-mi măresc datoriile tot schimbînd polițele cu procente exorbitante și n-am să mai am hărțuiele care fac să fiu desconsiderat cu totul în ochii lumii și mă demoralizează pe mine însumi.

Te implor, dragă mamă, să-mi dai ajutorul tău.

Fiul tău devotat,
Alexandru

Îi sărut pe Constantin, Eliza, Toli și pe d-na Mănescu.

XCVI

AL. ODOBESCU
cătrec
CATINCA ODOBESCU

12 nov./31 oct. 1856, Bucharest

Ma chère maman,

Si je t'écrivais toutes les fois que je pense à toi, tu te trouverais submergée par mes lettres; en effet, peu de choses m'ont si fâcheusement impressionné que ton renoncement à passer cet hiver à Bucharest; j'ai été pour la première fois jaloux de mes frères et sœurs, qui te retiennent loin de moi.

Sais-tu, chère maman, que c'est la première fois de ma vie que je suis resté quatorze mois sans te voir, et je t'assure que chaque jour cet éloignement me pèse davantage; bien souvent je me reproche de

n'avoir pas assez apprécié les années que j'ai passé auprès de toi, et à chacun des chagrins que je t'ai donné viennent se rattacher chaque jour de nouveaux regrets; j'espère cependant que cela ne se bornera pas là. Dieu est bon et il m'accordera certainement des jours où par mes actes je pourrai effacer de ta mémoire tout que j'y ai gravé de mauvais souvenirs.

Je veux bien accorder que j'ai un mauvais caractère; mais aussi il faut avouer que j'ai bien peu de chance. Faut-il croire que tout dépend de moi, ou bien faut-il faire au mauvais sort la part dans ce qu'il m'arrive de contrariant? Quant à moi, je crois qu'il y a des deux.

Lorsque je suis parti pour Bucharest, j'espérais que tout irait pour le mieux, que j'échapperai aux tentations de ce Paris, où je n'avais pas le courage de me soustraire aux plaisirs et de me livrer entièrement aux études que je ne détestais cependant nullement. Eh bien! à Bucharest même guignon qu'à Paris: je suis resté inactif, m'ennuyant d'être seul, étourdi ou plutôt harcelé par une chimère qui m'était toujours contraire; voilà comment j'ai passé plus d'une année; j'espérais un remède à cela et déjà je me formais un charmant rêve de la vie que nous allions mener quand toi et Marie vous seriez ici. Nouvelle déception! Maintenant, pour comble de calamité, il ne faudrait pas autre chose que de voir avec le temps Constantin et Elise semarier aussi à l'étranger et toi te décider à t'établir pour toujours à Paris. Je ne saurais te dire combien j'ai peur de voir se réaliser cet affreux cauchemar. Dans tous les cas, je tiendrai ferme et je ne pense pas qu'il y aie de puissance qui puisse m'arracher de mon pays; je veux y rester et y mourir, malheureux, si c'est là mon sort. Croirais-tu que, malgré les ennuis qui me persécutent, malgré cette vie accablante de désœuvrement et d'insipidité, j'aime rester dans mon pays, et nulle part mon cœur ne serait plus à son aise qu'ici... Maintenant, que je t'ai fait entrevoir mon cauchemar, je veux aussi te faire voir mon rêve de bonheur pour l'avenir. Je te suppose revenue prochainement et habitant avec moi et ma charmante femme, que tu aimeras bien et qui te compensera de l'absence de Marie, quand notre petite française ne sera pas auprès de nous. Voilà toujours de mes projets, si tu étais ici comme nous en causerions! C'est si doux de faire de beaux rêves possibles, surtout quand la réalité vous ennuie!

Maintenant, quelques nouvelles. Papa est fort occupé, à cause d'une grande histoire: un officier nommé Peretz a craché au visage à l'aga béizadé Mitica pendant la cérémonie de St. Dumitru; il a été dégradé; je vois à peine papa, tant il est occupé de cette affaire.

Madame Mano m'a donné de bonnes nouvelles de vous tous; ses caisses ne sont pas encore arrivées et, par conséquent, non plus mes effets.

J'ai vu des lettres de mademoiselle Marsille où elle parlait très avantageusement de ma soeur Marie; j'en ai été enchanté.

Ma tante Manesco déménage aujourd'hui dans une très petite, mais jolie maison à Tchèsmedjiou. L'hiver nous a rudement surpris;

nous avons beaucoup de neige et des chemins affreux. J'embrasse tout le monde là-bas et toi surtout.

Ton fils,
Alexandre

P.S. Je viens d'ouvrir la caisse de livres et j'ai été tout étonné de n'y trouver ni mon J.-J. Rousseau en 25 volumes, car le 26-ème manquait, ni un ouvrage d'Ouvaroff sur les antiquités de la Crimée, qui était chez m-r Egger, deux grands volumes in-folio, planches et texte.

E. Lahovary m'a aussi envoyé une paire de bottes en verni; je t'en remercie et j'attends le reste de ton envoi.

Adieu, chère maman,
je te baise mille fois la main.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.293.

București, 12 noiembr. 31 oct. 1856

Draga mea mamă,

Dacă ți-aș scrie de câte ori mă gândesc la tine, te-ai trezi inundată de scrisorile mele; ce-i drept, puține lucruri m-au impresionat atât de supărător ca renunțarea ta de a petrece iarna asta la București; am fost, pentru prima oară, gelos pe frații și surorile mele, care te rețin departe de mine.

Știi tu, dragă mamă, că e prima dată în viața mea că am rămas paisprezece luni fără să te văd, și te asigur că această depărtare mă apasă tot mai mult pe zi ce trece; adesea îmi reproșez de a nu fi apreciat îndeajuns anii pe care i-am petrecut alături de tine, și la fiecare din supărările pe care ți le-am pricinuit vin de se adaugă în fiecă zi noi regrete; nădăjduiesc totuși că lucrurile nu se vor mărgini la atât. Dumnezeu e bun și are să-mi dea desigur zile când voi putea șterge din memoria ta prin faptele mele toate proastele amintiri pe care le-am întipărit acolo. Admit că am un caracter prost, dar trebuie iarăși să se recunoască că am avut prea puțin noroc. Trebuie să se creadă că totul depinde de mine, sau trebuie să se rezerve și nenorocului partea sa în tot ce mi se întâmplă potrivit? Eu unul aș crede că și una și alta.

Când am plecat spre București, speram că totul va merge cum nu se poate mai bine, că voi scăpa de tentațiile aceluia Paris, unde n-aveam curajul să mă sustrag plăcerilor și că mă voi dăruia în întregime studiilor pe care totuși nu le detestam de loc. Ei bine, la București același ghinion ca și la Paris; am rămas inactiv, plictisindu-mă de a fi singur, zăpăcit sau mai degrabă hărțuit de o himeră care mi-era totdeauna potrivnică; iată cum am petrecut peste un an; speram să găsesc un leac împotriva acestora și îmi făuream un vis încântător despre viața pe care aveam s-o ducem când tu și Maria veți fi aici. Iar o decepție! Acum, pentru a pune vîrf năpastei, n-ar mai rămîne decît să-i văd cu timpul pe Constantin și pe Eliza căsătorindu-se și ei în străinătate și pe tine hotărîndu-te să te stabilești pentru totdeauna la Paris. N-aș putea să-ți spun cît de mult mă tem să văd realizîndu-se acest groaznic coșmar. În orice caz, mă voi ține [tare și nu cred să fie forță care m-ar putea smulge din țara mea; vreau să rămîn aici și să mor

aici, nefericit, dacă aceasta mi-e soarta. Să fii conștientă că, cu toate necazurile care mă urmăresc, cu toată viața asta apăsătoare de trândăvie și de insipiditate, îmi place să rămân în țara mea și nicăieri inima mea nu va fi mai la largul ei decât aici... Acum, după ce te-am făcut să întrezărești coșmarul meu, vreau să-ți arăt și visul meu de fericire pentru viitor. Mi te închipuiesc revenită în curînd și locuind cu mine și cu fermecătoarea mea soție pe care ai s-o iubești și care te va compensa de lipsa Mariei, cînd mica noastră franțuzoaică n-are să mai fie pe lîngă noi. Iată, tot visuri de-ale mele. Ce-am mai depăna la ele, de-ai fi tu aici! E așa de plăcut să alcătuiеști frumoase visuri posibile, mai ales cînd realitatea te sîcîie!

Și acum, cîteva noutăți. Tata este foarte ocupat din pricina unei mari pozne: un ofițer, pe care îl cheamă Peretz, a scuipat în fața agăi beizadea Mitică în timpul ceremoniei de Sf. Dumitru; a fost degradat; abia de ajung să-l văd pe tata, atîta-i de ocupat cu această afacere.

Doamna Manu mi-a dat vești bune despre voi toți; lăzile ei n-au sosit încă și, prin urmare, nici lucrurile mele de îmbrăcăminte.

Am văzut scrisori de-ale domnișoarei Marsille în care vorbește foarte măgulitor de soră-mea Maria, ceea ce m-a încîntat.

Mătușă-mea Mănescu se mută astăzi într-o casă mică, dar frumoasă, la Cișmigiu. Iarna ne-a surprins strașnic; zăpada e mare și drumurile îngrozitoare. Îmbrățișez pe toată lumea de acolo și, mai ales, pe tine.

Fiul tău,
Alexandru

P.S. — Am deschis chiar acum lada cu cărți și am fost foarte mirat că n-am găsit nici J.-J. Rousseau-ul meu în 25 volume, căci cel de al 26-lea lipsea, nici o lucrare de-a lui Uvaroff despre antichitățile din Crimeia, care era la d-l Egger, în două volume mari, planșe și text.

E. Lahovari mi-a trimis de asemeni o pereche de botine de lac; îți mulțumesc și aștept restul lucrurilor trimise de tine.

Adio, dragă mamă, îți
sărut de o mie de ori mina.

XCVII

AL. ODOBESCU
cătре

CATINCA ODOBESCU

Bucharest, le 10/22 novembre 1856

Je te remercie, chère maman, de la lettre que tu as écrite à mon père à propos de mes dettes; son effet a été excellent, car il s'est à peu près décidé à me débarrasser de cet affreux fardeau; nous

attendons maintenant Zamfiresco, qui, enfermé depuis deux mois à sa campagne, ne nous a même pas donné signe de vie ; nous lui avons écrit pour qu'il revienne à Bucharest, et papa le chargera, j'espère, de liquider tout cet horrible bagage de comptes et de lettres de change qui me pèsent autant qu'un crime. Je sens que pour cette fois je suis bien guéri de la manie des dettes ; ces dernières m'ont fait éprouver tant de désagréments que je ne puis même pas soupçonner que j'aurai jamais le courage de m'en exposer de nouveau. Faire des dettes à Paris c'est bien autre chose que d'en faire à Bucharest ; là-bas les créanciers sont moins désagréables et puis personne ne vous connaît, le bruit de vos dettes ne vient qu'à très peu de gens ; mais ici on en vient à se brouiller avec la moitié de la ville et l'on sait bien de plus que l'autre moitié, avec laquelle vous n'êtes pas brouillé, ne dit que du mal de vous ; tout cela vous fait une position tellement fausse, qu'on en devient misanthrope et, ma foi, voilà comme je suis maintenant. Je sors à peine de chez moi ; presque tout m'ennuie ; au théâtre, je n'y vais que fort rarement ; des bals et des soirées il n'y en a pas encore, mais je n'en ai aucune envie. Charles Ghika promet une soirée pour la St. Nicolas, et Anika Mano, un bal pour la St. Jean.

D'ailleurs, je ne sais si ma disposition d'humeur me fait voir les choses telles, ou bien si elles le sont en effet, mais tout me semble triste et languissant cette année ; de tous côtés on est mécontent ; il fait froid et mauvais et le peuple manque de pain ; tous les boyards boudent ; le prince Stirbey est arrivé en ville et sa cour ne désemplit pas. Dimanche dernier j'ai été voir la princesse ; elle m'a demandé des nouvelles de Paris et m'a chargé de compliments pour toi. Le prince Ghika a attaqué dans une adresse le ministère et le divan précédents et on lui a répondu par une autre adresse, qu'il n'a pas voulu recevoir, mais qui a été envoyée à Constantinople. On dit de plus ici que le caïmacame va être changé et remplacé par Jean Ghika, le prince de Samos. Puisse Dieu nous être assez favorable pour que telle chose se fit ! Il n'y a aucun avantage pour le pays à ce qu'Alex. Ghika restât caïmacame, et pour nous personnellement il n'y en a pas non plus. Maintenant, que papa a obtenu le titre de spatâr, qui lui était dû depuis longtemps, je crois que ce qu'il aurait de mieux à faire ce serait de se retirer des affaires. D'un côté, il se compromet beaucoup sous un gouvernement si peu populaire, de l'autre, il n'a aucun avantage pécuniaire à servir, tout au contraire ; enfin, il abîme lui-même sa santé en se fatiguant beaucoup trop ; ces derniers jours il a été souffrant ; il est resté quelque temps au lit, ayant appliqué des sangsues à la rate, mais maintenant il va beaucoup mieux ; aujourd'hui il doit sortir, et demain ou après-demain il déménagera dans notre maison.

Vous ennuyez-vous beaucoup sans d'Avril ? Il doit maintenant être à Constantinople ; nous attendons une lettre de lui, et je lui répondrai pour l'engager à passer par Bucharest à son retour. Sais-tu, chère maman, que je suis arrivé à être très jaloux de d'Avril que Marie l'aime plus qu'elle ne m'aime ; c'est bien, cela doit être ainsi. Mais toi, tu m'a aussi tout à fait mis de côté pour reporter toute ta

tendresse sur d'Avril. Voilà ce qu'on me dit de tout côté ici, et cela me désole. Est-ce vrai? écris-le moi toi-même et surtout engage-toi par lettre à revenir l'été prochain à Bucharest; tu ne sais pas combien j'ai besoin de te revoir et de causer avec toi de toutes mes grandes et mes petites peines. J'en ai un nouveau petit paquet, dont je t'entretiendrai dans une lettre très prochaine; pour le moment, je ne te dirai plus autre chose que Catherine Colontaeff est arrivée vieillesse et raidie comme une véritable ofițeroaică muscălească*, que j'ai vu hier soir mademoiselle Marsille, qui m'a parlé de toi et de Marie, que N. Baliano a apporté chez Lahovary des bottes; est-ce pour moi? que tante Manesco habite maintenant une charmante petite maison à Tchêchmedjiou, enfin, que je vous embrasse de tout mon cœur.

Ton fils tout dévoué,
Alexandre

Les effets envoyés par m-me Mano ne sont pas encore arrivés; la caisse de livres est à la douane.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.294.

București, 10/22 noiembrie 1856

Îți mulțumesc, dragă mamă, pentru scrisoarea pe care ai scris-o tatei cu privire la datoriile mele; efectul ei a fost excelent, căci s-a hotărât aproape să mă elibereze de această nesuferită povară; îl așteptăm acum pe Zamfirescu, care s-a înfundat de două luni la el la țară fără să ne dea măcar semn de viață; i-am scris să se întoarcă la București și sper că tata are să-l însărcineze să lichideze tot acest groaznic calabalic de socoteli și de polițe care apasă asupra mea ca și o crimă. — Simt că, de data aceasta, sînt lecuit de-a binelea de mania de a contracta datorii; ultimele m-au făcut să sufăr atîtea neplăceri încît nici nu-mi pot închipui că aş avea vreodată curajul de a mă expune din nou. Să faci datorii la Paris e cu totul altceva decît să le faci la București; acolo creditorii sînt mai puțin neplăcuți și apoi nimeni nu te cunoaște, zvonul despre datoriile tale nu ajunge decît la foarte puțină lume; aici însă ajungi să te cerți cu jumătate din oraș și pe deasupra nici nu știi dacă cealaltă jumătate, cu care nu ești certat, nu te vorbește de rău; toate acestea te pun într-o situație așa de falsă că devii mizantrop; zău că aceasta-i starea în care mă aflu în prezent. Mai că nu ies din casă; aproape totul mă plictisește; la teatru nu mă duc decît foarte rar; baluri și serate nu se dau încă, dar nici n-am chef de ele. Carol Ghica promite o serată de Sf. Nicolai, iar Anica Manu, un bal de Sf. Ion.

De altfel, nu știu dacă starea mea de spirit mă face să văd astfel lucrurile, sau ele sînt chiar așa în realitate, dar anul acesta totul îmi pare trist și searbăd;

* În romînește în original.

pretutindeni lumea e nemulțumită; e frig și urît și poporul duce lipsă de pîine; toți boierii sînt îmbufnați; prințul Știrbei a sosit în oraș și curtea lui nu se mai golește. Duminica trecută am fost s-o văd pe prințesă, ea mi-a cerut noutăți de la Paris și m-a însărcinat să-ți transmit complimente. Prințul Ghica a atacat printr-o notă ministerul și divanul precedent și i s-a răspuns printr-o altă notă, pe care n-a vrut s-o primească, dar care a fost trimisă la Constantinopol. Se vorbește tot mai mult aici că va fi schimbat caimacamul și înlocuit cu Ioan Ghica, prințul de Samos¹. De ne-ar fi Domnul atît de binevoitor ca să se întîmple așa. Nu-i nici un folos pentru țară să rămînă caimacam Alexandru Ghica, iar pentru noi personal nici atît. Acum, de vreme ce tata a obținut titlul de spătar, care i se cuvenea încă demult, cred că ce-ar avea mai bun de făcut ar fi să se retragă din treburile. Pe de o parte el se compromite mult făcînd parte dintr-un guvern așa de puțin popular, iar pe de alta n-are nici un avantaj bănesc, ba dimpotrivă, și, în sfîrșit, își distruge sănătatea obosindu-se prea mult; zilele trecute a și fost bolnav, a rămas un timp în pat deoarece i s-au pus lipitori în regiunea splinei, dar acum îi este mult mai bine; azi trebuie să iasă, iar mîine sau poimîine se mută în casa noastră.

Vă plictisiți mult fără d'Avril? Trebuie să fie acum la Constantinopol; așteptăm o scrisoare de la el și am să-i răspund poftindu-l să treacă prin București la întoarcere. Știi tu, dragă mamă, că am ajuns să fiu foarte gelos pe d'Avril, pe care Maria îl iubește mai mult decît pe mine? E bine și se și cuvine să fie astfel. Dar și tu m-ai dat cu totul deoparte și ai trecut toată dragostea ta lui d'Avril. Iată ce, aud aici din toate părțile, și asta mă dezolează. E adevărat? Scrie-mi-o chiar tu și, mai ales, făgăduiește-mi în scris să te întorci pe vară la București; nici nu știi cită nevoie am de a te revedea și de a vorbi cu tine despre toate durerile mele mari și mici. Am iarăși o nouă porțioară din acestea despre care îți voi vorbi într-o scrisoare foarte apropiată; deocamdată, n-am a-ți spune altceva decît că a sosit Catherina Kolontaef, îmbătrînită și țeapănă ca o adevărată ofițeroaică muscălească, că am văzut-o aseară pe domnișoara Marsille, care mi-a vorbit de tine și de Maria, că N. Băleanu a adus la Lahovari niște cisme; oare-s pentru mine? că mătușa Mănescu locuiește acum o căsuță drăguță la Cișmigiu și, în sfîrșit, că vă sărut din toată inima.

Fiul tău foarte devotat,
Alexandru

Lucrurile de îmbrăcăminte trimise prin d-na Manu n-au sosit încă; lada de cărți este la vamă.

¹ După toate aparențele, zvonul nu se iscase chiar din senin. Cei din anturajul lui Ion Ghica vînturau mai demult ideea eventualei lui înscăunări. Încă în vara lui 1853, bunul său amic, Grigore Alexandrescu, îl tachina într-o scrisoare: „M-am liniștit ceva de cînd m-ai înștiințat că nu pretinzi la domnia țării” (E. Lovinescu: *Grigore Alexandrescu*, ed. a III-a, Buc., 1928, p. 299). Dacă totul n-ar fi fost decît o glumă, trecea ca atare fără consecințe. Dar în martie 1856, același Grigore Alexandrescu îl interoga cît se poate de serios pe prietenul său de la Samos: „Nu poți face să te numești caimacam dacă aceștia vor păstra dreptul a fi aleși?” (*loc. cit.*, p. 316).

AL. ODOBESCU

câtre

MARIA ODOBESCU

Bucharest, 23 n./5 dec. 1856

Ma chère petite Marie,

Je te réponds lettre pour lettre; hier j'ai été on ne peut plus content qu'au moins toi tu m'écrives, car je vois que décidément maman ne veut plus le faire; aussi, pour t'engager à être moins précieuse dans ta correspondance, je ne te laisse pas attendre pas même 24 heures, et même je fais vite tes commissions. Déjà hier soir j'ai fait, comme tu me l'ordonnes, tes amitiés à Marie Marsille et à Alexandrine, avec lesquelles j'ai passé la soirée chez m-me Hélène Cantacuzène, où je passe assez souvent mes soirées en petit comité et d'une manière fort amusante. Nous ne jouons au jeu de l'oie comme vous autres; mais nous avons d'autres petits jeux, parmi lesquels brille surtout un jeu de carte très national nommé *ovreicuța**. M-me Raymondi, qui, en partant, m'a prié de lui donner une lettre pour maman, chose que j'ai négligé de faire, vous dira comment se passent nos soirées. Du reste, je sors peu maintenant; je vais très rarement au théâtre: il m'ennuie; souvent aussi je reste chez moi et à partir de 1 décembre je serai obligé de sortir rarement si l'on me permet de faire mon cours de littérature. J'en ai parlé à Arsaky, qui m'a approuvé; ce soir j'irai demander la permission au prince. Je suis en train maintenant de me meubler ma chambre d'études. C'est celle où tu logeais avec miss Grant; elle est peinte en rose; la muraille vide est toute garnie de livres que j'ai étalé sur des rayons improvisés; sur le plancher il y a un tapis; au milieu de la chambre — une table ronde très basse; dans un coin — un sofa, quelques tabourets, tout cela très bas; c'est assez turc, mais pas tout à fait; c'est là que je travaillerai mes grecs en fumant la narghilé dont je suis devenu grand amateur.

La marchandise de m-me Mano n'est pas encore arrivée et mes chemises, non plus; Jules est depuis longtemps ici; je n'ai reçu qu'une paire de bottes vernies par N. Baliano. La tante Manesco a reçu sa caisse de chaussure par la poste; elle a payé un prix fou. Papa doit déménager ces jours-ci à la maison; sa spatherie l'ennuie beaucoup; je crois qu'il donnera sa démission et je trouve qu'il fera fort bien; moi, je l'y engage chaque jour. La lettre de maman a eu sur lui un effet excellent: de toutes mes dettes je n'en ai plus aujourd'hui aucune et, ma foi, j'en suis plus qu'heureux; aussi, je me suis bien promis

* În rominește în original.

de ne plus passer par le même chemin; tous les ennuis que j'ai éprouvé n'importe serait payé le triple de la somme que je devais pour en être dispensé. Demain c'est la S-te Catherine, et je vais féliciter tantôt maman par le télégraphe; embrasse-la de ma part, car je ne puis pas le faire par le télégraphe; ce sera un peu tard; mais mieux vaut tard que jamais.

Écoutes; si tu te figures que je vais arriver au printemps à Paris, tu te trompes; je n'en ai nulle envie; mais dès que tu seras mariée, tu engageras ton monsieur à venir à Bucharest; tu pleureras, tu crieras et il faudra bien qu'il te mène à Bucharest. De même, il faut absolument que maman revienne quand cela ne serait que pour l'été prochain; il aura peu de dépenses à faire, car nous pourrons rester à Calaretzi la plus grande partie du temps; mais il le faut absolument; ainsi, mettez-vous bien cela toutes deux dans la tête: *il faut que vous veniez ici pour l'été prochain.*

J'ai vu hier Alexandre Golesco le noir, qui vient de Constantinople; il m'a dit avoir vu d'Avril, qui partait pour le Perse.

Cornesco vient d'entrer chez moi; je ne puis donc pas continuer. Je vous embrasse tous du fond de mon coeur,

ton frère,
Alexandru

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 62.802.

București, 23 n./5 dec. 1856

Micuța mea Maria,

Îți răspund imediat; ieri am fost cum nu se poate mai mulțumit că cel puțin tu îmi scrii, căci văd că hotărât mama nu mai vrea s-o facă; de asemenea, pentru a te forța să fii mai puțin afectată în corespondența ta, nu te las să aștepti nici măcar 24 de ore, și chiar îți fac imediat comisioanele. Încă de ieri seară am transmis, după cum mi-ai poruncit, complimentele tale Mariei Marsille și Alexandrinei, cu care am petrecut seara la doamna Elena Cantacuzino, unde îmi petrec destul de des serile într-o adunare restrinsă și într-un fel foarte plăcut. Nu jucăm *jeu de l'oie*¹, ca voi, ceilalți, dar noi avem alte mici jocuri, printre care la loc de frunte mai ales un joc de cărți autohton numit ovreicuța. Doamna Raymondi, care plecând m-a rugat să-i dau o scrisoare pentru mama, lucru pe care l-am neglijat, vă va povesti cum ne trecem serile. De fapt, ies puțin acum, merg foarte rar la teatru: mă plictisește; și deseori rămân acasă și începînd de la 1 decembrie voi fi obligat să ies rar, dacă o să mi se admită să țin cursul de literatură. I-am vorbit despre asta lui Arsaki², care m-a aprobat; astă-seară mă voi duce să cer încuviințarea prințului. Acum îmi mobilez camera de studiu. Este aceea în care tu locuiai cu miss Grant³, e zugrăvită în roz; zidul liber este în întregime acoperit de cărți, pe care le-am așezat în rafturi improvizate; pe jos e un covor; în mijlocul camerei — o masă rotundă foarte joasă; într-un colț un divan — câteva taburete, toate acestea foarte joase; este îndeajuns de turcesc, dar nu întru totul,

cadrul în care îmi voi prepara lecțiile mele grecești, fumînd din narghileaua care a ajuns o mare pasiune pentru mine.

Cumpărăturile doamnei Manu n-au sosit încă și, deci, nici cămășile mele; Jules e de mult aici; n-am primit decît o pereche de botine de lac prin N. Băleanu. Tanti Mănescu a primit lada cu încălțăminte prin poștă; a plătit un preț enorm. Papa trebuie să se mute zilele acestea acasă; spătăria îl supără mult; cred că își va da demisia și găsesc că va face foarte bine; eu îl sfătuiesc în sensul asta zilnic. Scrisoarea mamei a avut asupra lui un efect grozav; din toate datoriile mele nu mai am azi nici una și, pe cîntea mea, sînt mai mult decît fericit; m-am angajat să nu mai apuc niciodată pe același drum; toate necazurile prin cîte am trecut n-ar fi plătite nici cu de trei ori suma pe care o datoram ca să fiu scutit de ele. Miine e Sf. Caterina și o voi felicita pe mama telegrafic; sărut-o din partea mea, căci n-o pot face prin telegramă; o să fie puțin cam tîrziu, dar mai bine mai tîrziu decît niciodată.

Ascultă, dacă îți imaginezi că voi veni în primăvara asta la Paris, te înșeli; n-am nici un chef; dar de cum vei fi căsătorită, îl vei determina pe domnul tău să vină la București; vei plînge, vei țipa și va trebui să te aducă la București. De asemeni, trebuie neapărat ca mama să vină cel puțin vara viitoare; va fi puțin de cheltuit, căci vom putea sta la Călăreți cea mai mare parte din timp; dar e absolut necesar; așa că băgați-vă amîndouă în cap: *trebuie să veniți aici pentru vara viitoare*.

L-am văzut ieri pe Alexandru Golescu-Arăpilă⁴, sosit de la Constantinopol; mi-a spus că l-a văzut pe d'Avril, care pleca spre Persia.

Cornescu a intrat acum la mine: nu mai pot continua. Vă îmbrățișez pe toți din toată inima.

Fratele tău,
Alexandru

¹ Un joc de cărți cu zaruri.

² *Apostol Chiria Arsachi* (1789—1869). Medic, consilier al domnilor de după 1830, ocupînd diverse funcții oficiale. Pentru scurt timp în 1862 a fost și prim-ministru. Socrul lui Dim. Mănescu.

³ *Maria Grant*, ulterior devenită soția lui C. A. Rosetti. În casa Odobeștilor, aceasta și-a cîștigat repede prețuirea prin calitățile cu care era dotată și prezența ei nu poate să fi trecut fără a lăsa urme asupra copiilor. Din mărturiile cuiva care a cunoscut-o de aproape reținem acest portret fizic: „Era oacheșe, nu chiar frumoasă, dar cu nurea unei meridionale, expresivă, pasionată, artistă”. În intimitate i se spunea Gitana. Conversația ei pare să fi fost fermecătoare, încît i-ar fi adus mulțime de prieteni distinși atît la București, cît și la Paris. Mai interesant este că era cunoscută pentru gustul și înzestrarea sa artistică: „Scrisa bine, cu o însuflețire romantică, scotea frumosul din orice lucru întreprindea și îl împrăstia împrejurul ei” (Sabina Cantacuzino, *Din viața familiei I. C. Brătianu*, Buc., 1933, pp. 32—33).

⁴ *Al. G. Golescu-Arăpilă* (1819—1881), fiu al lui Iordache Golescu și al Mariei Bălăceanu, participant la mișcarea revoluționară din 1848, unul dintre cei mai înverșunați adversari ai lui Ioan Odobescu după încercarea acestuia de a aresta guvernul provizoriu.

AL. ODOBESCU
câtre

MARIA ODOBESCU

Bucharest, le 10/22 decembrie 1856

Ma chère Marie,

S'il m'arrive de temps en temps d'être paresseux à écrire, il faut aussi avouer que j'ai des époques où l'on pourrait me faire le reproche contraire; à l'heure où nous nous trouvons je me trouve comme vous devez vous en apercevoir dans ces dernières dispositions. J'ai remarqué de plus que je n'écrivais pas du tout alors seulement que j'étais moi-même mécontent de moi et d'humeur triste; je ne sais s'il faut en conclure qu'on a plus de plaisir à épancher son contentement que ses chagrins. „Mais, au fait, vas-tu dire, quelles sont les grandes joies qui me donnent l'humeur écrivassière?" Ma foi, c'est difficile à dire; mais je me sens à présent aussi content peut-être que je ne l'ai jamais été; débarassé d'un côté et comme par enchantement du lourd fardeau de mes dettes, il me reste tout le temps libre pour m'abandonner aux rêves les plus charmants. Ce que mon coeur désire je ne le vois pas encore comme une chose sûre et certaine, mais peut-être cette incertitude même lui donne-t-il un charme de plus. Pourquoi maman, pourquoi toi n'êtes vous ici? que j'aurai de plaisir à causer avec vous de mille petites choses qui on aime à communiquer à ceux dont l'amitié est sûre! je dis ces derniers mots car je me suis convaincu dans ces derniers temps qu'on ne peut jamais compter que sur l'amitié d'une mère ou d'une soeur; les étrangers qui se disent votre ami le sont aujourd'hui et, pour une bagatelle, demain ils vous déchirent et vous nuisent tout qu'ils peuvent. Il y en a plus d'un qui a agi ainsi avec moi, mais laissons-les en paix et reparlons de notes.

J'ai eu beaucoup de plaisir en voyant papa déménager à la maison avant-hier; il était fort mal logé à l'état-major, où il se fatigait beaucoup; maintenant qu'il est chez lui il prendra du repos et se remettra bientôt de ses fatigues; nous dînons maintenant usuelle à la maison; la nourrice nous a préparé notre dîner ces deux jours, mais nous allons prendre un cuisinier. Papa attend avec impatience le printemps pour aller à ta noce; quant à moi, j'attendrais votre retour ici; je crains qu'en allant moi-même à Paris, maman et papa ne me feraient le mauvais tour de prolonger leur séjour à Paris; j'espère que lorsque tu seras mariée tu viendras aussi avec d'Avril. Comment se peut-il que d'Avril ne nous écrit pas de Constantinople? C'est par Alex. Golesco que nous avons appris qu'il partait pour Trébizonde.

Beaucoup de dames, entre autres m-me Mano, la princesse Mar-ghiola, m-me Samourcache etc., m'ont chargé et me chargent toutes les fois que je les vois de dire mille choses aimables à maman; aussi, je le fais une fois pour toutes; j'attends avec impatience une lettre de maman; écris-moi aussi plus souvent, car maintenant tu dois avoir beaucoup de temps à donner aux correspondances. À propos, tu es une vilaine; je t'ai supplié d'écrire une jolie petite lettre (?) à Alexandrine, et quoique tu me l'as promis, tu ne l'as pas encore fait; j'en prendrai ma revanche.

Vendredi dernier il y a une grande soirée chez Charles Ghica et dimanche chez Em. Baliano; elles ont été toutes les deux on ne peut plus gaies; le monde est très en train cette année-ci et tout donne à penser que l'on s'amusera beaucoup pendant ce carnaval; je n'ai jamais tant dansé qu'à ces deux soirées; j'en suis encore fatigué.

Je devrai te dire comment je passe mes journées; mais cela sera pour une autre fois; Cornesco et le jeune Samourcache sont venu en ce moment chez moi; presque tous les matins il vient quelques amis chez moi. Je finis donc ma lettre en t'embrassant de tout mon coeur; baise mille fois la main à maman de ma part et embrasse mes frères, soeur, cousins, cousines etc.

Ton frère tout dévoué,
Alexandre

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 62.803.

București, 10/22 decembrie 1856

Dragă Maria,

Dacă mi se întâmplă din cînd în cînd să fiu leneș la scris, trebuie totuși recunoscut că sînt epoci în care mi s-ar putea reproșa contrariul; în momentul de față sînt, după cum poți să remarci, în această din urmă dispoziție. Mai mult, am remarcat că nu scriam de loc atunci numai cînd eram eu însumi nemulțumit de mine și proastă dispoziție; nu știu dacă trebuie să trag concluzia că e mai plăcut să-ți împărtășești mulțumirea decît necazurile tale. Dar, de fapt, vei spune tu, care sînt marile bucurii care-mi declanșează dispoziția epistolară? Pe legea mea, e greu să-ți spun; dar mă simt acum mai mulțumit poate decît am fost vreodată; scăpat pe de o parte și ca printr-o minune de povara datoriilor mele, îmi rămîne tot timpul liber să mă las în seama celor mai frumoase vise. Ceea ce-mi dorește inima nu vîd deocamdată ca un lucru sigur, dar poate însăși această nesiguranță îi dă un farmec în plus. Pentru ce mama, pentru ce tu nu sînteți aici? cîtă plăcere aș avea să vorbesc cu voi despre miile de lucruri mărunte pe care îți place să le împărtășești celor de a căror prietenie ești sigur! Spun aceste ultime cuvinte, căci m-am convins în ultima vreme că nu se poate conta decît pe prietenia unei mame sau a unei surori; străinii care-și zic prieteni îți sînt astăzi, și miine,

pentru un fleac, te defăimează, și îți dăunează cît pot. Nu numai unul a procedat astfel față de mine; dar să-i lăsăm în pace și să revenim la ale noastre.

Am avut nespusă bucurie văzînd că papa s-a mutat alaltăieri acasă; locuia foarte prost la statul-major, unde se obosea mult; acum, că este la el, va putea să se odihnească și se va restabili în curînd; mîncăm obișnuit acasă; doica ne-a preparat aceste două zile masa, dar vom angaja un bucătar. Papa așteaptă cu nerăbdare primăvara pentru a merge la nunta ta; cît despre mine, aștept întoarcerea voastră aici; mi-e teamă că, venind eu la Paris, mama și tata să nu-mi joace festa și să-și prelungească șederea la Paris; sper că, o dată măritată, vei veni tu cu d'Avril. Cum se poate că d'Avril nu ne scrie din Constantinopol? Prin Alex. Golescu am aflat că a plecat la Trebizonda.

Multe doamne, printre care doamna Manu, prințesa Marghioala, doamna Samurcaș etc., m-au însărcinat și mă însărcinează de cîte ori mă văd să transmit complimente mamei; de aceea o fac o dată pentru toate; aștept cu nerăbdare o scrisoare de la mama; scrie-mi mai des, căci acuma trebuie să ai mai mult timp pentru corespondență; apropo, ești o uricioasă! te-am implorat să scrii o frumoasă scrisorică Alexandrinei și, deși mi-ai promis, n-ai făcut-o; mă voi răzbuna. Vinerea trecută a fost o mare serată la Charles Ghica și duminecă la Em. Băleanu; amîndouă au fost cît se poate de plăcute; lumea e bine dispusă anul ăsta și totul face să crezi că te vei distra mult în timpul carnavalului; n-am dansat niciodată atît ca la aceste două serate; încă sînt obosit.

Ar trebui să-ți spun cum îmi petrec zilele; dar asta pentru altă dată; Cornescu și tinărul Samurcaș au intrat acum; aproape în fiecare dimineață vin cîțiva prieteni la mine. Termin deci scrisoarea, sărutîndu-te din toată inima; sărută de mii de ori mîna mamei din partea mea și îmbrățișează frații, sora, verii, verișoarele etc.

Fratele tău preadevotat,
Alexandru

C

AL. ODOBESCU
cătref
CATINCA ODOBESCU

Bucharest, le 26 déc. 1856 — 8 janv. 1857

Chère maman,

Je viens de recevoir ta lettre et je ne veux pas tarder d'une minute à te répondre. Hier c'était ta fête; j'ai voulu te féliciter par le télégraphe, mais papa m'en a empêché, prétextant que c'était une dépense inutile; cela ne m'a pas fait moins penser à toi pendant toute la journée. Je ne suis pas sorti du tout; entre mes quatre murs, dans ma chambre, qui est fort gentille maintenant, lisant et fumant

je me suis promis d'être plus gai l'année prochaine et les suivantes à même jour. Tu ne sais combien tu m'as fait plaisir en me promettant que tu retourneras à Bucharest pour l'été prochain; à Calaretzi ou en ville je te promets que nous serons plus heureux que séparés, comme nous le sommes; Marie te manquera bien un peu; mais je tâcherai de te donner une autre fille à sa place, que tu aimeras presque autant qu'elle; si tu étais ici, nous causerions de tout cela; mais dans une lettre on ne peut ni assez dire, ni bien dire ce qui touche de trop près. Papa ne veut pas entendre parler de mon mariage; à son point de vue il a peut-être raison pour le moment. Il faudra que je donne des preuves d'ordre dans les dépenses et de stabilité dans les idées et les sentiments pour qu'il consente plus tard de bonne grâce à m'accorder ce que je ne fais que rêver maintenant. Faut-il te le dire? Je n'ai jamais su te cacher quelque chose, aussi il me pèse d'avoir depuis plusieurs mois sur le coeur quelque chose que je ne t'ai pas encore dit. Ne vas pas aussi m'accuser d'inconséquence, parce qu'après avoir si longtemps soupiré pour m-lle Barcanesco, je pense maintenant à une autre. En effet, j'ai aimé Anicutza, mais qu'ai-je aimé en elle? une belle figure; je la connaissais à peine, je ne lui avais presque pas parlé; sa mère a contrarié ma passion; il en est résulté, ce qui était assez naturel, un entêtement qui s'est dissipé le jour où j'ai connu une autre jeune fille, que j'aime aujourd'hui bien plus que je n'ai aimé jamais Anica; celle-là je l'aimais avec l'imagination; celle-ci, que je la vois souvent, je la connais, je fais apprécier ses qualités, je l'aime avec le coeur. Mais qui est-ce? Ton impatience à l'apprendre doit être extrême. Je te dirai d'abord comment elle est. Elle est loin d'être riche; on ne sait pas encore ce qu'elle a, mais ce ne sera pas beaucoup, aussi, quand j'en ai parlé à papa, il a crié bien fort contre sa pauvreté. Elle est très jeune; elle a seize ans; elle est jolie; plus que cela, elle est vraiment belle; il n'y avait à Bucharest que m-lle Barcanesco qui, parmi les demoiselles, pouvait rivaliser avec elle. L'année passée, je crois, je t'écrivais sur elle un jugement assez désavantageux; mais plus on la connaît, plus on se detrompe, il est même étonnant comment une jeune fille sans mère, et dont on s'est si peu occupé, sache si bien en imposer au monde médisant et cancanier de Bucharest; cela prouve un bon fond de caractère; reste à savoir si au milieu du vilain cercle où elle se trouve, elle saura toujours garder ses bonnes qualités. T'en dirai-je d'avantage? Il me semble que tu as déjà deviné de qui je veux parler. On a raison de dire que les amitiés d'enfance finissent le plus souvent par de l'amour.

J'ai recommandé à Marie d'écrire à cette demoiselle. Je voudrais que tu viennes à Bucharest, que tu la connaisses, que tu l'aimes (car je veux que tu aimes, et même beaucoup, celle qui sera ma femme), et alors, Dieu voulant, nous ferons peut-être un petit ménage pas bien riche, mais gentil, modeste et plus heureux par le bonheur intérieur que par le faste.

Il faut pour cela que mon caractère change beaucoup, diras-tu. Eh bien! je vais voir si l'amour parviendrait à faire ce changement. Je

vais me mettre à l'épreuve et, comme rien ne presse, étant tous les deux bien jeunes, je tâcherai de devenir économe pour moi seul avant de l'être pour une famille.

Place-toi dans mon cœur; tâche de voir tout ce que je te dis si froidement ici avec ce sens intime qu'une mère a pour deviner ce que sentent ses enfants, et puis parle moi de tout cela. Je te prie seulement de n'en pas parler à papa, dans tes lettres; il s'est montré contraire à ces idées, et les raisons qu'il m'a données sont si vraies aujourd'hui, qu'il n'y a qu'un changement complet en moi qui puisse les faire disparaître. Ce changement il viendra, et déjà je me sens disposé à passer un hiver tout différent de celui de l'année passée. Si tu étais ici, je dirais presque que jamais je n'ai été aussi content qu'à présent. Grâce à toi, mes dettes sont payées et ma reconnaissance cette fois sera éternelle et efficace. Je suis bien chez moi, j'ai toutes mes aises, mon équipage, mon bien-être enfin; je voudrais seulement que papa déménageât à la maison pour s'y reposer de ce vilain service qu'il ferait bien de quitter, et pour que nous ne soyons plus forcés de courir la ville pour dîner. J'ai mes livres, et quoique je n'ai pas d'emploi, je vais m'occuper à faire un cours libre de littérature grecque; j'en ai déjà parlé à Arsaky et ce soir je vais demander la permission au prince, qui a cependant dit à papa l'autre jour que je n'aurai pas le temps de faire mon cours, car il a l'intention de me donner une place... Je passerai donc mon temps chez moi à travailler ou à mon bureau; le monde m'ennuie beaucoup et je ne vais que là où je puis voir Alexandrine, que j'aime à l'adoration; je vis avec l'espoir qu'un jour, lorsque Marie sera mariée et heureuse, tu viendras toi-même faire le bonheur de ton fils, comme tu as fait celui de ta fille. Me voilà donc calme, presque heureux, désireux seulement de te voir, de t'embrasser et de te faire oublier mes fautes.

J'embrasse, chère maman, mes frères et soeurs, et toi mille et mille fois. Réponds-moi vite; écris-moi souvent, je t'en supplie.

Ton fils,
Alexandre

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.285.

București, 26 dec. 1856 — 8 ian. 1857

Dragă mamă,
Am primit chiar acum scrisoarea ta și nu vreau să întirzii un minut ca să-ți răspund. Ieri era ziua ta: am vrut să te felicit prin telegraf, dar tata m-a împiedicat sub pretext că ar fi o cheltuială de prisos; aceasta nu m-a făcut însă să nu mă gândesc toată ziua la tine. N-am ieșit de loc; între cei patru pereți ai camerii mele, care-i foarte drăguță acum, citind și fumînd, mi-am făgăduit să fiu mai vesel în ziua aceasta la anul și în anii următori. Nu știi câtă plăcere mi-ai făcut promițîndu-mi că te vei întoarce la București pentru vara viitoare; îți făgăduiesc că ori la Călăreți, ori în oraș, vom fi mai fericiți decît

despărțiți, cum sîntem acum; Maria are să-ți lipsească puțin, dar am să încerc să-ți aduc altă fiică în locul ei, pe care o vei iubi aproape ca și pe dînsa; dacă ai fi aici am vorbi despre toate acestea; însă într-o scrisoare nu poți spune, nici îndeajuns, nici bine, lucrurile care te privesc prea de aproape. Tata nu vrea să audă de însurătoarea mea; din punctul lui de vedere, poate că are dreptate deocamdată. Va trebui să dau dovezi de ordine în cheltuieli, de statornicie în idei și sentimente pentru ca el să consimtă de bunăvoie a-mi acorda ceea ce acum nu fac decît să visez. Pot să ți-o spun? N-am știut niciodată să-ți ascund nimic, încît mă apasă să am încă de cîteva luni pe suflet ceea ce nu ți-am mărturisit. Așa că nu te apuca să mă învinuiești de nestatornicie fiindcă după ce am suferit atîta vreme pentru domnișoara Bărcănescu, mă gîndesc acum la alta. Într-adevăr, am iubit-o pe Anicuța, dar ce-am iubit la dînsa? înfățișarea ei frumoasă; abia dacă o cunoșteam și aproape că nu i-am vorbit; mama ei a pus piedici pasiunii mele; rezultatul a fost, cum era destul de firesc, o încăpăținare care s-a risipit în ziua cînd am cunoscut o altă fată, pe care o iubesc azi mai mult decît am iubit-o vreodată pe Anica; pe aceea am iubit-o cu închipuirea; pe aceasta o văd adesea, o cunosc, pot aprecia calitățile ei și o iubesc din inimă. Dar cine este ea? Nerăbdarea ta de a o afla trebuie să fie extremă. Să-ți spun mai întîi cum este. Departe de a fi bogată; nu se știe încă ce are, dar nu va fi mare lucru, căci atunci cînd i-am vorbit tatei de dînsa, a protestat cu tărie datorită faptului că e săracă. Fata este foarte tinărară; are șaisprezece ani; este frumoasă, ba mai mult încă, foarte frumoasă; printre domnișoare, la București, numai domnișoara Bărcănescu ar putea rivaliza cu ea. Anul trecut, mi se pare, ți-am scris în privința ei o părere destul de defavorabilă, dar cu cît o cunoști mai bine cu atît îți dai seama că te-ai înșelat, ba te și miri că o fată tinărară, orfană de mamă, de care s-a ocupat prea puțin cineva, să știe așa de bine să se impună lumii birfitoare și clevetitoare de la București; aceasta arată un fond al caracterului bun; rămîne de văzut dacă, în mediul păcătos în care se află, va ști să păstreze mai departe bunele ei însușiri. Ar trebui oare să-ți spun mai multe? Mi se pare că ai și ghicit despre cine vreau să-ți vorbesc. Lumea are dreptate, se spune că prietenii din copilărie sfîrșesc de cele mai dese ori prin dragoste.

Am recomandat Mariei să-i scrie acestei domnișoare. Aș vrea să te întorci la București, s-o cunoști și s-o îndrăgești (căci vreau să iubești, ba chiar să iubești foarte mult, pe aceea care va fi nevasta mea) și atunci, cu voia lui Dumnezeu, vom alcătui o căsnicie nu prea bogată, însă drăguță, modestă și mai fericită datorită bucuriilor sufletești decît fastului.

Ai să-mi spui că pentru asta ar trebui să-mi schimb mult firea. Ei bine, am să văd dacă dragostea va ajunge să producă această schimbare. Mă voi supune unei probe și, cum nu-i nici o grabă, amîndoi fiind încă foarte tineri, voi încerca să ajung stringător, mai întîi pentru mine însumi, înainte de a fi pentru familia mea.

Încearcă să fii în inima mea; caută să vezi tot ce-ți spun aici atît de rece, cu instinctul intim pe care îl are o mamă pentru a ghici ce simt copiii ei, și, după aceea, să-mi vorbești despre toate astea. Numai te rog să nu vorbești despre asta, în scrisorile tale, tatei; s-a arătat împotriva acestor idei, iar motivele pe care mi le-a dat sînt atît de juste astăzi, încît numai o desăvîrșită schimbare a mea ar putea să le anuleze. Schimbarea va veni, căci sînt dispus de pe acum să-mi petrec iarna cu totul altfel decît anul trecut. Dacă ai fi aici aș zice că

~~Buckham~~ 5/17 Janvier 1857.

Ma chère Maman

J'attendais une réponse de toi ; mais com-
me je vois qu'elle t'onde fort à venir je vais
la dévouer par cette lettre. Tu seras étonnée
de tous les changements que tu verras en moi
en me ré-écrivant après de temps ; tous les
projets que j'ai faits dans ma dernière lettre
se sont évaporés comme un rêve et sont
dissipés comme une pluie d'été. George et
Ley en venant à Buckham ont fait tourner
l'aiguille de la boussole ; mais quant à
moi je suis optimiste et je dis comme
le docteur Pangloss, dans Candide : "tout est
pour le mieux dans le meilleur des
mondes possibles." A ^{donc} quoi j'ai pu ajouter
la protestation grec $\kappa\epsilon\theta' \epsilon\pi\alpha\beta\epsilon\lambda\epsilon\upsilon\sigma\alpha\iota \pi\epsilon\upsilon\sigma\alpha\iota$
 $\kappa\alpha\theta\eta\upsilon\sigma\alpha\iota$. - A propos de grec comment va le

Seigneur Apostol? dis lui j te prie que j
peux revenir à lui, que j'ai vraiment
négligé le grec et que chaque matin avant
de partir et chaque soir après le théâtre ou
autres divertissements, j'ai dans ma
bibliothèque étudié quelques pages de Platon
Je travaille en ce moment le républicanisme
avec force extraits, résumés et notes à part
de vue... mais ce n'est pas la seule
occupation; depuis avant hier c'est à
moi depuis le 1er janvier 1857 j'ai été nommé
chef du bureau français au Secrétariat
d'Etat; il n'y a pour le moment absolument
rien à faire; mais j'ai soixante quelques
heures par jour à mon bureau, en récom-
pense de quoi on me donne sept cents
francs par mois. Probablement lorsque
les commissaires étrangers seront ici nous
aurons plus à faire. Mes employés au
Secrétariat sont le jeune M. Fresneau que
tu as vu à ton arrivée à Paris, Grégoire
Alexandresco Lepodjibarba, et Eghen Germain.

mon chef disait c'est Van Saenen, un
charmant homme.

Il me rendit juri en moi, ai pas
souhaité la bonne arrivée; si c'est une
fête j'ai la dépense maintenant. J'ai dit
bien des ^{mes} mens; il n'y avait qu'elle
son mari et Adolphe; tu dois savoir
Alexandre a été appelé à Berlin
à cause de la guerre que la Prusse va
déclarer à la Suisse; ^{mes} mes mes
dit que ces deux reviendront l'été prochai-
n pour s'établir ici; j'ai lu ai dit que les deux
petits ont aussi une fiancée chère. Ils
l'avaient aussi écrit à leurs parents.

J'avais pour ce printemps des projets de
voyage à Paris; mais ils ne sont plus
exécutables à moins que la Prusse
ne m'y envoie en mission extraordi-
naire. — J'ai dit que George Stasby
d'ant arrive l'autre jour; il part aujourd'hui
pour Constantinople; on attend dans
quelques jours Grégori Dracovous; le

voys de prison Rubens à Constantinople,
fait ici grande sensation.

Après demain c'est la fête de papa;
nous ferons la journée (après le vin)
de la Saint-Jacques où j'ai d'ordi-
naire le jour de l'an et la soir j'ai
probablement de Jean-Beno.

Mari doit être leucem de ~~L'homme~~
et d'Avril; papa lui expédie aujourd'hui
à la dernière une grande lettre qui contient
le plan de la poste de Dajouirchite qui
lui appartient; ce plan est rempli de
fautes d'orthographe mais c'est un élé-
ment qui l'a fait.

Le jour, Marie-Charmen, en l'embrassant
un peu et un peu fois. J'embrasse aussi
Marie, Constant, Elie et Toli; mes
bonnes amitiés à d'Avril.

ton père tout dévoué

Alfred

n-am fost niciodată mai mulțumit ca acum. Grație ție datoriile mele sînt plătite iar recunoștința mea va fi de data asta veșnică și eficace. Sînt acasă la mine, am toate comoditățile, trăsura mea, în sfîrșit, duc o viață bună; aș mai vrea numai ca tata să se mute acasă, pentru a se odihni după nesuferita asta de slujbă de care ar face bine să se lase, pentru a nu mai fi siliți să batem tot orașul ca să luăm masa. Am acum cărțile mele și, cu toate că n-am slujbă, mă gîndesc să-mi trec vremea ținînd un curs liber de literatură greacă; i-am și vorbit lui Arsaki iar diseară am să cer învoirea prințului, care a spus de altfel tatei, în una din zilele trecute, că nu voi avea timp să-mi țin cursul, deoarece are intenție să-mi dea o slujbă... Așadar am să-mi petrec timpul lucrînd acasă sau la birou; lumea mă plictisește foarte și nu mă duc decît acolo unde o pot întîlni pe Alexandrina*, pe care o iubesc pînă la adorație; trăiesc cu nădejdea că într-o zi, după ce Maria se va fi măritat și va fi fericită, vei veni și tu aici să faci fericirea fiului tău precum ai făcut-o pe aceea a fiicei tale. — Iată-mă deci liniștit, aproape fericit și nedorind altceva decît să te văd, să te îmbrățișez și să te fac să uiți greșelile mele.

Vă sărut, dragă mamă, de mii și mii de ori, pe frați, surorile mele și pe tine. Răspunde-mi repede; te implor, scrie-mi des.

Fiul tău,
Alexandru

* Alexandra Prijbeanu?

CI

AL. ODOBESCU

câtre

CATINCA ODOBESCU

Bucharest, 5/17 janvier 1857

Ma chère maman,

J'attendais une réponse de toi; mais comme je vois qu'elle tarde fort à venir, je vais la dévancer par cette lettre. Tu seras étonnée de tous les changements que tu verras en moi en une si courte espace de temps; tous les projets que je faisais dans ma dernière lettre se sont évanouis comme un rêve et se sont dissipés comme une pluie d'été. Georges Stirbey, en venant à Bucharest, a fait tourner l'aiguille de la boussole; mais, quant à moi, je suis optimiste et je dis comme le docteur Pangloss, dans *Candide* : „Tout est pour le mieux dans le meilleur des mondes possibles“, à quoi je puis ajouter le proverbe grec : „κάθ' ἐμπόδιον πρὸς καλὸν“*.

À propos du grec, comment va le seigneur Apostol? dis-lui, je te prie, que je pense souvent à lui, que je n'ai nullement négligé le grec et que chaque matin avant de sortir et chaque soir après le théâtre ou autres divertissements je viens dans ma bibliothèque étudier quelques pages de Platon. Je travaille en ce moment sa *République* avec force extraits, résumés et notes à perte de vue. Mais ce n'est pas là ma seule occupation; depuis avant-hier, c'est-à-dire depuis le 1 janvier 1857, je suis nommé chef du bureau français au Secrétariat d'état; il n'y a pour le moment absolument rien à faire; mais je vais bâiller quelques heures par jour à mon bureau, en récompense de quoi on me donne sept cent piastres par mois. Probablement, lorsque les commissaires étrangers seront ici, nous aurons plus à faire. Mes employés au secrétariat sont le jeune N. Tresnea, que tu as vu

* În original în grecește.

francez la Secretariatul de stat; deocamdată nu-i acolo absolut nici o treabă, dar mă duc să casc câteva ore pe zi la birou, dându-mi-se pentru aceasta drept recompensă șapte sute de piaștri pe lună. Probabil că atunci când comisarii străini vor fi aici vom avea mai mult de făcut. Funcționarii mei la secretariat sînt tinărul N. Trăsnea, pe care l-ai întîlnit la sosirea ta la Paris, Grigore Alexandrescu, Cafegipașa și Efrem Germani; șeful meu direct este van Saann, un om încîntător.

Mi se pare că încă nu v-am urât la mulți ani; dacă-i o vină, s-o îndrept acum. Am mîncat ieri la prînz la d-na Manu; nu erau acolo decît ea, bărbatul ei și Adolf; trebuie să știi că Alexandru a fost rechemat la Berlin din cauza războiului pe care Prusia urmează să i-l declare Elveției; d-na Manu mi-a spus că cei doi se vor reîntoarce la vară pentru a se stabili aici; i-am spus că amîndoi micuții au petrecut o zi la tine; au scris-o de altfel și ei părinților.

Aveam pentru primăvara asta proiectul de a face o călătorie la Iași, dar nu mai este realizabil, afară de cazul că prințul mă va trimite acolo în misiune extraordinară; ți-am scris că George Știrbei a sosit zilele trecute aici; el pleacă astăzi la Constantinopol; Grigore Brîncoveanu este așteptat să vină aici peste câteva zile; voiajul prințului Bibescu la Constantinopol a făcut aici mare senzație.

Poimîne este ziua tatii; vom petrece ziua (după vizite) la mătușa Iacovenco, unde am mîncat, de asemeni, în ziua de Anul nou, iar seara mă voi duce probabil la Ion Manu.

Maria trebuie să fie fericită de sosirea lui d'Avril; tata îi expediază astăzi acestuia o scrisoare voluminoasă, care conține planul părții din Dragomirești, care îi va aparține; planul e plin de greșeli de ortografie; dar e întocmit de un german. Sfirșesc, dragă mamă, îmbrățișîndu-te de mii de ori; îi sărut de asemenea pe Maria, Constantin, Eliza și Toli; complimente lui d'Avril.

Fiul tău cu totul devotat,
Alexandru

¹ Cîteva pagini de conspecte după cartea I a *Republicii* lui Platon, care au ajuns pînă la noi, indică un studiu metodic, pasionat, fără a ne asigura însă că el a fost dus pînă la capăt (cf. B.A.R.P.R., ms. rom. 5348, filele 135—137).

CII

AL. ODOBESCU
căt-re

CATINCA ODOBESCU

Bucharest, le 29 janvier/10 février 1857

Ma chère maman,

Depuis deux ou trois jours vous devez avoir reçu les papiers que nous vous avons expédiés à Adolphe avec la plus grande célérité; je

lui ai écrit quelques mots dans le paquet où se trouvaient ces papiers; mais le temps pressait et je n'ai pas eu moyen de lui parler de son ami, qui demande une place de professeur à Bucharest. Dis-lui que, malheureusement, pour le moment toutes les places de ce genre dans les établissements publics sont occupées, et l'on ne pourrait sans injustice donner un coup à quelqu'un des professeurs dont l'on est généralement content. Nous avons donc pensé à trouver pour l'ami d'Adolphe une bonne place dans une maison particulière. Nicolas Cretzulesco a l'intention de prendre chez lui Gogou, l'orphelin de tante Anastasie, dont il est le tuteur, et même il aura besoin d'un gouverneur pour lui; s'il pourrait donc voir l'ami d'Adolphe, lui parler, ils s'arrangeraient peut-être ensemble, et à moins que les prétentions du gouverneur ne dépassent (pas) les moyens dont dispose Nicolas, je crois qu'ils resteraient tous deux contents l'un de l'autre. Il faudrait donc pour cela que ce monsieur vint à Bucharest pour s'y entendre avec Nicolas. Dis tout ceci, chère maman, à d'Avril et dis-lui aussi que je lui serre bien fraternellement la main. Je regrette que nous n'ayons pas déjà des chemins de fer dans notre pays, car cela me sourirait beaucoup d'aller pour huit jours jusqu'à Paris, assister à la noce de Marie. Elle va donc bientôt se faire? Se marieront-ils à la chapelle valaque? Quels seront leurs témoins? Je te demande à toi de nous écrire tout cela, car, quant à Marie, je n'ose plus espérer de longtemps des lettres d'elle. Depuis quelques temps, je ne sais vraiment plus comment vous passez votre temps; autrefois toi et Marie vous me teniez au courant; maintenant vous m'avez toutes deux complètement négligé.

Papa et moi, nous allons bien; papa sort maintenant beaucoup plus souvent; hier soir il a été chez le prince; ordinairement il dîne chez Iacovenco, et le soir il y fait la partie de whist avec les personnes de la maison et m-me Anica Philipesco; le matin les officiers viennent lui apporter chez lui les papiers à signer. Quant à moi, je ne vais ordinairement à mon bureau que vers midi et demie, une heure; j'y reste jusqu'à trois heures; quelquefois j'ai deux ou trois notes à faire, d'autres fois, rien du tout; après cela je m'en vais dîner le plus souvent chez la tante Manesco, puis, d'autres fois, chez Otelechano, chez Jean Mano, chez Cheresco (qui me charge toujours de mille amabilités pour toi, que j'ai toujours oublié de te transmettre) ou chez les Samourcaches. Le soir je vais au théâtre, mais encore pas toujours, car cela m'ennuie; d'autres fois, chez Falcoyano, chez m-me Mano ou bien je ne sais où encore. Le jeudi et le dimanche, bal masqué dans la salle „Momolo“, et non plus au théâtre; quant à des bals particuliers, ils sont on ne peut plus rares; pendant six semaines il n'y en a pas eu; à peine le lendemain de la St. Grégoire, avons-nous dansé chez le prince Grégoire. La veille nous avons dîné chez Iacovenco et bu du champagne à ta santé.

Bucharest commence un peu à fermenter sous le rapport de la politique; on attend d'un moment à l'autre le firman qui convoquera l'Assemblée Générale; on a dit d'abord que les boyards en seraient exclus comme boyards et n'y seraient admis que comme grands pro-

priétaires, ce qui allait donner lieu à une juste protestation; mais la nouvelle a été fausse et je ne sais pas si l'on persistera à protester; cela aurait peu de bon sens.

J'ai écrit il y a quelques jours à Berendey, mais ce n'est qu'aujourd'hui que j'envoierai cette lettre. Vient-il souvent te voir? Et Floresco? Le prince Charles et m-me L. Soutzo me chargent toujours de te remercier pour les bontés que tu as pour leurs fils. Comment vont ces jeunes gens? Et Toly? Le vilain, il ne m'écrit plus! Je voudrais bien aussi voir une lettre d'Elise. Constantin a-t-il grandi? Est-on content de lui au collège? Voilà bien des questions et je pense que tu ferais mieux de charger tous ceux sur lesquels je te questionne de me répondre eux-mêmes. Je t'embrasse mille et mille fois.

Ton fils,
Alexandre

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.296.

București, 29 ianuarie/10 februarie 1857

Draga mea mamă,

Trebuie să fi primit acum două sau trei zile hîrtille pe care vi le-am expedit cu cea mai mare iuțeală pe adresa lui Adolf; i-am scris cîteva cuvinte în pachetul în care se găseau hîrtille; dar fiindcă mă grăbeam, n-am mai avut cum să-i vorbesc de prietenul său, care cere un post de profesor la București. Spune-i că, din nenorocire, pentru moment toate locurile de acest fel în instituțiile publice sînt ocupate și nu s-ar putea, fără a comite o nedreptate, să se dea o lovitură unuia dintre profesorii care, în general, corespund. Așa că ne-am gândit să-l găsim prietenului lui Adolf un loc mai bun într-o casă particulară. Nicolae Kretzulescu are de gînd să-l ia la dînsul pe Gogu, orfanul mămii Anastasia, al cărui tutore este, și va avea nevoie pentru el de un educator; așa că dacă ar putea să-l vadă pe prietenul lui Adolf și să-i vorbească, poate că ei ar aranja lucrurile împreună și, cel puțin, dacă pretențiile aceluia educator n-ar întrece mijloacele de care dispune Nicolae, cred că ar rămîne mulțumiți unul de altul. În acest caz ar trebui ca acest domn să vină la București pentru a se înțelege cu Nicolae. Spune toate acestea, dragă mamă, lui d'Avril și mai spune-i că-i string mîna frățește. Regret că n-avem încă drum-de-fier în țara noastră, căci mi-ar suride mult gîndul de a pleca pentru o săptămînă la Paris ca să asist la nunta Mariei. Urmează deci să se facă în curînd? Se vor căsători la capela romînă? Cine le vor fi martori? Îți cer ție să ne scrii toate acestea, căci nu mai îndrăznesc să sper pentru multă vreme de aici încolo să primesc vreo scrisoare de la Maria. De cităva vreme nici nu mai știu cum vă petreceți timpul: altădată tu și Maria mă țineați la curent; acum amîndouă m-ați neglijat cu desăvîrșire.

Tata și cu mine o ducem bine; tata iese acum mult mai des; aseară a fost la prinț; de obicei ia masa la Iacovenco și seara face acolo cu ai casei și cu d-na Anica Filipescu o partidă de whist; dimineața vin ofițerii să-i aducă

acasă hîrîiile de semnat. Cît despre mine, de obicei nu mă duc la birou decît pe la douăsprezece și jumătate, unu; rămîn acolo pînă la ora trei; cîteodată am de făcut două sau trei note, altă dată, absolut nimic; după aceasta merg să mînc, cel mai des la mătușa Mănescu, alteori la Oteteleșanu, la Ion Manu, la Herescu (care mă însărcinează totdeauna să-ți transmit complimentele lui și pe care am uitat totdeauna să ți le transmit) sau la Samurcaș. Seara mă duc la teatru, dar nici măcar întotdeauna, căci mă plictisește; alteori, la Pălcoianu, la d-na Manu sau mai știu eu unde. Joia și duminica este bal mascat, însă nu la teatru, ci în sala Momolo; cît despre balurile particulare, ele au ajuns cum nu se poate mai rare; timp de șase săptămîni n-am mai avut nici unul; abia a doua zi de Sf. Grigore am dansat la prințul Grigore. În ajun am dejunat la Iacovenco și am băut șampanie în sănătatea ta.

Bucureștii încep puțin a fierbe sub raport politic; se așteaptă dintr-o clipă în alta să apară firmanul de convocare a Adunării Generale; mai întîi s-a spus că boierii vor fi excluși ca boieri și admiși numai în calitate de mari proprietari, ceea ce ar fi dat loc la un protest îndreptățit; dar vestea era falsă, așa că nu știu dacă va mai persista cîneva să protesteze; ar fi lipsit de sens.

Am scris acum cîteva zile lui Berindey, dar voi expedia abia astăzi scrisoarea. Vine des să te vadă? Dar Florescu? Prințul Carol și M. L. Suțu mă însărcinează totdeauna să-ți mulțumesc pentru bunătatea pe care ai arătat-o fiilor lor. Ce fac acești tineri? Și Toli? Nu-mi mai scrie de loc, netrebnicul! Aș vrea de asemenea să văd o scrisoare de la Eliza. Constantin a crescut? Sînt mulțumiți de el la colegiu? Iată o mulțime de întrebări, dar cred că ai face mai bine să însărcinezi pe acel despre care te întreb să-mi răspundă ei înșiși. Te sărut de mii de ori.

Fiul tău
Alexandru

CIII

AL. ODOBESCU
căt-re

CATINCA ODOBESCU

Bucharest, le 3/15 février 1857

Chère maman,

Je ne puis te dire combien j'ai de plaisir lorsque je reçois de tes lettres; avant-hier soir, en rentrant chez moi, on m'a donné celle du 14/2 janvier, et j'en ai été d'autant plus content que je me voyais tout à fait oublié par toi depuis quelque temps.

J'aimerai savoir si cette lettre trouvera encore Marie à la maison, ou bien si elle sera déjà mariée; si vous êtes toujours décidés de dévan-

cer le carême avec la noce, elle devra se faire après-demain, jeudi, ou tout au plus tard dimanche prochain. Si cela était, je t'avoue que je regretterai bien de me trouver à la noce de m-lle Mihalesco avec le colonel moldave Cazimir, et non pas à celle de ma soeur. À propos des noces, dimanche passé il y a eu celle d'Emmanuel Gradisteano avec m-lle Darwaris; j'ai dansé comme un fou samedi soir chez m-lle Darwaris; Anika Mano a couronné. Hier soir, après le théâtre, j'ai été prendre le café chez elle, ce que je fais assez souvent, et nous avons parlé de toi; elle m'a chargé de mille amitiés pour toi. Nous y restons jusqu'à une heure et même plus tard; les personnes qui y viennent le plus souvent sont Hélène Floresco et son mari, Aristide, m-r et m-me Otétéléchano, Cléopatrizza, Varinca, les Racovitza, Adolph, Cornesco, Obrenowitch, J. Floresco, B. Bellio.

Deux grandes nouvelles préoccupent énormément la ville; on n'entend parler que de la comète ou du firman de convocation de l'Assemblée Générale. Pour moi, je ne crois pas à la comète, car, je ne sais pas pourquoi, il m'est plus facile de croire à une providence qui veille sur les destinées du monde qu'à des calculs scientifiques, qui peut-être ne sont qu'erronés; toutefois, cette nouvelle a répandu l'inquiétude dans beaucoup d'esprits. Hier soir au théâtre, m-me Zinca Falcoyano me disait qu'elle ferait revenir son fils de Paris pour le mois de juin, de peur de mourir sans lui; ces craintes-là me font rire. Ce qui me semble plus grave et plus sérieux c'est l'Assemblée Générale: on attend dans deux ou trois jours Kiamil-bey, qui apporte le firman; nous l'avons cependant lu dans les journaux français et s'il est réellement tel qu'on l'a reproduit dans les gazettes, nous avons tout droit de nous plaindre des tons que la Poarta prend avec nous. Depuis quand est-elle *souveraine* chez nous? Depuis quand sommes-nous des provinces qui faisons partie intégrante de son empire? Quelle est cette façon de nous menacer si nous n'agissons pas selon ses vues? Tout le monde est très mécontent, et on le dit à haute voix. Au moment où nous espérons voir nos droits augmentés, il est triste de voir ceux que nous avons déjà foulés aux pieds.

Mais je remarque que je me laisse moi-même entraîner par les préoccupations du moment et je te parle politique au lieu de nous entretenir de nos petits intérêts de famille.

Sous le rapport de la santé, ça va toujours comme avant; papa est mieux, mais il sort toujours très peu, de peur de se fatiguer; il serait fort à désirer que nous puissions être tous réunis pour que tu sois auprès de lui à le soigner; d'ailleurs, il s'ennuie tout seul, et, quant à moi, je t'avouerai qu'il ne m'est presque pas possible de rester à la maison à fumer et à ne rien dire en compagnie de papa; il va d'ailleurs tous les jours dîner chez Iacovenco; il y fait la partie jusqu'à dix heures; puis, de retour à la maison, Grigorie vient le plus souvent lui tenir compagnie. Le mariage d'Olga est, à ce qu'il paraît, suspendu jusqu'à nouvel ordre. Paapa a perdu son oncle Ghiatza, mais sa tante vit toujours; pourvu qu'elle ne l'enterre pas aussi. Le pauvre vieux Zamfiraké Cretzeano est aussi mort subitement; toute

sa nombreuse famille est dans la désolation. C'était un bon vieux fort inoffensif.

J'ai écrit dernièrement à Berindey et j'espère recevoir bientôt une réponse; quant à Floresco, je vois bien qu'il n'a plus aucune amitié pour moi; il ne m'a pas écrit une seule fois, et je ne crois pas m'être rendu coupable de la même faute. Dis-lui cela. Pauvre George Cantacuzène! on attend à Bucharest la nouvelle de la mort de sa femme, car on la dit dans un état désespéré.

Luxitza Vacaresco est-elle à Paris? M-r et m-me Cheresco me chargent toujours de compliments pour toi. Est-ce que tu as revu m-me Barcanesco? Comment êtes vous ensemble?... Anika a écrit à Marie Marsille qu'elle avait passé la soirée avec notre Marie chez m-me H. Floresco.

Tante Manesco va bien; elle t'embrasse et attend une réponse de toi. Toly est un vilain de ne pas m'écrire; je l'embrasse cependant, ainsi que Constantin et Elise; je prie m-lle Marie, ou bien madame d'Avril, de ne pas me négliger complètement et je l'embrasse aussi; mes amitiés à Adolphe et mille baisers pour toi, chère maman.

Ton fils,
Alexandre

P.S. Sais-tu ce que tu pourrais faire de très gentil? Ce de m'envoyer à Pepi Raymondi, qui partira probablement très peu de temps après la réception de ma lettre, trois ou quatre jolies photographies; c'est-à-dire ton portrait, celui de Marie, celui d'Adolphe et ceux de Constantin et d'Elise. Il m'a pris une très grande envie d'avoir vos portraits; d'ailleurs, c'est une bonne chose que d'en avoir plusieurs dans la maison. Maintenant, que les familles chez nous commencent à s'éparpiller, il n'y a que les portraits et les lettres qui peuvent entretenir les liens de l'amitié. Je demanderai aussi à Elise Theremin de m'envoyer sa photographie et celle de ses mioches. Mon projet de voyage à Jassy est complètement tombé dans l'eau à cause de mon emploi; je n'ai toujours rien à faire; mais cela viendra avec les commissaires. Demain ou après-demain nous espérons que la foaie de zestre* de Marie sera vérifiée au Ministère de la Justice et que nous pourrons bientôt l'envoyer à Paris.

Portez-vous bien et écrivez-moi souvent.

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.297.

București, 3/15 februarie 1857

Dragă mamă,
Nu-ți pot spune câtă plăcere am când primesc scrisorile tale; alaltăseară, întorcându-mă acasă, mi s-a dat aceea din 14/2 ianuarie, și am fost cu atât mai mulțumit cu cât de la o vreme mă vedeam cu desăvîrșire uitat de tine.

* În românește în original.

Aș dori să știu dacă această scrisoare o va mai găsi pe Maria acasă sau dacă s-a și măritat; dacă tot sînteți hotărîți să faceți nunta înaintea postului, ar urma să aibă loc poimîine, joi, sau, cel mai tîrziu, duminica viitoare. În acest caz, îți mărturisesc că tare mi-ar părea rău să asist la nunta domnișoarei Mihăilescu cu colonelul moldovean Cazimir, și nu la aceea a sorei mele. Dacă-i vorba de nunți, duminica trecută a avut loc nunta lui Emanuel Grădișteanu cu d-ra Darvaris; sîmbătă seara am dansat nebunește la d-ra Darvaris; a cununat Anica Manu. Aseară, după teatru, am fost la ea la cafea, lucru pe care îl fac destul de des, și am vorbit de tine; ea m-a însărcinat să-ți transmit complimente. Rămînem la ea pînă la unu și chiar mai tîrziu; persoanele care vin cel mai des sînt Elena Florescu și Aristide, bărbatul ei, domnul și doamna Oteteleșanu, Cleopatrița, Varinca, Racoviștii, Adolf, Cornescu, Obrenovici, I. Florescu, B. Bellu. Două mari noutăți preocupă enorm orașul: nu se aude vorbind decît de cometă¹, sau de firmanul de convocare a Adunării Generale. Eu, unul, nu cred în cometă, căci nu știu de ce mi-e mai ușor să cred într-o providență care veghează asupra destinului lumii decît în niște calcule științifice care pot fi chiar greșite; totuși, această veste a răspîndit îngrijorarea într-o mulțime de minți. Aseară, la teatru, d-na Zinca Pălcoianu mi-a spus că are să-l aducă înapoi pe fiul ei de la Paris în luna iunie, de teamă ca să nu moară fără el; aceste temeri mă fac să rîd. Ceea ce-mi pare mai grav și mai serios este Adunarea Generală: Kiamil-bei, care aduce firmanul, este așteptat să sosească peste două sau trei zile; de altfel, l-am citit în jurnalele franceze, și dacă el este în realitate așa cum a fost reprodus în gazete, avem tot dreptul să ne plîngem de tonul pe care Poarta îl adoptă față de noi. De cînd este ea *suverană* la noi? De cînd sîntem noi provincii care fac parte integrantă din imperiul ei? Ce fel de atitudine mai e și asta să ne amenințe dacă nu procedăm conform vederilor ei? Toată lumea este foarte nemulțumită, și o spune cu glas tare. În clipa în care nădăjduiam să ne vedem drepturile sporite, e trist să le vezi și pe acelea de pînă acum călcate în picioare.

Dar observ că mă las eu însumi tîrît de preocupările momentului de față și-ți vorbesc de politică, în loc de a ne întreține în legătură cu micile noastre interese de familie.

În privința sănătății, lucrurile merg precum mergeau și pînă acum; tata este mai bine, dar nu iese decît foarte puțin, de teamă să nu se obosească; ar fi foarte de dorit ca să putem fi toți împreună, așa ca să fii lîngă el, să-l îngrijești; de altfel, se plictisește singur, iar mie, îți voi mărturisi, mi-e aproape cu neputință să rămîn acasă cu tata, fumînd și tăcînd; oricum, se duce în toate zilele la masa de seară la Iacovenco, unde își face partida de cărți pînă la ora zece; apoi, întors acasă, de cele mai multe ori vine Grigore să-i țină companie. Căsătoria Olgăi pare să fie suspendată pînă la noi ordine. Paapa a pierdut pe unchiul său Ghiață, dar mătușa lui tot mai trăiește; numai de nu l-ar înmormînta și pe el; bătrînul Zamfirache Crețianu, săracul, a murit și el subit; toată numeroasa lui familie e dezolată. Era un bătrîn cumsecade, extrem de pașnic.

Am scris acum, nu demult, lui Berindey și sper să primesc în curînd un răspuns; cît despre Florescu, văd bine că nu mai are nici o prietenie pentru mine; nu mi-a scris măcar o singură dată și nu cred să mă fi făcut vinovat de același păcat. Spune-i asta. Bietul George Cantacuzino! Se așteaptă aici la București,

dintr-un moment în altul, vestea morții soției sale, a cărei stare se spune că ar fi disperată.

Oare Luxița Văcărescu este la Paris? D-l și d-na Herescu mă însărcinează totdeauna să-ți trimit complimente. Ai revăzut-o pe d-na Bărcănescu? Care-s raporturile dintre voi?... Anica a scris Mariei Marsille că și-a petrecut una din seri cu Maria noastră la d-na H. Florescu.

Mătușa Mănescu e sănătoasă; te sărută și așteaptă un răspuns de la tine. Toli este un uricios pentru că nu-mi scrie; îl sărut totuși, ca și pe Constantin și pe Eliza; o rog pe d-ra Maria, sau mai bine pe doamna d'Avril, să nu mă neglijeze de tot și o sărut și pe ea; complimente lui Adolf și mii de sărutări pentru tine, dragă mamă.

Fiul tău,
Alexandru

P.S. Știi ce ai putea face, ceva foarte drăguț? Să-mi trimiți prin Pepi Raymondi, care va pleca probabil puțină vreme după ce primești scrisoarea mea, trei sau patru fotografii frumoase; adică a ta, a Mariei, a lui Adolf și ale lui Constantin și Elizei. M-a cuprins o mare dorință de a avea fotografiile voastre; de altfel, e bine a avea, din acestea, mai multe în casă. Acum, cînd familiile noastre încep să se răspîndească, nu rămîn decît fotografiile și scrisorile care mai pot menține legăturile de prietenie. Am să cer și Elizei Theremin să-mi trimită fotografia ei și aceea a plozilor ei. Proiectul meu de călătorie la Iași a căzut în apă din cauza slujbei mele; deocamdată, tot n-am nici o treabă, dar aceasta va veni o dată cu comisarii. Sperăm ca mîine sau poimîine foaia de zestre a Mariei să fie verificată la Ministerul de Justiție și că vom putea s-o trimitem în curînd la Paris.

Fiți sănătoși și scrieți-mi des.

¹ Aceeași cometă care avea să declanșeze și nervul satiric al lui Gr. Alexandrescu în versurile cunoscute sub titlul *Cometei anonsate pentru 13 iunie* și apărute în *Concordia* din 13 februarie 1857.

CIV

AL. ODOBESCU
căt-re
CATINCA ODOBESCU

1/13 mars 1857, Bucharest

Ma chère maman,
Avant-hier j'avais commencé à t'écrire, mais ma lettre a été interrompue; je l'ai relue, et ne la trouvant plus de saison, je commence celle-ci, qui arrivera, je l'espère, sans entrave, jusqu'à sa fin.

J'ai en ce moment énormément de choses à te dire; mais je ne suis pas embarrassé pour commencer, car ce qui peut t'intéresser le plus maintenant c'est la santé de papa; c'est donc par là que je vais commencer. Il va maintenant mille fois mieux que cet hiver; il sort tous les jours pour aller dîner chez Iacovenco; il ne va pas au ministère; les employés viennent le matin chez lui; mais il va au conseil des ministres quelquefois; il ne doit pas monter beaucoup d'escaliers. Dorénavant je serai plus souvent auprès de lui, car sa société du soir, Grégoire, est parti hier après dîner dans son district de Campoloungo. Nous allons voir quelle espèce d'administrateur cela va faire. Il y a encore quelques autres changements d'administrateurs, mais sans intérêt pour vous. Sous le rapport politique, Bucharest est en ce moment très curieuse; tous les soirs il y a des clubs ou réunions politiques dans les salles de „Mamolo“ et de „Bossel“; les boyards se réunissent de temps en temps chez Barbo Bellio; on fait de tous les côtés des programmes politiques; on discute partout, c'est une rage de politique; mais tout le monde est d'accord pour demander l'union des deux Principautés et un prince étranger. Il y a maintenant beaucoup de journaux valaques et chaque jour il en paraît de nouveaux; l'un c'est le *Timpul* *, journal révolutionnaire et anti-boyard; l'autre, la *Concordia* **, parti modéré (Const. Cretzoulesco, J. Balatchano, J. Philipesco, Charles Falcoyano, G. Cretzeano); bientôt paraîtra le journal des boyards sous la rédaction de C. Brailoïu et de R. Rosetti. On a lu dimanche passé le firman, on attend dans peu de temps le commissaire piémontais Benzi et le français m-r de Talleyrand. Partout de la politique; quant à moi, je suis hors de tout cela, et, à vrai dire, je passe mon temps à faire peu de chose. Je vais maintenant très souvent dîner chez Otétéchéano et chez Jean Mano; presque tous les soirs nous prenons le café chez m-me Mano; mais depuis quelques jours elle est à Boudecthi et elle nous manque beaucoup; nous ne savons que faire de nos soirées; hier je l'ai passée chez m-me Ritza, qui est très aimable pour moi; ce soir il y a soirée dansante chez le prince et avant d'y aller je t'écris ce griffonage. Dans quelques temps d'ici nous jouerons des pièces françaises chez Otétéchéano; il y a eu trois de montées, mais je ne sais si elles réussiront. Moi je joue dans deux; dans l'une, *l'Histoire d'un sou*, je fais un espagnol très fier de l'être et je joue avec Marie Floresco, Olga Calinesco et Poumay, le consul belge; dans l'autre, je suis un vieux bonhomme faisant depuis quarante ans la cour à une vieille barinne qui est faite par Hélène Floresco. Cornesco joue aussi dans cette pièce nommée *La fiole de Cagliostro*; la troisième est jouée par Adolphe, Varinka et la femme de Dodou, une très jolie petite française; c'est le *Roman d'une heure*. Lundi, nous avons la première répétition; mais il est à craindre que les maris jaloux, A. Floresco et Dodou, ne fassent tomber les pièces. Lundi, aussi, Olympe Lachovary a un dîner et une soirée; les meubles qu'elle a fait venir

* În românește în original.

** Idem

de Paris sont délicieux; c'est moi qui suis l'arrangeur de sa maison, qui, avec le temps, deviendra superbe, surtout si, comme je lui ai conseillé, elle fait une serre de son entrée qui coupe la communication entre son grand et son petit salon.

Les autrichiens partent bientôt; on leur offre des dîners d'adieu partout.

Il ne faut pas que j'oublie de te raconter que l'autre jour à dîner, madame Mano m'a dit qu'elle voulait me marier et qu'elle m'avait trouvé un charmant parti; j'ai compris d'après ce qu'elle m'en a dit que cela devait être m-lle Baliano. Que veux-tu! cette jeune fille me déplaît, quoique j'ai fort envie de me marier; il y a un autre parti qui me convient beaucoup mieux; c'est la fille de Constantin Cretzoulesco, notre voisin du Podou Calitch. Elle est toute jeune, gentille; on la dit très bien élevée et certes elle est plus riche que m-lle Baliano. J'ai chargé la tante Manesco d'en parler à papa, qui en a été content, et maintenant nous allons voir si les parents de la demoiselle seront aussi contents de moi. Si cela pouvait se faire, je quitterais le pays pour un an, j'irais voyager en Italie, en Suisse, je resterais quelque temps avec Adolphe et Marie, avec toi peut-être aussi à Paris, et alors, après avoir fait voir un peu le monde à ma jeune femme, je viendrais m'établir dans le château fost du Podou Calitch. Voilà encore des projets! vas-tu dire. Eh bien, ma foi, quand on en fait beaucoup, il y a en bien un au moins qui se réalise. Voudrais-tu que ce fut celui-ci? J'attends avec impatience que [tu] me donnes ton opinion là-dessus. J'espère d'ailleurs que papa t'écrira aussi quelque chose à ce sujet; mais avant tout il faut proposer et voir si l'on est accepté et comment. Tu n'as pas idée comme je serai enchanté de me voir marié! il me semble que je ne serai plus du tout le même quand il faudra penser à mon ménage et à mes *mioches*... s'il en vient. J'aime tant les *mioches*! Puis il faut avouer aussi que c'est une chose bien agréable de se savoir à la tête de trois mille ducats par an. Comme on est libre de faire ce qu'on veut! Ce serait vraiment charmant si dans quelque temps d'ici j'allais te rejoindre et te présenter ma femme. Avec le petit ménage de Marie et le mien, notre famille, qui s'est tellement disloquée, se recomposerait de nouveau. Dans quinze jours d'ici nous parlerons de tout cela d'une manière plus positive ou bien nous n'en parlerons plus du tout. En attendant, causons d'autre chose.

Je devrai répondre à la dernière lettre de Marie, mais quand je t'écris, je dis tout ce que j'ai à dire; je vais donc lui remercier dans cette lettre de son vieux fond de papeterie qu'elle m'a envoyé après m'avoir fait espérer si longtemps. Comment vais-je écrire sur du papier qui porte ses initiales, et non pas les miennes? Enfin, je me console en répétant le proverbe valaque: *calul de dar nu se caută după dinți* *.

* În românește în original.

Je me suis souvent reproché de n'avoir pas écrit à m-r Egger; mais que faire? J'ai honte de lui avouer ma fainéantise; je travaille si peu ici, je m'occupe si peu des études qui me plaisaient autrefois et que je désire continuer sans y parvenir, maintenant, qu'il m'est pénible de l'avouer surtout à lui, qui avait posé quelques espérances en moi... J'aurais dû m'occuper d'avantage tant que j'étais à Paris; j'aurais dû travailler mon grec et mon latin; je serai peut-être devenu un personnage fort ennuyeux, un savant pauvre, mais j'aurai été plus utile que je ne le serai jamais maintenant; qui sait, cependant, un jour peut-être la tranquillité et le bien-être du chez moi me feront revenir à mes études.

Quand tu verras m-r Apostol dis-lui mille amitiés de ma part. Voilà un ami qui me néglige! D'ailleurs, c'est peut-être de ma faute; je pense cependant souvent à lui, en parcourant des yeux mes auteurs grecs gravement étalés sur les rayons de la bibliothèque.

Je finis ici cette lettre déjà trop longue; j'espère qu'elle ne restera pas sans réponse; une lettre de toi est un de mes grands plaisirs; malheureusement, tu ne me les procures pas souvent. Je voudrais avoir le talent de te faire répondre à chacune de mes lettres; alors elles pleuveraient de ma part.

J'embrasse Constantin et mes soeurs; mes amitiés à Adolphe et à Toly.

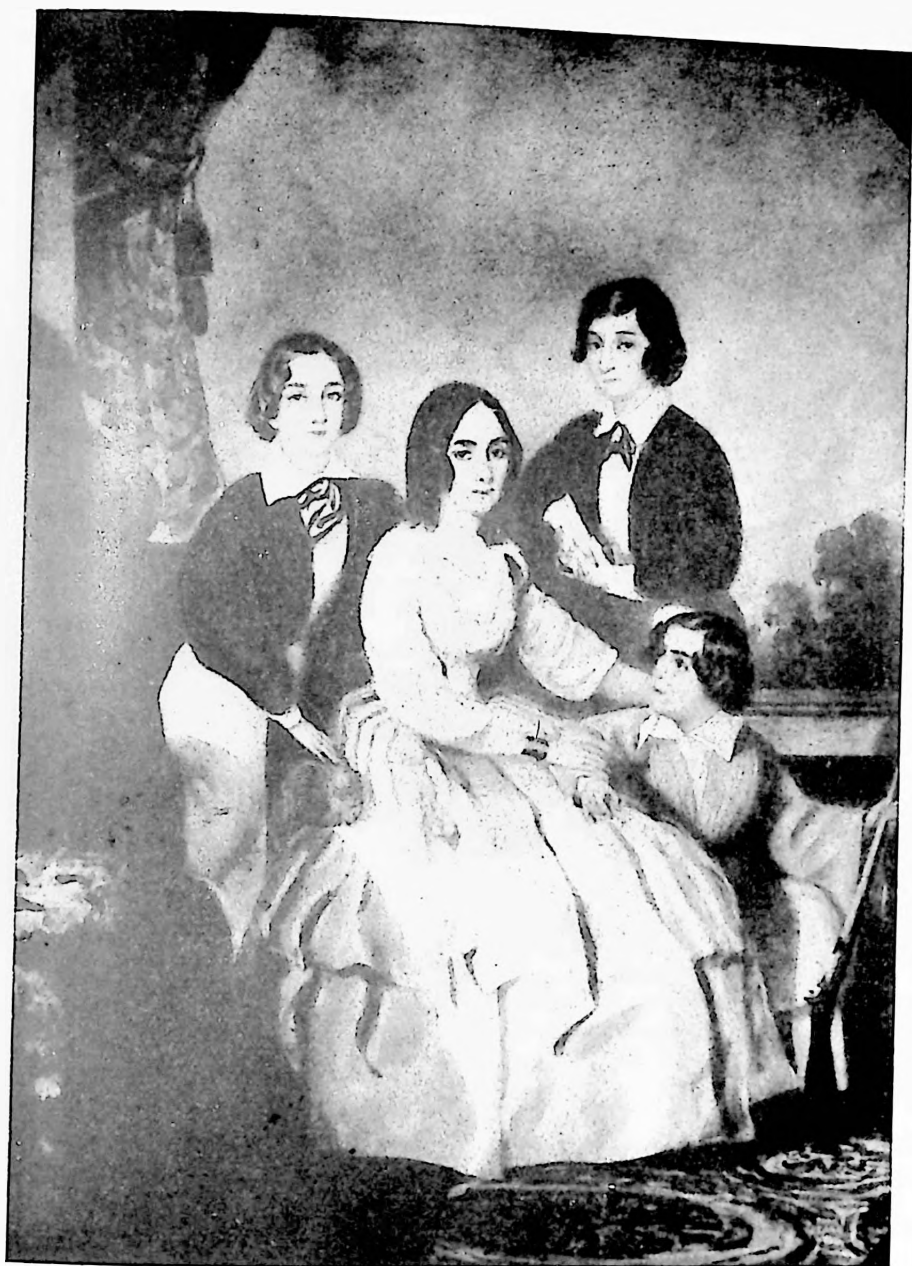
Ton fils tout dévoué,
Alexandre

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.298.

București, 1/13 martie 1857

Draga mea mamă,

Am început să-ți scriu încă alaltăieri, însă scrisoarea a fost întreruptă; am recit-o și, nemaigăsind-o actuală, o încep pe aceasta, pe care nădăjduiesc s-o duc, fără piedici, pînă la capăt. Am în clipa de față să-ți comunic o sumedenie de lucruri și nu-s de loc încurcat să încep, căci ceea ce te poate interesa cel mai mult acum este starea sănătății tatii; deci cu asta am să și încep. Tatii îi merge de o mie de ori mai bine decît astă-iarnă; iese în fiecare zi ca să se ducă la masă la Iacovenco; de dus la minister nu se duce; funcționarii vin dimineața acasă, dar se duce cîteodată la consiliul de miniștri; nu trebuie să urce prea multe scări. De acum încolo am să rămîn mai des cu el, pentru că tovarășul lui de seara, Grigore, a plecat ieri după amiază în județul lui, Cîmpulung. Vom vedea ce fel de ispravnic are să fie. Mai sînt și alte schimbări de prefecți, însă fără însemnătate pentru voi. Sub raportul politicii, Bucureștii sînt actualmente ceva foarte ciudat; în fiecare seară au loc ședințe de club sau întruniri politice în sălile „Momolo” sau „Bossel”; boierii se adună din timp în timp la Barbu Bellu; și din toate părțile se stabilesc programe politice, pretutindeni se discută; furia politică i-a cuprins pe toți; dar toată lumea este de acord să ceară unirea

Anica Manu cu copii, familie frecventată mult de tinărul
Odobescu

Principatelor și domn străin. Sint acum o mulțime de ziare muntenesti, și în fiecare zi apar altele noi; unul din acestea este *Timpul*, ziar revoluționar și împotriiva boierilor; altul, *Concordia*, al partidului moderat (Const. Crețulescu, I. Bălăceanu, I. Filipescu, Carol Fălcoianu, G. Crețianu); în curînd va apărea ziarul boierilor sub redacția lui C. Brăiloiu și R. Rosetti. Duminica trecută a fost citit firmanul, și peste puțină vreme sint așteptați să sosească comisarul piemontez, Benzi, și cel francez, d-l de Talleyrand. Pretutindeni numai politică, dar, cît mă privește pe mine, eu sint în afara tuturor acestor preocupări și, la drept vorbind, îmi petrec timpul făcînd tare puține lucruri. Mă duc acum foarte des la masă la Oteteleșanu și la Ion Manu; aproape în toate serile luăm cafeaua la d-na Manu, dar de cîteva zile ea se află la Budești și ne lipsește foarte mult. Nu știm ce să facem serile; seara de ieri am petrecut-o la d-na Rița, care este foarte amabilă cu mine; diseară este serată dansantă la prinț și îți scriu în grabă toate acestea, înainte de a mă duce acolo. Peste un timp oarecare vom juca niște piese franceze la Oteteleșanu; s-au pus în scenă trei, dar nu știu dacă vor avea succes. Eu joc în două din ele; în prima, *Povestea unui ban*, reprezînt pe un spaniol foarte mîndru de neamul lui și joc cu Maria Florescu, Olga Călinescu și consulul belgian, Poumay; în cealaltă, sint un bătrîn care de patruzeci de ani tot face curte unei femei, acum bătrînă și ea, jucată de Elena Florescu. În această piesă, *Fiola lui Cagliostro*, joacă și Cornescu. A treia piesă, *Romanul unei ore*¹, este jucată de Adolf, Varinca și soția lui Dodu, o micuță franțuzoaică foarte nostimă. Luni, avem prima repetiție, este numai de temut ca bărbații geloși, A. Florescu și Dodu, să nu facă să cadă piesele. Tot luni dă Olimpia Iahovari un dîneu urmat de o serată; mobila pe care o adus-o de la Paris este delicioasă; eu sint cel ce-i aranjează casa, care, cu timpul, va ajunge superbă, mai ales dacă va face, cum am sfătuit-o, o seră din antreul care desparte salonul ei cel mare de cel mic.

Austrieicii pleacă în curînd; pretutindeni li se oferă dineuri de adio.

Nu trebuie să uit să-ți povestesc că într-una din zilele trecute, la masă, doamna Manu mi-a spus că vrea să mă însoare și că mi-a și găsit o partidă încîntătoare; după cite mi-a spus ea, am înțeles că trebuie să fie d-ra Băleanu. Ce vrei să fac? Cu toate că doresc mult să mă însor, fata asta îmi displace; există altă partidă care îmi convine mult mai bine; fata lui Constantin Crețulescu, vecinul nostru de pe Podul Calicilor. Ea e tînără de tot, drăguță, se spune că-i foarte binecrescută și e desigur mai bogată decît d-ra Băleanu. Am însărcinat pe mătușa Mănescu să-i vorbească despre asta tatii, care s-a arătat foarte mulțumit; acum rămîne de văzut dacă și părinții fetei vor fi și ei mulțumiți de mine. Dacă aceasta se va putea realiza, aș părăsi țara pentru un an, aș pleca să călătoresc prin Italia, Elveția, aș rămîne cîtva timp cu Adolf și Maria, și poate și cu tine la Paris, iar apoi, după ce voi fi făcut pe tînăra mea soție să vadă puțin lumea, aș veni să mă stabilesc în fostul castel de pe Podul Calicilor. Iarăși planurile vei spune tu. „Ei bine, zău, cînd faci multe planuri, cel puțin unul tot se realizează“. Tu nu l-ai vrea tocmai pe acesta? Aștept cu nerăbdare să-mi spui părerea ta în privința asta. Sper ca tata să-ți scrie și el ceva cu privire la acest plan; dar, înainte de toate, el trebuie să fie propus și să vedem dacă și cum este acceptat. Nici nu-ți închipui cît de încîntat aș fi să mă văd însurat! mi se pare că n-aș mai fi de loc același cînd va trebui să gîndesc la căsnicia mea și la țînclii mei...

dacă vor veni. Tare iubesc copiii! Apoi trebuie să mărturisesc că-i lucru foarte plăcut să te știi stăpînul a trei mii de galbeni pe an. Cît de liber ești atunci să faci ceea ce vrei! Ar fi cu adevărat încîntător dacă aș veni peste oarecare timp să te găsesc acolo și să ți-o prezint pe soția mea. Cu mica familie a Mariei și cu a mea, familia noastră, atît de dispersată, s-ar recompune iarăși. De azi în cincisprezece zile vom putea vorbi despre toate acestea într-un fel mai pozitiv sau nu vom mai vorbi de loc. În așteptare, să discutăm alte lucruri. Ar trebui să răspund la ultima scrisoare a Mariei, dar cînd îți scriu ție spun tot ce aveam de spus; așa că am să-i mulțumesc în această scrisoare pentru vechiul ei stoc de papetărie, pe care mi l-a trimis după ce m-a făcut să-l doresc atîta timp. Cum am să pot scrie pe o hîrtie care poartă inițialele ei, și nu ale mele? Pînă la urmă, mă consolez repetînd proverbul romînesc: „Calul de dar nu se caută după dinți“.

Mi-am reproșat adesea de a nu fi scris d-lui Egger, dar ce să fac? Mi-e rușine să-i mărturisesc lenea mea; lucrez atît de puțin aici, mă ocup tare puțin de studiile care îmi plăceau altădată și pe care doresc să le continuu, fără însă a ajunge s-o fac, așa că acum mi-e penibil s-o mărturisesc mai cu seamă lui, care pusese oarecare speranțe în mine... Ar fi trebuit să mă ocup mai mult pe cînd eram încă la Paris, ar fi trebuit să-mi perfecționez greaca și latina; poate că ajungeam un personaj foarte plicticos, un biet savant, însă aș fi fost mai de folos decît voi mai putea să fiu vreodată; dar cine știe, poate că într-o zi liniștea și plăcerea de a mă ști la casa mea vor face să mă întorc la studiile mele. Cînd îl vei vedea pe d-l Apostol, spune-i complimente din partea mea. Iată un prieten care mă neglijează. De altfel, e poate din vina mea; totuși, mă gîndesc adesea la el, aruncîndu-mi privirile pe operele autorilor greci etalați cu gravitate în rafturile bibliotecii.

Sfîrșesc această scrisoare și așa prea lungă; sper că n-are să rămînă fără răspuns; o scrisoare de la tine este una din marile mele bucurii; din nefericire, nu mi le procuri prea des. Aș vrea să am darul de a te face să-mi răspunzi la fiecare din scrisorile mele; atunci ar ploua cu scrisori de la mine.

Îi sărut pe Constantin și pe surorile mele; salutările mele lui Adolf și lui Toli.

Fiul tău cu totul devotat,
Alexandru

¹ Pe lîngă Scribe și Labiche, existau în epocă mulțime de autori de asemenea comedioare și vodeviluri — Lefranc, Delacourt, Dumanin, Varin, Nyon, Duval — a căror producție cuprinde zeci și uneori chiar sute de piese, încît o identificare presupune îndelungi și laborioase investigații. Dintre cele trei titluri, n-am putut stabili decît pe autorul ultimei lucrări în persoana lui François-Benoît Hoffman. Este o comedie într-un act, jucată întîia oară la 1803 și reactualizată, cu mare succes, după 1820. Intriga se învîrtește în jurul unei tinere văduve din provincie, care vine la Paris și se plictisește, contrar obiceiului. Apare însă colonelul galant, vecin, care o curtează asiduă și care, după prefăcute rezistențe, îi dobîndește mîna. Un personaj activ în piesă este subreta doamnei, inițiată în toate tainele amoroase ale stăpînei.

AL. ODOBESCU
câtre

CATINCA ODOBESCU

Bucharest, 7 apr./27 mars 1857

Ma chère maman,

Avant-hier j'ai reçu la lettre que tu m'as écrite à la suite de celle de Catherine; j'ai vu que tu étais très inquiète pour la santé de papa, mais je t'assure qu'en ce moment tes inquiétudes sont devenues inutiles; elles auraient été fondées il y a trois ou quatre semaines, un peu avant l'époque où Catherine t'a écrit; mais depuis, cela va de mieux en mieux, et tout donne à penser qu'après la cure de Carlsbad, que papa a l'intention de faire cet été, il ne restera plus trace de sa maladie. Aussi, ne te tourmentes pas trop; faites la noce de Marie gaiement, et vers le mois de mai, quand papa ira à Carlsbad, vous irez tous l'y rejoindre; d'ici là je te donnerai chaque semaine des nouvelles très détaillées de sa santé. Je t'avoue qu'il y a eu un moment où nous étions tous fort inquiets; mais maintenant nous sommes fort heureux de voir que nos inquiétudes n'étaient pas fondées. Ne crains même pas une rechute, car papa se soigne bien maintenant; quoiqu'il y ait beaucoup de fatigues en ce moment à cause de l'arrivée des commissaires, il ne sort pas de chez lui que pour aller chez Iacovenco, et du reste il ne s'en trouve que mieux. Je vous le dis encore une fois, rassurez-vous complètement et ne laissez pas troubler votre joie par un danger qui est passé. Si papa ne va pas à Paris pour le mariage de Marie, c'est qu'il serait peu prudent de l'exposer à la fatigue d'un si long voyage; attendez donc qu'il vous écrive pour vous annoncer le moment où vous pourrez le rejoindre à Carlsbad.

Du reste, tout va bien ici; il y a un grand remue-ménage avec l'arrivée des commissaires; le turc, le français, l'anglais et le Sarde sont déjà ici; on attend demain l'autrichien. La politique fait toujours sa grande fermentation, quant à moi et mes amis, nous sommes fort occupés de notre prochaine représentation chez Otetéléchano. On va commencer à s'amuser à Bucharest, car l'hiver a été triste et le carnaval languissant. Tous les jeudis il y a soirée au palais; ce soir j'irai pour y voir les commissaires.

Dans la famille tout le monde va bien. Grégoire est parti, comme je te l'ai écrit, pour son district; ta lettre ira l'y trouver.

J'allai écrire à Adolphe par un employé du télégraphe, m-r Baron, qui est parti hier pour Paris; mais la poste vaut toujours mieux; je lui écrirai donc après-demain; quant à toi, chère maman, excuses-moi de t'écrire si mal; je suis pressé pour aller à mon bureau.

Je vous embrasse tous et vous recommande surtout de ne pas vous attrister sans raison. Papa va bien ; il se soigne pour éviter une rechute ; recommande-lui de persévérer.

Ton fils tout dévoué,
Alexandre

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.299.

București, 7 apr./27 martie 1857

Draga mea mamă,

Am primit alaltăieri scrisoarea pe care mi-ai scris-o în urma scrisorii Caterinei ; am văzut că ești foarte neliniștită în privința sănătății tatii, dar te asigur că în acest moment neliniștile au devenit de prisos ; ar fi fost îndreptățite acum trei sau patru săptămîni, puțină vreme înainte să-ți fi scris Caterina, dar de atunci sănătatea lui merge din ce în ce mai bine și toate fac să crezi că după cura la Carlsbad, pe care tata are de gînd s-o facă la vară, nu va mai rămîne nici urmă de boală. Așa că nu te frămînta prea mult ; faceți nunta Mariei cu veselie, iar către luna lui mai, cînd tata va pleca la Carlsbad, veți merge cu toții să-l întîlniți ; pînă atunci am să vă dau în fiecare săptămîină vești foarte amănunțite asupra sănătății lui. Îți mărturisesc că a fost un moment cînd am fost tare îngrijorați ; dar acum sîntem foarte fericiți să constatăm că neliniștile voastre nu erau îndreptățite. Nu trebuie să te mai temi de vreo revenire, întrucît tata se îngrijește bine acum ; cu toate că e destul de tracasat în timpul de față, din cauza sosirii comisarilor, iese de acasă doar pentru a merge la Iacovenco și, în consecință, nu face decît să se simtă mai bine. Vă spun încă o dată, liniștiți-vă cu totul și nu lăsați ca bucuria să vă fie tulburată de o primejdie care a trecut. Dacă tata nu vine la Paris, pentru nunta Mariei, pricina este că ar fi puțin prudent să-l expunem la oboselile unei călătorii atît de lungi ; așteptați, dar, să vă scrie pentru a vă vesti cînd îl veți putea întîlni la Carlsbad.

De altfel, toate merg bine aici ; este un mare balanuc cu sosirea comisarilor ; turcul, francezul, englezul și acel al Sardiniei au și sosit, austriacul este așteptat pe mîine. Politica continuă să fie în plină fierbere, în timp ce eu și cu prietenii mei sîntem foarte ocupați cu viitoarea noastră reprezentatie la Oteteleșanu. Lumea va începe să se amuze la București, căci iarna a fost tristă și carnavalul a tinjit. În fiecare joi este serată la palat ; mă duc diseară acolo ca să-i văd pe comisari.

În familie toată lumea e sănătoasă. Cum ți-am scris, Grigore a plecat în județul lui ; scrisoarea ta are să-i fie trimisă acolo.

Era să-l scriu lui Adolf printr-un funcționar de la telegraf, d-l Baron, care a plecat ieri la Paris ; dar tot e mai bine prin poștă, așa că am să-i scriu poimiine ; iar pe tine, dragă mamă, iartă-mă te rog că îți scriu așa de prost ; mă grăbesc să plec la birou.

Vă sărut pe toți și mai cu seamă vă sfătuiesc să nu vă întristați fără motiv. Tata e bine ; se îngrijește să evite o întoarcere a bolii ; sfătuiește-l numai să stăruiască.

Fiul tău cu totul devotat,
Alexandru

AL. ODOBESCU
câtre

CATINCA ODOBESCU

Bucharest, le 8 avril 1857

Ma chère maman,

Après-demain nous attendons la lettre télégraphique qui doit nous annoncer le mariage de Marie; j'espère cependant qu'immédiatement après la noce tu nous écriras toi-même et tu nous raconteras comment vous avez passé cette journée-là, comment était votre soirée, où Adolphe voulait danser. Cela te distrairas de nous écrire, car je me figure, pauvre maman, que tu seras bien triste de te voir seule quand Marie quittera la maison. Peut-être cependant alors te sentiras-tu plus disposée à venir nous rejoindre.

La santé de papa est toujours la même; le fameux Drasch le soigne, et cette nouvelle cure lui fait beaucoup de bien; quoique Drasch soit d'avis que papa ne parte pas, cependant je pense qu'en tout cas il ira faire quelques consultations à l'étranger. Quant à moi, je vais à merveille. Avant-hier soir, samedi, la veille de Pâques, je suis revenu d'un petit voyage que j'ai fait avec Cornesco; nous sommes partis dimanche dans la nuit et nous avons été à Campolungo, où nous avons vu Grégoire dans ses hautes fonctions, à Pitești et à Curtea-de-Ardjes, où il y a un vrai chef-d'oeuvre d'architecture; ce voyage a été très amusant; il nous a fait agréablement passer la Semaine Sainte, qui ordinairement est fort ennuyeuse; mais j'en suis revenu avec le visage transformé en cuir de Russie. Hélène Floresco vient de m'envoyer du lait caillé pour me guérir et j'ai en ce moment le visage plâtré. Pâques n'a rien eu d'extraordinaire cette année; le temps est très beau; il fait chaud comme en juin.

Tu me demandes des nouvelles de mon mariage. Il n'a pas réussi et je m'en console; j'aurais aimé qu'il se fasse, mais je n'irai pas me suicider parcequ'il a échoué. Le père a dit que j'étais trop jeune. Soit; je me marierai quand je serai plus vieux. Mon caractère est très accommodant. Pour le moment, je passe mon temps comme pendant la carême; toujours nos soirées chez m-me Mano, où nous prenons le café; toujours le même train. Mais bientôt cela va changer. Presque tout le monde partira pour la campagne. M-me Mano ira passer l'été à Boudechti, et certes moi et mes amis nous irons l'y voir plus d'une fois; nous projetons aussi, Adolphe, Cornesco et moi de faire cette année le voyage dans les montagnes, qui a manqué l'été passé.

Je viens de recevoir à Pâques une gratification. Le prince a donné à tous les employés, jusqu'aux directeurs des ministères, les appointements pour trois mois. Cela me fait soixante cinq ducats, et je les garde pour mon voyage.

Il y a bien longtemps (plus d'un an) que je n'ai été à Calaretzi; peut-être la semaine prochaine j'irai pour un jour.

Papa s'est fait faire un portrait; mais il n'est pas bien réussi; alors il s'en fera un autre pour vous l'envoyer. J'attends avec impatience le tien et ceux que je t'ai demandé encore.

Je finis cette lettre en t'embrassant mille et mille fois; aussitôt après la dépêche télégraphique j'écirai à Marie pour lui adresser la lettre à son nouveau nom; en attendant, embrasse-la bien de ma part, ainsi qu'Adolphe. J'espère qu'ils viendront tous [les] deux nous voir cet été à Bucharest; beaucoup de monde me demande si elle viendra ici; on est très désireux de la voir, car tous ceux qui l'on connue lui ont fait une réputation charmante. Adieu, chère maman; mille baisers à Constantin, à Elise, à Toly, à Marie; mille amitiés à mes anciens amis.

Ton fils tout dévoué,
Alexandre

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.300.

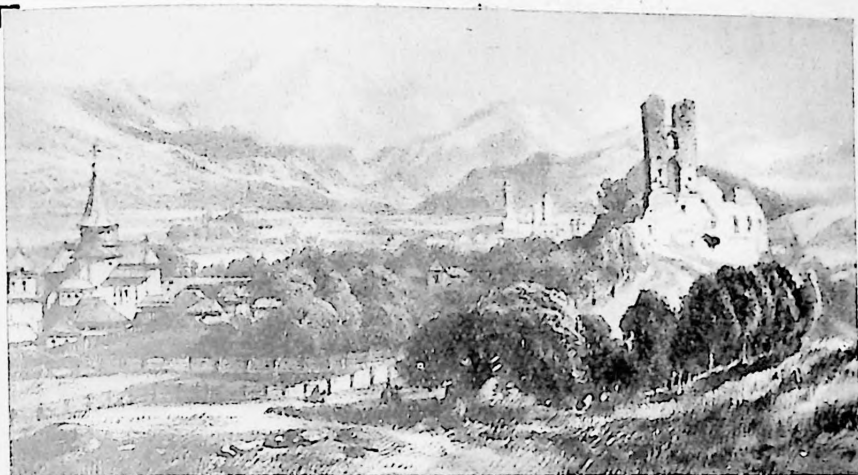
București, 8 aprilie 1857

Draga mea mamă,

Așteptam pentru poimîine telegrama care să ne anunțe cununia Mariei; sper totuși că îndată după nuntă ne vei scrie chiar tu și ne vei povesti cum ați petrecut ziua, cum a fost serata la care voia să danseze Adolf. Are să te distreze să ne scrii, căci îmi închipui, biata mea mamă, că ai să fii de tristă de a te vedea singură cînd Maria va fi părăsit casa. Poate că atunci te vei simți totuși mai dispusă să vii lingă noi.

Sănătatea tatii este tot timpul aceeași; îl îngrijește vestitul Drasch, și această nouă cură îi face foarte bine; cu toate că Drasch este de părere ca tata să nu plece, cred totuși că, oricum, tot are să se ducă pentru consultații în străinătate. În ce mă privește, îmi merge minunat. Alaltăseară, sîmbătă, în ajunul Paștilor, m-am întors dintr-o mică excursie făcută cu Cornescu; am plecat în noaptea de duminică și ne-am dus la Cîmpulung, unde l-am văzut pe Grigore în exercițiul înaltei lui dregătorii, la Pitești și la Curtea-de-Argeș, unde se află o adevărată capodoperă de arhitectură¹; această călătorie a fost foarte amuzantă și ne-a făcut să petrecem plăcut Săptămîna Mare, de obicei foarte plicticoasă; dar m-am întors cu pielea obrazului prefăcută în iuft rusc. Elena Florescu mi-a trimis chiar acum niște lapte acru ca să mă vindec, și în clipa de față am tot obrazul oblojit. Paștile de anul acesta n-a avut nimic extraordinar, timpul este foarte frumos; e cald ca în iunie.

Îmi ceri vești despre înșurătoarea mea. N-a reușit și mă consolez; îmi era plăcut să se facă, dar n-am să mă sinucid din cauză că n-a izbutit. Tatăl a spus că sînt prea tinăr. Fie! Mă voi însura cînd am să fiu mai bătrîn. Firea mea este foarte lesne de împăcat. Deocamdată îmi trec vremea ca în carnaval; serile mereu la d-na Manu, unde luăm cafeaua; și într-una același fel de viață. Dar în curînd acestea se vor schimba. Aproape toată lumea va pleca la țară. D-na Manu va merge să petreacă

Astfel arăta Curtea-de-Argeș cînd o vizitau cei trei prieteni

vara la Budești, și desigur că eu și amicii mei ne vom duce de mai multe ori acolo ca s-o vedem; Adolf, Cornescu și cu mine proiectăm să facem anul acesta călătoria în munți, rămasă baltă anul trecut!

De Paști am primit o gratificație. Prințul a dat tuturor funcționarilor pînă la gradul de director de minister leafa pe trei luni. Asta mi-a adus șaizeci și cinci de ducați, pe care îi păstrez pentru călătoria mea.

Este tare mult (mai bine de un an) de cînd n-am mai fost la Călăreți; poate mă voi duce acolo săptămîna viitoare pentru o zi.

Tata și-a comandat un portret, numai că nu-i reușit, așa că va pune să-i facă altul ca să vi-l trimită. Aștept cu nerăbdare pe al tău, ca și pe celelalte pe care ți le-am cerut.

Sfîrșesc scrisoarea asta sărutîndu-te de mii și mii de ori; îndată ce vom primi telegrama, am să scriu Mariei, ca să-i adresez scrisoarea pe noul ei nume; în așteptare, sărut-o din partea mea, precum și pe Adolf. Sper că la vară vor veni amîndoi să ne vadă la București; multă lume mă întreabă dacă ea va veni aici; există o mare dorință de a o vedea, căci toți cîți au cunoscut-o i-au făcut o reputație încîntătoare. Adio, dragă mamă; mii de sărutări lui Constantin, Elizei, lui Toli, Mariei; mii de salutări vechilor mei prieteni.

Fiul tău cu totul devotat.
Alexandru

¹ Peste ani de zile, comentînd felul cum fusese ulterior restaurată mănăstirea, Odobescu avea să evoce impresia de neuitat pe care i-a produs-o prima întîlnire cu minunatul monument al arhitecturii romînești: „Cînd l-am zărit pentru întîia oară...

de pe un deal al șoselei, la cinci sau șase kilometri departe de episcopie, țin minte că cele patru turnuri ale bisericei mi-au apărut profilându-se, fine și elegante, pe albastreala cerului și pe fundul mai întunecos al munților din valea Argeșului. Acele grațioase și cochete turnuri, deși innegrite de timp, prezentau un contrast nespus cu înalta și greoaia clopotniță pătrată ce sta pe atunci în fața lor și cu monotonele ziduri de meterez ale clădirilor împrejmuitoare" (*Biserica episcopală de la Curtea-de-Argeș, Epoca*, II, 535, 13/25 sept. 1887).

CVII.

AL. ODOBESCU

către

CATINCA ODOBESCU

Bucharest, le 20 avril/2 mai 1857

Chère maman,

Hier soir j'ai reçu la dépêche télégraphique d'Adolphe où il nous annonce que le mariage se fera le quatorze de ce mois. Papa, qui était revenu de Calaretzi un peu plus affaibli, en a été très contrarié. Mais, en effet, pourquoi tant de retards? Vous nous mettez ici dans une position très curieuse; tout le monde nous interroge sur ce mariage; nous avons même bu au bonheur du couple et en somme vous ne faites que de nous renvoyer du jour au lendemain. Nous avons pris le parti d'en rire, quand on nous questionne; mais jet'avoue que cela n'est pas du tout agréable. Papa est, comme je te l'ai dit, très mécontent; il ne vous écrira que mardi. Si, du moins, vous nous donniez les raisons de ces continuels retards; mais nous n'en savons rien et nous n'en subissons que les conséquences désagréables.

Papa voudrait savoir aussi comment tu t'es arrangé pour faire le mariage le quatorze, quand tu dois quitter la maison le quinze. Probablement tu l'as retenue encore, et tu as bien fait. Prends-la au moins pour un mois encore. D'ici là, et quand nous apprendrons que le mariage s'est déjà fait, papa vous annoncera s'il faut l'attendre à Paris ou bien aller le rejoindre aux eaux.

Du reste, j'ai peu de choses à te dire. Ici nous nous ennuyons assez et je crois que c'est tout le contraire chez vous. Pour moi, je suis dans mes accès de misanthropie; je reste beaucoup chez moi, je lis et j'écris. Il y a quelques soirées de temps en temps auxquelles je ne vais pas, car cela m'ennuie. J'ai peu fait de visites pour les fêtes de Pâques et j'ai eu tort; entre autres, je me reproche de n'avoir pas été faire mes adieux à Luxitza Cantacuzène, qui part aujourd'hui pour l'étranger; elle ira probablement aussi à Paris. Madame Mano

est à Boudechti, mais pour peu de jours. Le prince Ghika, croyant qu'il avait déjà rempli ses fonctions de père, aussi est venu deux fois féliciter papa, et il a fallu le détromper et remettre à plus tard ses félicitations. La princesse Bibesco viendra jusqu'à Orsowa; son mari est allé l'y attendre et plusieurs dames et messieurs de Bucharest iront l'y voir. Elle ne veut rentrer en Valachie que princesse.

Madame Rosetti est arrivée avec toute sa marmaille; je ne l'ai vue qu'un instant, mais, j'irai un jour causer longtemps avec elle. On attend aussi les autres exilés.

Tu ne sais à combien de suppositions les unes plus saugrenues que les autres ces retards continuels de mariage de Marie livrent papa. Tu sais comme il est susceptible, surtout dans les questions d'argent, et de voir que le mariage ne se fait pas, cela lui fait concevoir toute espèce d'idées. Aussi, mettez un terme à tout cela le plus tôt possible et faites qu'il n'ait plus ce sujet de contrariété. Je t'écris tout ceci très librement, chère maman, parce que cette dernière dépêche l'a réellement contrarié. Il était si joyeux le jour où il a bu à la santé des jeunes mariés. J'espère que bientôt la nouvelle du mariage lui rendra cette joie. Adieu, chère maman, je vous embrasse tous du fond du coeur.

Ton fils,
Alexandre

Bibl. Acad. R.P.R., Coresp. inv. 64.301.

București, 20 aprilie/2 mai 1857

Dragă mamă,

Am primit aseară telegrama lui Adolf prin care ne anunță că cununia se va face în ziua de paisprezece a acestei luni. Tata, care se întorsese de la Călăreți ceva mai slăbit, a fost foarte contrariat. La drept vorbind, de ce atitea întâzieri? Ne puneți aici într-o postură foarte ciudată; toată lumea ne întreabă ce-i cu această căsătorie; ba am și băut pentru fericirea tinerei perechi, iar voi, la urma urmei, ne tot amînați de azi pe mâine. Ne-am resemnat să surîdem cînd sintem întrebați, dar îți mărturisesc că aceasta nu-i de loc plăcut. Cum ți-am spus, tata este foarte nemulțumit; are să vă scrie abia marți. Cel puțin dacă ne-ai da motivele acestor neconținute întâzieri; însă noi nu cunoaștem cauza lor și suferim doar consecințele neplăcute. Tata ar vrea să știe cum te-ai aranjat ca să faci nunta în ziua de paisprezece, cînd urma să părăsești casa la cincisprezece. Probabil că ai mai reținut-o pentru un timp și bine ai făcut. Ia-o cel puțin pentru încă o lună. Pînă atunci, și după ce vom afla că nunta s-a făcut, tata vă va comunica dacă trebuie să-l așteptați la Paris sau să plecați să-l întâlniți la băi.

Altminteri, am puține lucruri să-ți spun. Ne plictisim destul aici și cred că la voi lucrurile se petrec dimpotrivă. În ce mă privește, am unul din accesele mele de mizantropie; rămîn foarte mult acasă, citesc și scriu. Din cînd în cînd, mai este cite o serată, la care însă nu mă duc, pentru că mă plictisește. Am făcut puține vizite

de Paști și n-am făcut bine; între altele, îmi fac muștrări de a nu mă fi dus să-mi iau rămas bun de la Luxița Cantacuzino, care pleacă azi în străinătate și care are să se ducă probabil și la Paris. D-na Manu este la Budești, însă numai pentru puțină vreme. Prințul Ghica, crezînd că și-a îndeplinit de acum atribuțiile de tată, a venit de două ori să-l felicite pe tata și a trebuit să-l dezamăgim și să-l facem să-și amîne felicitările pentru mai tîrziu. Prințesa Bibescu va veni pînă la Orșova; soțul ei a plecat s-o aștepte acolo, iar mai multe persoane, doamne și domni, din București vor pleca de asemenea acolo ca s-o vadă. Ea nu vrea să se întoarcă în Valahia decît ca prințesă.

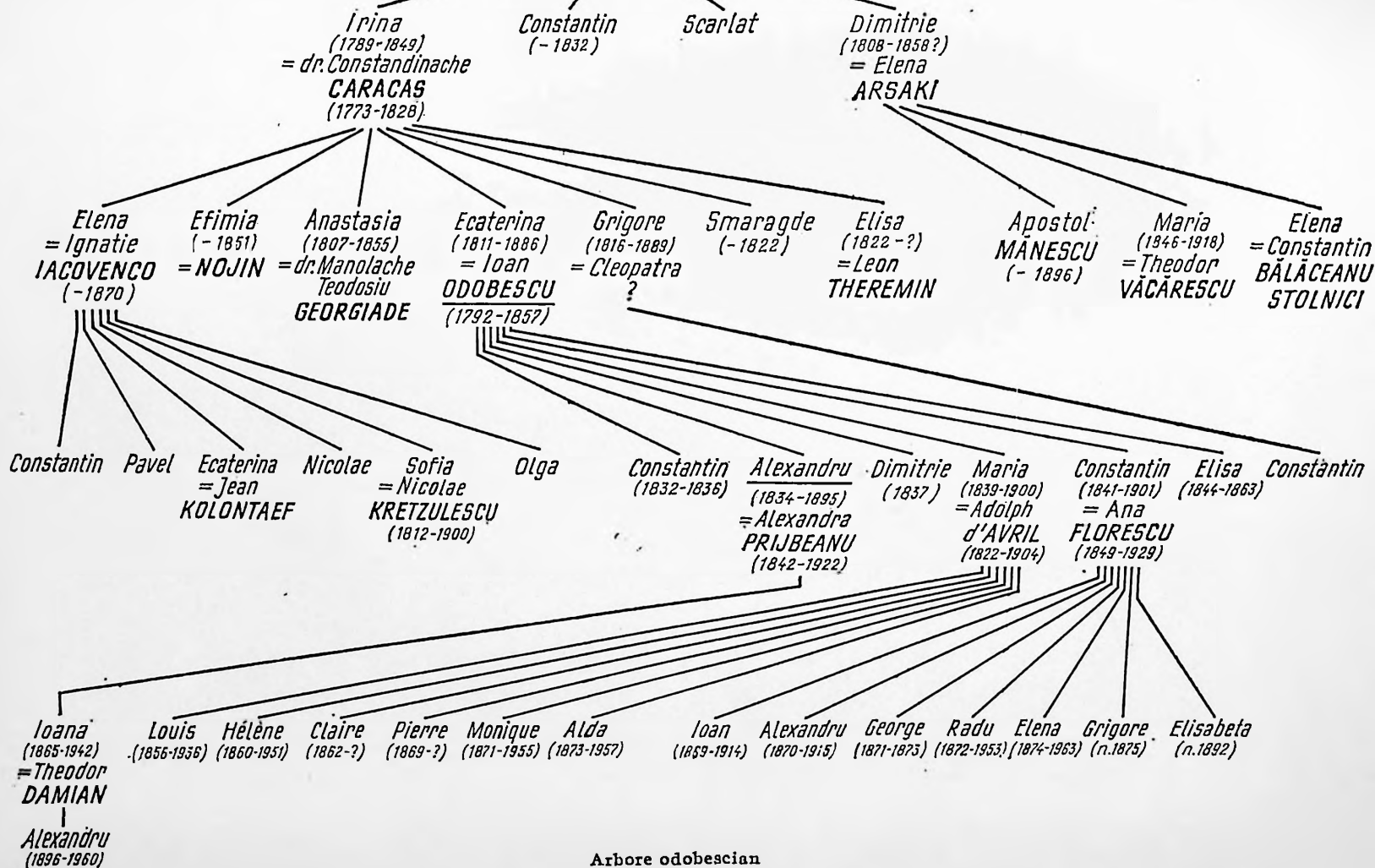
Doamna Rosetti a sosit împreună cu toți plozii ei; n-am văzut-o decît o clipă, dar mă voi duce într-o zi să vorbesc mai îndelung cu ea. Sînt așteptați și ceilalți exilați.

Nu știi la cîte presupuneri, unele mai caraghioase decît altele, expun pe tata aceste amînări neconținute ale nunții Mariei. Știi cît e de susceptibil, mai ales în chestiunile bănești, și tot văzînd că această căsătorie nu se face, îi vin tot felul de gînduri. Așa că puneți capăt cît mai curînd posibil la toate acestea și faceți așa ca să nu mai aibă ce să-l contrarieze. Îți scriu, dragă mamă, toate aceste foarte deschis, pentru că ultima telegramă l-a contrariat cu adevărat. Era așa de vesel în ziua cînd a băut în sănătatea tinerilor căsătoriți... Nădăjduiesc că în curînd vestea nunții să-i redea veselia.

Adio, dragă mamă, vă sărut pe toți din adîncul inimii.

Fiul tău,
Alexandru

dr. Silvestru FILITTI = Smaranda MĂNESCU
(1759-1828) (1778-1841)

Arbore odobescian

1792

S-a născut, în București, Ioan Odobescu, viitorul polcovic, șef al oștirii românești la începuturile ei.

1811

25 *ianuarie*: Se naște Ecaterina (Catinca), fiica doctorului Constandinache Caracaș și a Irinei Filitti.

1831

27 *iunie*: Ioan Odobescu ia în căsătorie pe Ecaterina Caracaș.

1832

29 *mai*: Soții Odobescu au primul copil, un băiat, căruia îi pun numele Constantin, mort — în urma unui accident — cîteva luni după ce va împlini 4 ani (21 dec. 1836).

1834

23 *iunie*: Nașterea lui Alexandru I. Odobescu, în București, în casele părintești de la Curtea-Veche, într-o zi de sim-bătă, la orele 6 dimineața.

1837

18 *octombrie*: Ecaterina Odobescu dă naștere încă unui fiu, numit Dimitrie, care a răposat înainte de a împlini 40 de zile.

6 aprilie: Se naște prima fiică a soților Odobescu, Maria, viitoarea soție a diplomatului francez baronul Adolph d'Avril.

1841

6 iulie: Din nou Ecaterina Odobescu naște un fiu, căruia, în memoria primului născut, probabil, i se dă tot numele Constantin. Conform tradiției din familie, acesta va îmbrățișa cariera armelor, urcând pînă la gradul de colonel.

1844

10 iulie: Se naște ultimul copil al soților Odobescu, o fetiță, pe nume Elisabeta, pe care tatăl o va răpune în pragul vârstei de 20 de ani.

Toamna, după ce reușește la examenul dat cu Petrache Poenaru, Alexandru Odobescu devine elev al Colegiului „Sf. Sava”. Într-una din sălile școlii se află organizat un mic muzeu, unde copilul va fi privit nu o dată piesele de aur ale tezaurului *Cloșca cu pui*.

1847

2 iulie: Împreună cu tatăl său, Alexandru pleca la moșia Călăreți, pe drumul spre Călărași, de unde, a doua zi, pornesc spre Balta-Albă (actualmente Amara).

8 iulie: Alexandru scrie mamei, încîntat de plăcerile vacanței la băi.

1848

19 iunie: În timp ce tatăl său participase la complotul împotriva guvernului revoluționar, Alexandru, purtat pe brațe de mulțime, este prezent, alături de Catinca Odobescu, la manifestația populară din fața palatului guvernamental, în sprijinul revendicărilor democratice și patriotice.

Însuflețit de avântul mișcării revoluționare, tânărul Odobescu se simte îndemnat să dea glas ardoarei sale patriotice în versurile unei compoziții dramatice, având ca motiv figura măreață a lui Mihai Viteazul.

1850

Iunie: Ecaterina Odobescu se oprește câteva zile la Viena împreună cu cei doi copii mai mari, Alexandru și Maria, pe care îi însoțește la Paris, unde urmează să-și desăvârșească educația.

Noiembrie: Alexandru devine elevul lui Alfred Dumesnil, ginerele lui Jules Michelet.

23 decembrie: Traduce din Béranger *Les fous*.

1851

5/17 ianuarie: Ioan Odobescu, încântat de progresele fiului cel mare, îi scria: „...cu mijloacele ce ai și cu zelu tău la învățături, nădăjduiesc că vei fi folositor patriii și vei fi norocit, iar noi vom avea cea mai mare mulțumire”.

26 februarie: Din inițiativa emigranților revoluționari, are loc o adunare a românilor aflați la Paris, cu scopul de a acționa pentru independența, suveranitatea și democratizarea Țării Românești. Alexandru Odobescu semnează procesul-verbal al ședinței alături de G. Crețianu, C. Bolliac, N. C. Zătreanu, P. Teulescu și Ion Brătianu, D. Florescu, G.G. Magheru, Rosetti.

17 martie: La Cercul românilor din Paris, Alex. Odobescu prezintă conferința *Viitorul artelor în România*. Din București i se trimit, la cerere, cărți românești: vocabulare, gramatici, colecția *Curierului de ambe sexe*.

Aprilie: Primăvara deștepta nostalgii în sufletul lui Alexandru, după cum rezultă din cele ce-i scria tatăl la 23 aprilie: „Îmi descrii primăvara Parisului și precum înțeleg, după comparația ce faci, în țara noastră este mult mai frumoasă...”.

Mai: Apare, la Paris, primul număr al revistei *Junimea română*, inspirată de idei avansate, în paginile căreia se publică, fără semnătură, articolul lui Al. Odobescu, *Muncitorul român*.

Iunie: Tot pentru *Junimea română*, Al. Odobescu scrie articolul *Idei asupra progresului societății*, rămas nepublicat.

23 iulie: În versuri de factură pastorală exaltă vibrația lirică provocată de apariția unei ființe feciorelnice, pe când se afla la Vascoeul.

August: Petrecându-și vacanța în afara Parisului, are prilejul să contemple pentru prima dată marea, la Trouville.

Octombrie: Alexandru îl vestește pe bătrînul Odobescu că s-a decis asupra studiilor ce are de urmat, primind aprobarea acestuia. Era, probabil, momentul cînd începe să audieze cursurile de la Collège de France.

9 decembrie: Asistă la lecția inaugurală a cursului ținut de Adolphe Franck despre filozofia clasică grecească, pe care îl va frecventa regulat (de două ori pe săptămînă), pînă la 28 martie anul următor, ultima lecție fiind despre Leucip și Democrit.

1852

Ianuarie: În *Calendarul popular...* editat de C.A. Rosetti și Winterhalder, publică, nesemnat, fragmentul istoric *Fecioara din Orléans*.

21 februarie: Dinaintea societății „Junimea română” dezvoltă o cuprinzătoare și informată expunere asupra civilizației indiene vechi, tratînd într-o imagine unitară istoria socială și politică, artele și literatura, credințele, obiceiurile și filozofia. Vastitatea materiei solicită, pentru a putea fi epuizată, și o a doua ședință, care se ține la 6 martie.

Aprilie: Duce la capăt încercarea de familiarizare cu poezia lui Hesiod, operație începută din toamna anului trecut, prin efortul de a găsi echivalențe românești pentru *Theogonia*, părți din *Lucrări și zile*, *Pavăza lui Heracle* și *Fragmente*.

Mai: Alexandru avusese un acces de friguri, după cum reiese din corespondența lui Ioan Odobescu.

Studiul antichității îl pune în contact cu marii clasici greci și latini, Homer, Virgiliu, Horațiu, din care încearcă merituoase transpuneri în românește.

3 *august*: Pleacă din Paris pentru un voiaj de o săptămână la Londra însoțindu-l pe tatăl său, recent venit din țară împreună cu ceilalți doi copii, Constantin și Eliza, cărora le venise și lor timpul să-și împlinească învățătura. — Vizitează Hyde Park, Westminster Abbey (în a cărei arhitectură găsește „dovadă de o imaginație mai răcită și de un duh mai puțin fantastic”), Galeriile de artă (unde are revelația lui Rubens), British Museum (cu comorile sale arheologice, dintre care cele egiptene, etrusce, grecești îi provoacă adevărate voluptăți), Colosseumul, tunelul practicat pe sub Tamisa, o minune a tehnicii vremii, docurile cu furnicarul lor amețitor, Bursa, Biserica Sf. Pavel, în al cărei turn înalt urcă, pentru a admira priveliștea halucinantă a Londrei în ceață, Grădina zoologică, Hampton Court, Galeriile din palatul Windsor (unde remarcă pe Van Dyck). N-a putut vedea jucându-se Shakespeare, întrucât Teatrul Englez era în vacanță, însă la Teatrul Italian a asistat la spectacolul cu *Don Giovanni* de Mozart. Impresia generală bună, dar fără simpatie: „nația engleză mi s-a părut plină de nobleță și de mărire, dar lipsită de orice sentiment ce aduce unire, de orice lipici, cum zice românul”. După o călătorie pe furtună, cu rău de mare, reîntoarcere în zorii zilei de 12 august, acasă, în rue de la Paix, 11.

16 *septembrie*: În noaptea spre 17 septembrie, într-un moment de avîntată inspirație patriotică, așterne pe hîrtie — într-o formă apropiată de versiunea definitivă — cunoscuta *Odă Romîniei*. Aceleiași perioade îi aparține și încercarea de a alcătui o *Odă Junimei Romîne*.

1853.

Aprilie—mai: Corespondență cu Nicolae Ionescu, aflat la Iași, prietenul cu care, nu mai departe decît anul trecut, făcea lungi plimbări în grădina Tuileries, oprindu-se îndelung înaintea statuilor lui Alexandru, Spartacus, ce

le deșteptau în suflete imaginea mărețelor timpuri trecute.

Iunie: I se trimite corespondență pe adresa rue de Tournon, 14, unde locuia singur.

August: Se prezintă la examenul de bacalaureat, pe care nu-l trece din cauza matematicii.

Noiembrie: Schimbare locuința — rue de Vaugirard, 46 — pentru a putea să fie mai liniștit în perioada de pregătire a examenului.

11—13 decembrie: Își dă, cu succes, examenul, obținând două bile albe, trei roșii, cu mențiunea „assez bien”.

1854

Mai: Din București, Ioan Odobescu își îndemna fiul cel mare (cărui îi spune „student”) să se silească la învățături pe trimestrul doi. Între tată și fiu existau, totuși, raporturi încordate din pricina unor cheltuieli care îi păreau părintelui fără justificare.

August: Dat afară de mulțimea cărților, Alexandru schimbă din nou locuința.

Motive obscure deocamdată — se presupune vreun conflict cu mama tot pe chestiuni financiare — îl determină să plece, prin surprindere, la Marsilia, de unde va reveni, însă, destul de curînd.

8 octombrie: În drum spre țară, se oprește la Colonia. Călătorește cu prietenul său D. Berindey.

9 octombrie: După ce trecuse prin Dresda, ajunge la Praga, întîlnindu-se în tren cu unul din frații Hurmuzachi.

11 octombrie: Trece prin Pesta, unde se îmbarcă pe vapor, continuînd drumul pe Dunăre. Peste două zile ajunge la Giurgiu și, de acolo, în 8 ore, cu birja, printr-o regiune pustiită de război, la București.

Orașul i se pare un „sat mare”. „Ulițele întortocheate și rău pavate, casele abia înălțate de la pămînt alcătuiesc un amestec ciudat, dar încă și mai carăghios este să vezi — îi scria mamei, rămasă la Paris — în mijlocul acestei sărăcii echipajile superbe împodobite de femei ce poartă cele mai elegante toalete din Paris.”

Duce o existență provizorie, cu gândul unei cât mai grabnice întoarceri la Paris pentru a-și lua licența în litere, după care să se stabilească cum trebuie în țară. Își consumă zilele în vizite, plimbări la Șosea (călare ori cu trăsura), iar serile — la teatru (cel italianesc, unde putea fi întâlnită „lumea bună”), sau la reuniunile mondene din casele boierești. În general, caută să-și „omoare” timpul. Tot căutînd, izbutește să se îndrăgostească fulgerător de o domnișoară Bărcănescu, în legătură cu care nu întîrzie să urzească visuri decisive. Dar, vai! Minetta — căci astfel o cheamă pe domnișoară — îi provoacă o mare dezamăgire, întrucît află că ea citește romanele lui Paul de Kock.

- 13 *noiembrie*: Alexandru Odobescu, însoțit de tatăl său, pornește din nou spre Paris cu speranța (pînă la urmă neîmplinită!) că își va duce la capăt studiile.

1855

- 5 *martie*: Scrie articolul *Bazele unei literaturi naționale*, destinat ziarului *Patria* din București, unde nu se știe dacă a și fost inserat.

- 10 *aprilie*: Termină de scris studiul *Despre satira latină*.

- 28 *mai*: În *România literară* de la Iași se publică versurile *Odă Romîniei*, sub care apare pentru prima dată semnătura lui Al. I. Odobescu. Prietenul său, Nicolae Ionescu, redactor al revistei, care citise în prealabil versurile, îi scrisese, încă de la 2 mai, plin de entuziasm: „Saltă și te bucură că ai făcut de au saltat în mine vechia noastră frățească iubire... Mulțumită ție, june poete, că ai început a cînta țara ta.”

- Septembrie*: În trei numere succesive, *România literară* prezintă cititorilor studiul *Despre satira latină*, de o erudiție puțin obișnuită la noi în acea epocă.

- 3 *octombrie*: După două zile de călătorie, Al. Odobescu se oprește la Dresda, unde rămîne pentru scurt timp.

- 4—5 *octombrie*: Vizitează Galeria de artă din Dresda: „nu puteam să mă satur de a vedea atîtea frumoase tablouri”, scria tatălui, pe care îl lăsase cu restul familiei la Paris.

9 octombrie: Plecat din Pesta pe vaporul „Seceni“, poposește la Drencova. Pe vapor are companie foarte agreabilă: Iancu Alecsandri cu soția, Const. Rolla cu soția ș.a.

12 octombrie: Ajunge la București, într-o sîmbătă dimineața. Imediat îi scrie mamei: „Am găsit aici fețele tuturor strălucind de plictiseală“.

Își consumă timpul în vizite și la teatru, în special cel italianesc, unde vin persoane mai „interesante“.

Continuă avaturile „werther“-iene, de astă dată fiind înclinat spre o domnișoară Catargi, care îl stimulează în direcția proiectelor matrimoniale.

Nici o perspectivă sigură de a căpăta un post, și atitudinea rece a lui Alex. Ghica îl dezorientează. Ministrul Vulpache promite vag să-l numească procuror la un tribunal de primă instanță. A fost patru zile la Călăreți, de unde s-a întors dezolat de paragina generală găsită și indignat de abuzurile arendașului.

Noiembrie: Scrie un act dintr-o comedie destinată teatru-ului românesc (*Apa curge, pietrele rămîn*), dar nivelul scăzut al acestuia îl dezamăgește într-atîta, încît lasă baltă lucrul început. I-ar plăcea mai curînd să lucreze pentru revista lui Alecsandri — *Romînia literară* — în paginile căreia, la 19 noiembrie, îi apărea poezia *Întoarcerea în țară pe Dunăre*, dar lipsa cărților, ce nu i-au sosit încă de la Paris, îl împiedică.

Decembrie: În fine, cărțile multasteptate au sosit și le-a aranjat pe lavițe improvizate în salonașul albastru. Au venit la timp, căci tocmai se pun la cale adunări săptămînale pentru discuții pe teme literare și științifice, la care își propune să participe activ alături de polcovnicul Florescu, I. Bălăceanu, Ferikidis, Iorgu Ghica. Asta pe lingă întîlnirile din fiecare seară la clubul din casele Beiculesei, vizavi de sala teatrului, unde se joacă biliard, cărți, se citesc ziarele și se conversează. În fiecare joi dimineață, de la 12 la 4, Alexandru Odobescu primește la el acasă un grup numeros de tineri, cu care petrece făcînd exerciții de scrimă: vin frații Cantacuzino, Cornescu, Iorgu Ghica, Iancu Bălăceanu, Solomon,

1856

- 6 ianuarie:* Însoțindu-l pe maiorul Racoviță, Alex. Odobescu părăsește Bucureștiul cu destinația Turnu-Severin. Deși iarna e în toi și zăpada destul de mare, călătoria cu sania îi face plăcere; de mult dorea să vadă Craiova, unde rămîne acum două zile. La Turnu a stat patru zile și a cules informații arheologice în legătură cu vestigiile Podului lui Traian. În total, a absentat din capitală zece zile: „Cu prilejul acesta — îi scria tatălui, la întoarcere — am mai cunoscut o parte din țara noastră și aș fi foarte mulțumit d-a mai face și alte călătorii printr-alte locuri ce-mi sînt încă necunoscute”.
- 19 aprilie:* Alexandru merge la Giurgiu în întîmpinarea tatălui, care se întoarce de la Paris, în timp ce Catinka Odobescu și fiica ei, Maria, trebuiau să se afle la Londra. Adresa din Paris a Catinchii Odobescu: rue de Lille, 57.
- Mai:* La începutul lunii îi comunica mamei proiectul de a edita un ziar în colaborare cu Ion Bălăceanu, Gr. Alexandrescu, G. Cretzianu. A doua parte a lunii se află, împreună cu tatăl, la Călăreți, căruia ar dori să-i redea splendoarea de odinioară. A citit, a lucrat și l-a ajutat pe bătrîn să amenajeze grădina. S-a gîndit mult la mama și a visat ca vara viitoare să o petreacă acolo cu toții.
- Iulie:* Rămas fără prietenii apropiați, Adolf Cantacuzino și C. Cornescu, plecați la Mehadia, își petrece diminețile în casă, fumînd și stînd de vorbă cu adjutanții tatălui (între timp, Ioan Odobescu fusese numit din nou șeful oștirii), iar după amiaza face plimbări la Șosea și, de acolo, la Grădina cu cai, unde este *café-chantant* franțuzesc.
- August:* În scrisorile trimise mamei la Paris se plînge de neînțelegerea tatălui. Spiritul de economie al acestuia îi dă fiului sentimentul unei îngrădiri sufocante și al unei condiții sociale umilitoare. Ar vrea să-și dobîndească independența pe orice cale, fie chiar și călugărin-du-se, dacă nu prin căsătorie. „Sînt obosit de viața asta

mizerabilă, și în ziua în care mă voi vedea stăpîn peste o mică avere, scăpat de datorii și la casa mea, mă voi socoti cu adevărat fericit." Locuiește la unchiul Mănescu. Solicită Mariei să-i trimită vești despre Anicuța Bărcănescu, despre care vorbește zilnic cu fetele de aici: surorile Samurcaș, surorile Fălcoianu, Alex. Cîmpineanu, Mimi Cantacuzino-Beiculeasa, Lina Slătineanu.

S e p t e m b r i e: Anunță intenția de a pregăti, pentru luna noiembrie, un curs despre literatura greacă, paralel cu un curs despre dreptul internațional ținut de George Crețianu. Aceasta l-ar consola pentru faptul că încă nu a primit slujbă. De altminteri, sistemul de guvernare al caimacamului Alex. Ghica îl nemulțumește profund: „E momentul de a ne convinge, acum ori niciodată, că n-avem alt mijloc decît a cere unirea celor două principate și un prinț străin”.

Se grăbește să respingă propunerea mamei pentru eventuala căsătorie cu o domnișoară Băleanu. Gîndul lui este tot la Anicuța, iar dacă nu se va putea, ar prefera să aleagă între fata mare a lui Nicolai Manu și cea a lui beizadea Costache.

O c t o m b r i e: S-a mutat în vechea casă părintească, unde reparațiile sînt în toi. La începutul lunii asistă la inaugurarea stagiunii teatrului, cu *Rigoletto*.

N o i e m b r i e: O scrisoare a mamei către tată are ca efect lichidarea tuturor datoriilor lui Alexandru, care se plînge că este copleșit de mizantropie.

D e c e m b r i e: O nouă stea domină orizonturile tînărului Alexandru. Numele ei este Alexandrina (Prijbeanu?). O dragoste mai furtunoasă decît toate cele precedente îl determină să se decidă a pune ordine în existența sa; este hotărît să-și schimbe firea, mai ales în ceea ce privește cheltuielile. I se pare că acum fericirea îi surîde mai mult decît oricînd. Dă dreptate celor care spun că prietenii din copilărie sfîrșesc prin iubire.

1 8 5 7

1 i a n u a r i e: Alexandru Odobescu este numit șeful biroului francez la Secretariatul de stat, avînd în subordine, printre alții, pe Grigore Alexandrescu.

Cursul de literatură greacă a căzut baltă în felul acesta, dar interesul lui pentru clasicismu încetează: epocă de studiu intens al lui Platon (*Republica*).

Pregătiri pentru căsătoria Mariei la Paris cu baronul Adolph d'Avril.

Martie: Un mic divertisment în existența monotonă, umplută doar de reuniunile mondene mai ales în casele Manu, este pregătirea unui spectacol cu trei comedii franțuzești: *L'histoire d'un sou*, *La fiole de Cagliostro*, *Roman d'une heure*, avînd ca parteneri pe Maria și Elena Florescu, consulul belgian Poumey, Adolf Cantacuzino. Solicitat de Olimpia Lahovari să-i dea consilii cu privire la amenajarea artistică a casei.

Dorința neapărată de a se însura îl orientează, de astă dată, spre fata lui Constantin Crețulescu, vecin al Odobeștilor pe Podul Calicilor (actuala Cale a Rahovei). Încîntat de perspectiva căsniciei, a eventualilor copii („Tare îmi plac copiii”, mărturisește mamei) și a posibilității de a dispune liber de un venit anual de trei mii galbeni. Mai mult, speră ca liniștea și plăcerea unui cămin propriu să-l facă să se reîntoarcă la studiile sale în domeniul clasicismului, confirmînd așteptările fostului profesor Egger.

Aprilie: Cu prietenul C. Cornescu face în săptămîna dinaintea Paștilor o mică excursie la Cîmpulung, Pitești, Curtea-de-Argeș, unde admiră mănăstirea, „o adevărată capodoperă de arhitectură”. Ultimul proiect de căsătorie n-a izbutit nici el, dar se consolează în viltoarea petrecerilor de carnaval.

Mai: La începutul lunii comunică mamei că este cuprins de unul din obișnuitele lui accese de mizantropie, stînd mult închis în casă, unde citește și scrie. Brusc, starea sănătății lui Ioan Odobescu se înrăutățește, ceea ce reclamă venirea Catinchii de la Paris.

11 august: Moare Ioan Odobescu.

Înmormîntarea are loc cu mare fast și onoruri militare.

Octombrie: În *Romînul* se publică în mai multe foiletoane, începînd de marți 1/13 oct., nuvela istorică *Mihnea-vodă cel Rău*, care dezvoltă în Al. Odobescu un narator înzestrat cu bogate și colorate mijloace de expresie.

Ianuarie: Primește felicitări de la Apostol (Toli) Mănescu, aflat la studii în Paris, pentru reușita evocare a timpurilor străvechi.

Polemică cu C.A. Rosetti în *Romînul* pe chestiuni teatrale.

23 *iunie:* Își aniversează ziua de naștere — 24 de ani — împreună cu proaspăta logodnică, nepoata prințesei Zoe Văcărescu-Bagratiun.

Lucrări radicale de reamenajare a casei părintești sub supravegherea lui Alexandru, în timp ce Catinca stă la țară, de unde corespundează amabil cu viitoarea noră.

14 *august:* Căsătoria lui Alexandru Odobescu cu Alexandra (Sașa) Prijbeanu. După câteva zile, tinăra pereche pleacă în voiaj de nuntă spre Paris.

8 *septembrie* (după stilul vechi al calendarului românesc, 27 august): O primă escală la Pesta. Locuiesc la „Hôtel de l'Europe” și sînt nespuse de fericiți, din ce în ce mai îndrăgostiți unul de altul. „Sașa este delicioasă, este femeia care îmi trebuia, ne înțelegem minunat și sper că va fi așa pînă la sfîrșitul zilelor noastre.”

15 *septembrie:* Se opresc la Dresda („Hôtel de Saxe”) după ce au petrecut cinci zile în capitala Austriei. La Viena a dus-o pe Sașa la Operă, unde au vizionat, între altele, un spectacol cu *Hernani* de Verdi. El a cercetat câteva ore, într-un muzeu, vase etrusce și monede, întreținîndu-se cu directorul, un bătrîn savant neamț. Își continuă călătoria, cu o scurtă întrerupere la Praga, al cărei tur l-au făcut în trăsură. La Dresda așteaptă cu nerăbdare să revadă muzeul, unde, acum cîțiva ani, întîrziase aproape trei zile.

19 *septembrie:* Instalați la Berlin la „Hotelul St.-Petersburg”, pe Unter den Linden. La Operă au asistat la *Hughenofii* lui Meyerbeer. Alexandru constată că totul este construit măreț, dar prost întreținut: străzile, palatele, grădinile, Potsdamul. Liniștilele și retrasele case de țară îl dispun la reverie. Obositoarea călătorie de pînă acum îi determină să renunțe la intenția de a mai vizita micile orașele de pe valea Rinului.

22 *septembrie*: Ajunși, în fine, la Paris, s-au aranjat, provizoriu, la „Hôtel de Hollande”, într-o cămăruță cu vedere spre rue de la Paix. Deocamdată nu s-au văzut nici cu d'Avrilii, plecați la țară, în Bourgogne, nici cu Berindey, dus în Elveția, unde tocmai îi murise o soră. S-au întâlnit cu Ion Slătineanu, Oteteleşanu, cu prințesa Știrbei, plină de atenție față de Sașa.

23 *septembrie*: La Opera comică au asistat la spectacolul cu *Robert le diable* de Meyerbeer, cu Marie Cabel în distribuție. Sașa acuză dureri de cap.

25 *septembrie*: S-au mutat, tot în rue de la Paix (nr. 22), într-un mic apartament: salon, sufragerie, dormitor, două cabinete „microscopice”.

Pentru dese deplasări au închiriat o trăsură. La teatru au văzut *Oedip* al lui Sofocle. Au fost la Sacré-Coeur s-o viziteze pe Eliza. L-au vizitat și pe Constantin, căruia s-au grăbit să-i cumpere îmbrăcăminte nouă. Pare a nu se înțelege cu d'Avril, din cauza caracterului prea voluntar. Și Constantin și Toli vor lua de acum masa la ei. Sașa — încântată de cunoașterea tuturor. Alexandru reamintește mamei înțelegerea stabilită cu Bengescu de a le rezerva o lojă la teatru pentru noua stagiune.

26 *septembrie*: D'Avrilii au revenit în Paris. Pe Maria o găsește mult îngrășată („a făcut fâlcii”), iar băiețelul, Louis, îi seamănă. Cu Adolph a aranjat chestiunile financiare.

27 *septembrie*: Grijile casei de la București nu-l părăsesc nici un moment. Atrage atenția mamei în scrisori să supravegheze scoaterea florilor din grădină o dată cu lăsatul frigului și transplantarea lor în recipiente metalice pentru a putea împodobi cu ele încăperile. Îi reamintește că-l angajase pe Karl, grădinarul, pentru a planta de-a lungul zidurilor viță de Canada și liliac lângă balustrada scării de la intrare.

28 *septembrie*: Pe când colindau magazinele pentru cumpărături, sau întâlnit pe Champs Elysées cu Pavel Kiseleff.

29 *septembrie*: Aproape tot timpul dedicat completării trusoului Sașei. Au fost la vechiul teatru „Gaité” și speră să obțină o lojă la cel italianesc pentru *Traviata*.

30 *septembrie*: Vizită la Pavel Kiseleff, care a dorit să i se vorbească mult despre țară și despre numeroșii săi cunoscuți de acolo. Apoi iar la m-me Wagner pentru lenjerie (6 cămăși noapte, 12 cămăși zi, 6 camizole, 12 jupoane etc., etc.), iar la m-me Desalls pentru rochii (una albă cu buchete de miozotis, una roz cu volane de dantelă albă, una de catifea bleu cu două corsaje, mantou, manșon și pălărie la fel, una de mătase de culoarea coacăzei de Alpi, ceva între roz și liliachiu, pentru vizite, una de moar maron cu talie strîmtă, după moda cea nouă, pentru dimineața, și poate încă una verde, cu volane de Chantilly, și o manteluță, cu dantele, plus voalete, gulere, manșete, de acum luate), iar la Fontaune pentru colanul din diamante montate în aur (bijutierul îl recunoscuse imediat după faptul că, intrînd în magazin, a cercetat cele mai scumpe exponate), și pretutindeni Alexandru o învață pe Sașa să aleagă, să aprecieze lucrurile fine, să asorteze cu gust, încît aceasta se declară fericită, dar și amețită în același timp.

Octombrie: Primele zile: cumpărăturile de pînă acum au înghițit o sumă frumoasă (6.000 fr. colanul de briliante, 5.000 fr. rochiile, 5.000 fr. lenjeria, 3.000 fr. cașmirul, 3.000 fr. dantelele, 2.000 fr. pălăriile, mănușile etc.), totuși, i se pare că ar fi o nebunie să plece de la Paris fără porțelanuri și cristale. O listă minimă prevede: serviciu de masă pentru 24 persoane, din porțelan alb cu o dunguliță aurită și monogramă la fel, total 229 piese (391 fr.), serviciu de desert, jumătate din farfurioare avînd o bordură lată divers colorată și monogramă la mijloc, cealaltă jumătate avînd pictate, în centru, fructe, împreună, 63 piese (560 fr.), două duzini cești diferite culori cu monogramă (192 fr.), un serviciu de cristal semifin pt. 24 persoane (412 fr.). O mențiune specială pentru serviciul de desert: „*magnifique*”.

10 *octombrie*: Nerăbdarea de a se revedea acasă începe să-și spună cuvîntul. Ieri au fost la Jardin des Plantes, dar abia așteaptă să se vadă în trăsură pe drumul de la Giurgiu spre București.

13 *octombrie*: În febra împachetărilor pentru plecare. Ieri au sosit rochiile Sașei: „*plus que ravissants*”. A

aranjat cu Nicolae Iacovenco să-l scoată săptămînal pe Constantin de la internat. S-a întîlnit cu Picolo, dar nu l-a găsit pe Egger. În trei săptămîni a avut atîtea alergături, încît n-a mai ajuns s-o ducă pe Saşa nici la Luvru, nici la Luxembourg. Toate gîndurile îi sînt acum la Bucureşti, unde îl aşteaptă de pus la punct atîtea afaceri pentru a umple golul serios creat de costisitorul voiaj.

1859

- 27 *i a n u a r i e*: În *Romînul*, cel mai mic dintre fraţii Odobescu, Constantin, semnează versuri inspirate de marele eveniment al Unirii:
- „Cuza! nume ce răsună în tot sufletul ce bate
Pentru sînta Libertate şi Dreptate-n ţara sa,
P-ale nemuririi aripi Romînia azi străbate
Şi prezice că un soare mai frumos va lumina.”
- 21 *f e b r u a r i e*: Al. Odobescu este numit procuror la secţia a II-a a Curţii de Apel.
- 10 *i u n i e*: Trece, în aceeaşi funcţie, la secţia I.
- 12 *o c t o m b r i e*: Litigiu juridic cu Alexe Gebauer („*marchand de musique et de beaux-arts*”) pentru întîrzierea plăţilor cuvenite acestuia în urma achiziţionării unui pian Bösendorfer, partituri, precum şi restanţe pentru lecţii de pian.

1860

- M a r t i e*: În *Revista Carpaţilor*, apărută sub conducerea poetului G. Sion, începe publicarea scenei istorice *Doamna Chiajna*.
- 25 *m a i*: Numit membru al comisiei documentale, cu un salariu de 1.000 lei lunar.
- 18 *i u n i e*: În zi de duminică, la 10 dimineaşa, însoţit cu Saşa şi pictorul Trenk, Al. Odobescu porneşte într-o călătorie prin judeţele Argeş şi Vîlcea pentru a cerceta vestigiile trecutului.
- 19 *i u n i e*: Scurtă oprire la Leordeni, la conacul Sofiei Kretzulescu, după care continuă călătoria pînă la Goleşti, pe timp ploios.

- 20 *iunie*: Saşa rămîne la familia Goleştilor, unde era o numeroasă societate feminină (Zînca Goleşcu, Anica Racoviţă, Elena Filipeasca, Tinca Racoviţă, Luţica Racoviţă), iar Alexandru cu Trenk pornesc spre Piteşti, întîmpinînd dificultăţi din pricina inundaţiilor. Vizită la schitul Trivalea, pendinte de mănăstirea Cozia.
- 21 *iunie*: Pe drumuri mizerabile, desfundate de ploaie, se îndreaptă spre Curtea-de-Argeş. Pe parcurs, Alexandru cercetează biserica din Vărzaru, mănăstirea Tufana, mănăstirea Flămînda. Parte din drum îi era cunoscut din călătoria făcută cu doi ani înainte. Cu toată vremea urîtă, este cucerit de farmecul priveliştilor, cînd sălbătice şi măreţe, ca pe valea Tufanei, cînd armonioase fără sfîrşit, ca pe Plaiul Oii: „Înainte ochilor aveam frumoasa vale a luminilor, şerpuită de Topolog, ocolită de mii de dealuri ce se înalţă unul peste altul, acoperite cu holde şi cu păduri pînă în faţa munţilor cu zăpezi ce se pierdeau în nori de ploaie”.
- 22 *iunie*: După un scurt popas la Flămînda, unde Trenk a executat schiţe, s-au îndreptat spre schitul Bascov (ctitorie a lui Şerban Cantacuzino), unde maicile prea-curioase i-au împiedicat să-şi vadă de treabă cum trebuie, şi apoi, mai departe — pe vreme ploioasă şi drumuri aproape impracticabile — pînă la mănăstirea Cotmeana. O primă constatare: „Ce-mi pare rău e că zidirile vechi sunt mai pretutindenii ascunse sub spoituri şi meremeturi făcute mai din nou fără nici un gust şi nici un respect pentru antichitate”.
- 23 *iunie*: Dimineaţa, cercetarea mănăstirii: frumoase uşi vechi săpate în lemn, cărţi încă de la Constantin Basarab. Reîntoarcerea, prin Piteşti, la Goleşti, cu nesfîrşite aventuri din cauza urcuşurilor noroioase pe care cei opt cai de la trăsură nu le mai răzbeau. Sosirea, tîrziu, noaptea, unde toată asistenţa feminină, inclusiv Saşa, îi aştepta în costume naţionale. În acea zi Alexandru împlinea 26 de ani.
- 24 *iunie*: Vizitarea bisericii din Goleşti, zidită de Stroe Leurdeanu. După amiază, din nou cu Trenk la drum,

prin Pitești, Vârzaru, Mănicești, Tufana, Valea Vilsanului pînă la schitul Bădiceni. Nimic de reținut aici, doar sărăcia lucie și mizeria, stăpînă pînă și în odaia stareței („o îmbulzeală de lucruri murdare, o duhoare ce te înecă”). Totuși, au trebuit să rămînă acolo peste noapte: „O! sfîntă osteneală a călătorului, cum adorm toate răsfățaturile! În bordeiul de la Bădiceni am dormit ca într-un palat pe un pat de puf.”

- 25 *i u n i e*: Prin satele Mătureni, Stroești, Costești, Mușteasca, pînă la schitul Robaia. Poziția schitului minunată, dar în rest, mai nimic. Călări, au continuat drumul, trecînd pe la schitul Bădichii, prin Cerboreni, pînă la Curtea-de-Argeș.
- 27 *i u n i e*: Cu trăsura spre cetatea lui Țepeș, însă de la Căpățineni, pe jos, urcuș anevoios: „Neînvățat a sui, m-am ostenit atît, cît toate hainele, pînă la vengherca cea îmblănită, erau înmuiate”. Din pricina oboselii și a ameteșilor („privești rîului pe amîndouă părțile, în vreme ce urci pe o creastă ca muchea ferăstrăului, nu era făcută într-acele minute spre a-mi da coraj”), Odobescu se oprește înainte de a ajunge la cetate, lăsîndu-i lui Trenk această plăcere.
- 28 *i u n i e*: Lăsîndu-l pe pictor la Curtea-de-Argeș, Odobescu se reîntoarce la Golești, unde a găsit noi musafiri, printre care pe doamna Catinca Tărtășeasca („o persoană blondă, care trebuie să fi fost frumoasă, dar a slăbit prea mult”). Aceasta i-a cîntat seara, după ceai și lecturi din poezia romînească, cîntecul *Olteful*, imitînd tonurile călăului: „E într-adevăr cît se poate de plăcut să auzi acest glas adînc, ce pare a veni din depărtare, și la urmă, deodată, fără tranziție, accentele cele mai ascuțite și mai pătrunzătoare. E ca un vuiet al valurilor, pe care-l întrerup niște accente sfișietoare.”
- 29 *i u n i e*: Zi de sărbătoare, cu mare horă dinaintea porților conacului. Toate damele, chiar și *miss* Marianna, doica copiilor Grant, în costume naționale. De la Cîmpulung au sosit C. Cornescu, Costică Manu, C.D. Aricescu cu soția.

Cîteva zile, plecarea mai departe este amînată datorită îmbolnăvirii lui Odobescu.

3 iulie: În fine, bagajele sînt iarăşi pregătite de drum. Seara, ca pentru rămas bun, foarte veselă petrecere. Improvizaţii teatrale cu scene din *Lucreţia Borgia* şi *Marion de Lorme* („Nimeni nu ştie un cuvînt din rolul său şi trebuie suflerul să zică fiecare vorbă în gura mare, astfel încît actorii se încurcau; din toate astea provenea un mare rîs care a ţinut foarte tîrziu”).

4 iulie: Din nou, prin Piteşti, către Curtea-de-Argeş, împreună cu Saşa.

5 iulie: Începe studierea atentă a mănăstirii: cercetarea inscripţiilor, portretelor, mormintelor, odăjdiilor. Lucrul continuă şi a doua zi, cu examinarea cărţilor şi pomelniceilor. Serile, în vreme ce Odobescu îşi redactează notele, Trenk se amuză făcînd caricaturi, iar Saşa îşi vede de lucrul său de mină.

7 iulie: Sosesc Cornescu şi Costică Manu, pe care Trenk îi conduce la cetatea lui Ţepeş. Odobescu cu Boerescu vizitează, în oraş, Biserica Domnească, ruinele cetăţii Sînnicoară şi altele. („De sus, de pe dealul Sînnicoarei priveam oraşul, Argeşul şi într-adevăr vedeam invederat trebuinţa ce au simţit domnii ţării a se strămuta din acel loc restrîns unde nu poate să existe o capitală: o fâşie de pămînt în veci roasă de Argeş, rezemată pe dealuri aprigi.”)

8 iulie: Cu Saşa şi Trenk, excursie la Brădet, pentru vechea biserică de acolo, zidită de un Mircea-voievod, despre care Odobescu se îndoieşte că ar fi însuşi soful Chiajnei. La prînz, foarte gustoasă brînză locală.

9 iulie: Seara, Odobescu nota în jurnalul său: „În sfîrşit, ne-am despărţit de frumoasa biserică a Argeşului, de părintele Economu şi de puii lui cu stafide, şi am apucat valea către Sălătruc”. Mai departe, prin Valea Danului, peste dealurile de la Verneşti, prin Cepari, Şuici, pînă la schitul Văleni, de un interes minim, de unde au pornit curînd spre mănăstirea Berislăveşti. Pînă acolo, urcuş anevoios şi drum cu peripeţii („mi se părea cale veşnică a iadului”).

- 10 *iulie*: Fiind duminică, țărăncile se înfățișează în „prea-luxoase și frumos lucrate” costume naționale („Iile și cămășile cusute pretutindeni cu desemnuri subțiri și complicate, fotele și zăvelcile, asemeni frumos lucrate, pieptarele fără mîneci, de oaie, cu flori de mătăsuri pe dinsele, vîlnicele de pînză subțire și de borangice”).
- 11 *iulie*: În drum spre Sibiu, la vama austriacă i se rețin cele cîteva exemplare din *Mihnea-vodă* pe care le avea asupra sa. Trecînd prin satul românesc Boița, admiră pe localnici, „oameni bine îmbrăcați și voioși, toți romîni ca și la noi, dar mai harnici, mai deprinși la muncă și la bine decît pe partea cealaltă a munților”. La Sibiu, Alexandru și Sașa trag la hotelul „Zur Ungarischen Krone”, în ulița mare, de unde își anunță sosirea domnului Albrecht, cumnatul lui Trenk, rămas la Ciineni. Cu soții Albrecht, Odobeștii merg cu poștalionul hotelului la Dumbravă, unde se da o serbare populară în cinstea prințesei Lichtenstein, soția prințului guvernator. Muzică, dans, trageri la țintă, focuri de artificii, lucruri în stare să amuze îndestul pe Sașa, în vreme ce Alexandru trebuia să se mulțumească a constata: „Dintre toate nemțoaicele rău îmbrăcate și dizgrațioase se deosebea o romîncă din Pitești, frumoasa doamnă Dumba, ce avea și eleganță la îmbrăcăminte, și grație la joc”.
- 12 *iulie*: Dimineața, vizitarea bisericii catolice, edificiu fără mare interes, și apoi, cu d-l Albrecht, la Muzeul Bruckental, unde, din cauza timpului scurt și a vremii întunecoase, sînt nevoiți să parcurgă în fugă cele 15 încăperi ale galeriei de pictură; reține cîțiva Tițieni, o „vergină” de Murillo („în modul său cel materialist și viu colorat”), două portrete de Rembrandt („mai cu seamă al unui stegar în mărime naturală”), portretele lui Jerard Dow de Miéris, pe maeștrii cei vechi ai școlii germane (Dürer, Cranach, Holbein) și, printre portretele mai moderne, cel al Mariei Teresa de Meytens. După prînz merg la biserica luterană („o frumoasă clădire gotică, cu puține ornamenteații într-adevăr, dar preamăreață”), iar seara, la teatru, unde se juca comedia *Un fin pentru zece mii fiorini*, inaccesibilă Sașei, care nu știe nemțește. Înainte de culcare, corespondență către

Zoe Văcărescu-Bagratiun. Alexandru se plînge de oboseala călătoriei, răscumpărată însă de privilegiile minunate și plăcerea atîtor surprize. La Sibiu a regăsit binefacerile civilizației: pat bun, cameră bună, masă bună, tot lucruri de care se dezobișnuiseră de la plecare. Nu mai știu nimic din ceea ce se petrece, de parcă s-ar găsi în America sau Australia. „Dar cînd mă gîndesc la toate tracasările pe care le-am lăsat în urma mea, la tot ceea ce mă așteaptă la întoarcere, vă asigur că aș vrea să descopăr locuri încă mai sălbatice, mănăstiri și mai retrase pentru a mă ascunde...” Sașa adaugă, la rîndul ei: „Alexandru este mereu la fel de bun și de gentil, după cum l-ai cunoscut foarte bine, și ne iubim ca în primele zile ale căsătoriei noastre”.

- 13 *iulie*: Părăsesc Sibiu, înarmați cu o ploscă cu vin, pîini cu anason, *lentzertort* („spre a ne sluji pe drum de suvenir pentru acele multe mîncări și cei mulți păstrăvi ce le-am jertfit într-acei materialist oraș de sași”), prin Turnu-Roșu, Contumaz (unde-i aștepta Trenk), Călimănești, pentru a ajunge seara, tîrziu, la Cornet. Peste noapte, odihnă agitată, căci aici era „Babilonul insectelor” („unde puneai mîna erai sigur că prinzi un vrăjmaș al singelui tău!”).
- 14 *iulie*: Cercetarea mănăstirii Cornet, apoi drumul mai departe spre Cozia, într-o desfătare continuă („priveliștea se schimbă pe tot minutul, spre a arăta poziții mai frumoase și mai mărețe”), cu deosebire la punctul numit Cîrligele, unde apele Oltului fierb între stînci. La Cozia, reîntîlnire cu părintele Ipolit, cunoscut încă de acum trei ani — și care la rîndu-i fusese, cîndva, oaspetele „unchiului” Răducanu, în casele părintești de la Icoana.
- 16 *iulie*: După ce dimineața au mai investigat mănăstirea și odorele ei, după amiază, pe cai, dau o raită la schitul Turnu.
- 17 *iulie*: Cu toții la Ostrov, unde află stareță pe maica Maximilia, sora Brătienilor, și mai departe, fără Sașa, la schitul Stănișoara, așezat în munte. Stărețul îi ospătează cu lucruri alese („un prînz preagustos, un cașcaval făcut la Pitești, o smîntînă de minune, pui gătiți bine și vișine”) și îi inițiază în tainice legende ale locului.

- 18 *iulie*: Tot fără Saşa, pe cai, avînd cu ei bagajul minim (inclusiv nelipsitul borcan de şerbet de trandafir, transformat în marmură roză), merg în munte, la schitul Frăsineiul. Locuri sălbatice, cu vederi încîntătoare: „Muierasca curgea pe o matcă de pietre, formînd cascade cu mii de forme graţioase, stînci acoperite cu muşchi; vechi tulpine de copaci dau acestei matce înguste un caracter cu totul românesc”. Cruntă dezamăgire la vederea bisericii în construcţie: zidire mare, lipsită total de gust. La întoarcere, către seară, trec prin Călimăneşti, stîrnind admiraţia sezonierilor sosiţi aici pentru băi, datorită înfăţişării lor de adevăraţi Don-Quişoţi.
- 19 *iulie*: Raită cu toţii pînă la Rîmnic, de unde merg să viziteze în fugă schitul Fedeleşoiu.
- 20 *iulie*: Zi de studiu la Ostrov.
- 21 *iulie*: Părăsesc definitiv locul, pornind spre Rîmnic—unde se întîlnesc cu C. Cornescu şi C. Manu — iar de acolo, pînă la Drăgăşani, unde sînt oaspeţii unui franţuz, Labouret, care le oferă delicii neaşteptate („gigot” de miel cu usturoi, vinuri şi coniac făcut în casă).
- 22 *iulie*: Rapidă trecere în revistă a edificiilor eclesiastice Şerbăneşti, Stăneşti („Pentru a treia oară acum am avut ocazia de a vedea cum se poartă călugării greci în ţară la noi; iau veniturile şi lasă în dărăpănare mănăstirile”), Mamu.
- 23 *iulie*: La Dobruşa („biserică ruinată şi neslujită”).
- 24 *iulie*: Prin Drăgăşani, reîntoarcere la Rîmnic.
- 25 *iulie*: Vizitarea unor monumente din Rîmnic şi împrejurimi.
- 26 *iulie*: La Iezeru.
- 28 *iulie*: La Tg.-Ocna, Odobescu şi Trenk coboară în saline („efect sinistru”). Cercetarea Govorei, a Mănăstirii Dintr-un Lemn, cunoscută şi din călătoria anterioară.
- 29 *iulie*: Călătorie anevoioasă la schitul Pătrunsa, prin păduri şi pe muchii de dealuri, iar de acolo la Jghiabu, prin fîneţe aromitoare şi dumbrăvi răcoroase, însoţiţi de murmurul apei. Pisană de la Jghiabu, dubioasă,

incită pornirea lui Odobescu împotriva „falsificărilor anticare” („necompletă știință ațîțată de trufie sau de șarlatanism”). Reîntoarcere la Mănăstirea Dintr-un Lemn noaptea, pe lună, care scâldea în lumină lunca Atăsăului și o înfățișa exact cum fusese descrisă în *Doamna Chiajna*.

30 *iulie*: Scurtă cercetare a schitului Surpatele.

31 *iulie*: În drum spre Bistrița, încântați de înfățișarea locurilor la Păușești: „Livede verde cu corturi de țigani. Din dos, o pădure deasă de fagifrumoși. În fund, munți cu ceața serii... În deal, pînă să scoborîm la apa Bistriței, am văzut un cerc de raze roșii pe cer, o aureolă bo-reală.”

1—4 *august*: Lucru intens la mănăstirea Bistrița, cu depline satisfacții.

5 *august*: Timpul afectat expediției se apropie de sfîrșit. Programul inițial nu mai poate fi îndeplinit, dar cel puțin ceea ce s-a întreprins pînă acum s-a făcut temeinic. Rămîne pentru ultima etapă de trecut pe la Mirila și Căluu. Începută pe ploaie, călătoria de studii se încheie pe o vreme asemănătoare. Pe foile cu notițe și însemnări genealogice, Odobescu improvizează versuri, încercînd să-și risipească agasarea:

„O! quel mauvais temps,
C'est une vrai misère.
Où donc est le printemps?
Je crève de colère!”

Prin Slatina, Pitești, grupul arheologic revine la București.

22 *septembrie*: Ministrul cultelor și instrucțiunii publice, V. Boerescu, i se adresează: „În mijlocul preocupărilor noastre politice și de reforme sociale, nu trebuie să se uite știința și mai ales istoria... De aceea, domnul meu, m-am adresat la d-ta, ca împreună cu d-nii A.T. Laurian, I. Maiorescu, I. Brătianu, P. Cernătescu, Florian Aaron și I. Eliade, să formați o comisie spre adunarea materialurilor și formarea unei istorii naționale.”

5 *noiembrie*: Comisia se întîlnea, procedînd la alegerea președintelui (A.T. Laurian) și a secretarului (G. Sion).

Un prim fruct al peregrinărilor la mănăstiri este înfățișat publicului prin mijlocirea revistei *Ateneul Român (Antichitățile mănăstirilor Arnota și Govora)*.

1861

31 *martie*: Se deplasează la Turnu-Măgurele pentru a vota, fiind înscris pe listele alegătorilor direcți din județul Teleorman. Depeșa telegrafică prin care ministrul justiției îi cere să voteze pe candidatul guvernamental irită susceptibilitatea lui Odobescu pînă într-atîta, încît acesta va dezvălui, indignat, întîmplarea prin mijlocirea *Romînului* (8 aprilie).

Aprilie: Cu vechii prieteni G. Cretzianu, D. Berindey, P. Iatropol, face să apară *Revista romînă*. „Liberi de orice idee preconcepută, dorind numai a propaga, potrivit cu slabele lor mijloace, luminile și știința în țara lor, fondatorii *Revistei romîne*, într-o epohă de reorganizare ca cea presintă, au simțit trebuința de a deschide un cîmp de activitate studiilor serioase, de a aduna, pre cît se va putea, într-o publicare periodică, rezultatul lucrărilor literare și al speculațiunilor științifice ce pot grăbi progresul națiunii romîne” (*Precuvîntare*).

26 *iunie*: Ministrul cultelor îi respinge demisia din comisia documentală, pe care Odobescu o înaintase fiindcă nu se înțelegea cu ceilalți membri în privința normelor de transcriere a documentelor. Într-o frumoasă dimineață de vară, apucă șoseaua Ploieștilor, mergînd să cerceteze vestigiile istorice ale mănăstirii Snagov. Rezultatele cercetării se vor concretiza în paginile intitulate *Cîteva ore la Snagov*, încredințate tiparului exact peste un an, în *Revista romînă*. Rîvna aceasta de a investiga pretutindeni rămășițe ale trecutului este întreținută de nobile sentimente patriotice, fiind și o pavăză împotriva deziluziilor prezentului: „Găsim o plăcere nespusă — va explica drumețul arheolog — a străbate țărîmul patriei, cercetînd peste tot locul umbrele și amintirile strămoșilor noștri; ici, o cruce de peatră, părăsită într-un cîmp pustiu, comemo-

rează o faptă vitejească sau o crudă răzbunare; colo, o veche capelă poartă, în inscripțiunile, în portretele și în odoarele ei, lucrute fără artă, urma pietății și a dărnicii anticilor voievozi; mai dincolo, câteva ruine de ziduri uriașe, o sfărămatură de cetățuie, un părete de vechi palat șoptesc inimei pe tăcute numele glorioase ale lui Traian și ale eroilor ce au urmat tradițiunea lui de onoare pe pământul românesc. Astfel, la tot pasul, colinda noastră iscoditoare se oprește, cu o plăcută și curioasă mirare, dinaintea acelor pietoase sau falnice amintiri, care din adâncimea secolilor se-nalță uriașe peste mărunțimea noastră actuală."

27 septembrie: Intervine din nou ministrul, pentru a-l invita să participe la lucrările comisiei, de unde Odobescu lipsea pe motiv că pregătește o lucrare istorică asupra mănăstirii Bistrița, lucrare ce se va publica în mai multe numere ale *Revistei române*.

Toma: Pentru prima dată, Alexandru Odobescu, însoțindu-l pe cercetătorul Franz Bock, vizitează localitatea Pietroasa, unde, în urmă cu ani, fusese descoperit vestitul Tezaur, căruia el avea să-i consacre peste 25 de ani de studiu.

În scopul de a atrage cât mai mulți colaboratori în jurul *Revistei române*, reia corespondența cu N. Ionescu, profesor la Iași: „Mă adresez către un amic cu care, în proiectele mele de școlar, socoteam să împărtășesc toate ideile și toate lucrările mele în cercul literar". Nu pierde prilejul de a se desolidariza de politicianismul ce înflorea vertiginos în atmosfera vremii, compromițând adevăratele idealuri patriotice și democratice printr-o frazeologie demagogică, prin manevre de culise, pe bună dreptate nesuferite lui Odobescu: „La noi, acum, întâia vorbă pe care și-o spun doi amici este atingătoare de politică. Eu însă mă voi abține; știi că multă deziluziune a venit să întunece țelul politic ce-l întrevedeam toți cu fericire acum vreo cîțiva ani, știi că în orice timp mie unuia mi-a fost mai dulce a mă întreține cu pacinice ocupații literare. Am o intimă convicție că omul care lucrează la umbră și cu stăruință la ridicarea morală a nației face mai mult pentru dînsa decît nefericiții ce se

învîrtesc în dulapul politicii actuale. De aceea... să ne aducem aminte de lungile noastre preumblări de-a lungul cheiurilor și prin grădina Luxemburgului, discutînd cestii filozofice și literare, și acum, dacă-ți convine, să urmăm prin scrisori, de vreme ce nu se poate prin grai, acea plăcută comunicare de idei." Solicită colaborări de la redactorii revistei *Ateneul*, scoasă de V. Alexandrescu—Urechia, pe care încă nu-l cunoștea.

1862

15 ianuarie: În aceeași dorință de a spori numărul colaboratorilor *Revistei române* cu reprezentanți ai intelectualității din toate regiunile românești, se adresează lui G. Barițiu: „Toată inteligența Principatelor și mai ales toată junimea lor n-are alt vis, nici altă dorință decît unirea în idei și în lucrări cu frații de peste munți, spre a da înaintare culturei morale, curățirii limbei și explorărilor istorice în națiunea romînă”.

Aproape concomitent, Alecsandri, aflat la Paris, îi scria lui Ion Ghica: „Am primit *Revista romînă* și nu pot decît să adresez complimente redacției. Este o publicație foarte frumoasă, la care aș fi fericit să colaborez.”

1 februarie: Domnitorul Alex. Ioan Cuza semnează decretul de numire a lui Alex. Odobescu în funcție de director al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice pentru departamentul Valahiei, în locul lui A. Filipescu.

Aprilie: *Revista romînă* intră în al doilea an de existență. Redactorii ei țin să-și afirme încă o dată țelurile: „O eră de renaștere și civilizație s-a deschis țării noastre. Națiunea romînă, pusă pe calea cea mare a progresului, trebuie să dobîndească toate elementele necesarii ca să meargă înainte și să ajungă la putere, la mărire și la prosperitate. Elementele care pot pregăti și întemeia acest mare viitor al naționalității romîne sînt ideile și cunoștințele serioase în științe, litere și arte. Răspîndirea ideilor pentru dezvoltarea spiritului și formarea inimii va aduce țara noastră la o adevărată civilizație.” Recunoscîndu-și cu modestie limitele mijloacelor pro-

prii, redactorii reînnoiesc apelul către cărturarii români din celelalte regiuni: „Printr-un asemenea concurs puternic, *Revista română*, deviind un centru de activitate intelectuală al României, va putea fi o operă adevărat națională și un mijloc însemnător de civilizație pentru patria noastră. Unirea frumoasă în dorințe și în lucrare a mai multor persoane, cu gând de a pregăti țării acest mare viitor, prin întinderea și răspîndirea instrucțiunii, va fi o mărturie învederată de concordia, activitatea și patriotismul românilor.”

M a i: În continuarea descrierii manuscriselor și tipăriturilor descoperite la mănăstirea Bistrița, Odobescu tipărește în *Revista română* o amplă relatare despre *Psaltirea diaconului Coresi*. În introducere deplînge iarăși „puțina comunicare de idei, puținele relațiuni intelectuale ce există între toate țările unde limba noastră se vorbește și se cultivă”. „Această lipsă de comunicațiuni intelectuale produce nu numai răul de a întreține provincialisme în limba scrisă și d-a împiedica formarea definitivă a unui dialect cult și literar în care să se contopească sau să se controleze toate idiomele locale și toate sistemele filologice individuale ale românilor, dar încă tinde a izola pe români unii de alții, prin deosebite idei și tendențe, inspirate publicului în fiecare provincie de scriitorii locului.” Elogiază activitatea cărturărească a lui Timotei Cipariu, însă respinge etimologismul latinizant.

3 i u n i e: Din Paris, Alecsandri îi scrie: „Am avut mare mulțumire de a afla că poeziile ce ți-am trimis pentru *Revista română*, precum și începutul scrierii intitulată *Suvenire* ți-au adus cîteva minute de plăcere. Aș fi prea fericit dacă cetitorii revistei ar simți asemenea impresie măgulitoare pentru autor.” Între cei doi corespondenți plutește umbra lui Bălcescu, a cărui amintire și venerație îi apropie.

I u l i e: În zilele de 16, 17, 18, are loc la Brașov sesiunea „Astreii”, la care este martor și Al. Odobescu. „Acolo era, în acele trei zile, centrul mișcării românilor, veniți din toate părțile în capitala Țării Bîrsane; acolo s-au ținut ședințele Asociațiunii literare; acolo erau adunate și

expuse în câteva săli produsele industriei rominilor de peste Carpați. Edificiul, împodobit cu steaguri tricolore naționale și decorat jur împrejur cu brazi, pomul în veci verde și semn al veseliei și al sperării pentru români, era punctul central spre care trăgeau din toate unghiurile orașului numeroși români locuitori și oaspeți ai Brașovului, cari veneau toți a se înfrăți într-acest nou templu al naționalității." „Prin gloata numeroasă care furnica neincetat în preajma palatului școalei și chiar prin tot orașul, — gloată care se compunea în mare parte din bărbați cultivați ai rominimii de peste munți, — era plăcut lucru a vedea amestecându-se cu frăție albele sucmane ale ardelenilor cîmpeni și zăbunele de mătase ale frumoaselor șcheience și săcelence; apoi figurile venerabile ale protopopilor români cu veșmintele lor negre încinse la brîu cu roșu și cu pălăriile lor largi, mult mai cuviincioase decît potcapiele asiatice ale clerului nostru."

5 a u g u s t: Reîntors în București, se grăbește să-i scrie lui George Barițiu, pentru a-i mulțumi de „buna și frățearca primire" și a-l anunța de intenția publicării în *Revista romînă* a unei dări de seamă asupra sesiunii „Astreii". „E de neapărată trebuință ca romînii de dincoace și de dincolo de munți să fie în comunicațiune literară, căci altfel mult mă tem că în curînd va ajunge a nu se mai înțelege limba cea cultivată. Trebuie să mărturisesc că eu, unul, am găsit divergență foarte notabilă în tendințe, și pre cît mi s-a părut limba poporană aceeași în Ardeal și la noi, cu atît mi s-a arătat cea cultivată a domniilor-voastre deosebită de aceea ce o scriem și o vorbim noi în orașe. Acesta e un învederat rău, și socotesc că nu mai puțin dumneavoastră decît noi trebuie să luați în de aproape băgare de seamă această neasemuire în pornirile literare ale națiunii. Ar fi păcat și rușine ca fiii să strice ceea ce părinții și-au dat atîta osteneală și nevoi a întemeia pentru naționalitatea romînilor, adică o singură limbă, o singură credință națională."

S e p t e m b r i e: Paginile *Revistei romîne* se deschid celui dintîi mare roman al literaturii noastre, *Ciocoi vechi*

și noi, de Nicolae Filimon, a cărui publicare va dura pînă în decembrie anul următor, cînd încetează și apariția revistei.

1863

- 4 ianuarie: Se produc mai multe demisii de miniștri, cu care ocazie Cristian Tell primește portofoliul cultelor și instrucțiunii publice. Probabil în legătură cu această numire, fostul director al ministerului își dă și el demisia, fapt comentat de *Independința romînă*: „Nu cunoaștem motivele acestei demisiuni, dar mărturisim părerea noastră de rău că d. Odobescu părăsește acest post, în care a știut să desfășure multă activitate și inteligență, izbutind a dobîndi experiența lucrărilor și dovedind o adevărată aptitudine pentru funcțiunea ce-i era încredințată”.
- 11 ianuarie: Același ziar *Independința romînă* anunță numirea lui Al. Odobescu în postul de director al Ministerului Agriculturii, Comerțului și Lucrărilor Publice, în locul d-lui Al. Lupașcu, trecut director la culte și instrucțiune publică.
- 20 februarie: Ministerul Instrucțiunii deleagă pe Odobescu să facă parte — alături de Ion Ghica, A. Treb. Laurian, D. Berindey, D. A. Sturdza, M. Kogălniceanu și C. Ferreratti, directorul Muzeului de antichități — din comisia însărcinată cu aranjarea colecției donată de N. Mavros.
- 26 mai: În urma demisiei lui Cristian Tell din postul de ministru al cultelor și instrucțiunii publice, este numit ad-interim Al. Odobescu, nu fără a deștepta unele animozități. Două zile mai tîrziu, Nicolae Golescu, comunicînd vestea lui Ștefan Golescu la Paris, se întreba dacă acest domn („*ce grand seigneur*”) nu va încerca să zădărnicească („*faire de la réaction*”) reformele în curs.
- 31 mai: Proaspătul numit trece neîntîrziat la fapte, inaugurîndu-și activitatea printr-un act menit să cinstească memoria marelui luptător democrat Nicolae Bălcescu. În ședința consiliului de miniștri, de față fiind și domnitorul Cuza, propune și obține să se încerce aducerea în țară a osemintelor lui Bălcescu, ridicarea unui monu-

ment funerar și alcătuirea unei comisii destinate a pregăti editarea operelor sale.

14 iunie: Semnează decret pentru instituirea unor premii literare: „Fiindcă în starea prezentă se simte cea mai mare trebuință a se înavuți literatura română prin traduceri nemerite din limbile clasice latină și elină, obiectul celor întâi premii să fie asemenea traduceri într-o limbă curentă, naturală și ușoară de înțeles, fără însă a pierde din energia cerută de demnitatea obiectului.” Ca primă temă, *Eneida* lui Virgiliu.

15 iunie: Aprobă înființarea școlii de muzică instrumentală.

29 iunie: Ziarul *Buciumul* publică un anunț pentru darea în arendă a moșiilor Dragomireștii-din-Vale, Zurbaua și Călăreții. Se vede că starea financiară a înaltului demnitar nu era tocmai înfloritoare, căci în același timp propunea spre vânzare moșia Odobeasca din districtul Teleorman, „la o oră de Rușii-de-Vede, cu întindere de 2.009 pogoane, mai mult pădure”. Pentru cei interesați se indica să se adreseze dimineața pînă la orele 11 la locuința proprietarului din str. Sf. Voievozi, 16.

6 iulie: Plecat să inspecteze școlile de peste Milcov, vizita internatul Gimnaziului din Iași.

7 iulie: În sala Camerei ieșene, la festivitatea de împărțire a premiilor elevilor merituoși, Odobescu ia cuvîntul, subliniind seriozitatea cu care privește dezvoltarea învățămîntului românesc: „...vă pot chezășui că toți cei chemați azi de măriasa spre a-l secunda în patrioticele sale intențiuni, în faptele sale binefăcătoare, nu pierd nici un moment din vedere sporirea și progresul instrucțiunii în România și, îndeosebi, dezvoltarea și organizarea temeinică a școalelor din Iași. Guvernul este pătruns de părerea că cea mai nobilă compensație ce se poate da acestui frumos oraș, pentru îndepărtarea din el a scaunului lui Vasile-vodă Lupu, nu este alta decît aceea de a statornici într-însul un centru de învățături și de lumini care să răspîndească cunoștințele serioase și principiile de moralitate și de ordine asupra întregii Romîinii. Cînd țelul va fi atins, atunci vom putea zice

că Iașul n-a pierdut nimic." Adresându-se tinerilor elevi, aduce omagiu „silințelor și bunelor purtări de peste an ale acelor ce au a se proclama aici de premianți". Pe lista premianților în clasa a III-a: Hogaș Calistrat.

Cu același prilej, preocupat de reorganizarea școlii normale de învățători, ia măsuri pentru a fi adus ca director al Institutului Vasilian tânărul doctor în filozofie, venit nu de mult din Germania, Titu Maiorescu.

23 *iulie*: Se publică decretul prin care se hotărăște ca toate actele mănăstirilor să fie treptat transferate la Arhivele Statului pentru a exclude riscul pierderii lor.

24 *iulie*: Episcopul Argeșului, Neofit, îi scrie despre recenta călătorie la Iași: „V-ați purtat acolo ca un adevărat om, cu toate intrigile unora și altora".

31 *iulie*: Alex. Ioan Cuza semnează decretul de numire a lui Al. Odobescu în funcția de ministru plin la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii Publice.

7 *august*: Se reînființează Comisia vremelnică, cu însărcinarea specială de a lămuri și regula documentele mănăstirilor pămîntene. Membrii comisiei: Filaret Scriban, Ioan Brezoianu, St. D. Greceanu, B.P. Hasdeu. Acesta din urmă fusese destituit din posturile de profesor la Gimnaziul din Iași și de bibliotecar al Școalei Moldovei, în urma procesului provocat de nuvela sa *Micuța*. Pare-se stimulat de Alecsandri, Odobescu îl susține și îl aduce la București pe B.P. Hasdeu.

16 *august*: Într-o scrisoare către Catinka, plecată la d'Avrili, își mărturisește nemulțumirea: lucrează mult și răsplata e că îl maltratează „*ces vauriens des journalistes*". Gîndește o eventuală retragere, cu atît mai mult cu cît în chestiunea mănăstirilor închinatelor nu se ajunge la un acord: „Aceasta mă face să aspir tot mai mult la viața de țară, mai ales cînd mă gîndesc că 4.000 piaștri pe lună nu vor fi eterni, și în ziua în care îmi vor lipsi mă voi găsi foarte încurcat în oraș".

17 *august*: Ion Ghica demisionează din postul de ministru al treburilor străine, fiind înlocuit cu Nicolae Roset Bălănescu. Cum acesta nu se găsea în capitală, este desemnat ad-interim Al. Odobescu.

- 19 august: Expediază scrisoare prietenului C. Cornescu, propunându-i să organizeze câteva zile de petrecere cîmpenească la moșii. Odobescu cu Sașa ar veni miercuri 28 august să-i întâlnească pe Cornescu cu ai săi la Dor-Mărunt, de unde a doua zi vor pleca împreună la Călăreți, rămînînd acolo și pentru 30 august (Sf. Alexandru).
- 24 august: Îscălește procesul-verbal de achiziționare cu 8.000 lei a tabloului *Țepeș-vodă și solii sultanului* de Th. Aman, pentru muzeul din Iași, mod, desigur, de a veni în ajutorul creatorului.
- 25 august: Ziarul *Buciumul* aduce elogii ministrului cultelor pentru energia cu care sancționează iregularitățile călugărilor greci.
- 27 august: Prin intermediul *Buciumului*, Odobescu adresează laude publice pictorului P. Alexandrescu pentru lucrările de restaurare executate la biserica Antim: „Am văzut cu mare plăcere talentul și bunul-gust cu care ați executat acea lucrare care cu tot dreptul se poate numi o lucrare de artă și care vă aduce multă laudă. Am văzut asemenea cu o vie simpatie progresul ce frumoasele arte fac în țara mea romînă și, atît ca ministru, cît și ca romîn, viu a vă arăta deplina mulțumire.” Gazeta se grăbește să comenteze: „Asemenea mulțumiri n-am prea văzut pînă acum făcîndu-se din partea guvernului, artiștilor, și nu putem zice că pînă la d-l Alexandrescu nici un alt artist nu produsese ceva care să merite o laudă sau mulțumire. Dar ce interes putea să aibă guvernele ciocoiești de la arte și de la bieții artiști? O spunem în toată sinceritatea că d. Odobescu, prin asemeni mulțumiri încurajatoare artiștilor, deschide era arților în patria sa.”
- 7 septembrie: Încetează interimatul la Ministerul Trebilor Străine.
- 12 octombrie: Își dă demisia din postul de ministru, neîmpărtășind punctul de vedere al guvernului cu privire la secularizarea averilor mănăstirești. Opinia sa este a se destina aceste averi binefacerilor sociale și operelor culturale, întemeindu-se pe un studiu istoric al problemei, înfățișat într-o broșură franțuzească (*Studiu asupra drepturilor și obligațiilor mănăstirilor închinăte sfintelor*

locuri din Orient), lucrată în colaborare cu Grigore Manu, secretar al Comisiei documentale, și semnată cu pseudonimul: arhimandrit Agathon Otémédec.

1864

11 ianuarie: Monitorul oficial publică listele electorale ale districtului Teleorman în care figurează și Al. Odobescu, alegător direct, deci cu un venit de peste 1.000 galbeni anual. Pe aceeași listă, Adolf Cantacuzino și Dim. Berindey.

3 septembrie: Exprima condoleanțe lui Titu Maiorescu în legătură cu pierderea tatălui: „Mi-a părut rău că lipsa mea din oraș m-a oprit a aduce pînă la mormîntul său semnele stimei și afecțiunii ce-i purtam și care, cu plăcere, le păstrez și fiului său”.

1865

26 iulie: Sașa naște o fetiță, căreia îi pun numele Ioana.

Septembrie: În cadrul sesiunii Consiliului general al instrucțiunii publice, Al. Odobescu, delegat din partea Consiliului de Stat, prezintă raportul despre reorganizarea învățămîntului secundar. Fostul ministru susține apropierea învățămîntului de nevoile practice, imediate, ale țării și introducerea studiului obligatoriu al limbii romîne. Tot acum atrage atenția și asupra necesității îmbunătățirii manualelor școlare, problemă pe care va încerca s-o rezolve el însuși către sfîrșitul activității sale.

1 octombrie: Consiliul de miniștri ia în discuție măsurile propuse de generalul Ion Em. Florescu, ministrul de interne, privitoare la participarea Romîniei la Expoziția universală ce se pregătea la Paris pentru 1867. Se alcătuiește o comisie specială, formată din: Alex. Moruzi, Nic. Băleanu, Const. Voinescu, Simion Marcovici, Al. Odobescu, Baligot de Bayne, dr. Davila, col. Herț, Th. Aman, Al. Constinescu, Winterhalder, Ion Ionescu, P.S. Aurelian, C. Rîureanu, Faulquier. Cu o parte din aceștia mai încercase, fără succes, să organizeze participarea Romîniei la Expoziția universală de la Londra din 1862.

4 octombrie: Cuza semnează decretul prin care Alex. Odobescu este numit delegat permanent pe lângă Comisiunea imperială a expoziției.

Noiembrie: Intensă activitate, la Paris, pentru obținerea celor mai favorabile condiții de amenajare a pavilionului românesc. Colaborare strînsă cu agentul țării în capitala franceză, lt.-colonelul Ioan Alecsandri. Odobescu insistă și obține ca România să fie reprezentată ca stat independent, suveran; „...această expozițiune — raportează el — nefiind, ca cele precedente, un simplu concurs de manufacturi, în care țările industriale vor avea singure onoare și avantaj, ci fiind mai mult o adunare de specimene a produselor de tot felul, atât ale naturii, cît și ale geniului omenesc, nu este țară pe pămînt care să nu-și găsească într-însa un loc potrivit; se înțelege dar că România, așa bogată în produse naturale, așa originală în geniul său național, moștenit și păstrat cu sfințenie de la colonii romani ai Daciei, că România, zicem, va atrage asupra-și o atențiune particulară printre statele europene”.

1—8 decembrie: Înaintea membrilor Academiei de inscripții și bele litere din Paris, Odobescu înfățișează roadele cercetărilor sale de cîțiva ani asupra Tezaurului de la Pietroasa. Printre auditori se găsea și fostul său profesor Egger: „Această împărtășire a inspirat un interes destul de viu din partea acelui corp științific asupra prețioaselor odore ale muzeului nostru, și mi s-a cerut cu multă insistență a mijloci pe lângă guvernul nostru ca acele obiecte, precum vor fi multe alte antichități de prin alte țări, să fie și ele expuse cu ocazia întrunirii universale de la 1867”.

22 decembrie: Încheie contract cu arhitectul Ambroise Baudry pentru amenajarea pavilionului românesc.

1866

Ianuarie: În primele zile ale anului, Alex. Odobescu, însoțit de Sasa Odobescu, se întoarce de la Paris în țară.

2 mai: Reprezentație extraordinară, în sala Operei, pentru ajutorarea săracilor din Moldova. În program *Confiden-*

tul de Scribe și Embrassons nous Follville, comedie-vo-devil într-un act de Labiche, avînd în distribuție și pe Odobescu, alături de G. Fălcoianu, prințesa A. Ghica, Blaremburg și Săvescu.

- 15 *iulie*: Înaintează un raport ministrului instrucțiunii, C.A. Rosetti, prin care solicită sprijin pentru efectuarea unor investigații arheologice în districtele Buzău, Rîmnic, Brăila, Covurlui. „Trebuiește dar, după părerea mea, ca noi, românii, să ne silim înșine a face în sînul țării noastre toate acele cercetări istorice care au de scop a întări naționalitatea noastră și a adăuga un nou contingent la cunoștințele omenirii întregi. Din parte-mi, n-am fost niciodată mai fericit decît cînd mi-a fost posibil d-a contribui, pre cît mi-a stat în putere, la o asemenea lucrare importantă.” Ținta principală a noilor explorări ar urma să fie regiunea unde fusese descoperit Tezaurul de la Pietroasa. Ministrul aprobă lucrarea, dar nu poate fi începută imediat, din cauza izbucnirii unei epidemii.
- 19 *iulie*: Răspunde la invitația lui Ion Ghica de a participa la o consfătuire asupra organizării teatrului român. Regretă că nu poate fi prezent, întrucît avea pregătită mai dinainte o excursie cu neputință de amînat. Dar este gata, peste 6 zile, cînd se va reîntoarce să pună la dispoziție „orice cunoștințe vom putea avea în materia despre care e vorba și care negreșit mă interesează foarte mult”.
- 12 *august*: Consiliul de miniștri ia în discuție raportul ministrului lucrărilor publice (D. Sturdza) și aprobă reluarea lucrărilor pentru participarea Romîniei la Expoziția universală din 1857. Propunerea de a-l numi tot pe Odobescu comisar al pavilionului românesc întrunește acordul general.
- 19 *septembrie*: Din București, Nicolae Golescu scrie la Paris lui Ștefan Golescu: „Alexandru Odobescu, acest om devotat lui Cuza și care afirmă cele mai îngrozitoare lucruri despre stările de astăzi, a fost numit comisar pentru expoziția de la Paris. Prințul cunoaște perfect de bine viața sa trecută și prezentă, și totuși l-a numit. Intrigile sînt mari.”

10 *o c t o m b r i e*: Este difuzată cea de-a doua circulară către prefecti și autoritățile comunale, prin care Odobescu explică însemnătatea expoziției și necesitatea de a colecta exponate de pe întreg cupriusul țării. O primă circulară se ciocnise de neînțelegerea și dezinteresul general. Presupunerea că nu ar exista produse naționale demne de a fi înfățișate străinătății este combătută de Odobescu: „De cițiva ani, un fel de virtej ne-a cuprins mințile, care ne arată în fețe aurite toate cîte ne vin din străinătate și ne face a disprețui tot ce este de la noi. Poate că, arătînd lumii străine mult-puținul cît țara și nația noastră produc, acea lume ne va deschide ochii asupra lucrurilor de preț ce posedăm.” În aceeași zi îi scrie agentului țării la Paris, colonelul I. Alecsandri, inaugurînd o bogată corespondență legată de colaborarea lor la pregătirea pavilionului românesc. Îl anunță că, datorită schimbărilor politice din anul respectiv, lucrările pregătitoare au stagnat, dar acum vor încerca să urgenteze totul. S-a comandat sculptorului Storck macheta mănăstirii Curtea-de-Argeș (2,50 m lungime, 2,75 m înălțime). Recomandă arhitectului Baudry să folosească în decorarea pavilionului motive naționale din cartea lui Reissenberger despre Curtea-de-Argeș. Se gîndește la eventuala instalare în parcul expoziției a unei ferme țărănești specifice. „Îmi place să cred că expoziția romînă, cu toate greutatețile pe care le vom avea de depășit, va reprezenta cu demnitate străinătății tinărul nostru stat.”

9 *n o i e m b r i e*: Îi explică lui Ion Alecsandri întîrzierea lucrărilor, cauzată de absența lui D. Sturdza. Crede că suma alocată le va permite să execute totul foarte larg. Pentru că la sectorul industrial nu vor avea prea multe exponate, propune o amplă construcție mecanică, astfel făcută, încît să permită scurgerea continuă, în valuri, a produselor agricole naționale („fîntîna cerealelor”). „Acest fel de decoruri, executate în mari proporții, nu va lipsi, gîndesc, să producă un efect original; în orice caz, va avea un sens alegoric limpede: va spune publicului că dacă Romînia nu are mașini, ea nu este mai puțin un izvor inepuizabil de bogății agricole.”

12 *noiembrie*: Atrage atenția lui I. Alecsandri asupra semnificației pe care trebuie s-o capete participarea țării la expoziție: „Ar fi important pentru noi să profităm de această ocazie pentru a înlocui pe nesimțite în tot ceea ce privește lucrările expoziției denumirea oficială de Principatele Unite Române cu aceea de România”.

13 *noiembrie*: În ajunul deschiderii Camerei îi sugerează lui Ion Ghica să facă astfel ca în mesajul prințului regent să se sublinieze importanța participării României la Expoziția universală.

1867

Ianuarie: Unul din rarele momente când familia era reunită în țară. Maria cu Adolph d'Avril și cu doi copii ai lor (probabil Louis și Hélène) se aflau la București. Maria se distra mergînd la baluri și primind invitați acasă. Alexandru obținuse asentimentul d-nei Cornescu pentru căsătoria fiicei sale cu Constantin Odobescu.

Ianuarie: Drumurile impracticabile din țară împiedică transportul lăzilor cu materialele pentru expoziție. Odobescu cere lui I. Alecsandri să intervină pentru prelungirea termenului de predare.

Martie: Se începuse transportul, nu însă fără încurcături care zădărniceau orice intenție de organizare.

Aprilie: P.S. Aurelian, membru în juriu, și G. Steriadi, secretarul comisiei, plecau la Paris pentru amenajarea pavilionului, în vreme ce Odobescu rămînea pe loc, să supravegheze expedierea. În corespondența sa își fac loc apeluri la economie.

Mai: La începutul lunii, Alex. Odobescu, luîndu-și cu el soția și fiica, pleca la Paris pentru definitivarea pavilionului românesc din cadrul Expoziției universale, în timp ce d'Avrilii mai rămîneau cîteva zile cu Catinca. Ducea cu sine Tezaurul de la Pietroasa. La Viena a făcut o scurtă escală, după care a continuat drumul prin München.

11 *iunie*: Într-o scrisoare către un amic din București (probabil Grigore N. Manu) declară că amenajarea pavilionului merge lent, datorită întîrzierii fondurilor din țară,

unde nu există interesul cuvenit. Frecventează spectacolele de operă: se pregătea pentru *Don Carlos* de Verdi, după ce fusese la *Romeo și Julieta* de Gounod, unde l-a satisfăcut punerea în scenă, însă muzica i s-a părut afectată, fără strălucire („rien de saillant”), cu mult sub *Faust*. Îi trimite reproducerea unui portret al său, executat în acuarelă, de Aloph. („Auzi, domnule, că e groaznică!”)

- 17 *i u n i e*: Maria o informa pe Catinca Odobescu că Sașa își amină plecarea la băi (Ems) pentru a-i ajuta lui Alexandru la aranjarea costumelor naționale ce urmau să fie expuse.
- 22 *i u n i e*: Din nou Maria către Catinca: „Aranjarea expoziției române e aproape terminată și am auzit cu plăcere mai mulți români zicând că de la venirea lui Alexandru expoziția lor a luat cu totul altă turnură”. Proiectul Sașei de a merge la Ems s-a spulberat: Nini (fetița ei) suferă de ochi și are nevoie de îngrijire medicală.
- 19 *i u l i e*: Starea sănătății Ioanei se îmbunătățește, în schimb, Alexandru acuză dureri de picioare.
- A u g u s t*: Numeroși români veniseră să vadă expoziția. Printre ei, Cornescu, Samurcaș, Anastasaki.
- 25 *a u g u s t*: După ce i-a trimis pe ai săi în țară, Alexandru se grăbește să-i mărturisească Sașei regretul de a nu fi avut bani pentru a sta mai departe împreună, la Paris. Încă nu s-a obișnuit cu absența fetei și ar dori s-o audă vorbind ca de obicei: „Tăticuțule, dă-mi un kitie și condei”. A frecventat câteva spectacole la Palais Royal: „Îți vorbesc de distracții, sărman inger, ție, care mergi să te izolezi ca o călugăriță în tirgul tău!”
- 28 *a u g u s t*: Despărțirea îi dă stări melancolice. „Vă urmez fără încetare cu gândul și am adesea momente de mare tristețe gândindu-mă la voi.” Nu poate lucra. Cu Aurelian și Mitică Bărcănescu, au fost la Folies Dramatiques, amuzându-se copios cu *Canotiers de la Seine*. Durerile la genunchiul stâng persistă, fapt pentru care nu a trecut de câteva zile nici pe la expoziție, nici pe la Maria.
- 31 *a u g u s t*: O informează pe Sașa (căreia îi scrie „puiculița mea”) că a primit de la Adolph cele două portrete: unul grup, toți trei, altul ea singură. „Portretul tău sin-

gură este mult mai bine realizat; ai aici un aer sentimental care contrastează cu aerul surizător din celălalt. Le privesc pe rînd și-mi spun că tu trebuie să fii, desigur, ca în amîndouă: tristă în singurătate, surizătoare cînd ai în preajma ta micul nostru grup."

3 s e p t e m b r i e: Lucrează de zor la redactarea catalogului expoziției, cu speranța că în 10-12 zile va fi gata. Scri-sorile—expediate la București, pe adresa: Str. Verde, 18.

8 s e p t e m b r i e: Melancolic, în continuare, din pricina separației. Fiecare fetiță blondă întîlnită pe stradă îl face să tresară și să regrete că nu-i a lui. La Teatrul Italian o văzuse pe Patti în *Somnambuli*: „Este o perfecție: frumoasă, nostimă, modestă; o voce delicioasă, un parfum de puritate, un farmec nespus; te încîntă, dar nu te seduce; n-are accentul pasiunii, cîndorea mai mult o învăluie. Într-adevăr, este tot ce se poate vedea mai drăguț în materie de femeie și cîntăreață."

9 s e p t e m b r i e: Se plînge de monotonia existenței lui. Lucrul nu înaintează atît de repede pe cît ar trebui și recunoaște că-i lipsește dispoziția necesară. „Știi tu — explică Sașei — că există momente în care spiritul se refuză lucrului și cu eforturi mari nu poți ajunge să faci ceea ce ai realiza foarte ușor în momentele cele mai bune." Pentru săptămîna următoare speră să pună la punct partea din catalog referitoare la costumele naționale.

O c t o m b r i e: Închiderea expoziției.

4 n o i e m b r i e: Maria o liniștea pe Catinka în privința lui Alexandru, pe care îl vedea zilnic, deși era extrem de ocupat cu ambalarea exponatelor.

În acest timp, diverși furnizori ai pavilionului românesc somau lichidarea unor sume restanță: un A. Juhau, în-cadrator, un V. Prou, cel ce tipărise etichetele, ș.a. Arhitectul Montaureanu cerea înapoierea unor planuri.

Cu asentimentul guvernului, Tezaurul de la Pietroasa este împrumutat muzeului South-Kensington pentru a fi expus la Londra pînă în primăvara viitoare. Cîte calomnii se vor urzi în legătură cu acest neinspirat împrumut!!

19 d e c e m b r i e: Apăruseră complicații financiare în legătură cu lichidarea expoziției. Adolph d'Avril sugerează

Catinchii posibilitatea unor soluții prin angajarea veniturilor de la moșii și eventual vânzare de lemn din pădurile Zurbaua. Pentru discreție, recomandă ca orice corespondență în această problemă să i se expedieze cifrat.

30 decembrie: Sub presiunea scadențelor, pe care nu le putea onora, Odobescu se retrage din Paris, așteptind găsirea soluțiilor mintuitoare. Maria o vestește pe Catinca: „Alexandru a lăsat aici 12.000 franci datorii personale declarate. Probabil se vor găsi încă destule altele.“

1868

Ianuarie: Furtuna, o dată dezlănțuită, angrenează și pe alții. Sașa se îmbolnăvește la București. Adolph d'Avril, în drum spre Galați, se abate din cale pentru a o ajuta pe Catinca să descurce afacerile. Alexandru urzește planul plecării în Rusia, deși, de acolo, mama Sașei părea a nu voi să audă de toate încurcăturile.

7 februarie: Din avenue Josephine 83, unde locuiau d'Avrilii, pleca spre București o scrisoare cu vești oarecum mai liniștitoare despre Alexandru. Acesta încerca să-și recapete calmul în speranța că, după rezolvarea dificilei situații, Sașa cu fetița ar putea să vină în Franța și, împreună, ducând un trai modest, să-și refacă existența zdruncinată. Adolph îi vorbise de eventuala înființare a unei catedre de limba română la școala de limbi orientale. „Dacă mi-ar da-o mie — îi mărturisea Mariei — aş găsi în aceasta o ocupațiune pe placul meu și, reluând firul întrerupt al lucrărilor mele literare, aşezat liniștit cu mica mea familie în apropierea centrului luminilor și departe de vexațiile ce le-aş avea de suportat pentru un moment în țară, aş ajunge, încet-încet, prin servicii reale aduse țării mele, să redobândesc considerația și încrederea pe care le-am pierdut în mod atât de deplorabil.“

15 februarie: Maria predase lui Alexandru cei 150 fr. de la Catinca. Se întreba ce hotărâre va lua Sașa sub diversele influențe.

22 februarie: Alexandru manifesta intenția înapoierii în țară dacă familia îi lichidează datoriile sale din Paris.

- 24 februarie: Tăcerea prelungită a Sașei tulbura gândurile lui Odobescu. „*Pauvre garçon!*” exclamă compătimitor Maria în scrisoarea către Catinca.
- 29 februarie: Din Galați, Adolph d'Avril o informează pe Catinca despre cererea de ajutor din partea lui Alexandru și se arată neîncrezător în spiritul lui de economie.
- 7 martie: Din nou d'Avril scrie Catinchii, declarându-se dispus să acorde un împrumut pînă la vânzarea moșiei Odobeasca, problemă cu care se ocupa Samurcaș.
- 9 martie: Maria comunica precipitată plecarea a lui Alexandru spre Kamenka (în Rusia), după primirea unei scrisori foarte reci de la Sașa.
- 10 mai: O scrisoare a Mariei către Catinca precizează că au fost achitate toate creanțele expoziției. A apărut și volumul complet despre România (*Notice sur la Roumanie...* în colaborare cu P.S. Aurelian, cuprinzînd în partea a doua o primă relatare asupra Tezaurului de la Pietroasa). În timpul acesta, veștile din Rusia nu erau cele mai bune. Sașa, bolnavă, trebuise să fie dusă la Petersburg pentru asistență medicală. Doctorii îi prescriseseră băi. Dar asta depindea de eventuala subvenție a contelui (Kiseleff), care le și trimisese 2.000 fr. la Petersburg.
- 4 iunie: Alexandru profitase de prezența la Petersburg și în direcția cercetărilor lui. Scrisa entuziasmat: „Colecțiile Ermitajului, atît de puțin cunoscute lumii savante, mi-au oferit bogății nesperate pentru studiile mele. Chestiunea bijuteriei și orfevreriei la barbari, de care mă ocup de atîta vreme, nu poate fi lămurită nicăieri mai bine decît aici. Niciodată nu s-au publicat toate bogățiile deținute de unele dintre muzeele Petersburgului, și nimeni dintre oamenii competenți pe care i-am cunoscut în Franța și în Germania nu au idee de ceea ce se află aici. În plus, am descoperit de asemeni lucruri avînd legătură cu vechea bibliografie a țării noastre; în fine, de peste 15 zile lucrez ca un negru; intru seara extenuat de oboseală, și pe lîngă asta lumina nopții mă împiedică mult timp să adorm.” Apucase nopțile albe și se minuna că la miez de noapte putea citi în cameră fără altă lumină.

Locuia în preajma vestitei biserici Sf. Isaac, a cărei construcție, din granit și bronz aurit, îl încânta mai mult decât monumentul împăratului Nicolae, situat în apropiere.

16 iunie: Pe când Sașa se găsea în drum spre Paris (via Viena, de unde telegrafia Mariei), Alexandru se reîntorcea în Bucureștiul părăsit de peste un an.

Iulie: Sașa sosea și ea la București, după ce, la Paris, avusese convorbiri cu Kiseleff. Refuzase din nou să meargă la Ems. Maria certifica vânzarea unor obiecte ale lui Alexandru.

Septembrie: Se ipotecase Odobeasca, după afirmațiile Mariei (care căuta s-o consoleze pe Catinca de înstrăinarea moșiei), în condiții avantajoase pentru toată lumea, încât Alexandru își va ușura situația, d'Avrilii vor reîntra în banii împrumutați la Paris, Constantin va fi și el mai liniștit.

1869

August: În primele zile ale lunii, Al. Odobescu era condus de soție și fiică la Filaret, unde se imbarca în diligență pentru un nou voiaj în străinătate. De data asta mergea la Copenhaga, delegat să participe — împreună cu V.A. Urechia — la a patra sesiune a Congresului internațional de antropologie și arheologie preistorică. De acasă, Sașa avea grijă să-l țină permanent în curent cu existența familiei. Locuiau în str. Roselor 24 — în „vila roselor“, îi plăcea lui Sașa să spună. Nini plinsese în hohote după plecarea tatăcului, apoi se supusese ascultătoare mamei, cu care învăța alfabetul. Privit din afară, traiul Sașei putea să pară ceremonios; întreținea un numeros personal de serviciu feminin, zilnic ieșea cu trăsura în oraș, făcea vizite cucoanelor din familie (Elena Cornescu, Lența Izvoranu, Mașenca etc.). Însă din scrisori realitatea apare mai puțin roză. „Sîntem ca țigani cu cortu“, comentează Sașa, mai în glumă, mai în serios. Cererea Caterinei Kolontaeff de a-i împrumuta un napoleon îi provoacă un zîmbet amar: „Sărac la sărac trage!“ . Ea însăși trebuie să umble după împrumut, și cînd obține de la Anastasaki zece galbeni, izbucnește triumfătoare: „Lumea e a mea!“ .

Ceea ce mîndria o împiedică să arate în afară recunoaște în intimitate: „Îmi tirăsc existența (*je traîne mon petit boulet d'existence*) așteptînd zile mai bune“. Grijile nu-i consumau rezerva de tandrețe, pe care o revărsa asupra celui dus: „Mă rog lui Dumnezeu pentru tine, să-ți dea sănătate pînă la finele voiajului și să-ți asigure un succes deosebit“.

Savanții adunați în capitala Danemarcei au ascultat cu interes comunicarea lui Odobescu, susținută în cea de-a cincea zi a congresului (la 31 august). Delegatul român a înfățișat *Antichitățile preistorice ale Romîniei*, vorbind liber și ajutîndu-se în prezentarea subiectului de mulaje anume pregătite și aduse din țară. Învățați cu renume — Capellini, Worsaae, Vogt, de Quatrefages, Desor — au luat parte la discuții pe marginea acestei expunerii. În cele opt zile ale reuniunii, dezbaterile au alternat cu călătorii în țară pentru vizitarea unor muzee, vestigii sau săpături arheologice.

14 s e p t e m b r i e: Abia întors la București, Odobescu se grăbește să publice în ziarul *Opiniunea constituțională* o dezmințire a calomniilor inventate pe seama sa, cum că ar fi amanetat Cloșca cu puii de aur pentru a soluționa complicațiile financiare din epoca Expoziției universale.

1 8 7 0

24 m a r t i e: Se adresează lui Al. G. Golescu (Arăpilă), prim-ministru, pentru a obține de la guvern sprijinul să continue cercetarea mănăstirilor, începută și întreruptă cu zece ani în urmă, fiind în intenția sa să alcătuiască o amplă lucrare, în care „se vor găsi, pentru prima oară, modele numeroase și notiții dezvoltate despre arhitectura, artele, industriile, paleografia și relațiile intelectuale și comerciale ale Romîniei în timpii trecuți“. „Este poate cam cutezător din parte-mi a mă crede în stare de a executa o astfel de lucrare; însă, cu toate netrebniciiile cu care bunăvoința compatrioților mei mă gratifică de cîțva timp, eu, unul, tot n-am pierdut încă curajul, nici voința, ba nici chiar puțința de a face ceva bun și folositor pentru țară.“

Aprilie: Însoțit de prietenul Cornescu, pleacă să viziteze Grecia. După o scurtă oprire la Constantinopol („Hotelul Byzanț”) merg la Athos, în ale cărui mănăstiri avea să descopere nenumărate vestigii românești.

Mai: Pe cînd Odobescu își continua călătoria, acasă, Ioana se îmbolnăvise de rujeolă, făcînd o formă gravă, complicată cu bronșită. Sașa îl informa că amenajase grădina, plantînd mult liliac.

10 septembrie: La propunerea lui Al. Papiu-Ilarian, Academia îl alege membru pe Al. Odobescu.

Noul ales se găsea, de mai multă vreme, în străinătate, împreună cu familia. Umbla să colecționeze material și observații nemijlocite pentru studiul Tezaurului de la Pietroasa.

1 octombrie: Despărțindu-se de Sașa la Ouchy, în Elveția, Alexandru pleacă spre Italia. După ce traversează lacul Lemman, face un prim popas la St.-Maurice pentru examinarea unui tezaur de vase antice. A doua zi avea să scrie Sașei: „Sînt de o frumusețe remarcabilă și de un interes capital pentru studiile mele”. După Essen, în Germania, și Aix-la-Chapelle, cu vestita catedrală a lui Carol cel Mare, aceasta era cea de-a treia localitate pe care o vizita acum cu scopul de a colecta observații pentru studiile sale arheologice.

2 octombrie: De la St.-Maurice, cu trăsura, pe un drum de-a lungul Ronului, printre munții înalți, care îi aminteau de Valea Prahovei, îmbătat de parfumul finului proaspăt cosit („*c'était délicieusement vivifiant*”), ajungea la Martigny. Mulțimea emigranților francezi întâlneau la hotel îl indignează: „Dacă eram francez, mi-ar fi fost rușine să fiu în octombrie 1870 la Martigny, apărut de Alpii Elveției...”.

3 octombrie: Traversează în trăsură Simplonul și seara este la Baveno. De la ferestrele hotelului „Bellevue”, se încîntă cu priveliștea lacului Maggiore, deasupra căruia strălucesc luna și stelele (frenezia lamartiniană din tinerețe nu se stinsese).

4 octombrie: Ajunge la Milano și, fără zăbavă, începe să colinde monumentele cele mai vechi. La bisericile St.-Ambroise și St.-Laurent cercetează splendide mozaicuri

murale, prilej de comparații cu cele văzute în Orient (Athos, Constantinopol, Salonic). Domul îl impresionează, deși nu iubește stilul gotic. Arcul de triumf înălțat aici de Napoleon i se pare superior din punct de vedere artistic celui din Paris. Mai vizitează Arenele, galeriile Victor Emmanuel, teatrul Scala numai pe din afară. Constatând în jurul său entuziasmul italienilor față de apropiata înfăptuire a unității naționale, se gîndește cu tristețe la Parisul asediat de armatele prusace. „Mărturisesc că în mijlocul plăcerilor pe care le încerc la vederea atîtor minunate opere ale naturii și ale oamenilor, gîndul la acest deplorabil război mă întristează...”

o c t o m b r i e: Atîtea frumuseți coplesitoare îl amețesc și îi inspiră teama că se va vedea abătut de la scopul principal al cercetării sale: arta bizantină, spre studiul Renașterii și al artelor italiene specifice. A vizitat încă o dată Domul, bazilica Santa Maria, fiind adînc emoționat de *Cina cea de taină* a lui Leonardo da Vinci, Biblioteca Ambroziană, unde cade în extaz dinaintea unei șuvițe din părul Lucreției Borgia („*quel blond adorable!*”), palatul Brera, iar în apropiere de Milano, la Monza, un tezaur vestit al regilor lombarzi, cu piese de mare interes arheologic, dintre care unele îi inspiră asociații cu Pietroasa.

6 o c t o m b r i e: La Bologna se întîlnește cu Capellini. Orașul îl cucerește prin „sumptuoasa austeritate”. În biserici și muzee află multe lucrări de Guido Reni și frații Carracci, dar este tocmai școala picturală care îl entuziasmează cel mai puțin. Mai mult interes îi deșteaptă impunătorul edificiu al vechii Universități. Cît privește domeniul său de studiu, materialul este foarte sărac. Seara a vizionat, la Teatrul Comunal, două acte din opera lui Meyerbeer *Dinorah ou le Pardon de Ploërmel*. Atmosfera din sală, asemănătoare cu a teatrului bucureștean, îi deșteaptă „dorul de țară”, însă spectacolul îl umple de amărăciune, amintindu-i agonia Parisului. În general, îl irită buna dispoziție a italienilor și o interpretază ca indiferență față de tragedia franceză. Le amintește versul „marelui” Corneille: „*A vaincre sans combat c'est triompher sans gloire!*”.

7 octombrie: Cea mai mare satisfacție de cînd a trecut Alpii în Italia îi este dat s-o cunoască la Ravenna („Hôtel de l'Europe"): „Ce mai oraș, draga mea! îi scrie Sașei, în culmea entuziasmului. E adevărat că pentru lume, în general, este un orașel de provincie îngrozitor; însă pentru un cercetător al artelor bizantine (*du bas empire*), este un paradis, o casetă cu minuni, o avalanșă (*un feu roulant*) de surprize amețitoare. Ravenna este în Occident rivala orientalului Salonic în ceea ce privește mozaicurile." Contemplarea mozaicurilor îl absoarbe cu totul, încît ajunge să treacă indiferent și grăbit pe lângă picturi ale maeștrilor italieni, spre dezolarea ghidului. „Au un nu știi ce — se explică Odobescu — care place, în ciuda imperfecțiunilor artei; aceasta nu este ireproșabilă, dar satisface cum nu se poate mai mult sufletul și simțurile. Aceste lungi șiruri de sfinți și fecioare în rochii albe, cu coroane de frunze în mînă; severele biblice în care Crist e un tînăr adolescent înveșmîntat; procesiunile împăratului și împărătesei Bizanțului, atît de somptuos îmbrăcați; arabescurile fine și grațioase, în care porumbei albi vin să bea față-n față dintr-un frumos vas umplut cu apă albăstruie, în care căprioarele și cerbii par a zburda prin frunzișuri încilcite, în care mioarele imaculate pasc iarba fragedă; toată această varietate, atît de simplă, atît de gravă, mă emoționează mai mult decît capodoperile artelor ulterioare."

8 octombrie: Încă o zi la Ravenna. Vizitează, în afara orașului, bazilica St.-Apollinaire (stil grandios, 24 coloane în marmură, absida acoperită cu un mozaic secular, 12 sarcofage de toată frumusețea), apoi biblioteca orașului, unde este un muzeu, pe cît de sărac în orfevrerie, pe atît de bogat în fildeșuri sculptate („*quelle magnifique collection!*"). La catedrală, un fotoliu de fildeș, se zice al lui Maximilian, i se pare „o minune de bogăție și finețe". Bucuros de a-și fi putut procura un album cu reproduceri fotografice.

10 octombrie: Copleșit, amețit, uimit la culme de mulțimea capodoperelor artistice întîlnite în Florența. Două puncte ale orașului l-au reținut cu deosebire:

Piața Domului, unde se află laolaltă monumente arhitecturale de Brunelleschi, Ghiberti, Giotto, și Piața Primăriei cu celebra galerie „dei Uffici”. Numai gândul de a intra aici îi produce amețeli. „*Quel chaos de belles choses!*” exclamă, nemaștiind unde să se oprească mai întâi: Rafael, Tizian, Donatello, Michel Angelo, Cimabue, Arcagna, Andrea del Sarto. Ceramica lui Luca della Robbia îl entuziasmează, amintindu-i figurinele lui Bernard Palissy. Toate aceste minuni nu pot fi înțelese cu adevărat decît văzîndu-le. Emoționat peste măsură, nu mai are putere să meargă și la galeria Pitti și părăsește Florența cu regretul de a nu fi văzut capodopera lui Rafael *Venera șezînd*.

11 octombrie: În fine, ajunge la Roma, cucerit, din capul locului, de înfățișarea într-adevăr demnă de o capitală. Totuși, ceea ce-l cucerește mai ales este partea antică, vestigiile vieții romane, care-i dau o euforie latinizantă: „Am pășit pe dalele atinse de picioarele tuturor marilor romani”. Forul, Coliseul, Capitoliul, Coloana lui Traian sînt cele dintîi obiective vizitate în mare febră.

12 octombrie: Ore în șir a colindat biserici, capele, muzeul Latran, fără a izbuti să parcurgă mai mult de un sfert din oraș. După ce la Florența, în capela Medicilor, contemplase *Gînditorul* lui Michel Angelo, acum rămîne înmărmurit de forța, de energia expresiei lui *Moise* din biserica Santo Pietro di Vincoli. „Michel Angelo este cu siguranță uriaș.”

13 octombrie: Cutreieră palatele lui Cezar.

14 octombrie: Continuă investigarea bisericilor pentru mozaicurile din primele secole. Cele mai interesante i se par cele din biserica Santa Pudenziana. Alte monumente romane, între care Arcul de Triumf al lui Septimiu Sever. La mănăstirea iezuiților vizitează Muzeul Kircher, fiind bine primit de director. Marea biserică Sf. Petru, atracția tuturor turiștilor, îl lasă indiferent: „după exuberantele bogății decorative din Sf. Petru, am fost cu cea mai vie plăcere să-mi odihnesc ochii pe grațioasele arabescuri în mozaic”. Rămîne un fervent partizan al

stilului bizantin. „Goticul este uluitor, dar nu frumos; stilul Renașterii, grațios în amănunte, cînd se vrea a se da amploare detaliilor sale, produce efectul unui chip frumos privit prin lupă, ceea ce e aproape monstruos.”

15 octombrie: Ultimele speranțe de a mai căpăta permis de acces la galeriile Vaticanului s-au spulberat. Încîntat de Termele lui Caracalla. Petrece cîteva ore în galeriile unei catacombe din primele timpuri ale creștinismului.

16 octombrie: Părăsește Roma, cu trenul, prin Livorno, Pisa, Florența, Bologna. Cîtă vreme drumul a mers paralel cu țărmul Mediteranei, Odobescu a contemplat întinderile marine de azur, gîndindu-se la micuța Ioana, care în timpul acesta se bălăcea în valuri la Etretat. Seara se oprește la Arona („Hôtel Royal”), unde urmează să se întâlnească cu Sașa, pentru ca împreună să plece la Veneția.

26 octombrie: Ajuns la Viena („Grand Hôtel”), Odobescu îi scria prietenului J.A. Cantacuzino (Zizin) la Belgrad: „După patru luni de peregrinări de-a lungul Prusiei victorioase și brutale, a Franței umilite și însingurate, a Elveției liniștite și egoiste, în fine, a Italiei, îmbătată de ușoarele ei succese, iată-ne pentru cîteva zile la Viena, așteptînd aici plecarea vaporului de luna viitoare, 31 oct.” Îl solicită să-i procure anumite cărți, justificîndu-se astfel: „*La bibliomanie est, vous le savez, ma nature même*”.

1871

2 ianuarie: În corespondență cu I. Safarik, președinte al Societății științifice sîrbe din Belgrad, căruia îi trimite mai multe volume în schimbul unor cărți primite de la acela: „Profit de acest prilej, domnule președinte, spre a vă exprima toată dorința ce am de a vedea stabilindu-se, pe terenul ocupațiunilor științifice, raporturi mai frecvente și mai intime între cele două țări ale noastre...”. Adresa sa: str. Roselor, 24.

La aceeași dată subscrie la fondul de ajutor pentru ostași francezi, făcînd să apară în presă o scrisoare de justificare: „Mîhnîți de nevoile actuale ale poporului francez,

pe care și legături și datorința m-au învățat a-l iubi, viu să depun o modestă sumă de 200 franci la subscripțiunea pentru prizonierii francezi, însoțind-o însă cu nemărginite și fierbinți urări pentru succesul Franței, de la care, singură, cred că putem aștepta un sprijin sincer și spornic la consolidarea noastră națională".

- 8 ianuarie: Încerca să transmită vești cumantului său, Adolph d'Avril, izolat în Parisul asediat de nemți, prin intermediul agentului român la Londra, I. Strat.
- 28 ianuarie: Scribe arhitectului Lambris din Aix-la-Chapelle, rugându-l să refacă unele desene-copii după piesele Tezaurului.
- 5 februarie: Corespondență cu prof. G. Capellini din Bologna, veche cunoștință de pe vremea congresului de arheologie de la Copenhaga, pe care îl revăzuse cu prilejul recenteii călătorii în Italia.
- 16 februarie: Expedia pictorului fotograf Luigi Ricci la Ravenna un rest de bani datorăți pentru reproducerea după mozaicurile din Florența.
- 20 februarie: Mulțumea cavalerului Joseph Aria din Bologna pentru lucrarea de arheologie ce-i expediase. Susținută corespondență, pentru comenzi de cărți, cu librari din Berlin, Viena, Londra, Pesta, Roma, Paris. Adresa indicată: str. Verde, 18.
- Iulie: Inaugurează publicarea unor cercetări asupra așezămintelor antice din România cu *Notiție despre localitățile însemnate prin rămășițe antice în districtul Dorohoi*, lucrare apărută mai întâi în *Monitorul oficial* și reluată imediat de *Trompeta Carpaților și Românul*.
- 1 august: Se deschide sesiunea generală a Societății academice, cea dintâi la care participă Odobescu, avînd o activitate prodigioasă.
- 3 august: Exprimă opinia că ar trebui să se țină mai multe ședințe publice și sugerează stabilirea unor zile fixe cînd publicul să știe că poate asista la dezbaterile savantului corp.
- 5 august: Donează bibliotecii academice diferite volume de arheologie și filologie.
- 12 august: Prezintă în ședință publică — după ce în ajun îl citise în ședință restrînsă — raportul din partea

comisiei pentru cercetarea manuscriselor prezentate la concursul de traduceri din Iuliu Cezar: *De bello gallico*.

23 *august*: În urma propunerii de a se edita o foaie periodică sub auspiciile Societății academice, pentru dezbatere filologice, literare, arheologice, istorice, științifice, se numește o comisie însărcinată cu alcătuirea unui proiect — comisie alcătuită din Odobescu, Massim, Papiu-Ilarian.

24 *august*: Secția de istorie-arheologie a Societății academice ia act cu satisfacție de donația lui Al. Odobescu în valoare de 1.000 de lei pentru punerea în concurs și premierea unei lucrări pe tema: *Cercetări asupra popoarelor care au locuit țările române de-a stînga Dunării mai înainte de conquista acestor țări de către împăratul Traian*.

25 *august*: Pledează, în ședință plenară, pentru înmulțirea membrilor: „Dacă admitem, precum trebuie să admitem, că societatea noastră este în folosul patriei, atunci datorința noastră este să ne înmulțim membrii, cari reprezentînd toate științele în sinul nostru, să putem atinge mai ușor și mai cu eficacitate scopul pentru care s-a înființat această societate”.

4 *septembrie*: Participînd la ședințele secției filologice, combate energic dicționarul latinizant în curs de redactare pentru faptul că inventează o limbă artificială, diferită de cea scrisă și vorbită. Replică enervați Papiu și Laurian.

7 *septembrie*: Propune a fi aleși membri onorifici mai mulți cărturari străini, printre care pe fostul său profesor de la Sorbona, Emil Egger, și pe italianul G. Capellini. Tot atunci Al. Papiu-Ilarian susține candidatura lui Adolph d'Avril.

9 *septembrie*: Face noi propuneri de a se primi ca membru activ P.S. Aurelian, iar ca membri onorifici E. Desjardins (epigrafist, Paris), W. Fröhner (conservator de anti-chități la Louvre), Ferdinand de Lasteyrie (Paris), Charles de Linas (Arras-Franța), Alexis Uvarov (Moscova), Fr. Bock (Aix-la-Chapelle), A. Ubicini (Paris). Toți sînt votați.

13 septembrie: Secția de istorie-arheologie însărcinează pe Al. Odobescu și V.A. Urechia să alcătuiască un catalog al antichităților aflate la muzeul din București.

15 septembrie: La încheierea lucrărilor sesiunii, Al. Odobescu invită un număr de colegi academicieni la faimosul „prînz academic”. A doua zi, Sașa se va grăbi să o informeze pe Catinca Odobescu asupra evenimentului. Fuseseră 11 invitați. A lipsit Laurian, motivînd că nu se simțea bine (?). S-a făcut mult haz pe seama meniului, redactat de Odobescu în limbajul latinizant al *Dicționarului*. Barițiu a toastat mișcător pentru Odobescu. Petrecerea s-a prelungit pînă către 9 seara, în camerele splendid luminate. „*Tout était parfumé*”, comentează Sașa.

24 octombrie: Încearcă să obțină o subvenție pentru realizarea proiectului relativ la studiul Tezaurului de la Pietroasa. Este angajat în această direcție de mulți ani și a perseverat să lucreze, în ciuda insinuărilor și a mijloacelor materiale personale, cu totul disproporționate față de subiect.

Pentru sprijinirea Congresului de arheologie și antropologie, urmînd a se întruni la Bologna, inițiază o subscripție, la care obține contribuții din partea următorilor: Grig. N. Manu, Nic. Kretzulescu, P.S. Aurelian, Gr. Ștefănescu, A. Marcovici, C. Esarcu, dr. P. Iatropol, B.P. Hasdeu, Pavel Iacovenco.

O dare de seamă despre arta la Muntele Athos publică în *Analele arheologice* din Paris.

1872

Aprilie: În corespondența cu Sașa vorbește despre afacerile morii de la Dragomirești, care sînt dezagregabile. O informează și despre aranjamentul foarte avansat cu Socec pentru scoaterea unei reviste (să fie aceea propusă în sesiunea trecută a Societății academice?). Ar putea începe publicarea, dar din lipsă de material trebuie să amîne pînă în iulie.

- 15 *mai*: Începe în *Columna lui Traian* a lui B.P. Hasdeu publicarea unei ample bibliografii a scrierilor relative la Dacia.
- 12 *iunie*: Mulțumește lui I.M. Rîureanu, autorul unei colecții de cărți destinate copiilor, pentru volumele trimise: „Mare parte din ele mi-era deja cunoscute, și chiar adeseori le încercasem folosul, dîndu-le în lectură fetei mele, care le citește cu o vie plăcere”. „Ar fi de dorit ca mulți la noi să capete același zel, aceeași măiestrie pentru cărțile de educațiune copilărească, căci numai prin asemenea lucrări, concepute într-un spirit de moralitate și scrise într-un stil simplu, dar curat românesc, putem spera să pregătim o generațiune viitoare, bună și onestă la inimă, iubitoare de limba și de țara românească.”
- Iulie*: Face să apară în *Columna lui Traian* prospectul unei expoziții artistice inițiată de Societatea amicilor de bele-arte.
- 2 *august*: Deschiderea sesiunii generale a Societății academice. Odobescu este ales în comisie pentru cercetarea manuscriselor prezentate la concursul de traduceri.
- 4 *august*: Alături de Papiu-Ilarian și Fătu, este desemnat în comisia pentru cercetarea stării bibliotecii.
- 7 *august*: Donează bibliotecii academice savante lucrări filologice de Cihac și Rössler.
- 14 *august*: Cercetînd starea bibliotecii, constată absența unor lucrări de bază ale științelor lingvistice și propune să se prevadă grabnica lor achiziționare.
- 16 *august*: Cu prilejul prezentării primelor exemplare din ediția academică a cărții lui Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, Odobescu își exprimă nemulțumirea față de aspectul necorespunzător al volumului: „Respectul către autor că ne-a lăsat un asemenea monument cerea să alegem hîrtia mai bună și mai frumoasă”.
- 18 *august*: Își cedează diurna pentru a se achiziționa cărți de istorie. Este ales membru în noua delegațiune (actualul prezidiu), împreună cu G. Sion, N. Kretzulescu (președinte), A. Fătu (vicepreședinte), V.A. Urechia (secretar).
- 23 *august*: Comisia însărcinată cu cercetarea traducerilor constată că nici un manuscris nu îndeplinește condiții

de premiere. Odobescu, bolnav de câteva zile, nu a putut alcătui raportul. După această dată nici nu mai participă la ședințe.

1 decembrie: Semnează în *Columna lui Traian* un articol cu tema *Despre un vas de lut cu numele lui Decebal*.

17 decembrie: Vorbește la Ateneul Român despre *Artele în România în periodul preistoric*. Succesul conferinței ajunge și la cunoștința Mariei d'Avril, care, din Paris, se grăbește să transmită felicitări prin intermediul Catinchii Odobescu.

1873

18 ianuarie: Vorbește din nou la Ateneu despre *Artele din România în epoca romană și în timpii barbarilor*. — *Considerațiuni asupra Tezaurului de la Pietroasa*.

Este desemnat în comitetul pentru pregătirea unui monument în memoria lui I.H. Rădulescu, alături de Dim. Ghica, M. Kogălniceanu, Theodor Aman, B.P. Hasdeu, V.A. Urechia, P.S. Aurelian, Șt. Ioanide, C. Boerescu, C.Gr. Cantacuzino. Proiectul pentru concurs a fost redactat de Odobescu.

15 februarie: În *Columna lui Traian* Odobescu semnează pamfletul *Fumuri arheologice scornite din lulele preistorice*, împotriva unor pretinse descoperiri ale lui Cezar Bolliac. Încă de anul trecut, într-un articol din *Revista științifică (Arme și unelte de piatră și de os din epocile preistorice aflate în România)* atrăsese atenția lui Bolliac asupra erorilor de care sînt pîndite cercetările sale diletante.

1 august: Își inaugurează lucrările sesiunea generală a Societății academice. În raportul general se subliniază că biblioteca s-a îmbogățit cu numeroase volume, între care 56 dăruite de Al. Odobescu.

3 august: Împreună cu Laurian și Massim, este însărcinat să cerceteze manuscrisele prezentate la concursul pentru traduceri din Cezar. Este, de asemeni, delegat să studieze, împreună cu Babeș, manuscrisele lui Dimitrie Cantemir sosite la Consulatul general al Rusiei.

4 august: Donează o nouă serie de lucrări de arheologie pentru biblioteca academică.

- 9 august: Își anunță lipsa pentru mai multe zile, fiind reținut de afaceri urgente.
- 13 august: Revine la lucrările sesiunii, făcând alte donații de cărți.
- 16 august: Cedează diurna ce i se cuvine pentru participarea la ședințe în vederea sporirii fondului Odobescu instituit în 1871.
- 27 august: Citește raportul asupra traducerilor din Cezar.
- 28 august: Aprinse discuții în jurul primirii de noi membri, Odobescu susținând că este nevoie să se facă pentru toate secțiile.
- 30 august: Rostește o scurtă și însuflețită alocuțiune în memoria lui Alexandru Ion Cuza.
- Septembrie: Se încheie publicarea în *Columna lui Traian* a studiului *Monastirile închinat din districtele Argeș și Vâlcea*.
- 9 decembrie: Este ales membru corespondent al Institutului arheologic din Roma, patronat de împăratul Germaniei. Diploma înmînată lui Odobescu poartă semnătura savanților Lepsius și Mommsen.
- În acest an a mai făcut parte din comisia alcătuită spre a aviza asupra realizării și amplasării statuii lui Mihai Viteazul, împreună cu C.Gr. Cantacuzino, C. Țarcu, N. Grigorescu, D. Berindey, C. Bolliac, Th. Aman, G.M. Tattarescu, Gh. Stăncescu.

1874

O intensă campanie de presă duce la hotărîrea de a se repara și moderniza Teatrul Național din București. Întreaga lucrare, implicînd variate și delicate aspecte de artă, presupunea o supraveghere de înaltă calificare. În acest scop se încredințează direcția teatrului lui Al. Odobescu. Timp de aproape doi ani, acesta va desfășura o muncă susținută pentru a da teatrului înfățișarea unui templu al artei, aducînd îmbunătățiri tehnice scenei, îmbogățind recuzita, dar, mai presus de toate, impunînd exigențe necunoscute pînă atunci cu privire la repertoriu și interpretare actricească.

- A p r i l i e:* Desemnat, împreună cu D.A. Sturdza, M. Kogălniceanu, Th. Rosetti și Ioan Slavici (secretar), în comisia pentru publicarea documentelor Hurmuzachi.
- M a i:* Înaintează ministrului instrucțiunii publice, Titu Maiorescu, proiectul pentru monografia Pietroasei. Ministrul dispune să se ordonanțeze 5.000 de lei din bugetul anului în curs pentru subvenționarea lucrării.
- I u n i e:* Odobescu împlinea 40 de ani. Momentul era marcat de apariția uneia dintre cele mai reprezentative scrieri a sale: *Pseudokinegetikos*.
- 1 a u g u s t:* Inaugurarea sesiunii generale a Societății academice, o sesiune în care din nou Odobescu va combate energic dicționarul latinizant.
- 2 a u g u s t:* Este numit în comisia pentru examinarea traducerilor din autori elini, alături de I.C. Massim, G. Sion, I. Caragiani.
- 6 a u g u s t:* Susținând campania pentru revizuirea *Dicționarului*, Odobescu solicită participarea la lucrările secției filologice a tuturor membrilor societății.
- 8 a u g u s t:* G. Sion se aliază propunerii lui Odobescu. Se opun Massim, Hodoșiu, Sturdza, Laurian.
- 9 a u g u s t:* Propus pentru comisia de reglementare a revizuirii *Dicționarului*, Odobescu refuză — probabil jignit din ședința precedentă.
- 13 a u g u s t:* Combate opinia că revizuirea s-ar putea realiza în ședințe plenare: „În ședințe nu se poate face o critică serioasă și se pot strecura voturi nu totdeauna bazate pe știință... Astfel numai, văzându-se expuse în mod sistematic diferite opinii asupra formei dicționarului academic, se va putea decide cum are să fie lucrată acea operă colectivă pe care națiunea o așteaptă de la noi.”
- 14 a u g u s t:* Protestează împotriva ingerințelor în textul dezbaterilor efectuate de secretarul general (I. Massim) însărcinat cu redactarea proceselor-verbale. „Eu nu-s un amic al *Dicționarului* și fac neîncetat opozițiune; prin urmare, nu pot admite ca cuvinte întregi să mi se corecteze. Cer a se pune limite la asemenea corecțiuni și ca să se lase nealterat stilul fiecărui membru.” În privința

- revizuirii *Dicționarului* formulează criterii precise, atrăgînd atenția: „Pentru o asemenea lucrare comisiunea va trebui să aibă pururea în vedere că opera ei trebuie să fie nu expunerea și dezvoltarea unei sisteme particulare de limbistică romînă, ci o oglindă veridică a limbei romînești din trecut și de astăzi, din care apoi numai scriitorii, și nu gramaticii, sunt singurii în drept de a-și croi drep-tariul pentru inovațiunile de introdus în limbă”.
- 18 *august*: În secția istorică a Societății academice se discută stadiul lucrărilor pentru *Catalogul Muzeului național* de antichități. Odobescu anunță că a efectuat transcrierea unei părți din inscripțiile latinești și elinești.
- 23 *august*: Odobescu se angajează să supravegheze editarea traducerii operelor lui Dimitrie Cantemir, însoțind-o cu note și comentarii istorice.
- 26 *august*: Se citește raportul asupra stării bibliotecii, redactat de Odobescu, I. Caragiani și Alex. Roman.
- 27 *august*: Este alcătuită comisia pentru revizuirea *Dicționarului*, compusă din Al. Odobescu, G. Barițiu, N. Ionescu, D. Sturdza, V.A. Urechia.
- 28 *august*: Al. Odobescu este ales vicepreședinte al secției de istorie și arheologie.
- 30 *august*: Donează o nouă sumă pentru mărirea fondului Odobescu pînă la 2.000 de lei.
- 2 *septembrie*: Plenul academic este încunoștințat de scrisoarea trimisă de Adolph d'Avril, prin care anunță că va avea loc în aprilie 1875 un congres de geografie la Paris, unde se vor discuta chestiuni privitoare și la teritoriul Țării Romînești. Odobescu propune să se inițieze un concurs pe temele viitorului congres: adunarea alege o comisie — Kogălniceanu, Urechia și Odobescu — pentru elaborarea programei concursului. A doua zi comisia își depune raportul.
- 8 *septembrie*: Ședință publică de închidere a sesiunii. Odobescu citește referatul asupra traducerilor din autori elini (Dion Cassiu). Profită pentru a ataca încă o dată greșilele direcții etimologice: „Cărțile se scriu spre a fi cetite, și numai acele cetiri pot fi profitabile cetitorului pe care el le înțelege și cari, conținînd idei sănătoase,

prezentate într-un mod logic, sunt scrise într-o limbă care nici desgustă mintea prin formele și expresiunile ei pocite și înjosite, nici ostenește prin a ei frazeologie nămolosă și încâlcită, nici o spăimintă prin netrebuincioase și nejustificabili inovațiuni". La deschiderea plicurilor se constată că traducerea propusă pentru premiere aparține lui Anghel Demetrescu, profesor de istorie și geografie la Sf. Sava.

Octombrie: Din inițiativa lui Titu Maiorescu, ministrul instrucțiunii, la Universitatea din București se inaugurează mai multe cursuri libere pentru specialități de studiu neprevăzute pe atunci în programa analitică. Sînt invitați pentru a ține asemenea cursuri B.P. Hasdeu (filologie comparată), Theodor Rosetti (științe de stat) Teodor Nica (finanțe) și Al. Odobescu (arheologie). Acesta din urmă își inaugurează prelegerile săptămînale la 22 octombrie, urmînd a le susține neînterupt pînă în primăvara viitoare.

1875

4 ianuarie: Răspunde cu oarecare întîrziere la scrisori ale lui G. Barițiu, motivînd că a fost acaparat de „mii de afaceri și de ocupațiuni personale”. Speră că „anul nou șterge păcatele celui trecut”. Despre sarcinile academice comune notează: „În privința revizuirii *Dicționarului*, în mijlocul daraverilor obositoare ce am avut, așteptam ca d-l Ionescu, venind la București, să ne dea semn de viață... Nici nu l-am văzut cu ochii din toamna trecută...”

În aceeași zi, prin Wachmann, aranja cu un oarecare Marin Iliescu lecții de muzică pentru „micuța” Ioana.

Iunie: Ca director al Teatrului Național ia măsura de a înlocui trupa italiană cu o companie lirică franceză. Se anunță viitorul repertoriu, în care figurează opere de Meyerbeer, Halévy, Ambroise Thomas (*Hamlet*), Gounod (*Faust*, *Romeo și Julieta*), Rossini (*Guillaume Tell*), Donizetti (*Fiica regimentului*), Verdi (*Don Carlos*), Mozart (*Don Juan*, *Nunta lui Figaro*) etc. Din comitetul teatrului făceau parte G. Sion, Cezar Bolliac, C.I. Stăncescu, Gr. Ventura, Ed. Wachmann.

- 4 iulie: Apela la Wachmann să-i recomande pentru orchestra teatrului artiști din străinătate.
- August: Lucrările de restaurare a teatrului îi creează nenumărate încurcături. Nemulțumit, se plînge în scrisori către Sașa (care se afla, probabil, la țară) împotriva antreprenorului Gottereau. Lui Wachmann, la Viena, îi comunica rezilierea contractului cu acesta și angajarea arhitectului francez Souty pentru a termina lucrările pînă la 1 decembrie. Din cauza acestora, absentează de la sesiunea din acest an a Societății academice: returnează traducerile din Cantemir, de care nu s-a putut ocupa. Ca o destindere, în seara de 28 august, invitat la Maiorescu, unde se afla și decoratorul francez Diosse, dă citire comediei *Tutorul* de Matilda Cugler.
- 16 septembrie: Îl anunța pe Wachmann asupra intenției de a merge la Paris pentru angajarea de muzicanți.
- 25 septembrie: Cere de la Wachmann informații asupra valorii trupei italiene din Viena. Solicită portretele unor muzicieni (Flotow, Rubinstein). Îl anunță: „Lucrările teatrului înaintează și cred că va ieși curățel”.
- 22 octombrie: Obține aprobarea ministrului Maiorescu pentru călătoria la Paris, dar fără designarea de fonduri în vederea angajării unei trupe străine.
- 30 octombrie: După o călătorie de patru zile cu *sleeping-car*-ul pe ruta Galați, Iași, Cracovia, ajunge la Paris, unde se instalează la „Grand Hôtel” (camera 209), scriindu-i imediat Sașei. Se căiește de a-i fi lăsat în sarcină toate grijile procesului („...dar tu, buna și devotata mea prietenă, tu și scumpa noastră fetiță, voi n-ați meritat cu siguranță să fiți pedepsite pentru greșelile mele”).
- 3 noiembrie: O informează pe Sașa asupra petrecerii sale pariziene. O criză reumatică îi strică plăcerea de a avea posibilitatea să frecventeze atîtea spectacole (între altele, *Faust*). Cît privește treburile teatrului, întâmpină dificultăți cu pictorul decorator, care nici nu a început lucrul. Încîntat de copiii sorei lui, Maria d’Avril, care-l aștepta tocmai pe al șaptelea. A cumpărat cărți pentru Nini (Ioana). Va porni spre țară pe aceeași rută, astfel încît la 11 noiembrie să fie acasă.

Decembrie: Într-un schimb de scrisori cu Wachmann constată: „Deși neasemuirea firilor noastre face să avem aerul de a nu ne înțelege, însă tot crez că, țintind amîndoi la același scop, adică de a da o dezvoltare mai temeinică artelor la noi în țară, crez, zic, că ne putem adresa cu încredere la d-ta, în orice caz de asemenea natură, și că d-ta vei lucra în unire cu mine“. La 25 decembrie are loc festivitatea de redeschidere a Teatrului Național (cu o piesă istorică de V.A. Urechia, inspirată de epoca lui Neagoe Basarab). Fr. Damé, în *Romînul* din 30 dec., descrie impresia lăsată fiecărui spectator: „Gazul aruncă o lumină veselă, vestibulul e garnisit cu flori, oglinzile reflectă mii de luciri. Un valet în livrea neagră și roșie îți ia biletul. Ușa lojii alunecă în tăcere și sala apare strălucitoare, splendidă, sclipitoare de aurării. Un polican-dru imens se lasă din plafonul admirabil restaurat.“ Pentru a obține o asemenea înfățișare somptuoasă, la care se adăugau modernizările aduse scenei, decorurile bogate, Al. Odobescu s-a angajat în investiții mult mai mari decît fondurile alocate inițial, ceea ce a dus la complicații financiare, de care nu va scăpa pe mai mulți ani de aici înainte. Acestui an îi aparțin și cele două basme publicate în broșură: *Jupîn Rănică Vulpoiul și Tigrul păcălit*.

1876

28 februarie: Se conferă pentru prima dată medalia „*Bene merenti*“, recent înființată pentru a răsplăti merite deosebite în dezvoltarea vieții culturale. Între cei dintîi cinci medaliați, după Alecsandri, figurează Al. Odobescu.

Martie—aprilie: Corespondență cu Wachmann în problemele organizatorice ale teatrului, relativ la spectacolele trupei de operă și la concertele simfonice ale sta-giunii.

25 iulie: În *Monitorul oficial* apare decret pentru numirea lui C. Cornescu director al teatrului în locul lui Odobescu. Acesta își începuse asidua colaborare la *Romînul*, cu articole nesemnate, ceea ce îi permitea să dezbată cu

ascuțit spirit critic problemele politice actuale și atitudinile cercurilor oficiale.

- 16 *august*: Se deschide sesiunea generală a Societății academice.
- 17 *august*: Odobescu împreună cu I. Ghica și V. Babeș sînt însărcinați să cerceteze situația legatului Năsturel-Herescu.
- 18 *august*: Este desemnat în alte două comisii ale actualei sesiuni academice.
- 21 *august*: Donează bibliotecii mai multe volume de filologie.
- 30 *august*: Prezintă raportul cu privire la reglementarea premiilor din fondul Năsturel-Herescu.
- 2 *septembrie*: Face o nouă donație bibliotecii: de astă dată, imprimate oficiale și private relative la revoluția din 1848, între care și colecția ziarului *Pruncul român*.
- 7 *septembrie*: Citește raportul cu privire la activitatea delegațiunii și formulează propuneri pentru activitatea anului viitor.
- 15 *septembrie*: Referă asupra oportunității unui dicționar latin-român de Massim și Laurian, respingînd ideea. Răspunde, iritat, Laurian.
- 18 *septembrie*: Are loc alegerea noii delegațiuni, forul conducător pînă la viitoarea sesiune: intră și Odobescu (7 voturi din 13).

1877

- Februarie*: Publică în *Romînul* suita de articole *O cugeltare politică*, în care pledează pentru o politică demnă și activă față de pretențiile neîntemeiate ale puterii otomane.
- 26 *aprilie*: Într-un fulminant articol, intitulat *Suzeranitatea Turciei*, Odobescu demonstrează atitudinea dușmănoasă a acesteia față de dezvoltarea țării noastre și cere să ne împotrivim energic noii tendințe de a ne încălca independența: „Progresul e legea conducătoare a națiunilor, și celei romîne, pornită pe calea lui, nu-i este iertat a sta mult pe loc, cînd ca puiul de vultur își simte pene crescute la aripi”.

2 m a i: În același spirit, în articolul *Îndemnări la independență*, cerea răspicat: „Piară acum dintre noi inimile codace! Să lăsăm în lături potecile piezișe și, călcînd drept înainte către țelul spre care am înaintat treptat în curs de douăzeci de ani, să nu mai pregetăm azi, cînd totul ne îmboldește a afirma cu vorba și cu fapta că *voim și putem* să fim un stat *independent*...” Cel ce făcuse cîndva elogiul atît de mișcător al „*Muncitorului român*” își îndreaptă și de astă dată speranțele spre acesta; el nu ezită să afirme răspicat — două zile mai tîrziu — că dacă politicienii se tîrguiesc, sau preferă să se umilească, ultimul cuvînt, cel decisiv, îl va avea voința populară: „Mai sunt încă milioanele de romîni cu opincă, pe cari azi îi vedem, cu arma la umăr, pășind apăsător către malurile Dunării, din toate înfundăturile Carpaților și de pe toate șesurile romînești: mai sunt acei oșteni și acei țărani romîni cari n-au stat în viața lor să îndruge sofisme cu cărturarii din Stambul; mai sunt aceia cari mîine, poimîine, cînd vor înfrînge, ca odinioară, ordiile turcești, vor ști să proclame în gura mare și în fața tuturor că țara lor, România, apărută cu pieptul lor, este și va rămîne pururea un stat de sineși stătător...”

2—15 i u n i e: Delegat de Ministerul Instrucțiunii Publice să asiste la examenele generale de fine de an de la Institutul V.A. Urechia. Tot ca reprezentant al ministerului este de față și la examenele clasei de declamație de la Conservator a profesorului Ștefan Vellescu.

5 i u l i e: La acea dată Maiorescu nota în *Jurnalul* său: „*Junimea*» adunată la mine, la Păucescu și la Odobescu în toate vinerile seara, pînă la 1 iunie regulat”.

16 a u g u s t: Deschiderea sesiunii generale a Societății academice. Odobescu este desemnat în comisia pentru cercetarea traducerilor din autori elini.

17 a u g u s t: La propunerea lui Odobescu se adoptă hotărîrea de a ține săptămînal — joia — ședință publică. Decizia se ia împotriva opoziției lui Laurian.

20 a u g u s t: Odobescu transmite societății o donație de cărți din partea lui Adolph d'Avril.

- 22 *august*: Este rîndul lui Odobescu însuși să facă o donație importantă, pe care o justifică printr-o scurtă alocuțiune: „Sunt acum 16 ani de cînd nemuritorul nostru poet Iancu Văcărescu, de a cărui binevoitoare simpatie mă bucuram încă din copilărie, chemîndu-mă acasă la sine, mi-a încredințat, spre a le păstra și a mă folosi de ele, diferite manuscrite literare ale familiei sale, sub cuvîntul, foarte măgulitor pentru mine, că este sigur cum că acestea, în mîinile mele, vor fi utilizate întru eterna păstrare a memoriei acelei ilustre pleiade de părinți ai literaturii romîne... Astăzi, cînd România posedă un institut literar bine întemeiat, eu cred că tezaure ca cel ce mi s-a dat nu pot avea o mai bună și mai sigură păstrare decît în sinul Societății academice romîne.”
- 24 *august*: Se discută în secțiunea istorică situația editării operelor lui Dimitrie Cantemir. Odobescu reclamă urgentarea lucrărilor și recomandă susținerea lui Tocilescu, plecat la Moscova, să cerceteze manuscrisele marelui învățat.
- 27 *august*: Propune să se alcătuiască catalogul sistematic al bibliotecii academice.
- 1 *septembrie*: Dă citire raportului asupra manuscriselor prezentate la concursul de traduceri din autori elini (Plutarh). Reia discuția asupra problemelor limbii, împrumutînd pasaje întregi din raportul de acum trei ani. Ripostează Laurian (Massim decedase). Caracterizează însemnătatea literară și educativă a lui Plutarh.
- 7 *septembrie*: Donează cromolitografii și fotografii reprezentînd monumente, vederi muntoase și urbane din Bucovina.
- 8 *septembrie*: Prezintă raportul secției istorice asupra lucrării despre daci prezentată la premiul Odobescu (în secție discuția avusese loc la 5 sept.). Lucrarea, aparținînd lui Grigore Tocilescu, este premiată.
- 11 *septembrie*: În ședința secției istorice se ia în dezbateri situația catalogului de antichități din muzeul de la București și este propus pentru a prelua redactarea acestuia Gr. Tocilescu. Odobescu susține necesitatea de a se grăbi tipărirea *Istoriei romînilor sub Mihai-vodă Viteazul* de Bălcescu.

- 15 *septembrie*: În urma raportului elogios al lui V.A. Urechia, se acordă premiul „Năsturel” recente cărți a lui Odobescu, *Istoria arheologiei*. În aceeași ședință Odobescu prezintă referatul despre revizuirea proiectului de dicționar.
- 20 *septembrie*: Odobescu prezintă comunicarea *Notițe asupra unor antichități din districtul Rm.anați*.
- 22 *septembrie*: În corespondență cu Barițiu, îl anunță că volumul lui Bălcescu se află la ultima coală și îi cere indicații pentru difuzarea lui și dincolo de munți. După terminarea acestuia se va ocupa de *Pravila de la Govora* („în zilele acestea am să încep a o decopia cu litere latine”).
- 17 *octombrie*: Prima lecție din noul an la Universitate, avînd a se ocupa în acest curs despre etapele dezvoltării culturii omenеști demonstrate cu probe arheologice.
- 20 *decembrie*: Slavici îl vestea pe Iacob Negruzzi despre manuscrisul promis *Convorbirilor literare*: „Nuvela mea vine fără îndoială. Am cetit-o însă d-lui Odobescu și m-am hotărît a face multe schimbări, cu deosebire în limbă...” Era vorba de *Gura satului*, care a și apărut ulterior în *C.L.*, revăzută la sugestiile lui Odobescu. Acesta lua parte, în perioada respectivă, cu regularitate la ședințele de vineri seara ale „Junimii”, după cum confirmă o scrisoare a lui Eminescu din săptămînile următoare. Poetul arăta că se citiseră, pe lîngă nuvela de mai sus a lui Slavici, o traducere din *Ruy Blas*, aforisme din Schopenhauer, capitole din Bălcescu — desigur, acestea din urmă în lectura lui Odobescu. El va fi fost de față la lecturile poetului însuși, care citise *Povestea codrului*, *Povestea teiului*, *Singurătate*, *Departate sunt de tine*, *Singur lîngă foc*.
- 31 *decembrie*: Scrisoare către Barițiu la Brașov, cu care însoțește un număr de exemplare din *Istoria* lui Bălcescu. Cît privește trimiterea unor exemplare din dicționar spre difuzare în Transilvania, se declară cu totul împotrivă: „...ce folos ar fi oare a răspîndi așa mult această operă (după părerea mea cu totul *insalubră*) în țări unde este din nenorocire o prea simțită predispozițiune de a se abate

de la sănătoasa limbă rominească?" Prilej pentru a-și declara încă o dată dezacordul cu exagerațiile etimologice ale unor cărturari ardeleni: „...cred că exagerațiunea ideilor de neîmpăcată latinitate ne abate de la patriotismul cel național și ne aruncă în simțăminte difuze asupra naționalității, cari domneau în Imperiul Roman al decadenței. *Trufie stearpă fără temei serios!* Vorbe late și trîndăvie! Nu cu deșteptarea amintirilor despre legionarii lui Traian s-au bătut vitejește curcanii noștri la Plevna; ci, purtînd pe cap țurca lui Mihai Viteazul, ei au simțit scăpărîndu-le în inimă tot acele scînteii cari aprindeau inimile dorobanților și haiducilor... Să fim dar, mai presus de toate, *buni romîni*, și nu romani spălăciți; să vorbim curat romînește și nu pocit latinește.” Îl vestește că pregătește o conferință despre patriotismul mișcării lui Horia de la 1784.

1878

- 17 *ianuarie*: Desemnat de către ministrul instrucțiunii să facă parte, împreună cu A.T. Laurian, N. Ionescu, V.A. Urechia, B.P. Hasdeu, din comisia pentru pregătirea unei programe după care concurenții să alcătuiască istoria războiului: „care să immortalizeze și să răspîndească în toate unghiurile țării eroicele lupte ale ostașilor și sublimul devotament al poporului român pentru dobîndirea neatîrnării țării”.
- 19 *ianuarie*: Se scuză în scris față de Al. Papadopol-Calimach că nu l-a putut primi, fiind bolnav („*J'étais horriblement souffrant*”).
- 14 *februarie*: În cadrul conferințelor Ateneului vorbește despre *Moșii și curcanii*.
- 3 *martie*: I se conferă Ordinul „Steaua Romîniei” în grad de ofițer, o dată cu B.P. Hasdeu, V.A. Urechia, Th. Aman.
- 25 *martie*: A doua conferință: *Regatul Romîniei și Republica Franceză*.
- 7 *aprilie*: Continuîndu-și cursul universitar, după ce înfățișase antichitățile celtice și germanice, rezervă o lecție Tezaurului de la Pietroasa.

- 28 aprilie (după vacanță): Începe lecțiile despre antichitățile scitice.
- 7—18 iunie: Asistă, ca trimis al Ministerului Instrucțiunii, la examenele de fine de an ale Institutului V.A. Urechia. Din nou impresie foarte bună, consemnată în raportul oficial: „Nu ne rămîne mai mult de dorit decît ca silințele luminate și patriotice ale d-lui V.A. Urechia să fie înțelese și apreciate de părinți și mai ales de cei care atît de mult greșesc ducîndu-și copiii în străinătate“. În același interval începe la Universitate seria de nouă lecții despre antichitățile daco-getice (trei lecții vor fi rezervate Columnei lui Traian). Tratînd despre credințe și mitologie, pe larg va explica cultul cabirilor.
- 22 iunie: Încheierea anului universitar cu o lecție recapitulativă (a 60-a).
- 24 iunie: Îi scrie lui Barițiu: „Lucrez la tipărirea *Pravilei de la Govora*, care sper că va fi gata la deschiderea sesiunii“.
- 3 iulie: Decorat cu ordinul rusesc „Sf. Stanislas“.
- 16 august: Începe sesiunea Societății academice. În raportul de activitate se evidențiază succesul înregistrat prin editarea *Istoriei* lui Bălcescu de către Odobescu. Acesta este ales în două comisii de lucru.
- 29 august: În cadrul ședinței restrînse a secției istorico-arheologice, Odobescu prezintă comunicarea *Cununa cea mare din Tezaurul de la Novo-Cerkask*, citită apoi și în mai multe ședințe plenare cu public.
- 1 septembrie: Depune la societate 76 dosare cuprinzînd răspunsurile la *Chestionarul arheologic* alcătuit de el cu cîțiva ani în urmă și difuzat în toată țara.
- 2 septembrie: Intervine în discuția despre necesitatea unui local corespunzător înaltului for cărturăresc, făcînd sugestii asupra amplasării și înfățișării arhitectonice: „...la mijloc, unde se află acum statuia lui Mihai Viteazul, ar fi locul pentru Columna lui Traian (care sper că patriotismul romînilor o va aduce odată!), iar la extremități s-ar putea face de o parte Palatul Academiei, iar de alta un palat pentru Biblioteca Statului, care astăzi este atît de rău pusă și a ajuns la atîta strîmtorare, încît nu se mai

- poate adăuga și înavuți; aceste două edificii să fie întrunite printr-un portic semicircular cu columnne, în centrul căruia s-ar înălța o *loggia* sau peristil monumental".
- 20 *septembrie*: Se discută în ședință plenară distribuirea premiului „Năsturel” celei mai bune cărți a anului. Odobescu referă elogios asupra *Teatrului* lui V.A. Urechia. Premiul nu s-a acordat nici unei lucrări.
- 23 *septembrie*: Ales din nou membru în delegațiunea Societății academice.
- 28 *septembrie*: Citește referatul asupra traducerilor din Herodot, respingându-le de la premiu.
- În ambianța lucrărilor sesiunii și în înțelegere cu mai mulți colegi academicieni, Al. Odobescu redactează un memoriu către ministrul instrucțiunii, privitor la întrunirea la București, peste un an, a unui Congres al limbilor romanice, avînd drept scop atragerea unui număr de savanți și cărturari străini să vină în țară pentru a cunoaște valorile noastre artistico-culturale și pentru a se convinge de aspirațiile spre progres ale poporului român. Era o inițiativă patriotică pe care cercurile oficiale n-au înțeles s-o sprijine.
- Octombrie*: În noul an universitar continuă cursul de arheologie cu prelegeri despre antichitățile vechiului Orient: Egipt, Babilon, Asiria, Fenicia, India, China.
- 11 *decembrie*: Lui G. Barițiu îi scrie că nu poate face reduceri de preț la broșura *Moșii și curcanii*: „Tipografia Socec m-a făcut să plătesc așa scump această tipărire, încît abia cred să pot scoate banii ce m-a costat”. Totodată, îl anunță despre lucrul său: „Cu *Istoria ieroglifică* a lui Cantemir tare rău mă nevoiesc... Cu Anul nou deodată voi începe tipărirea scrierei lui Udriște Năsturel.”

1879

- 9 *mai*: Printr-o scrisoare îl invita pe Ioan Urban Iarnik, aflat în București, să ia dejunul împreună cu G.Dem. Theodorescu acasă la Odobescu („voi simți vie mulțumire de a petrece cîteva ore cu d-ta”).
- 23 *mai*: Membrii Societății academice se întrunesc în sesiune extraordinară cu ocazia decretului de constituire a

Academiei Române ca instituție de stat. În raportul de activitate se precizează că Odobescu n-a dat încă la lumină *Pravila de la Govora*, dar a început tipărirea *Vieții sfinților Varlaam și Ioasaf*, traducerea lui Udriște Năsturel.

- 24 *mai*: Odobescu este ales în comisia pentru revizuirea statutelor cu T. Maiorescu, A. Treb. Laurian, V. Babeș, P.S. Aurelian.
- 28 *mai*: Rostind un scurt elogiu al lui Urban Iarnik, docent de limbile romanice la Universitatea din Viena și profesor la Școala reală din Leopoldstadt, Odobescu propune alegerea sa ca membru onorific. Alecsandri se alătură propunerii, care întrunește unanimitate.
- 31 *mai*: Din nou Odobescu introduce o propunere pentru alegerea ca membru onorific a lui Emile Picot, profesor de limbă și literatură română la Școala de limbi orientale moderne din Paris.
- 5 *iunie*: Din însărcinarea comisiei de revizuire a statutelor, Al. Odobescu prezintă noul proiect, care va fi discutat pe puncte, timp de aproape trei săptămîni, înainte de a primi aprobarea.
- 24 *iunie*: Excursie colectivă a membrilor Academiei la Curtea-de-Argeș pentru a lua act de mersul lucrărilor de restaurare efectuate de Lecomte de Nouy. În această operație Odobescu jucase un rol important.
- 27 *iunie*: Odobescu dă citire proiectului de regulament pentru aplicarea statutelor.
- 2 *iulie*: Se aleg organele de conducere: Odobescu este desemnat secretar general.
- 4 *iulie*: Diferend între Odobescu și Hasdeu în problema editării *Psaltirii lui Coresi*. Odobescu, alarmat de întârzierea pregătirii textului în forma propusă de Hasdeu, își exprimă temerea că va mai dura încă foarte mult. Hasdeu refuză să facă o ediție vulgară și necritică, mai operativă.
- 5 *iulie*: Odobescu atrage atenția asupra unor vestigii antice, răspîndite prin diferite orașe din țară, părăsite în grădini publice, expuse deteriorării. Sugerează promulgarea unei legi pentru ocrotirea acestora. Cere ca antichitățile din Dobrogea să fie aduse în București.

13 iulie: Într-o ședință ordinară a Academiei, Odobescu atrage atenția asupra unui concurs propus de Societatea studiilor istorice din Paris pe o temă de istorie veche românească, preconizînd o formă prin care Academia noastră să stimuleze participarea la acest concurs: „Cărțile istorice publicate pînă acuma asupra noastră în limbi străine sînt foarte învechite. Este timpul de a se prezenta străinului o istorie mai completă a romînilor...”

17 august: Mereu preocupat de ridicarea nivelului cultural al maselor largi, aduce în discuția plenului academic necesitatea pregătirii unei lucrări enciclopedice spre a da publicului noțiuni exacte despre țara noastră și diferențele ei ramuri de cultură.

Septembrie: Mai este prezent la o singură ședință ordinară a Academiei, împiedicat să-și desfășoare normal activitatea din cauza unei boli mai vechi, reactivată violent. Suferea încă de pe vremea colaborării la *Romînul*, cînd fusese îngrijit de dr. Kalinderu, care-i recomandase apoi ca medic curant pe dr. Măldărescu. Suspect de leziuni stomacale, avea grave hemoragii, poate și ceva calculi nefritici. În această perioadă capătă deprinderea administrării morfinei, care îi va fi fatală. Continua să locuiască singur în str. Verde, 18, în vreme ce Sașa cu Ioana stăteau în Calea Victoriei, 129. Scrisorile adresate zilnic Sașei — care nici ea nu se afla într-o perfectă sănătate — sînt adesea neguroase, cu excese de mizantropie. De la un timp, socotindu-se persecutat, se fixează asupra gândului că nimic bun nu-l mai poate aștepta în țară și caută disperat un aranjament pentru a se stabili temporar în străinătate. P.S. Aurelian îi dă ideea să obțină prin Rosetti o delegație în Elveția pentru a studia organizarea școlilor profesionale. Eșecul îl învrăjbește și mai mult. Stînd mult în casă, își petrece timpul citind, între altele, *Le père Goriot* sau *Wilhelm Tell*. Fiind vorba de Elveția, Sașa îi trimite să citească Töpffer. Continuă să fie preocupat de plecarea din țară: „Să părăsesc acest viespar, unde totul mă rănește, mă irită, mă îmbolnăvește... mi-e groază să mai rămîn mult timp aici”. În imposibilitate de a pleca cu toată familia, se decide să evadeze, deocamdată, singur.

- 28 octombrie: Ajunsesse de acum la Viena, de unde scria Sașei, fericit că a izbutit să părăsească țara, încît a uitat și de criza reumatică.
- 30 octombrie: Se afla la München, unde întîrzia o zi din pricina unei indispoziții.
- 2 noiembrie: Ajunge la Geneva, aleasă ca o escală mai îndelungată. A doua zi îi scria Sașei, interesîndu-se de vînzarea pădurii, după care ar putea și ea cu fata să-l urmeze. În prima plimbare de dimineață, Geneva îi face o bună impresie, cu tot frigul și vîntul rece care suflă de-a lungul cheiurilor.
- 5 noiembrie: Se plînge că încă n-a primit scrisori. I-au sosit ziarele (*Romînul* și *Binele public*). Nu se prea acimatizează. A început să ningă, iar el se simte părăsit.
- 7 noiembrie: În continuare, fără vești din țară. A fost la teatrul cel nou, unde a văzut *Traviata*. Nu vrea să mai audă de București.
- 8 noiembrie: Prima scrisoare din țară, dar nu prea îmbucurătoare: afacerile sînt încurcate.
- 10 noiembrie: Își trece vremea cu lectura ziarelor și cu romane. A schimbat de trei ori hotelul din cauza mîncărurilor.
- 13 noiembrie: Din plictiseală s-a apucat să traducă în franceză comunicarea sa despre *Cununa mare din Tezaurul de la Novo-Cerkask*, ca să o trimită spre recenzare. Tot speră că nu va mai rămîne multă vreme singur.
- În acest timp, în țară izbucnesc controverse în jurul felului cum fusese restaurată Curtea-de-Argeș. Th. Aman și alții dezaprobau lucrările, care ar fi falsificat stilul original al mănăstirii. Odobescu, vizat de aceste proteste, putea lua act chiar din *Binele public* de un memoriu colectiv, care îi va fi sporit starea de nervozitate.

1880

Ianuarie: După trei săptămîni de ședere la Geneva, s-a mutat cu soția și fiica la Paris, locuind în rue La Boétie, 52. De aici îi scria, în ziua de 14, lui Ion Ghica, plîngîndu-se că frigul l-a ținut paralizat la pat șase săptămîni. N-a putut lucra nimic; îl asigură, totuși, că va veni la timp

pentru a-l ajuta la pregătirea sesiunii generale a Academiei.

2 februarie: Solicită lui V.A. Urechia să-i țină locul la catedra universitară, continuînd cursul său despre artele la persi și egipteni. Pentru *Albumul macedo-romîn* va cere colaborarea lui Picot și François Lenormand.

27 februarie: Confirmă lui Ion Ghica primirea unei scrisori de la I. Bianu, bibliotecarul Academiei, prin care este rugat să perfecteze un schimb de cărți cu instituțiile științifice franceze.

5 februarie: Se ocupă intens de schimbul de cărți. Unele chestiuni familiale îl împiedică să părăsească Parisul. Îl indică pe Hasdeu pentru a-l înlocui la treburile academice.

20 martie: Se deschide sesiunea generală a Academiei fără prezența lui Odobescu. Hasdeu citește raportul de activitate, începînd prin a face elogiul celui absent: „Morbul colegului nostru, a cărui lipsă din țară a lăsat o lacună momentană, dar foarte resimțită în sînul Academiei, m-a chemat a-l înlocui în calitate de secretar general, tocmai atunci cînd această sarcină a devenit mai anevoioasă. Începe dar prin a cere indulgența d-lor-voastre dacă nu voi fi în stare a-mi îndeplini misiunea cu acel delicios talent de expunere, cu acea stăruitoare îngrijire, cu acea rîvnă neobosită cari caracterizează într-un grad atît de înalt pe eminentul nostru secretar general.” Toate lucrările ce cădeau în seama lui Odobescu sînt restante din cauza neredactării comentariilor și glosarelor.

24 martie: Membrii Academiei sînt informați că, prin stăruința lui Odobescu, s-au primit din partea Academiei de inscripțiuni din Paris mai multe publicații pentru schimb.

8 aprilie: Odobescu îi scria lui Papadopol-Calimach, exprimîndu-și regretul de a nu-i fi putut procura cartea solicitată.

7 septembrie: Îl consulta pe V.A. Urechia asupra situației sale: „Iată, în adevăr, aproape un an de cînd am plecat din țară și mijloacele nepermițîndu-mi a-mi continua aici traiul meu de liniște — dar nu și de indolență—

mă gîndesc foarte mult și foarte serios la întoarcerea mea în București. Din nenorocire, acolo nu pot avea alte mijloace de trai decît onorariile de la facultate și de la Academie — reduse și acelea — astfel încît, de nu li s-ar adăuga alte înlesniri, zău, nu știu cum aş face! Mi-ai vorbit însă, stimate amic, acum vreo șase luni de direcțiunea noii Școale normale superioare. Bianu îmi scrie că i-ai repetit și lui aceleași. Dar tot dînsul îmi comunică din partea d-lui Hasdeu că d-sa a făcut majoritate în Consiliul permanent pentru ca să mă numească subdirector la acea școală. Nu știu la cine se gîndește ca director, dar în cazul acesta mă întreb dacă nu cumva ar fi prea mult pentru nasul meu a fi și subdirector!? Și apoi încă dacă nu mi s-ar cuveni mai bine a trage aici la sărăcie, nevăzut și necunoscut de nimeni, decît a mă face, în rîsul compatrioților, slugă la dîrlog celor mai prețuiți decît mine de către majoritatea formată de bunul nostru amic Hasdeu? De la d-ta aștept, stimate coleg, să-mi spui clar și neted cum stau lucrurile."

În aceeași zi adresează o scrisoare și decanului Facultății din București cu rugămintea de a-i fixa programul cursului, pe care speră să-l poată reîncepe la finele lui octombrie. Își propune să trateze despre antichitățile elenice, iar dacă timpul îi va permite, să înceapă și studiul popoarelor italice, cel puțin etruscii. Însă toate aceste prevederi sînt vane: va fi obligat să rămînă în aceeași situație.

1881

Martie: Abia acum reușește să ajungă la București, profitînd de ocazia sesiunii generale a Academiei pentru a-și aranja șederea mai departe la Paris. După ce trecuse prin Strasbourg și München, sîmbătă, 8 martie, se afla la Viena, de unde îi scria Sașei cu părere de rău de a fi părăsit mica lor locuință din rue de Berri, 47, fie și numai pentru scurt timp. („Dar patru săptămîni sînt lungi, mai ales dacă mă gîndesc că nu sînt decît 34 de ore de cînd am lăsat Parisul, și mi se pare că viața pe care am dus-o împreună este și mai departe de mine în timp decît în prezent.") Abia descins în București, se și gîndește la reîn-

toarcere („departe de această țară și de lumea ei, care îmi repugnă în cel mai înalt grad”), sigur că aici îl așteaptă numai neplăceri. Extrem de suspicios, crede a desprinde din relatările lui Bianu că este „lucrat” la Academie (de către Hasdeu). Preferă să devină „copist la Paris într-o casă de comerț” decît să aibă de-a face cu toți acești „răuvoitori”. Singur Ion Ghica face excepție. Mărturisește „oboseală morală”. Participarea sa la lucrările sesiunii va fi minimă. Îl plictisesc oamenii, îl irită vremea instabilă (la 10 martie: „une très méchante babă”). Totul se învîrte în jurul posibilelor aranjamente financiare: vînzare de cărți, diurna academică, subvenția guvernamentală. Își revede vechi prieteni: Adolf Cantacuzino, Cornescu. Stare fizică proastă, pe care o tratează cu chinină. Recomandă pentru programul de studiu al Ioanei mai multă istorie. Comentează cu sarcasm recente evenimente politice: „Țara noastră este hotărît o țară de farseuri. Astăzi (14 martie — n.n.), pe cînd eram la Academie, s-a anunțat că Senatul și Camera au proclamat regalitatea... Ce-i lipsea chelului? Tichie de mîrgăritar.” Accesele de friguri nu-l slăbesc. Tună și fulgeră, mai departe, împotriva lui Hasdeu. Îngrijorat că se apropie scadențele unor datorii la Paris și că nu a procurat încă banii necesari pentru a-i trimite Sașei: „Jur că dacă vom scăpa convenabil din acest impas am să calculez de două ori înainte de a mai face vreo datorie cît de mică, numai să trăim în liniște”. Un moment este sustras de la aceste griji de pregătirea unui raport academic asupra poeziilor lui Alecsandri. Îl folosește pe Tocilescu drept secretar (se plînge că mîna nu-l ajută la scris, lucru trădat și de caligrafia scrisorilor, din ce în ce mai nervoasă). La 21 martie i se dau asigurări că va fi însărcinat oficial cu strîngerea de documente din arhivele pariziene. Seara, la Teatrul Italian, unde se reprezenta *Dama cu camelii*. Scrisorile abundă în calcule financiare, fel de fel de combinații pentru a închide gura creditorilor. Sugerează Sașei eventualitatea de a-și lua fata și a merge să petreacă două-trei luni în Rusia, la mama ei: ar avea o bucurie și ar realiza și economii. Plăcută seară literară la Maiorescu (în 25 martie).

A p r i l i e: Zărilor s-au înseninat: la 3 aprilie comunică Sașei că a primit pentru culegerea de documente 10.000 fr. și pentru cărți alți 2.500 fr., după discuții fructuoase cu Conta, ministrul instrucțiunii. La 5 aprilie îl vizitează la hotel Ispirescu și cei cinci nepoți (copiii lui Constantin), de care se arată încântat, cu deosebire de Gore, cel mai mic, atât de delicios, încît l-ar lua cu sine la Paris. La 6 aprilie, ședință academică festivă, în cadrul căreia dă citire raportului de premiere a lui Alecsandri. Seara, dîneu pentru sărbătorirea acestuia, cu Ion Ghica, Maiorescu, Sion, Papadopol-Calimach, I. Negruzzi, Urechia. Se grăbește să facă drumul de reîntoarcere: după un popas de o zi la Curtea-de-Argheș, în 11 aprilie era la Viena, pregătindu-se să plece spre Stuttgart, unde urma să efectueze reperi investigații de arhive. La 20 aprilie se găsea la Paris, după ce în ajun Sașa și Ioana porniseră ele la drum spre Kamenka. Urîtul singurătății îl asaltează din nou: „Cînd mă gîndesc că această despărțire trebuie s-o calculez cu săptămînile și nu cu zilele, găsesc de pe acum că e oribil. Sper că veți face totul pentru a nu prelungi prea mult vacanța...” Își consumă vremea în vizite: la d-na Gobineau, la d-na Catargi, la Grant. La Salonul anual de artă nimic nu îi reține atenția, cu excepția unor picturi de artiști ruși („o foarte frumoasă troică în stepă”). Teatrul îl plictisește (*Divorçons*). Asistă la lecțiile lui Picot și întreține relații cu Ubicini, Perrot și alții. Îl vizitează tinerii I. Georgescu, sculptor, și Dumitrescu Mirea, pictor, cărora le promite ajutor pentru a obține burse de studiu.

M a i: În corespondența pe care o trimite în Rusia insistă pe lîngă Sașa să vegheze asupra comportării Ioanei, să nu aibă capul plin de „sofisticării periculoase”. La Paris, splendidă primăvară. Refuză invitația de a merge și el în Rusia („știți că nu iubesc călătoriile”). Are bătaie de cap cu examenele vărului său Costică Caracaș. Are scrisori bune de la mama, din Chile (unde se află cu d'Avrilii). La 11 mai, după o trecătoare criză reumatică, a putut merge la „Hôtel Double” pentru a asista la celebrele licitații cu lucruri de artă: l-au impresionat mobi-

lele și tapiseriile care aparținuseră Mariei Antoaneta. Seara, la operă, a ascultat *La Tribut de Zamora* a lui Gounod. („În afară de Krauss, care interpretează cu căldură și care e magnifică, prin joc și cîntec, într-o scenă foarte dramatică, cînd intonează cîntecul patriotic al Iberiei — cîteva frumoase măsuri amintesc puțin finalul din *Faust* — afară de aceasta și de splendida punere în scenă, nimic asemănător cu acela și te întrebi cum se poate ca autorul lui *Faust* să nu mai producă nimic de seamă după o asemenea capodoperă.”) A primit răspuns de la Urechia, prin care îl anunță că s-a acordat bursa cerută pentru tinerii artiști. Proiectează ca Demetrescu-Mirea să-i facă Sașei un portret (cu părul ei alb va fi de mare efect). O sfătuiește să nu abuzeze de călătorii, pentru a nu se îmbolnăvi, cum li s-a întîmplat și altădată în împrejurări similare. La 13 mai vizita cu C. Caracaș expoziția horticolă din spatele Palatului Invalizilor („un adevărat paradis”), după care mergea să se amuze la un spectacol (*Le monde où l'on s'ennuie!*). Fusesse la el Lecomte de Nouy. Era disperat, la 15 mai, aflînd că Sașa cu Ioana s-au dus la Petersburg, unde vor mai întîrzia; indispus și de grăbita emancipare a fetei. În rue de Berri, Odobescu a primit să locuiască cu el pe cei doi nepoți, Louis și Pierre d'Avril, ultimul abia sosit din Chile, extrem de vioi, încît întoarce toată casa pe dos. La 25 mai îi sosiseră din țară lăzi cu cărți, tablouri, obiecte cu care urma să-și mobileze casa. A intervenit pe lîngă Egger pentru a-l ajuta să-i facă loc lui Pierre într-un pension. Noile lucruri sosite îi pun problema închirierii unui apartament mai încăpător.

I u n i e. Proiect de a întocmi cu G. Bengescu o lucrare despre România. O așteaptă cu nerăbdare pe Sașa pentru aranjarea casei și reluarea lucrului său (la ediția *Istoriei ieroglifice* a lui Cantemir, la *Heraclea*, la *Ștefănișă-vodă*). Împreună cu Lecomte de Nouy, cercetează o serie de biserici, pentru a culege elemente ce ar putea sluji la restaurarea interioară a Curții-de-Argeș. Cu același vizitează și atelierul lui Frémiet, unde se lucra statuia lui Ștefan cel Mare, comandată pentru Iași. Pictorul Mirea

- a început să facă, după o fotografie, portretul Sașei cu Ioana. Face sforțări de a o convinge pe Sașa să părăsească odată distracțiile Petersburgului. Dacă ea s-ar întoarce, și lucrul lui ar merge mult mai bine. La 16 iunie își anunța intenția de a localiza *L'ami Fritz*. Pleacă și C. Caracaș și rămâne complet singur. Spre 25 iunie acuza un acces de gută. Urechia i-a perfectat stingerea datoriilor la casa de editură Morel. I s-a propus, provizoriu, un post la ambasada din Sofia, dar el nu vrea decât Paris.
- Iulie:* Către mijlocul lunii, familia se reunește la Paris.
- August:* Intens schimb de scrisori cu Rosetti în țară și I. Ghica la Londra în jurul numirii lui Odobescu în diplomație. Este gata să meargă în capitala Angliei cu titlul de consilier de legație.
- Septembrie:* Continuându-și corespondența cu V. A. Urechia, îl informează asupra activității celor doi bursieri: lui I. Georgescu i-a sugerat să execute un basorelief cu tema *Ovidiu citindu-și poemele geților minunați*. Intervine pentru ca I. Bianu să fie trimis să facă studii filologice.
- Octombrie:* În fine, îi sosește numirea ca secretar de legație la Paris. Tot acum terminase adaptarea lui *Nea Frățilă* și a *Radicalelor* (cu ajutorul lui Ionescu-Gion, aflat acolo pentru licența în litere), pe care se grăbește să le expedieze la București prin Aristitza Romanescu.
- 15 decembrie:* Premieră la Naționalul bucureștean cu *Radicalele*.

1882

- 5 ianuarie:* Îl felicită pe Ion Ghica cu ocazia onomasticii („*mon cher prince*”), prevenindu-l că i-a transmis prin colonelul Pencovici volumul lui Engelhardt asupra regimului fluviilor internaționale: era în discuție statutul Dunării, chestiune despre care Odobescu poartă o lungă corespondență cu prietenul de la Londra.
- 7 ianuarie:* Îi scria lui George Bengescu în legătură cu colaborarea lor la cartea despre România și îl informa despre lecțiile lui Picot.

- 5 februarie: Îl avertizează pe Ghica despre minimele șanse pe care le-ar avea Pherekyde, ministrul nostru la Paris, să trateze cu succes în chestiunea Dunării, fiind neagreat în cercurile diplomatice. Lasă să se înțeleagă că ar fi dispus să ia asupra sa problema, dar nu se poate propune singur.
- 12 februarie: Se plînge lui Ghica de volumul mare al lucrărilor la legăție, lăsate numai în seama sa. Au citit în familie manuscrisul lui Ghica, regretînd că s-a terminat prea repede.
- 22 februarie: Este rîndul Săsei de a pleca la București pentru noi aranjamente financiare. Va trebui să obțină de la Rosetti pentru Odobescu titlul de consilier de legăție și un stipendiu pentru mutarea într-o locuință corespunzătoare (asta l-ar stimula și în munca lui științifică!).
- 25 februarie: O încurajează pe Sașa în demersurile ei, explicîndu-i că trebuie să obțină neapărat mărirea indemnizației de chirie, care este disproporționat de mică față cu a ministrului. Părere total defavorabilă despre Pherekyde: „Am oroare din ce în ce mai mult de a mă pune la remorca lui”. Anunță intenția de a lucra ceva pentru revista lui Tocilescu și, o dată antrenat, poate va face și ceva literatură.
- 27 februarie: O informează pe Sașa că a început să pregătească o schiță de istorie a limbii romîne.
- 1 martie: Oarecum liniștit de bunele rezultate pe care le întrevede din partea demersurilor Săsei, o îndrumă să agite la București chestiunea renovării capelei romîne din Paris, asta pentru a-i spori prestigiul de soție a primului secretar de legăție. El este pe punctul de a tranșa vânzarea casei din București lui Alexandru Philipescu.
- 8 martie: Lucrează la studiul despre limbă și solicită alte cărți pe lîngă cele trimise de Tocilescu: *Carte de citire cu o introducere asupra limbii romîne* de A. Lambrior, *Nușle* de Slavici, colecția *Columnei lui Traian* (dar să-i facă abonamentul pe un nume străin, pentru a nu figura el pe listele lui Hasdeu!).
- 12 martie: Informații despre lecturile curente; în afara cărților romînești, cîteva romane franțuzești mai noi —

L'abbé Constantin de Halévy, care-i plăcuse mai mult decât *Serge Panine* al lui Ohnet.

- 16 *martie*: Stare de surescitare nervoasă din cauza încurcăturilor ivite în facerea formelor pentru vânzarea casei, de unde întârziere în achitarea unor datorii (unele chiar din fondurile legației). Invitat de Got, a asistat în ajun la premiera noii piese de Erckmann-Chatrian (*Rantzau*), pe care a găsit-o mai dramatică decât *L'ami Fritz*. Încântat de jocul actorilor Coquelin-aîné, Got, Wormsa, d-na Bortet, Mambout. Sala, plină de lume bună, l-a predispus la reverii: „M-am lăsat prins de gândul plăcut de a mă vedea în viitor la asemenea reprezentații cu tine, buna mea Sașa, și fiica noastră, într-o lojă, gustînd plăcerile distinse ale unei reprezentații atît de frumoase”.
- 22 *martie*: La nesiguranțele financiare se adaugă neliniștile provocate de comportarea Ioanei, căreia i-a venit ideea măritişului. Odobescu se opune ferm și îndispus de gândul că cineva ar putea considera voiajurile lor ca o „vînătoare după gineri”. Astfel de situații (*à la* coana Chirița sau ca în proastele romane *Pompon* de Hector Malot, ori *L'affaire Clémenceau* de Al. Dumas) îi sînt de-a dreptul penibile.
- 24 *martie*: Sașa își anunțase sosirea în condiții care îi permiteau lui Odobescu să ia măsuri concrete pentru amenajarea apartamentului din rue des Ecuris d'Artois. Consulta un arhitect în acest scop. Cu un tapițer aranja să-i pregătească mobilele pentru salon și dormitor (stil Ludovic XVI).
- 11 *mai*: Reunirea familiei a durat extrem de puțin, spre dezamăgirea lui Odobescu, lăsat iar singur de Sașa și Ioana, care au plecat din nou în Rusia, unde le aștepta mama Sașei, la Kamenka. Cauza noii despărțiri ar fi fost, după Odobescu, capriciile fetei („*notre méchante fillette, qui nous cause ces chagrins*”).
- 13 *mai*: O urmărește pe Sașa cu scrisori tot drumul, ținînd-o la curent cu existența lui. Ieri a luat masa cu frații Alecsandri la „Grand Hôtel”, după care a fost cu Vasile Alecsandri să viziteze Expoziția horticolă. Și mîine se vor întîlni pentru a citi împreună piesa lui Ion Ghica.

- 16 *m a i*: L-a vizitat pe Mirea, care lucrează la tabloul Sașei cu Ioana. Pare să-i reușească foarte bine. Își revede stadiul diverselor lucrări: n-a lucrat încă articolul pentru Tocilescu, cu Tezaurul se află în întârziere, i-a revenit în minte proiectul *Heracleiei*.
- 18 *m a i*: Unei călătorii la Londra cu V. Alecsandri pentru a-l vedea pe Ghica i-a preferat un refugiu de două zile la St.-Germain, în preajma Parisului. Vremea ploioasă i-a influențat prost starea generală.
- 20 *m a i*: La teatru, o piesă de Émile Augier (*Madame Caverlet*) îl încintă peste măsură, în vreme ce lectura lui Zola (*Pot-brouille*) i se pare respingătoare. Proiectează o excursie, cu Edgar Mavrocordat și Al. Philipescu, la Fontainebleau, pe care-l știe doar din reputație.
- 21 *m a i*: În singurătatea lui, unica plăcere o găsește în a se ocupa de amenajarea locuinței. Mirea a adus tabloul, care este plin de grație. Tot Mirea intenționa să-i schițeze portretul lui Mircea-vodă pentru un vitraliu, dar a primit un decalcat luat de Lecomte după originalul de la Curtea-de-Argeș. Citește cu interes recenta dramă a lui Hugo (*Torquemado*).
- 28 *m a i*: Starea lui și puțină dispoziție pentru lucru o ilustrează cu citate din *Viața de boem* a lui Mürger, cartea tinereții sale.
- 30 *m a i*: A participat la o recepție a Ambasadei spaniole, unde s-a simțit excelent. Atmosferă seniorală. La iarnă vor trebui neapărat să frecventeze, împreună, acest mediu.
- 1 *i u n i e*: Satisfăcut de serviciile lui Gerôme, noul fecior în casă.
- 6 *i u n i e*: Informat de plecarea Sașei cu Ioana la Petersburg, se grăbește să tempereze capriciile fetei. A achiziționat pentru pian o splendidă cuvertură chinezească din catifea neagră cu broderii de aur.
- 7 *i u n i e*: Îl avizează pe V. A. Urechia, secretarul general al Academiei, asupra imposibilității în care se află de a scrie prefetele pentru *Pravila de la Govora* și *Istoria ieroglică*, fiindu-i necesare studii speciale, pentru care nu are timp.

- 9 *iunie*: Continuă să frecventeze, cu mari satisfacții, mediul diplomatic (ambasada Portugaliei, a Statelor Unite), paralel cu desăvîrșirea amenajărilor din casă. Încîntat de felul cum ies vitraliile bizantine.
- 11 *iunie*: L-a vizitat Ioan Kalinderu în trecere prin Paris și a admirat apartamentul lor, chiar înainte de a fi complet amenajat.
- 19 *iunie*: Cu Edgar Mavrocordat, Al. Philipescu și Ionescu-Gion a fost la Chantilly, unde au vizitat castelul: „Ce splendidă galerie de tablouri! Ce bibliotecă! Ce apartamente! Ce parc, ce eleșteu...! Trebuie să fie plăcut să le stăpînești și să te bucuri de ele mai ales cu cîteva mii rentă!” În casă amenajările avansează, dar constată creșterea neprevăzută a cheltuielilor: „Dumnezeu e bun! o să ne scape și din hopul ăsta!”
- 23 *iunie*: Fiind ziua sa de naștere, își invită colegii de la ambasadă, pe care îi impresionează cu meniul pregătit și cu înfățișarea interioarelor sale.
- 26 *iunie*: Indignat că la ceremonia dezvelirii bustului lui Michelet a fost delegat Hasdeu, cînd el se afla aici.
- 7 *iulie*: L-a vizitat Ion Ghica.
- 15 *iulie*: Toly Mănescu, în trecere spre Suedia, s-a oprit la Paris și a venit să-l vadă. I s-a părut puțin prea plin de misiunea lui diplomatică.
- 19 *iulie*: Îngrijorat de veștile primite de la Sașa, care se plîngea de starea sănătății. Și el se simte prost și se gîndește să meargă în Anglia pentru operația de bilă. L-a „ravisat” pe Toly cu masa pe care i-a servit-o.
- 22 *iulie*: O felicită pe Ioana pentru ziua de naștere și îi anunță cadoul pregătit: pentru cabinetul ei (stil Curtea-de-Argeș) o pendulă montată în porțelan Sèvres, reprezentînd o scenă mitologică (Diana cu arcul și vînatul la picioare); cadranul stil Ludovic XVI indică orele, minutele și zilele.
- 24 *iulie*: A fost numit un succesor pentru d'Avril în Chile, deci la toamnă vor fi cu toții în Paris.
- 26 *iulie*: Invitat la castelul Werbrouck, aproape de Meulan (Seine et Oise), petrece două zile de vacanță într-un mediu odihnitor. Asistă la o serbare populară, prelungită seara

cu muzică, jocuri, tombolă. Îmbătat de priveleştea liniştitoare a parcului, luxos întreţinut.

31 *iulie*: La insistenţele sale, G. Bengescu vine să-i ţină companie cîtva timp.

1 *august*: Îl vizitează pe Kogălniceanu, sosit la Paris pentru o intervenţie chirurgicală.

11 *august*: Dejun cu Ion Ghica, reîntors de la Vichy. În urma instalării lui D.A. Sturdza la Ministerul de Externe, speră să obţină mutarea lui Bengescu de la Londra la Paris.

17 *august*: Reflecţii sumbre din cauze financiare: „Nu este posibil, se pare, în lumea asta, fericire deplină; cu cît o plăcere e mai mare, cu atît trebuie s-o cumperi şi s-o plăteşti prin griji şi supărări”. Pe deasupra, se apropie şi plecarea lui Bengescu, după care va rămîne iar singur.

23 *august*: Reîntors după o zi petrecută la Trouville, unde s-a dus împins de dorul mării. De pe terasă contemplantă întinderile marine, „în vreme ce soarele se scufunda în unde, şi farul de la Hâvre clipea din ochii săi electrici”. S-a văzut cu Gr. Cantacuzino, noul director al Naţionalului în locul lui Cornescu, şi a aflat că *Nea Frăţilă* se află în repetiţie pentru deschiderea stagiunii.

30 *august*: Corespondenţă de la Petre Ispirescu. Cu Bengescu la curse, la Longchamps, unde erau nenumăraţi romîni: Pherekyde, Marghiloman, Alecsandri, Cantacuzino.

4 *septembrie*: Lungă scrisoare (28 pag.) cu sfaturi pentru a nu face vreun pas pripit în privinţa Ioanei; a mai văzut căsătorii cu ruşi care s-au desfăcut repede (Alexandra Blaremborg, Olga Iacovenco). În general, întîrzierărea Saşei la Petersburg îl indispuie. Se zvoneşte că ar veni Theodor Văcărescu în capul ambasadei la Paris; atunci el va trebui să treacă neapărat în Belgia (desigur ministru!), în nici un caz la Atena.

7 *septembrie*: A mers să-l vadă pe Kogălniceanu în convalescenţă. Cu Gr. Cantacuzino plimbare în trăsură la Bois de Boulogne, dîndu-i indicaţii asupra montării lui *Nea Frăţilă*.

- 9 septembrie: L-a avut invitat la masă pe Kogălniceanu cu fiicele sale. Copleșit de meniu și de aspectul somptuos al casei (abundență de pluș, bronz, porțelanuri, cristale).
- 11 septembrie: I-a scris P. S. Aurelian, întors dintr-o călătorie în Rusia.
- 12 septembrie: Participă la reuniunea de fondare a *Revistei latine*, editată de baronul de Tourtoulon.
- 16 septembrie: Brusc, realizează că amenajările în care s-a lansat depășesc posibilitățile sale de plată și vede apropiindu-se catastrofa: „Nu știu cum să te scutesc de neliniști — îi scrie precipitat Sașei — și să evit noile scandaluri, care ne-ar pierde definitiv de astă dată”. Explică totul prin faptul că a fost lăsat singur, în voia imaginației sale, care-l tirăște în afara realității. Bineînțeles, se vede urmărit de o neagră fatalitate, de vreme ce micul paradis abia făurit îl și azvîrle în infernul grijilor financiare. O imploră pe Sașa să caute vreo soluție „*pour éviter une débâcle*”. (S-ar fi putut crede că alarma era premeditată, cu scopul de a determina solide demersuri pecuniare în Rusia.)
- 17 septembrie: În societatea pariziană se și răspîndise zvonul căsătoriei Ioanei cu un ofițer rus. Odobescu îl contracarează, explicînd întîrzierea Sașei și a fetei la Petersburg din cauza unei moșteniri. (Iarăși fantezia sa lucrează prolific!)
- 25 septembrie: Respinge decis eventuala rămînere a Ioanei singură la Petersburg pentru iarna care vine. Nu mai poate fi vorba de o numire a lui la Bruxelles, întrucît postul s-a atribuit lui Th. Văcărescu. Își irosește timpul într-o multiplă corespondență (cu Ion și George Ghica, Tocilescu, Aurelian, Steriadi, Ștefănescu, arendașul Poenilor ș.a.).
- 1 octombrie: Știrea că Sașa cu Ioana au părăsit Petersburgul îl mai liniștește oarecum. Pe deasupra, a primit și ceva bani de la Ștefănescu. I. Bianu este la Paris. De asemenea, C.A. Rosetti, de mai multe zile, dar încă îndurerat de pierderea fiului său Mircea, nu primea pe nimeni.
- 5 octombrie: Îi scrie lui Ghica despre veșnicele expediții cinegetice ale lui Pherekyde: „Asta îmi amintește, pînă

la un punct, cînd eram director în Ministerul Instrucțiunii Publice sub prințul Cuza, l-au trimis la vînătoare pe ministrul meu, pentru ca eu să pot prezenta comisiei bugetare explicații asupra lucrării pe care o făcusem și în privința căreia ministrul era absolut inocent. Fără îndoială, vînătoarea este de o oarecare importanță în afacerile de stat.”

7 octombrie: În fine, l-a văzut pe Rosetti. La București trebuia să aibă loc premiera cu *Nea Frățilă*, dar s-a amînat din pricina morții lui Pascaly.

10 octombrie: Prin Ionescu-Gion a fost informat despre succesul primei reprezentații a lui *Nea Frățilă*. Merge la concert numai pentru a asculta uvertura noii opere a lui Wagner, *Parsifal*. Sașa și Ioana decisese să se reîntoarcă spre începutul lui noiembrie.

11 noiembrie: În continuă corespondență cu Ghica, îl anunță că se află la Paris, între alții, George Crețianu.

1883

5 ianuarie: La Paris, funeraliile lui Gambetta polarizează întreaga atenție. Rosetti va pleca probabil în țară. Pherekyde — veșnic epuizat de vînătorile sale. Bianu lucrează la un articol mai mare: au discutat îndelung despre *Evangheliarul* de la British Museum, ajungînd la concluzia comună că ar fi un manuscris bulgar.

17 februarie: Recomandă lui Ghica pe un tînăr român care a studiat mecanica la Paris și ar dori să facă practică într-un atelier din Anglia. Îl consultă asupra situației sale în cazul că Pherekyde va fi, totuși, înlocuit cu Th. Văcărescu: nu va admite niciodată să fie subalternul acestuia.

9 martie: Răspunde lui D.A. Sturdza la convocarea pentru sesiunea generală a Academiei că treburile legației îl rețin pe loc. Poate i se aranjează din țară un concediu, și atunci ar pune la punct problemele academice restante.

28 martie: Îi cere scuze lui Ghica de a nu-l fi putut însoți la gară din pricina durerilor de picioare. În chestiunea personalului diplomatic îl roagă să-l ajute, scăpîndu-l de umilința ce-l pîndește.

În aceeași zi se adresa lui Maiorescu: „Cît despre mine, foarte mă mîhnesc că n-am putut obține estimp un concediu spre a merge să strîng mîna amicilor mei din Academie și să mă scuzez însumi dinaintea colegilor pentru întîrzierile la care sînt supuse publicațiunile mele academice, începute — pentru păcatele mele — sub fatala înrîurire a vechei sisteme academice. Nu-ți pot spune... cît de mult stîmjenit mă aflu prin formele stîngace și scălimbate ce am fost silit să dau acelei publicațiuni; aceasta mă face a cere favoarea ca zisele publicațiuni să fie date publicului fără ca numele meu să fie pus pe ele deocamdată ca editor — rămînînd ca mai tîrziu și la timp oportun pentru mine să mă silesc, prin lucrări anexe, precum precuvîntări, note și glosare, a suplini la foarte multele defecte și ridicole ale volumelor ce am avut imprudența a tipări conform instrucțiunilor date de majoritatea de pe atunci a Societății academice.”

A p r i l i e: Sosește la Paris C. Nottara. La cafeneaua „Cluny” întîlnește pe Delavrancea, Gion, Cosmovici ș.a. La primul spectacol pe care îl vizionează la Comedia Franceză este însoțit de Odobescu (se juca *Les Effrontés* de Emile Augier).

I u n i e: Pentru activitatea la legația din Paris este decorat cu gradul de comandor al Ordinului „Steaua Romîniei”.

I u l i e: Pe timpul verii, familia Odobescu s-a stabilit la Versailles (rue Lafayette, 28), de unde el venea zilnic la cancelaria legației din rue Penthièvre.

A u g u s t: Pe cînd Sașa și Ioana își făceau vacanța la Versailles, Odobescu făcea scurte excursii în Bois de Vincennes sau la Blainville-Crevon (unde se aflau d'Avrilii). Pregătea un raport asupra stadiului în care se găsea cu adunarea documentelor din arhivele franceze.

O c t o m b r i e: Șederea la Versailles se prelungea, în timp ce el era însărcinat să reprezinte țara la Conferința internațională pentru determinarea unităților electrice și protecția cablurilor submarine.

Accese de gută îl imobilizau zile întregi în pat, cînd Bengescu venea la el acasă să-i ajute la lucrări.

Sașa îi copia raportul asupra documentelor pentru o eventuală publicare în *Romînul*.

Decembrie: Unul din Brătieni, care petrece o seară în familia Odobescu, descrie încântat atmosfera: „D-l Odobescu, n-am trebuință să-i fac reputațiunea de om plăcut, simpatic și cu o conversație nu se poate mai interesantă. D-na Odobescu are figura de o mare blîndețe și cred că la d-sa fața nu înșală, după cîte am cunoscut-o. D-ra Jeanne e zburdalnică, bătaioasă, dar în fond cred că *c'est une excellente fille...*” Din relatare se vede că valsul și cadrilul erau în mare cinste atît din partea mamei, cît și a fiicei.

În ultimele zile ale anului îi scria lui V.A. Urechia: „Într-adevăr, mi s-a făcut știre că singur dintre toți — nouă dovadă de amicia-ți așa de dovedită — singur, zic, ai răsfoit documentele adunate de mine și le-ai scos la iveală dinaintea publicului român... Am găsit și găsesc pe toată ziua lucrări din ce în ce mai interesante de pe timpul Revoluțiunii Franceze. Dar toate astea trebuiesc copiate; și copîștii cer plată, și ministerul nu-mi spune nimic!!! Deocamdată mă ocup foarte activ de publicațiunea mea asupra Tezaurului de la Pietroasa. Între această tipărire, lucrările zilnice ale legațiunii, oarecare datorii de societate inerente pozițiunii și cercetările în arhivele Ministerului de Afaceri Străine, timpul mi se strecoară iute, smîncit în multe părți. Mi-e tare drag totuși în mijlocul acestui valvîrtej de a primi cîte o veste bună de la amici.”

1884

9 februarie: Îl așteaptă pe Ghica la Paris, pentru a face împreună drumul pînă la București, ca să fie prezenți la sesiunea academică. Pherekyde a cerut să se retragă lui Odobescu onoarea de a semna convenția internațională pentru cabluri submarine.

12 februarie: I. Brătianu, venit să-l viziteze acasă, îl găsește în pat din cauza unei crize de gută. Aceasta îl va împiedica să participe la sesiunea generală, ce avea să se deschidă la 6 martie.

26 martie: Plenul Academiei este anunțat că s-au primit 57 caiete cu copii după documente din arhivele franceze,

cu cererea din partea lui Odobescu de a i se acorda sub-
sidii pentru continuarea culegerii.

31 *martie*: În proiectul pentru viitoarea activitate a
Academiei se prevăd 5.000 de lei în contul lui Odobescu.
Singur N. Ionescu va opina pentru reducerea sumei,
dar D.A. Sturdza îl combate.

1 *aprilie*: Scrisa lui Mirea să urgenteze un desen pentru
un text al său destinat *Revistei Lumii latine*; pentru
eventuala tipărire și în broșură a textului îl roagă să
pregătească o schiță de copertă.

Mai: Vechea idee de a iniția întâlnirea la București a unui
însemnat număr de savanți străini îl preocupă din nou.
În acest scop alcătuiește un minuțios program pentru
desfășurarea în capitala României a celui de al 10-lea
Congres internațional de antropologie și arheologie în
toamna lui 1885. Obține adeziunea unor savanți străini,
care se declară interesați să facă deplasarea, se adresează
oficialităților din țară și persoanelor influente, căutând
să creeze un curent de opinie favorabil. Într-o scrisoare
către Maiorescu îi esplica: „D-ta vei prețui negreșit
aceasta și vei lucra ca să se ridice toate piedicile, opuse
atât de cei cu nepăsare totală, cât și de cei cărora le e frică
să nu ne dăm de rușine dinaintea străinilor prin sărăcia
noastră științifică. Acea sărăcie e o ușoară pătură, pe
care congresul ne va învăța lesne a o lepăda de pe noi.
Mi se pare că unul din defectele noastre este de a fi foarte
puțin îndrăzneți când e vorba de a face ceva *bun*. Cîți au
fost aceia cari au întrevăzut de mai înainte cu confiență
rezultatele campaniei noastre din Bulgaria, prin care
țara a devenit un regat independent?... Este de datoria
oamenilor cu mai ageră prevedere de a împinge țara pe
calea tuturilor progreselor.”

Iunie: Pentru scurtă vreme la București, se prezintă el
însuși în plenul Academiei, pentru a-și susține și argu-
menta proiectul Congresului internațional. Întîmpină
opoziția lui Sturdza, Gr. Ștefănescu, B.P. Hasdeu,
dr. Felix, Bacaloglu, ceea ce nu-l oprește să persevereze,
demonstrînd cît s-ar cîștiga pentru elucidarea unor pro-
bleme puțin cercetate încă din trecutul nostru. Ambiția
sa nobilă („vom intra în concertul științific european”)
nu izbutește totuși să înfrîngă prudența conservatoare.

I u l i e: Întors la Paris — după ce lăsase pe Sașa cu Ioana în țară, unde se afla și Catinca Odobescu încă din anul trecut — se apucă să lucreze cu râvnă la *Tezaur*. Singurătatea, ca totdeauna, îl deprimă. Mai intervin și enervări datorate lui Pherekyde, care i-a făcut observații în public pentru că s-ar fi interesat la București de fondurile capelei. Începe să-l bănuiască pe Bengescu de conspirație împotriva sa. Are griji și din partea fetei („*notre inflammable Jeanne*”), pentru care dă severe instrucțiuni Sașei s-o supravegheze, recomandînd urgenta plecare în Rusia. Pentru a se mai liniști, întreprinde repezi excursii în împrejurimi (Compiègne, Fontainebleau, St.-Germain).

A u g u s t: Lucrul la *Tezaur* — ajutat de un tînăr secretar — îi creează oarecare echilibru, chiar îi oferă satisfacția unei situații de un prestigiu aparte („*J'aimerais bien la position de vieux diplomate archéologue*”). Resimte lipsa cărților pe care le adunase ani de zile în biblioteca lui. Îl indispoaze să frecventeze bibliotecile publice. Zilele i se par că trec prea uniforme: dimineața lucru acasă, după amiază la legăție, către seară plimbare, în trăsură, la Bois de Boulogne. Mutarea sigură a lui Pherekyde îl face să se gîndească și el la posibilitatea avansării, eventual să i se încredințeze legăția din Roma (în acest sens îi indică Sașei să facă demersuri pe lîngă oficialitățile bucureștene). Plăcută petrecere de două zile la castelul Baye, lîngă Épernay, într-un calm de rusticitate nobiliară. Presiunea financiară în creștere spre sfîrșitul lunii, cînd și lucrul a fost întrerupt.

S e p t e m b r i e: Insistă pe lîngă Sașa să intervină energic pentru un post diplomatic mai bun („*Aies donc plus de confiance en notre bonne étoile*”, „*Il faut plus de courage*”, „*Le bonheur et les honneurs, dans ce monde, sont pour les audacieux*”). Redactează la *Tezaur*. Singura plăcere este să ia masa, din cînd în cînd, în Bois de Boulogne la „Château de Madrid”, restaurant cu lăutari țigani unguri care fac o muzică delicioasă. („*C'est très agréable de l'entendre en dînant sous les bosquets verts...*”) Combate în corespondența cu Sașa calomniile răspîndite de Pherekyde la București pe seama sa; îl solicită și pe Ion Ghica din Londra să-l apere față de Sturdza. Furtuna financiară este,

totuși, aproape. Cu toată liniștea pe care încearcă s-o inspire Sașei („*Aurais-tu de sang froid, de courage, de beaucoup de confiance en la bonté du ciel*”), este îngrijorat de perspectiva de a nu avea de unde să restituie în termen o sumă împrumutată din casa legației.

Octombrie: În căutarea unor soluții pentru a ieși din impas, consideră necesară mutarea într-o casă mai puțin costisitoare. Respinge eventualitatea întoarcerii în țară. Mărturisește a resimți oboseala celor 50 de ani trecuți („*J'ai une santé facile à délabrer surtout par les causes morales*”). Lecomte de Nouy îi vine în sprijin pentru achitarea datoriilor presante. La legație locul lui Pherekyde se pare că va fi luat de Ion Bălăceanu, cu care speră să se înțeleagă.

Noiembrie: Sașa cu Ioana sosiseră la Paris. Catinca, venită și ea din țară, sta la d'Avrili, la Coppières, de unde coresponda cu Odobescu, trimițându-i și mici sume din pensia ei. Acesta ar fi vrut să facă un drum la București pentru clarificarea situației lui în diplomatie, dar îi lipsesc mijloacele.

1885

Februarie: În locul său pleacă în țară Sașa cu Ioana. El rămâne să lucreze la *Tezaur*, când în casă se împachetează totul în lăzi (atmosferă de „bejenie”, spune într-o scrisoare). Crede că nenorocirile actuale i se trag din partea „roșilor” (Pherekyde, Sturdza, Brătianu, Cîmpineanu).

Martie: I se primește demisia din diplomatie. Extrem de îngrijorat de amplexarea datoriilor, cade la neagră melancolie, regretând că a fost salvat, în urmă cu peste cinci ani, în timpul unei boli. Noua situație îl reclamă urgent la București.

Aprilie — iunie: Interval de eforturi și agitații pentru soluționarea complicațiilor financiare. Lungi conciliabule cu Sturdza pentru a obține o suplimentare a fondurilor în vederea terminării *Tezaurului*: lucrarea ia proporții duble față de cele prevăzute, necesitând în plus noi gravuri și reproduceri. Cererile sale sînt primite cu animozitate.

Iulie: Revenit singur la Paris, fără o soluționare definitivă, Odobescu este nevoit să caute alte soluții; încearcă să apeleze la cumnatul său, Adolph d'Avril, care însă refuză să se amestece. Speră într-o intervenție mai eficientă a Catinchii, foarte afectată de împrejurările vitrege prin care trecea fiul ei, Alexandru. În scrisorile acestuia către Sașa își face loc o disperare sumbră. Abia poate să se concentreze pentru corecturi la *Tezaur*. Locuia acum în rue de Courcelles 173; din tot apartamentul ocupa o singură cameră — restul, cu mobilele respective, aflându-se sub sechestru.

August: Concentrat asupra lucrului, zilnic se află la bibliotecă sau în secția de antichități de la Luvru sau la Cabinetul de medalii din rue Richelieu. Vești triste din țară, unde și Sașa și Ioana sînt bolnave. Trimite lui Sturdza noi caiete cu copii după documente istorice și mai multe coli tipărite (12, 13, 14) din *Tezaur*. Se oferă să întreprindă anul viitor o explorare științifică serioasă și completă a monumentului de la Adam-Klisi; de asemenea, revine asupra unei propuneri anterioare, reafirmându-și intenția de a alcătui o istorie populară a războiului de independență.

Septembrie: Începe luna cu o săptămână de ședere la pat din cauza gutei. *Tezaurul* stagnează datorită editorului. Are de scris un articol pentru *Gazette archéologique*. Presiunea termenelor de plată îi provoacă senzația naufragiului.

Octombrie: La toate neplăcerile existente se adaugă și chinul singurătății; Sașa și Ioana, imobilizate în țară de lipsa banilor. Cu greu se poate concentra să-și continue lucrul. O vizită a lui Lecomte de Nouy — „bun, afectuos și discret, ca totdeauna” — îl mai remontează. A predat, în fine, prima parte a articolului pentru *Gazette archéologique* („Coupe d'argent de la déesse Nana-Anat”).

Noiembrie: Îngrijorat de starea sănătății Catinchii, foarte zdruncinată din pricina nesfîrșitelor lui necazuri. Ea îi ia apărarea față de restul familiei. S-a redeschis stagiunea concertelor (*Pastorala, Cavalcada Walkiriilor*), dar nu-și poate permite „luxul” unui bilet. Lucrează cu spor la

capitolul IV al *Tezaurului*. Îl vizitează pe Alecsandri, sperînd să obțină concursul său pe lingă autoritățile din țară. Surescitarea se perpetuează: „Mă înverșunez în muncă, pentru a nu dispera cu totul, gîndindu-mă la voi și pentru a da oarecare timp providenței ca să facă vreun miracol în favoarea noastră”. Deocamdată, însă, îi lipsesc pînă și banii de timbre pentru scrisori. Avea dreptate Alecsandri cînd semnala lui D.A. Sturdza situația extrem de precară: „Strîmtoarea materială în care se află a întrecut orice margine, și dacă coada dracului mai stă la locul ei, asta nu e din pricină că nu a fost trasă de colegul nostru de la Academie! Mă achit de comisionul său și te rog, cum i-am făgăduit, să binevoiești a reglementa trimiterea imediată a sumei pe care o are de primit, căci continuarea lucrării sale asupra *Tezaurului* de la Pietroasa este în pericol de a fi curmată brusc.”

1886

Februarie: Toată familia se găsea la Paris. Odobescu, angajat în lucrul la *Tezaur*, solicita lui N. Kretzulescu, ambasador la Petersburg, sprijin pentru obținerea unor reproduceri după antichități de la Ermitaj și din colecția Stragonov.

Martie: Prin Ion Ghica, informa plenul Academiei, aflat în sesiune generală, despre stadiul lucrărilor sale. Solicita să se rezilieze contractul cu editorul Des Fossez, falimentar, și să se încheie altul cu Rothschild, unde va și apărea monografia *Tezaurului*.

Urmează o perioadă extrem de critică. El se îmbolnăvește, și citeva luni stă mai mult în pat. În același timp se agravează starea Catinchii Odobescu într-atît, încît la 28 noiembrie decedează.

1887

Martie: Călătorie la București pentru sesiunea generală a Academiei. Se instalează în casa unchiului Grigore Caracaș (str. Clemenței 35). Primele impresii după sosire

nu sînt de loc favorabile („viața aici îmi pare imposibilă“). Întîlniri cu Lecomte de Nouy (iau masa împreună la „Union“), cu Mirea, Ionescu-Gion. Lungi plimbări pe Calea Victoriei în sus, pînă spre str. Verde, pentru a revedea fostele domenii. Cu Cornescu evocă anii duși ai tinereții. În ședința Academiei din 22 martie expune un raport asupra stadiului lucrării sale despre Tezaurul de la Pietroasa, cu explicații de ce a fost necesar să ia amploarea actuală.

A p r i l i e: Majoritatea timpului ocupat cu demersuri pentru suplimentări de fonduri în vederea tipăririi integrale a *Tezaurului*. Proiect de excursie la Curtea-de-Argeș cu Lecomte de Nouy, G. Crețianu și Esarcu, zădărnicit de înrăutățirea bruscă a vremii. Conflict cu fratele său Constantin în probleme de împărțire a veniturilor moșiei Dragomirești, pentru care apelează la arbitrajul lui T. Maiorescu. Iritat că întîrzie la București mai mult decît prevăzuse, și lucrul său stagnează. Face vizite lui Kogălniceanu, care îi arată interes și dorința de a-l ajuta. În cele din urmă, doar cu G. Crețianu, realizează excursia la Curtea-de-Argeș, emoționat de înfățișarea grandioasă a mănăstirii („*Quand autrefois j'ai vu et entendu la Patti, elle m'a fait un effet analogue*“). Prilej de a retrăi momentele tinereții, cînd, cu Sașa, călătoriseră prin aceleași locuri. S-au transportat în capitală blocurile de piatră ale monumentului de la Adam-Klisi și merge să le studieze în mai multe rînduri.

M a i: Din partea Sașei, încolțită de creditori la Paris, apeluri disperate. Face eforturi pentru obținerea unei sume, pe care o trimite de urgență. Unele chestiuni de lucru pentru municipalitate îl apropie pentru un timp de Kogălniceanu („Conu Mihalache, cu care sînt bine, are un aer jubilent, în ciuda proastei sănătăți și a obezității sale neliniștitoare“). Întîlniri cu vechiul amic, Adolf Cantacuzino. Prelungirea neașteptată a șederii sale în București îl face să se gîndească la o eventuală rămînere definitivă; într-un asemenea caz ar prelua conducerea *Romînului*, deși preferă să nu fie nevoie. O vizită a lui Petre Ispirescu îi face nespusă plăcere.

Iunie: Zadarnice insistențe de a obține, prin ministrul Sturdza, subvenția necesară pentru continuarea și încheierea monografiei despre Tezaur. La 5 iunie referă în ședință academică despre o tavă descoperită la Conțești. În situația actuală, singurele divertismente sînt mesele pe care, din cînd în cînd, este invitat să le ia la George Crețianu. Săsei îi scrie umilit: „Poate că Dumnezeu din cer să vie să îndrepteze cîte le-am stricat eu, nudinrăutate, ci din nesocotința minții”. După oarecare investigații, a izbutit să-și procure un exemplar din cartea grecească a strămoșului său Constandinache Caracaș: Sion s-a angajat s-o traducă în vederea tipăririi ei pe cheltuiala lui Grigore Caracaș. La Paris, Sașa s-a mutat în rue Faraday. Încîntat de plimbările de seară la Șosea, pe sub teii înfloriți. Intervine și obține o bursă Dositheii, pentru ca Ioana să studieze medicina.

Iulie: Definitiv, ministerul îi refuză orice stipendiu. Revine la posibilul aranjament cu *Romînul*. Dacă va recurge la aceasta, nu va ezita să denunțe atmosfera sufocantă din țară („brătienistă și sturdzistă”). Izbucnește într-o violentă diatribă la adresa politicianismului coruptor („falși liberali și ipocriți fără rușine”). La sugestia lui Tocilescu, stabilește cu Socec să-și alcătuiască o ediție de opere în trei volume. Se mută la „Hotel Hugues” în Piața Teatrului Național. Cînd cerul părea oarecum înseninat, norii se adună iar: a dat peste romanul recent al unui oarecare Oudinet (*Filles du monde*) cu străvezii și malițioase aluzii la viața lor pariziană. La Academie răsfoiește vechi hîrtii și descoperă jurnalul călătoriei sale cu Sașa la mănăstiri, motiv de reflecții dureroase: „Ce de speranțe atunci! Cîte decepții astăzi! Pe ce căi invizibile și neprevăzute providența ne va readuce vreodată să vedem viața mai roză decît este astăzi pentru noi! Și trebuie totuși să credem într-un asemenea viitor! Pentru voi și pentru mine cutia Pandorei nu s-a golit cu totul... Trebuie să luptăm pentru a dobîndi mai-binele dorit, pentru a scăpa de teribilele angoase prezente.” La pregătirea ediției pentru Socec este secondat activ de Ionescu-Gion.

August: Pierde pe unul dintre cei mai vechi și statornici prieteni: George Crețianu. Momentul îi redeșteaptă amintiri din vremea „Junimii române”, pe care o evocă mișcător în *Epoca*. Cu aceasta inaugurează o colaborare susținută la ziar cu articole literar-artistice și politice.

Septembrie: În primele zile are exemplare din vol. I al ediției Socec. Făurește tot mai complicate proiecte de gazetărie; la început în legătură cu *Romînul*, apoi cu *Epoca*, pe care ar transforma-o într-un ziar serios de opoziție. Schimb de scrisori cu Alecsandri. Magnifice zile de toamnă, dar el are inima prea zbuciumată și capul mult prea amețit pentru a se bucura din plin. La Universitate face parte din comisia de examen pentru o bursă de slavistică (concurează Ion Bogdan și Ed. Gruber). Și-a stabilit și programul cursurilor din acest an: marțea dimineată despre religia grecilor, iar miercurea după amiază despre epoca lui Traian. Reîncep reuniunile din str. Mercur 1, unde locuia Maiorescu; la prima întâlnire, Duiliu Zamfirescu citește nuvela *Frica* și se discută despre V. Hugo și filozofia iubirii, cu participarea însuflețită a lui Odobescu. Ar fi acceptat oferta de a scrie articole pentru *L'Indépendance*, nesemnate. S-a resemnat cu rămânerea în București, dar nutrește planul de a da cel puțin o raită de Crăciun pînă la Paris.

Octombrie: În ziua de 21, lecția inaugurală la Universitate (despre împăratul Traian) în fața unui auditoriu de 70—80 de persoane. Duiliu Zamfirescu, Slavici îl consultă asupra lucrărilor literare proprii. Începe să folosească pentru lectură *pince-nez*-ul, avînd vederea slăbită. Întîlniri cu Zizin Cantacuzino, Cornescu. Citește la „Junimea” din vol. II al ediției Socec articolul despre legenda meșterului Manole, fiind de față și Caragiale.

Noiembrie: Iritat că din lipsă de bani se ocupă cu mărunțișuri, neglijîndu-și marea sa lucrare („Vor să ucidă pe toți cei ce nu se supun proiectelor lor infame de dominație. Știința, literatura, artele, toate acestea sînt pentru ei de prisos. Cînd vom vedea aici timpuri mai bune?”). În căutarea unor surse suplimentare de bani, se gîndește la propunerea ce i s-a făcut de a traduce, pentru Național, *Țarina de Scribe*. Continuă să asiste la ședințele „Junimii”.

Plăcută vizită la Th. Aman. În *Epoca*, polemică virulentă anti-Sturdza. 24 noiembrie: moare subit Petre Ispirescu, lăsînd în urmă 7 copii, cel mai mic de 2 ani.

Decembrie: Odobescu evocă, la Academie, meritele dispărutului Petre Ispirescu. Renunță de a mai colabora la *Epoca*. Iarnă grea, cu înzăpeziri de trenuri.

1888

Ianuarie: Singur, izolat de ai săi, blocat în casă de lipsa banilor, meditează amar: „Cînd îmi voi găsi viața simplă, laborioasă și liniștită către care aspir?” Caută s-o facă pe Sașa să înțeleagă că trebuie să se întoarcă în țară. Se gîndește la lucrarea care așteaptă mereu să fie terminată și pentru care nu i se dau banii necesari: „Dacă ar fi pentru cine știe ce suplimentări militare sau pentru a cîștiga o voce influentă în alegeri, ar da de două și de trei ori mai mult. Dar pentru mine și pentru o lucrare științifică nu face oboseala.” Sion a încheiat traducerea cărții lui Caracaș.

Februarie: Pentru inaugurarea noii clădiri a Ateneului pregătește o conferință despre domurile circulare (ținută la 14 februarie). Imediat aranjează tipărirea în broșură a conferinței. Asistă la repetițiile piesei lui Slavici (*Gaspar Gratiani*), dînd indicații de regie.

Martie: Lucrează mult cu studenții, căroră le dă teme de studiu pentru scurte referate de seminar. Savurează manifestațiile de stradă antibrătieniste și regretă că nu e mai tînăr și mai întreprinzător pentru a participa. În cadrul sesiunii generale a Academiei, atacat de Sturdza, răspunde printr-un violent pamflet, pe care îl distribuie participanților.

Aprilie: Venirea lui Maiorescu în fruntea Ministerului Culturii îi reînvie speranța de a putea să se întoarcă la Paris pentru terminarea *Tezaurului*. Au loc răscoale țărănești în mai multe părți din țară, și Odobescu înregistrează cu reprobare înăbușirea lor sîngeroasă („fără a iubi satul, am mare afecțiune pentru țărani noștri”).

Mai: La intervenția lui Maiorescu, Odobescu obține subvenția necesară pentru a merge la Paris să termine vol. 1

din *Tezaurul de la Pietroasa*. Este delegat din partea Universității la sărbătorirea de la Bologna a Universității locale.

Iunie: Prin München, Verona, ajunge la Bologna în ziua de 9. Reîntîlnire cu Capellini. Festivitățile durează trei zile: manifestații de artă, vizite în locuri istorice, spectacole teatrale (și *Tristan și Isolda* a lui Wagner). Multe discursuri, între care a remarcat pe al lui Carducci. Profită de prilej și se repede pînă la Florența, pentru cercetarea unor piese anticarii în galeriile „Uffizi”. Toată călătoria îi dă satisfacții supreme: „Italia rămîne cea mai frumoasă și mai interesantă țară din lume... Dumnezeu, cită frumusețe! Ce de monumente superbe răspîndite pretutindeni! Natură încîntătoare, priveliști admirabile!” La 22 iunie scrie lui Maiorescu (din Paris, rue Faraday, 15), liniștit după stingerea datoriilor și preocupat de accelerarea tipăririi volumului.

August: Rapoarte regulate către Maiorescu despre stadiul *Tezaurului*. Acest prim volum a ajuns la 60 coli și produce autorului însuși amețeli euforice („*Ce sera cependant un fort volume*”, „*mon grand livre*”). Calculează ce fonduri ar mai trebui pentru următoarele două volume (deși știe că oficial fusese respinsă ideea continuării lucrării). Sașa cu Ioana merg pentru o scurtă vacanță la Berck (Pas-de-Calais), în vreme ce el face de zor corecturi (ajutat de un oarecare Maurice Guillon). Se află în Paris și Adolf Cantacuzino. Alarmat de știrile despre dărîmarea Turnului Colței, sugerează lui Maiorescu să dispună restaurarea lui.

Octombrie: În primele zile ale lunii sosește la București, singur și înainte de încheierea definitivă a tipăririi. Îl găsește foarte bolnav pe Grigore Caracaș. Îndrumă pe fostul său student, Teohari Antonescu, pentru pregătirea licenței („sper să fac din el un arheolog”). Își începe cursul universitar. La Paris Sașa schimbă locuința, mutîndu-se în rue Laugier 94, după care lichidează o parte din mobilă, inclusiv tablouri. Tot mai serios îl preocupă eventualitatea alegerii sale în Senat (a fost propus de junimiști la Universitate, dar a căzut, fiind preferat candidatul colectivităților, Orăscu).

No i e m b r i e: Începe să funcționeze ca membru în Consiliul învățămîntului. La un examen pentru catedra de filozofie de la Iași se naște un conflict, cu mici atacuri în presă contra lui Odobescu („Trebuie să te silești a-ți conduce barca oricum prin mijlocul curenților și să disprețuiești lupii care urlă pe mal“). Din nou se mută în casa Caracaș (str. Clemenței 35), după ce unchiul Grigore plecase pentru convalescență pe Coasta de Azur. Caută să-i inspire și Sașei convingerea că existența separată nu face decît să le dăuneze.

D e c e m b r i e: Cu Th. Rosetti, N. Kretzulescu, T. Maiorescu, s-a decis să-și pună candidatura pentru un loc în Senat la Pitești. Din partea dr. Brîndză, la Academie, obține promisiunea de a-l susține pentru marele premiu de anul viitor. De la Paris i-au sosit mai multe lăzi cu cărți. Agitație din cauza candidaturii (discuții repetate cu reprezentanții locali: Lerescu, Theodossiade). Îl vizitează Lecomte de Nouy. La rîndul său, călătorește la Pitești, pentru a se face cunoscut viitorilor alegători.

1889

I a n u a r i e: A căzut în alegeri. I-a sosit exemplar din primul volum al *Tezaurului*. Se simte sătul de voiajurile în străinătate, ar vrea să se stabilească cum trebuie aici, cu toată familia. Colaborează cu Maiorescu la o nouă lege a instrucției (la discuțiile pregătitoare ia parte și Anghel Demetriescu). Intervine și obține numirea lui Teohari Antonescu la o catedră de la Liceul „Gh. Lazăr“, putînd astfel să-l îndrume mai îndeaproape în pregătirea tezei despre cabiri.

F e b r u a r i e: De la Nisa sosește vestea morții unchiului Grigore Caracaș. Face o adevărată presiune din interesul pentru progresul instrucției publice în țară. Insistă pe lîngă Sașa să se reîntoarcă. Desfășoară o mare rîvnă pentru pregătirea studenților săi, pe care, uneori, îi invită acasă, organizînd discuții arheologice (o dată despre descoperirile lui Schliemann). Exasperat de intensă revenire a iernii.

M a r t i e: În preajma sesiunii Academiei își asigură sprijinul lui Ghica și Alecsandri pentru obținerea Marelui Premiu. Presa colectivistă, inspirată de Sturdza, îl atacă (*Democrația*, unde lucra și Delavrancea). Asistă la primul concert simfonic dirijat de Wachmann în sala noului Ateneu (s-a cîntat satisfăcător *Cavalcada Walkiriilor* și rău o simfonie de Beethoven). Îndelungi discuții cu Teohari Antonescu pe marginea tezei sale de licență. Pe baza unui raport foarte elogios alcătuit de V.A. Urechia, Academia îi decernează Marele Premiu pentru ediția operelor în trei volume. Opoziția lui Sturdza este spulberată de Maiorescu. La vot obține majoritate covârșitoare („*tous mes amis étaient sur les armes*").

A p r i l i e: Satisfacția premierii a fost de scurtă durată, întrucît s-au ridicat din toate părțile pretenții asupra banilor; în primul rînd Sturdza reclamă diverse sume datorate Academiei („calamități, decepții, umilințe"). *Democrația* speculează împrejurările pentru alte atacuri calomnioase. Disperarea îl împinge pînă la gîndul sacrificiului suprem. Discuții cu noul ministru al instrucțiunii, C. Boerescu, relative la posibilitățile de continuare a *Tezaurului*. Închiriază o locuință în str. Sf. Ionică 4, peste drum de Adolf Cantacuzino.

M a i: Teza lui Teohari Antonescu, definitivată sub directa supraveghere a lui Odobescu, intră la tipar („aș vrea să-i reușească ca și cum ar fi propria mea operă"). Face el însuși corecturile. Își amenajează cît de cît noua locuință. Totuși, mulțumirea este departe de a și-o fi cîștigat. Ajunge un oarecare incident pentru a izbucni disperat în scrisorile către Sașa: „Hotărît, această țară a luat o direcție pe care bietul meu spirit n-o poate urma. Mă aflu aici din ce în ce mai deplasat și părăsit de toți... Este ce să istovească și sănătate, și energie, și inteligență. Dumnezeu! În ce viespar mă văd virît! Oh! liniște, puțină liniște, Doamne! Iată ceea ce implor. Unde și cînd o voi găsi vreodată?! La ce îmi servește să am o locuință mai convenabilă dacă spiritul și inima îmi sînt atît de teribil răvășite! S-ar zice că totul conspiră pentru a-mi rezerva zilnic noi agitații. Voi ajunge să fug de toată lumea, pînă și de tineretul școlar, conta-

minat, de asemenea, cum văd, de egoismul și venalitatea care răvășesc întreaga țară, bătrîni și tineri. Colectiviștii au corupt totul în această nefericită țară. Nu mai există nicăieri, aici, o singură pîlpîire de gînduri și aspirații nobile, înălțătoare. Mă simt exclus cu fiecare mișcare pe care o fac." O rază de lumină răsare de îndată ce poate trimite Sașei banii necesari pentru a o scuti de neplăceri. Cînd este în fonduri expediază la Paris pachete cu „delicatese" autohtone („*de la* dulceață de trandafiri", „*du ghiudem de Botoșani*", „*de la* țuică", „*du rahat*", „*de la* plachie de țîri"). În casa unde s-a instalat, cineva exersează zilnic la pian (o dată dansurile ungurești ale lui Brahms); ar prefera să fie Sașa aceea, acompaniată de Ioana.

Iunie: Dedică aproape tot timpul examenelor de bacalaureat și de licență. Înregistrează, flatat, succesul tezei lui Teohari Antonescu și aprecierile lui Maiorescu la adresa îndrumărilor sale („în țara noastră este singurul reprezentant al studiilor serioase"). Relatează Sașei despre o seară literară la Maiorescu: Caragiale a citit o comedie într-un act („*extrêmement drôle*") și o nuvelă, împotriva cărora el a fost singurul care a avut curajul să obiecteze deschis. Îi comunică și moartea poetului Eminescu. Asistă împreună cu Anghel Demetrescu la dezvelirea unui bust al lui Dim. Bolintineanu în satul lui natal de lîngă București.

Iulie: Adresează ministrului C. Boerescu un memoriu cu propunerea de a se organiza la București în 1892 Congresul internațional de arheologie: anul acesta, în august, va avea loc la Paris, și el ar putea să ia contact cu savanții străini, pentru a verifica dacă sînt interesați să ne viziteze țara. Pentru la toamnă s-a angajat să predea lecții de istorie la Liceul particular „Sf. Gheorghe" (director: Anghel Demetrescu). Stare proastă a sănătății.

August: În drum spre Paris se oprește două zile la Budapesta pentru cercetarea unor bijuterii germanice contemporane cu Tezaurul de la Pietroasa. Petrece cu Sașa și Ioana trei săptămîni. La reîntoarcere călătorește prin Elveția, Tirol, copleșit de splendoarea peisajelor.

S e p t e m b r i e: Delegat să ia parte la sesiunea Consiliului general al învățămîntului; intervine de mai multe ori în cursul dezbatelor despre reorganizarea învățămîntului primar și a școlilor normale de învățători. Începe cursurile la „Sf. Gheorghe”. Teohari Antonescu și vechiul amic G. Steriadi îl ajută în munca didactică. Acaparată de mulțimea obligațiilor asumate, a părăsit cu totul *Tezaurul*.

O c t o m b r i e: Se celebrează 25 de ani de la înființarea Universității. La ceremonie (22 oct.) el vorbește despre Petrache Poenaru, recoltînd elogii unanime (chiar Sturdza i-a declarat că a ținut un „discurs magistral”). La Paris, Sașa și Ioana au schimbat încă o dată locuința (rue Brémontier, 10).

N o i e m b r i e: Scurtă călătorie la Ploiești, unde îl reprezintă pe ministru la aniversarea a 25 de ani de existență a liceului din localitate. Și-a început și cursul universitar, în acest an, despre sculptura greacă. Pare să obțină de la noul ministru Th. Rosetti promisiuni că-l va sprijini să-și continue munca la *Tezaur* (prin deplasări la Paris pe timpul vacanțelor, astfel încît în 1895 să fie gata). Un nou proiect, la care caută s-o asocieze și pe Sașa: ar prelua direcția Liceului „Sf. Gheorghe” în anul viitor.

D e c e m b r i e: Insistă pentru a o convinge pe Sașa să se decidă a reveni în țară. Îl îndrumă pe fostul său student, Nicodem Locusteanu, în pregătirea tezei de licență (*Polichromia în arhitectura și în sculptura anticilor*). Acesta, la rîndul său, îl secundează în corectura lucrărilor scrise de la „Sf. Gheorghe”. Un alt fost student pe care îl îndrumă: George Poppa.

1890

I a n u a r i e: Epidemie de gripă, din care cauză se prelungește vacanța școlară. Mereu argumentează Sașei avantajele reîntoarcerii. Asistă la o reprezentație cu *Hamlet*. Trimite la Paris numărul din *Convorbiri literare* în care apăruse *Năpasta* lui Caragiale cu comentarii caustice la adresa autorului. Intenția lui de a continua *Tezaurul* întîmpină împotrivirea chiar și din partea junimiștilor.

Îl supraveghează pe Alex. Sturdza în redactarea tezei de licență. Bruscă înrăutățire a vremii, cu repercusiuni asupra sănătății. La cursul universitar se ocupă de Pausanias (din care traduce, apelînd la luminile lui Francudi).

Februarie: Îl atrage perspectiva de a se muta într-o casă veche, cu grădină și pomi bătrîni. I s-au refuzat fondurile cerute pentru a înființa un muzeu de modelaturi, ajutător cursului său de arheologie. („A vorbi unor oameni care n-au văzut niciodată o sculptură antică despre monumente ce diferă unele de altele prin stil, este aproape același lucru cu a citi cartea de bucătărie a lui Gouffe cînd n-ai consumat niciodată decît mămăligă și pastramă. Poftim, mă rog, estetică!”) Neînțelegerea de care se izbește în noua inițiativă îl pune încă o dată în conflict cu societatea; numai o schimbare radicală i-ar mai putea, eventual, aduce armonia dorită. Revine la ideea pe care o exprimase Sașei într-o scrisoare de acum două luni: „Cu siguranță, avea dreptate Brătianu cînd mi-a zis că m-am născut cu 50 de ani prea devreme; aș fi avut acum doar 6 ani; căci este probabil că în 50 de ani de aici înainte, cu gusturile mele și cu capacitățile mele, voi fi fost de o mie de ori mai apreciat de viitorii mei contemporani. Se prea poate, deci, ca în 50 de ani, cînd de multă vreme eu nu voi mai fi pe această lume, să se găsească oameni în țara noastră care să-mi recunoască de o mie de ori mai mult meritele decît au făcut-o cei prezenți. Este și acesta un fel de consolare.” Se izolează din ce în ce de lume („*enfermé dans ma Dăscălie*”), menținînd contactul numai cu elevii și studenții, pentru care este decis să facă orice sacrificiu. („Am conștiința că fac lucruri mai utile și chiar mai inteligente decît toți aceștia care se bălăcesc în politică.”) În momente de cumpănă își regăsește elanul răsfoind *Tezaurul*.

Martie: Urmărește lecțiile practice la Școala normală superioară (în treacăt se gîndise la eventualitatea de a prelua direcția acesteia). Pentru vacanță va aranja să meargă la Curtea-de-Argeș cu Locusteanu, pentru a-l iniția în monumentele policrome. Mirea începe să-i picleze portretul. În fine, Sașa s-a decis să vină în țară. Cri-

ză acută de gută. Obligația atîtor lecții la liceu îl absoarbe în dauna muncii sale științifice, și totuși nu poate renunța („Cu munca pe care sînt nevoit s-o fac pentru a trăi, nu voi lăsa nimic mai solid după mine, și totuși cred că, dacă aș avea mai mult timp liber, aș mai putea produce ceva durabil“).

Aprilie: Primăvara îl atrage în lungi plimbări la Herăstrău, însoțit de Anghel Demetrescu. Mulțumit de portretul executat de Mirea („adevărat și sincer“), care — expus cîteva zile la Gebauer — suscită interesul general.

Mai: Se realizează mulțășteptata regroupare a familiei. Sașa și cu Ioana sosesc în București, de unde nu peste mult timp vor pleca la Dragomirești.

Iunie: Criza de gută care îl imobilizează la pat tocmai în epoca examenelor la „Sf. Gheorghe“.

Septembrie: Prezent la lucrările sesiunii Consiliului general de instrucție, luînd parte la discuții. Combate opinia că în școală ar trebui prezentate biografiile ale oamenilor politici în viață: „Știința e lucru important, și prin urmare nici nu trebuie să ne gîndim a infecta mintea sătenilor cu tot ce poate fi mai nesănătos“, „fetișismul personal e degradător pentru rațiune.“ Înaintează ministrului instrucțiunii listele pentru comenzi de modelaturi în gips după lucrări vechi de artă aflate la muzeele din Berlin și Paris; preconizează să se prevadă comenzi și după alte lucrări aflate la muzeele din Londra, Drezda, München, Mayenza, Viena, Budapesta, Roma, Florența, Napoli, Veneția, Turin, Atena, Petersburg.

Noiembrie: Obținuse un prim fond de 6.000 de lei pentru înjghebarea muzeului de modelaturi. În timp ce Sașa cu Ioana se aflau mai departe la Dragomirești, el — în criză pecuniară — pregătea un abecedar în colaborare cu V. Gr. Borgovan.

1891

În ciuda dorințelor exprimate de atîtea ori, familia continuă să fie scindată. În timp ce Odobescu își vede de cursurile universitare și de lecțiile la „Sf. Gheorghe“, Sașa cu Ioana și-au stabilit domiciliul la Curtea-de-Argeș.

A p r i l i e: Așteaptă numirea în postul de director al Școlii normale superioare.

M a i: Apeluri insistente și repetate către Anghel Demetrescu pentru a-l înlesni cu bani: „Nu mai pot să-ți cer nimic, căci recunosc că am și abuzat de amabilitatea-ți amicală. Dar mă aflu într-o înfundare formidabilă, de care n-am altă speranță de a scăpa decît printr-o mare combinațiune financiară, de care mă voi ocupa în vacanță. Deci, dacă poți să-mi mai înlesnești cîteva bilete de o sută (chiar unul dacă mai mult nu se poate), dă-mi-le azi după examen, fără de a te mai scuza însă dacă lucrul îți este cu neputință.”

I u l i e: Lucru intens la abecedar. Vizită la Th. Aman, foarte bolnav, pentru expertiza unor tablouri pe care intenționează să le cumpere ministerul. Pregătește un raport asupra școlilor primare, ajutat de Borgovan și un oarecare Birsan. Iar vinde cărți Bibliotecii de stat.

A u g u s t: Urgentă călătorie la Curtea-de-Argeș pentru consultări în vederea căsătoriei Ioanei cu subprefectul Theodor Damian. Satisfăcut de colaborarea cu Petre Poni, de curînd ministru la Instrucțiunea Publică. Moare Th. Aman. Își prezintă demisia din Consiliul superior în urma unui diferend cu Hasdeu; rugat de Poni să revină asupra hotărîrii, pune condiția numirii în capul Școlii normale. Hasdeu își cere și el scuze printr-o scrisoare personală. Se produce oarecare zgomot și în presă (*Timpu* l ia apărarea lui Odobescu).

S e p t e m b r i e: Ocupat cu sesiunea Consiliului general al învățămîntului, nu poate merge la Argeș și nici nu ajunge să procure banii de nuntă. Părăsește Liceul „Sf. Gheorghe”, nefiind de acord cu numirile făcute de Anghel Demetrescu în corpul profesoral.

O c t o m b r i e: Preia de la Quintescu conducerea Școlii normale superioare. Amenajează la Ateneu muzeul de modelaturi, după ce primise un nou transport de mulaje de la München. Pe un timp de iarnă timpurie, zăpadă și ger, se mută în Calea Rahovei 46, unde era localul școlii.

N o i e m b r i e: Procedează cu energie pentru stabilirea în școală a unui climat de ordine și disciplină. Va fi părut sever noul director, care ținea socoteală de fiecare

învoire și nu acorda dreptul de a părăsi școala decît pe motive foarte serioase (de pildă conferințele de filozofie organizate uneori seara de Maiorescu, acasă la el). Din prima serie de elevi: Mihail Dragomirescu, S. Mehedinți, Ion Rădulescu-Pogoneanu, George Dragu, I.S. Floru.

1892

Ianuarie: Anul nou întîmpinat de întreaga familie la București. Odobescu se ocupă de amenajarea definitivă a locuinței directoriale. Pe lîngă cursurile universitare, și-a reluat și lecțiile la „Sf. Gheorghe”. Caută să o atragă pe Sașa mai des spre București, mărturisindu-i că fără ea „casa e pustie”.

Februarie: Într-o conferință la Ateneu, Hasdeu afirmă că societatea romînească se găsește într-o stare de involuție. Odobescu se decide să-i răspundă, pregătind o amplă conferință, la redactarea căreia este ajutat de Gion.

Martie: Vorbește la Ateneu despre *Un leac pentru copilăria noastră*, nu fără a folosi prilejul ca să exalte rolul școlii în educarea națiunii și a școlilor normale în pregătirea unor buni educatori. Sub presiune financiară crescîndă. Se zbate pentru a obține la Școala normală catedra de geografie, l. romînă, științe naturale, chiar un maestru de scrimă (de a cărui necesitate se justifica față de Maiorescu: „lucru foarte trebuitor pentru tineri, care se enervează în neîntrerupte studii intelectuale”). Vorbește la Societatea geografică romînă despre necesitatea lărgirii studiului geografiei în învățămîntul secundar și la Școala normală.

Aprilie: Pentru formarea unei culturi generale a elevilor săi, invită pe unii dintre ei la concert (C. Litzica, Iuliu Valaori). În corespondență cu Perrot pentru trimiterea de bursieri la Școala normală din Paris (primul pleacă S. Mehedinți). Se îngrijește de amenajarea grădinii („mic paradis”) pe măsură ce vremea devine favorabilă. Se retrage irevocabil de la „Sf. Gheorghe”, spre regretul elevilor, care ar fi cerut în scris să se întoarcă.

Iunie: Face parte dintr-o comisie de bacalaureat. Seara, atras la Șosea pentru plimbări, datorită teilor înfloriți. Dă recepție la Școala normală pentru geografii din București în scopul consultării cu privire la dezvoltarea în viitor a studiilor de geografie. Vizită de o zi la Curtea-de-Argeș.

Iulie: Folosește vacanța pentru renovări în școală. Se apără de insinuările Sașei că ar fi „preocupat“.

August: Pentru prima dată merge la Galați, trimis oficial de ministrul Take Ionescu. Se repede și pînă la Argeș. Nu mai este o taină pentru Sașa că inima lui este asaltată de sentimente și pentru o altă persoană. El îi explică turmentarea interioară: „niciodată nu m-am găsit într-o mai mare perplexitate a spiritului, ca și a inimii, decît în prezent“, „sînt în prada unei agitații din care într-adevăr nu știu cum voi ieși dacă nu voi porni curînd pe marea cale a repaosului etern“. La scrisorile Sașei răspunde emoționat: „După cum mi-am spus-o totdeauna, nu cred să existe în lume o altă inimă ca a ta, numai gingășie și tandrețe. Cît de nedemn mă simt de ea!... Îmi spui că ai vrea să-mi vorbești în chestiunea complicațiilor actuale. Din parte-mi, te rog să nu grăbești nimic; să lăsăm lucrurile să-și urmeze cursul natural cîtă vreme nici un eveniment extraordinar nu ne obligă să luăm o hotărîre neprevăzută. În orice caz, te rog, draga mea, bună și fidelă prietenă, să crezi că afecțiunea, respectul, venerația profundă pe care le am pentru tine nu se vor schimba niciodată. Pentru mine ești și vei rămîne mereu mai mult decît o femeie; ai fost, ești și vei rămîne un bun înger protector. Astfel, exiști vie în inima mea și toți cei asupra cărora am avut vreodată ceva influență au fost obișnuiți de către mine să te vadă în consecință. Nimic nu mă îngrijorează mai mult decît sentimentul că-ți procur neliniște — și-mi spun totuși: această ființă făcută din bunătate, devotament, tandrețe este singura în măsură de a se ridica deasupra suferințelor, zburciului pasiunii.“

Septembrie: Reparațiile încheiate, apelează la Storck pentru amplasarea statuiilor în hol, acolo unde instalează și plante ornamentale. O vizitează pe Sașa.

O c t o m b r i e: Îl vizitează Saşa pe el, după care Odobescu îi scrie: „Țin să fii convinsă că în orice caz și în orice împrejurări afecțiunea mea și devotamentul meu pentru tine sunt inalterabile”. Primește la școală inspecția lui Take Ionescu, plăcut impresionat de ceea ce a realizat Odobescu. Asistă personal la examenele de admitere în anul I al școlii, pentru a-și cunoaște viitorii elevi. Se deplasează pentru o zi la Constanța (împreună cu Esarcu și Tocilescu), pentru examinarea picturilor executate de Mirea în noua catedrală și pe care episcopul Parthenie le respingea. Picturile le găsește bune, vremea însă îl supără („Oh! ce oribil e vîntul mării la Constanța! Bietul Ovidiu avea perfectă dreptate”).

N o i e m b r i e: Comentariile lumii, de o indiscreție supărătoare, creează în familie o stare de încordare. Odobescu se grăbește să respingă ideea Sașei de a se izola (eventual chiar retrăgîndu-se la mănăstire), obsedat de culpabilitatea care îl determină să invoce posibilitatea unui sfîrșit apropiat, pecetluit prin propria dispariție, să dorească stingerea atîtor agitații printr-un „repaos absolut”. Tensiunea aceasta îi dă o stare de irascibilitate extremă (conflict cu Tocilescu). Pentru lecțiile universitare obține amenajarea unei săli unde, pentru prima dată, își însoțește prelegerile de proiecții electrice. Revine la planul de a prelua direcția *Romînului* împreună cu Gion.

D e c e m b r i e: Revizuiește, fără prea multă satisfacție, traducerea unei doamne Bruzzesi (*Cuore*). Lecții practice cu elevii Școlii normale la Liceul „Matei Basarab”, sub directă sa supraveghere. Primește vizita Sașei cu Ioana și Theodor Damian la București. Rămas iar singur, se grăbește s-o asigure pe Saşa despre trăinicia legăturilor existente între ei, pe care nici un fel de evenimente intervenite temporar nu le-ar putea destrăma: „Vreau să te asigur că în orice împrejurări ale vieții, nici anul 1893, nici cei ce urmează, cîți voi mai apuca, nu vor schimba sentimentele mele de profundă și recunoscătoare afecțiune pe care le-am avut și le voi avea mereu pentru tine”.

I a n u a r i e: Prima zi a anului o petrece în mijlocul elevilor Școlii normale, cărora le vorbește despre menirea lor. („Totul pentru știință, pentru țară.”) Lucrează cu Bor-govan la un nou abecedar. Se plinge de lipsa banilor și de gerul persistent. Izbutită lecție cu proiecții la Universi-tate despre stilurile artistice.

F e b r u a r i e: Continuă lucrul la abecedar, compunînd poezii și mici istorioare educative. O nouă lecție cu proieec-ții: despre Egipt.

M a r t i e: A predat la Socec abecedarul. Timpul schimbător influențează asupra stării sănătății sale.

A p r i l i e: Își revede manuscrisul *Tezaurului* în speranța că șansele îl vor ajuta să ducă mai departe tipărirea lucrării. În corespondență cu studenții pentru care a intervenit cîndva spre a fi trimiși în străinătate, înregistrează impacientat orice tăcere din partea lor. („Sunt mîhnit că m-au uitat cu totul și Antonescu, și Dianu, și Evolveanu, și Eliade.”)

I u n i e: Recomandă Sașei, pentru colocviile sale de astro-nomie cu Theodor Damian, să consulte cartea de geogra-fie-matematică a Ortensiei Racovitză: „Am contribuit la ea revăzînd întreg stilul acestui excelent manual, făcîndu-l cît mai corect posibil și mai la îndemîna tineretu-lui... Se află acolo tot ce v-ar putea interesa sub raportul astronomiei, și chiar unele lucruri care nu se găsesc aiu-rea, cum ar fi o descriere a cerului Bucureștilor în cele patru anotimpuri ale anului.”

I u l i e: După ce face parte dintr-o comisie pentru bacalaureat, își acordă o scurtă vacanță la Curtea-de-Argeș.

A u g u s t: De la Paris, Gion îl vestește că e pe cale de a per-fecta un nou angajament cu editorul Rothschild, ceea ce îi dă iarăși speranțe într-o viitoare tipărire integrală a *Tezaurului*. Foarte prins de corectura la abecedar, care trebuie să apară înainte de redeschiderea școlilor.

S e p t e m b r i e: În cadrul pregătirilor pentru noul an școlar, consultă pe Wachmann în privința organizării unor cursuri de muzică (instrumentală și vocală) la Școala normală. Un oarecare Roustan, gazetar la *L'Indepen-*

dance, fost profesor de franceză la școală, se răfuiește în presă cu Odobescu pentru nemulțumiri presonale. Conflict cu un elev nesupus disciplinei școlii (Coriolan Drăgănescu), de unde se vor naște alte enervante vorbe pe seama directorului.

Octombrie: Reîntors, Gion îl ajută să pună în ordine corecturile la *Tezaur*. Cîteva zile, Sașa se află în București.

Noiembrie: Paralel cu grijile Școlii normale, își continuă cursul universitar, în cadrul căruia începe să dezvolte două teme: despre antichitățile asiatice (cu explicații pe modelaturi la Școala normală) și despre descoperirile din anii 1875—1881 de la Olympia (cu explicații pe modelaturi la Ateneu). Scurte, dar repetate accese de gută.

Decembrie: Preocupat de seriozitatea pregătirii studenților romîni în străinătate, în consiliile pe care le da lui S. Mehedinți pledează pentru studiul geografiei: „Totdeauna mi s-a părut că ale ei farmece sunt mai felurite decît ale oricărei alte științe, deoarece dînsa, atingîndu-se de-a dreptul și exclusiv de tot ce e real și pozitiv în fire, ne arată acele lucruri sub fețele lor și cele mai plăcute, și cele mai folositoare. Cu geografia mereu te încînți și te desfătezi, fără a te rătăci vreodată afară din lumeasca realitate.” Încă o dată urzește planul himeric de a intra în Senat; adversarii îl neutralizează, scoțînd la suprafață învinuirile calomnioase ce fuseseră aruncate asupra sa acum treizeci de ani în legătură cu Cloșca cu pui (învinuiri ce porniseră, pare-se, de la Bolliac). De toate aceste noi vexații se consolează cu conștiința valorii sale: „Așa cum sînt, valorez mai mult decît toți senatorii, și numele meu va dura în memoria romînilor și va fi mult mai mult timp respectat”.

1894

Ianuarie: Mereu în căutare de mijloace pentru o îmbunătățire neconținută a procesului de învățămînt în Școala normală, după ce inițiasc cursuri de muzică — îl solicită pe Mirea pentru lecții de pictură („între muzică și pictură nu este decît distanța dintre ureche și ochi”, îi explica

- Săsei). Organizează pentru elevii școlii sale o seară literară, în cadrul căreia le citește *Nea Frățilă*. Inițiază sistemul de a invita, prin rotație, doi-trei elevi să ia masa cu el, pentru a-i învăța bunele maniere.
- Februarie:* Împărțit între Universitate și Școala normală, nu are răgaz să se ocupe de lucrările personale.
- Martie:* Pune la punct, în vederea publicării, teza de licență a Aureliei Bragadîru. Satisfăcut de numirea sa în Consiliul superior al instrucțiunii publice, unde va putea să-și susțină programul de reformă a învățămîntului. Criză prelungită de gută.
- Aprilie:* O dată încheiate lucrările de renovare a localului școlii, Odobescu dă o recepție, la care participă numeroase personalități culturale (Măiorescu, Eșarcu, Șăineanu, Gion, Mîrea, N. Ionescu, Tocilescu, Francuți, Quintescu, P. Poni, dr. Brîndză ș.a.), toți fiind entuziasmați de zelul directorului și grija lui pentru educația tineretului. Pregătește o nouă ediție populară din *Istoria* lui Bălcescu.
- Mai:* Dificultăți financiare în școală, pentru care unii membri ai corpului profesoral (Quintescu, Brîndză) își dau demisia și adresează un memoriu ministerului.
- Iunie:* Extenuat, face proiecte de vacanță. Ispitit de o propunere a lui Borgovan de a merge în munții din nordul Transilvaniei, unde ar găsi și liniștea dorită, și condiții pentru a relua lucrul întrerupt la cărțile de școală.
- Iulie:* Prin Brașov, Cluj, Bistrița, îl urmează pe Borgovan la Sint-George, unde va recăpăta ceva din liniștea căutată. Mediul rustic și atenția cu care îl înconjoară intelectualitatea locală îl fac să uite agitațiile din ultima vreme. Excursii la Rodna, Valea Vinului și împrejurimi. Face vizite și organizează el însuși o „recepție” cîmpenească cu prilejul zilei de naștere a Ioanei.
- August:* Prin Vatra-Dornei se reîntoarce la București în ziua de duminică 21.
- Septembrie:* Delegat în comisia de bacalaureat la obiectele franceză și geografie. Cu cea mai mare medie ia examenul d-ra Bengescu Hortensia de la Pensionatul „Bolintineanu”.

Octombrie: Concursuri de admitere la Școala normală.

Pregătiri pentru începerea noului an școlar.

Decembrie: Părăsește direcția Școlii normale, rezervându-și numai cite o conferință săptăminală de istorie și geografie.

1895

Ianuarie: Retras într-o nouă locuință (str. Cuza Vodă 5 bis), își caută liniștea în studii personale, rămânând aproape complet izolat de lume.

Martie: Sint vechi afecțiuni pe care vicisitudinile zbuciumatei lui existențe n-au ajuns să le spulbere. Lui C. Cornescu îi mărturisea: „Timpul care a trecut n-a izbutit să șteargă totul; dovadă buna noastră prietenie, care ne-a unit din tinerețe. Ea se regăsește astăzi vie pe terenul predilecțiilor noastre. Te asigur atunci, bravul meu vânător și bătrîn prieten, că dacă n-am fost și nu sint încă decît un *fals vînător*, eu nu rămîn mai puțin, din această pricină, pentru tine, un bun și sincer prieten.” În continuă corespondență cu S. Mehedinți, îl îndeamnă să acorde cea mai mare seriozitate studiilor: „Caută-ți de treabă și nu te îngrija de toate birfelile din țara noastră. Dacă omul s-ar lăsa influențat de mișeliile tuturor proștilor și de prostiile tuturor mișelilor de la noi, apoi zi albă n-ar avea în viață.”

Aprilie: Starea de tensiune în care se află îl împiedică să lucreze la manualul de gramatică, în ciuda presiunilor exercitate de Borgovan („*Je ne suis pas un hableur, ni un courrier de plume*”). Regretă că nu mai beneficiază de grădina pe care o amenajase la Școala normală. Petrece clipe de recreație în compania copiilor Ortensiei Racovitză.

Mai: Depune la concurs prima parte din manualul de gramatică. Ocupat cu revizuirea unui manual de geografie pentru clasele primare, ceea ce îi deșteaptă gustul unei noi excursii prin locurile colindate vara trecută („Dar proiectele sint mai ușor de făcut decît de executat”).

Iunie: Scurtă vacanță la Curtea-de-Argeș. Pentru eventuala publicare în revistă a lui *Nea Frățilă* solicită exemplarul

tipărit cîndva de Ispirescu (singurul salvat, căci întreg tirajul se pierduse înainte de broşare). Eforturi sterile de a obţine un împrumut de la Creditul urban.

Iulie: Acută criză financiară, fără perspectivă de redresare. Cele mai dificile complicaţii provocate de încurcături cu fondurile încredinţate pentru procurarea de modelaturi cu doi-trei ani în urmă. Caută să-i insuflă oarecare încredere Saşei („Calmul este cea mai mare satisfacţie a sufletului şi cea mai mare înţelepciune a spiritului”). Se plînge de căldurile sufocante şi de lipsa unui spaţiu verde în apropierea casei, intoxicat de tăbăcăriile cartierului. D. Suchianu încearcă împăcarea între Odobescu şi Anghel Demetriescu, venit să-i propună direcţia institutului său. Lectură din *Suflete moarte*.

August: Intenţionează să alcătuiască, împreună cu Borgovan, o suită de cărţi de şcoală, din care gramatica va constitui o parte. Excursie de două zile la Constanţa, cu plimbări sub clar de lună („*au clair de la lune, mon ami Pierrot*”) şi pînda răsăritului dis-de-dimineaţă.

Septembrie: Supraveghează tipărirea gramaticii, care începe să se şi difuzeze. Prevede o activitate didactică extrem de intensă: 2 lecţii la Univesitate, 2 conferinţe la Şcoala normală şi 6 ore la Liceul „Sf. Gheorghe” în fiecare săptămînă. („Voi încerca toate mijloacele posibile pentru a mă fofila în mijlocul dificultăţilor mele inextricabile. Dacă vor mai interveni noi nereguli serioase, pe legea mea, îmi pierd capul.”) Aşteaptă să devină bunic, simţindu-se extrem de îmbătrînit.

Octombrie: Se deplasează la Iaşi, fiind numit în comisia de examen pentru o catedră de istorie; printre candidaţi, N. Iorga, care obţine şi media cea mai mare. Presa locală încearcă discreditaarea lui Odobescu, sporind amărăciunea sufletească a acestuia, şi aşa suficient de înnegurat din cauza complicaţiilor familiale şi financiare.

10 noiembrie: Mai mult decît surpat sufleteşte, se simţea scoborît din punct de vedere social, înjosit faţă de ai săi, împovărat în sine şi împovărat pentru alţii, istovit, fără speranţă sau fără voinţă de reabilitare; astfel încît decide să se abandoneze, lăsîndu-se, în voia povîr-

nişului, să alunece în nefiinţă. Cu o doză maximă de morfină obţinu liniştea definitivă, pe care credea că lumea aceasta nu i-o mai poate oferi.

La 12 noiembrie era condus pe ultimul său drum de o mulţime de cărturari, profesori, foşti elevi, în memoria cărora amintirea lui avea să rămână vie. În faţa mormîntului său de la Bellu, Ionescu-Gion a spus: „Mi-ar trebui grai românesc mai dulce ca fagurul de miere, mai răsunător ca buciulul de primejdie din vremurile de nenorocire ale strămoşilor noştri, mi-ar trebui, o, învăţătorule neasemuit de iubit al tinereţii române, graiul tău, ca să spun aci, în pragul mormîntului, şi mai tîrziu, pentru depărtata viitorime, tot rodul, şi toată bogăţia, şi toată frumuseţea muncii tale”.

Este aproape de neînchipuit istorie literară fără o continuă îmbogățire a informației, fără reexaminarea periodică chiar a aspectelor considerate „închise”, fără refuzul de a accepta stadiul definitiv, irevocabil. Ca în orice domeniu de cercetare, și aici, adevărul se înfățișează în cadrele unui proces neîntrerupt, dinamic, prin contribuții succesive și, practic, ilimitate. O investigație oricât de întinsă nu poate emite pretenții absolute; mai mult, ea trebuie considerată cu atât mai creatoare cu cât stimulează curiozitatea, lărgind perspectivele, deschizând noi piste cercetării, făcând imposibilă stagnarea. Cu aceste precizări, cele câteva întregiri aduse, încă de pe acum, notelor din volum, credem că vor apare perfect explicabile.

Pag. 65, nota 1: Asupra unui episod din viața Catinchii Odobescu consemnat în memoriile unui contemporan îmi atrage atenția d. Adrian Marino. Relatînd întîmplări din martie 1847, respectivul martor nota: „Tot într-această lună s-au aruncat în gîrlă Țocoana Odobescului și au scos-o soldații în vadu Sacagiilor, vie; pentru ce însă s-au aruncat, n-am aflat”. (Ilie Corfus: *Însemnările Androneștilor*, Buc., 1947, p. 108.) Oricare ar fi fost motivele unui asemenea gest, faptul în sine rămîne un precedent psihologic de care va trebui să se țină seama în explicarea finalului tragic al lui Al. Odobescu.

Pag. 69, nota 1: Știri mai vechi despre bunicul dinspre tată al lui Al. Odobescu a cules N. Iorga din arhiva Companiei grecești din Sibiu. Ioan Constantin Odobescu, tatăl polcovnicului, se folosea de serviciile financiare ale casei Manicati Șafran, una dintre cele mai puternice din cadrul Companiei sibiene, pentru susținerea intereselor sale negustorești peste munți. Într-o scrisoare, pe care o adresa din București, la 28 iulie 1797, da instrucțiuni cu privire la repartizarea unor sume încredințate casei de omul său Duță, după ce vînduse „rămători” în Ardeal. (*Studii și documente cu privire la istoria romînilor*, vol. XII, Buc., 1906, p. 122). Cu aceeași casă se găsea în corespondență și un Radu Stan „cupețu” (adică negustor), care se intitula „cumnat cu Odobescu”. În vara lui 1799, el încerca să mai recupereze banii de care fusese frustat, cu doi ani înainte, tot într-o afacere

cu „rămători” (*loc. cit.*, pp. 125—128). Acest fel de negoț era deci o „specialitate” în familie și el va fi fost destul de rentabil, apreciind după moștenirea pentru care Ioan Odobescu se judeca mai târziu cu fratele său Răducanu.

Poate că din această moștenire făceau parte și casele de la Curtea Veche, pentru care — după ce fuseseră arse — încheia contract de renovare radicală la începutul anului 1820. Meșterul Joseph Waltz se angaja prin contract cu „dumnealui porucicul” Ioan Odobescu să execute lucrări temeinice, solide. Din acest contract aflăm exact topografia casei unde avea să se nască și să-și petreacă toată copilăria Alex. Odobescu. Se prevăd: „două caturi, pă două pimniți, o pimniță boltită cu zidiu și alta cu grinzi, însă catu dă jos să fiie în mijlocu poartă, și pă amîndooă părțile să fiie câte o prăvăliie, una cu două odăi, iar alta numai cu o odaie, dar catul de sus să aibă cinci odăi și sala, adecă trei odăi în fața podului, iar dooă și sala, spre curte”. (N. Iorga: *Studii și documente*, XI, pp. 209—210.)

Pag. 99, nota 2: Găsind transcrisă într-o publicație de specialitate inscripția de pe piatra tombală a Anastasiei, am putut stabili, în ultimul moment, și data exactă a nașterii sale. Iată inscripția, comunicată de Virgil Drăghiceanu: „Supt această piatră să odihnește Agatia monahia, numită pe mirenii Anastasia Ghiorgghiadi, fostă soția răposatului doctor Teodosie Ghiorgghiadi, născută Caracaș la anul 1807, genuar 6 și încetată din viață la anul 1855, decembrie 25” (*Buletinul Comisiunii monumentelor istorice*, XIX, fasc. 49, iulie-sept. 1926, pag. 123).

A

- Aarif-efendi*: 181.
Aaron, Florian: 321.
Albrecht: 317.
Alecsandri, Iancu: 181, 183
 185, 306, 331, 333, 334, 374.
Alecsandri, Vasile: XXXV,
 XLI, 53, 57, 60, 67, 78, 83,
 118¹, 127², 183, 204, 218,
 219¹, 306, 323, 324, 328,
 356, 364, 369, 370, 374, 375,
 386, 389, 393.
Alexandrescu, Grigore:
 XXXIII, 5, 66, 82, 83, 85,
 101, 127², 226, 263¹, 275,
 283, 307, 308.
Alexandrescu, P: 329.
Alexandru cel Mare: XXII,
 303.
Aloph: 335.
Aman, Theodor: XVII, 172,
 177, 329, 330, 350, 351,
 361, 366, 390, 398.
Amicis, Edmondo de: LI.
Ampère, J. J.: XXI, 176, 177⁴.
Amyot, Jacques: XXXIV.
Anastasaki: 91, 93, 97, 335, 339.
Angelescu, Al.: 73.
Antonescu, Teohari: LII, 70,
 74, 391, 392, 393, 394, 395,
 402.
Apostol (vezi *Stamatiadis*).
Aria, Joseph: 346.
Aricescu, C.D.: 176, 177, 315.
Arnold: 65.
Arsachi, Apostol: 94, 210, 250,
 264, 266, 271.
Artaud: XXXIV.
Asan: 210.
Aslan, Nicolae: XXVII.
Aspri (?): 186.
Augier, Emile: 375, 380.
Aurelian, P.S.: 330, 334, 335,
 338, 347, 348, 350, 364,
 365, 378.
Avril, Adolph d': L, 77, 183,
 185, 221, 231, 243, 248, 251,
 255, 261, 265, 267, 275,
 276, 277, 281, 285, 289,
 291, 292, 294, 300, 309, 311,
 328, 336, 337, 338, 346, 353,
 370, 380, 384, 385.
Avril, Hélène d': 67, 334.
Avril, Louis d': 67, 311, 334,
 371.
Avril, Maria d' (vezi *Odobescu*,
 Maria).
Avril, Pierre d': 371.

B

- Babeş*, V.: 350, 357, 364.
Bacaloglu, Emanoil: 382.
Bacon, Francis: XLIII.

- Badaşco*, Richard: 188.
Baligot de Bayne: 330.
Balş, Constantin: 174.
Balzac, Honoré de: XXXVIII.
Banov, Alexandru: 73.
Barişiu, G.: 323, 325, 348, 353, 360, 362, 363.
Basarab, Constantin: 314.
Bălăceanu, Constantin: 94, 241.
Bălăceanu, Eufrosina: 199.
Bălăceanu, Ion: 60, 173, 199, 212, 226, 284, 306, 307, 384.
Bălăceanu, Maria: 266¹.
Bălănescu, Nicolae Roset: 328.
Bălcescu, Nicolae: X, XI, XII¹, XXII, XLII, XLV, 66, 73, 74, 75, 118¹, 324, 326, 359, 360, 362, 404.
Băleanu, d-na: 204.
Băleanu, d-ra: 249, 284.
Băleanu, Elena: 241¹.
Băleanu, Emanuil: 67.
Băleanu, Manolache: 186, 204.
Băleanu, Nic.: 155, 262, 264, 330.
Bărcănescu, d-na: 152, 156, 161, 165, 192, 225, 230, 281.
Bărcănescu, Anica (Minetta): 161, 164, 165, 192, 205, 225, 234, 238, 242, 246, 250, 251, 255, 270, 281, 305, 308.
Bărcănescu, Mitică: 335.
Baudry, Ambroise: 331, 333.
Beclard, Louis: 75.
Beethoven: XIX, XLIV, 393.
Bellini, Vincent: XLIV.
Bellu, Alex.: 163¹.
Bellu, Barbu: XXXVIII¹, 161, 163, 230, 280, 284.
Bellu, Constantin: 225, 231, 234.
Bellu, Ştefan: 163¹, 230.
Bengescu: 156, 311.
Bengescu, George: XXXI, 371, 372, 377, 380, 383.
Bengescu, Hortensia (Papadat): 404.
Benzi: 284.
Béranger, Pierre-Jean: XX, 301.
Berindei, Dan: 106².
Berindey, Dimitrie: X, XVII, XXX, L, 105, 106, 117, 118, 125, 149, 150, 152, 162, 172, 173, 174, 179, 182, 184, 206, 212, 216, 218, 219, 231, 243, 245, 250, 255, 278, 281, 304, 311, 321, 326, 330, 351.
Beulé, Charles-Ernest: XLII.
Bezviconi, Gh. G.: 88, 101, 122.
Bianu, Ion: 367, 368, 369, 372, 378, 379.
Bibescu, Gheorghe: 72, 73, 96¹, 275, 295.
Bibescu, Nicolae: 183, 212, 307.
Bibescu, Zoe: 196.
Bildenbruch: 186.
Bîrsan: 398.
Blaremburg: 332.
Blaremburg, Alexandra: 164, 199, 218, 242, 377.
Blaremburg, Nicolae: 147.
Blaremburg, Pulcheria: 156, 160, 183, 199, 211, 234.
Blaremburg, Vladimir: 96¹, 160⁵.
Boccaccio: XXXVIII.
Bock, Franz: 322, 347.
Bodea, Cornelia C.: 60, 75.

- Boerescu*: 316.
Boerescu, C.: 350, 393, 394.
Boerescu, Vasile: 321.
Bogdan-Duică, G.: 185².
Bogdan, Ion: 389.
Boileau Despréaux, Nicolas: XXXVI, XXXVII, 15.
Boissonade, G.F.: XXI.
Boitoş, Olimpiu: 73.
Bolintineanu, D.: 83, 172, 394.
Bolliac, Cezar: 83, 301, 350, 351, 354, 403.
Bonaparte, Ludovic (Napoleon III): XXII.
Bopp, Franz: XLII.
Borgia, Lucreţia: 342.
Borgovan, V. Gr.: LII, 397, 398, 402, 404, 405, 406.
Boroczyn, Arthur: 95, 96, 98.
Bortel, M-me: 374.
Bossuet, Jacques-Bégnine: XXXVI, 15.
Boucher, François: 20, 24.
Bouillet, Marie-Nicolas: XXVI.
Bouquet: 160⁵.
Bragadiru, Aurelia: LII, 404.
Brahms, Johannes: XLIV, 394.
Brăiloiu, C.: 284.
Brăiloiu, Ion: 234.
Brătianu, Dumitru C.: XII¹, 66, 105, 173⁵.
Brătianu, I.: XXXIII, 301, 321.
Brătianu, Ionel I.: 67, 381.
Brătianu, Pia: 67.
Breazu, Ion: XIX.
Brezoianu, Ioan: 328.
Brîncoveanu, familia: 210.
Brîncoveanu, Grigore: 275.
Brînză, Dimitrie: 392, 404.
Brunelleschi, Filip: 344.
Bruzzezi, Clelia: LI, 401.
Budişteanu: 242.
Bulgakov, C.I.: 101.
Burnouf, Eug.: XXI, XXXIII, XXXV.
Burnouf, Jean-Louis: XXI, XXXIV.
Buzoianu, Grigore: 251.
Byron: XXXIII, XL, 14, 15, 177.

C

Cabel, Marie: 311.
Caesar, Caius Julius: XXXIV, 8, 344, 347, 350, 351.
Calderon de la Barca: XXXIX, 14, 15.
Calistrat: XXXIV.
Callot, Jacques: 242, 245³.
Camoens: XXXIX.
Canaletto, Antonio: XLIII.
Cantacuzino, Adolf: XXXIII, I, 52, 54, 59, 212, 224, 225, 226, 233, 280, 284, 291, 306, 307, 309, 330, 369, 387, 391, 393.
Cantacuzino-Beiculeasa, Maria: 242.
Cantacuzino-Beiculeasa, Mimi: 204, 241, 308.
Cantacuzino, C.: 75.
Cantacuzino, Cleopatra: 156, 164, 242, 280.
Cantacuzino, Elena: 264.
Cantacuzino, George: 281.
Cantacuzino, Gr. C.: 350, 351, 377.
Cantacuzino, Ioan C.: 225¹.
Cantacuzino, Iorgu: 196.
Cantacuzino, J. A. (Zizin):

- XXXIII¹, 345, 389.
- Cantacuzino*, Luxița: 156, 183, 200, 220, 223, 294.
- Cantacuzino*, Sabina: 67, 130¹, 266³.
- Cantacuzino*, Speranța: 156, 164, 199, 242.
- Cantacuzino*, Șerban: 314.
- Cantemir*, Dimitrie: 349, 350, 353, 355, 359, 363, 371.
- Cantù*, Cesar: XLI, 118.
- Capellini*, G.: 340, 342, 346, 347, 391.
- Caracaș*, Constandinache: XXXII, 65, 71, 101, 120, 121–123, 124, 299, 388, 390.
- Caracaș*, Constantin: 370, 371, 372.
- Caracaș*, Elisabeta (vezi *The-remîn E.*).
- Caracaș*, Grigore: XXXII, 66, 72, 84, 89, 95, 97, 122, 125, 127, 193, 280, 284, 289, 291, 386, 388, 391, 392.
- Caracaș*, Grigore C.: 84.
- Caracaș*, Irina: XXXII, 65, 66, 72, 85, 121¹, 299.
- Caracaș*, Smaragda: 123.
- Carada*, Eugen: 88.
- Caragea*, Ioan: 55, 57.
- Caragiale*, I.L.: 389, 394, 395.
- Caragiani*, I.: 352, 353.
- Carcalechi*, E.: 185².
- Carcalechi*, Zaharia: 66, 67, 101.
- Carducci*, Giosue: 391.
- Carracci*: 342.
- Caselli*, J.: XLI.
- Catargi*, domnișoara: 164, 192, 199, 205, 306.
- Catargi*, d-na: 213, 370.
- Catargiu*: 209.
- Cazimir*, colonel: 280.
- Călinescu*, G.: 75.
- Călinescu*, Olga: 284.
- Călinescu*, Tănăsache: 211.
- Cătulescu*, Veniamin: 70.
- Cerchez*, K.: 216, 217.
- Cernătescu*, P.: 321.
- Cernovodeanu*, Paul: 75.
- Cervantes*: XXXIX.
- Chasles*, Philarète: XXI.
- Chateaubriand*: XXXVI.
- Chendi*, Ilarie: 185².
- Cherbuliez*, André: XXXV.
- Chézy*, Antoine-Léonard de: XXXV.
- Chopin*, Frederic: XLIV.
- Cid Campeador* (Romancero): 15.
- Cihac*, Iacob: 349.
- Cimabue*: 344.
- Ciocan*, d-ra: 234.
- Cipariu*, Timotei: 324.
- Cîmpineanu*, Alexandrina: 164, 218, 242, 247, 264, 308.
- Cîmpineanu*, I.: 125, 141, 155, 195, 196, 209, 218, 223, 384.
- Clinceanu*, Răducan: 122.
- Colquhoun*, Robert-Gilmour: 75, 156, 192, 194, 197, 203¹.
- Confucius*: XXXVI.
- Conta*, Vasile: 370.
- Constant*, Benjamin: XXXVI.
- Corfus*, Ilie: 409.
- Corivan*, N.: 106².
- Corneille*, Pierre: XXXII, XXXVI, XXXVII, XLIII, 15, 342.

- Cornel*, Th.: 163¹, 173⁵.
Cornescu, Catinca: 96, 100, 221.
Cornescu, C.: XVII, XXXIII, 52, 54, 59, 77, 82, 97, 186, 197, 199, 212, 221, 223, 226, 233, 265, 268, 280, 284, 291, 306, 307, 309, 315, 316, 319, 329, 335, 341, 356, 369, 377, 387, 389, 405.
Cornescu, Elena: 339.
Cornescu-Florescu, Ana: 77, 334.
Cornescu Ollenitzeanu: 176.
Coronini-Cronberg, I.: 203¹, 215, 217.
Corregio, Antonio Allegri: XIX, 17, 18—19, 21, 23.
Coquelin, Constant: 374.
Cosmovici: 380.
Costinescu, Al.: 330.
Cousin, Victor: XXXIV, XXXVIII, XLIII, XLV.
Cozadini, Dim.: XXX, 118, 120, 173.
Cranach, Lucas: XLIII, 317.
Crețeanu, Radu: 176.
Crețianu, George: X, XI, XVII, XXIV, XXXI, XXXIX, XLIX, L, 105, 127, 171, 173, 175, 200, 203³, 205, 226, 241, 249, 284, 301, 307, 308, 321, 387, 388, 389.
Crețianu, Ion: 225.
Crețianu, Maria: 172, 173, 225.
Crețianu, Victor: 241.
Crețianu, Zamfirache: 241, 280.
Cretzianu, Al.: XII¹, XXXII, 173⁵.
Crețulescu, Catinca: 245⁴.
Crețulescu, Ch.: 156, 188, 199, 241.
Crețulescu, Constantin A.: 284, 285, 309.
Crețulescu, Ion: 234.
Cruveilhier: XVIII.
Cuciubei: 219.
Cugler, Matilda: 355.
Cuza, Alexandru Ion: 77, 313, 323, 326, 328, 331, 332, 351, 379.

D
Dalila: 25.
Damé, Fr.: 356.
Damian, Theodor: 398, 401, 402.
Danenberg, general: 127, 141.
Dante: XXXVIII, 5, 177.
Darasz, Albert: XII¹.
Darvaris: 166.
Darvaris, domnișoara: 280.
David (psalmii lui~): XXXVI.
Davila, Carol: 330.
Delalettra: 80.
Delavrancea, Barbu Ștefănescu: 380, 392.
Demante, A.M.: XLII.
Demetriescu, Anghel: 354, 392, 394, 397, 398, 406.
Demidoff, Nicolae: 160⁵.
Demostene: XXXIV.
De Portets: XXI.
Desalls, M-me: 312.
Descartes, René: 4, 15.
Des Fosse, editor: 386.
Desjardins, Ernest: 347.
Desnoyers: 17.
Desor, Ed.: 340.
Dianu, R.: 402.
Dickens, Charles: XL.

Diderot: XXXVI.
Dieu, colonel: 156, 160.
Dimiu, D.: XXXI.
Diomede: XXXV.
Dion Cassius: 353.
Diosse: 355.
Dođu (?): 284.
Donatello: 344.
Donizetti, Gaetano: XLIV,
 116¹, 354.
Doria, Andrei: 8.
Doussault, Charles: 66, 160⁵.
Dozon, A.: XLI.
Drach, dr.: 291.
Dragomirescu, Mihail: 399.
Dragu, George: 399.
Drăgănescu, Coriolan: 403.
Drăghiceanu, Virgil: 410.
Drăjneanu: 233.
Dumas, Al.: 374.
Dumba, doamna: 317.
Dumesnil, Adela: 87.
Dumesnil, Alfred: XIX, XX,
 XXI, XLV, 87–88, 90,
 301.
Dumesnil, Jeanne: 88.
Dürer, Albert: XLIII, 317.

E

Economu: 316.
Egger, Emile: XXVIII, XLII,
 218, 219, 259, 286, 309, 313,
 331, 347, 371.
Elhade, Ion Rădulescu: 74,
 75, 83, 95, 155, 173⁵, 176,
 321, 350.
Eliade, Pompiliu: XXVII¹,
 402.
Émeric-David, Toussaint-Ber-
 nard: XLII.
Eminescu: XXXIX, 360, 394.

Engel, Iuliu: 64, 65, 67–68, 75.
Engelhardt, Ed.: 372.
Erckmann-Chatrian: 374.
Esarcu, C.: 348, 351, 387, 401,
 404.
Estera: 23, 25.
Estienne, H.: XXXVII.
Estioti, M-me: 213, 234.
Euripide: XXXIV.
Evolceanu, D-tru: 402.

F

Faulquier: 330.
Fauriel, Claude: XXXVI,
 XXXVIII.
Fălcoianu, Charles: 230, 242,
 284.
Fălcoianu, Constanța: 241,
 242.
Fălcoianu, Eufrosina: 242.
Fălcoianu, G.: 186, 332.
Fălcoianu, Zinca: 280.
Fătu, A.: 349.
Felix, I.: 382.
Fénelon, François de Salignac
 de la Mothe: 15.
Ferikidis: 183, 209, 306.
Ferreratti, C.: 326.
Fidias: XXIII.
Filderman: 193.
Filimon, Nicolae: XLIV, 326.
Filipescu: 172.
Filipescu, A.: 187, 323.
Filipescu, Anica: 277.
Filipescu, Constantin: 72.
Filipescu-Curcan, Ion: 197,
 226.
Filipescu, Elena: 314.
Filipescu, Ioan: 155, 211, 284.
Filipescu, Ion Al. (Vulpache):
 155, 160¹, 199, 306.

Filipescu, Gheorghe: 67.
Filipescu, Maria: 161, 165.
Filipescu, Tarsița: 230.
Filittis, Costache: 94.
Filitti, I.C.: 71, 72.
Filitti, Irina (vezi *Caracas Irina*).
Filittis, Silvestru: 121¹.
Flaubert, Gustave: XXXVIII.
Florescu, Alexandru: 75.
Florescu, Aristide: 284.
Florescu, Dumitru G.: XII¹, XVII, XXX, 125, 127, 147, 148, 149, 153, 161, 166, 169, 179, 184, 206, 212, 231, 243, 250, 278, 281, 301.
Florescu, Elena: 280, 284, 291, 309.
Florescu, Hélène: 77, 116, 156, 161, 204, 220, 223.
Florescu, G.D.: 127.
Florescu, Ion Em.: 250, 280, 306, 330.
Florescu, maior: 73, 209.
Florescu, Maria: 284, 309.
Florescu, Paulina: 234.
Florescu, Zinca: 157, 161.
Floru, I.S.: 399.
Flotow, A.: 355.
Fontaine, bijutier: 312.
Formion, B.: 96.
Fotino, George: VII¹, XVIII¹, 66, 85, 106², 160⁴.
Franck, Adolph: XXI, XLIII¹, 302.
Francudi, Epaminonda: XXXIV, 396, 404.
Frank: 172.

Frémiet, Emmanuel: 371.
Fréret, Nicolas: XLII.
Fröhner, W.: 347.

G

Galeron: 220.
Galilei, Galileo: 4.
Gambetta, Léon: 379.
Garbatzky, Anton: 64, 68.
Gărdescu: 209.
Gebauer, Alexe: 313, 397.
Gebaur, Iosif: 91.
Génin, F.: XXXVII.
Georgescu, Ioan: 370, 372.
Georgescu, Pantele: 70.
Georgiade, Anastasia: 79, 98, 99² 107, 125, 129, 131, 132, 141, 186, 193, 196, 198, 210, 211, 242, 277, 410.
Georgiade, Gogu: 277.
Georgiade, Manolache Teodosiu: 99². 410.
Germani, Efirem: 172, 173, 212, 275.
Germani, Enake: 102, 108, 210.
Germani, Nicolae: 192.
Gerôme (fecior): 375.
Geruzez, Ch.: XXXVII, XLV.
Gervinius, G.G.: XXXIX,
Ghiberti, Lorenzo: 342.
Ghica, A.: 332.
Ghica, Alexandru D.: XXVII, 66, 71, 72, 75, 80, 95, 100, 139, 144, 145, 146, 147, 156, 160⁵, 163¹, 188, 192, 196, 199, 204, 211, 218, 220, 223, 227, 233, 237, 239, 241, 245⁴, 249, 253¹, 261, 295, 306.

Ghica, Aristide: 156.
Ghica, Ch.: 261.
Ghica, Cleopatra: 234.
Ghica, Constantin Al. (Suța-
 che): 241, 249, 251, 253.
Ghica, Constantin D.: 72, 81.
Ghica, Dim.: 350.
Ghica, George: 183, 199, 230,
 242, 378.
Ghica, Grigore: 218.
Ghica, Ion: XII¹, XXXIII, 60,
 66, 73, 82, 85, 101, 106²,
 261, 263¹, 323, 326, 328, 332,
 357, 366, 367, 369, 370, 372,
 373, 374, 375, 376, 377, 378,
 379, 381, 383, 386, 392.
Ghica, Iorgu: 209, 211, 218,
 306.
Ghica, Nicolae: 200.
Ghica, Pantazi: XXX, XXXI.
Ghica, Sofia: 164.
Ghica, Tudorică: 230.
Ghica, Zoe: 156.
Ghiță Hagi Tudorache: 241.
Gibbon, Eduard: XLI.
Gigirtu, I. : 181, 182.
Giorgione: 23.
Giotto: 342.
Giraud, Charles: XLII.
Gobienau, d-na: 370.
Goethe: XXXIX, 12.
Gogol, Nikolai: XL, XLI.
Golescu, Alexandru G. (Ară-
 pilă): VII, 73, 75, 106², 173⁵,
 265, 266, 267, 340.
Golescu, Catinca: 223.
Golescu, Iordache: 266⁴.
Golescu, Nicolae: XVIII¹, 66,
 326, 332.

Golescu, Ștefan C.: VII, XVIII¹
 66, 75, 106², 326, 336.
Golescu, Zinca: 314.
Gorceacof, Mihail: 127.
Got, François-Jules: 374.
Gottreau: 355.
Gouffe, J.: 396.
Gounod, Charles: 335, 354, 371.
Grant, Effingham: 172.
Grant, Maria (vezi *Rosetti*,
 Maria).
Grădișteanu, Emanuel: 280.
Grădișteanu, Grigore: 67, 241.
Greceanu, Șt. D.: 197, 212, 307,
 328.
Greco, El (Domenico Theo-
 tocopuli): XLIII.
Griboedov, A.S.: XL.
Grigorescu, Nicolae: 351.
Grisi, Giulia: 116.
Gruber, Ed.: 389.
Guido I, Reni: 19, 24, 342.
Guillard, Noemi: 185¹.
Guillon, Maurice: 391.
Guizot, François: XLI.

H

Halévy, Fromental: 354.
Halévy, Ludovic: 374.
Halim-pașa: 146.
Hammer Purgstell, Josef: XLI.
Haralambie, N.: 212, 241, 307.
Hariton, Ana: 123.
Hartung: XXXIV.
Hasdeu, Bogdan Petriceicu:
 328, 348, 349, 350, 354, 361,
 364, 367, 368, 369, 373, 376,
 382, 398.
Haydn, Franz Joseph: XLIV.
Hegel, Georg Wilhelm Frie-
 derich: XLI, XLIII.

Heine, Henri: XXXIX.
Herder, J.G.: XXXIX, XLI.
Herescu-Năsturel, Constantin:
 81, 155, 237, **241**, 277, 281.
Herodot: XXIV, XXXIV, 363.
Herț, colonel: 330.
Herzen, A.: XL.
Hesiod: XXII, 302.
Hiler: 209.
Hiotu, Vasile: 175, **177**.
Hodoșiu, Iosif: 352.
Hoffman, François-Benoît:
 288¹.
Hoffmann, E. T. A.: XXXIX.
Hogaș, Calistrat: 328.
Holbein, Hans: XLIV, 22, **24**,
 317.
Hölderlin, Johann Christian
 Friederich: XXIX.
Homer: XXII, XXXIV, 303.
Horațiu: XXXIV, 13, 303.
Horia: 361.
Hory, consul: 73.
Houssaye, C.: XLIII.
Hrisoscoleu, Alexandru: 192.
Hrisoscoleu, Marie Scarlat: 68.
Hristache: 186, 188, 189, 199,
 210.
Herbert, M.C.J.: XXXIV.
Hugo, Victor: XXXVI, 14,
 375, 389.
Hurmuzachi, E.: **152**, 304, 352.

I

Iacovenco, Constantin: 101,
 221.
Iacovenco, Ecaterina (vezi *Ko-*
 lontaeff, Ecaterina).
Iacovenco, Elena: 65, 79, **80**,
 88, 101, 126, 275.

Iacovenco, Ignatie: 71, 100,
 101, 121¹, 218, 277, 280, 284,
 289¹.
Iacovenco, Nicolae: 100, 101,
 313.
Iacovenco, Olga: **88**, 91, 101,
 199, 218, 247, 250, 280, 377.
Iacovenco, Paul (Pavel): 101,
 107, 126, 128, 179, 181, 183,
 188, 195, 196, 200, 206, 218,
 219, 221, 348.
Iacovenco, Sofia (vezi *Kretzu-*
 lescu, Sofia).
Iatropol, P.: XVII, 321, 348.
Ilarion: 65.
Iliescu, Marin: 354.
Ioanide, Șt.: 350.
Ionescu de la Brad, Ion: 330.
Ionescu-Gion, I.: 123, 372, 376,
 379, 387, 388, 399, 401, 402,
 403, 404, 407.
Ionescu, Nicolae: XVII, XXII,
 XXIII, XXIV, XLIX, 117,
 118, 174, 303, 305, 322, 353,
 354, 361, 382, 404.
Ionescu, Radu: 106².
Ionescu, Take: 400, 401.
Iordan, Al.: 123.
Iorga, N.: V, XII, XLVII,
 XLIX, 65, 70, 76, 83, 406,
 409.
Ipolit: 318.
Ipsilanti, Alex.: XLII.
Ipsilanti, Haricleia: 94.
Ispirescu, Petre: 370, 377, 387,
 390, 406.
Ivin, generalul: 99.
Izvoranu, Lența: 339.

Janin, Jules: 212.
Jobin, M-me: 152.

Jouffroy, Théodore-Simon: XXXVIII.
Juhan, A.: 336.
Juvenal: XXXV.

K

Kalevala: 12.
Kalidasa: 12.
Kalinderu, dr.: 365.
Kalinderu, Ion: 376.
Kiamil-bey: 280.
Kiseleff, Pavel: VII, 71, 74, 80, 101, 311, 312, 338, 329.
Klopstock, Frederic: XXXIX.
Kock, Paul de: 305.
Kogălniceanu, Mihail: XIII, XLII, 326, 350, 352, 353, 377, 387.
Kolontaeff, Ecaterina: 66, 88, 91, 101, 125, 126, 140, 141, 262, 289, 339.
Kolontaeff, Ina: 126.
Kolontaeff, Jean: 125.
Kolontaeff, Natalia: 126.
Kolontaeff, Saşa: 126.
Körner, Theodor: XXXIX, 176, 177.
Krauss: 371.
Kretzulescu, Nicolae: 79, 80, 81, 86, 88, 103, 109, 111, 114, 130, 158, 173⁵, 182, 186, 188, 192, 196, 197, 198, 199, 203¹, 205, 209, 212, 234, 241, 246, 248, 277, 348, 349, 386, 392.
Kretzulescu, Sofia: 66, 80, 81, 101, 103, 182, 192, 205, 209, 218, 234, 313.
Krilov, I.A.: XLI.

Kugler, Fr.: XLIII.
Kuminschi, Richard: 76.
Kutuzov, M.: 122.

L

Labiche, Eugène: 288¹.
Labitte, Charles: XXXV.
Laboulaye, Ed.: XXI.
Labouret: 319.
Lafferrière, F.: XLII.
La Fontaine: XXXVI, 15.
La Harpe, J.F.: XLV.
Lahovari, Elena: 124, 125, 156, 165, 173, 221.
Lahovari, Emanuel: 200, 225, 259, 262.
Lahovari, George: 234.
Lahovari, Nicolache: 194, 195.
Lahovari, Olimpia: 284, 309.
Lamartine, Alphonse de: XXXVI, 254.
Lambrior, Alex.: 373.
Lambris: 346.
Lamennais, Félicité de: XXXVI.
Lancret, Nicolas: 20, 24.
Langlois, M.A.: XXXV.
Lanson, G.: 87.
Lapati, Alex.: 212, 306.
Larminier: XLII.
Laroche, B.: XL.
Lasteyrie, Ferdinand de: 347.
Latham, R.G.: XL.
Laurian, August Treboniu: XLII, 321, 326, 347, 348, 350, 352, 357, 358, 359, 361, 364.
Lazăr, Gheorghe: XXV.
Lăcusteanu, Grigore: IX, 66, 67, 74.

Lachevalier: XXXV.
Leibniz, Gottfried Wilhelm: 4.
Lenfant, M-me: 183.
Lenormand, François: 367.
Lenormant, Ch.: XXI.
Lenz: 64.
Lepsius, C.R.: 351.
Lermontov, Mihail: XLI.
Lesand, P. L.: XLIII.
Lessing, G. E.: XXXIX.
Leurdeanu, Stroe: 314.
Lichtenstein: 317.
Linaz, Charles de: 347.
Linsch: 197.
Linsch, Alexandrina: 225.
Liszt, Franz: XLIV, 160^s.
Litzica, C.: 399.
Locusteanu, Nicodem: 395, 396.
Lope de Vega, Felix: 15.
Lorin, Th.: XXXVII.
Lovinescu, E.: 82, 263¹.
Luca, Dimitrie Nicolae: 121¹.
Lucrețiu: XXXIV.
Ludovic XIII: 17.
Ludovic XIV: 8.
Lulli, Jean-Baptiste: 19.
Lupășcu, Al.: 326.

M

Machiavelli: XXXVIII.
Magheru, Gheorghe Gh.: 301.
Magnin, Charles: XLIV.
Maijer, M.: XXXV.
Maiorescu, Ion: 172, 321, 330.
Maiorescu, Titus: 225¹, 328,
 330, 352, 354, 355, 358, 364,
 369, 370, 380, 382, 387,
 389, 390, 391, 392, 393,
 394, 399, 404.
Malherbe: XXXVI.

Malot, Hector: 374.
Mano, Const. C.: 253³.
Manu, Alexandru: 200, 251,
 253, 255, 275.
Manu, Anica: 156, 157, 165,
 168, 188, 200, 211, 213, 218,
 220, 223, 225, 243, 251,
 255, 258, 261, 262, 264, 268,
 275, 280, 284, 285, 291, 294.
Manu, Costică: 219, 315, 316,
 319.
Manu, Dumitru: 219, 220.
Manu, George: 200, 253³, 255.
Manu, Grigore N.: 330, 334,
 348.
Manu, Ion: 168¹, 187, 210,
 211, 213, 218, 220, 275,
 277, 284.
Manu, Nicolai: 250, 308.
Marcello, dr.: 173.
Marcovici, A.: 348.
Marcovici, Simion: 330.
Marghiloman, M.: 105, 106.
Marino, Adrian: 409.
Mario, conte de Candia: 116.
Marmier, Xavier: XLI.
Marsille, d-na: 225, 246.
Marsille, Maria: 258, 262, 264,
 281.
Martens, Ch. de: XLII.
Martens, G. Fr.: XLII.
Martin, Aimé: XXVI.
Marziani: 233.
Massim, I.C.: 347, 350, 352,
 357, 359.
Matei Basarab: 176.
Mavrocordat, Edgar: 375, 376.
Mavros, Nicolae: 326.
Mavros, Paulina: 241.
Maximilia, stareța: 318.
Mayer: 96, 97, 186.

- Mazure, A.*: XXXIV.
Mazzini, Giuseppe: XII¹.
Măldărescu, dr.: 365.
Mănescu, Apostol (Toli): 91,
 94, 95, **130**, 131, 132, 135,
 138, 146, 147, 161, 165,
 179, 196, 200, 206, 212, 213,
 216, 221, 223, 226, 229,
 231, 234, 250, 255, 256, 275,
 278, 286, 292, 310, 311, 376.
Mănescu, Dimitrie: **93—94**,
 95, 130, 131, 132, 138, 147,
 156, 161, 165, 186, 192, 193,
 196, 199, 204, 205, 210, 212,
 216, 218, 220, 221, 223,
 233, 237, 238, 242, 266²,
 308.
Mănescu, Elena: 66, 94, 130,
 132, 147, 156, 161, 192,
 196, 205, 210, 212, 218, 221,
 234, 242, 246, 250, 256,
 258, 262, 277, 281, 285.
Mănescu, George: 221.
Mănescu, Maria: 94, 221, 242.
Mehedinți, Simion: 399, 403,
 405.
Meisenbach, Karl Bernhard
Freiherr von: 186, **187**.
Meitani: 121.
Meng Ten: XXXVI.
Metcherski, E.: XLI.
Metternich, Klemens: 71.
Meyerbeer, Giacomo: XLIV,
 310, 311, 342, 354.
Meytens, Maria Teresa de:
 317.
Michelangelo, Bounarroti: 17,
24, 344.
Michelet, Jules: XIX, XX,
 XXII, XXXVIII, XLI,
 XLV, 87, 301, 376.
Mickiewicz, Adam: XXII, 177.
Miéris, Jerard Dow de: 317.
Mihai Viteazul: 176, 361.
Mihăilescu, domnișoara: 280.
Millo, Matei: 53, 56.
Milton, John: XL, 15.
Mimi, Nicolae: 72.
Mirea-Demetrescu, George:
 370, 371, 375, 382, 387, 396,
 397, 401, 403, 404.
Molière: XXXVII, 11, 15.
Mommsen, Th.: XLI, 351.
Montaigne, Michel Eyquem de:
 XXXVI.
Montauneanu: 336.
Montesquieu, Charles-Louis de
Secondat, de la Brède et de:
 XXXVI, 15, 177.
Mortreuil, J.A.B.: XLII.
Morouzi, Alex.: 330.
Mozart: XIX, XLIV, 303,
 354.
Müller, K.O.: XLII.
Muraviev, general: 71.
Mürger, Henri: XXX, 375.
Murillo, Bartolomeu Esteban:
 18, 22, 23, **24**, 317.
Musset, Alfred de: XXXVI.
 N
Neagoe Basarab: 356. ·
Neofit, episcop de Argeș: 328.
Negri, Costache: 218.
Negruzzi, Iacob: 360, 370.
Neumeister, Rudolf: XVII, 81,
 83.
Newton, Isaac: 4.
Nica, Teodor: 354.
Nicolescu, G.C.: 219¹.
Niculescu: 63.
Niculescu, Nicolae: 215.

Niebelungenlied: 14.
Niebuhr, B.G.: XLI.
Nisard, Désiré: XXI, XXXVII,
 XLV.
Nistor, Ion I.: 203¹.
Nițescu, Dumitru Șt.: 82.
Noisyé (?): 182.
Nojin, maiorul: 71.
Nojin, Efimia: 81, 83, 93, 94.
Nottara, Constantin: 380.
Nouy, Lecomte de: 364, 371,
 375, 384, 385, 387, 392.
Novalis: XXXIX.
Nuciulescu: 234.

O

Obrenovici: 241, 280.
Odobaska: 174.
Odobescu, Alexandra (Sașa):
 XVIII, XLVII, 66, 85, 122,
 127, 225¹, 273, 310, 311,
 312, 313, 314, 316, 317,
 318, 329, 330, 331, 334, 335,
 336, 337, 338, 339, 341,
 343, 345, 348, 354, 365, 366,
 368, 369, 370, 371, 372, 373,
 374, 375, 376, 377, 378, 380,
 381, 383, 384, 385, 387,
 388, 390, 391, 393, 394, 395,
 396, 397, 399, 400, 401, 402,
 403, 404, 405, 406.
Odobescu, Al.: V-LIII, 52, 54,
 59, 60, 63, 65, 66, 67, 68, 69,
 76, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 86,
 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95,
 97, 99, 100, 102, 103, 104,
 105, 106, 107, 108, 109, 110,
 111, 112, 113, 114, 115, 116,
 117, 118, 120, 122, 124, 125,
 127, 128, 129, 130, 131, 132,
 133, 134, 135, 136, 137, 138,

139, 140, 141, 142, 143, 145,
 146, 147, 148, 150, 152, 154,
 157, 160, 163, 171, 174, 175,
 178, 180, 182, 183, 185, 187,
 191, 194, 195, 197, 198, 203,
 211, 212, 215, 219, 220, 222,
 225, 228, 230, 232, 237,
 241, 245, 248, 253², 254, 257,
 260, 264, 269, 274, 276, 279,
 283, 289, 291, 294, 299—410.

Odobescu, Catinca: VI¹, VII,
 IX, XXIX, 63, 65—67, 68,
 72, 75, 76, 78, 80, 82, 84,
 85, 89, 91, 95, 100, 101,
 103, 106², 108, 109, 114,
 121, 125, 126, 128, 133, 135,
 140, 141, 142, 143, 145, 148,
 150, 152, 154, 160, 163, 178,
 182, 183, 187, 198, 203, 204,
 211, 212, 215, 219, 220, 222,
 225, 228, 230, 232, 237, 246,
 248, 254, 257, 260, 265, 269,
 274, 276, 279, 283, 289, 291,
 294, 299, 300, 301, 304, 307,
 309, 311, 328, 334, 335, 336,
 337, 338, 339, 348, 350, 370,
 383, 384, 385, 386, 409.

Odobescu, Constantin I.: 65, 68,
 69, 76—77, 79, 81, 82, 87, 88,
 89, 92, 95, 100, 103, 104,
 107, 110, 111, 112, 113, 121,
 124, 125, 128, 129, 131,
 141, 153, 161, 165, 168, 178,
 181, 183, 189, 195, 198, 200,
 212, 218, 223, 226, 229, 234,
 256, 258, 275, 278, 281, 285,
 292, 300, 303, 311, 313, 334,
 339, 370, 387.

Odobescu, Dinu (Constantin):
 LIV, 72, 76, 89, 126.

- Odobescu, Eliza (Bebi):* L, 69, **77**, 79, 81, 87, 88, 92, 95, 100, 107, 110, 111, 112, 113, 114, 121, 124, 128, 131, 153, 161, 165, 179, 181, 183, 189, 195, 200, 212, 223, 226, 229, 234, 242, 256, 258, 275, 278, 281, 292, 300, 303, 311.
- Odobescu, Grigore:* 77, 370.
- Odobescu, Ioan C:* 409.
- Odobescu, Ioan:* VI—X, XIII, XVII, XVIII, XX, XXVI, XXVII, XXVIII, XXIX, XXX, XLII, L, 65, 66, 68, **69—76**, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 120, 121, 124, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 145, 146, 147, 148, 154, 156, 157, 160, 178, 180, 182, 183, 185, 188, 194, 195, 197, 198, 200, 204, 211, 219, 220, 222, 228, 230, 237, 241¹, 245², 255, 260, 266⁴, 267, 269, 277, 284, 285, 289, 291, 294, 295, 299, 300, 301, 302, 304, 305, 307, 309, 410.
- Odobescu, Ioana (Nini):* 330, 334, 335, 339, 341, 345, 354, 355, 365, 369, 370, 371, 372, 374, 375, 376, 377, 378, 380, 381, 383, 384, 385, 388, 391, 394, 395, 397, 401, 404.
- Odobescu, Maria (Maca):* 65, 67, 68, 69, **77—78**, 79, 80, 81, 82, 86, 89, 91, 93, 94, 96, 97, 98, 100, 107, 109, 113, 121, 124, 125, 128, 129, 137, 149, 153, 159, 160, 161, 164, 165, 178, 180, 181, 183, 185², 189, 195, 200, 204, 205, 210, 211, 212, 213, 218, 220, 221, 223, 226, 229, 230, 231, 234, 237, 238, 241, 245, 251, 255, 258, 261, 264, 270, 275, 277, 279, 281, 285, 289, 291, 292, 300, 301, 307, 308, 309, 311, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 350, 355.
- Odobescu, Răducanu:* 70, 71, 72, 318, 410.
- Ohnet, Georges:* 374.
- Omer-paşa:* 147, 155, 156.
- Orăscu, Alex.:* 391.
- Ortolan, Joseph-Louis-Elzéar:* XLII.
- Ossian:* XL.
- Ōtēmēdec, Agathon (Al. Odobescu):* 330.
- Oleteleşanu:* 155, 277, 280, 284, 289, 311.
- Oudinot, Camille:* 388.
- Ovidiu:* 401.
- P**
- Paapa:* 197, 243, 280.
- Paciura, D.:* 96, **97³**, 99, 100.
- Paganini, Nicolo:* XLIV.
- Paleologu, Grecu:* 210.
- Palissy, Bernard:* 344.
- Papadopol-Calimach, Al.:* 361, 367, 370.
- Papazoglu, Dimitrie:* XXXIII, 72, 176, **178**.
- Papiu-Ilarian, Al.:* 341, 347, 349.

Pavraud: XXXV.
Pare (?): 78.
Parthenie, episcop: 401.
Pascal, Blaise: XXXVI, 15.
Pascaly, Mihai: 379.
Pasnansky, Ignatie: 81.
Pasnansky, d-na: 238.
Patin, Herni-Joseph-Guillaume: XXXV.
Patti, Adelina: 336, 387.
Pausanias: XXXIV, 396.
Pauthier, G.: XXXV.
Păcurariu, D.: V, XV¹, XXII².
Păucescu: 358.
Pellico, Silvio: XXXVIII.
Pencovici, colonel: 372.
Peretz: 172, 258.
Perrot, Georges: 370, 399.
Perticari: 63.
Petrarca: XXXVIII.
Petrov, C.: XLI.
Pherekyde, M.: 373, 377, 378, 379, 381, 383, 384.
Philipescu, Alexandru: 373, 375, 376.
Piccolo, N.: VII, VIII, X, XXVII, 78, 80, 86, 120, 124, 125, 313.
Picot, Emile: 364, 367, 370, 372.
Pierron, Alexis: XXXV.
Pinaud, Aug.: XVIII.
Pischel: 186, 193, 199, 248.
Pisistrat: 8.
Pitt, William: XL.
Pîrvan, Vasile: XXXIV.
Plainos, Alexandru C. (Plagino): 155, 192, 194, 209.
Plainos, d-na: 230.
Plainos, Marghioala: 230.

Platon: XXXIV, 119, 274, 276¹, 309.
Plutarh: XXXIV, 359.
Poe, Edgar: XL.
Poenaru, Petrache: 300, 395.
Poni, Petre: 398, 404.
Popa-Lisseanu, G.: XXII¹, XLIX, 175¹.
Pope, Alexander: XL.
Poppa, George: 395.
Porchat, Jacques: XXXIX.
Potter, Paul: 21, 24.
Poumay: 284, 309.
Poussin, Nicolas: XXIV, XLIII, 19.
Prou, V.: 336.
Proudhon, Pierre-Joseph: 105.
Puimaigre: XLI.
Puşkin, Alexandr Sergheievici: XLI.

Q

Quatrefages de Bréau: 340.
Quatremère de Quincy, Antoine-Chrysostome: XLII.
Quinet, Edgar: XIX, XXII, XXXIX, XLI, XLV, 87.
Quintescu, Nicolae Chiriac: 398, 404.
Quintilian: XXXIV, XXXV.
Quizille: XXXIV.

R

Rabelais: XXXVI.
Rachel, Elisa Felix: 53.
Racine, Jean: XXXVI, XXXVII, 15, 87.
Racoviţă, maior: 215, 307.
Racoviţă, Ana Zoe: XVIII¹, 80, 280, 314.

- Racoviță, Luțica*: 314.
Racoviță, Tinca: 314.
Racovitză, Ortensia (Kemin-
 ger): LII, 402, 405.
Radu Negru: 176.
Rafael, Sanzio: 18, 22, 24,
 177, 344.
Rallet, Dimitrie: 174.
Rathery, E.J.B.: XXXVIII.
Raymondi, Pepi: 264, 281.
Rădulescu, Constantin N.:
 XLIX¹, 80.
Rădulescu-Pogoneanu, Ion: 399.
Régnier, Adolph: XXXIX.
Reissenberger: 333.
Reli, Simeon: XII¹, 106.
Rembrandt: XIX, 21, 23, 24,
 317.
Rémusat, Charles, de: XLIII.
Rendis, Dimos: LIV.
Renouvier, Ch.: XXVI, XLIII.
Riberra, Jusepe: XLIII, 17,
 21, 23.
Ricci, Luigi: 346.
Rîureanu, C.: 330.
Rîureanu, I.M.: 349.
Robbia, Luca della: 344.
Rodoli, prințesa: 183, 254.
Rolla, Constantin: 183, 185,
 306.
Roman, Alex.: 353.
Romanescu, Aristitza: 372.
Ronsard: XXXVI.
Rosetti, C.A.: VI¹, VIII, IX,
 XI, XII¹, XIX, XX,
 XXXIII, XLIX, 56, 57,
 59—60, 66, 75, 79, 83, 85,
 88, 104, 114¹, 301, 302, 310,
 332, 365, 372, 373, 378,
 379.
Rosetti, Maria C.A.: XXXIII,
 66, 82, 264, 266, 295.
Rosetti, R.: 284.
Rosetti, Theodor: 352, 354,
 392, 395.
Rossini, Giacchino: XLIV,
 354.
Rössler, Robert: 349.
Roth, Karl Ludwig: XXXV.
Rothschild, editor: 386, 402.
Rousseau, Jean-Baptiste: 15.
Rousseau, Jean - Jacques:
 XXXVI, 8, 15, 57, 177,
 259.
Rubens, Peter Paul: XLIV, 22,
 23, 24, 25, 303.
Rubinstein, Anton: 355.
Rukman, doamna: 110.
Ruysdaël, Jacob: XIX,
 XLIII, 20, 21, 23, 24.
 S
Saanvan: 275.
Sabatier de Castres, Antoine:
 XXXVIII.
Sacker, Percy: XL.
Safarik, I.: 345.
Sainte-Beuve: XXXVIII.
Saint-Marc Girardin: XLIV.
Saint-Simon, Claude-Henri,
 conte de: 178⁹.
Saint-Simon, Louis de Rou-
vroy, duce de: XXXVI.
Samarian, P.: 97⁶.
Samarian, Pompei P.: 122.
Samurcaș, Alecu: 245⁴.
Samurcaș, Alexandrina: 242.
Samurcaș, Anghelache: 242,
 245.

- Samurcaș*, Anica: 98, 100, 103, 111, 112, 120, 124, 126, 165, 166, 169, 172, 192, 197, 199, 205, 206, 213, 223, 243, 247, 251, 255, 268.
Samurcaș, Ecaterina C.: 173.
Samurcaș, Ion: 98¹, 166, 189, 245⁴, 251, 335, 338.
Samurcaș, Paulina: 242.
Sarto, Andrea del: 344.
Savigny, Frédéric-Charles de: XLII.
Săvescu: 332.
Schiller: XXVI, XXXIX, 14.
Schlegel, Frederic: XXXIV, XXXV, XLV.
Schlegel, J.E.: XL.
Schleiermacher: XXXIV.
Schliemann, Henry: 392.
Schopenhauer: 360.
Schubert, Franz: XLIV.
Scott, Walter: XXXVII, XL, 160⁷.
Scriban, Filaret: 328.
Scribe, Eugène: 288¹, 389.
Scudo: XLIII.
Seneca, Lucius Annaeus: XLIII.
Sevastos, Mihail: 245⁴.
Shakespeare: XXVI, XXXIX, 14, 15, 303.
Sihleanu, Alex.: XVII, XXVII.
Simici, colonel: 99².
Simon, Jules: XLIII.
Sion, G.: 122, 172, 177, 178, 313, 349, 352, 354, 370, 388, 390.
Sismondi, Jean-Charles-Leonard Simonde de: XLV.
Slavici, Ioan: 352, 360, 373, 389, 390.
Slătineanu, Lina: 242, 308.
Slătineanu, Ion: 311.
Smith, William: XL¹.
Smochină, N.P.: XX.
Socrate: XXIV.
Sofocle: XXXIV, 311.
Solomon (înțeleptul): XXXVI.
Solomon, Ion: 73, 74, 75.
Souty: 355.
Spartacus: XXII, 303.
Staël, M-me de: XXXIX.
Stamatiadis, Apostol: XX 102, 108, 110, 125, 133, 134, 140, 141, 145, 146, 172, 274, 286.
Stanley, Henry Edward The Honorable: 176, 177.
Statiu: 55.
Stăncescu, C.I.: 354.
Stăncescu, Gh.: 351.
Stendhal: XXXVIII.
Stevadi, G.: 334, 378, 394.
Stolberg, maior: 174.
Storck, Fritz: 333, 400.
Strat, I.: 346.
Struțeanu, Scarlat: 70.
Sturdza, Alexandru: LII.
Sturdza, Dim. A.: 60, 326, 332, 333, 352, 353, 377, 379, 382, 383, 384, 386, 388, 390, 393, 395.
Suchianu, D.: 406.
Suetoniu: XXXIV.
Suhanel, Iosif: 88.

Ș
Șăineanu, Lazăr: 404.
Șincai, Gheorghe: XLII.
Ștefănescu, arendaș: 378.

Ștefănescu, Gr.: 348, 382.
Ștefănescu, Maria: 225, 248.
Știrbei, Barbu: 79, 155, 163¹,
 176, 177, 183, 186, 194², 197,
 231, 249, 261.
Știrbei, d-na: 211.
Știrbei, George: 128, 155, 274,
 275.
Suțu, Alec.: 212, 307.
Suțu, Grigore: 251.
Suțu, Mihai: 121¹.

T

Tacit: XXXIV.
Taine, H.: XXXVIII, XL.
Talleyrand—Périgord, Charles-
 Angélique: 284.
Talma, François-Joseph: 53,
 60.
Tasso, Torquato: XXXVIII.
Tattarescu, G.M.: 351.
Tărlășeasca, Catinca: 315.
Tell, Christian: 73, 74, 75,
 173⁵, 326.
Teulcsu, Petre: 173⁵, 301.
Thackeray, William Make-
 peace: XL.
Theodorescu, G. Dem.: 363.
Théot: V, XXXIII.
Theremin, El.: XXXVI, L,
 66, 68, 79, 80, 84, 86, 93, 95,
 97, 104, 108, 112, 113, 123,
 126, 131, 140, 142, 156, 165,
 178, 180, 181, 189, 191, 195,
 196, 219, 223, 234, 236, 281.
Theremin, Leon: L, 80, 126,
 141, 156, 186, 187, 193, 199.

Thierry, Augustin: XLI, 177,
 178.

Thiers, Adolph: XLI.

Thillier, arhitect: 151.

Thomas, Ambroise: 354.

Thomson, James: XL.

Tieck, Ludwig: XL.

Timoni, Casimir von: 71.

Tintoretto, Jacopo Robusti:
 XLIII.

Tissot, P.: XXI, XXXVIII.

Tiziano Vecellio: 17, 18, 19,
 23, 25, 317, 344.

Tocilescu, Grigore: 359, 369,
 373, 378, 388, 401, 404.

Töpffer, R.: 365.

Topliceanu, Dumitrache: 122.

Torouțiu, I.E.: XLVII.

Tourtoulon, C.: 378.

Trăsnea, N.: 274.

Trenk, H.: 313, 314, 315, 316,
 317, 318, 320.

Turgheniev, Ivan: XL, XLI.

T

Țepeș-vodă: 315.

U

Ubicini, J. Honoré Abdolo-
 nyme: VII, VIII, IX, XI,
 XVIII, 78, 79—80, 347, 370.

Udriște Năsturel: 363, 364.

Uhland, J.L.: XXXIX.

Urban-Iarnik, I.: 363, 364.

Urechia, V.A.: 323, 339, 348,
 349, 350, 353, 356, 358, 360,
 361, 362, 363, 367, 370, 371,
 372, 375, 381, 393.

Uvanov, Alexis: 259, 347.

V

Valaori, Iuliu: 399.
Van Dyck, A.: 22, 25, 303.
Van der Werff, Adriaen: 21, 24.
Valkar: 103, 104, 107.
Varinca: 225, 280, 284.
Vattel, Emmerich: XLII.
Văcărescu, Eufrosina: 188.
Văcărescu, Iancu: 359.
Văcărescu, I.: 164, 188.
Văcărescu, Luxița: 281.
Văcărescu, Theodor: 77, 94, 377, 378, 379.
Văcărescu-Bagratiun, Zoe: 310, 318.
Velasquez: XLIII.
Vellescu, Ștefan: 358.
Venetie: 195, 210, 211.
Ventura, Grigore: 354.
Verdi, Giuseppe: XLIV, 310, 331, 354.
Veronese, Paolo: XLIII.
Vico, Giambattista: XLI.
Vigny, Alfred de: XXXVI.
Villemain, François: XXXVII, XLV.
Villon: XXXVI.
Villot, Fr.: XLIII.
Vinci, Leonardo da: 342.
Virgiliu: XXII, XXXIV, 5, 303, 327.
Vîrnav, Scarlat: XI.
Vlădoienii: 234, 238.
Vogt, Karl: 240.
Voinescu, Const.: 330.
Voinescu, Costache: 185².
Voinescu I, Ion: 73.

Voinescu II, Ion: 172, 173⁵, 248.

Voltaire, François-Marie Arouet de: XXXVI, XXXVII, 15.

W

Wachmann, Eduard: 354, 355, 356, 393, 402.

Wachsmuth, Wilhelm: XXXV.

Wagner, Richard: 379, 391.

Wagner, M-me: 312.

Walewski, Alexandre: 75, 106².

Watteau, Antoine: XLIV, 19—20, 24.

Weber, Carl: XIX, XLIV.

Wey, Francis: XXXVII.

Wieland, C.M.: XXXIX.

Wilson, Horace-Hayman: XXXV.

Winckelmann, Johann Joachim: XLII.

Winterhalder, Enric: 83, 113, 114¹, 302, 330.

Worms: 374.

Worsaae, J.J.A.: 340.

Wouwermann, Philips: 21, 24.

Z

Zamfirescu, Constantin: 93, 94, 121, 125, 128, 132, 133, 140, 144, 146, 147, 156, 172, 178, 179, 181, 184, 186, 188, 189, 194, 195, 196, 198, 200, 210, 212, 217, 218, 222, 260.

Zamfirescu, Duiliu: 389.

Zane, G.: 66.

Zătreanu, N.C.: 301.

Zola, Emile: 375.

Zurbaran, Francesco: XLIII.

T A B L A I L U S T R A Ț I I L O R

<i>Al. Odobescu</i> , fotografie (B. A. R. P. R., Cabinetul de stampe)	LIV— 1
Ediție din Hesiod (B.A.R.P.R.)	
Cărți din biblioteca lui Al. Odobescu (azi în fondurile B. A. R. P. R.)	12— 13
Din tablourile contemplate de Al. Odobescu în Galeria din Dresda	20— 21
<i>Note luate în Galeria de pictură din Dresda</i> , facsimil (B.A.R.P.R., Arhiva Odobescu, I, ms. 16)	
Începutul comediei <i>Apa curge, pietrele rămân</i> , facsimil (B.A.R.P.R., ms. 5.980)	39— 40
<i>Catinca Odobescu</i> , portret în ulei, iscălit de J.S. Aiton, 1846 (din colecția Dinu Odobescu)	64— 65
<i>Ioan Odobescu</i> , portret în ulei de același autor și din același an (din colecția Dinu Odobescu)	72— 73
Rudolf Neumeister, dascălul de latină și germană (din vol. <i>Erinnerungen eines Diaspora — Geistlichen</i>)	82— 83
<i>Alfred Dumesnil</i> , fotografie (după Jules Michelet: <i>Lettres inédites, extraits, notes et préface</i> par Paul Sirven, Paris, 1924)	86— 87
<i>Ignatie Iacovenco</i> (fotografie originală în posesia d-nei Slătineanu)	
<i>Elena Iacovenco</i> (fotografie originală în posesia d-nei Slătineanu)	101—102
<i>C.A. Rosetti</i> , fotografie (B.A.R.P.R., Cabinetul de stampe)	104—105
<i>Doctorul Constandinache Caracaș</i> , portret în ulei, nesemnăat (din colecția Ana Hariton)	120—121

Scrisoare a lui Ioan Odobescu către Alex. Odobescu din 28 iunie/10 iulie 1853 (B.A.R.P.R., Coresp. inv. 64.404)	124—125
Caiet de școală cu însemnări la anatomie în lb. franceză (B.A.R.P.R., Arhiva Odobescu, I, ms. 17)	
File din același caiet, pe care este schițat planul piesei <i>Urbain Grandier</i>	144—145
Bucureștiul, cum arăta la reîntoarcerea tânărului Odobescu de la studii. (după albumul „Bucu- reștii vechi” de I. Corbu).....	159
<i>George Crețianu</i> , fotografie (B.A.R.P.R., Cabinetul de stampe)	172—173
Scrisoare a lui Al. Odobescu către Ioan Odobescu din 4 octombrie 1855 (B.A.R.P.R., Coresp. inv. 64.322)	180—181
<i>Sofia Iacovenco-Kretzulescu</i> , portret în ulei de Gh. M. Tattarescu (originalul în colecția Barbu Slătineanu)	196—197
<i>Nicolae Kretzulescu</i> , desen de I. Negulici.....	202—203
Stradă din Bucureștiul de odinioară (după albumul citāt)	235
Teatrul Național (B.A.R.P.R., Cabinetul de stampe)	255
Scrisoare a lui Alex. Odobescu către Catinca Odo- bescu din 5/17 ianuarie 1857 (B.A.R.P.R., Coresp. inv. 64.295)	272—273
Anica Manu cu copiii, tablou de Rosenthal.....	286—287
Curtea-de-Argș la 1857 (după Alex. Pelimon, „Colecția de poezii — Faptele eroilor”, Buc. 1857)	293

TÂNĂRUL, ODOBESCU	V
-------------------------	---

<i>Notă asupra ediției</i>	XLVII
----------------------------------	-------

Articole, însemnări, fragmente literare

Idei asupra progresului societății	3
Bazele unei literaturi naționale	10
Note luate în Galeria de pictură din Dresda	17
Apa curge, pietrele rămân	26
Pior-Fiorel, vitejel de la Muscel	42
Epistole despre Teatrul Național	51

Correspondență

1847	63
1850	69
1851	92
1852	113
1853	117
1854	135
1855	171
1856	215
1857	269

<i>Cronologie a vieții și activității lui Odobescu</i>	299
--	-----

<i>Indice de nume</i>	411
-----------------------------	-----

<i>Tabla ilustrațiilor</i>	431
----------------------------------	-----

Redactor responsabil : ELISABETA BRINCUS
Tehnoredactor : IDA MARCUS

*Dat la cules 17.04.1964. Bun de tipar 06.02.1965. Apărut 1965.
Tiraj 4 170 ex. cartonate. Hîrtie tipar înalt tip A de 80 g/m².
Format 700×1000/16. Coli ed. 35.10. Coli tipar 50,5. Planşe
tip 26. A. nr. 5 367/1964. C. Z. pentru bibliotecile mari 8R.
C. Z. pentru bibliotecile mici 8R-6.*

Tiparul executat sub comanda nr. 40 319 la Combinatul Poligrafic
„Casa Ştiinţei” — Piaţa Ştiinţei nr. 1, Bucureşti — R.P.R.

